

**Міністерство освіти і науки України  
Державний біотехнологічний університет**

**Глобалізація та розвиток  
інноваційних систем: тенденції,  
виклики, перспективи**



**Матеріали  
II Міжнародної науково-практичної  
конференції  
(14-15 березня 2024 р.)**

**Харків - 2024**

**MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE  
STATE BIOTECHNOLOGICAL UNIVERSITY**

**Globalization and Development of  
Innovation Systems: Tendencies, Challenges,  
and Prospects**

**Materials of  
the II International Scientific Practical Conference,**

**14-15 March 2024**



**Kharkiv - 2024**

**РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:**

**Михайлов В.М.**, д-р техн. наук, проф. (*голова оргкомітету*);

**Серік М.Л.**, канд. техн. наук, доцент; **Ларіна Т.Ф.**, д-р екон. наук, проф.  
(*заступники голови оргкомітету*).

**Члени оргкомітету:**

**Анісімова О.В.**, канд. екон. наук, доц.; **Антощенкова В.В.**, д-р екон. наук, доц.;

**Бабан Т.О.**, канд. екон. наук, доц.; **Вітковський Ю.П.**, д-р екон. наук, проф.;

**Ганущак-Єфіменко Л.М.**, д-р екон. наук, проф.; **Гоель Аміт Кумар**, доц.;

**Готра В.В.**, д-р екон. наук, проф.; **Дарр Д.**, Ph.D., проф.; **Джексон Тім**, директор

курсу; **Діброва А.Д.**, д-р екон. наук, проф.; **Єсенгазієва С.К.**, канд. екон. наук.,  
проф.; **Кучер А.В.**, д-р екон. наук, ст. докл.; **Кюрчев С.В.**, д-р техн. наук, проф.;

**Ломовських Л.О.**, д-р екон. наук, проф.; **Мандич О.В.**, д-р екон. наук, проф.;

**Онегіна В.М.**, д-р екон. наук, профе.; **Пашенко Ю.В.**, канд. екон. наук, доц.;

**Ренбілас Р.**, Ph.D., проф.; **Філімонов Ю.Л.**, канд. екон. наук, доц.;

**Яковлева В.П.**

Глобалізація та розвиток інноваційних систем: тенденції, виклики, перспективи [Електронне видання]: матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф., 14-15 березня 2024 р. / Держ. біотехнологічний ун-т. – Харків, 2024. – 565 с.

До збірника матеріалів конференції увійшли тези доповідей, що стали предметом наукових дискусій учасників II Міжнародної науково-практичної конференції «Глобалізація та розвиток інноваційних систем: тенденції, виклики, перспективи», яка відбулась 14-15 березня 2024 року у Державному біотехнологічному університеті.

Розраховано на вчених, викладачів, здобувачів освіти та фахівців, які займаються питаннями розвитку економіки.

Представлені у матеріалах конференції тексти тез доповідей подано в авторській редакції. Автори тез несуть повну відповідальність за зміст публікації, а також добір, точність наведених фактів, цитат, економіко-статистичних даних, наукової термінології, власних імен та посилань на літературні джерела.

## ЗМІСТ

<b>СЕКЦІЯ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОЦЕСІВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ У СУЧАСНІЙ ЕКОНОМІЦІ</b>	16
<b>Legeza D., Kulish T.</b> Export potential of Ukrainian buckwheat to European union countries	17
<b>Perekhozhuk O.</b> Export Restrictions, Imperfect Competition and Food Security: Empirical Evidence of Market Power in International Wheat Export Markets	19
<b>Антощенкова В.В., Передрій В.В.</b> Характеристика та класифікація ризиків	22
<b>Арбузова Т.В.</b> Вплив держави на розвиток аграрного сектора відповідно до викликів глобалізації	25
<b>Батюк Л.А.</b> Основні тренди світового економічного розвитку в 2024 році	28
<b>Жуковська В.М., Климанський В.І.</b> Глобалізаційні виклики та їх вплив на ефективність менеджменту підприємств електронної торгівлі	31
<b>Зеленько О.О., Брюхович М.В.</b> Сталий розвиток та проблеми його забезпечення	33
<b>Крамський С.О.</b> Ставка фрахту та її детермінанти розвитку бізнес-середовища	34
<b>Курган Н.В., Курята О.В.</b> Цифровізація фінансової звітності як ознака економічної глобалізації	37
<b>Махиборода К.В.</b> Еволюція теоретичної думки у напрямку функціонування аграрного ринку	40
<b>Мащенко Р.В.</b> Вплив глобалізаційних процесів на ринок нерухомості	42
<b>Поліщук А.В.</b> Трансформаційні особливості сільського розвитку	43
<b>Соколюк І.Ю.</b> Управління ризиками соціально-орієнтованого підприємства в умовах сталого розвитку	45
<b>Сурай А.В.</b> Основні сфери цифровізації публічного управління та напрями наукових досліджень	48
<b>Таран О.М., Габор Д.Р.</b> Стратегічний аналіз середовища функціонування об'єктів публічної сфери	49
<b>Шибасєва Н.В.</b> Принцип методологічного плюралізму у сучасних економічних дослідженнях	51

<b>СЕКЦІЯ 2. ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЯМИ НА МІКРО-, МЕЗО-, МАКРОРІВНЯХ</b>	54
<b>Ivchyk V.V.</b> Discovering Ethical Dilemmas: Integrating AI in Business Management	55
<b>Kravchenko S.A., Malik L.M., Bezhenar I.M.</b> Innovation Management and Digitalization in Agricultural Holdings for the Production of Grain and Leguminous Crops in Wartime Conditions	58
<b>Posternak I., Posternak O., Posternak S.</b> Innovative Regulation of the Progress of Construction of Objects Under Conditions of Severe Limitation of Resources	60
<b>Yefremova N., Jackson T.</b> The Role of Foresight in Regional Management in the Context of Digitalization	62
<b>Акімова Н.С., Янчева Л.М.</b> Взаємозв'язок організаційних аспектів інноваційної діяльності при детермінованій формі вертикальної інтеграції	63
<b>Аксенко П.А.</b> Трансформація та розвиток агропромислового комплексу: проблеми та перспективи	66
<b>Антонова О.В.</b> Перспективи розвитку електронної комерції в Україні на платформі Amazon	68
<b>Бабан Т.О.</b> Релокація бізнесу: можливості для розвитку	71
<b>Бендасюк О.О.</b> Інформаційне забезпечення інноваційного розвитку сільських територій	74
<b>Білоусько Т.Ю.</b> Розвиток біоекономіки: пріоритети для України	76
<b>Близнюк О.П., Гараган Д.Л.</b> Формування інвестиційного портфелю в умовах діджиталізації	77
<b>Бойко Я.М.</b> Інноваційність як складова суб'єктивного потенціалу територіальної громади	79
<b>Бугріменко Р.М., Смокова Л.М.</b> Управління інноваціями та інноваційною діяльністю підприємства	82
<b>Бурдаш У.Є.</b> Валовий внутрішній продукт та його місце в економічному зростанні держави	84
<b>Варава А.С.</b> Проблеми вітчизняного підприємництва в умовах воєнного стану	85
<b>Волосов А.М.</b> Ритейл як генератор інновацій	87
<b>Гапак Н.М., Чубарь О.Г.</b> Релокація бізнесу як фактор інноваційного розвитку регіону	89
<b>Гаркуша Ю.О.</b> Кредит як джерело фінансування інноваційної діяльності підприємств	91
<b>Гончаренко А.В.</b> Стратегічний підхід до управління процесами планування на підприємстві	92

<b>Жабинець О.Й.</b> Індустріальні парки у формуванні інноваційної екосистеми Львівської агломерації	94
<b>Жданова Л.Л.</b> Інтелектуальна власність як ринкове благо в умовах глобальної інноваційної економіки	96
<b>Жуковська В.М., Кисленко О.О., Абрамова А.С.</b> Цінності компанії як основа успішного бізнесу	99
<b>Ільченко В.М., Стемковська А.С.</b> Особливості функціонування суб'єктів господарювання за воєнних загроз	101
<b>Калінова Д.О., Зонова К.В.</b> Диверсифікація діяльності сільськогосподарських підприємств в умовах військового стану	104
<b>Кащена Н.Б., Янчева Л.М.</b> Сталий інноваційний розвиток бізнесу у фокусі цифрових трансформацій	106
<b>Кіфор Г.М.</b> Механізм адаптивного розвитку сільських територій України	109
<b>Коваленко А.О.</b> Використання майстер-планування у зарубіжній практиці управління просторовим розвитком	111
<b>Кравченко О.М., Коптєва Н.В.</b> Ціноутворення в просторі невизначеності	113
<b>Кушнірук В.С., Балицька Д.О.</b> Планування інноваційної діяльності підприємства	115
<b>Лазаренко В.І.</b> Проблеми досягнення цілей сталого розвитку України в сучасних умовах	117
<b>Мальцев О.А.</b> Сучасні виклики логістичного забезпечення аграрного сектору	119
<b>Маренич Т.Г., Адмін Б.О.</b> Рівень витрат сільськогосподарських підприємств та їх динаміка	121
<b>Маркович І.Б.</b> Інституційна підтримка інноваційності суб'єктів господарювання в контексті оподаткування	123
<b>Матюха М.М.</b> Управління організаційним розвитком в умовах інноваційного бізнес-інжинірингу	124
<b>Михальчишина Л.Г., Гудзенко Н.М.</b> Ефективність управління інноваціями в сільському господарстві	127
<b>Могильна Л.М., Воробйов І.О.</b> Вплив інноваційного управління на інвестиційну привабливість підприємств	129
<b>Моленда А.Р.</b> Перспективи укладання в Україні договорів про попереднє узгодження ціноутворення в контрольованих операціях	131
<b>Молінський В.О.</b> Формування та реалізація підприємницького потенціалу в період повоєнного відновлення України	134
<b>Музиченко М.В.</b> Сучасні тенденції імпорту трубопровідного газу до Китаю	136



<b>Олексенко Л.В.</b> Підходи управління розвитком національної інноваційної системи	139
<b>Онегіна В.М, Дарр Д.</b> Інтеграційні стратегії інноваційного розвитку суб'єктів середнього та малого підприємництва в аграрному секторі	140
<b>Паккі А.Г.</b> Вплив штучного інтелекту на оптимізацію виробництва	142
<b>Пасемко Г.П., Шинкаренко В.Ю., Василевська О.М.</b> Управління соціально-економічним розвитком регіону	144
<b>Пасько А.В.</b> Організаційно-економічне забезпечення ефективності управління персоналом підприємства	147
<b>Патицька Х.О.</b> Фінансово-організаційний механізм інноваційного розвитку території у контексті її економічного зростання: переваги і проблеми впровадження	148
<b>Пащенко Ю.В., Данченко Д.А.</b> Роль інновацій у формуванні конкурентних переваг підприємства	151
<b>Петров В.М., Навроцький Я.Ф., Шевченко Д.О.</b> Управління удосконаленням системи ведення господарства у сільськогосподарському підприємстві	153
<b>Петровський О.О.</b> Інноваційність як чинник міжнародних рейтингів країн	155
<b>Правдюк Н.Л., Козловська Л.Ю.</b> Механізм управління фінансовою безпекою підприємства бюджетної сфери	157
<b>Проскурніна Н.В., Соколов Д.С.</b> Цифрова трансформація як інструмент підвищення конкурентоспроможності підприємств	160
<b>Рудаченко О.О., Ісаєнко О.В.</b> Важливість інноваційно-інвестиційної складової в діяльності підприємств в воєнний період	162
<b>Самофатова В.А., Ісмагілова Є.А.</b> Шляхи зниження витрат на підприємствах хлібопекарної галузі	164
<b>Сербін В.В.</b> Комунікації в управлінні персоналом підприємства	166
<b>Снігова О.Ю.</b> Щодо інвестиційних передумов справедливої трансформації територіальних громад Львівсько-Волинського вугільного басейну	169
<b>Сурай І.Г., Жупник І.М.</b> Особливості публічного управління комунальними підприємствами територіальної громади з охорони здоров'я в Україні	172
<b>Таран О.М., Пасемко Г.П.</b> Стратегічний форсайт в публічному управлінні	174
<b>Тімченко О.Д.</b> Аналіз стану та розвитку інноваційної діяльності в Україні	176
<b>Ткаченко С.Є.</b> Роль інноваційної діяльності в сучасній економічній системі	179

<b>Ушакова Н.Г., Величко К.Ю., Губська Т.В.</b> Вплив інноваційних технологій на розширення експортних можливостей підприємства	181
<b>Федоришин Ю.О.</b> Розвиток виробничо-економічних систем на засадах енергоефективності	184
<b>Федулова І.В.</b> Визначення ризик-апетиту із використанням функції корисності	186
<b>Філімонов Ю.Л., Когаль О.В.</b> Управлінські і маркетингові інновації в рослинництві	189
<b>Хоменко Л.М., Кохно А.О., Маначинський В.О.</b> Інновації в управлінні структурою капіталу на підприємствах нафтопереробної галузі	191
<b>Шевель О.О.</b> Механізми регулювання ринку продукції аквакультури Європейського Союзу за обсягами та вартістю	193
<b>Шibaєва Н.В., Корінько О.В.</b> Підвищення ефективності діяльності підприємств	195
<b>СЕКЦІЯ 3. ТРАНСФЕР ІННОВАЦІЙ У ГЛОБАЛЬНОМУ ЕКОНОМІЧНОМУ ПРОСТОРИ</b>	197
<b>Asma Farooque, Iefremov A.</b> The Impact of Using Digital Processors on Business Competitiveness	198
<b>Bulanova N., Bulanov D., Tarasenko A.</b> Optimization of Project Solutions by Means of BIM Technologies	199
<b>K.R.S. Sambasiva Rao, Vdovenko Nataliia</b> Інноваційні підходи до управління аграрним бізнесом у глобальному економічному просторі	201
<b>Андрущенко А.В.</b> Конкурентоспроможність галузі аквакультури України в умовах глобальних економічних викликів	202
<b>Асланян О.І.</b> Пріоритети державної політики із стимулювання інноваційної діяльності	204
<b>Баранов В.В., Шестопап О.О.</b> Поведінкова економіка: ключ до підвищення конкурентоспроможності авіакомпаній	206
<b>Жуковська В.М., Шапошнікова В.В.</b> Розвиток людського капіталу підприємств: інноваційний поступ	208
<b>Микитась А.В., Дегтярьов С.О.</b> Індустрія 4.0: поняття, концепції, тенденції розвитку	210
<b>Мірошниченко І.С., Сажіна А.В.</b> Роль проєктних офісів закладів вищої освіти у трансфері інновацій	212
<b>Переґуда Ю.А.</b> Кон'юнктура українського ринку продукції тваринництва в умовах глобальних викликів	214
<b>Пересада М.О.</b> Контрольоване сільське господарство	216
<b>Романюк І.А.</b> Перспективи та тенденції трансферу технологій у глобальному економічному просторі	219



<b>Чернишов І.В.</b> Виробництво інноваційного мікогенного матеріалу на основі відходів сільського господарства	222
<b>СЕКЦІЯ 4. ІННОВАЦІЇ ТА УПРАВЛІННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЮ БЕЗПЕКОЮ</b>	224
<b>Yessengazyeva Saule</b> Assessment of the Current State of Ensuring Food Security in the Republic of Kazakhstan	225
<b>Бабан Т.О., Григор'єв Д.А.</b> Сучасні аспекти організації операційної діяльності сільськогосподарськими підприємствами	227
<b>Глянь Т.І.</b> Сталий розвиток агробізнесу в умовах війни	229
<b>Гуторова О.О., Максименко Ю.О.</b> Роль та місце агропромислового комплексу у зміцненні продовольчої безпеки країни	232
<b>Кравченко Ю.М., Ревчук А.А.</b> Вплив технологічних інновацій на ефективність підприємств в умовах сучасної економіки	234
<b>Левковська Л.В., Мандзик В.М., Рижова К.І.</b> Сек'юритизація водогосподарських активів: інноваційний механізм залучення інвестицій у повоєнну відбудову	236
<b>Могіш О.М.</b> Агропромисловий комплекс як складова продовольчої безпеки	237
<b>Нікішина О. О.</b> Інноваційна складова сталого розвитку агропродовольчих ринків України	239
<b>Онегіна В.М., Зміївський Д.С.</b> Стан борошномельної галузі України	242
<b>Павленко І.І., Хоменко В.В.</b> Розвиток глобальних продовольчих систем в контексті стратегії «Від лану до столу»	245
<b>Палапа Н.В., Нагорнюк О.М., Устименко О.В.</b> Забезпечення продовольчої безпеки – особливо гостре питання для України	247
<b>Семперович І.В.</b> Інновації в сільському господарстві	250
<b>Тараканов М.Л., Носова Н.І.</b> Роль сучасних технологій у забезпеченні продовольчої безпеки України	253
<b>Тишечко А.В.</b> Підходи до запровадження електронної платформи Єдиної державної електронної системи управління галуззю рибного господарства «єРиба»	256
<b>Ткаченко С.Є., Лукшина Д.Р.</b> Особливості бізнес-планування у сільському господарстві	258
<b>Томашук І.В., Борболюк Є.А.</b> Вплив аграрного сектора економіки на формування продовольчої безпеки України	261
<b>Тупчій О.С., Поліщук Д. В.</b> Сучасні стратегії управління для підтримки інноваційного розвитку суб'єктів економічних відносин	264
<b>Фетісов О.О.</b> Управління продовольчою безпекою з урахуванням сучасних тенденцій та інноваційних технологій	266

<b>Філімонов Ю.Л., Борисов П.Р.</b> Формування раціональних розмірів аграрних підприємств як фактор забезпечення продовольчої безпеки України	267
<b>СЕКЦІЯ 5. ФІНАНСОВІ ІННОВАЦІЇ ТА РОЗВИТОК ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ</b>	270
<b>Garoniuk P., Olena Garmatiuk, Demianyshyna O.</b> Development of the Bank Mortgage Lending Market in Ukraine	271
<b>Levkin A., Kotko Ya.</b> Financial Innovations as Factors of Digital Transformation of the National Economy of Ukraine	274
<b>Lukashchenko L.</b> Management of Financial Support for General Secondary Education Institutions	276
<b>Morozov V.I.</b> The Essence and Structure of Modern Financial Innovations	278
<b>Близнюк О.П., Волокітіна Т.С.</b> Оцінка інвестиційної привабливості інструментів фондового ринку	280
<b>Бондар Ю.А., Кушнерьова Д.Ю.</b> Фінансові інновації та розвиток економічних систем	282
<b>Буз А.О.</b> Кіберризика як іманентна детермінанта атрибутів сучасних фінансових систем: приклад Сполучених Штатів Америки	285
<b>Валявка О. Я., Мельник Р. А.</b> Логістичне забезпечення та цифрова трансформація агробізнесу: теоретичні аспекти	289
<b>Дячук В.А.</b> Управління кредитною політикою комерційного банку	291
<b>Єфремова Н.О., Карпенко А.В.</b> Стратегічне управління формуванням механізмів залучення інвестицій на місцевому рівні	294
<b>Жарікова О.Б., Гребенюк Т.А.</b> Підвищення ефективності монетарної політики та забезпечення інноваційності розвитку України за участі міжнародних партнерів	296
<b>Жуковська В.М., Доманська Д.Ю.</b> Digital-технології та людський капітал: досвід компанії Amazon	298
<b>Заславська О.І.</b> Майбутнє фінтех-індустрії: оцінка трендів	300
<b>Ключник Л.В.</b> Фінансові інновації як детермінанти розвитку фінансової інклюзії в Україні	302
<b>Кричевська Т.О.</b> Типологізація цифрових токенів як інструмент пізнання будови метавсесвіту	304
<b>Майбородіна Н.В., Герасименко В.П.</b> Використання математичного апарату для прогнозу рівня заробітної плати в галузі освіти України	307
<b>Мельник К.М., Щербатюк О.П.</b> Сутність та необхідність регулювання банківської діяльності в Україні	310
<b>Мілєєва В. Л.</b> Вплив інновацій на розвиток фінансового ринку України	313

<b>Мінкович В. Т., Юденко К.Р.</b> Роль цифрових технологій у сучасній фінансовій системі України: виклики та можливості	316
<b>Остапенко Р.М.</b> Теоретичні засади трансфертного ціноутворення	318
<b>Правдюк Н.Л., Гудз М.Г., Ільєв М.Г.</b> Фінансовий контролінг як важлива складова системи управління	321
<b>Рудь Н.Т.</b> Аналіз джерел фінансування інноваційного розвитку України	323
<b>Сухіна О.М., Бодюк А.В.</b> Екосистемні платежі як інноваційний інструмент стимулювання збереження водних екосистем (на прикладі Бориспільської ОТГ)	326
<b>Третяк Н.А.</b> Екосистемні платежі як інноваційний інструмент сталого розвитку	328
<b>Чвертко Л.А., Бруньковська С.Т.</b> Передумови та перешкоди формування фінансової інклюзії у сфері страхування	330
<b>Шаповал О.А.</b> Бюджетно-податкова політика як інструмент бюджетно-податкової безпеки	332
<b>Шкодїна І. В., Іващенко М. В.</b> Інноваційні фінтех рішення для сталого розвитку	333
<b>СЕКЦІЯ 6. ІННОВАЦІЙНИЙ МАРКЕТИНГ У ГЛОБАЛЬНІЙ ЕКОНОМІЦІ</b>	336
<b>Андрушкевич Н.В., Польова Н.М.</b> Маркетингові аспекти інноваційної діяльності підприємства	337
<b>Антощенкова В.В., Фоменко В.В.</b> Роль сільської зайнятості в Європейському Союзі	340
<b>Афанасьєва О.П., Бубенець І.Г. Власенко М.В.</b> Особливості рекламної діяльності компаній в умовах цифровізації	343
<b>Афанасьєва О.П., Літкевич А.І.</b> Удосконалення комплексу онлайн-просування послуг салону краси	346
<b>Бубенець І.Г., Христенко С.С., Зіненко К.К.</b> Інноваційні маркетингові підходи ведення бізнесу в умовах глобальних викликів	348
<b>Бурковська А.І., Дубенюк Я.О.</b> Сутність маркетингу інновацій та його особливості в Україні	351
<b>Газуда Л.М., Оприсок М. Д., Газуда С. М.</b> Інноваційні засади управління формуванням технологій агробрендингу	353
<b>Газуда М.В., Герцег В.А., Білей Є.В.</b> Окремі аспекти формування дієвих інноваційних агробрендингових технологій	355
<b>Дронова Т.С.</b> Маркетинг та інновації як головні функції бізнесу	357
<b>Жуковська В.М., Рейтблат О.В.</b> Особливості застосування чат-ботів в HR	359

<b>Клименко В.О., Гумен О.В., Мирошніченко М.М.</b> Реклама та просування страхових послуг на ринку аграрного страхування	361
<b>Максимов М.С.</b> Формування, підтримка та розвиток позитивного іміджу підприємства	364
<b>Масюк Н.О., Заліпуха А.Г.</b> Інноваційний маркетинг в управлінні та розвитку підприємств	366
<b>Михайлова М.В., Яценко Б.М.</b> Вплив технологічних інновацій на стратегії маркетингу в глобальних корпораціях	368
<b>Муштай В.А.</b> Роль інноваційних стратегій в маркетинговій діяльності підприємства	369
<b>Мягков Д.С., Грузіна І.А.</b> Роль соціальних медіа в управлінні інформаційно-комунікаційною політикою закладу вищої освіти	372
<b>Правдюк Н.Л., Колісник М.С., Хома О.І.</b> Маркетинговий аудит як спосіб оцінки ефективності збутової діяльності підприємства	374
<b>Прокопчук О.Т., Макаруч В.В., Макаруч В.В.</b> Інноваційний маркетинг як чинник розвитку страхової діяльності	377
<b>Сергієнко О.А., Рілов Д.Ю.</b> Інноваційний маркетинг у глобальній економіці	380
<b>Ткаченко С.Є., Сенчук В.І.</b> Сутність поняття територіальний розвиток та його характерні риси	382
<b>Чуйко М.М.</b> Маркетингові стратегії в умовах глобалізації	385
<b>СЕКЦІЯ 7. ОБЛІКОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ</b>	388
<b>Lomovskykh L., Amit Kumar Goel</b> Digital Invoices and Bills as a Factor in Increasing Business Efficiency	389
<b>Бержанір І.А.</b> Аудит витрат підприємства в умовах глобалізаційних викликів	390
<b>Біліченко А.В., Сєвідова І.О.</b> Баланс як основа бухгалтерського обліку у інноваційній діяльності	392
<b>Кирильєва Л.О.</b> Концепт методу «Таргет-костинг» в стратегічному управлінському обліку промислових підприємств	394
<b>Курган Н.В., Должикова О.В.</b> Обліково - аналітичне забезпечення експортно - імпорتنих операцій підприємств	395
<b>Лабунська С.В., Леун С.Є.</b> Особливості застосування НП(С)БО 30 «Біологічні активи» та МСБО 41 «Сільське господарство» в обліковій політиці вітчизняних підприємств	397
<b>Меліхова Т.О., Бутенко А.Є.</b> Шляхи удосконалення якості бухгалтерської інформації	400

<b>Накісько О.В., Подорожній О.О., Петренко П.А.</b> Звітність зі сталого розвитку підприємств в Україні: орієнтири Європейського Союзу, стан та перспективи розвитку	402
<b>Наумова Т.А., Акімова Н.С.</b> Сучасні тренди інноваційного розвитку мережевого ритейлу	404
<b>Нестеренко І.В.</b> Інноваційний розвиток екосистем: проблеми та перспективи облікового забезпечення	406
<b>Писарчук О.В., Краснов В.А.</b> Проблемні аспекти управління кредиторською заборгованістю в умовах воєнного стану	408
<b>Правдюк М.В., Бурлака Я.В.</b> Класифікація бухгалтерських документів як невід'ємна складова роботи бухгалтера	410
<b>Правдюк Н.Л., Яцишина А.М., Цапціна І.Б.</b> Обліково-аналітичне забезпечення управління ризикозахищеністю підприємства в умовах військового стану	413
<b>Пуголовко І.С.</b> Перспективи впровадження цифрових каналів взаємодії платників податків та держави	416
<b>Руденко С.В., Кліндухова К.Ю., Нижня А.С.</b> Обліково-аналітичне забезпечення управління економічною безпекою аграрних підприємств: погляд на принципи, методологію та методику	419
<b>Сарахман О.М.</b> Кредитні збитки банків – основні вимоги МСФЗ 9	421
<b>Сєвідова І.О., Гаврюшенко А.Ю.</b> Форми бухгалтерського обліку забезпечення інноваційної діяльності	423
<b>Феофанов Л.К., Піскун Н.Ю., Меліхов Є.В.</b> Податковий та фінансовий облік необоротних активів на підприємстві	425
<b>Чабанюк О.М.</b> Аспекти проведення досліджень у сфері оподаткування	428
<b>Чміль Є.Л.</b> Облікове забезпечення управління інноваційним розвитком підприємств торгівлі	430
<b>Шурпенкова Р. К.</b> Заробітна плата як основна складова мотивації в умовах сучасної економіки	433
<b>СЕКЦІЯ 8. ГЛОБАЛІЗАЦІЯ, ІННОВАЦІЇ ТА ЛЮДСЬКИЙ КАПІТАЛ</b>	437
<b>Bilousko R.S.</b> State and Trends of Innovative Development of Ukraine	438
<b>Антощенкова В.В.</b> Актуальність методологічних підходів поведінкової економіки в умовах глобалізації	439
<b>Бабець І.Г.</b> Вплив кадрової складової інноваційного потенціалу на економічне зростання України	442
<b>Бержанір А.Л.</b> Інноваційність сталого розвитку у формуванні людського капіталу	445
<b>Болгов В.Є., Ахновська І.О.</b> Підходи до регулювання природних монополій у сфері знань	447

<b>Будякова О.Ю.</b> Сприяння біоекономіки сталому розвитку глобальної економіки та суспільства	450
<b>Бурдаш У.Є.</b> Людський потенціал та його значення у соціально-економічному розвитку країни	453
<b>Величко К.Ю., Коройд А.О.</b> Вплив війни на міжнародну інвестиційну привабливість національних підприємств	454
<b>Воронюк Є.В.</b> Епістемічна відповідальність при організації та забезпеченні економічної безпеки підприємницької діяльності	456
<b>Герасименко А.В.</b> Основні шляхи вдосконалення розвитку соціально-економічних чинників мотивації праці у суб'єктах аграрного бізнесу	458
<b>Жуковська В.М., Загоровський М.А.</b> Підходи до стимулювання персоналу: теорія та досвід компаній	461
<b>Ланченко Є. О., Кривошея А. Ю., Губенок А. Г.</b> Формування й використання людських ресурсів у сільській місцевості	463
<b>Любимий О.М.</b> Управління кадровим забезпеченням в закладах вищої освіти	466
<b>Мещеряков В. Є., Свідерська А.В.</b> Інноваційні методи удосконалення мотивації	469
<b>Павленко М.М., Холодна С. І.</b> Формування та реалізація економічної політики в умовах змінного міжнародного середовища	471
<b>Проценко Е.Б.</b> Доля людства в контексті глобальних викликів	473
<b>Соколов М.О., Каплун В.М.</b> Застосування цифрового менеджменту в управлінні персоналом на підприємствах	475
<b>Стасюк О.М., Чмирьова Л.Ю., Федяй Н.О.</b> Аналіз динаміки експорту та імпорту транспортних послуг у 2010-2021 рр.	478
<b>Терешук Н.В.</b> Політика антикризового управління при загрозі банкрутства	481
<b>Турчіна С.Г., Шпетний В.В.</b> Управління розвитком інтелектуального потенціалу підприємств малого та середнього бізнесу	483
<b>Шелудько Л.В., Титаренко М.Ю.</b> Сучасна демографічна ситуація в Україні: проблеми та перспективи	485
<b>Яцун А.Г.</b> Регулювання ринку продукції равликівництва в умовах глобалізаційних процесів	487
<b>СЕКЦІЯ 9. СОЦІАЛЬНІ, ЕКОЛОГІЧНІ ТА ЗЕМЕЛЬНІ АСПЕКТИ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ: ЗАГРОЗИ ТА ІННОВАЦІЙНІ ФАКТОРИ ЗНИЖЕННЯ РИЗИКІВ</b>	490
<b>Mohylna L.M., Zhang Jiachang</b> The Features of Management of Land Resource in Rural Areas of China	491
<b>Tertychna O., Mineralov O., Ryabukha G.</b> Environmental Aspects of Globalization: Threats and Risks	493

<b>Антощенкова В.В., Апросіна О.Б.</b> Соціальна відповідальність агробізнесу	494
<b>Богданович О.А., Бездітко Р.О.</b> Сучасна проблематика конкурентоспроможності сільського господарства України	497
<b>Боровик П. М., Удовенко І.О., Шемякін М.В.</b> Проблеми пенсійного страхування працівників землепорядно-геодезичних бізнес-структур	499
<b>Бурлай Т.В.</b> Соціальні наслідки впливу воєнних шоків на економіку України	501
<b>Василенко С.Ю., Сизон М.-О. І.</b> Фінансовий потенціал у контексті пріоритетів циркулярної економіки та нейтральної деградації земель	504
<b>Глибовець В.Р., Кучмагра Р.С.</b> Оцінка стану економічної безпеки підприємства за наявністю та величиною його прибутку	506
<b>Горінштейн М.Л.</b> Сучасний екологічно-економічний стан природоохоронних територій Західного Полісся	509
<b>Гурін О.Г.</b> Енергоефективність виробництва в сільському господарстві	512
<b>Дейнега М.В.</b> Ключові принципи соціальної відповідальності	515
<b>Денисенко І.С.</b> Використання системи стимулів і преференцій для підприємництва у сфері природокористування	518
<b>Должикова І.С.</b> Чинники формування організаційно-економічного механізму ефективності використання земельних ресурсів сільськогосподарських підприємств	521
<b>Ільїна М.В.</b> Інноваційні методи попередження трансграничного забруднення довкілля	524
<b>Коваленко Л.М.</b> Сталый розвиток сільськогосподарських земель: основні напрями та методичні засади	527
<b>Костинець В.В.</b> Вуглецевий слід міжнародного туризму	529
<b>Кравченко Ю.М.</b> Декаплінг в економіці як інструмент досягнення сталого розвитку	531
<b>Кучер А.В., Кучер Л.Ю.</b> Економіка мілітарної деградації та післявоєнного відновлення земель: виклики та перспективи	533
<b>Мещеряков В.Є., Крайня Л.О.</b> Вплив стратегій транспортного обслуговування на прибуток	536
<b>Музиченко М.В., Савчук С.С.</b> Глобальний ринок землі: виклики та способи їх подолання в Україні	537
<b>Онегіна В.М., Шацько Т.І.</b> Антикризові інструменти місцевого економічного розвитку	540
<b>Петрів С.Ю.</b> Правові аспекти експорту зерна в час воєнних дій	543
<b>Подоба Ю.В., Пінчук В.О.</b> Локальне накопичення органічної речовини з побічної продукції тваринництва	544



<b>Соколюк К.Ю., Кострубіна К.І.</b> Логістика аграрного ринку в умовах глобалізації	546
<b>Сухіна О. М., Бодюк А.В.</b> Екологічна ситуація із забрудненням водних екосистем в селах Бориспільської об'єднаної територіальної громади	548
<b>Хоменко Л.М., Басенков Д.С., Дуднік Д.О.</b> Управління запасами зерна при транспортуванні	551
<b>Ше В.В., Височанська М.Я., Нагорнюк О.М.</b> Інноваційні фактори зниження ризиків соціально-еколого-економічної глобалізації за рахунок розвитку сільських територій	553
<b>Шовкун-Заболоцька Л.В, Красільнюк М.К.</b> Аналіз якості та безпеки бутильованої води для споживання, як запорука збереження здоров'я	556
<b>Шпильова Ю.Б., Омельченко А.А.</b> Екологічна безпека в контексті глобалізаційних викликів	559
<b>Юрчук Н.П., Задорожна І.С., Петриченко І.І.</b> Інновації як фактор зниження ризиків кормовиробництва	562



## СЕКЦІЯ 1

# ТЕОРЕТИКО- МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОЦЕСІВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ У СУЧАСНІЙ ЕКОНОМІЦІ

**Darya Legeza, Doc. Ec. Sc. Professor**  
**Tetiana Kulish, Cand. Ecю. Scю, Associate Professor**  
**Dmytro Motorny Tavria State Agrotechnological University**

### **Export potential of Ukrainian buckwheat to European union countries**

During the marketing season, there is a notable trend towards increased export shipments of buckwheat, driven by existing demand, resulting from Ukrainian migration patterns. Predominantly, these exports are directed towards the markets of Germany, Poland, and the Netherlands. Despite a reduction in sown areas due to the full-scale Russian invasion, the imperative to maintain a current level of competitiveness of buckwheat in the European Union markets persists.

This study aims to examine the export potential of Ukrainian buckwheat to European Union countries. The analysis utilizes the Harmonized System Code of the World Customs Organization from 2012: HS Code 10081000 - Buckwheat. Market size is determined through indicators reflecting the value of exports to EU countries, trade balance, and market growth over the past five years.

Given the constrained conditions for product export due to restricted sea routes and the Ukrainian-Polish border blockade, farmers must delineate a more promising business model. This model encompasses the choice of export destination, trade type (wholesale or retail), order volume, market potential, level of competition, and potential product adaptation.

Food wholesale trade displays substantial concentration in countries with higher consumer potential. Over the past five years, the bulk of trade income in food, beverages, and tobacco products has been concentrated in key countries: Germany (13.8 thousand enterprises with a turnover of €245.4 million), Spain (40.0 thousand enterprises with a turnover of €132.8 million), Italy (with a sales turnover of €177.2 million), France (19.9 thousand enterprises with a turnover of €108.9 million), and the Netherlands (11.6 thousand enterprises with a turnover of €107.0 million).

In 2023, the external export potential of buckwheat for Ukraine presented itself with promising figures: Italy amounted to \$114,000, Poland to \$109,000, the Czech Republic to \$78,000, and France to \$61,000. Despite the considerable presence of Ukrainian migrants in Germany and the Netherlands, the buckwheat markets in these nations are nearly saturated. For instance, while Germany's buckwheat exports total \$55,000, the feasible export potential for Ukraine stands merely at \$32,000.

Analysis reveals that buckwheat imports to European Union countries constitute \$65 million, representing 54.7% of global imports. Notable importers within the EU include Germany, Spain, Italy, the Netherlands, and Belgium, accounting for a collective import of \$471 million or 64% of EU countries' total. Interestingly, despite their import potential for Ukrainian manufacturers, France and Poland maintain positive trade balances, indicating significant market competition. As such, these countries may not be conducive for Ukrainian enterprises lacking export sales experience. Consequently, Italy emerges as the prime candidate for Ukrainian buckwheat exportation.

The external buckwheat market in Italy exhibits distinct characteristics. Italian imports represent 6% of global buckwheat imports, ranking the country 4th worldwide. In 2022, buckwheat imports cost \$74.9 million, with a notable 20% growth from 2018 to 2022. Italy holds a negative buckwheat trade balance of \$66.3 million, with an import price averaging \$0.59/kg. Notably, the United States supplies buckwheat at a maximum price of \$6.37/kg, while Serbia and Hungary offer it at a minimum of \$0.22/kg and \$0.29/kg, respectively. Italy boasts a low market concentration of 9%, allowing for easy market entry and flexible cooperation terms.

The primary importers of buckwheat into Italy include Greece (16%), France (15.8%), Poland (10.9%), and Germany (9.9%), collectively constituting 52% of the country's total buckwheat imports. Conversely, Italy predominantly exports buckwheat to France (32.7%), the Netherlands (8.7%), and Spain (8.3%), representing 49.7% of its total exports.

In conclusion, Italy stands out as the most favorable buckwheat market for Ukrainian producers, offering low competition levels, a negative trade balance, market growth in terms of value, and zero tariff rates for Ukraine.

#### Literature

1. Куліш Т. В. Дослідження макромаркетингового середовища для формування стратегії розвитку підприємств. Пріоритетні завдання та стратегії розвитку економіки, менеджменту та маркетингу: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., присв. 70-річчю акад. Ж. Т. Сейфулліна (19 жовт. 2018 р.). Алмати: Алматина. акад. економіки та статистики. 2018. С. 26-30.

2. Куліш Т. В. Маркетингові дослідження як інструмент підвищення конкурентоспроможності підприємств. Наука та інновації – стратегічні пріоритети розвитку економіки держави: матеріали VII Міжнар. наук.-практ. конф. (Дулат Окулари 2015). Спецвип. «Економіка та менеджмент». Кастанай, Казахстан. 2015. С. 229-233.

3. Legeza D., Esengazieva S. Digitalization of the economy as a factor of sustainable development. Materials of International scientific-practical conference (Mariupol, May 25-26, 2021 y.). SHEI PSTU. Mariupol. 2021, pp. 207-212

4. Legeza D., Wei Feng, Yessengaziyeva C.E, Sokil D. Outlook of digitalization of supply chain management at the belt and road initiative. Digital Business transformation: challenges and opportunities for partnership: Materials of International scientific-practical conference (Melitopol, September 9-10, 2021) / editorial board D. Legeza, Y. Sokil [et al.] / TSATU. Melitopol : LLC Color Print, 2021. С. 78-80

**Dr. Oleksandr Perekhozhuk**

**Leibniz Institute of Agricultural Development in Transition Economies (IAMO), Halle,  
Germany**

**Export Restrictions, Imperfect Competition and Food Security: Empirical Evidence of  
Market Power in International Wheat Export Markets**

**Introduction**

The State of Food Security and Nutrition in the World 2023, jointly published by the Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO), the International Fund for Agricultural Development (IFAD), the United Nations Children's Fund (UNICEF), the World Food Programme (WFP) and the World Health Organization (WHO), underscore the heightened challenges faced by the Sustainable Development Goal (SDG) of eradicating global hunger (FAO, IFAD, UNICEF, WFP and WHO, 2023). The achievements of the SDGs are affected by the ongoing global food crises, triggered by a combination of factors: are being affected by the ongoing global food crises, resulting from a combination of factors: the emergence of the COVID-19 pandemic in December 2019, severe flooding and heatwaves across America and Europe in 2021, and the Russian invasion of Ukraine on February 24, 2022, leading to a military blockade of Ukrainian ports in the Azov and Black Seas. Additionally, protests against grain exports at the Polish border have significantly impacted global food supply and food security.

According to estimates from FAO, IFAD, UNICEF, WFP, and WHO (2023), 735 million people, approximately 9.2 percent of the world population, faced hunger in 2022. Looking ahead to 2030, joint projections from these organizations indicate that nearly 600 million people will endure chronic undernourishment. This forecast surpasses the scenario without the COVID-19 pandemic and the Russian invasion of Ukraine by 122 million people. Additionally, it exceeds the projection without the Russian military invasion by 23 million people. These joint projections underscore the formidable challenges in achieving the SDG of eradicating hunger, particularly in Africa.

In addition to the ongoing global food crises, there are also economic challenges that hinder the realization of the SDG to eradicate hunger in the world. These economic challenges include various export restrictions (e.g. export bans, tariffs, licenses, quotas, taxes), increasing market concentration and imperfect competition in the international wheat export markets. The competitive international trade structures and perfect competition in international export markets is a crucial but often neglected aspect of global food security.

This study has three primary objectives. Firstly, to provide a recent review of published studies on market power in the international wheat export markets. Secondly, to examine the advantages and disadvantages of single-equation and multi-equation Residual Demand Elasticity (RDE) models to measure the degree of market power in these markets. Thirdly, to discuss the findings of econometric studies on the market power of Russian wheat exporters, with a particular focus on export restrictions and competition in the international wheat export markets.

## **Literature review of RDE studies**

At the end of the 1980s, Baker and Bresnahan (1988) introduced the RDE approach to estimate the residual demand curves faced by the three U.S. brewing firms and found market power by two firms within a national market. More than ten years later, Goldberg and Knetter (1999) adopted the RDE model to measure the degree of competition in international export markets. Besides measuring the degree and extent of market power, the RDE approach also considers estimates of demand and cost shifters, along with other factors, including the impacts of export restrictions on the market behavior and competition of exporters.

The literature on empirical analyses of market power in international wheat markets is still limited. There are few studies focusing on the market behavior of wheat-exporting countries (Carter et al. 1999; Yang and Lee 2001; Cho et al. 2002; Pall et al. 2014; Uhl et al. 2019; Gafarova et al. 2023). Most of these studies focus on analyzing the market power of traditional wheat exporters such as Argentina, Australia, Canada, the European Union, and the USA. Carter et al. (1999) analyzed the period from 1970 to 1991, while Yang and Lee (2001) examined the years 1993–1999 to determine whether Australia, Canada, and the USA exert market power in the Japanese and South Korean wheat markets. They found that the USA has significant market power in both wheat markets, whereas Australia and Canada have market power only in the South Korean wheat market. Cho et al. (2002) also explored the market power of the USA in the Japanese wheat market, along with five other destinations from 1973 to 1994, and found that the USA exercises significant market power in the Korean, Malaysian, Philippine, and Singapore wheat markets but not in the Indonesian and Japanese markets.

### **Single-equation vs. multi-equation RDE models**

Most of the empirical results were obtained using single-equation RDE models (Carter et al. 1999; Yang and Lee 2001; Pall et al. 2014; Uhl et al. 2019). Only a limited number of studies have employed multi-equation simultaneous RDE models to measure the extent of market power in international wheat markets (Cho et al. 2002; Gafarova et al. 2023). Gafarova et al. 2023 employed three-equation simultaneous RDE models to analyze Russian exports to three wheat-importing countries (Azerbaijan, Armenia, and Georgia) and two-equation RDE models to analyze Kazakh exports to two wheat-importing countries (Azerbaijan and Georgia). The single-equation and multi-equation simultaneous random-effects (RDE) models come with various advantages and disadvantages.

The single-equation RDE models are frequently employed in empirical analyses due to the following advantages: (i) allowing the consideration of all observations over the entire study period between exporting and importing countries; (ii) requiring only two endogenous variables; (iii) having modest data and instrument requirements; and (iv) featuring a manageable number of estimated parameters, making it easier to interpret for cost and demand shifters. On the other hand, multi-equation simultaneous RDE models offer the following advantages: (i) handling endogeneity and simultaneity of export quantities and export prices in several competitive markets; (ii) capturing interdependence among different variables for cost shifters; (iii) utilizing balanced data

sets; (iv) improving the efficiency of statistical tests and simplifying the interpretation of estimated results.

### **Empirical results**

Applying the generalized method of moments and instrumental variable Poisson pseudo maximum-likelihood estimators and using quarterly data from 2002 to 2009, Pall et al. (2014) found that Russian exporters exercise market power in five out of eight destinations, including Azerbaijan and Georgia. Using novel firm-level datasets with weekly information on Russian wheat exports, Uhl et al. (2019) applied the RDE approach to analyze Russia's pricing behavior in its two most important export markets: Egypt and Turkey. They found that Russian exporters face a perfectly elastic demand curve in Egypt, while exerting market power in Turkey, with an estimated mark-up of 13.5%.

Using quarterly data from 2004 to 2021 on Kazakh and Russian wheat exports to Azerbaijan, Armenia, and Georgia, Gafarova et al. (2023) applied a three-stage estimation for systems of simultaneous equations and Zellner's seemingly unrelated regression to analyze the parameters of RDE. They found empirical evidence of Russian market power in the wheat markets of the South Caucasus but no evidence of a Kazakh oligopoly. Kazakh exporters restrict the market powers of Russian exporters in the Azerbaijani wheat market, while Russian exporters constrain the market power of Kazakh exporters in the Azerbaijani and Georgian wheat markets. Ukrainian wheat exporters are able to intervene in the market powers of Russian exporters in Azerbaijan and Georgia, while they restrict Kazakh oligopoly in the Georgian market. Wheat export restrictions applied by exporting countries have a positive and statistically significant impact on increasing Russian market power in the South Caucasus.

Gafarova et al. (2023) found that the wheat export license imposed by the Kazakh government significantly contributed to the exercise of market power by Russian exporters in the Armenian wheat market but not in the Azerbaijani wheat market. The wheat export tax imposed by the Russian government had a positive and statistically significant effect on the growing market power of Russian exporters in the Azerbaijani wheat market. None of the wheat export restrictions (quotas and licenses) imposed by the Ukrainian government were statistically significant, nor did they affect the RDE results concerning the market powers of Russian and Kazakh exporters.

### **References**

1. Baker J.B., Bresnahan T.F. (1988), Estimating the Residual Demand Curve Facing a Single Firm. *International Journal of Industrial Organization* 6 (3): 283–300.;
2. Carter C.A., MacLaren D., Yilmaz, A. (1999), How Competitive is the World Wheat Market? Working Paper, No. 99-002. Department of Agricultural and Resource Economics, University of California, Davis.;
3. Cho G., Jin H.J., Koo W.W. (2002), The Competitive Structure of U.S. Grain Exports in Asian Countries. Paper presented at Annual Conference of the American Agricultural Economics Association (AAEA), Long Beach, California.;
4. FAO, IFAD, UNICEF, WFP and WHO (2023), The State of Food Security and Nutrition in the World 2023. Urbanization, agrifood systems transformation and healthy diets across the rural–urban continuum. Rome, FAO. <https://doi.org/10.4060/cc3017en>;
5. Gafarova, G., Perekhozhuk, O., Glaubien, T.



(2023), The oligopolistic behavior of Kazakh and Russian wheat exporters in the South Caucasus: Evidence from a residual demand elasticity analysis, *Journal of Industry, Competition and Trade*, Vol. 23, No. 1-2, pp. 1–32. <https://doi.org/10.1007/s10842-023-00396-0>; 6. Goldberg, P.K., Knetter, M.M. (1999), Measuring the intensity of Competition in Export Markets. *Journal of International Economics*, Vol. 47, No. 1, pp. 27–60; 7. Pall, Z., Perekhozhuk, O., Glauben, T., Prehn, S., Teuber, R. (2014), Residual demand measures of market power of Russian wheat exporters. *Agricultural Economics*, Vol. 45, No. 3, pp. 381–391. <https://dx.doi.org/10.1111/agec.12072>; 8. Uhl, K.M., Perekhozhuk, O., Glauben, T. (2018), Russian Market Power in International Wheat Exports: Evidence from a Residual Demand Elasticity Analysis. *Journal of Agricultural & Food Industrial Organization*, Vol. 1, No. 2, pp. 1–13. <https://doi.org/10.1515/jafio-2016-0026>; 9. Yang, S-R., Lee, W-J. (2001), Exporters' Market Power in Agricultural Import Markets in Korea. Paper presented at the Annual Conference of the American Agricultural Economics Association (AAEA), Chicago, August 5–8.

**Антощенко В.В., д-р екон. наук, доцент**  
**Передрій В.В., здобувач вищої освіти ступеня бакалавр\***  
**Державний біотехнологічний університет, Україна**

### **Характеристика та класифікація ризиків**

Аналіз ризиків – це процес, який допомагає вам визначати та керувати потенційними проблемами, які можуть підірвати ключові бізнес-ініціативи чи проекти. Щоб провести аналіз ризиків, ви повинні спочатку визначити можливі загрози, з якими ви стикаєтеся, потім оцінити їхні ймовірні наслідки, якщо вони відбудуться, і, нарешті, оцінити ймовірність того, що ці загрози матеріалізуються. Аналіз ризиків може бути складним, оскільки потрібно буде використовувати детальну інформацію, таку як плани проекту, фінансові дані, протоколи безпеки, маркетингові прогнози та іншу відповідну інформацію. Однак це важливий інструмент планування, який може заощадити час, гроші та репутацію. Ризик складається з двох частин: ймовірності того, що щось піде не так, і негативних наслідків, якщо це станеться [1, с.24].

Ризик – це ймовірна подія, яка може виникнути в майбутньому, якщо зазначена подія все ж таки відбудеться – це може стати проблемою. Тобто ризик виникає в майбутньому, несе певну невизначеність та може відбутися/або не відбутися в певний час. Водночас проблема – це відома, існуюча або встановлена обставина, яка є або спричинила виникнення певних питань чи обмежень, що потребують вирішення. Іншими словами проблема – це обставина, що вимагає активних дій для усунення негативних наслідків, запобігання їх виникненню та потребує вивчення, дослідження і розв'язання.

Однак ризик важко помітити, не кажучи вже про те, щоб підготуватися до

\* Науковий керівник - Антощенко В.В., д-р екон. наук, доцент.

нього та управляти ним. І якщо вас спіткають наслідки, яких ви не планували, витрати, час і репутація можуть бути на кону. Подібним чином переоцінка або надмірна реакція на ризики може викликати паніку та принести більше шкоди, ніж користі. Це робить аналіз ризиків важливим інструментом. Це може допомогти визначити та зрозуміти ризики, з якими ви можете зіткнутися. У свою чергу, це допомагає вам керувати цими ризиками та мінімізувати їхній вплив на ваші плани. Ризик – це діючий фактор, або ж фактор процесу, що розвивається, який має потенційно негативний вплив на процес.

Якщо говорити простими словами, ризик – це те, що потенційно може ускладнити ситуацію. Варто розмежовувати поняття ризику та проблеми. Ризик – це те, що може статися. Проблема – це те, що вже відбувається та несе за собою негативний вплив, тобто це ризик, який вже має місце [2, с. 358]. Таким чином, головна задача відносно ризиків – вчасно їх визначити, спрогнозувати, та вжити максимум заходів щодо мінімізації їх настання, тобто зробити все, щоб теоретичний ризик не став фактичною проблемою. Отже, категорія «ризик» має комплексний характер і може відноситись до різних галузей знань – юриспруденції, економіки, медицини, психології, спорту, тощо.

Ключове визначення ризику – «можливість небезпеки». У цьому визначенні присутні два ключові слова «можливість» та «небезпека»: «можливість», що означає певну/значну невизначеність; «небезпека», що є певною формою впливу, тобто це те, що має потенціал негативного впливу на щось, або іншими словами – негативний ефект з небажаним результатом [3, с. 294]. Тобто, «ризик» – це потенційна можливість того, що під час реалізації функцій, процесів та операцій, спрямованих на досягнення встановленої мети (місії), цілей та виконання завдань, можуть виникнути обставини, що призведуть до втрат ресурсу, небезпеки або небажаного результату у майбутньому. Водночас, виділяють також і інший, протилежний погляд на поняття «ризик», коли його розглядають не лише як потенційну загрозу для установи, а й як нові можливості для досягнення її мети (місії), цілей та виконання завдань. Позитивні можливості, спричинені ризиком, не слід розглядати та класифікувати як «позитивні ризики». Ризик – завжди небезпека для установи, в той час, як можливість – позитивний шанс для неї. Тобто ризик – не лише загроза, а й нові можливості [4].

Відповідно до міжнародної практики складовою діяльністю з управління ризиками є встановлення зв'язку між різними категоріями ризиків (внутрішні, зовнішні та стратегічні) та елементами управління ризиками (побудова блоксхем, постійна діяльність, періодичні заходи), наприклад: графічне визначення алгоритму виконуваних процесів, ролей та відповідальності учасників, їх взаємозв'язок; лінії інформування про ризики; розвиток навичок з управління ризиками, включно з навчанням відповідних спеціалістів; створення позитивної поведінки та культури управління ризиками ідентифікація ризиків та визначення відповідальних за управління ними; оцінка ризиків та визначення допустимого (прийняттого) рівня ризиків; визначення заходів реагування; перегляд та моніторинг ризиків; звітність про діяльність з управління ризиками; впевненість керівництва у тому, що ризики належним чином управляються і контролюються;

підвищення зрілості діяльності з управління ризиками (рівень розвитку практики з управління ризиками, що характеризується ефективністю та результативністю запроваджених підходів відносно досягнутих результатів діяльності установи); експертні оцінки.

Таблиця 1

### Класифікація ризиків

Вид ризику	Визначення
<b>за сферою проявлення</b>	
Економічні	Під економічним ризиком розуміють рівень невизначеності, пов'язаний з майбутніми результатами господарської діяльності.
Політичні	це міра очікуваної невдачі політичної діяльності, яка визначається як співвідношення ймовірності неуспіху вжитих заходів та ступеня несприятливих наслідків, зумовлених втіленням прийнятих політичних рішень
Соціальні	це настання матеріальної незабезпеченості через втрату заробітку, доходу від трудової діяльності з економічних (безробіття), фізіологічних (старість, інвалідність, материнство) або демографічних (багатодітність) причин.
Техніко-експлуатаційні	Зв'язаний не просто із заподіянням шкоди технічного характеру (поломкою, тимчасовим або й повним виходом із ладу обладнання, тощо), але й із можливим заподіянням шкоди навколишньому середовищу, життю та здоров'ю як своєму, так й інших осіб
Операційно-технологічні	ризики, ймовірність виникнення яких пов'язана із порушенням визначеного порядку виконання операції, зокрема термінів та формату подання документів, розподілу повноважень з виконання операції тощо.
Ділові	Небезпека зниження або втрати здатності економічного суб'єкта підтримувати досягнутий рівень доходу на вкладений капітал.
Екологічні	ймовірність виникнення негативних змін у довкіллі, або віддалених несприятливих наслідків цих змін, які виникають внаслідок негативного впливу на довкілля.
<b>За видами діяльності</b>	
Ресурсний	спричиняється відсутністю запасу міцності щодо ресурсів у разі зміни ситуації.
Виробничий	пов'язані з виробництвом продукції, товарів, виконанням робіт і наданням послуг, у процесі яких керівники підприємств вирішують проблеми неповного використання сировини, матеріалів, зростання собівартості, збільшення трудових витрат
Фінансовий	ризик, пов'язаний з імовірністю втрат фінансових ресурсів.
Інноваційний	це ймовірність втрат, що виникають при вкладенні підприємницькою фірмою засобів у виробництво нових товарів (послуг), які, можливо, не знайдуть очікуваного попиту на ринку.
Інвестиційний	Можливість виникнення фінансових втрат у процесі здійснення інвестиційної діяльності, що поділяється на реальне й фінансове інвестування
Маркетинговий (комерційний)	Збитки, втрати, що виникають у процесі реалізації готової продукції, товарів і послуг, зроблених підприємствами.
Транспортний	це ризики, які виникають у процесі перевезень вантажів різними видами транспорту.

Отже, аналіз ризиків – це процес виявлення й аналізу потенційних проблем, які можуть негативно вплинути на ключові бізнес-ініціативи чи проекти. Цей процес виконується, щоб допомогти організаціям уникнути або зменшити ці ризики.

Список використаних джерел:

1. Онегіна В.М., Антощенко В.В. Дифузія інновацій в аграрному бізнесі в Україні. Актуальні проблеми інноваційної економіки. 2021. №2. С. 22-27;
2. Шигимага С.Д Основні ризики розвитку галузі тваринництва України в умовах глобалізації. Матеріали III Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції здобувачів вищої освіти і молодих вчених «Актуальні проблеми та перспективи розвитку України в галузі управління та адміністрування: ініціативи молоді». Харків: ДБТУ, 2021. С. 358-360;
3. Антощенко В.В. Сучасна маркетингова політика розподілу продукції підприємства: актуальність та перспективи. Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства. Харків: ХНТУСГ, 2017. Вип. 187. С.77-84;
4. Методичний посібник щодо аспектів управління ризиками, як складової системи внутрішнього контролю у розпорядника бюджетних коштів. Міністерство фінансів України. Київ. 2022. 22с.

**Арбузова Т.В., канд. екон. наук, доцент  
Білоцерківський національний аграрний університет, Україна**

### **Вплив держави на розвиток аграрного сектора відповідно до викликів глобалізації**

Глобалізація має значний вплив на розвиток аграрного сектора. Основними акцентами такого впливу є: 1) експорт та імпорт сільськогосподарської продукції – глобалізація робить світовий ринок більш доступним для агропромислового сектора. З експортом продукції на міжнародні ринки фермери можуть отримати нові можливості для збуту та здійснювати торгівлю із різними країнами, однак це також ставить їх в умови конкурентного тиску від іноземних виробників; 2) технології та інновації – глобальна інтеграція дозволяє обмінюватися технологіями та інноваціями у галузі сільського господарства між країнами, що сприяє підвищенню продуктивності, конкурентоспроможності та якості продукції; 3) потреби споживачів – глобалізація впливає на зміну вимог споживачів щодо якості та виду сільськогосподарської продукції, оскільки фермери повинні адаптувати свою продукцію до нових стандартів та побажань споживачів з усього світу; 4) вплив на середовище – глобалізація може мати негативний вплив на екологію, адже збільшення обсягів виробництва та транспортування продукції може спричинити забруднення довкілля та впливати на клімат. Отже, глобалізація відкриває нові можливості для аграрного сектора, але водночас ставить перед ним виклики, які потребують адаптації до змін у світовій економіці та суспільстві.

Війна в Україні збільшує виклики та негативи, пов'язані з глобалізацією в аграрному секторі країни, найбільш значущими з яких є економічні обмеження (війна призвела до зменшення економічної стабільності та скорочення інвестицій у сільське господарство. Обмеження на фінансування і вкладення у сільське господарство змушують аграрний сектор шукати більш конкурентоспроможні підходи); пошкодження інфраструктури (війна може призвести до пошкодження сільськогосподарської інфраструктури – доріг, залізниць, складських приміщень тощо, – що ускладнює торгівлю та транспортування продукції); збурення ринків сільськогосподарської продукції через військові дії (приміром, страйки польських фермерів та далекобійників на кордоні з Україною у 2023-2024 рр., зміни в торгівельних потоках та втрати доступу до деяких ринків, як-от вітчизняних постачальників на зернові ринки африканських та близькосхідних країн); збільшення вартості продукції (зокрема, через зростання цін на енергоресурси та мінеральні добрива тощо); заподіяні збитки (фізичні руйнування та комерційні збитки для фермерів і підприємств аграрного сектору [1]). У зв'язку з цим українській державі доводиться вдаватися до відповідних вимогам воєнного часу заходам щодо відновлення економічної та соціальної стабільності для зменшення негативного впливу війни на аграрний сектор країни та забезпечення його конкурентоспроможності в умовах глобалізації.

Через глобалізацію сучасні споживачі пред'являють зростаючі вимоги щодо якості сільськогосподарської продукції, до яких, зокрема, належать: органічні продукти (зростає попит на продукцію без використання пестицидів, гормонів, антибіотиків. Споживачі хочуть мати впевненість, що продукція вирощена натуральним шляхом і не містить шкідливі речовини); споживча безпека (люди все більше звертають увагу на безпеку харчових продуктів, очікуючи, що продукція буде безпечною для споживання та відповідатиме всім вимогам стандартів якості); співіснування з природою (концепція сталого розвитку стає важливою для споживачів, оскільки вони більше цінують продукцію, яка вирощена з урахуванням екологічних принципів та не завдає шкоди довкіллю); унікальність та походження (споживачам часто важлива продукція з конкретних регіонів або країн, які мають унікальні смакові якості або виробники багаторічно довели, що є надійними постачальниками певних видів продуктів); інновації та функціональність (сучасні споживачі цінують продукти, які не лише смачні, але й мають певні корисні властивості, наприклад, підвищують імунітет, мають антиоксидантні властивості тощо). Отже, виробники сільськогосподарської продукції повинні враховувати ці зміни в уподобаннях споживачів та працювати над вдосконаленням якості продукції, щоб задовольняти вимоги сучасного глобалізованого ринку.

Відповідно у світовій торгівлі існують нові стандарти, які враховують нові вимоги споживачів щодо якості сільськогосподарської продукції, зокрема:

1. Національні стандарти органічного виробництва: у багатьох країнах визначені стандарти для вирощування органічної продукції, які вимагають від виробників дотримуватися певних правил щодо використання пестицидів, добрив та інших хімічних речовин. Приміром, Європейським органом безпеки харчових продуктів (EFSA) в співпраці з Європейською комісією та

Європейським відомством з безпеки харчових продуктів (EFSA) для споживачів Євросоюзу вміст пестицидів у аграрній продукції регулюється стандартом «Максимально допустимі рівні залишків пестицидів» (Maximum Residue Levels – MRLs), що встановлює максимально допустимі рівні конкретних пестицидів, які можуть залишатися на або в продуктах харчування або кормах після використання пестицидів у вирощуванні рослин або тварин з урахуванням безпеки споживача та дотримання принципу ALARA (As Low As Reasonably Achievable – так низько, як реально можливо) [2]. Європейські стандарти визначають також MRLs антибіотиків у харчових продуктах, які вирощені з використанням антибіотиків у тваринництві або вирощуванні з їх застосуванням. Законодавство ЄС також встановлює стратегії зменшення використання антибіотиків. У США вміст пестицидів у сільгосппродукції регулюється стандартом «Допустимі рівні залишків пестицидів» (Tolerances for Pesticide Residues), які можуть залишатися на сільськогосподарській продукції при вживанні пестицидів у процесі вирощування. Цей стандарт у США управляється та регулюється Агентством з питань захисту довкілля (EPA) та є частиною Федерального Закону про пестициди, фунгіциди та родентициди (Federal Insecticide, Fungicide, and Rodenticide Act – FIFRA). Мета стандарту – забезпечення безпечної й здорової харчової продукції для споживачів в США [3].

2. Міжнародні стандарти безпеки харчових продуктів: міжнародні організації, такі як Всесвітня організація охорони здоров'я, встановлюють стандарти щодо безпеки та якості харчової продукції, які впливають на міжнародну торгівлю сільськогосподарською продукцією.

3. Системи сертифікації та маркування: деякі країни вимагають сертифікації своєї продукції згідно з міжнародними стандартами або вводять обов'язкове маркування харчової продукції з вказанням країни походження та умов її виробництва.

4. Стандарти сталого розвитку: включають вимоги до екологічної відповідальності виробників сільськогосподарської продукції, сприяючи зменшенню негативного впливу на навколишнє середовище.

Нові стандарти враховують зростаючі вимоги споживачів і допомагають регулювати якість продукції, що експортується та імпортується, сприяючи поліпшенню якості та безпеки харчових продуктів у міжнародній торгівлі.

Таким чином, держава відіграє важливу роль у реакції на глобалізацію та її вплив на розвиток аграрного сектора. Ключовими аспектами цього впливу є: 1) створення та вдосконалення правового регулювання – держава відповідає за створення та впровадження законів і нормативів, які регулюють сільськогосподарську діяльність, торгівлю сільськогосподарською продукцією та її взаємодію зі світовим ринком; 2) фінансова підтримка та інвестиції – держава надає фінансову підтримку сільському господарству через різноманітні програми підтримки, субсидії, кредитування та інвестиції для підвищення продуктивності та конкурентоспроможності сектору; 3) стимулювання інновацій та технологічного розвитку – держава може забезпечувати підтримку для впровадження новітніх технологій у сільському господарстві, що допомагає підвищити продуктивність, якість та ефективність виробництва; 4) розвиток

інфраструктури – держава відповідає за розвиток сільськогосподарської інфраструктури, що сприяє поліпшенню торговельних зв'язків та збереженню якості продукції під час транспортування; 5) політика торгівлі – держава встановлює політику торгівлі, тарифи, квоти на імпорту та експорт, укладає міжнародні торговельні угоди (приміром, Чорноморська «зернова угода» 2022-2023 рр.), що впливають на доступ до міжнародних ринків для сільськогосподарських товарів.

Отже, уряд застосовує заходи, спрямовані на підтримку розвитку аграрного сектору в умовах глобалізації та на подолання викликів, з якими цей сектор стикається в сучасному світі. Грамотно спланована та реалізована державна політика покликана допомогти забезпечити стійкий та успішний розвиток сільського господарства в умовах глобалізації навіть за умов воєнного стану, аби утримати свої конкурентні позиції на світовому ринку агропродукції.

Список використаних джерел:

1. Гетман О. Як відновити аграрну галузь. Економічна правда. 15.03.2023. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/03/15/698035/>; 2. Контроль залишків пестицидів. Дія. Бізнес. Експортний напрям. URL: [https://export.gov.ua/211-kontrol\\_zalishkiv\\_pestitsidiv](https://export.gov.ua/211-kontrol_zalishkiv_pestitsidiv) (дата звернення 07.03.2024); 3. Вплив пестицидів на здоров'я. Вікіпедія. URL: <http://surl.li/qcezp> (дата звернення 02.03.2024).

**Батюк Л.А., канд. екон. наук, доцент  
Державний біотехнологічний університет, Україна**

### **Основні тренди світового економічного розвитку в 2024 році**

Подальша ескалація конфліктів на Близькому Сході може призвести до порушення функціонування енергетичних ринків та відновлення інфляційного тиску в усьому світі. Найближчим часом світова економіка відчує дію відкладеного ефекту різкого підвищення процентних ставок, центральні банки провідних розвинених країн заявляють про свій намір утримувати їх на високому рівні протягом тривалого часу. Перспективи підвищення вартості запозичень створюють значні перешкоди для світової економіки, обтяженої високим рівнем заборгованості. Жорсткі фінансові умови у поєднанні із зростаючим ризиком геополітичної фрагментації створюють підвищені ризики для світової торгівлі та промислового виробництва. Прогнозується уповільнення зростання світового ВВП з 2,7 % у 2023 році до 2,4 % у 2024 році [1].

Світовий ринок праці швидко відновився після пандемії. До 2023 року показник безробіття в багатьох країнах опустився нижче за допандемійний рівень. Однак це відновлення було нерівномірним. Показники безробіття знизилися в Бразилії, Китаї та Туреччині, проте багато країн, що розвиваються, особливо в Західній Азії та Африці, боролися з високим рівнем безробіття. У більшості країн зростання заробітної плати не компенсувало вплив інфляції та



посилувало кризу вартості життя. У 2024 році ситуація на ринку праці в багатьох країнах, що розвиваються, ймовірно, погіршиться, а відкладений ефект посилення грошово-кредитної політики позначиться на зайнятості [3].

Через зниження світових цін на сировинні товари та послаблення попиту на тлі посилення грошово-кредитної політики прогнозується подальше уповільнення темпів інфляції до 3,9% у 2024 році. Помітне уповільнення темпів інфляції спостерігається у країнах із розвинутою економікою, хоча базові показники інфляції залишаються відносно високими під впливом зростання цін у сфері послуг та високого попиту на робочу силу на ринках праці [1]. Але, на нашу думку, інфляція в більшості країн, що розвиваються, не пройшла свій пік у 2023 році і буде зростати у 2024 році.

Глобальне зростання інвестицій, швидше за все, залишиться стриманим. Реальні валові інвестиції в основні засоби зросли у 2023 році на 1,9 %, що нижче за показник 2022 року. І в розвинених, і в країнах, що розвиваються, в останні роки спостерігалось уповільнення зростання обсягів інвестицій [4]. Поточна ситуація, що характеризується зростанням вартості позикових коштів та економічною невизначеністю, буде чинити тиск на зростання інвестицій. У розвинених країнах, особливо у США, значно знизилася інвестиції у житлове будівництво. Серед регіонів, що розвиваються, Африка, Західна Азія, Латинська Америка і Карибський басейн продовжують стикатися з високою вартістю запозичень та іншими викликами, що перешкоджають зростанню інвестицій. Інвестиційні перспективи у Китаї стримуються несприятливими чинниками, пов'язаними з нестабільністю сектору нерухомості, хоча державні інвестиції в інфраструктуру частково компенсують нестачу приватних інвестицій. Навпаки, в Індії у 2023 році було відзначено високі показники інвестицій завдяки державним інфраструктурним проектам та транснаціональним інвестиціям. Глобальні інвестиції в енергетичний сектор у 2023 році зростали швидше за загальний обсяг інвестицій. Зберігається значний дефіцит інвестицій у відновлювані джерела енергії, особливо поза розвиненими країнами та Китаєм. Вважаємо, що ці тренди залишаться актуальними і у 2024 році.

У 2023 році зростання світової торгівлі значно знизилася і склало, 0,6% [1]. Очікується, що в 2024 році вона відновиться до 2,4%, залишаючись при цьому нижчою, ніж у допандемійний період. Це уповільнення пояснюється спадом торгівлі товарами. Навпаки, торгівля послугами, особливо у секторах туризму та транспорту, продовжувала відновлюватися. Розвитку світової торгівлі перешкождали такі чинники, як усунення споживчих витрат з товарів на послуги, посилення грошово-кредитної політики та геополітична напруженість. На обсягах експорту з країн, що розвиваються, негативно позначилися зниження попиту з боку розвинених країн і фінансові умови, що обмежують фінансування торгівлі.

Поряд із відновленням побоювань щодо дефіциту бюджетів та прийнятності рівня боргу на збалансованості державних фінансів негативно позначилося різке підвищення відсоткових ставок. Бюджетні можливості залишаються дуже обмеженими, особливо в країнах, що розвиваються; для багатьох із цих країн брак бюджетних можливостей створює особливі ризики,

оскільки обмежує їхню здатність вкладати кошти у сталий розвиток та реагувати на нові потрясіння. У 2022 році понад 50 країн, що розвиваються, витрачали на виплату відсотків понад 10 % від загального обсягу державних доходів, а 25 країн — понад 20 відсотків [1]. Очікування ринку, що відсоткові ставки у провідних економіках залишатимуться вищими протягом більш тривалого часу, ніж передбачалося раніше, спричинили подальше зростання прибутковості суверенних облігацій, що посилює тиск на бюджетні баланси. У середньостроковій перспективі мляві темпи зростання, а також необхідність збільшення інвестицій в освіту, охорону здоров'я та інфраструктуру чинитимуть тиск на державні бюджети та посилюватимуть фактори вразливості у бюджетно-податковій сфері. Країни з низьким і середнім рівнем доходу, що перебувають у вразливому фінансовому становищі, потребуватимуть заходів щодо полегшення тягаря заборгованості та її реструктуризації, щоб уникнути руйнівних боргових криз та затяжних циклів зниження інвестицій, повільних темпів зростання та високих витрат на обслуговування боргу.

Промислова політика, яка все частіше розглядається як вирішальний фактор стимулювання структурних змін зазнає величезних змін з метою усунення провалів ринку та приведення інновацій у відповідність до ширших цілей розвитку. Змінюється і інноваційна політика: застосовуються більш амбітні, системні та стратегічні підходи. Уряди встановлюють конкретні цілі, заходи стимулювання та умови для просування соціально та екологічно значущих технологій. Пандемія COVID-19 та геополітична напруженість висвітлили важливість внутрішньої стійкості країн, внаслідок чого Китай, США та Європейський Союз стали вкладати значні кошти у високотехнологічні та екологічні сектори енергетики. Однак у різних країнах обставини складаються по-різному. Розвинені економіки та деякі великі економіки, що розвиваються, такі як Китай, інвестують безпрецедентні суми у дослідження та розробки, а також у цільові сектори. А більшість країн, що розвиваються, мають обмежені бюджетні можливості та структурні проблеми в економіці, що спричинює надзвичайні труднощі з фінансуванням промислової та інноваційної політики. Цей зростаючий технологічний розрив може ще більше ускладнити здатність країн, що розвиваються, зміцнювати свій виробничий потенціал і наблизитися до досягнення цілей у сфері сталого розвитку.

Список використаних джерел:

1. Перспективи світової економіки в 2023-2024 роках. URL: <https://www.worldbank.org/commodities>.
2. Енергетична безпека України: перспективна модель управління ризиками: монографія / [О. М. Суходоля, Ю. М. Харазішвілі, Г. Л. Рябцев ] ; за ред. О. М. Суходолі. – Київ : НІСД, 2023. 152 с.
3. Стан світового ринку праці: інформація МОП. URL: <https://nqa.gov.ua/news/stan-svitovogo-rinku-praci-informacia-mop/>.
4. Проблеми та перспективи розвитку інноваційної діяльності в Україні: виклики воєнного часу: [Електронний ресурс] : тези доп. XIV Міжнар. бізнес-форуму (Київ, 23 берез. 2023 р.) / відп. ред. А. А. Мазаракі. – Київ : Держ. торг.-екон. ун-т, 2023. – 197 с. – Укр., пол. та англ. мовами.

**Жуковська В.М., д-р екон. наук, професор**  
**Климанський В.І., здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії**  
**Державний торговельно-економічний університет, Україна**

### **Глобалізаційні виклики та їх вплив на ефективність менеджменту підприємств електронної торгівлі**

Глобальний характер електронної торгівлі дозволяє підприємствам з усього світу конкурувати між собою, що вимагає від управління підприємств електронної комерції постійного моніторингу та адаптування бізнес-процесів до нових технологічних та інформаційних змін. Глобальна електронна торгівля потребує ефективної міжнародної логістики, щоб забезпечити швидку та надійну доставку товарів клієнтам по всьому світу. Підприємства електронної торгівлі повинні стежити за змінами в міжнародних торговельних політиках, митних правилах, щоб конкурувати і мати достатню маржинальність та дохід.

Сучасні підприємства електронної комерції стикаються з різними проблемами, які варіюються в залежності від їх масштабу, цільової аудиторії, фінансових, організаційно-правових, маркетингових, екологічних та інших факторів [1,2]. Перш за все, зараз існує велика кількість маркетплейсів у різних сегментах ринку, що призводить до зростання конкуренції у сфері електронної комерції. Це вимагає від керівників прийняття нестандартних та інноваційно-технологічних рішень у боротьбі за залучення уваги інвесторів, продавців і покупців. Зараз існує велика кількість маркетплейсів у різних сегментах ринку, що призводить до зростання конкуренції. Так, онлайн-платформи, *Amazon, Allegro, bol.com, eBay, BIGL, Розетка, Prom.ua, ALLO.UA, Rozetka*, *Shafa* та інші – є відомими в Україні: їхня популярність пояснюється широким асортиментом товарів, можливістю порівняння цін та великою аудиторією потенційних клієнтів, у тому числі присутністю на них інших продавців-підприємств електронної торгівлі [2,3].

Серед факторів впливу на ефективність менеджменту підприємств електронної торгівлі, що потребують рішення визначено наступні:

1. *Фінансові аспекти.* Маркетплейси часто мають складну структуру оплати, включаючи комісійні від продажу, витрати на рекламу та інші витрати. Неправильне управління фінансами інтернет магазинів у взаємодії з маркетпесом може призвести до проблем з прибутковістю та його фінансовою стійкістю.

2. *Безпека даних.* Через обробку великого обсягу особистих даних про користувачів, підприємства електронної торгівлі часто стикаються з проблемами забезпечення безпеки та конфіденційності цих даних. Якщо дані користувачів будуть порушені або вкрадені, це може серйозно підірвати довіру як до самого підприємства, так і до маркетплейсу, якщо витік стався на онлайн платформі.

3. *Правові аспекти.* Онлайн майданчики та інтернет магазини часто стикаються з різними правовими питаннями, такими як регулювання електронної комерції, захист інтелектуальної власності, оподаткування та

розрахунки щодо повернення товарів [1]. Ігнорування своєчасного вирішення цих питань може призвести до судових позовів або інших юридичних проблем.

4. *Боротьба з підробками.* Одним із викликів для маркетплейсів є постійна боротьба з продажем підроблених товарів та шахрайством, що може впливати на довіру і лояльність користувачів до платформи.

5. *Якість продукту та обслуговування.* Користувачі маркетплейсів очікують відмінної якості продукту та обслуговування, усе більшої популярності набуває продаж органічних продуктів для інтернет магазинів. І якщо маркетплейс на якому торгує підприємство електронної комерції, не забезпечить цього (не продумає логістику таких товарів до споживача), це може призвести до втрати клієнтів, цільової аудиторії споживачів [2].

6. *Проблеми залучення нових користувачів і збереження існуючих.* Якщо користувачі не відчують цінності від використання маркетплейсу або знаходять кращі альтернативи, вони можуть відвернутися від платформи.

Огляд практик щодо стратегій ефективного управління підприємствами електронної торгівлі, свідчить про повсюдне використання технологій штучного інтелекту та аналізу даних для поліпшення якості обслуговування та збільшення лояльності користувачів. Наприклад, роздрібний маркетплейс Amazon (річний дохід Amazon за 2023 рік, становив 574 785 млн доларів США, а чистий прибуток - 30 425 млн доларів США) активно використовує різноманітні технології штучного інтелекту, такі як машинне навчання та аналітика даних, для покращення користувацького досвіду та оптимізації процесів управління запасами та логістики [1, 3].

Такий підхід дозволяє підприємствам електронної торгівлі не тільки вирішувати проблеми з якістю обслуговування та лояльністю користувачів, але й підвищувати ефективність своєї діяльності та забезпечувати стійкий ріст у конкурентному середовищі.

Сучасні економічні, соціальні та екологічні виклики вимагають від підприємств електронної торгівлі гнучкості та вміння своєчасно впроваджувати інноваційні технології до змін у глобальному середовищі [2]. Успішність бізнесу підприємств електронної торгівлі залежить від їхньої здатності ефективно впроваджувати стратегії, що враховують ці глобальні виклики, та швидко реагувати на зміни в світовій економіці та торгівлі.

Список використаних джерел:

1. Zhukovska, V., Goi, V., Cherednychenko, V., Zabolotna, O., Shyshliuk, V. Retos económicos de la propiedad intelectual en la era digital: aspectos jurídicos, económicos y sociales. REICE: Revista Electrónica De Investigación En Ciencias Económicas, 2023. 11(21), 235–262. URL: <https://doi.org/10.5377/reice.v11i21.16553>.

2. Абдулбарова Ю. Топ-12 найкращих маркетплейсів України URL: <https://lindeal.com/rating/top-12-luchshikh-marketplejsov-ukrainy>.

3. Список 100 найкращих компаній електронної комерції світу за ринковою капіталізацією на січень 2024 року. URL: [https://www.value.today/world-top-companies/ecommerce#google\\_vignette](https://www.value.today/world-top-companies/ecommerce#google_vignette).

**Зеленько О.О., канд. екон. наук, доцент**  
**Брюхович М.В. здобувачка вищої освіти ступеня бакалавр**  
**Харківський національний педагогічний університет ім. Сковороди,**  
**Україна**

### **Сталий розвиток та проблеми його забезпечення**

Економічно розвинуті країни світу обрали напрямком сталого розвитку. У цих країнах характер і суть стратегій різняться, залежно від тих проблем які були виявлені. Стратегії різні, але всі вони однакові за метою, а саме- інтеграцією соціальних, екологічних і економічних питань .

Ще протягом ХХ століття тема сталого розвитку почала активно підніматися в світових масах, а уже в ХХІ столітті ця тема стала чи не найактуальніша серед інших. Серед світової спільноти почали відбуватися значні зміни у підходах до вирішення цього питання. Що виявились у переході від розроблення до виконання конкретного плану дій у цій сфері. Цілі сталого розвитку були виділені у підсумковому документі саміту ООН «Перетворення нашого світу: порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року». Вони вимагають активізації дії глобального партнерства з метою досягнення поглиблення соціальної інтеграції, економічного зростання, захисту навколишнього середовища. Цілі сталого розвитку- це універсальний план дій задля процвітання всіх людей і країн планети, який вимагає участі всіх зацікавлених сторін на основі партнерських взаємозв'язків [1,2].

Актуальні проблеми сталого розвитку зумовлені обмеженістю ресурсів, зростання екологічних проблем, потребує модернізації економіки і підвищити рівень життя населення. Також можна виділити глобальні виклики цього розвитку: зміна клімату, потреба в перерозподілі ресурсів для скорочення бідності, потреба у збільшенні виробництва продовольства. Звичайно ж існують шляхи вирішення проблем. В першу чергу це підвищення обізнаності про важливість сталого розвитку та необхідність його фінансування. Не варто оминути також розробку та впровадження комплексної стратегії фінансування сталого розвитку. Треба більше заохочувати інвестувати в «зелені» технології.

Після впровадження вище описаних шляхів можемо очікувати на такі результати: по перше це зростання обсягів інвестицій у сталий розвиток; перехід до «зеленої» економіки; підвищення рівня життя населення; збереження довкілля для майбутніх поколінь [3]. Отже, можемо сказати, що цілі сталого розвитку виділяють глобальні пріоритети та прагнення усього людства. У них є мета об'єднати зусилля світової спільноти навколо спільних прагнень і завдань. Цілі сталого розвитку приділяють велику увагу розвитку міжнародного бізнесу, боротьбі з бідністю та створенню гідних умов для життя.

Список використаних джерел:

1. Організація Об'єднаних Націй. Документи. Саміт ООН по сталому розвитку 2015 р. 25-27 вересня. URL: <http://ec.europa.eu>; 2. Формування та трансформація глобальної системи фінансування сталого розвитку/

Т.В. Кожухова. Кривий Ріг. Видавець ФОП Чернявський Д.О., 2017. 335 с.; 3. Цілі сталого розвитку 2016-2030: [Електронний ресурс]- Режим доступу: URL: <http://www.un.org.ua/ua/tsili-rozvytku-tysiacholittia/tsili-staloho-rozvytku>

**Крамський С.О., канд. техн. наук, доцент, наук. співробітник  
Одеський державний екологічний університет, Україна  
ДУ «Інститут ринку економіко-екологічних досліджень НАНУ», Україна**

### **Ставка фрахту та її детермінанти розвитку бізнес-середовища**

На сьогодні базовий актив, який не підлягає зберіганню, робить ринки транспортних перевезень унікальними за своїм характером, віддзеркалюючи функціонування фінансових ринків, гравці на ринку вантажних перевезень збираються разом і погоджують певний інструмент з наміром отримати певний прибуток від угоди. Єдина відмінність полягає в тому, що товар, яким торгують, є послугою транспортування товарів між двома місцями. Доступними інструментами є різні типи чартерних угод зі своїми різними умовами, наступний попит на морські перевезення товарів, таким чином породжуючи попит на доставку. Вибір із цих так званих інструментів визначає короткострокову операційну маржу підприємства – будь то власник судна, трейдер чи постачальник транспортних послуг, що не є власником судна. Послідовність таких виборів або стратегія щодо цих виборів визначає їх довгострокові прибутки або, якщо на те пішло, фінансову стійкість [1, С.180].

У більш широкому сенсі існує два типи договорів фрахтування: термін дії та відсутність контракту. Контракт або бербоут-чартер є найменш використовуваним типом контракту на сучасних ринках. Недемайзний тип включає рейсові чартери та чартери на період. Решту договорів можна назвати гібридним договором, оскільки вони є злиттям певних ознак рейсового та періодового чартеру. Більшість умов є загальними для цих контрактів. Відмінними елементами є період дії угоди та розподіл витрат між сторонами контракту. Виділена складова витрат контракту визначає функції зацікавлених сторін. Наприклад, у випадку чартеру на період, фрахтувальник несе відповідальність за покриття витрат на рейс, отже, цілком очевидно, що він контролює комерційні функції – зокрема маршрутизацію та бункерування – і дозволяє власнику судна приймати рішення щодо повсякденна експлуатація судна [2, С.169]. Іншими словами, ставка фрахту визначається взаємодією попиту та пропозиції на тоннаж судна. Поки експлуатаційні рішення власника судна не перешкоджають комерційній життєздатності судна, фрахтувальник буде задоволений. Визначення фрахтової ставки на ринку наприклад танкерів як низку взаємодій між ринком послуг танкерів і ринком танкерного флоту, настрої на ринку танкерів тісно переймаються на ринку сухих (балкерних) вантажів. Навпаки, у випадку рейсового чартеру, де власник судна несе відповідальність за витрати на рейс, він контролюватиме як комерційні, так і експлуатаційні функції. Ціна попиту на послуги масових перевезень і їх пропозиції є

нееластичною в короткостроковій перспективі, тому будь-яка зміна попиту або пропозиції сильно впливає на фрахтові ставки. Ціни на товари - якщо не враховувати сезонні коливання, ціни на товари можуть бути хорошим показником загального стану судноплавного бізнесу. Вищі ціни на товари вказують на більш високе споживання та кращу економію, отже, вищі тарифи на фрахт [3, С.63].

У довгостроковій перспективі поточні та очікувані ставки фрахту, очікувана морська торгівля, вартість будівництва корабля та інші відповідні змінні визначають пропозицію судна і, отже, ставки фрахту. На макроекономічному фронті визначальними факторами фрахтових ставок є:

- Географічне положення або торговельний маршрут (трафік) – вищий стандарт відповідності необхідний для торгівлі на певних маршрутах, трафіках перевезень вантажів суднами, а також високоліквідні маршрути мають вищі фрахтові ставки. Географічна доступність – рівень доступності тоннажу в певній місцевості також є важливим фактором, що визначає ставку вантажу.

- Доступний тоннаж і його використання на ринку – більша доступність тоннажу призведе до зниження фрахтових ставок і навпаки у випадках дефіциту. Що ще важливіше, саме використання наявного флоту визначає фрахтову ставку вантажу. Вища доступність із вищим рівнем використання є хорошим знаком для ринку фрахтових послуг порівняно з високою доступністю з меншим рівнем використання. Як правило, під час більш інтенсивного періоду використання може досягати 90%, але ніколи не досягає 100%. Крім цих макроекономічних змінних, існують деякі інші мікроекономічні детермінанти фрахтових ставок [4]:

- Ціна судна новобудови/уживаного/металобрухту – ціна нових/вживаних суден і їх залишкова вартість пов'язані зі ставками фрахту. Можна сказати, що ставка фрахту визначає ці ціни, а ці ціни визначають ставки фрахту. Наприклад, коли використання наявного тоннажу вище, повністю заповнені судові верфі та, як наслідок, дефіцит тоннажу призведе до підвищення фрахтових ставок.

- Ціни на бункерування судна. Хоча це незначно, більш висока ціна на бункерування збільшить ставки фрахту на рейсових ринках і спричинить тиск на ринок тайм-чартерів.

- Вік судна. З огляду на дедалі більшу чутливість до навколишнього бізнес-середовища та свідомість витрат, сучасним суднам надають перевагу ніж своїм старим аналогам. Новіші судна потребують компенсації за вищі капітальні витрати, сплачені судовласниками, особливо в часи невизначених грошових потоків. Ці основні фактори змушують нові судна з вантажних перевезень заробляти більше, ніж їх старі аналоги. Окрім високої капітальної вартості, нові судна, побудовані під час піків економічних циклів криз, як це було видно в останнє десятиліття, мають нижчу операційну маржу порівняно зі старими суднами, які були побудовані за нижчою ціною.

- Витрати на експлуатацію судна. Як і в будь-якому іншому бізнесі, судовласник стягуватиме більший фрахт, якщо витрати на експлуатацію вищі.

- Розмір судна. Як правило, судна меншого розміру перевозять вантажі відносно більшої вартості, у більшості випадків вимагаючи особливої обережності та вищих стандартів експлуатації порівняно з перевезенням чистої

сировини. У рейсовому чартері фрахт оплачується в доларах США за тонну, причому економія на масштабах розміру судна зменшує вартість перевезення, а відносно нижча вартість перевезення вантажу може вплинути на фрахт, який пропонується цим суднам. Навпаки, у тайм-чартері судна орендуються на денній основі, тому прагматично вартість найму більшого судна буде вищою, ніж вартість меншого судна. Отже, ставка тайм-чартеру видається вищою для більших суден, ніж для менших суден лише в абсолютному виразі [5].

• Розмір вантажу по відношенню до місткості судна. У рейсових чартерах фрахт оплачується за тонну вантажу, який перевозить судно. Через малу глибину в порту або деякі інші експлуатаційні обмеження цілком нормально, що на деяких торгових шляхах судна не використовуються на повну потужність. Щоб компенсувати втрачені доходи, власники суден могли вимагати премію понад звичайні доходи від фрахту. Фрахтувальники вважають за краще сплачувати цю премію, ніж плату за бортовий фрахт судна.

Таким чином, судновласник нового судна вимагав би більший фрахт порівняно зі старими суднами. Однак не прийнято укладати контракти на нові судна за вищими ставками, ніж на старі на рейсових чартерах. Але, звичайно, нові судна мають кращі можливості для працевлаштування на ринку і, отже, кращі перспективи отримання прибутку, які можна прийняти як проксі для кращих вантажів. У тайм чартері, економічні інноваційні судна справді мають кращі ціни, ніж їхні старші сестершипи. Фрахтові ставки також визначаються умовами контракту (низьке завантаження або низька швидкість часто вводяться лише для того, щоб уникнути накопичення демереджа та отримати відвантаження судна) [6, С.53].

Список використаних джерел:

1. Guo, X., Chmutova, I., Kryvobok, K., Lozova, T. The race for global leadership and its risks for world instability: Technologies of controlling and mitigation. *Research Journal in Advanced Humanities*, 2024. 5(1). P.178-191. <https://doi.org/10.58256/5wzf9y48>; 2. Крамський С.О., Ільченко С.В. Організаційно-економічні механізми розвитку бізнес-середовища на підприємствах морського функціонування у повоєнний період. *Бізнес-навігатор*. Херсон: 2024. 1(74). С. 168-173; 3. Крамський С.О., Дарушин О.В., Захарченко О.В. Контент-аналіз логістичного проєкту міжнародного товароруку на прикладі інтермодальних перевезень. *Управління розвитком складних систем*. Київ: КНУБА. 2023. №3(55). С. 61-68; 4. Крамський С.О., Кудлай І.В., Цуканов О.Ю. Роль людського фактора в підвищенні економічної безпеки судноплавства. *Ринкова економіка: сучасна теорія і практика управління*. Одеса: ОНУ І. Мечникова, 2020. 2(45). С. 249-267; 5. Kolodynskyi S.B., Zakharchenko O.V., Kramskyi S.O. Directions of increasing the level of economic security of enterprises under the influence of digitalization. *ECONOMICS: time realities*. Odessa: 6(64), 2022. P. 33-39. <https://doi.org/10.15276/etr.06.2022.4>; 6. Kolodynskyi S.B., Zakharchenko O.V., Kramskyi S.O. Internet marketing infrastructure to support the innovative development of the region. *Economic Innovations*. Odessa: SO IMEER OF NASU, 2022. 24. 3(84). P. 51-59.



**Курган Н.В., канд. екон. наук, доцент**  
**Курята О.В., здобувач вищої освіти ступеня бакалавр**  
**Харківський національний економічний університет ім. Семе́на Кузне́ця,**  
**Україна**

### **Цифровізація фінансової звітності як ознака економічної глобалізації**

У всіх країнах світу компанії зобов'язані звітувати про свій майновий стан та результати господарювання державним органам. Уряди регламентують склад, зміст та терміни подання фінансової звітності. В Україні у 90-х роках ХХ ст. підприємства складали звітність виключно на паперових носіях. Пізніше в умовах швидкісної суцільної комп'ютеризації фінансова звітність набула електронної форми, еволюціонувавши від розрізаних файлів до таксономії із уніфікованою XML-мовою. Прискорення інтеграції української економіки до глобального економічного простору спродукувало змінюваність форм подання фінансової звітності вітчизняними підприємствами.

Метою роботи є відокремлення форм, у яких складалася фінансова звітність українськими компаніями у різні часові періоди, а також дослідження зрозумілості та корисності кожної форми фінансової звітності для іноземних користувачів у справі інтеграції економік та організації глобального бізнесу.

Інформаційною базою дослідження стали теоретичні розробки вчених з питань цифровізації обліку (Кириченко М. О. [39], Вишневський В. П. [0], Роттер М. В., Мелащенко А. О., Бенько М. М., Мачуга Р. І., Івахненков С. В.), таксономії фінансової звітності (Дземішкевич І. О., Єфіменко Т. І., Журавльова Т. В., Кузуб М. В., Білецька Г. М.), гармонізації українських бухгалтерських стандартів з міжнародними (Ісаншина Г. Ю. [0], Метелиця В. М., Озеран А. В., Лопатовський В. Г., Каменська Т. О., Богуцька Л. Т., Бондаренко Н. М.).

У 90-ті роки ХХ ст. комерційні підприємства України складали і подавали статистичним і податковим органам фінансову звітність виключно у паперовому вигляді, завірену печаткою і підписами вповноважених осіб (зазвичай, директора та головного бухгалтера). Співставність звітності забезпечувалася державно регламентованими бланками Балансу, Звіту про фінансові результати тощо, із чітко затвердженими реквізитами, таблицями, показниками та методичними роз'ясненнями виконавчих органів щодо порядку складання кожного звіту. Таку форму подання фінансової звітності ідентифікують як графічну.

Графічна форма звітування вирішувала завдання державного моніторингу за бізнесом, а також забезпечувала зрозумілими та порівнянними фінансовими показниками щодо певного підприємства користувачів - резидентів України. Але для іноземних користувачів (наприклад, інвесторів) така фінансова звітність українських підприємств була незвичною, складною і ненаочною, що значуще відрізнялася від європейської практики. Пересилання звітності на фізичному носії поштою за кордон вимагало часових і грошових витрат. Тому на цьому етапі еволюції звітності констатуємо відокремленість українського бізнес-простору від європейського через розрізненість облікового забезпечення.

У подальшому в Україні компанії поступово комп'ютеризували свою бухгалтерію, тому фінансова звітність на початку 2000-х років здебільшого заповнювалася вже не від руки, а роздруковувалася з інформаційної бази облікової програми. З огляду на це державні органи затребували подання фінансової звітності не тільки у паперовому вигляді, а й на дискеті. Відтоді в Україні діяла комбінована форма звітування про фінансовий стан і результати діяльності – одночасно і в паперовому вигляді (із "живими" підписами і печаткою), і в електронному – з 2000 р. по 2013 р. Надання і обробка даним в Україні суттєво пришвидшилася, завдяки чому покращилася взаємодія з іноземними користувачами фінансової звітності. Відтепер звітність можна було переслати за кордон потенційному інвестору електронною поштою.

На початку 2000-х років впровадженням Національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку (далі – НП(с)БО) було докорінно оновлено українське облікове законодавство. В умовах активізації євроінтеграційних процесів у 2007 р. було прийнято Стратегію застосування МСФЗ в Україні [0], за якою у подальшому НП(с)БО поступово адаптували до Міжнародних стандартів фінансової звітності (далі – МСФЗ) [0]. У підсумку НП(с)БО стали змістовно достатньо близькими до європейських МСФЗ. Завдяки цьому фінансова звітність українських підприємств стала зрозумілою іноземним користувачам за формою за змістом показників. Сукупно перехід на комбіновану форму звітування та одночасне наближення української бухгалтерської практики до європейської спродували суттєве розширення міжнародних бізнес-зв'язків, сприяючи інтеграції української економіки до глобальної.

У 2013 р. рішенням Міністерства фінансів України виконано перехід від формацентричного звітування до датацентричного, електронного – мовою програмування XML. З 2013 р. статистичні та податкові органи отримують звітність у форматі цифрових даних, стандартизованої форми, змісту і структури. Українські підприємства звітують за допомогою дозволених онлайн-сервісів (Електронний кабінет платника податків) або програм (MEdoc, iFin, Taxer тощо). Звіти у XML-форматі – це не набір графічних об'єктів, а впорядковані програмними тегами і маркерами елементи фінансових даних, які підлягають автоматизованій комп'ютерній обробці та водночас можуть приймати текстовий вид, зрозумілий людині. Датацентричний підхід забезпечив порівнянність показників звітності, унеможливив арифметичні помилки при складанні звітів. Новація стала проривною, відкривши можливість швидкісної автоматизованої обробки та співставлення фінансової звітності підприємств. Ініціатива держави щодо XML-звітування сприяла переходу українських компаній від журнально-ордерної бухгалтерії до комп'ютеризованої, з використанням інформаційних баз. Поглибився синтез української та світової економік на засадах цифровізації не тільки фінансової звітності, а й документообігу, розрахунків, торгівлі та інших аспектів бізнесу. XML-звітування підприємств діє дотепер.

Наступним кроком у справі розгортання євроінтеграційних процесів стало оновлення у 2019 р. НПСБО 1 "Загальні вимоги до фінансової звітності" [0] та Закону про бухгалтерський облік [0], а саме відокремлення множини компаній, зобов'язаних складати фінансову звітність за МСФЗ та дозвіл на це іншим. Така

звітність формується за допомогою спеціального програмного забезпечення (Arkk XBRL Adapter, IPHIX тощо) у електронному XBRL-форматі. Ця програмна мова є застосовуваним у США та країнах ЄС єдиним універсальним форматом подання електронної фінансової звітності за МСФЗ. У офіційно затвердженій таксономії метаданих описано структуру, склад, ієрархію статей та взаємозв'язки між ними. Таким чином фінансова звітність українських компаній адресована не тільки резидентам, а й потенційним іноземним користувачам: вона зрозуміла будь-якій фінансовій установі чи бізнес-структурі світу, бо складена за загально прийнятим стандартом МСФЗ. Електронна форма XBRL-звітності забезпечує її миттєве надання на вимогу та автоматизовану аналітику.

На заключному етапі євроінтеграції української економіки та повного її включення до глобального світового господарства має стати перехід не тільки обмеженого числа, а усіх діючих бізнес-суб'єктів до складання і подання фінансової звітності за таксономією МСФЗ у XBRL-форматі.

За підсумками дослідження еволюції форм підготовки фінансової звітності в Україні встановлено, що цифровізація бухгалтерського обліку та його стандартизація за МСФЗ мають безпосередній позитивний прямий вплив на залучення вітчизняного бізнесу до глобального економічного середовища.

Список використаних джерел:

1. Вишневський В. П., Збаразська Л. О., Заніздра М. Ю., Чекіна В. Д. Національна модель неоіндустріального розвитку України: монографія. НАН України, Ін-т економіки пром-сті. Київ, 2016. 519 с.; 2. Закон про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні 16 липня 1999 р. № 996-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text> (дата звернення 29.02.2024 р.); 3. Ісаншина Г. Ю. Особливості застосування міжнародних стандартів бухгалтерського обліку та фінансової звітності в Україні. *Ефективна економіка*. 2019. № 4. DOI: 10.32702/2307-2105-2019.4.43; 4. Кириченко М. О. Вплив глобалізації на розвиток цифрових технологій та інновацій в умовах Четвертої промислової революції 4.0. *Humanities Studies*. 2020. Випуск 2(79). С. 39-52. DOI: <https://doi.org/10.26661/hst-2019-2-79-03>; 5. Концептуальна основа фінансової звітності. URL: [https://mof.gov.ua/storage/files/2019\\_RB\\_ConceptualFramework\\_ukr\\_АН%20\(2\).pdf](https://mof.gov.ua/storage/files/2019_RB_ConceptualFramework_ukr_АН%20(2).pdf) (дата звернення 28.02.2024 р.); 6. НПСБО 1 "Загальні вимоги до фінансової звітності", затверджене наказом Міністерства фінансів України від 07.02.2013 № 73. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13> (дата звернення 28.02.2024 р.); 7. Стратегія застосування міжнародних стандартів фінансової звітності в Україні, затверджена Розпорядженням Кабінету міністрів України від 24 жовтня 2007 р. № 911-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/911-2007-%D1%80#n8> (дата звернення: 28.02.2024 р.).

**Махиборода К. В., доктор філософії, науковий співробітник  
Національний університет біоресурсів і природокористування України,  
України**

**Еволюція теоретичної думки у напрямку функціонування аграрного  
ринку**

За час тривалого періоду розвитку ринок постійно удосконалювався через залучення нових суб'єктів та застосування перспективних форм їх взаємодії. Ринок виступає результатом історичного процесу розвитку сфер виробництва та обігу. При визначенні поняття «ринок» використано теорію класиків економічної науки – А. Сміта, Д. Рікардо, Д. Мілля, А. Пігу, Дж. Кейнса, П. Самуельсона, В. Нордгауза, Г. Армстронга і Ф. Котлера та ін. Значимим у теорію ринку став внесок відомих українських вчених, таких як О. Березін, В. Геєць, А. Діброва, С. Дусановський, О. Жемойда, С. Кваша, Ю. Коваленко, С. Мочерний, Т. Осташко, О. Точилін, П. Саблук, А. Чухно та ін.

Поняття «ринок» в економіці дуже багатоаспектне й може трактуватися різними способами, залежно від контексту і теоретичного підходу. У древніх греків «ринок» мав назву «агога», у римлян – «forum». Еволюція ринкової системи дійсно тривалий і складний процес, який розглядається на різних етапах розвитку суспільства. Такий процес відбувався упродовж тисячоліть, тому в цей період матеріальне виробництво було натуральним, а ринок насичений невеликими обсягами товарів. Одне з визначень терміну «ринок» надав Адам Сміт – «місце торгівлі, місце купівлі та продажу товарів», де визначено продавців і покупців, зіставлення попиту та пропозиції, формування ринкових цін. Разом із тим П. Самуельсон і В. Нордгауз стверджують, що «ринок – це механізм, через який покупці і продавці взаємодіють, щоб визначити ціну і кількість товару» [1, с. 18]. Подібним виявилось і визначення американських учених Ф. Котлера і Г. Армстронга, за яким «ринок – це сукупність наявних і потенційних покупців товару» [5, с. 34]. Оскільки потреби покупців схожі, тому саме обміном їх можна задовольнити. Таким чином, розмір ринку залежить від кількості покупців, які потребують товар та мають кошти, щоб пропонувати ці кошти в обмін на потрібний для них товар.

Ринок виступає основним механізмом функціонування ринкової економіки. Ринок – це система економічних відносин, яка включає в себе всі процеси виробництва, обігу, розподілу і руху грошових коштів. Важливою характеристикою ринку визнана свобода суб'єктів, які можуть обирати продавців і покупців, участь у визначенні цін, формуванні та використанні ресурсів [6, с. 420]. Держава в таких відносинах здійснює регулюючу роль, через запровадження непрямих економічних регуляторів, серед яких кредитні ресурси, податки, митні платежі, бюджетні асигнування [2; 3; 4; 6; 7–12].

Таким чином, «ринок – це сукупність економічних відносин між фізичними і юридичними особами, а також між державами, міжнародними фінансово-кредитними інститутами з організації та купівлі-продажу різноманітних товарів і послуг відповідно до законів товарного виробництва»

[13, с. 235]. Таке розуміння ринку достатньо глибоке, оскільки охоплює відносини власності, економічного механізму розподілу та споживання, матеріального виробництва. Ринкові відносини та роль ринку в суспільстві пройшли складний еволюційний процес протягом свого розвитку. Цей процес можна узагальнити на трьох основних рівнях економічного розвитку: економіка, виробництво, ринкова економіка. До значних змін в економічному розвитку людства саме ринкова економіка привела і довела, що для неї немає альтернативи у вирішенні головних економічних завдань, адже ринок являє собою важливий механізм, що сприяє ефективному розподілу ресурсів і задоволенню потреб споживачів, а також стимулює конкуренцію та підвищення якості продукції. Крім цього, він відображає суспільну оцінку результатів праці виробників через визначення цін на товари і послуги.

#### Список використаних джерел

1. Самуельсон П., Нордгауз В. Макроекономіка: пер. з англ. Київ. 1995. 574 с.;
2. Вдовенко Н. М., Сухомлин Л. В., Бачкір І. Г., Гнатенко І. А. Управлінські засади моделювання державних пріоритетів в інноваційній економіці: диверсифікація підприємницької діяльності та адаптування ринку. Економіка та держава. 2021. № 9. С. 19–23;
3. Маргасова В.Г., Вдовенко Н. М., Коваль В. В. Державне регулювання розвитку ринку риби та органічної продукції аквакультури в Україні й світі. Український журнал прикладної економіки та техніки. № 3. 2023. С. 366–371;
4. Вдовенко Н.М. Аграрний сектор економіки у контексті дії нормативно-правових методів регулювання. Економіка. Управління. Інновації. 2014. № 2.;
5. Армстронг Г., Котлер Ф. Маркетинг: пер. з англ. 2001. 608 с.;
6. Кваша С.М., Діброва А.Д. Аграрна політика: навчальний посібник. Київ. 2022. 316 с.;
7. Кваша С.М., Вдовенко Н.М. Специфічні особливості державного регулювання аквакультурного виробництва в Україні. Ефективна економіка. 2011. №8. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=648>;
8. Вдовенко Н.М. Теорія та практика державного регулювання розвитку аквакультури. Інвестиції: практика та досвід. 2012. № 7. С. 117 – 120
9. Вдовенко Н.М. Нормативно-правове регулювання господарської діяльності у сфері аквакультури. Економічний форум. 2014. № 4. С. 4– 12;
10. Vdovenko N. M., Sokol L. M. Applied basis of fish policy effect to public food providing. Науковий Вісник Полісся. 2017. № 1 (9). Ч. 2. С. 202–207;
11. Ложачевська О. М., Вдовенко Н. М., Родченко С. С., Ігнатюк В. В. Управління системою адаптивного стратегічного планування інноваційно орієнтованого конкурентоспроможного підприємства в умовах глобалізації та COVID-19. Формування ринкових відносин в Україні. 2022. № 1 (248). С. 53–60;
12. Vdovenko N. M., Korobova N. M. Methods of state regulation of agricultural sector in terms of the orientation of the economy to safety and quality standards. Wspolraca Europejska. 2015. № 3 (3). Vol. 3. С. 68–80;
13. Мочерний С. В. Економічна енциклопедія: у трьох томах. Т.3. Київ. Видавничий центр «Академія». 2002. 954 с.

**Машенко Р.В. здобувач вищої освіти доктора філософії\***  
**Національний технічний університет «Харківський політехнічний  
інститут», Україна**

**Вплив глобалізаційних процесів на ринок нерухомості**

Ринок нерухомості може розглядатися з різних точок зору та трактуватися по-різному. Вчені визначають його як дії та взаємодію між людьми, які беруть участь у купівлі, продажу та обміні нерухомістю. Інші розглядають ринок нерухомості як економічну діяльність, що призводить до обміну товарами та включає всі операції з нерухомістю по всій країні. Крім того, ринок нерухомості може бути розглянутий як набір механізмів, які дозволяють передавати права та інтереси на нерухоме майно, встановлювати ціни та переміщувати земельні ресурси. Інші вчені вважають ринок нерухомості набором домовленостей, де покупці та продавці зустрічаються через механізм ціни [1].

Узагальнюючи ці різні підходи, ринок нерухомості можна розглядати як сукупність обміну та взаємовідносин між суб'єктами ринку, що створюють попит та пропозицію на нерухомість. Ці взаємовідносини включають в себе виявлення намірів купівлі, продажу чи оренди різними суб'єктами нерухомого майна, протистояння намірів та механізм укладання домовленостей через переговори та інші форми домовленостей.

Глобалізаційні процеси суттєво впливають на ринок нерухомості у багатьох аспектах. Ось деякі з найбільш важливих впливів:

глобалізація сприяє зростанню міжнародних інвестицій в нерухомість. Інвестори з різних країн шукають можливості для диверсифікації свого портфоліо та знаходять в нерухомості привабливий інструмент для інвестування;

- глобалізація призводить до змін у структурі зайнятості та розміщенні робочої сили. Міжнародна міграція та переселення працівників можуть призвести до змін у попиті на житло та комерційні приміщення в різних регіонах;

- глобальні технологічні тенденції можуть змінити способи, якими здійснюються та управляються операції на ринку нерухомості. Цифрові платформи та онлайн-сервіси можуть спростити процеси пошуку, купівлі та продажу нерухомості, що впливає на динаміку ринку.

- події на міжнародній арені, такі як фінансові кризи, політичні конфлікти та санкції, можуть мати значний вплив на ринок нерухомості.

Узагальнюючи, глобалізація відкриває нові можливості для розвитку ринку нерухомості, але також створює нові виклики та ризики.

Список використаної літератури Стрішенець О. М., Павлов К.В. Особливості конкурентних відносин на регіональних ринках нерухомості. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Економіка»*. 2016. № 1(47). С. 35–38. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/10435?locale=en>.

\* Науковий керівник – Є.М. Шапран – доктор технічних наук, професор

**Поліщук А.В., здобувач вищої освіти ступеня доктор філософії\*  
ДВНЗ "Ужгородський національний університет", Україна**

### **Трансформаційні особливості сільського розвитку**

Формування ефективної системи збалансованого розвитку сільських територій нині набуває особливої актуальності, оскільки зростає роль мультифункціональності сільського розвитку в цілому. Зазначений розвиток розглядається крізь призму мережі поселень, багатофункціональної регіональної й екологічної системи, адміністративно-територіальної одиниці, сільських мешканців, сфери аграрного господарювання, розвитку пріоритетних видів економічної діяльності в їх межах. Нині, в умовах посилення впливу світових тенденцій, роль сільських територій не доцільно розглядати тільки як сировинну чи працересурсну базу агропромислового комплексу. Розвиток сільськогосподарського комплексу зумовлює необхідність перегляду науково-обґрунтованих управлінських позицій щодо розширеного відтворення сільських територій, оскільки не доцільним є ототожнення сільського розвитку виключно з сільськогосподарським виробництвом, а зайнятість у сільському господарстві з ідентифікацією сільських територій. Тому потрібно враховувати сукупність елементів притаманних системі розвитку сільської місцевості. Дослідження підтверджує, що на практиці не всі сільські населені пункти орієнтуються виключно на виробництво та реалізацію АПК [1, с. 218].

На основі світового досвіду, сільські території разом із інноваційними підходами, автоматизацією та діджиталізацією процесів, та за умови ефективної управлінської діяльності, дедалі більше трансформуються із сільськогосподарського виробництва на промислове. Спостерігається трансформація сфери зайнятості, не обов'язково тепер це тільки сільське господарство, але й активно розвиваються у сфері послуг, туризму, стають багатофункціональними. З кожним роком сільські території втрачають свої первинні ознаки, при цьому досягається максимальна віддача агропромислового комплексу. Тому поняття сільської місцевості, території не може ототожнюватися з регіонами, де переважає сільське господарство, оскільки у сьогоденні ці визначення не відображають функції чи сутності ознак сільських територій.

Поняття "сільський розвиток" трактується науковцями, вченими-економістами крізь призму сільської місцевості, сільськогосподарської діяльності, розвитку суспільно-економічних відносин, розвитку аграрного сектору, розвитку і відтворення сільських територій. Враховуючи багатофункціональність сільських територій у сьогоденні, понятійний апарат трактувань не дає однозначності [1, с. 221].

У чому сутнісна відмінність між поняттями "розвиток сільських територій" та "сільський розвиток"? Науковці Інституту економіки та прогнозування НАН України О. Бородіна та І. Прокопа вважають, що "розвиток сільських територій"

---

\*Науковий керівник – М. В. Газуда, док. економ. наук, професор.

концентрує увагу на виробничих та інфраструктурних аспектах життя села, а "сільський розвиток" – на суспільній, соціоекономічній складових цього процесу, забезпеченні суспільного добробуту. Різниця між обома поняттями – у вихідних засадах концепції, відповідно, економічного зростання та економічного розвитку. Але як прогрес сільських територій неможливий без людського чинника, так само поняття "сільський розвиток" втрачає зміст без "прив'язки" до сільського середовища. Головне ж, на чому варто наголосити – це сільськогосподарська (аграрна) серцевина цих процесів. Незважаючи на глобальну тенденцію деаграризації сільської економіки, певна, хоча б опосередкована, "присутність" сільського господарства обов'язкова в змісті обох понять [2, с. 2].

Незважаючи на значну кількість правових документів, де фігурують поняття "сільська територія" та "сільський розвиток", правова та наукова невизначеність породжують проблему при формуванні механізмів, побудові стратегічних напрямів розвитку, визначенні інструментів для соціально-економічного розвитку сільських територій. Оскільки управління розвитком сільських територій у нашій державі є обмежене часом, в умовах демократизації ринкових відносин та структурних трансформацій, то варто адаптувати підходи розвинених держав, врахувати досвід, де досягається мінімізація розриву між рівнями розвитку міських та сільських зон.

Україна, за географічною ознакою, належить до Європи, тому найбільш притаманним є європейський тип сільського розвитку. Однак, з точки зору постіндустріальної моделі, вітчизняне сутнісне поняття "сільський розвиток" за своєю спрямованістю є переважно територіальною, а європейська парадигма – аграрною. Організаційно-економічний механізм управління ускладнюється ще й тим, що розвиток сільських територій – це об'єкт управління не тільки аграрної, але й регіональної політики. Відсутність чітко визначеної нормативної бази викликає розподіл повноважень між сільською громадою, державною владою та місцевим самоврядуванням, як результат – конфлікт інтересів за яких часто проблеми сільських територій залишаються без вирішення [3, с. 139].

Узагальнення методичних підходів щодо сутнісного розуміння "сільський розвиток" дає розуміння, що це багатофункціональна просторова соціально-економічна система. Сільські території стають багатофункціональними та переорієнтовуються на сфери, не пов'язані із сільським господарством, як результат, стереотипне поняття ідентифікації сільських територій відійшло вже на задній план.

Зробивши системний аналіз та класифікацію існуючих визначень, можемо узагальнити, що розвиток сільських територій – це складова багатофункціональної соціально-економічної системи сільського розвитку, а розвиток кожної окремої території є підсистемою сільського розвитку. Сільський розвиток – це проекція соціоекономічної складової суспільного добробуту на агровиробничі та інфраструктурні аспекти розвитку села, разом із поєднанням в собі гармонізації зростання соціальної, економічної та екологічної сфер [1, с. 222].



Сучасний світ є занадто динамічним, а розвитку притаманні нелінійність, непередбачуваність, посилена роль хаосу (безладу) та глобальний еволюціонізм. Залежно від комплексу всіх характеристик, тлумачення поняття "сільський розвиток" може змінюватися, і розглядатися крізь призму сучасних характеристик, які вимагає сучасне суспільство. Оскільки розвиток суб'єкта – це завжди зміна стану, то ключовим є розуміння як формуватиметься досліджувана система забезпечення збалансованого розвитку територій сільської місцевості на основі врахування активізації умов діджиталізації суспільства, що і буде перспективою для подальших досліджень.

Список використаних джерел:

1. Поліщук А. В. Методичні підходи до сутнісного розуміння сільського розвитку. Геополітика України: історія і сучасність: збірник наукових праць. Вип. 2 (31), Ужгород: ДВНЗ «УжНУ», 2023. С. 215-225; 2. Газуда С. М. Науково-теоретичні основи сутності сільського розвитку URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/1152/3.pdf>; 3. Газуда Л. М., Готько Н.М., Лалакулич М. Ю. Розвиток сільських територій : монографія. Ужгород, 2015. 204 с.; 4. Талавиря М. П. Розвиток сільських територій на засадах сталості. Серія Економіка. Вип. 1(47).Т.2. Науковий вісник Ужгородського університету 2016. С. 146-150; 5. Бородіна О. М. Теорія, політика та практика сільського розвитку / за ред. д-ра екон. наук, чл.-кор. НАНУ О. М. Бородіної, д-ра наук, чл. кор. УААН І. В. Прокопи; НАН України; Ін-т екон. та прогнозув. К., 2010. 376 с.; 6. Корінець Р. Я. Сільський розвиток: посібник для фахівців з аграрного та сільського розвитку територіальних громад. Київ, 2023. 158 с.

**Соколюк І.Ю., здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії\***  
**Уманський національний університет садівництва,**  
**провідний інженер відділу ринку транспортних послуг,**  
**Державна установа «Інститут ринку і економіко-екологічних досліджень**  
**Національної академії наук України», м. Одеса**

### **Управління ризиками соціально-орієнтованого підприємства в умовах сталого розвитку**

На етапі запуску бізнесу, зокрема соціального, підприємець не може наповнити фінансовий план реальними показниками, тому слід використовувати прогнозування. Варто застосувати три сценарії: базовий, оптимістичний та песимістичний. Це допоможе звести до мінімуму ризику за різних варіантів розвитку подій. Базовий сценарій є найбільш прийнятним на етапі розробки бізнес-плану, але також є можливими позитивні і негативні фактори, що матимуть вплив на роботу соціального підприємства.

Формування доходів соціального підприємства доволі значною мірою

---

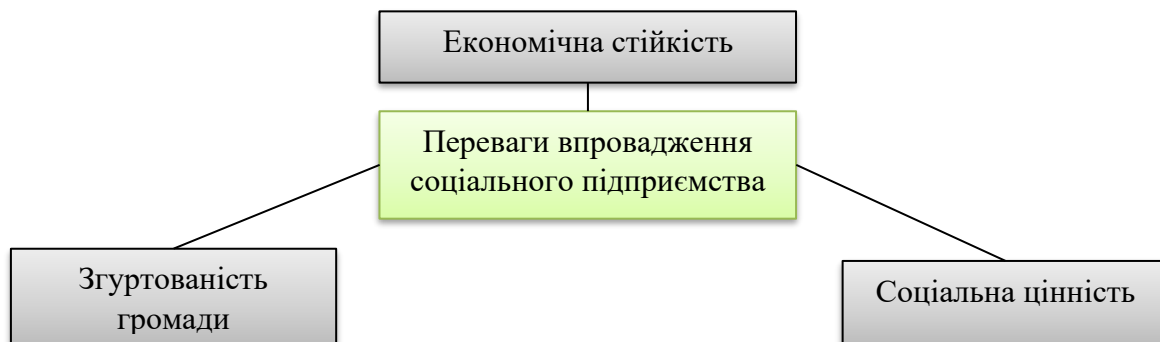
\* Науковий керівник – Ю.О. Нестерчук, д-р екон. наук, професор

відрізняється від того ж процесу для класичного бізнесу. Соціальне підприємництво дуже часто вважають «гібридною» формою функціонування, так як воно здатне працювати як у прибутковій, так і у неприбутковій сфері.

До витрат соціального підприємства відносять: витрати на придбання товару, сировини, комплектуючих, рекламні заходи, оренді платежі, оплата комунікацій та ін. Їх виокремлюють в постійні – це ті, які не залежать від обсягів продажу, та змінні – прямо залежать від обсягів продажу.

Фінансовим результатом соціально-орієнтованого підприємства є прогнозований чистий прибуток/збиток, що отримується в перші місяці роботи. На фінансовий результат впливає ризиковість діяльності.

Перш ніж розглядати ризики діяльності соціальних підприємств, варто зупинитись на перевагах впровадження соціального підприємництва (рис. 1).



**Рис. 1 Переваги впровадження соціального підприємства**

До переваг належать:

1) Економічна стійкість – характерна для соціальних підприємств, так як вони можуть займатися виробництвом такої продукції, та наданням таких послуг, які звичайний бізнес може вважати малоприбутковими, а тому – непривабливими.

2) Згуртованість громади – перевага соціального підприємства порівняно з класичним бізнесом, так як СП часто створюється для вирішення проблем та покриття запитів мешканців окремої громади і створюється або самими мешканцями громади, або інвесторами, які вже ведуть певну діяльність на території громади.

3) Соціальна цінність – можливість за рахунок функціонування такого підприємства вирішувати соціальні та гуманітарні питання мешканців місцевості, у якій засноване та діє це підприємство.

Попри кількість класичних організаційно-правових форм, що обирають соціальні підприємства, сьогодні активно ідуть дослідження в напрямі пошуків принципово нових організаційно-правових форм, що орієнтовані на соціальне підприємництво, з метою посилення громадського контролю їх діяльності щодо питань розподілу прибутку, задоволення інтересів зацікавлених осіб, надання державних дотацій та податкових пільг, одержання інформації про кількість та напрями діяльності цих підприємств.

Соціальне підприємництво - не виняток, адже в його основу покладено бізнес-підходи щодо вирішення соціальних проблем [1]. Завданням бізнес-плану

є аналіз ризиків і розробка способів їх нейтралізації. Ризики для соціального підприємництва в Україні можна поділити на категорії:

1. Законодавчі — це, в першу чергу, пов'язані з оподаткуванням та вибором організаційної форми соціального підприємства.

2. Кадрові — пошук команди, що є ключовим завданням на етапі створення підприємства. Кадрові ризики існують і у процесі пошуку команди, і у випадку, якщо працівники підуть з підприємства

3. Фінансові ризики — притаманні підприємствам, що залучають кошти на реалізацію проектів на умовах фандрейзингу. Самі ж ризики у такому випадку є високими та непередбачуваними. Для соціального підприємства такі ресурси є потрібними та важливими.

4. Соціальні ризики — ця група ризиків включає наступні явища: коливання суспільної думки, демографічні зміни, рівень соціальної свідомості.

5. Ринкові ризики — це класичні ризики для усіх без винятку підприємств, пов'язані з появою нових конкурентів та посиленням ролі реальних конкурентів. Також вплине на розвиток соціального підприємства й загальна економічна ситуація в країні, ріст ВВП, рівень інфляції та ін.

6. Психологічні ризики — неприйняття торговельної марки споживачами або зміна їх вподобань щодо товарів чи послуг, що створює підприємство.

7. Сезонні ризики полягають в тому, що якщо товар або послуга підприємства має сезонний характер, то і падіння доходів у даний період часу варто прораховувати та вказувати у бізнес-плані.

8. Інші ризики. Це ті, що існують поза зовнішніми факторами та притаманні кожному підприємству в залежності від його особистих характеристик.

Обираючи методи управління ризиками з метою мінімізації їх впливу варто користуватись вже існуючими підходами, що передбачені «Project Management: Body of Knowledge (PMBOK)» [2]. Даний підхід пропонує до використання чотири етапи управління ризиками, що стануть актуальними при розробці проектів розвитку соціального підприємництва в межах досягнення цілей сталого розвитку [3]:

1. Ідентифікація. Дозволяє виявити набір досі невідомих ризиків, що має кількісне вираження. Відбувається при зустрічах та обговореннях з командою.

2. Аналіз. Дозволяє обрати найважливіші ризики, що потребують більшої уваги. Працює за допомогою оцінювання вірогідності і наслідків для кожного з ідентифікованих ризиків.

3. Планування. Фактичне управління ризиками через вибір стратегії.

4. Постійний систематичний моніторинг та контроль. Ключове його завдання — це підтримка бізнесу чи проекту в відмінному стані.

Отже, управління ризиками розвитку соціального підприємства має починатись на етапі створення соціального підприємства, тоді воно буде ефективними. Крім зовнішніх ризиків, що наведені як категорії, варто окремо досліджувати й мінімізувати вплив внутрішніх. Брак досвіду, переоцінка можливостей та нереалістичність цілей можуть стати такими ж проблемами, як зовнішні фактори. Бізнес-план має показувати не лише ентузіазм людей, що

започатковують бізнес, але здатність цих людей ефективно робити справу. Етапи якісного управління ризиками варто безперервно та систематично вдосконалювати у ході роботи підприємства, проте сам підхід до механізму управління ризиками варто зробити ще на етапі бізнес-планування.

Список використаних джерел:

1. Міжнародна організація праці. URL: <http://www.ilo.org>; 2. Що таке РМВОК для проектного менеджера? URL: <https://qagroup.com.ua/publications/shcho-take-pmbok-dlya-proektnoho-menedzhera/>; 3. Національна доповідь «Цілі сталого розвитку: Україна». URL : <https://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=6f446a44-9bba-41b0-8642-8db3593e696e&title=NatsionalnaDopovid-tsiliStalogoRozvitku-Ukraina>.

**Сурай А. В., здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії\*  
Університет Григорія Сковороди в Переяславі, Україна**

### **Основні сфери цифровізації публічного управління та напрями наукових досліджень**

Сьогодні актуальними вбачаються дослідження будь-яких питань цифровізації публічного управління, яке охоплює усі сфери життєдіяльності суспільства.

Проведений нами аналіз українських наукових джерел щодо цифровізації публічного управління показав, насамперед, значну активізацію таких досліджень останніми роками. Зокрема, у 2020-2022 роках наукові дослідження проводилися в Україні за такими напрямками:

- цифровізація як елемент демократії та як механізм демократизації публічного управління;
- цифрова трансформація публічного управління;
- цифровізація публічного управління на місцевому рівні;
- професійна готовність державних службовців до діяльності в умовах цифрової трансформації.

Найбільша кількість досліджень стосується загальних питань, визначення понятійно-категорійного апарату та напрямів цифрової трансформації публічного управління.

Нами підтверджено малодослідженість як загальних питань цифровізації публічного управління, так і її окремих аспектів, що вказує на актуальність й нагальну потребу у подальших дослідженнях [1].

Звертаємо увагу на ті сфери цифровізації публічного управління, які названі у Постанові Кабінету Міністрів України «Питання Міністерства цифрової трансформації» від 18 вересня 2019 р. № 856 [2] та, щодо яких Міністерство цифрової трансформації України (Мінцифри) (головний орган у

---

\* Науковий керівник – О.І. Пархоменко-Куцевіл, д-р. наук. держ. упр., професор.

системі центральних органів виконавчої влади) має забезпечувати формування та реалізацію державної політики. А саме, сфери:

– цифровізації, цифрового розвитку, цифрової економіки, цифрових інновацій та технологій, робототехніки та роботизації, електронного урядування та електронної демократії, розвитку інформаційного суспільства, інформатизації;

– впровадження електронного документообігу;

– розвитку цифрових навичок та цифрових прав громадян;

– відкритих даних, публічних електронних реєстрів, розвитку національних електронних інформаційних ресурсів та інтероперабельності, електронних комунікацій та радіочастотного спектра, розвитку інфраструктури ширококутового доступу до Інтернету, електронної комерції та бізнесу;

– надання електронних та адміністративних послуг;

– електронних довірчих послуг та електронної ідентифікації;

– розвитку ІТ-індустрії;

– розвитку та функціонування правового режиму Дія Сіті;

– хмарних послуг.

Отже, є нагальною потреба у всебічних наукових дослідженнях, насамперед, щодо визначених Урядом основних сфер цифровізації публічного управління для розробки науково-обґрунтованих рекомендацій щодо їх подальшого розвитку.

Список використаних джерел:

1. Сурай А. В. Цифровізації публічного управління: огляд наукових джерел. *Наукові перспективи*. 2023. №1 (31 ). С. 169–179; 2. Питання Міністерства цифрової трансформації. Постанова Кабінету Міністрів України від 18 вересня 2019 р. № 856. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/856-2019-%D0%BF#n12> (дата звернення 31 січня 2024 р.)

**Таран О.М., канд. екон. наук, доцент**  
**Габор Д.Р., здобувачка вищої освіти ступені бакалавр**  
**Державний біотехнологічний університет, Україна**

### **Стратегічний аналіз середовища функціонування об'єктів публічної сфери**

Проведення стратегічного аналізу розвиває в менеджерів здатність до стратегічного мислення і тим самим створює основу для впровадження в організацію концепції стратегічного управління. Як здатність до стратегічного управління, одним з елементів розвитку є вміння змодельовати ситуацію. Частиною стратегічного мислення є аналіз. Стратегічний аналіз, на думку Р.К. Шурпенкової, можна розглядати як «інструмент обґрунтування стратегічних рішень, який враховує внутрішні можливості організації та стан

зовнішнього середовища при прогнозуванні можливих змін та ризиків, які у зв'язку з цим виникають. Зміст стратегічного аналізу процесу управління полягає у використанні специфічних методів і прийомів, що дозволяють діагностувати потенційні та наявні загрози підприємства, виявити можливості організації у поліпшенні управління». Об'єктом стратегічного аналізу процесу управління виступає організація (установа) в цілому як відкрита управлінська система, а також форми та види її діяльності. Стратегічний аналіз допомагає створити систему основних індикаторів довгострокового розвитку організації [1].

Стратегічний аналіз – це спосіб дослідження і перетворення бази даних, одержаних внаслідок аналізу середовища, на стратегію організації [2, с.17]. На етапі стратегічного аналізу відстежують найважливіші для майбутнього фактори, які називаються стратегічними. Стратегічні фактори – це напрями розвитку зовнішнього середовища, які мають високу ймовірність реалізації(здійснення) і значну силу впливу на організацію. При цьому використовується спеціальний інструментарій: кількісні методи прогнозування, сценарії майбутнього розвитку, портфельний аналіз.

Метою стратегічного аналізу є всебічне вивчення стану середовища організації задля розробки ефективної стратегії. Завданнями стратегічного аналізу є з'ясування стратегічної позиції організації, ідентифікація та оцінка її стратегічного потенціалу[3, с.61].

Стратегією є результат управлінської діяльності, який становить обґрунтування вибору напрямку розвитку країни, регіону, громади, організації, що базується на аналізі їхніх внутрішніх можливостей та середовища, у якому вони діють задля збереження стану, який є зараз, або його зміни для того, щоб досягти цілей [4].

Стратегічний план допомагає[5]:

- установити пріоритети розвитку організації, регіону, муніципального утворення чи окремого населеного пункту;
- пояснити майбутні напрями політики громадянам;
- оцінити результативність й ефективність використання ресурсів, особливо бюджетних коштів;
- оцінити сьгоднішні рішення в світлі майбутніх змін;
- створити логічно-послідовну й захищену базу для ухвалення рішень;
- результативно діяти в мінливому середовищі.

Будь-яка довгострокова програма завжди пов'язана з об'єктивними ризиками. SWOT-аналіз якраз і має застосовуватися для того, щоб зменшити їх. У результаті використання цього інструменту має бути розроблена обґрунтована стратегія досягнення майбутнього, максимально адаптована до вихідних умов місцевого розвитку з урахуванням зовнішніх чинників впливу на це майбутнє. Шляхом застосування SWOT-аналізу здійснюється своєрідна систематизація факторів, що діють усередині та ззовні об'єкта планування, однак це далеко не абстрактний і теоретичний процес, навпаки, такий аналіз передбачає серйозне критичне осмислення існуючих даних і фактів, а також і фахового досвіду

експертів. На першому етапі в центрі уваги має перебувати об'єктивна фіксація досягнутого стану, а критичне осмислення шансів та ризиків повинне меншою мірою зосереджуватися на можливих тенденціях розвитку в далекому майбутньому, а передусім відстежувати актуальні тенденції, вплив яких може посилитися в майбутньому. На відміну від аналізу сильних і слабких сторін у процесі дослідження зовнішніх шансів та ризиків відстежується не лише ситуація щодо відповідної території, аналізується і так звана «абсолютна ситуація», тобто все глобальне зовнішнє середовище.

Стратегічний аналіз сфери діяльності суб'єктів публічної сфери повинен забезпечувати комплексне дослідження (функціонального чи регіонального) сектору діяльності публічної сфери в контексті визначення прогнозних тенденцій задля постановки стратегічних завдань діяльності [6]. Окреслення перспектив розвитку держави, галузі, регіону дозволяє ідентифікувати цільові вимоги зовнішнього середовища до діяльності суб'єкта публічної сфери.

Список використаних джерел:

1. Шурпенкова Р.К. Стратегічний аналіз як складова процесу управління підприємством. URL: [https://ird.gov.ua/sep/sep20152\(112\)/sep20152\(112\)\\_096\\_ShurpenkovaRK.pdf](https://ird.gov.ua/sep/sep20152(112)/sep20152(112)_096_ShurpenkovaRK.pdf) (дата звернення 05.03.2024). 2. Пилипенко О.В. Стратегічний аналіз: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл; За заг. ред. М. І. Ковалю. Київ: ДП «Вид. Дім «Персонал», 2018. 350 с. 3. Адміністративне управління територіальними громадами : навч. посіб. /В. М. Бабаєв та кол. авт. ; Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2022. 292 с. 4. Романюк С.А. Теорія та практика стратегічного управління : монографія. Київ : НАДУ, 2019. 232 с. 5. Сментина Н.В., Фіалковська А. А. Стратегічне планування місцевого розвитку: навч. посіб. Київ.: ФОП Гуляєва В.М., 2019. 244 с. 6. Касич А. О., Харченко Т. О. Стратегічний менеджмент суб'єктів публічної сфери. *Економіка та держава*. №2/2017. URL: [http://www.economy.in.ua/pdf/2\\_2017/6.pdf](http://www.economy.in.ua/pdf/2_2017/6.pdf) (дата звернення 05.03.2024).

**ШИБАЄВА Н.В., д-р. екон. наук, доцент**  
**Державний біотехнологічний університет, Україна**

### **Принцип методологічного плюралізму у сучасних економічних дослідженнях**

Зміни у структурі світового господарства наприк. ХХ – поч. ХХІ ст. позначилися на розвитку економічної думки. Урахування в економічних дослідженнях складності економічного життя, обумовлює потребу у синтезуючому мисленні, саме тому поширення у методології економічних досліджень набув принцип методологічного плюралізму. На думку Брюса Колдуелла, одного з представників методологічного плюралізму у філософії економіки, «не існує універсального, логічно довершеного методу...» [1].



Яскравим прикладом ефективного застосування методологічного плюралізму є дослідження К. Голдін. Клаудія Голдін – історик економіки й фахівчиня з економіки праці, гендерних питань та професорка Гарвардського університету, отримала Нобелівську премію з економіки 2023 за «for having advanced our understanding of women’s labour market outcomes» («за покращення нашого розуміння результатів жіночого працевлаштування») [2].

Особливість досліджень К. Голдін полягає в успішному синтезі методології кліометрії: збору та економетричного аналізу часових рядів історичних даних, та неокласичної теорії: аналізі факторів попиту та пропозиції на ринку праці. Поєднуючи інноваційні та традиційні методи, К. Голдін довела, що декілька різних факторів історично впливали і наразі впливають на пропозицію і попит на жіночу працю, різницю в рівнях зайнятості й оплати праці чоловіків та жінок. До таких факторів належать: структурні трансформації економіки, технічні та законодавчі інновації, можливості жінок для поєднання оплачуваної роботи та сім’ї, рішення, пов’язані з освітою та вихованням дітей.

Шляхом складання нових баз даних, які охоплювали 200 років, використовуючи історичні дослідження, промислову статистику та переписи у США, К. Голдін виправила дані про участь жінок на ринку праці. Вона встановила, що:

- до початку індустріалізації в XIX ст., жінки частіше були присутні на ринку праці. Індустріалізація (фабричне виробництво) унеможливила багатьом жінкам надомну працю;

- немає історично послідовного зв’язку між участю жінок на ринку праці та економічним зростанням. Участь жінок на ринку праці США з кінця XVIII ст. описує U-подібна крива (форма актуальна для багатьох інших країн). Отже, не можна розраховувати, що економічне зростання автоматично зменшить гендерні відмінності на ринку праці;

- НТП, зростання сфери послуг, збільшення рівня освіти – фактори зростання попиту на працю жінок. Водночас, законодавство та інші інституційні бар’єри обмежують вплив цих факторів;

- шлюб відіграє більшу роль, ніж вважалося раніше. Законодавство, відоме як «шлюбні заборони», часто перешкоджало заміжнім жінкам продовження роботи вчителями чи офісними працівниками. Незважаючи на зростання попиту на робочу силу, заміжні жінки були виключені з ринку праці;

- ринок праці складається з різних поколінь – когорт, які стикалися з різними обставинами, роблячи життєвий вибір. Когортний підхід пояснив, чому зміни на ринку праці виявилися повільними. Наприклад, якщо участь у ринку праці становила 20% для одного покоління і 40 % для наступного покоління, середня участь становитиме 30%, незважаючи на те, що частка ринку праці фактично подвоюється між цими двома поколіннями;

- інновації (протизаплідні пігулки) змінили можливості жінок планувати родину і кар’єру;

- гендерний розрив у доходах зменшився під час промислової революції (1820–1850) і коли зріс попит на працівників сфери послуг (1890–1930). Розрив у заробітках залишався незмінним між 1930 і 1980 роками. Водночас



дискримінація в оплаті праці зростає у ХХ ст., коли відрядну форму оплати почала замінювати помісячна. У зв'язку із запровадженням сучасних систем оплати праці роботодавці надають перевагу працівникам із довгою та безперервною кар'єрою;

- різниця в доходах між жінками та чоловіками в країнах з високим рівнем доходу становить 10-20%, незважаючи на те, що країни мають законодавство про рівну оплату праці, і жінки часто освіченіші за чоловіків. Такий стан ринку праці пояснюється ефектом материнства (жінки беруть на себе більшу відповідальність, ніж чоловіки, щодо догляду за дітьми), це ускладнює просування по службі та збільшення доходів: багато секторів ринку праці очікують, що працівники будуть постійно доступними та гнучко відповідати вимогам роботодавця [3].

Подекуди неочікувані результати і висновки дослідження, стали можливими завдяки тому, що К. Голдін залучила до економічного дослідження множину методів і принципів міждисциплінарного аналізу. Отже, методологічний плюралізм економічної науки має як фундаментальне, так і прикладне значення. Фундаментальне значення полягає у збагаченні методології науки для більш повного пояснення економічних явищ. Прикладне значення полягає в тому що ефективна політика держави на ринку праці, має ґрунтуватися на розумінні, що відмінності між жінками та чоловіками на ринку праці зумовлені різними чинниками в різні періоди розвитку суспільства.

Список використаних джерел:

1. Bruce Caldwell. Positivist Philosophy of Science and the Methodology of Economics. *Journal of Economic Issues*. 1980. Vol. 14, No. 1. pp. 53-76; 2. The Sveriges Riksbank Prize in Economic Sciences in Memory of Alfred Nobel 2023. Press release. URL: <https://www.nobelprize.org/prizes/economic-sciences/2023/press-release>; 3. History helps us understand gender differences in the labour market. The prize in economic sciences 2023. URL: <https://www.nobelprize.org/uploads/2023/10/popular-economicsciencesprize2023.pdf>



## СЕКЦІЯ 2

# ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЯМИ НА МІКРО-, МЕЗО-, МАКРОРІВНЯХ

**Ivchyk V.V., PhD student\***  
**National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute", Ukraine**

### **Discovering ethical dilemmas: integrating AI in business management**

Nowadays, artificial intelligence (AI) has emerged as a powerful tool revolutionizing various facets of business management [1]. From enhancing operational efficiency to informing strategic decision-making, AI offers unprecedented opportunities for businesses to thrive in an increasingly competitive landscape. However, amid the excitement surrounding AI integration, ethical considerations loom large. As organizations embrace AI technologies to streamline processes and gain a competitive edge, they must grapple with complex ethical dilemmas that arise at the intersection of technology and humanity.

This article delves into the ethical challenges inherent in integrating AI into business management practices. By examining the potential impacts on stakeholders, ranging from employees to customers and society at large, we aim to foster a deeper understanding of the ethical dimensions of AI adoption. From issues of algorithmic bias and data privacy to concerns about job displacement and societal inequality, navigating the ethical terrain of AI in business management requires careful reflection and proactive measures.

Through an exploration of real-world case studies and ethical frameworks, we seek to stimulate dialogue and critical thinking around the responsible use of AI in business contexts. Ultimately, our goal is to empower organizations to harness the transformative potential of AI while upholding ethical principles and safeguarding against unintended consequences. As businesses embark on their AI journey, it is imperative to confront ethical challenges head-on and cultivate a culture of ethical awareness and accountability in the pursuit of innovation and sustainable growth.

There are some objectives for an organization looking to decrease the impact of information technology (IT) changes - implementing AI in business management [2]:

- Case studies and real-world examples

Present case studies and real-world examples illustrating ethical dilemmas encountered in the integration of AI in business management. Highlight instances of algorithmic bias, data breaches, or unintended consequences resulting from AI deployment, emphasizing the importance of ethical considerations.

In 2018, Amazon discontinued an AI-based recruiting tool after discovering gender bias in its recommendations. The algorithm, trained on historical hiring data, favored male candidates, reflecting underlying biases in the dataset. This case highlights the ethical dilemma of algorithmic bias, where AI systems perpetuate and amplify existing societal biases. As an example, facial recognition technology has faced scrutiny for its tendency to misidentify individuals of certain demographics, particularly people of color. Instances of misidentification by law enforcement agencies raise concerns about the potential for biased outcomes and discriminatory practices.

---

\* Scientific Supervisor – N.M. Shmatko, Dr. prof

Moreover, the Cambridge Analytica scandal revealed the unethical use of personal data harvested from Facebook users for political profiling and targeted advertising. The incident underscored the importance of data privacy and the ethical responsibilities of organizations in handling sensitive user data. For instance, retailers using AI-powered recommendation systems collect extensive consumer data to personalize marketing efforts. However, concerns arise regarding the transparency of data collection practices and the potential for exploitation or misuse of personal information.

It's important to highlight that ProPublica's investigation into the COMPAS algorithm used in the U.S. criminal justice system revealed racial bias in risk assessment scores. African American defendants were more likely to receive higher risk scores, leading to harsher sentences. This example illustrates the unintended consequences of algorithmic decision-making on marginalized communities. It might be the automated content moderation algorithms employed by social media platforms have been criticized for their role in amplifying misinformation, hate speech, and online harassment. The ethical dilemma arises from balancing the need to combat harmful content with concerns about censorship and freedom of expression.

- **Strategies for mitigating ethical risks**

Discuss strategies and frameworks for mitigating ethical risks associated with AI integration, such as implementing transparent algorithms, ensuring data privacy compliance, and promoting diversity and inclusion in AI development teams.

As organizations embrace AI to enhance business management practices, they must also address the ethical risks associated with AI deployment. From concerns about algorithmic bias to questions of data privacy and societal impact, navigating the ethical landscape of AI integration requires proactive strategies to mitigate risks and uphold ethical principles. This section explores a range of strategies that organizations can employ to address ethical dilemmas in AI integration within business management.

Transparency in algorithmic design and development is essential for mitigating ethical risks in AI integration. Organizations should prioritize transparency throughout the AI development lifecycle, from data collection and model training to deployment and monitoring. This includes documenting the sources of data used to train AI models, disclosing the decision-making criteria of algorithms, and providing explanations for AI-driven decisions. By ensuring transparency, organizations can promote accountability, facilitate trust with stakeholders, and mitigate concerns about algorithmic opacity.

Ethical considerations should guide the collection and usage of data in AI-driven business management practices. Organizations must prioritize data privacy, consent, and security to protect individuals' rights and mitigate the risk of data misuse. This includes implementing robust data governance frameworks, obtaining informed consent for data collection and usage, and ensuring compliance with data protection regulations such as the General Data Protection Regulation (GDPR). By adhering to ethical data practices, organizations can minimize the risk of privacy breaches, algorithmic discrimination, and other ethical dilemmas associated with data-driven AI systems.

Addressing algorithmic bias and promoting fairness in AI systems is critical for mitigating ethical risks in business management. Organizations should employ bias mitigation techniques, such as algorithmic auditing, fairness-aware machine learning, and bias detection algorithms, to identify and mitigate biases in AI models. Additionally, organizations should prioritize diversity and inclusivity in AI development teams to mitigate the risk of bias in algorithmic decision-making. By promoting fairness and diversity in AI systems, organizations can enhance trust, reduce discrimination, and uphold ethical standards in business management.

Human oversight and decision-making are essential for mitigating ethical risks in AI integration. While AI technologies can automate tasks and streamline processes, human judgment remains crucial for ethical decision-making and accountability. Organizations should establish mechanisms for human oversight and intervention in AI-driven processes, particularly in high-stakes domains such as healthcare, finance, and criminal justice. This includes implementing human-in-the-loop systems, where humans review and approve AI-driven decisions, and establishing clear escalation procedures for addressing ethical concerns. By integrating human oversight into AI systems, organizations can enhance accountability, mitigate risks, and ensure ethical decision-making in business management.

Ethics training and education are essential for empowering employees to navigate ethical dilemmas in AI integration. Organizations should provide training programs and resources to educate employees about ethical principles, risks, and best practices in AI deployment. This includes raising awareness about the ethical implications of AI technologies, providing guidance on ethical decision-making, and promoting a culture of ethical awareness and accountability within the organization. Additionally, organizations should invest in training programs for AI developers, data scientists, and business leaders to ensure they have the necessary skills and knowledge to address ethical concerns in AI integration. By prioritizing ethics training and education, organizations can equip employees with the tools and knowledge to navigate ethical dilemmas in AI integration and uphold ethical standards in business management.

In conclusion, to respond to these ethical dilemmas, organizations must adopt strategies for mitigating risks and upholding ethical principles in AI integration. Transparent algorithmic design, ethical data practices, fairness and bias mitigation techniques, human oversight and decision-making, continuous monitoring and evaluation, stakeholder engagement and collaboration, ethics training and education, regulatory compliance and ethical governance, risk management and contingency planning, and ethical leadership and organizational culture are essential components of a responsible approach to AI integration.

#### References:

1. R. Thomason, "Logic and Artificial Intelligence". In Zalta, Edward N. (ed.). Stanford Encyclopedia of Philosophy, 2018; 2. G. Cosker, "What Is Information Technology? A Beginner's Guide to the World of IT", Technology Blog, Rasmussen University, 2023.

**Kravchenko S. A., Sc.D., professor,  
Malik L. M., Ph.D., senior researcher,  
Bezhenar I. M., Ph.D., senior researcher,  
NSC “Institute of Agrarian Economics” NAAS, Kyiv, Ukraine**

### **Innovation management and digitalization in agricultural holdings for the production of grain and leguminous crops in wartime conditions**

Currently, crop production in Ukraine remains an unprofitable industry, despite the improved forecast for yields. From July to October 2023, profitability levels for grain and oilseeds production declined. The loss rate of wheat production has increased, despite the increase in yield levels due to lower purchase prices. Small farms and front-line medium-sized farms have low profitability in the production of grains and oilseeds. The least profitable crop among major grains and oilseeds in 2023 was barley. Small entrepreneurs have 5-10% higher production costs for all types of grains and oilseeds than average ones.

The latest developments and technologies in agriculture include autonomous robots, software, drones, computers, mobile devices, the Internet of things, and artificial intelligence. Improving irrigation systems, precision fertilization, creating field maps, and using sensors to monitor plant health are an integrative part of farming practice. Over the next 5 years, agricultural entrepreneurs in Ukraine will invest in the development of mass technologies - the use of drone sprayers, robotics; technologies of complete energy independence. It is predicted that from 2022 to 2027 the AgroTech market will more than double: from \$15 billion to \$33 billion.

Let us consider the features and advantages of innovation management and digitalization in agricultural holdings producing grains and leguminous crops in wartime conditions using the example of the Kernel agricultural holding. The electronic document flow of the Kernel agricultural holding conveniently and mobile changes business processes and is implemented in two components: through the Telegram bot (the document is approved without entering the company’s website) and the mobile use of an electronic signature. The time required to conclude contracts with partners has been reduced from a week to 1-2 days. Based on the electronic document management system using a digital signature, the implemented Farmer Portal platform and the Open Agribusiness program are also being implemented, which significantly reduces the costs of transparently concluding contracts with partner farmers.

The Kernel business digitalization system in agriculture is combined into the innovative ecosystem “DigitalAgriBusiness”. Before the start of hostilities, 100% of the fields are covered with high-quality “RTK signals” in order to implement a precision farming system, and are also monitored around the clock by drones, copters, satellite images, and IT-tools. All information about the control results is stored in the database. An additional implementation of the “GIS portal” makes it possible to mobile, qualitatively and adaptively analyze, synthesize, systematize parameters and make optimal management decisions, rational decisions of the agronomist about the start of sowing or the start of fertilizing. The logistics support system of the Kernel agricultural holding is also being optimized. The project that is being implemented is

developed by simulation and programming systems. At the same time, logistics processes are under control around the clock, as well as forms and types of cargo transportation, shipment and receipt of products with probabilistic scenarios for solving predicted problems.

Using the capabilities of the “Microsoft Navision” platform in the Kernel agricultural holding, procurement processes are automated comprehensively in a single integrity (“trading”; “CRM solutions” system), so employees can easily and quickly register contracts and regulate contracts using an electronic digital signature during the harvest period. transaction parameters and interact with partner farmers. In addition, it is planned to introduce a sales and inventory management module in a single “ERP platform” in order to optimize the management of accounting and management accounting. Digital technologies have been actively introduced at elevators, terminals, and factories of the Kernel agricultural holding. Therefore, acceptance, transshipment, and grain processing are carried out with an electronic queue in an integrated IT-system at the highest level. So, as part of the “DigitalAgriBusiness” program, humidity sensors and weather stations have been introduced at the Kernel agricultural holding; precision farming systems; GPS-trackers. Using one part of the “BigData” technology, information is analyzed in real time, and thanks to the other part of the “BigData-machine learning” technology, information about all previous production periods is synthesized, a model of future actions in problem situations is developed (supply chains are planned; yield volumes are predicted; productivity potentials in specific fields). The functional analysis of the provision of traction during railway transportation is controlled by the implemented system according to the “TransitHub” project.

Thus, in the course of the study it was established that thanks to innovation management and digitalization in agricultural holdings for the production of grains and leguminous crops, it is possible to easily manage a large bank of land area, transport large volumes of raw materials, and increase the volume of exports of grain and leguminous crops. Innovation ensures the social and economic efficient use of resources, increases labor productivity, reduces the harmful impact on the environment, and stabilizes the development of business structures in agriculture in wartime conditions.

### **References:**

1. Kravchenko S.A., Malik L.M. (2022). Small business and the development of the digital economy. *Multidisciplinary academic research, innovation and results* : collection of works. Prague: Czech Republic, 2022. p. 162-164. URL : <http://www.isg-konf.com/multidisciplinary-academic-research-innovation-and-results/>.
2. Kravchenko S.A., Malik L.M. (2022). Competitiveness of small enterprises in the digital economy and institutionalization of business. *Інформаційне суспільство: технологічні, економічні та технічні аспекти становлення* : збірник праць. Тернопіль: ФО-П Шпак В.Б., 2022. Вип. 66. С. 40-42. URL : <http://www.konferenciaonline.org.ua/ua/article/id-457/>.

**Posternak I., Candidate of Technical Sciences, Associate Professor**  
**Posternak O., student of higher education degree "Bachelor"**  
**Odessa State Academy of Civil Engineering and Architecture, Odessa, Ukraine**  
**Posternak S., Candidate of Technical Sciences, Associate Professor,**  
**private company "Composite" Odessa, Ukraine**

### **Innovative regulation of the progress of construction of objects under conditions of severe limitation of resources**

The main goal of the innovative regulation of construction production is to achieve the completion of the construction of a group of objects in the conditions of the probable nature of production within the terms determined by the calendar plan. When making management decisions, the resources used should be minimal.

In order to eliminate the lag behind the planned deadlines, the following measures are taken:

a) Increasing the intensity of work due to the available reserve of labor resources according to formula (1) [1]:

$$N_{i-j} = C_{i-j}^{\max} - C_{i-j}^{\min} \quad (1)$$

b) Changing the previously accepted methods of building construction (Fig. 1), the number of installation cranes used, etc., which in general allows to reduce the time of execution of complex works (for example, to change the method of construction of buildings according to the direction and sequence of works, etc.) .

c) Organization of parallel streams (works), if it is possible by technology and not taken into account in the initial plan.

d) Maximum connection of works in time and space due to additional division of the building into grabs.

The use of options *b*, *c* and *d* to eliminate disruptions requires changing the topology of the network model. The breakdown elimination procedure is performed in the following sequence (according to algorithm I) [1]:

I.1. Starting from the source event to the information capture line, early start times are calculated  $t_{i-j}^{p.n}$  and ending  $t_{i-j}^{p.3}$  works taking into account the disruptions (Fig. 5) according to the formulas (2) (3):

$$t_{i-j}^{p.n} = \max(t_{h-i}^{p.n} + t'_{h-i}) \quad (2)$$

$$t_{i-j}^{p.3} = t_{i-j}^{p.n} + t'_{i-j} \quad (3) \text{ I.2.}$$

Elimination of disruptions after the line of information removal is carried out if deviations of temporary parameters from planned tasks increase the terms of construction of a group of objects. Deviations can be eliminated by one of the above methods.

At the same time, the following must be taken into account:

- not to exceed the maximum intensity of work performance set according to the



task, it is allowed to vary in duration only within the range of time estimates  $D_{i-j}^{\max} - d_{i-j}^{\min}$

- first of all, reduce the time estimates of those works that lie on the critical path and simultaneously affect the maximum number of other complete paths.

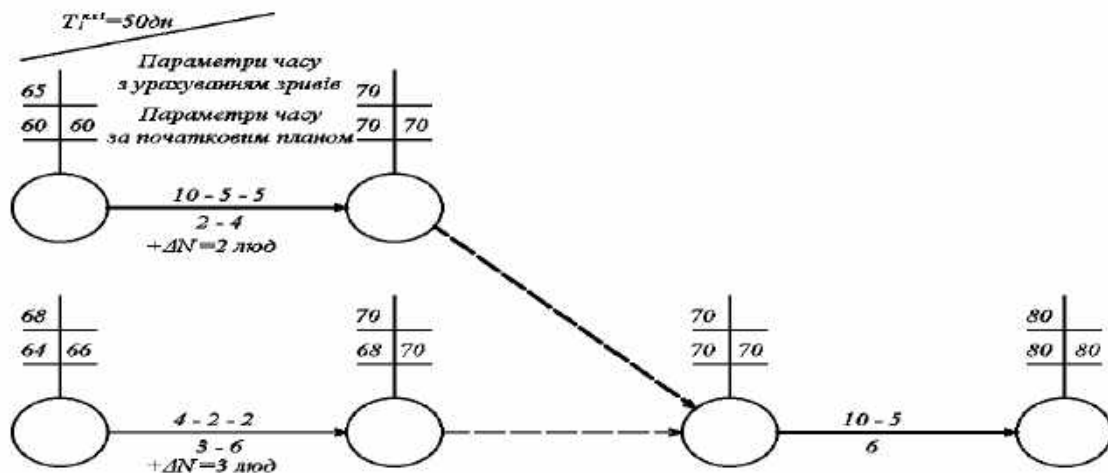
- when eliminating disruptions, monitor the price of reduction, that is, add a portion of labor resources to work with the minimum price of reduction.



**Fig. 1. An example of recording time parameters of a network graph taking into account disruptions to the line of information capture.**

An example of elimination of disruptions is shown on a fragment of the network model, which is shown in Fig. 2.

At the second removal of information  $T_2^{n,2,i} = 0,7T_{\text{роз}}$  elimination of disruptions is carried out on works, the late deadlines of which are behind the given line of information removal, according to the same methodology.



**Fig. 2. An example of recording time parameters of a network graph taking into account disruptions after the line of information removal.**

Therefore, the financial effectiveness of management decisions is evaluated by a criterion that characterizes the "price" of reduction in the elimination of disruptions. As you know, labor resources are limited and they are fixed in work. When eliminating disruptions, it is necessary to strive to minimize their use. At the same time, the reduction of the terms of construction of a group of objects should be maximal.

References:

1. Posternak, I. M. (2020). Orhanizatsiia vyrobnytstva rekonstruktsii budivel istorychnoi zabudovy mist: zvit pro NDR z 01.01.2017 po 31.12.2020 (promizhnyi) / Odeska derzh. akademiia budivnytstva ta arkhitektury; ker. I. M. Posternak. Shyfr temy 55-NDR/VI № derzhreistratsii 0117U002172. Odesa, 74 s.

**Yefremova N., PhD in Economics, Associate Professor,  
State Biotechnological University, Ukraine,  
Jackson T., BEng (Hons), Cert.Ed., SFHEA, MBCS, CITP, MCP,  
Senior Lecturer in Computing,  
Course Director for BEng Software Engineering,  
Canterbury Christ Church University, UK**

### **The role of foresight in regional management in the context of digitalization**

Continuing the previous research dedicated to studying this issue [1], it is important to note that the study of regional foresight issues and its role in management is extremely important, especially considering modern processes associated with digitization. This is because it plays a crucial role in managing regions and in enhancing their competitiveness. Digital technologies contribute to expanding the capabilities of foresight for regional management by providing more accurate prediction and analysis of future trends and issues.

The analysis conducted allows us to identify regional foresight as a systematic approach to predicting and analyzing future trends and issues, as well as developing strategies to address them. The main tasks of foresight in regional management include helping regions identify new opportunities and threats, developing a shared vision of the future, and determining the priority actions to achieve this vision, which will ultimately lead to increased investments, innovation adoption, and competitiveness. This, in turn, will create a more favorable environment for entrepreneurship, innovation, and sustainable development.

Understanding the importance of foresight in regional management in the context of digitization lies in the fact that with the help of digital tools, large volumes of information can be collected, analyzed, and interpreted in real-time, allowing regions to more accurately identify new opportunities and threats, develop strategies, action plans, etc., to achieve future goals.

Additionally, digital tools create opportunities for interaction in online environments, data, and idea exchange, promoting greater openness and inclusivity in decision-making. It is also important to consider that digital technologies help foresight to be more adaptive and flexible in regional management. They enable faster response to changes in the marketing environment, helping regions to be more competitive and resilient in uncertain conditions.

Thus, digitization opens up new opportunities for the development of regional foresight, providing more accurate forecasting, effective collaboration, and adaptability to change. The integration of digitalization into the processes of regional foresight contributes to increased competitiveness, sustainable development of regions.

#### References

1. Єфремова Н.О. Регіональний форсайт як інструмент прогнозування розвитку регіону. Актуальні проблеми та перспективи соціально-економічного розвитку регіону в умовах сучасних глобальних викликів: м-ли I Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф./Придніпровський інститут МАУП, 23 бер. 2023 р. С. 132.

**Акімова Н.С., канд. екон. наук, професор**  
**Янчева Л.М., канд. екон. наук, професор**  
**Державний біотехнологічний університет, Україна**

### **Взаємозв'язок організаційних аспектів інноваційної діяльності при детермінованій формі вертикальної інтеграції**

Інноваційна діяльність – це процес, спрямований на розробку та реалізацію результатів завершених наукових досліджень і розробок чи інших науково-технічних досягнень у новий або вдосконалений продукт чи технологічний процес, які призначені для комерційної реалізації на ринку та застосування у практичній діяльності організації-новатора, що дозволить забезпечити майбутні доходи та сформувати конкурентну позицію компанії [1, с. 22].

Наразі в умовах зародження неоекономіки інноваційна діяльність стає потужним каталізатором господарського поступу, безпечною запорукою високоефективного бізнесу. Здатність постійно застосовувати ноу-хау, впроваджувати нові технології, розробляти нові асортименти та номенклатуру товарів допомагає фірмам перемагати у конкурентній боротьбі [2, с. 185].

В даний час проведенням інноваційної діяльності займаються різноманітні компанії: від малих з порівняно вузькою спеціалізацією до великих із широким масштабом діяльності, що охоплює різноманітні сфери економіки. Очевидно, що в кожній компанії є свої специфічні особливості організації інноваційної діяльності. У зв'язку з цим цікавить питання виявлення взаємозв'язку між структурою управління компанією та формами організації інноваційної діяльності.

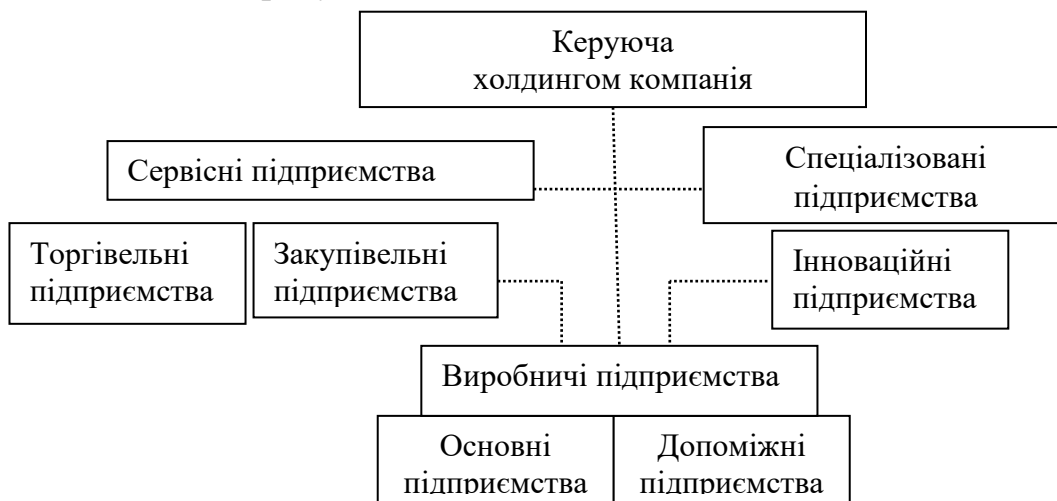
Характерною тенденцією на даний момент можна назвати появу інтегрованих по вертикалі та горизонталі структур, що відрізняються взаємним «переливом» технологій, кваліфікованих кадрів та капіталу, здатних розвивати високотехнологічні виробництва за відносно невеликих витрат.

Вертикально інтегровані структури об'єднують підприємства, що є на різних рівнях єдиного технологічного ланцюжка. Вертикальна інтеграція є поєднанням технологічно самостійних виробничих, розподільчих, збутових та інших економічних процесів у рамках єдиної компанії. Фактично, вона означає використання компанією на вирішення своїх економічних завдань внутрішніх господарських операцій та адміністративних процесів замість ринкових транзакцій. Наприклад, компанія може створити свою власну науково-дослідну організацію замість укладання контрактів на ринкових умовах із зовнішніми розробниками.

Горизонтальна інтеграція пов'язує низку фірм, які здійснюють подібні напрями діяльності чи виробляють аналогічну продукцію, використовуючи у своїй спільні виробничо-технологічні ресурси, що дозволяє підприємствам розширювати масштаби виробництва та мобільно розподіляти ресурси. Об'єднання сегментів ринку як результат злиття надає фірмі нових конкурентних переваг. На наш погляд, інноваційна діяльність найбільш ефективна у великих організаціях, побудованих за принципом вертикальної інтеграції, для яких

характерна наявність у їхній організаційній структурі окремого блоку, що займається науково-дослідними розробками. До складу таких великих корпорацій входять філії, структурні підрозділи, дочірні компанії, залежні товариства, зокрема, що займаються інноваційною діяльністю, які в основному територіально віддалені один від одного, але в сучасних умовах комп'ютерного середовища вони оперативні взаємопов'язані між собою через застосування інтернет-технологій.

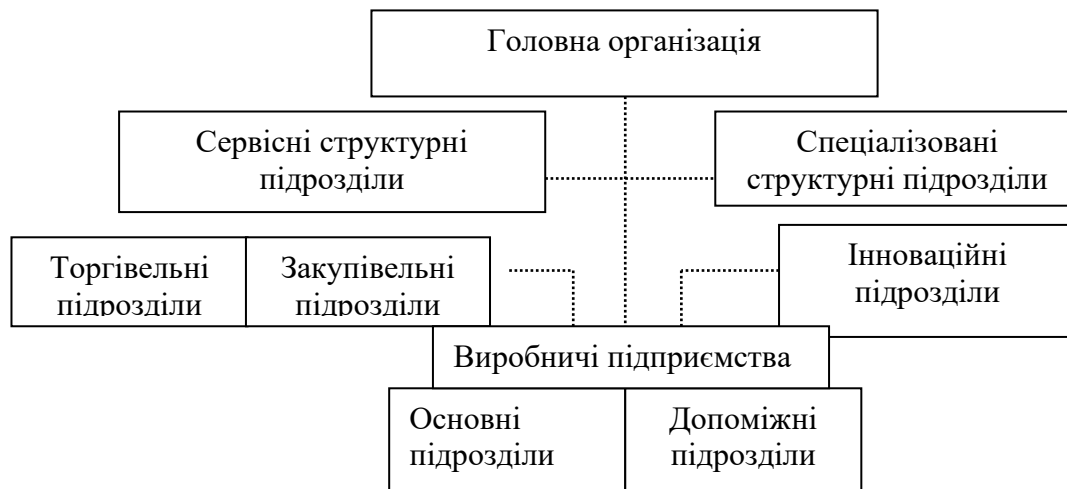
Вертикально-інтегровані структури можуть бути класифіковані залежно від рівня впливу головної організації на компанії, що входять до структури вертикальної інтеграції на два основні типи – «м'який» тип вертикальної інтеграції та «жорсткий» тип вертикальної інтеграції. Основною відмінністю даних типів об'єднання є ступінь жорсткості управління: "м'який" тип вертикальної інтеграції характерний для холдингу, "жорсткий" тип вертикальної інтеграції - для корпорації. Нами проведено зіставлення порядку організації інноваційної діяльності при «м'якому» і «жорсткому» типі вертикальної інтеграції, під час якого ми виявили місце розташування інноваційних структур у кожному з типів вертикальної інтеграції, і навіть форма їх взаємозв'язку з іншими структурами компанії. Результати нашого зіставлення розташування інноваційної структури при «м'якому» та «жорсткому» типі вертикальної інтеграції наведено на рисунках 1 та 2.



**Рис.1. Розташування інноваційної структури при «м'якому» типі вертикальної інтеграції**

Так за «м'якої» форми вертикальної інтеграції інноваційну діяльність покладено на підприємство, яке входить до складу спеціалізованих підприємств. При «м'якій» формі інтеграції вплив керуючої компанії на інноваційну структуру має координуюче значення. Структури компанії практично незалежні один від одного, їхня виробнича діяльність і маркетинг не узгоджені в рамках єдиного стратегічного підходу. При «жорсткому» типі вертикальної інтеграції інноваційні структури також входять до складу спеціалізованих підрозділів, але не як окремих підприємств, бо як структурні підрозділи. За «жорсткого» типу вертикальної інтеграції головна організація має право повного управління діяльністю інноваційних структур. Однак необхідно відзначити, що ступінь

впливу головної організації на інноваційні структури в кожному конкретному випадку, у кожній компанії, може змінюватись в залежності від обсягу повноважень, якими наділяються структурні підрозділи.



**Рис.2. Розташування інноваційної структури при «жорсткому» типі вертикальної інтеграції**

Як видно з рис. 1 та 2 у вертикально-інтегрованих структурах як м'якого, так і жорсткого типу можна виділити три види галузей. Перша група галузей - це галузі спеціалізації компанії, що безпосередньо беруть участь у виробничо-технологічному процесі - виробничі підприємства та структурні підрозділи, до складу яких можуть входити основні та допоміжні підприємства та структурні підрозділи. Друга група галузей - це галузі, які обслуговують потреби населення, покликані забезпечувати споживача кінцевими продуктами виробництва та різними видами послуг - сервісні підприємства та структурні підрозділи. Третя група галузей - це галузі, які забезпечують розвиток галузей спеціалізації, структура та масштаб розвитку яких визначаються вимогами галузей спеціалізації - спеціалізовані підприємства та структурні підрозділи.

Відповідно до вищенаведених типів вертикальної інтеграції - м'який чи жорсткий - будується структура підпорядкованості бізнес-одиниць, що входять у вертикально-інтегровану компанію.

Список використаних джерел:

1. Акімова Н.С., Янчева Л.М. Організація обліку інноваційної діяльності: вітчизняні та міжнародні аспекти. *Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг*, 2021. Вип. 2 (36). С.18-34 <http://elib.hduht.edu.ua/bitstream/123456789/6678/1/2.pdf>;
2. Susidenko, V., & Susidenko, J. Реалії інноваційного розвитку підприємств України. *Європейський науковий журнал Економічних та Фінансових інновацій*, 2(6) (2020). С. 183-193. <https://doi.org/10.32750/2020-0217>.

**Аксенко П.А., здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії\*  
Державний біотехнологічний університет, Україна**

**Трансформація та розвиток агропромислового комплексу:  
проблеми та перспективи**

На сьогоднішній день аграрний сектор займає значну частку в структурі економіки України, а також є одним з перспективних напрямків розширення зовнішньоекономічних відносин. Управління маркетинговою діяльністю на сільськогосподарському підприємстві потрібно застосовувати комплексний підхід [1]. Ефективність виробничих та торгівельних відносин в аграрній сфері суттєво впливає на розвиток суміжних секторів та конкурентоспроможність країни в цілому. Вітчизняна сільськогосподарська продукція, а саме зернові культури, соняшникова олія, молочна продукція тощо, експортується до багатьох країн світу і користуються попитом на міжнародних ринках, що відповідно суттєво посилює позиції України серед інших гравців світової торгівлі. Проте, не зважаючи на значний потенціал, агропромисловий комплекс має ряд галузевих проблем, що можуть стати перешкодою для подальшого розвитку та зміцнення вже існуючої позиції [2-4]. Серед них – організаційні та структурні зміни у земельній реформі, галузі, недостатньо ефективна інноваційна діяльність та управління витратами, нестабільність економічної ситуації в світі тощо [5,6]. Вирішення цих проблем дасть можливість розширити та модернізувати діяльність окремих аграрних підприємств, а також компаній, що є суміжними до агропромислового комплексу [7]. Все це в результаті буде сприяти подальшому підвищенню потенціалу аграрного сектору.

Аграрний сектор грає ключову роль у економіці України і має великий потенціал для розвитку та розширення зовнішньоекономічних відносин. Ефективність його діяльності визначає конкурентоспроможність країни на світовому ринку та впливає на розвиток інших галузей вітчизняної економіки. Проте, наявність ряду проблем у агропромисловому комплексі потребує уваги та розв'язання.

Організаційні та структурні зміни. Необхідно вдосконалити управління та оптимізувати структуру галузі для підвищення її ефективності.

Недостатньо ефективна інноваційна діяльність. Важливо стимулювати інновації в аграрному секторі, впроваджуючи нові технології та методи виробництва, що допоможе підвищити продуктивність, якість та конкурентоспроможність продукції.

Управління витратами. Ефективне управління витратами на виробництво є ключовим аспектом забезпечення економічної стійкості аграрних підприємств.

Нестабільність економічної ситуації в світі. Важливо враховувати зміни на світовому ринку та адаптуватися до них для збереження та розвитку експортного потенціалу аграрного сектору.

---

\* Науковий керівник – М.С. Пономарьова, канд. екон. наук, доцент.

Розв'язання цих проблем дозволить підвищити конкурентоспроможність аграрного сектору, сприятиме його розвитку та, відповідно, подальшому зміцненню економіки України [8,9]. В умовах постійних трансформацій економіки України агропромисловий комплекс відіграє ключову роль у забезпеченні стабільності та розвитку країни. Для подальшого підвищення ефективності та конкурентоспроможності підприємств агропромислового комплексу потрібно провести глибокий аналіз сучасних тенденцій і визначити основні чинники, що впливають на їхні трансформації. Деякі з можливих напрямків аналізу та рекомендацій для розвитку можуть включати: оцінку організаційно-економічної структури підприємств, дослідження рівня інноваційної діяльності, аналізу впливу зовнішніх факторів, а також підвищення управлінської ефективності [10]. Ці аспекти аналізу та рекомендацій можуть допомогти підприємствам агропромислового комплексу пристосуватися до змін в економіці та зміцнити свої позиції на ринку.

Результати досліджень діяльності підприємств агропромислового комплексу України виділяють такі найважливіші чинники, які впливають на їх діяльність:

Нестабільна та неоднозначна законодавча база. Регулювання діяльності підприємств агропромислового комплексу потребує удосконалення та узгодження законодавчих актів, щоб створити сприятливі умови для розвитку сектору.

Переорієнтація на вирощування технічних культур. Ця тенденція може погіршити конкурентоспроможність України на світовому ринку та виснажити природні ресурси.

Недостатність доступу до кредитних ресурсів. Відсутність недорогих кредитів ускладнює операційну та інвестиційну діяльність підприємств.

Застарілість основних засобів. Використання застарілих технологій та обладнання відбивається на ефективності виробництва та якості продукції.

Недостатня інформаційна обізнаність. Низький рівень специфічних знань у сфері агропромислового виробництва серед керівництва підприємств та робітників обмежує можливості впровадження новітніх методів та технологій.

Сезонність виробництва. Залежність від природних умов обмежує можливості підприємств та може призводити до нестабільності виробництва та фінансових результатів [11].

Ці чинники негативно впливають на діяльність підприємств агропромислового комплексу України, зумовлюючи зростання собівартості продукції та зниження її якості порівняно зі світовими стандартами.

Вирішення проблем підприємств агропромислового комплексу є одним із пріоритетних завдань для держави. Для досягнення успішних результатів у цьому напрямку необхідно вжити комплексу заходів на державному та регіональному рівнях, а також з залученням інвестицій та технологій з інших країн для модернізації українського агропромислового сектору. Все це дозволить досягти позитивних результатів у розвитку та підвищенні конкурентоспроможності агропромислового комплексу України.

Список використаних джерел:

1. Рябуха І. С. Обґрунтування товарної стратегії підприємства та пошук шляхів підвищення маркетингових позицій підприємства //Бізнес-навігатор. – 2014. – №. 3. – С. 12-18;
2. Lomovskykh, L., Ponomarova, M., Chip, L., Krivosheya, E. and Lisova, O. (2021), Management and organizational and economic conditions of strengthening the marketing activity of the enterprise and maintaining efficient agrobusiness. Financial and credit activity: problems of theory and practice, vol. 2, is. 37, pp. 263– 270. <https://doi.org/10.18371/fcaptr.v2i37.230255>;
3. Рябуха М.С. Конкуренція як категорія ринкових відносин та конкурентоспроможність як предмет наукових досліджень / М.С. Рябуха, А.Є. Цицоріна // Вісник ХНАУ. Серія: економіка АПК і природокористування. – Харків: ХНАУ 6(2007): 96-100;
4. Ponomarova M. et al. Formation and management of the development of agricultural production and processing of agricultural products and the value of food technologies //Financial & Credit Activity: Problems of Theory & Practice. – 2022. – Т. 4. – №. 45;
5. Рябуха І. С. Трансформування земельних відносин в Україні та концептуальна модель їхнього розвитку //Вісник ХНАУ. Серія: Економічні науки. – 2013. – №. 8. – С. 255-259;
6. Popadynets N., Vyshnevskya O., Irtyshcheva I., Kramarenko I., Ponomarova M. (2022). The Influence of Globalization Processes on Forecasting the Activities of Market Entities. Journal of Optimization in Industrial Engineering, 15 (1), 261- 268. <https://doi.org/10.22094/JOIE.2021.1945341.1909>;
7. Чернега І.І. Особливості становлення аграрних перетворень та ринкових зрушень / І.І. Чернега, М.С. Пономарьова, Ю.В.Загорська // Бізнеснавігатор: науково-виробничий журнал. – 2014. – № 3 (35). – С. 6–12. 218 с.;
8. Загурський О.М. Інституційні чинники розвитку конкуренції на агропродовольчих ринках. Актуальні проблеми економіки. № 3(153). 2014. С.15-21;
9. Грінченко Р. Трансформація підприємств агропромислового комплексу України. Галицький економічний вісник. Тернопіль: ТНТУ, 2014. Том 46. № 3. С. 28-34;
10. Нестеренко С.А. Конкурентоспроможність сільськогосподарських підприємств: Управлінський аспект [монографія]. Київ, 2012. 483 с.;
11. Пономарьова М.С. Маркетинг проекту / Управління проектами: навч. посібник / за ред. О.В. Ульянченка та П.Ф. Цигікала. – Харків: ХНАУ ім. В.В. Докучаєва, 2010. С.183-205. - 522 с.

**Антонова О.В., канд. екон. наук**  
**Державний біотехнологічний університет, Україна**

**Перспективи розвитку електронної комерції в Україні**  
**на платформі Amazon**

Amazon - американська та світова електронна комерційна та хмарна компанія, яка була заснована Джеффом Безосом у 1994 році. Однією з ключових послуг Amazon є електронна комерція через свою онлайн-платформу, яка дозволяє продавцям представляти свої товари та послуги та здійснювати електронні торгівлі. Amazon дозволяє фізичним та інтернет-магазинам



реалізовувати свої товари через свою платформу, надаючи їм доступ до великої аудиторії клієнтів з усього світу [1]. Продавці можуть використовувати Amazon для зберігання товарів на їхніх складах, обробки замовлень, доставки та обслуговування клієнтів.

Входження на міжнародні ринки через платформу Amazon може мати декілька переваг для бізнесу будь-якої країни, в тому числі й України:

- Amazon має мільйони користувачів з усього світу, що створює великий потенціал для залучення нових клієнтів і розширення аудиторії;

- Amazon надає інфраструктуру для обробки замовлень, зберігання товарів і відправлення їх клієнтам - це важливо для зручності та швидкості обслуговування замовлень;

- багато покупців віддають перевагу покупці на платформах, які вони вже знають і в які вони мають довіру; Amazon є однією з найбільших та найвідоміших онлайн-платформ у світі;

- Amazon пропонує різноманітні інструменти маркетингу та реклами, що може допомогти українським компаніям залучити увагу до своїх товарів серед міжнародної аудиторії;

- використання платформи Amazon може допомогти зменшити ризики, пов'язані з входженням на нові ринки, такі як проблеми з податковою системою, розмитненням та іншими юридичними аспектами;

- Amazon надає навчальні ресурси та підтримку для нових продавців, що може бути корисним для українських бізнесів, які тільки починають використовувати платформу.

Електронна комерція в Україні демонструє стабільне зростання попиту. Зокрема, збільшення кількості інтернет-користувачів та підвищення рівня довіри до онлайн-покупок сприяє розвитку цього сектору, включаючи продаж товарів, послуг, онлайн-резервації, харчові доставки та інше. Ринок стає все більш різноманітним.

Зі зростанням кількості користувачів смартфонів, мобільна електронна комерція також зазнає розвитку. Мобільні додатки та оптимізовані веб-сайти стають все популярнішими для здійснення покупок. Великі електронні роздрібні мережі та маркетплейси такі, як Olx, Prom.ua, Rozetka, продовжують розширювати свої можливості та привертати нових вендорів та покупців.

Стратегія продажу на Amazon також має свої певні недоліки:

- Amazon збирає комісії за продажі, і ці витрати можуть вплинути на маржі продавців;

- заради уваги споживачів, продавці конкурують між собою, що може ускладнити виділення;

- бізнеси, які покладаються виключно на Amazon, можуть бути вразливі до змін політики платформи або алгоритмів ранжування;

- продавці можуть втратити контроль над власним клієнтським досвідом, оскільки сам Amazon взаємодіє безпосередньо з багатьма клієнтами;

- збір та обробка даних на Amazon може викликати питання з приводу конфіденційності для деяких продавців та клієнтів;

- Amazon має строгі правила та обмеження, і їхні зміни можуть впливати на бізнес продавців.

Стратегія продажів Private Label (PL) на платформі Amazon може бути ефективним шляхом для розбудови продажів на новому цифровому ринку. Використання цієї стратегії може допомогти вам виокремитися серед конкурентів та максимізувати прибуток [2]. Однак, важливо враховувати ряд факторів:

Переваги стратегії Private Label (PL) на платформі Amazon	Недоліки стратегії Private Label (PL) на платформі Amazon
брендування; контроль якості; високі маржі; можливість налаштування цін	високі витрати на розробку продукту; ризик невдачі продукту; негативні відгуки споживачів; висока конкуренція

Входження на міжнародні ринки через платформу Amazon дійсно може стати важливим кроком для розвитку українського бізнесу.

Українському бізнесу надається можливість виходу на міжнародні ринки та залучення нових клієнтів через використання платформи Amazon. Хоча є багато можливостей, важливо також розуміти виклики, пов'язані з конкуренцією, управлінням відгуками, вартістю та іншими аспектами. Зробити успішний бізнес на Amazon вимагає ретельного дослідження та стратегічного планування. Дослідження стратегій та бізнес-моделей платформи Amazon є ключовим етапом для розуміння можливостей та викликів для українського бізнесу при виході на ринки США чи інших країн через цю платформу.

Входження на платформу Amazon може стикатися з рядом складнощів і викликів, які важливо враховувати при розробці стратегії та плануванні дій. Незважаючи на ці виклики, правильна стратегія, дослідження ринку та уважне планування можуть допомогти подолати складнощі та забезпечити успішне входження на платформу Amazon.

Список використаних джерел:

1. Amazon USA. URL: <https://www.amazon.com/> (дата звернення: 27.01.2024);
2. Матяш А. Чим Amazon привабливий для українців? URL: <https://business.diia.gov.ua/cases/masstabuvanna/cim-amazon-privablivij-dla-ukrainciv> (дата звернення: 27.01.2024).

**Бабан Т.О., канд. екон. наук, доцент  
Державний біотехнологічний університет, Україна**

**Релокація бізнесу: можливості для розвитку**

Внаслідок повномасштабного вторгнення завдано значної шкоди та збитків житловій та нежитловій нерухомості, інфраструктурі бізнесу. В перші місяці війни повністю або частково припинили свою діяльність більше 70% суб'єктів малого та середнього бізнесу.

Для багатьох компаній, що опинились в гарячих зонах, де велись активні бойові дії, стало питання щодо переїзду в безпечні регіони України. Підприємці мали за мету врятувати майно, обладнання, своїх працівників.

Для країни потрібно було щоб бізнес продовжував працювати для підтримки економіки та збереження обороноздатності.

З боку держави в особі Міністерства економіки було організовано роботу по допомозі в евакуації бізнесу. Було запущено спеціальну програму, скористатися якою мало можливість будь-яке підприємство в зоні ризику або бойових дій. З боку держави було організовано транспорт для перевезення майна, надавалась допомога по знаходженню приміщення для розміщення виробництва, а також розселення персоналу та пошуку нових працівників.

Для участі в програмі необхідно було подати заявку, в якій необхідно було вказати інформацію про компанію, її спеціалізацію, співробітників і потреби на місці розташування (приміщення, ресурси, сировина для виробництва).

Міністерство економіки України визначало пріоритетність поданих заявок на евакуацію. Першими допомогу отримували стратегічно важливі підприємства, зокрема ті, що виробляють товари першої необхідності для цивільного населення та військових.

Через систему Prozorro.Sale власники переміщеного бізнесу могли придбати або орендувати нерухомість. Крім нерухомості, в системі Prozorro.Sale можна було придбати транспорт, канцтовари, техніку та інше.

Урядом надається фінансова допомога бізнесу. Було розширено програму кредитування «5-7-9». Будь-яка українська компанія (де кінцевими бенефіціарами з часткою понад 50% є українці) під час дії воєнного стану та через місяць після його скасування могла отримати кредит під 0% на термін до 5 років. Після скасування воєнного стану кредитна ставка становитиме 5%. Максимальний розмір кредиту збільшено до 60 млн грн.

Верховною Радою було прийнято Закон, який встановлює нові правила організації трудових відносин в умовах воєнного стану. Зокрема, передислокованим підприємствам дозволили укладати строкові трудові договори з новими працівниками на період дії воєнного стану або на період заміщення тимчасово відсутнього працівника.

Бізнес зіштовхнувся з різними викликами та питаннями, які держава старалась допомагати вирішувати.

Виклики з'явилися і перед громадами, які мали прийняти представників бізнесу. Необхідно було створити відповідні умови, надати площі для

виробництва, бажано за пільговою вартістю оренди, знайти житло для працівників, запропонувати робочу силу, адже деякі підприємці втратили частину кадрів.

Серед релокованих підприємств найбільшу частку становили компанії оптової та роздрібною торгівлі, ремонту автотранспортних засобів і мотоциклів (39% загальної кількості), переробної промисловості (33%), інформації та телекомунікацій (6%), професійної, наукової та технічної діяльності (5%).

Значна частина релокованого бізнесу для свого розміщення обирала західні регіони, які отримали від цього нові можливості. Внаслідок перереєстрації релокованих підприємців, створюються передумови для перерозподілу фінансових потоків і зміни обсягів наповнення місцевих бюджетів, нові робочі місця.

За даними Міністерства інтеграції третина від загальної кількості релокованих підприємств розмістилась у Львівській області, на другому місці Закарпатська область – 17%, на третьому місці Чернівецька область – 11%, на четвертому місці Івано-Франківська область – 8%. Але ці дані стосуються лише компаній, переміщених за державною програмою.

Громади, які більш швидко реагували на запити, налагодили комунікацію, зокрема, швидко відслідковували заявки компаній на релокацію, подані до платформи «Прозоро», змогли розмістити на своїх територіях більше бізнесів.

В деяких громадах навіть було створено бізнес-хаби, де евакуйовані бізнеси змогли відкрити свої офіси безкоштовно.

Але ж деякі регіони зіштовхнулись з проблемами браку приміщень та робочої сили, що вплинуло на меншу залученість бізнесу та отримання менших вигод.

Найбільш простою релокація виявилася для компаній, головним ресурсом яких є людський капітал, а не обладнання. Так, на Закарпаття перемістилося понад 100 компаній ІТ-сфери та 30 тисяч спеціалістів цього напрямку [4].

Побачивши можливість перетворити дотаційний регіон в економічно сильний, місцева влада в квітні 2022 року презентувала проєкт «Закарпатського ІТ-кластеру». Умовою проєкту була реєстрація та сплата податків релокованими компаніями, а місцева влада надає необхідну допомогу.

Ще однією можливістю для релокованого бізнесу на Закарпатті стала Програма «33-33-33», відповідно до якої на будівництво модульних містечок для переміщених працівників підприємств по 33% виділяють релоковані бізнеси, область та місцева влада. Для ефективного залучення в регіон бізнесів, які хотіли переміститись з небезпечних місць було створено онлайн-базу вільних майданчиків для ведення бізнесу з описом характеристик, розроблено перелік вільних земельних ділянок, якими можна було скористатися на пільгових умовах, надавались податкові консультації бажаючим з питань перереєстрації бізнесу.

За один рік після початку війни на початку процесу релокації Закарпатська область отримала зростання ВВП на 20% [2]. Пуста інфраструктура почала приносити прибуток за рахунок сплати оренди.

Змушене переміщення не зупинило вітчизняних підприємців. Український бізнес швидше адаптується до війни, ніж адаптовувався до пандемії COVID-19. Деякі підприємці розпочали виробництво нових товарів, деякі почали експортувати свою продукцію до сусідніх країн, деякі відкрили свої представництва.

Регіони, які приймають та розміщують фірми й підприємства, отримали нові можливості для розвитку, залучаючи потенційних платників податків та розраховуючи при цьому на збільшення місцевих бюджетів. Дотаційні громади отримали шанс на економічне відродження.

Для більш ефективного розвитку експорту в прикордонних регіонах повинні створюватись мережі прикордонно-логістичних центрів, які мають бути оснащені сучасними терміналами для перевантаження та часткової обробки товарів різних типів, а також складськими приміщеннями для їх зберігання, включно з багатопрофільними сховищами та елеваторами. Такі центри можуть поєднуватися з автопортами, виставково-ярмарковими об'єктами, гуртовими ринками, торговими домами, паркінгами, залізничними та автобусними станціями.

Використання наявного потенціалу приймаючих регіонів у довготривалій перспективі повинно сприяти їхньому економічному та соціальному розвитку.

Подальші дослідження у напрямі окресленої тематики мають включати ретроспективний аналіз причин і соціально-економічних наслідків релокації ресурсів підприємств в інші регіони.

Список використаних джерел:

1. Business relocation: moving and adapting during war. URL: <https://ti-ukraine.org/en/news/business-relocation-moving-and-adapting-during-war/>;
2. Когутич Т. Релокований бізнес: від гаджетів і броників – до кавунів і сирних снєків. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-regions/3709448-relokovaniy-biznes-vid-gadzetiv-i-bronikiv-do-kavuniv-i-sirnih-snekiv.html>;
3. Мельник М. І., Лещух І. В. Особливості, проблеми та стимули релокації національного виробництва в умовах війни. *Регіональна економіка*. 2022, №2. С. 94-100;
4. Релокація бізнесів в Україні. URL: <https://strategi.com.ua/relokatsiia-biznesiv-v-ukraini/>;
5. Шибасєва Н.В., Бабан Т.О. Розвиток регіонів України в умовах викликів сьогодення. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2023. Том 8. № 2. С. 154-159.

**Бендасюк О.О., д-р екон.наук, доцент  
Інститут агроекології і природокористування НААН, м.Київ, Україна**

### **Інформаційне забезпечення інноваційного розвитку сільських територій**

На шляху до сталого соціально-економічного розвитку країни, особливої уваги, потребують питань формування та розвитку системи інформаційного забезпечення управління інноваційним розвитком сільських територій.

Під інноваційним розвитком прийнято розуміти: «неперервний процес якісних змін у структурі виробництва або соціальної сфери в результаті створення, застосування та розповсюдження нових знань, машин, технологій» [1, с. 6–12]; неперервний процес впровадження новинок, які ґрунтуються на нових інформаційних технологіях.

В більш загальному розумінні, інноваційний розвиток являє собою вдосконалення системи (об'єкта) на основі впровадження інновацій, інвестицій та впровадження інноваційних процесів, як основи ринкового господарювання, зокрема формування структури виробництва та його технічної бази, вдосконалення систем управління.

Інноваційний розвиток сільських територій повинен включати значущі зміни, як з підвищення рівня та якості життя мешканців сільських територій, так і розвиток наукомістких галузей, застосування нових методи і технологій, за умов дотримання низки принципів.

До основних принципів управління інноваційним розвитком сільських територій відносяться: принцип пріоритетності довгострокових цілей та завдань; принцип участі державних та місцевих органів влади; принцип адаптації, який проявляється в пристосуванні системи управління інноваційним розвитком до змінних умов; принцип міжгалузевого взаємодії та принцип ефективності.

Аналіз наукових праць з питань інноваційного розвитку територій дозволяє виділити концепції, які є актуальними і в даний час. До таких концепцій належать:

- концепція технологічного укладу, яка являє собою: замкнутий цикл відтворення, що починається з видобутку природних ресурсів регіону, професійної підготовки працівників і завершується невиробничим споживанням [2]; формування нових виробничо-технологічних систем; формування центрів тяжіння капіталу; пріоритетні напрямки розвитку виробництва; зміну у поглядах населення на вироблену продукцію, виникають нові запити і потреби до кінцевого продукту й послуг.

2. Концепція кластерів - формування конкурентних переваг від діяльності кластерів відбувається не на національному рівні, а на регіональному і «заснована на припущенні, що найбільш конкурентоспроможні підприємства однієї галузі зазвичай сконцентровані в одному регіоні». [3].

Головною метою формування кластерів, є впровадження інноваційних форм у підприємницької діяльності на певній території, покращення соціально-економічного та екологічного стану певної території та подальшого її розвитку.

Застосування кластерного підходу у процесі розробки і прийняття місцевих інноваційних програм має ряд переваг, а саме: забезпечує прийнятні умови господарювання мережевого середовища; підвищує продуктивність праці усередині кластерів і визначає стандарти життя; створює умови для інноваційної діяльності за допомогою розвитку конкуренції.

3. Концепція національних інноваційних систем (НІС). НІС визначають як „економічний механізм, що ґрунтується на розробці та експлуатації нових знань, підприємницькому підході, інтеграції в зовнішні ринки й прискореному розвитку конкурентоспроможності країни та її регіонів” [4, с. 26].

Особливість національних інноваційних систем полягає у створенні системи, що являє собою сукупність господарюючих суб'єктів, які взаємодіють у процесі виробництва, поширення та використання нових технологій з метою забезпечення сталого економічного розвитку та підвищення якості життя населення.

Актуальність проблеми інформаційного забезпечення інноваційного розвитку сільських територій полягає у необхідності розробки нових організаційно-управлінських підходів до створення інформаційної бази, аналіз якої забезпечить можливість ефективного управління розвитком сільської громади.

Формування бази для інформаційного забезпечення управління розвитком сільських територій може бути вирішене шляхом збору, обробки та використання наступних даних статистичний облік населення; статистична, фінансова та бюджетна звітність підприємств, установ, організацій; обстеження домогосподарств; адміністративна інформація.

Сприятливі вирішенню питань пов'язаних з формуванням та розвитком системи використання та управління інформацією потребує прийняття наступних рішень з:

- визначення організаційно-управлінських основ взаємодії органів державної виконавчої влади, місцевих органів, представників підприємницьких структур та інститутів, які накопичують, групують і здійснюють первинну обробку інформації з приводу інформаційного забезпечення державного стратегічного планування та регулювання розвитку сільських територій;
- означення джерел, якісних та кількісних критеріїв інформації для досягнення поставлених цілей;
- розробка методичного інструментарію та економічних методів збору, та обробки інформації необхідної і достатньої для формування управлінських рішень. Все це сприятиме, більш ефективно вирішувати нагальні питання у вирішенні завдань інформаційного забезпечення інноваційного розвитку сільських територій, на основі отримання достовірних даних та оперативного їх опрацювання.

Таким чином, запровадження ефективної системи інформаційного забезпечення інноваційного розвитку сільських територій дозволить: впроваджувати сучасні технології та підходи в аграрному виробництві; зменшувати втрати та підвищувати якість продукції на сільських територіях; сприяє створенню та впровадженню інноваційних проектів на сільських

територіях; впровадження інформаційних технологій сприяє розвитку цифрової інфраструктури на селі; оптимізувати виробництво, забезпечити сільське населення доступом до освіти та навчання з питань інновацій та сучасних технологій.

Список використаних джерел:

1. Онікієнко В. В. Інноваційна парадигма соціально-економічного розвитку України / В. В. Онікієнко, Л. М. Ємельяненко, І. В. Терон. - К. : РВПС НАН України, 2006. - 480 с.; 2. Крамаренко А.А. Структурні зрушення у світовому господарстві в процесі еволюції технологічних укладів. Інвестиції: практика та досвід. 2011. №4. С.47-51; 3. Enright, M. J. The globalization of competition and the localization of competitive advantage: Policies toward regional clustering. In: Hood N. Young S (eds) The Globalization of Multinational Enterprise Activity and Economic Development. Macmillan, London. 2000. P. 303–331; 4. Шарко М. Модель формування національної інноваційної системи України. Економіка України. 2005. №8. С. 25-30.

**Білоусько Т.Ю., канд. екон. наук, доцент  
Державний біотехнологічний університет, Україна**

### **Розвиток біоекономіки: пріоритети для України**

Біоекономіка, або економіка біологічного походження (biobased economy) має передумовою своєї появи розвиток біотехнологій. Засновники науки, Х. Енріке, А. Кабот та Р. Мартінес в 1997-98 рр. визначали її як частину економіки, що використовує нові знання з біології для досягнення комерційної та промислової мети та для покращення добробуту людини [1].

До 2005 р. економікою біологічного походження окреслювали в основному господарську діяльність, пов'язану з науковою та науково-дослідною діяльністю, зосередженою на біотехнологіях, та їх застосуванням у виробничі процеси. Із збільшенням сфер використання та розширенням досліджуваної проблематики наука отримала більш чітке визначення біоекономіки, що простежується в наукових працях дослідників з 2005 р. Так, біоекономіка визначається як економічна діяльність, пов'язана з винаходом, розвитком та виробництвом поновлюваних та природних біологічних ресурсів та їх перетворенням у продукти харчування, корми, біоенергію [2]. Структурно, біоекономіка складається із секторів: зеленого (сільське господарство, рибальство, лісова, целюлозно-паперова та харчова промисловість), червоного (біофармацевтіка), білого (виробництво ферментів, біопалива, біоремедіація ґрунтів і води). Частка біоенергетики у світі поступово збільшується та, відповідно має дуже великі перспективи розвитку.

Вважаємо, що, не зважаючи на вкрай важки для нашої країни часи, вже сьогодні необхідно планувати повоєнне відновлення економіки та визначати пріоритетні напрямки. Саме визначення моделі національної економіки повинні



містити ті елементи та складові, запровадження яких у практику (вже сьогодні та в майбутньому) стануть драйверами сталого розвитку.

Відомими моделями національної економіки є такі: модель інноваційного розвитку національної економіки, модель соціально-орієнтованої національної економіки, модель екологічно збалансованої національної економіки. Єдина стратегічна модель розвитку відсутня, кожна з них має свої переваги.

Вважаємо, що в будь якій моделі національної економіки потрібно враховувати та окремо зазначати розвиток біоекономіки на основі застосування інноваційних біотехнологій, що буде мати важливі переваги та далекоглядні перспективи.

Список використаних джерел:

1. Enriquez J., Martinez R., Cabot A. (1998) Biotechnology in Europe. Ingenioren, Denmark, p 14, August 5 1998; 2. Conference report «New perspectives on the knowledge-based bio-economy». European Commission. 2005. URL: [http://edz.bib.unimannheim.de/daten/edz-bra/gdre/05/kbbe\\_conferencereport.p](http://edz.bib.unimannheim.de/daten/edz-bra/gdre/05/kbbe_conferencereport.p)

**Близнюк О. П., канд. екон. наук, доцент**  
**Гараган Д. Л., здобувач вищої освіти ступеня бакалавр**  
**Державний біотехнологічний університет, Україна**

### **Формування інвестиційного портфелю в умовах діджиталізації**

В умовах розвитку та трансформації ринкових економічних відносин, цифровізації бізнес-процесів, впровадження діджитал-технологій ефективно функціонуючий ринок капіталів стає невід'ємним елементом загальної фінансово-економічної системи будь-якої країни.

В Законі України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки» надано визначення та класифікацію ринків капіталу, складовою частиною яких є фондовий ринок. «Ринки капіталу – це фондовий ринок, ринок деривативних фінансових інструментів та грошовий ринок. Фондовий ринок (ринок цінних паперів) – це сукупність учасників фондового ринку та правовідносин між ними щодо емісії (видачі), обігу, виконання зобов'язань, викупу та обліку цінних паперів (у тому числі деривативних цінних паперів)» [1].

Сучасна інвестиційна стратегія на ринках капіталу передбачає формування портфелю фінансових інвестицій у вигляді диверсифікованої сукупності фінансових та фондових інструментів (цінних паперів, деривативних контрактів, депозитно-кредитних угод, грошових коштів у національній та іноземній валюті, інших фінансових активів), що призначені для здійснення фінансового інвестування у відповідності з обраною інвестиційною стратегією. Головною метою формування портфелю фінансових інвестицій є забезпечення реалізації політики фінансового інвестування шляхом підбору найбільш дохідних та безпечних фінансових активів.

Альтернативність цілей формування інвестиційного портфелю визначає різноманітність політики фінансового інвестування, яка в свою чергу визначає конкретний тип портфелю, що формується. Метою формування портфелів фінансових інвестицій можуть бути: отримання доходу; збереження капіталу; забезпечення приросту капіталу на основі підвищення курсу цінних паперів, валюти, ринкового відсотка за депозитно-кредитними угодами тощо.

Структура портфеля – це співвідношення конкретних видів фінансових інструментів у портфелі. Формуючи портфель, інвестор виходить із бажання мати кошти в такій формі і в такому місці, щоб вони були безпечними, ліквідними і високодохідними. В процесі формування інвестиційного портфеля необхідно враховувати такі чинники: ступінь ризику, дохідність, термін вкладення, тип фінансового інструмента. Залежно від інвестиційної мети інвестор формує портфель певного типу. Оцінюючи як окремі фінансові активи, так і портфель фінансових інвестицій в цілому, треба враховувати обидва найважливіших показники – дохідність і ризик інвестиційного портфелю.

Концепція «ефективного інвестиційного портфелю» передбачає, що його формування повинно забезпечити найвищий рівень дохідності при заданому рівні ризику або найменший рівень ризику при заданому рівні дохідності.

Диверсифікація портфелю фінансових інвестицій – це один із напрямків інвестиційної політики, що спрямований на зниження портфельного ризику. Чим вища кількість фінансових активів, що включені в портфель, тим нижче за незмінного рівня інвестиційного доходу буде рівень портфельного ризику.

Пошук інноваційних підходів в процесі формування та управління портфелем фінансових інвестицій з використанням автоматизації обробки цифрової інформації сприяв активному використанню в сучасних умовах цифрових технологій. Діджиталізація – це чинник, який надає значні переваги для розвитку фінансово-інвестиційної діяльності на ринках капіталу України.

Діджиталізація інвестиційних та бізнес-процесів сприяє розширенню інформаційного простору, створюючи нові інформаційні продукти, впливає на зниження інформаційних витрат. Це істотно прискорює і спрощує пошук інформації, взаємообмін нею, сприяє посиленню співпраці між учасниками ринків фінансово-інвестиційного капіталу. Глобалізація економічних процесів є найбільш фундаментальною ознакою розвитку суспільства в епоху становлення процесів інформатизації та діджиталізації.

Розвиток фінансових ринків на основі використання діджитал-технологій спрямовано на удосконалення інфраструктури ринків капіталу, розрахункової та клірингової інфраструктури ринків капіталу та організованих товарних ринків, забезпечення їх модернізації, консолідації і розвитку біржової та депозитарної інфраструктури; забезпечення розвитку інституту посередників небанківського фінансового сектору, забезпечення розвитку інституту рейтингових агентств; створення ліквідних ринків фінансових інструментів та механізмів зниження ризиків здійснення фінансових операцій, упровадження нових та розвиток наявних фінансових інструментів; запровадження інституту та розвиток ринку сек'юритизації активів; інтеграцію фінансового ринку України в світовий та

європейський фінансовий простір, розширення міжнародної співпраці, гармонізацію законодавства України та ЄС [2].

Пріоритетними напрямками удосконалення діяльності фінансового ринку України на сучасному етапі є розвиток ринку FinTech, цифрових технологій, платформ регуляторів, комп'ютерного проектування, аналізу big data, blockchain, автоматизації, роботизації і використання штучного інтелекту. Випуск цифрової валюти центрального банку; посилення кібербезпеки, стимулювання впровадження інноваційних технологій, запровадження інноваційних інструментів обміну даними між НБУ, державними установами та учасниками фінансового ринку, що в цілому сприятиме інтеграції ринків капіталу України в європейський та світовий фінансовий простір [3].

Список використаних джерел:

1. Про ринки капіталу та організовані товарні ринки. Закон України від 23.02.2006 р. № 3480-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15#Text>;
2. Стратегія розвитку фінансового сектору України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/strategiya-rozvitku-finansovogo-sektoru-ukrayini>;
3. Стратегія розвитку фінтеху в Україні до 2025 року. URL: <https://bank.gov.ua/ua/about/develop-strategy/fintech2025>

**Бойко Я.М., канд. екон. наук, доцент  
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», Україна**

### **Інноваційність як складова суб'єктивного потенціалу територіальної громади**

Формування потенціалу територіальної громади – це складний і неперервний процес, а його ефективність визначається розвитком та взаємодією основних структурних складових територіальної громади.

Узагальнюючи вітчизняні та зарубіжні теоретичні підходи до сутності територіальних громад, у монографії «Територіальні громади в умовах децентралізації: ризики та механізми розвитку» [1, С.53]. її ідентифіковано як цілісне утворення, що характеризується єдністю соціальної спільноти, суб'єкта місцевого самоврядування та базової ланки адміністративно-територіального устрою країни.

Сенс формування потенціалу територіальної громади полягає в створенні сприятливих умов для розвитку та самореалізації всіх її членів. Це допомагає забезпечити сталий та збалансований розвиток території, підвищення якості життя громадян, залучення інвестицій, створення нових робочих місць, покращення інфраструктури та забезпечення соціальної стабільності. Крім того, формування потенціалу територіальної громади сприяє її конкурентоспроможності як на місцевому, так і на міжнародному рівнях, зміцненню соціальної та політичної стабільності в регіоні.

Процес формування потенціалу територіальної громади є складним та багатограним, включаючи різні аспекти економічного, соціокультурного, інфраструктурного та інших сфер життєдіяльності громади. При цьому важливо враховувати такі аспекти:

1. **Економічний аспект:** Найважливішим є розвиток економіки громади. Це охоплює створення робочих місць, підтримку малого та середнього бізнесу, розвиток інфраструктури для промисловості та послуг, залучення інвестицій, створення сприятливих умов для економічного зростання.

2. **Соціальний аспект:** Важливо забезпечити соціальну підтримку та розвиток громади. Це включає в себе створення доступної освіти та охорони здоров'я, підтримку культурних та розважальних ініціатив, забезпечення соціальної підтримки для вразливих верств населення.

3. **Політичний аспект:** Формування потенціалу громади означає створення ефективної системи управління, яка б відповідала потребам та інтересам громади. Це може включати розвиток демократичних інститутів, залучення громадян до процесів прийняття рішень та забезпечення прозорості та відповідальності влади перед громадою.

4. **Екологічний аспект:** Важливо забезпечити стале використання природних ресурсів та збереження екологічної рівноваги в громаді. Це включає в себе раціональне використання земельних ресурсів, охорону навколишнього середовища, збереження зелених зон, зменшення викидів та забруднення, підтримку екологічно чистих технологій.

5. **Культурний аспект:** Формування потенціалу громади передбачає збереження та розвиток культурної спадщини, підтримку творчих та культурних ініціатив, створення умов для розвитку та популяризації культурних подій та традицій. Зберігати та розвивати культурну ідентичність громади важливо.

Врахування цих аспектів допомагає забезпечити сталий та збалансований розвиток територіальної громади.

Екзистанційним сенсом потенціалу ТГ є підвищення якості життя населення та досягнення її стратегічних цілей. Для забезпечення відповідного процесу розвитку громади, вона використовує як свої наявні ресурси, так і резерви чи потенційні можливості. Концептуалізацію моделі потенціалу територіальної громади подано на рис.1.

Потенціал ТГ має *дуальну форму*, оскільки складається як з матеріальних ресурсів, так і нематеріальних. Матеріальну складову потенціалу громади можна інтерпретувати як об'єктивний потенціал – всі ті ресурси, які візуалізуються та реально присутні у громаді. Нематеріальну ж складову потенціалу громади – відповідно, як суб'єктивний потенціал – нематеріальні ресурси, якими володіють члени громади і які, насамперед, часто залежать від їх сприйняття, досвіду, людського розвитку, в тому числі освітнього, наукового, лідерського, інтелектуального, культурного, тобто особистісного розвитку та інших особистісних характеристик конкретних індивідів, від яких, з одного боку, залежить ефективне використання потенціалу громади, а з іншого боку, результатом використання потенціалу має стати задоволення потреб та розвиток тих же таки індивідів-жителів громади, що може позитивно впливати на

підвищення і покращення суб'єктивного потенціалу, носієм якого є індивід як такий – лідерство, наукові та інтелектуальні здібності, управлінські здібності, самоорганізація, підприємницькі і маркетингові здібності, співпраця всередині громади, в тому числі і міжсекторна співпраця (влада-бізнес-громадяни), культурний розвиток тощо.

Важливість суб'єктивного потенціалу громади зумовлюється тим, що часто усі його складові є нереалізованими (незадіяними) можливостями, ефективне використання яких часто залежить лише від бажання/наполегливості/насаги/активності/життєвої позиції самих жителів громади. Тоді як об'єктивна складова потенціалу переважно пов'язана з матеріальними ресурсами громади – як природного, так і рукотворного характеру.

Разом з тим, зрозуміло, що досягти абсолютної розмежованості при класифікації видів потенціалу майже неможливо, оскільки їх складові та функції перетинаються, а ступінь переважної важливості того чи іншого функціонального напрямку потенціалу виявляти недоцільно через надзвичайну трудомісткість такого аналізу. Так, наприклад, людський потенціал як один з найважливіших і незамінних ресурсів економічної діяльності віднесено у дослідженні до об'єктивного потенціалу, яким володіє громада. Тобто, можна реально визначити наявну кількість трудових ресурсів, потенційну їх величину (враховуючи кількісний і структурний склад жителів громади, міграційні процеси тощо) та потребу у них громади, виходячи з наявного економічного середовища чи бажаного перспективного економічного розвитку території. Поряд з цим, професійні навички, підприємницькі чи наукові здібності, здатність до інтелектуального розвитку, до самоорганізації та саморозвитку, до інноваційності, до лідерства та ініціативності, до креативності і т.д. – це нематеріальні складові потенціалу територіальної громади, і втіленні вони всі, в тому числі, й у людських ресурсах. Інший приклад – культурний потенціал. З одного боку – це мережа закладів культури чи об'єктів культурно-історичної спадщини, тобто матеріальних об'єктів, які також можна класифікувати як інфраструктурні об'єкти (складові інфраструктурного потенціалу), а з іншого – це загальний культурний розвиток мешканців громади, їхній рівень знань та уявлень у відповідних сферах людського буття (складові інтелектуального потенціалу), звичаї і традиції краю (складова туристичного потенціалу), здатність до самоорганізації та проведення фестивалів, виставок, ярмарків, творчих народних заходів щодо популяризації свого чи своєї унікальності (це вже складові самоорганізації, лідерства, іміджу ТГ, маркетингового потенціалу тощо).

Список використаних джерел:

1. Територіальні громади в умовах децентралізації: ризики та механізми розвитку: монографія / за ред. Кравціва В. С., Сторонянської І. З. Львів: ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України, 2020. 531 с.

**Бугріменко Р. М., д-р, екон. наук., професор  
Смокова Л.М., ст. викладач  
Державний біотехнологічний університет, Україна**

**Управління інноваціями та інноваційною діяльністю підприємства**

Актуальність управління інноваціями та інноваційною діяльністю підприємства полягає в тому, що в сучасному швидкозмінному технологічному середовищі конкурентний тиск та швидкі технологічні зміни змушують підприємства постійно адаптуватися та шукати нові шляхи розвитку.

Економіка та управління інноваціями включають в себе вивчення процесів створення, впровадження та комерціалізації інноваційних продуктів, процесів та послуг на різних рівнях економічної системи - мікро-, мезо- та макрорівнях.

На мікрорівні управління інноваціями фокусується на окремих підприємствах або організаціях. Це включає в себе процеси створення інноваційних продуктів або послуг, їх впровадження на ринок, а також організаційні зміни, необхідні для успішного впровадження інновацій. На цьому рівні важливо визначити стратегію розвитку інновацій, залучати талановитих співробітників, створювати ефективну інфраструктуру для досліджень та розробок, а також встановлювати систему мотивації для стимулювання інноваційної діяльності.

На мезорівні управління інноваціями орієнтоване на конкретні галузі або сектори економіки. Це може включати співпрацю між підприємствами, дослідницькими установами, урядовими агентствами та іншими зацікавленими сторонами з метою сприяння інноваціям у певній галузі. На цьому рівні важливо розвивати механізми трансферу технологій, створювати сприятливі умови для розвитку інноваційних кластерів та регіональних інноваційних систем, а також розробляти стратегії підтримки інновацій в рамках конкретних галузей.

На макрорівні управління інноваціями зосереджене на розвитку національної інноваційної системи в цілому. Це включає в себе політичні, економічні та соціальні заходи, спрямовані на створення сприятливого середовища для інноваційної діяльності. На цьому рівні важливо розробляти стратегії розвитку національної інноваційної системи, сприяти розвитку інноваційної інфраструктури, підтримувати науково-дослідну діяльність та забезпечувати доступ до фінансування для інноваційних проектів.

Розглянемо управління інноваціями на рівні підприємства більш детально. Управління інноваціями та інноваційна діяльність є ключовими аспектами успішного розвитку сучасних підприємств у конкурентному бізнес-середовищі. Інновації стають двигуном змін та визначальним чинником, який дозволяє підприємствам не лише адаптуватися до змін у світі, а й активно формувати його.

Відправною точкою управління інноваціями є розробка стратегії, яка визначає мету і напрямки інноваційної діяльності підприємства. Ефективне стратегічне планування дозволяє визначити пріоритетні напрямки розвитку, а також ресурси, необхідні для їх реалізації.

Інноваційна діяльність успішно функціонує в умовах, коли у підприємства створена відкрита та сприяюча інноваціям культура. Вона сприяє стимулюванню креативності та спрощує впровадження новаторських ідей, роблячи підприємство більш гнучким та адаптивним.

Ефективне управління інноваційними проектами дозволяє керувати процесом впровадження нових ідей та технологій з метою досягнення стратегічних цілей підприємства. Це включає в себе планування, оцінку ризиків, ресурсне забезпечення та контроль за виконанням завдань.

Для активізації інноваційної діяльності підприємства використовують різноманітні стимули, такі як фінансова підтримка, системи заохочень, навчальні програми, творчі конкурси тощо. Ці інструменти допомагають створювати сприятливі умови для виникнення та реалізації інноваційних ідей.

Успішна інноваційна діяльність підприємства часто ґрунтується на партнерстві та співпраці з іншими підприємствами, науково-дослідними установами, університетами та громадськими організаціями. Спільна робота дозволяє обмінюватися знаннями та ресурсами, що сприяє появі та розвитку новаторських рішень.

Управління інноваціями та інноваційна діяльність підприємства відіграють критичну роль у його конкурентоспроможності та розвитку. Це комплексний підхід, який вимагає поєднання стратегічного бачення, ефективного управління процесами та культурної трансформації. Тільки завдяки цим складовим підприємство може досягти стабільного та сталого росту у сучасному інноваційному світі [1].

Таким чином, управління інноваціями та інноваційна діяльність підприємства є важливими складовими для його конкурентоспроможності та сталого розвитку в сучасному бізнес-середовищі. Це дослідження дозволило виявити ключові аспекти успішного управління інноваціями: стратегічне планування інновацій, яке визначає напрямки розвитку та ресурси для їх реалізації, створення відкритої та сприяючої інноваціям культури на підприємстві, ефективне управління інноваційними проектами з метою досягнення стратегічних цілей, застосування стимулів для активізації інноваційної діяльності співробітників, розвиток співпраці для обміну знаннями та ресурсами.

Зазначені підходи допомагають підприємствам стати більш гнучкими, адаптивними та інноваційно спроможними, що є ключовими факторами успіху у сучасному бізнес-середовищі. Реалізація цих принципів сприятиме підвищенню конкурентоспроможності та стабільного росту підприємства в умовах постійних змін і викликів ринкової конкуренції.

Список використаних джерел:

1. Бугріменко Р.М. Перспективи адаптації маркетингових інноваційних рішень в системі роздрібних торгових підприємств. *Інфраструктура ринку*. 2020. №41. С. 68–73.

**Бурдаш У.Є., викладач  
ВСП «Бережанський фаховий коледж НУБіП України», Україна**

**Валовий внутрішній продукт та його місце в економічному зростанні  
держави**

Показник валового внутрішнього продукту є індикатором розвитку країни та полягає у наступних аспектах: економічний зріст, покращення рівня життя населення, залучення інвестицій, планування і розвиток.

ВВП на душу населення являється одним з найбільш точних способів оцінки економічного розвитку держави, який обчислюється шляхом поділу ВВП на кількість населення. Він дозволяє оцінити рівень економічного розвитку країни та життєвий стандарт її громадян. Цей показник допомагає країнам порівнювати свою економічну продуктивність з іншими країнами та визначати їхнє місце у списку по рівню розвитку. В даному контексті ВВП на душу населення є одним із ключових показників для оцінки добробуту та економічної стабільності країни [2].

ВВП (валовий внутрішній продукт) і війна - це два різні поняття, але війна має значний вплив на економіку країн, оскільки вона призводить до знищення інфраструктури, виробничих потужностей, зменшення обсягів виробництва і зростання безробіття. Війна також має негативний вплив на інвестиції, торгівлю та інші економічні сфери. Темпи падіння реального ВВП в Україні перевищують показники більшості країн під час воєн середини ХХ - початку ХХІ ст. За даними ЄБРР, у середньому війна призводить до падіння ВВП на душу населення на 9%.

Війна може призвести до зменшення ВВП країни через знищення економічних ресурсів та перерозподіл ресурсів на воєнні потреби. Однак, ВВП сам по собі не є причиною війни, і необхідно розглядати політичні, соціальні та інші фактори для повного розуміння ситуації.

Показник ВВП в Україні продовжує залишатися на досить низькому рівні, що є значною проблемою, подолання якої є стратегічно важливим завданням для країни. Україна повинна підвищити свій рівень виробництва та експорту готової продукції, що в майбутньому підвищить показник ВВП. Для подолання всіх цих проблем необхідно проводити значні і ефективні реформи, які допоможуть досягнути ефективності в майбутньому. Комплексна зважена макроекономічна політика заснована на всебічному аналізі динаміки макроекономічних показників дозволить вивести економіку України із кризового стану та покращити її соціально-економічне становище.

Список використаних джерел:

1. Список країн за ВВП - Вікіпедія [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/> – Дата публікації: 31.05.2017. – Дата перегляду : 12.12.2017.

2. Моторина Р.М. Економічна статистика: навч. посібник. К.: КНЕУ, 2005. С 362.



**Варава А.С., здобувач вищої освіти ступеня магістр\*  
Державний біотехнологічний університет, Україна**

**Проблеми вітчизняного підприємництва в умовах воєнного стану**

Роль підприємництва для економіки країни є надзвичайно важливою. Підприємництво допомагає створювати робочі місця, сприяє економічному зростанню та підвищенню життєвого рівня населення. Діяльність підприємців включає створення нових підприємств, розробку та впровадження нових інноваційних продуктів і послуг, залучення іноземних інвестицій, ефективне управління ресурсами та ризиками, а також забезпечення конкурентоспроможності національного бізнесу на міжнародному ринку. Підприємництво також сприяє розвитку інфраструктури, створенню нових технологій, покращенню соціально-економічного благополуччя та підтримці соціальної стабільності країни. У цілому, підприємництво є основною силою, що забезпечує розвиток економіки та підвищення якості життя населення [1].

Бойові дії та повномасштабна агресія спричинили втрату ринків збуту товарів та послуг, зниження внутрішнього попиту через величезну кількість вимушених мігрантів, відтік фахівців, руйнування ланцюгів постачання, знищення виробничих і складських приміщень, обладнання. Але понад 66% українських мікро-, малих та середніх суб'єктів підприємництва продовжили працювати і в умовах війни, а сотні підприємств зафіксували початок своєї роботи саме в часи широкомасштабної російської агресії [2].

Умови воєнного стану створюють значні виклики для українського підприємництва. Ось деякі з найбільш актуальних проблем:

- економічна нестабільність: воєнний стан може призвести до загострення економічної ситуації в країні, що негативно впливає на підприємства та їхню діяльність;
- безпека та ризики: зростаючі загрози безпеці можуть створювати серйозні ризики для підприємств, зокрема щодо безпеки працівників та безпеки виробничих об'єктів;
- зміни в законодавстві та регулюванні: в умовах воєнного стану можуть виникати зміни в законодавстві та регулюванні, що можуть впливати на умови діяльності підприємств;
- зменшення попиту та збуту;
- обмеження доступу до ресурсів: воєнний стан може призвести до обмежень у доступі до ресурсів, що може ускладнити виробництво та функціонування підприємств;
- фінансові труднощі: пов'язані зі зменшенням інвестицій та доступом до фінансування;
- технологічні виклики: воєнний стан може призвести до технологічних викликів, пов'язаних з необхідністю адаптації виробництва та бізнес-процесів до нових умов.

\* Науковий керівник – Ю.В. Пашенко, канд. екон. наук, доцент

До інших проблем, які менш негативно впливають на стан підприємництва, але залишаються серед актуальних перешкод для бізнесу належать: розрив ланцюжків постачання, брак робочої сили як наслідок масової міграції, брак палива, руйнування виробничих потужностей, пошкодження майна у результаті активних бойових дій, корупція [3].

Урахування цих проблем та пошук шляхів їх вирішення може допомогти українському підприємству успішно функціонувати в умовах воєнного стану.

Зниження ризиків функціонування малого підприємництва в Україні за сучасних умов господарювання можливе шляхом:

- диверсифікації інвестиційного портфеля - розподілити ризики шляхом інвестування в різні види активів та галузі;

- страхування - застосування страхових полісів для захисту від фінансових втрат у разі негативних подій;

- резервування фінансових ресурсів - створення фінансових резервів для покриття непередбачуваних витрат та збереження стійкості в умовах ризику;

- аналіз та управління ризиками - проведення систематичного аналізу ризиків та впровадження стратегій для їх управління;

- дотримання законодавства - виконання всіх вимог законодавства та регулювання для зменшення правових ризиків;

- розвиток кризового планування - створення планів дій у випадку кризових ситуацій для забезпечення швидкого реагування на негативні події.

- забезпечення безпеки працівників - вживання заходів для забезпечення безпеки працівників та уникнення травматичних ситуацій на робочому місці.

Держава, також, шукає шляхи підтримки бізнесу, найбільш ефективні методи та інструменти сприяння його активності, збереження рентабельності. З огляду на це, усю сукупність методів можна розподілити на такі групи: податкова, митна і фінансова підтримка, дерегуляція, підтримка на місцевому рівні (зокрема, сприяння релокації), інформаційна підтримка і підтримка у розрізі галузей [3].

Крім достатньо потужної підтримки з боку держави, для розвитку українського бізнесу сьогодні доступні грантові кошти міжнародних організацій та фондів, від урядів країн-партнерів України. Ключові напрямки допомоги є: фінансові інструменти, доступ до фінансування; підтримка підприємництва через нефінансові інструменти: бізнес-коучинг, консультації тощо.

Список використаних джерел:

1. Огляд інструментів підтримки бізнесу в період воєнного стану в Україні / Національний інститут стратегічних досліджень, 2022. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv> (дата звернення: 23.02.2024);
2. Ливч Д. Мікро-, малий та середній бізнес: стійкість в часи війни, потенціал для відбудови України. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2024/02/2/> (дата звернення 25.02.2024);
3. Мурована Т.О. Вітчизняне підприємництво в умовах воєнного стану: основні тенденції та методи підтримки. *Економіка та суспільство*. Випуск № 47 / 2023. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-47-49> (дата звернення 25.02.2024)

**Волосов А.М., канд. екон. наук, доцент  
Державний біотехнологічний університет, Україна**

### **Ритейл як генератор інновацій**

Ритейл є однією з тих видів людської діяльності та галузей економіки, які щоденно контактують з численною аудиторією – виробниками, постачальниками, агентами ринкової інфраструктури, покупцями товарів і послуг, представниками державних інституцій тощо. Постійне прагнення ритейлу до якнайкращого одночасного виконання головних своїх функцій – отримання прибутку та найліпшого задоволення потреб і запитів споживачів – породжує не лише внутрішню конкуренцію за ресурси та покупців, але й спонукає до пошуку й найшвидшого впровадження дійсно новаторських засобів та інструментів, які прийнято зараз називати проривними інноваціями. Їх класичними прикладами стали: торгівля за каталогами (1872 р.); винахід першого касового апарату (1883 р.); перші кредитні картки для оплати покупок в певних магазинах (початок 1900-х років); поява візка для покупок (1937 р.); впровадження електронних касових апаратів (1960-ті роки); початок ери штрих-кодування (1976 р.); перший книжковий інтернет-магазин Amazon (1995 р.); перші безконтактні платежі на основі RFID-технології (1997 р.); автоматизований магазин самообслуговування Amazon Go (2018 р.) й інш. Завдяки еволюційному розвитку роздрібною торгівлі виникли й удосконалюються не лише її торговельні формати, а й власне маркетинг, породжений як суто практичний засіб збільшення обсягу продажів товару компанії, що перетворився на потужне мультидисциплінарне явище сучасного економічного простору.

Традиційно вважається, що інновації мають прояв у нових продуктах, послугах, технологіях. В ритейлі інновації є не лише процесом реалізації нових товарів, процесів, пропозицій чи бізнес-моделей для створення доданої вартості клієнтам та/або працівникам роздрібною торгівлі, але й створенням досвіду користувача зазначеного. Роздрібна торгівля, новаторські реагуючи на появу інновацій в оточуючому її середовищі, активно впроваджує їх, змінюючи себе (від традиційних магазинів до соціальної комерції), постачальників і покупців (від просто споживачів до рівноправних партнерів), сприяє сталому відповідальному розвитку як бізнесу (вуглецева нейтральність), так і глобальних спільнот (екологічність).

Інновації, підґрунтям яких є новітні технології, для ритейлу мають дискретну природу. При цьому радикальних змін зазнають усі складові торговельного процесу: пошук товару; демонстрація продукту; інформування; способи оплати; відносини між постачальниками і клієнтами. Визначальною властивістю таких змін стає цифрова трансформація галузі. Так, на впровадження ІТ-інновацій представники ритейлу витрачають 0,6...4,0% отриманих доходів [1]. Інвестиції в такі інновації, попри свої значні обсяги, вже приносять вагому віддачу. Зокрема, голосова комерція, яка тільки почала розвиватись у складі електронної комерції, вже демонструє чотирикратне збільшення загальної вартості покупок з голосовим керуванням тільки за 2021-

2023 рр. [2].

Ритейл застосовує фактично всі нові та перспективні технології: штучний інтелект і машини 4.0; телекомунікації 5G; Web 3.0; інтернет речей; віртуальну, доповнену, змішану та розширену реальності; великі дані й аналітику; мобільні додатки та платформи тощо.

Інноваційний розвиток ритейлу забезпечується не в останню чергу галузевими стартапами, які наразі спрямовують свої зусилля на вирішення проблематики за такими напрямками: роздрібний фулфілмент; омніканальна комерція; автоматизація функціонування магазинів; розумні касові апарати; імерсивний досвід роботи з клієнтами; сталий розвиток; штучний інтелект; великі дані та аналітика.

Стартапи за першим напрямом пропонують застосування автоматизованого транспорту, мобільних роботів і дронів, хмарні обчислення онлайн, що покращує оборотність запасів, зменшення накладних витрат, швидкість і якість виконання замовлень.

Омніканальність застосовують як цифрові, так і звичайні ритейлери через: таргетовану цифрову рекламу, платформи соціальних мереж, голосову та візуальну комерції, – дозволяє надавати персоналізований досвід клієнтам, підвищує їх лояльність, оптимізувати цифровий маркетинг, збільшити доходи.

Стартапи з автоматизації магазинів полегшують мерчандайзинг, управління запасами, спрощують навігацію та позиціонування торговельного об'єкта, сприяють виявленню можливостей отримання доходів, залучення клієнтів та оптимізації операцій магазину.

Численні засоби «смарт-кас» дозволяють знизити витрати на робочу силу та від крадіжок, скорочення черг, час очікування покупців, мобільність оплати.

Імерсивні технології персоналізуючи пропозицію не лише надають нового досвіду покупцям, але й підвищують лояльність останніх, забезпечують повторні продажі, мінімізують повернення товарів. Реагування на екологічні проблеми змушує ритейлерів включати до програм сталого розвитку органічні продукти харчування, товари місцевого виробництва, цифрові чеки, доставку без шкідливих викидів, екологічну тару, відновлювальні джерела енергії.

Реалії та перспективи технологій штучного інтелекту в ритейлі охоплюють: взаємодію з клієнтами, планування й розподіл запасів, ефективність ланцюжка постачань, оптимізацію витрат і цін, прибуток, маркетингові стратегії й ін.

Великі дані та аналітика: персоналізують обслуговування різними каналами; сприяють ефективнішому плануванню (попит, запаси, ціноутворення, продажі, прибутковість); полегшують пошук нових інноваційних рішень.

Список використаних джерел:

1. Revolutionizing Retail: Unleashing The Power Of Innovation Strategies. URL: <https://productschool-com>. 2. Innovation in Retail: Importance and Latest Trends. URL: <https://www.acceptmission.com/blog/innovation-in-retail-importance-and-latest-trends/>.

**Гапак Н.М., канд. екон. наук, доцент**  
**Чубарь О.Г., канд. екон. наук, доцент**  
**ДВНЗ «Ужгородський національний університет», Україна**

### **Релокація бізнесу як фактор інноваційного розвитку регіону**

Збройна агресія росії та активні військові дії на великій території сходу і півдня України змусили український бізнес рятуватись у спокійних регіонах країни, перевозити свої виробничі потужності та людей переважно до західних областей. Бізнес одразу почав розмірковувати над потребами і можливостями такого переміщення, аде держава в середині березня 2022 року приймає відповідні рішення, запроваджуючи Програму, яка передбачає державну допомогу в підборі площ для розміщення виробництва; перевезенні й розселенні персоналу; доборі працівників у місцях дислокації після переїзду[1].

Безпосередню участь у Програмі як території, що приймають бізнес, беруть віддалені від активних бойових дій регіони України - Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Тернопільська, Хмельницька, Чернівецька, Вінницька, Волинська та Рівненська області. Між окремими з них навіть точиться конкуренція за прийом релокованих підприємств, зокрема між Львівською, Чернівецькою, Закарпатською, Тернопільською областями. Як зазначено в Огляді реалізації програми релокації [1], попри те, що релоковані підприємства сплачують податки за місцями їхньої основної реєстрації, сама робота з поліпшення умов для них сприяє працевлаштуванню місцевих мешканців та внутрішньо переміщених осіб, налагодженню зв'язків і обміну досвідом між підприємцями. Крім того, така діяльність є важливим іміджевим складником державної політики на регіональному рівні – її результатом має стати поліпшення інвестиційного й бізнесового клімату, зміцнення коопераційних зв'язків, створення комфортного середовища для життя й праці тощо.

Кожен регіон України у створенні привабливих умов для бізнесу з прифронтових регіонів застосовує специфічні та сучасні й креативні важелі для залучення на свої території. Важливим компонентом втілення в життя Програми є налагодження комунікацій зацікавлених сторін, консультативне забезпечення з використанням сучасних інформаційних ресурсів. Однією із специфічних рис, властивих для Закарпатської області, є те, що під час розгляду заявки на переміщення застосовується підхід, за якого перенесені виробництва не повинні шкодити екології області. Адже область позиціонує себе як екологічний туристичний регіон, а розташування підприємств зі «шкідливим» виробничими процесами буде суперечити принципам розвитку туризму. У зв'язку з цим перспективним вважається створення екоіндустріальних парків, на базі яких, зокрема, функціонуватимуть релоковані підприємства. Такі плани обговорювались на рівні Закарпатської ОВА з представниками проекту ООН з промислового розвитку (ЮНІДО) «Глобальна програма екоіндустріальних парків в Україні: впровадження на місцевому рівні» [1].

Окрім того, Закарпатська ОВА активно сприяє створенню ІТ-кластера в регіоні, у зв'язку з чим для ІТ-компаній надають офісні площі та коворкінги, а

також охорону, якісний інтернет, допомогу й супровід діяльності в податковій сфері [1]. Щодо Закарпатської області, то лідерами в галузевому розрізі в перші місяці військового стану стали ІТ, виробництво обладнання зв'язку, деревообробна (меблева), легка промисловість, будівництво.

Мережа правового розвитку зазначає про створення в Закарпатті першого в Україні «земельного банку», призначення якого полягає у використанні за такими напрямками [2]: інформація про виділення земельних ділянок під будівництво тимчасового житла для внутрішньо переміщених осіб (ВПО); інформація про земельні ділянки, об'єкти та приміщення для релокованих підприємств і технопарків; інформація про земельні ділянки під сільськогосподарський кластер. Призначення цієї ініціативи полягає у створенні бази даних з переліком земельних ділянок, які можуть бути передані на вигідних умовах (безоплатно, з пільговим періодом оренди тощо) релокованому малому та середньому бізнесу, а також ВПО у користування, з метою ведення підприємницької діяльності на території області. Зрозуміло, що формування актуальної та розгорнутої бази даних можливе за участі територіальних громад.

На початок грудня 2022 року на базі релокованих в область підприємств було створено близько 7000 робочих місць [3]. На початок 2023 до територіальних громад Закарпаття було релоковано 369 підприємств, в т.ч. 290 суб'єктів підприємництва перереєстровано.

Так, найбільше переміщених підприємств належать до ІТ-сфери – 172 підприємства (46,6%). Щодо частки релокованого бізнесу відносно кількості наявних підприємств Закарпатської області у відповідних видах економічної діяльності, то ситуація така ж, як і в розрізі самого релокованого бізнесу за ВЕДами. Так, найвищу позицію займають суб'єкти господарювання з ІТ – 5,62%. І це досить суттєве значення для регіону, який до цього не вирізнявся високими показниками діяльності у даній сфері з-поміж інших регіонів України. Тож створення Закарпатського ІТ-кластеру безпосередньо пов'язано також і з цією ознакою релокації бізнесу в регіон.

Структурні характеристики релокованого бізнесу засвідчують домінування в ньому високотехнологічної ІТ-галузі, яка здатна вже в короткостроковій перспективі позитивно впливати на регіональну економіку та посилення її потенціалу, зокрема, в частині доданої вартості та надходжень податків до місцевих бюджетів.

Список використаних джерел:

1. Огляд реалізації програми релокації підприємств в Україні. Інститут стратегічних досліджень. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/ohlyad-realizatsiyi-prohramy-relokatsiyi-pidpryyemstv-v-ukrayini>; 2. Карпенко А. Релокація: як у громадах підтримують бізнес. Досвід Закарпаття. URL: <https://ldn.org.ua/event/relokatsiia-iaak-u-hromadakh-pidtrymuiut-biznes-dosvid-zakarpattia/>; 3. У Закарпатті стартував міжрегіональний форум «Тилові регіони України: працюємо заради перемоги». URL: <https://zakarpattia.gov.ua/u-zakarpattia-startuvav-mizhrehionalnyy-forum-tylovi-rehiony-ukrainy-pratsiuemo-zarady-peremohy/>

**Гаркуша Ю.О., канд. екон. наук, доцент  
Одеський національний економічний університет**

**Кредит як джерело фінансування інноваційної діяльності підприємств**

Відновлення економіки України потребуватиме активізації інноваційної діяльності підприємств. Адже важливим для економічного зростання є оновлення, модернізація виробництва, удосконалення організації системи управління, покращення якісних характеристик товарів та послуг, розвиток пріоритетних напрямків. Вітчизняні суб'єкти господарювання, навіть, у період дії військового стану постійно адаптують власну продукцію та надані послуги до нових умов ринку, тим самим підтримуючи попит на них та отримуючи економічний ефект від підприємницької діяльності [1].

Відповідно до Закон України «Про інноваційну діяльність» інноваційна діяльність – «це діяльність, що спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск на ринок нових конкурентоздатних товарів і послуг». Також у нормативному акті зазначено, що одним із джерел інноваційної діяльності є кошти, запозичені суб'єктами інноваційної діяльності [2].

Залучити додаткові ресурси суб'єкти інноваційної діяльності можуть на фінансовому ринку, де за посередництва фінансових інститутів акумулюються вільні розпорочені заощадження та трансформуються у різного виду кредити, інвестиції. Найбільш активними учасниками на фінансовому ринку є банки. Володіючи значним обсягом капіталу, новітніми технологіями, розвинутою комунікаційною мережею, вони надають досить широкий спектр послуг. Також пропонують учасникам фінансового ринку різні механізми кредитування, що враховують особливості господарської діяльності позичальника, галузь економіки, особливості стратегії бізнесу, етап розвитку тощо.

Важливим аспектом забезпечення інноваційної діяльності є створення механізмів для сприяння підвищення ролі банківської системи у фінансуванні інноваційного економічного розвитку. Кредитний потенціал банків може стати альтернативою державної фінансової підтримки інноваційних проектів [3, с. 88]. Для досягнення цієї мети необхідним є створення комплексу заходів щодо підвищення зацікавленості банківських установ у кредитуванні інноваційної діяльності підприємств

**Список використаних джерел**

1. Крилов Д. Інноваційна діяльність підприємства: місія, завдання та особливості організації. Проблеми і перспективи економіки і управління. 2023. №1 (33). С. 7-14. <http://ppeu.stu.cn.ua/article/view/281988/276204>; 2. Про інноваційну діяльність: Закон України № 40-IV від 4.07.2002 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15#Text>; 3. Дзюблюк О.В. Роль банківської системи в інноваційному розвитку економіки. Вісник Тернопільського національного економічного університету. 2019. № 1. С. 81-101.

**Гончаренко А.В., здобувач вищої освіти ступеня магістр\*  
Сумський національний аграрний університет, Україна**

### **Стратегічний підхід до управління процесами планування на підприємстві**

За сучасних реалій господарювання, яким притаманні загострення конкуренції, мінливість та підвищення бажань та вимог споживачів, глобалізація економічних відносин, прискорення науково – технічного прогресу, передумовами забезпечення стабільного економічного розвитку будь-яких суб'єктів підприємництва є всебічне вдосконалення системи менеджменту; виробничих процесів; використання трудових, фінансових, матеріальних та фінансових ресурсів; маркетингової та збутової діяльності тощо. Саме тому, через мінливість зовнішнього середовища сучасні підприємства мають гостру потребу в застосуванні стратегічного підходу до системи господарювання.

Практичне вирішення завдань, пов'язаних з необхідністю забезпечення нормального функціонування підприємств не тільки зараз, але й в майбутньому, залежить від того, наскільки керівником та менеджерами підприємства освоєні методи та методології стратегічного управління.

Серед основних функцій стратегічного управління слід виокремити стратегічне планування. Стратегічне планування можна визначити як процес прийняття різноманітних управлінських рішень відносно стратегічного передбачення, власне розробки стратегії, розподілення наявних у підприємства всіх видів ресурсів, адаптації підприємства до мінливих умов оточуючого середовища, організації внутрішнього середовища підприємства тощо.

Управління плануванням і організацією виробництва – це стратегія, за допомогою якої виробник оптимізує придбання, зберігання та розміщення матеріалів, необхідних під час виробничих циклів [1].

Обрана для практичного впровадження стратегія є базисом для стратегічного планування та подальшого управління даним процесом. За використання стратегічного підходу до управління процесами планування досягається звуження та подальше остаточне вирішення низки проблем, що пов'язані зі здійсненням ефективного управління товарним портфелем підприємства за вимогами ринку та наявних ресурсів; впровадженням у виробництво новітніх технологій; використанням інструментів маркетингового комплексу; вдосконаленням структури управління підприємством; своєчасною підготовкою кадрів, підвищення їх кваліфікації тощо. Вагомість перелічених господарських проблем для сучасного підприємства є досить очевидною. Належне планування цих процесів має стратегічне значення в діяльності підприємства, оскільки вирішення даних проблем є передумовою підвищення ефективності господарювання, зміцнення ринкових позицій та подальшого зростання. Саме тому в системі стратегічного управління підприємства,

---

\* Науковий керівник – В.А. Муштай, канд. екон. наук, доцент.



орієнтованого на успішну діяльність, процес стратегічного планування посідає центральне місце.

Стратегічне планування є незамінним інструментом в процесі прийняття управлінських рішень. Серед завдань, виконання яких покладається на стратегічне планування слід виокремити головне - забезпечення нововведень та позитивних змін в діяльності підприємства. Створюючи систему стратегічного планування, кожен суб'єкт господарювання має обирати ту схему, яка йому підходить найбільше. Це, з одного боку, перелік необхідних формальних процедур, що вимагають спеціальних знань, а з іншого - поєднання творчих елементів та здорового глузду менеджерів, які не бажають витратити час на складні процедури планування. Найбільш складною проблемою менеджменту за даним питанням є розуміння того, як повинен виглядати стратегічний план та з яких елементів він має складатися, щоб відповідати вимогам, які роблять його необхідним для подальшого розвитку підприємства.

Серед основних видів управлінської діяльності в межах процесу стратегічного планування виокремлюють [2, с. 59 ]:

- розподіл ресурсів – прийняття рішень щодо розподілу обмежених організаційних ресурсів;
- адаптація до зовнішнього середовища задля покращення зв'язку підприємства з його оточенням через виявлення оптимальних варіантів та здійснення ефективного пристосування стратегії до оточуючого середовища;
- внутрішня координація яка включає здійснення стратегічної діяльності для відображення сильних та слабких сторін організації з метою досягнення ефективної інтеграції внутрішніх операцій, що є невід'ємною частиною управлінської діяльності тощо;
- усвідомлення організаційних процесів передбачає діяльність менеджерів щодо формування організації шляхом усвідомлення попередніх стратегічних рішень. Здатність вчитися на досвіді дає можливість підприємству правильно скоригувати свій стратегічний напрям та підвищити професіоналізм у галузі управління.

Отже, ефективне планування можливе за креативного та стратегічного мислення менеджерів підприємства. Успіх процесу стратегічного управління процесами планування на підприємстві залежить як мінімум від двох речей, а саме: залучення керівного складу до формулювання стратегічних цілей та від того, наскільки вони відображають управлінські цінності та організаційні реалії.

Список використаних джерел:

1. Кавецький В.В., Ратушняк О.Г. Сучасні системи управління плануванням та організацією виробництва. *Ефективна економіка*. 2021. №12 URL: [http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/12\\_2021/96.pdf](http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/12_2021/96.pdf) (дата звернення: 26.02.2024).

2. Петков Є. Сутність, функції і види стратегічного планування в організації. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2022. № 2. С. 58 – 63. URL: <http://surl.li/qvnnne> (дата звернення: 27.02.2024).

**Жабинець О.Й., канд. екон. наук, доцент**  
**ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І.Долішнього НАН**  
**України», Україна**

### **Індустріальні парки у формуванні інноваційної екосистеми** **Львівської агломерації**

Реіндустріалізація агломерацій на основі інновацій, зростання інтегруючої ролі агломерацій у розвитку національної економіки та посиленні її економічного потенціалу як у період війни, так і повоєнного відновлення, вимагатиме формування інноваційної екосистеми агломерацій. Адже ефективний розвиток просторових форм організації бізнесу в агломераціях, зокрема таких як кластери, індустріальні парки, спільні підприємства, у т. ч. експортні, сприятиме досягненню вагомих агломераційних ефектів впливу як в регіональному аспекті, так і для економіки держави загалом.

Розвиток індустріальних парків як сучасних концентраторів промислового, інвестиційного та науково-дослідного потенціалу при створенні сучасної моделі реіндустріалізації з орієнтацією на експорт та загалом інноваційної екосистеми агломерацій має сьогодні першочергове значення. Переваги функціонування індустріальних парків в межах агломерації обумовлені як досягненням синергії для зростання економічного розвитку агломерації, так і її (синергії) безпосереднім впливом на забезпечення гуманітарної, екологічної, безпекової та просторової організації агломерації, тобто на досягнення усіх цілей при співпраці громад агломерації та формуванні її когерентності. Більше того, саме індустріальні парки в межах агломерації можуть забезпечити ефект зростаючої віддачі внаслідок ефективного поєднання виробництва та інфраструктури, високих технологій та науково-дослідної сфери, тобто тих секторів, в яких, згідно з останніми дослідженнями [1, с.27-28], ефект зростаючої віддачі є найбільшим.

За даними Міністерства економіки станом на 14.09.2023 р. до Реєстру індустріальних (промислових) парків (далі - ІП) в Україні включено 65 індустріальних парків [2], з яких близько третини зареєстровано на території областей Карпатського регіону, а чотири ІП – в межах території Львівської агломерації: "Рясне-2" (м. Львів); "Спарроу Парк Львів" (м. Львів); "Сігма Парк Яричів" (с. Старий Яричів); "Захід Ресурс" (м. Городок). Крім того, у грудні 2023 р. у Львові в промисловій зоні «Сигнівка» стартувало будівництво ще одного індустріального парку «Формація Львів». Основним ядром і особливістю проекту є створення громадського центру, в який буде входити науково-дослідний центр з лабораторіями, бізнес-інкубатор, коворкінг та конференц-зал. Широкі можливості буде відкрито для наукоємних підприємств, а також входження в індустріальний парк стартапів на певних пільгових умовах [3].

Разом з тим, зазначимо, що ІП, зареєстровані в Україні у період з 2013 р. до 2019 р., найближчим часом можуть бути виключені з реєстру через бездіяльність, а ті ІП, що мають керуючу компанію та надають звіти, отримають на конкурсній основі державну підтримку в розмірі 1 млрд грн, заплановану в державному бюджеті на 2024 рік [4].

Щодо функціонування ІІ у Львівській агломерації, то за даними аналітичного звіту, який було підготовлено в процесі розроблення Стратегії розвитку Львівської агломерації, жоден із зареєстрованих на сьогодні індустріальних парків, про які згадувалось вище, на території агломерації досі не діє [5, с.62]. Відтак, можемо стверджувати, що саме індустріальні парки є найменш розвинутою формою інноваційної екосистеми Львівської агломерації, потенціал якої, на відміну від кластерів чи експортних підприємств агломерації, взагалі не використовується.

На нашу думку, значення ІІ як для агломерації, так і держави загалом зростатиме, по-перше, з огляду на необхідність створення нових робочих місць як стимулу для повернення з-за кордону наших громадян, які виїхали внаслідок збройної агресії РФ, та створення осередків концентрації релокованого бізнесу з окупованих територій; по-друге, з огляду на необхідність залучення іноземних інвестицій у промислове виробництво та покращення структури експорту, зокрема підвищення його інноваційності та питомої ваги товарів з вищою доданою вартістю; по-третє, підвищення ефективності екологічного контролю та безпеки бізнесу; по-четверте, забезпечення просторової організації. Відтак, вважаємо, що інституційна складова розвитку ІІ в Україні, і зокрема в межах агломерацій, повинна стати пріоритетом у реалізації державної регіональної політики та стратегій розвитку окремих територіальних громад на найближчу перспективу.

#### Список використаних джерел:

1. Потенціал сектору комерційних послуг регіонів України: ефективність використання та механізми детінізації: монографія / НАН України. ДУ “Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України”; наук. ред. М. І. Мельник. Львів, 2021. 507 с.; 2. Довідка про індустріальні парки в Україні. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=45629531-ea5f-4a91-9050-fe47b001dc22&title=DovidkaParkiVUkraini>; 3. У промисловій зоні «Сигнівка» стартувало будівництво індустріального парку «Формація Львів». URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3803595-u-lvovi-pocali-buduvati-se-odin-industrialnij-park-na-bils-ak-150-000-m.html>; 4. У ВР хочуть ліквідувати понад 30 індустріальних парків, між тими, що залишаться, розділять 1 млрд грн. URL: <https://forbes.ua/news/u-vr-khochut-likviduvati-ponad-30-industrialnikh-parkiv-mizh-timi-shcho-zalishatsya-rozdilyat-1-mlrd-grn-29092023-16362>; 5. Перспективи розвитку Львівської агломерації: соціально-економічний аналіз. Аналітичний звіт. 2023. 154 с.

**Жданова Л.Л., д-р екон. наук, доцент  
Одеський національний економічний університет, Україна**

### **Інтелектуальна власність як ринкове благо в умовах глобальної інноваційної економіки**

Сучасні продуктивні сили функціонують і розвиваються на основі застосування досягнень НТП, складної технології. Таке виробництво є економічно ефективним лише у масовому масштабі, що робить необхідним його орієнтацію на світовий ринок. В результаті високотехнологічний сектор будь-якої національної економіки стає іманентною частиною світової економіки. У зв'язку з цим дослідження високотехнологічного сектору національної економіки цілком раціонально вести на основі світ-системної методології. Така методологія віддзеркалена у статистичних показниках Світового банку, який поділяє всі країни світу за критерієм ВВП на душу населення на три групи: країни з високим рівнем доходу, із середнім рівнем доходу, із низьким рівнем доходу. Такий підхід покладено в основу аналізу, зробленого у наданій доповіді.

Інноваційна система будь-якої країни базується на інтелектуальних досягненнях науки. Юридичним визначенням цих досягнень є об'єкти інтелектуальної власності, до яких відносять патенти, корисні моделі, товарні знаки (торгові марки), промислові зразки, географічні назви, авторські права, комерційну тайну. Всі ці об'єкти створюються інтелектуальною інноваційною творчою діяльністю людини і вони можуть стати об'єктом купівлі-продажу, тобто специфічним ринковим благом.

Для розвитку інноваційної економіки ринковий інтерес уявляє науково-технічна інформація, на основі якої можливо розгорнути виробництво відповідних товарів у великому масштабі [1, с.8]. Таку інформацію закріплюють у якості інтелектуальної власності патенти та корисні моделі. Патент юридично закріплює комплекс прав на винахід, що є новим, неочевидним та промислово застосовним. Він діє протягом обмеженого терміну (зазвичай 20 років). Корисна модель є особливий вид патентних прав: передбачає менш жорсткі вимоги, ніж патент, і коротший термін охорони. Не усі країни надають охорону корисних моделей, тому співставною є інформація по різних країнам лише стосовно патентів, відволікаючись від корисних моделей.

Як видно з даних таблиці 1, за 22 роки ХХІ століття розробка науково-технічної інформації в кількісних показниках зростає в країнах різного рівня розвитку, збільшившись в світі з 1 377 500 патентів у 2000 році до 3 457 400 – у 2022 році. Однак відносні показники свідчать, що значними темпами нарощують свою присутність на ринку патентів, тобто, на ринку інтелектуальної власності, країни середнього рівня розвитку. Їх частка зросла з 13,42% у 2000 році до 52,63% у 2020 р. За цей період частка розвинутих країн зменшилась з 86,49% до 47,31%. Частка слабо розвинутих країн весь розглянутий період залишається менше 0,5%.

Таблиця 1.

**Зареєстровані заявки на об'єкти інтелектуальної власності (патенти),  
одиниць\* резиденти та нерезиденти**

	Світ		Країни з високим рівнем доходу		Країни з середнім рівнем доходу		Країни з низьким рівнем доходу	
	усього	%	усього	%	усього	%	усього	%
2000	1 377 500	100	1 191 400	86,49	184 900	13,42	1 200	0,09
2005	1 703 200	100	1 374 300	80,69	322 000	18,91	6 900	0,40
2010	1 997 400	100	1 393 900	69,79	593800	29,73	9 700	0,48
2015	2 886 200	100	1 539 500	53,34	1 344 700	46,59	2 000	0,07
2016	3 125 000	100	1 549 000	49,57	1 574 200	50,37	1 800	0,06
2017	3 169 000	100	1 553 000	49,01	1 614 100	50,93	1 900	0,06
2018	3 332 600	100	1 555 500	46,68	1 774 800	53,26	2 300	0,06
2019	3 232 800	100	1 592 000	49,25	1 638 600	50,69	2 200	0,06
2020	3 281 900	100	1 552 800	47,31	1 727 200	52,63	1 900	0,06
2021	3 401 400	100	нд	нд	нд	нд	нд	нд
2022	3 457 400	100	нд	нд	нд	нд	нд	нд

Джерело: складено автором на основі [2,3].

Така динаміка ринку патентів, тобто тієї частини ринку інтелектуальної власності, яка безпосередньо зв'язана з розвитком виробництва, свідчить про те, що найважливішим імпульсом розвитку НТП є саме виробництво. Створення і розвиток промислового виробництва у країнах середнього рівня розвитку дає поштовх розробці інновацій, реєстрації їх у формі об'єктів інтелектуальної власності. Високорозвинені країни, економіки яких визначають як постіндустріальні, найважливішою рисою чого вважається зростання ролі науки в суспільстві, у створенні інновацій як ринкових благ, об'єктів інтелектуальної власності, незважаючи на гальмування темпів зростання, обрали стратегію що відрізняється від індустріальних країн.

Інновації можна розділити на два типи. Перший – це часткові поліпшення, які народжуються як наслідок конкурентної боротьби між компаніями-виробниками однієї галузі. Ринок з легкістю сприймає такі інновації, тому що менш досконалі аналоги таких, лише частково нових продуктів вже його завоювали. Наслідком таких інновацій стає успіх компанії, яка першою виводить новий продукт на ринок, стрімке копіювання запропонованої новації конкурентами, поштовх до подальшого удосконалення продукту. Розвиток ринку об'єктів інтелектуальної власності, націлених на часткові поліпшення, тим більший, чим більше компаній виробляють відповідний товар, чим сильніша конкуренція між ними.

Другий вид інновацій – це проривні, концептуальні, які створюють принципово нові продукти. Такі винаходи суттєво змінюють технології, однак завоювання ринку є для них складною проблемою. Шлях від відкриття нового принципу як наукового досягнення до створення на його основі об'єкту інтелектуальної власності (патенту) і до його комерціалізації триває роками. Подібні наукові розробки потребують потужної науково-технічної бази і

висококваліфікованого науково-технічного персоналу. Невизначеність і ризик стають головними перешкодами для перетворення відповідних наукових досягнень у ринкові блага. Але саме їх матеріалізація породжує нові галузі та приводить до краху старі, в результаті чого змінюється галузева структура економіки. Такі інновації становляться ефективними лише при розгортанні масового виробництва. Вони потребують не лише масштабних грошових інвестицій, розвинутої індустріальної бази, кваліфікованого персоналу, але і міцної інформаційної підтримки, впливу на суміжні галузі і на покупця споживчих благ. Звідси випливає, що на ринку інтелектуальної власності патенти на проривні, радикальні інновації – це дуже рідкісний товар, покупцем якого має бути дуже потужний інвестор.

В результаті різної змістовної специфіки наукової інформації як об'єкту інтелектуальної власності, ринок інтелектуальних благ, пов'язаних з виробництвом (ринок патентів) – неоднорідний, сегментований. Його частина, що пов'язана з проривними, концептуальними інноваціями – високо монополізований, причому по галузям високотехнологічного сектору економіки мова йде про двобічну монополію – монополії продавця протистоїть монополія покупця. Частина ринку інтелектуальних благ, пов'язаних з виробництвом (ринок патентів), яка надана об'єктами інтелектуальної власності що націлені лише на часткові поліпшення продукції, характеризується лише елементами монопольної влади, конкуренція на цьому ринку досить швидко веде до морального зносу зовсім недавно зроблених інновацій. Проте і інвестиції на вироблення інновацій, націлених на часткові поліпшення продукту значно менші, ніж ті, що необхідні для справжнього науково-технічного і технологічного прориву.

#### Список використаних джерел:

1. Жданова Л.Л. Високотехнологічний сектор світової економіки у глобальній конкуренції // Науковий вісник Одеського національного економічного університету. 2022. №11-12 (300-301). С.7-13; 2. Офіційний сайт Світового банку. *Електронний ресурс* доступний з URL: <https://data.worldbank.org/indicator/IP.PAT.NRES?view=chart> (дата звернення 06.03.2024 р.); 3. Офіційний сайт Світового банку. *Електронний ресурс* доступний з URL: <https://data.worldbank.org/indicator/IP.PAT.RESD?view=chart> (дата звернення 06.03.2024 р.).

**Жуковська В.М., д-р екон. наук, професор**  
**Кисленко О.О., Абрамова А.С., здобувачі вищої освіти ступеня бакалавр**  
**Державний торговельно-економічний університет**

**Цінності компанії як основа успішного бізнесу**

Культура компанії або її цінності – це набір правил та головних підходів, що використовуються не лише для внутрішніх стосунків між працівниками, а і для кращої комунікації та взаємодії з стейкхолдерами.

Базові цінності підприємства беруться з основних цілей та діяльності компаній. Такі правила – своєрідний фільтр, що дозволяє відокремити людей, які не можуть рухатися в “такт” розвитку компанії та залучати фахівців, які готові стати невід’ємними частинами у складному механізмі. Простота спілкування між працівниками дасть змогу швидше вирішити питання і з легкістю обговорити ідеї, що в майбутньому дадуть рушійний поштовх розвитку компанії [1].

Метою даного дослідження є обґрунтування цінностей для забезпечення успішного бізнесу.

Цінності компанії є невід’ємною складовою успішного бізнесу, що формує особливу атмосферу в колективі та сприяє позитивній репутації на ринку. Успішні компанії чітко визначають свої цінності і не лише друкують їх на стіні або в брошурах, але і втілюють їх у щоденній практиці [2]. Вони створюють сприятливе середовище для співробітників, де кожен відчуває себе важливим і знає, що його дії збігаються з місією компанії. Вони також визначають стосунки з клієнтами. Коли компанія чесно відображає свої цінності у всіх аспектах взаємодії з клієнтами - це створює основу для довгострокових відносин, що є важливим аспектом будь-якого успішного бізнесу [2].

Згідно із підрахунками українського Forbes, на початок 2024 року в Україні працює близько 18 000 аптек [4].

Дослідження українських компаній аптечних мереж таких як «Подорожник», «Аптека оптових цін» та ін. доводить, що факторами цінностей які є важливими елементами успішного бізнесу включає різні аспекти, зокрема[2-4]:

1. Якість. Уся продукція, що поставляється в аптеки, сертифікована, має реєстрацію МОЗ України;
2. Турбота. Турботливе ставлення та висока якість обслуговування кожного клієнта;
3. Постійне навчання та розвиток співробітників для покращення якості роботи та досягнення успіху компанії;
4. Дотримання високих стандартів етики та чесності в усіх аспектах бізнесу;
5. Постійний пошук нових ідей та технологій для покращення медичних послуг та продуктів компанії;
6. Командна робота: співпраця та взаємодія між співробітниками для досягнення спільних цілей;
7. Забезпечення прибутку з метою збільшення частки ринку компанії.

Компанії, що цінують ефективність, інновації та клієнтоорієнтований підхід, швидко адаптуються до цифрових технологій. Цифровізація бізнес-процесів допомагає компаніям не лише підтримувати свої цінності, але і підсилювати їхню реалізацію в різних аспектах діяльності. Так, щоб покращити взаємодію з клієнтами, прискорити процеси та забезпечити якісний сервіс, досліджувані аптечні мережі використовують онлайн-платформи.

Наразі, згідно даних Proxima Research, майже 60% ринку роздрібних продажів ліків в Україні контролюють п'ять аптечних мереж: АНЦ, Подорожник, 9-1-1, Бажаємо здоров'я й Аптека Доброго Дня (табл.1).

Таблиця 1

**Топ-10 аптечних мереж України за оборотом у 2023 р.**

№	Назва компанії	Кількість аптек	Дохід млрд.грн.	Частка ринку,%
1	ТОВ «Аптека-Магнолія»	1143	20,4	16,3
2	Група компаній Подорожник	1744	18,4	15,5
3	ПФ «Гамма-55»	1532	17,0	13,0
4	ТОВ «Сіріус-95»	1002	14,2	10,6
5	ТОВ «Фармастор»	736	7,4	5,5
6	ТОВ «Мед Сервіс груп»	566	4,3	3,1
7	ТОВ «Фармацевтична компанія «Здорова Родина»»	566	3,8	3,1
8	ТОВ «Маркет універсал ЛТД»	394	2,7	2,0
9	ТОВ «Зі»	419	2,3	1,7
10	ПРАТ «АМ Фармація»	362	2,0	1,6

Джерело: [5]

Серед лідерів ринку вирізняється запорізька компанія «Аптека-Магнолія» (близько 1200 аптек у 140 містах України), до якої входять мережі АНЦ, Копійка, ШАР@, Медпрепарати та Фармакопейка, має найбільшу частку (16,3%) продажів на ринку. Мережа «Аптека-Магнолія» робить ставку на новітні технології продажу, зокрема, впровадила лікомати, які дають змогу самостійного отримувати онлайн-замовлення в аптеках, а також першою в європейському фарм-ритейлі впровадила розрахунки за замовлення в аптеках за допомогою криптогаманця з використанням технології Vinance Pay [5].

Ще один важливий фактор впливу- це аналіз думок працівників для виявлення відповідності цінностей працівників і компанії. Цифрові інструменти дозволяють компаніям аналізувати великі обсяги даних для виявлення та оцінки відповідності їхніх дій цінностям компанії. Наприклад, аналітика може допомогти виявити, наскільки ефективно використовуються цінності в процесах взаємодії з клієнтами та працівниками.

Підтримка корпоративних цінностей через цифрові технології дозволяють компаніям ефективно транслювати свої цінності та культуру внутрішніх комунікацій. Використання каналів соціальних мереж чи месенджерів для спільної роботи, обміну ідеями сприяє створенню сприятливого середовища праці.



Таким чином, цінності компанії є принципами, що керують її діяльністю, визначають її ідентичність та допомагають розвиватися в гармонії зі своїми цілями та цінностями. Забезпечення цифрової безпеки відповідно до цінностей компанії свідчить, що інформаційно-комунікаційні технології є важливими аспектами для компаній, які цінують довіру та забезпечують захист конфіденційної інформації.

Список використаних джерел:

1. Цінності компанії: URL: <https://antenor.ua/tsinnosti-kompaniyi-vazhlyvyj-element-uspishnogo-brendu/>; 2. Принципи та цінності компанії, організації URL: <https://cleverstaff.net/blog/uk/pryntsyru-ta-tsinnosti-kompaniyi-orhanizatsiyi/>; 3. Цінності компанії АНЦ URL: [https://anc.ua/about\\_us](https://anc.ua/about_us); 4. Топ-10 аптечних мереж за товарообігом та інші підсумки фармринку-2023.URL: <https://rau.ua/novyni/top-10-aptechnih-merezh-2023/>.

**Ільченко В.М., канд. екон. наук, доцент**  
**Степковська А.С., здобувач вищої освіти ступеня бакалавр**  
**Університет митної справи та фінансів, Україна**

### **Особливості функціонування суб'єктів господарювання за воєнних загроз**

В умовах воєнного стану розвиток національної політики та функціонування всієї держави напряду залежать від ефективності діяльності суб'єктів господарювання. У наш час підприємництво перебуває в середовищі постійних загроз та нових викликів. Саме тому вміння адаптуватися та бути гнучкими - наразі, є головним пріоритетом для українського бізнесу, адже це єдиний можливий шлях вистояти

З 24 лютого – дня повномасштабного вторгнення російських загарбників в Україну – кожен другий підприємець повністю або частково втратив свою справу через окупацію, постійні ракетні удари та перебої зі світлом. Підприємництво стикнулось з цілим рядом проблем, які торкнулися кожної частини їх діяльності. До одних із найголовніших можна віднести економічну нестабільність, виділення великої кількості уваги та фінансів на заходи щодо безпеки своїх працівників та активів, логістичні труднощі, втрата робітників та постачальників, зміна в попиті та падіння платоспроможності серед населення, зростання ризиків та необхідність в ефективному управлінні ними.

Американська торговельна палата проводила в Україні опитування серед 127 компаній- членів палати, яке показало найбільші виклики для підприємств в перші місяці війни (%респондентів) рис.1.

Вочевидь, більше ніж за півтора роки повномасштабної війни ситуація значно стабілізувалась, але проблеми, які найбільше хвилювали підприємців в перші місяці війни залишились пріоритетними і зараз.



**Рис. 1. Найбільші виклики для підприємств в перші місяці війни (% респондентів)**

*Джерело: побудовано автором за [3]*

З результатів опитування стає зрозуміло, що питання безпеки та здоров'я людей є найважливішим, адже лідери та роботодавці мають відповідати за свою команду. У надважких умовах війни тисячі підприємств, незважаючи на безпекові ризики, продовжують працювати. Їхня робота є основою економічної стабільності України і як ніколи важлива. Проте праця під час дії воєнного стану пов'язана з великою кількістю нових, зокрема, смертельно небезпечних ризиків. Насамперед керівники повинні дбати про те, як організувати роботу так, щоб у працівників була можливість швидко перейти у безпечне місце (бомбосховище), отримати медичну допомогу або швидко повернутися додому. Обов'язковими заходами є проведення інструктажів з питань охорони праці, розробка плану евакуації із мінімальним рівнем загрози життю працівників, організація негайного інформування їх у разі створення небезпечної для їхніх життів та здоров'я ситуації, забезпечити їх засобами зв'язку. Кожен роботодавець має пам'ятати, що абсолютно все можна відновити та повернути - окрім людського життя, яке є найвищою цінністю в нашому світі.

Наступним важливим фактором, який зазнав капітальних змін стала сфера логістики - справжня кровноносна система всієї економіки. Вторгнення РФ практично паралізувало експортні можливості України. Оскільки перевезення вантажів морським і залізничним транспортом мають свої обмеження, а повітряний простір над Україною закритий для польотів цивільної авіації, вітчизняний ринок транспортних послуг почав надавати пріоритет автомобільному транспорту для перевезень вантажів. До ключових проблем, з якими стикнулась наша логістика відносяться :

- Блокування українських портів, зміна логістичних каналів експорту та імпорту;
- Неготовність інфраструктури, як нашої, так і європейської, великі черги на кордонах;
- Кадрові проблеми (відтік людського капіталу, мобілізація);
- Високі ціни на енергоносії або їх відсутність;
- Перебої в електропостачанні (найбільший вплив на складську логістику);
- Втрата виробничих потужностей і основних засобів.

Зрештою, всі ці перелічені проблеми впливають у вигляді знижень обсягів перевезень усіх видів транспорту, про що свідчать дані таблиці 1.

Таблиця 1

**Зниження обсягів перевезень за видами транспорту [2]**

Вид транспорту	
автомобільний	-19,7%
залізничний	-43,7%
морський	-63,8%

Попри великий шок, який українська транспортно-логістична система пережила на початку війни, вона впоралася з викликом і змогла забезпечити транспортування необхідних товарів до та з України. Адаптація – це одна з сутностей логістики, яка не може зупинятися, бо зупинка – це відсутність торгівлі й обміну товарами, практично відсутність споживання, що в сучасному світі дорівнює відсутності життя [3].

Для сотень українських компаній найвигіднішим або навіть єдиним виходом продовжити своє існування стала релокація. Таким чином, з метою зберегти стійкість економіки України шляхом переміщення підприємств із територій, що наближені або перебувають у зоні бойових дій, до безпечніших регіонів Заходу України в березні 2022р уряд України реалізував програму релокації підприємств. За даними "Опендатабот" - компанії, що надає доступ до державних даних з основних публічних реєстрів - від початку повномасштабного вторгнення і до кінця вересня 2023-го року за програмою релокації до безпечніших регіонів переїхало 840 підприємств, з яких 667 вже працюють на місці. До топу затребуваних областей, які стали прихистком для українського бізнесу, входять Львівська - 199, Закарпатська-120 релокантів, Чернівецька -78 й Івано-франківська - 70 [4].

Отже, завдяки діяльності малих і середніх підприємств забезпечується задоволення локального споживчого попиту, що стимулює обіг грошей та сприяє соціально-економічному добробуту місцевих громад, сплачуються переважно місцеві податки й збори, а також формується ресурс для пенсійного забезпечення. Це особливо цінно в умовах важких економічних обставин, спричинених війною. Але найголовнішим є те, що наші підприємці це розуміють і попри всі негаразди швидко адаптуються та продовжують функціонувати.

Список використаних джерел:

1. Ведення бізнесу після 120 днів війни в Україні. Американська торговельна палата в Україні. URL: <https://chamber.ua/ua/news/95-kompaniy-chleniv-palaty-planuiut-prodovzhyty-diialnist-v-ukraini-v-3-4-kvartalakh-2022-roku/>;
2. Логістика в умовах війни. Як зберегти та підтримувати експортні поставки? Crowe Mikhailenko . URL: <https://www.mikhailenko.com.ua/24-05-2023/logistyka-v-umovah-vijny-yak-zberegty-ta-pitrymuvaty-ekспортni-postavky/>;
3. Берестенко В.В. Як логістика адаптувалася до війни. *Українська правда*. 2023. URL : <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/07/24/702529/>;
4. 840 підприємств в Україні переїхали через війну у безпечні регіони. Опендатабот. URL: <https://opendatabot.ua/analytics/relocation-in-war>.

**Калінова Д.О., Зонова К.В., здобувачі вищої освіти ступеня магістр\*  
Державний біотехнологічний університет, м. Харків, Україна**

### **Диверсифікація діяльності сільськогосподарських підприємств в умовах військового стану**

Головними проблемами, які виникають перед будь-яким підприємством, є забезпеченість безперервності й досягнення прибутковості діяльності. За останній час український бізнес пережив багато викликів: через пандемії коронавірусу відбувалося масштабне зменшення виробництва, підприємства понесли значні матеріальні втрати; з лютого 2022 р. військові дії гостро поставили питання щодо виживання українського бізнесу через руйнування об'єктів критичної й промислової інфраструктури. Обстріли критичної інфраструктури, які викликали перебої з електро-, тепло-, водопостачання, призвели до зростання проблем виробництва на багатьох українських підприємствах [1]. Нові реалії вимагають внесення істотних змін до існуючих стратегій розвитку українських підприємств у воєнний час. Керівникам підприємств, що діють у цих складних обставинах, необхідно вдосконалювати методи й інструменти управління. І саме диверсифікація діяльності підприємств є важливим стратегічним кроком, особливо в умовах війни. Адже вона має важливе значення для розвитку сільськогосподарських підприємств, оскільки дозволяє знизити ризики, збільшити дохід та стійкість до економічних коливань. Роль процесу диверсифікації полягає в:

- мінімізації ризиків – що пов'язано з можливістю розподілу ризиків між різними виробництвами та видами продукції;

- зростання прибутковості – адже розвиток різних виробництв забезпечує можливість отримання прибутку від тих галузей де склалися найбільш сприятливі організаційні, природні та економічні умови;

- підвищення стійкості господарської діяльності до зовнішніх та внутрішніх ризиків – диверсифіковані підприємства мають можливість бути менш залежними від однієї галузі і забезпечувати стабільний потік доходів навіть в умовах змін на ринку;

- розширення можливостей для інновацій - диверсифікація стимулює розробку та впровадження нових інновацій в різних галузях діяльності.

Диверсифікація може включати розширення асортименту продукції, входження на нові ринки, розвиток нових напрямків діяльності та інші стратегічні кроки.

Умови військового стану створюють численні виклики для сільськогосподарських підприємств, оскільки вони можуть бути позбавлені доступу до ринків збуту, втратити важливість логістичні маршрути та послуги, а також постраждати від знищення об'єктів інфраструктури та земельних ділянок. Однак, диверсифікація діяльності може допомогти підприємствам збалансувати ризики та зберегти стійкість в сучасних умовах господарювання. Основними,

\* Науковий керівник – Ю.В. Пашенко, канд. екон. наук, доцент.

найбільш ймовірними, напрямами диверсифікації можуть бути:

- розвиток альтернативних ринків збуту продукції - сільськогосподарські підприємства можуть розглядати можливість розширення свого ринкового присутності за межі країни або в постраждалих від війни регіонах. Вони можуть шукати нові ринки збуту для своїх сільськогосподарських продуктів або виробляти інші види продукції, що мають попит на нових ринках;
- розширення географії діяльності - підприємства можуть розглядати можливість розширення своєї діяльності у нових регіонах або країнах, які не постраждали від війни. Наприклад, вони можуть вести сільськогосподарське виробництво на вільних землях в інших областях або країнах;
- розвиток нових продуктів та послуг - підприємства можуть розглядати можливість розширення свого портфоліо продукції або послуг шляхом розробки нових продуктів або використання технологічних інновацій. Наприклад, вони можуть почати вирощувати нові види культур, виробляти органічні продукти або вкладати в технології екологічного виробництва.
- розширення логістичної інфраструктури - сільськогосподарські підприємства можуть розглядати можливість власного розвитку та управління інфраструктурою, яка не залежить від орієнтації на воєнний стан. Це може включати будівництво зберігальних камер, сушарок, складів та інших інфраструктур для зберігання та транспортування продукції;
- розвиток альтернативних джерел доходу - підприємства можуть розглядати можливість розвитку додаткових джерел доходу, що не пов'язані з основною сільськогосподарською діяльністю, таких як агротуризм, оренда земель або енергетичного стебелі.

Диверсифікація здатна забезпечити підприємству точки зростання у випадку якщо основні напрямки стануть неактуальними та збитковими. В умовах війни підприємства можуть розширити асортимент продукції шляхом випуску актуальних та дефіцитних товарів. Але цей метод також передбачає вкладення значних фінансових ресурсів, що може бути проблемою у воєнний час [2].

Зазначені напрями диверсифікації можуть дозволити підприємствам підтримати сталість та протистояти несприятливим умовам війни. Однак, кожне підприємство повинне враховувати свої конкретні обставини та ресурси перед прийняттям рішень щодо диверсифікації.

Список використаних джерел:

1. Беззубко Б., Ткаченко М. Особливості формування стратегій українських підприємств під час війни. *Галицький економічний вісник*. Т.: ТНТУ, 2022. Том 78-79. № 5-6. С. 96–102. URL: <http://elartu.tntu.edu.ua/handle/lib/40809> (дата звернення 28.02.2024);
2. Ватченко Б.С., Шаранов Р.С. Антикризове управління підприємством в умовах війни. *Економічний простір*. 2022. № 182. С. 38-43. URL: <http://srd.pgasa.dp.ua:8080/xmlui/handle/123456789/9860> (дата звернення: 27.02.2024).

**Кашена Н.Б., д-р екон. наук, професор**  
**Янчева Л.М., канд. екон. наук, професор**  
**Державний біотехнологічний університет, Україна**

## **Сталий інноваційний розвиток бізнесу у фокусі цифрових трансформацій**

Ініціативи відродження України в умовах воєнного стану і повоєнного відновлення актуалізують проблематику модернізації економіки з орієнтацією на регенерацію інституціональної інфраструктури, стимулювання інвестицій і розвиток малого та середнього бізнесу на інноваційних засадах задля формування конкурентних переваг і забезпечення сталого розвитку країни. Домінантою кількісно-якісних перетворень у всіх сферах діяльності, що відкриває безліч можливостей для генерації ідей щодо сталого розвитку бізнесу, забезпечення конкурентних переваг та задоволення потреб споживачів, є цифрова трансформація сучасного суспільства.

Цифрові трансформації дозволяють суб'єктам підприємницької діяльності оптимізувати бізнес-процеси, підвищувати продуктивність, покращувати якість продукції та послуг, знаходити нові шляхи для інноваційного розвитку. Базисом цифрових трансформацій бізнесу є активне впровадження новітніх інформаційно-комунікаційних технологій, зокрема таких як хмарні технології і обчислення, великі дані, блокчейн, штучний інтелект тощо, та інноваційних технологічних рішень, які дозволяють вирішувати безліч завдань, пов'язаних з оптимізацією бізнес-процесів [1-3]. Разом з тим цифрові трансформації ставлять перед бізнесом нові виклики, зокрема у сфері сталості. Сталість у бізнесі покликана не лише зберігати навколишнє середовище та соціальну стабільність, але й створювати довгострокову економічну успішність. Тому на особливу увагу заслуговує питання сталого інноваційного розвитку бізнесу в умовах цифрових трансформацій економіки.

Як показали проведені дослідження, сталий інноваційний розвиток бізнесу потребує переоснащення або відмови від старих його форматів й експоненційного мислення для успішної цифрової трансформації і реалізації нових економічних бізнес-моделей – більш соціальних, економічних, інтегрованих та циркулярних. Моделей, спрямованих на досягнення балансу між прибутковістю та відповідальністю, а також створення довгострокової цінності при мінімізації негативного впливу на довкілля, суспільство та економіку.

Згідно [4; 5] визнаними сталими економічними бізнес-моделями, які вже використовуються для досягнення Цілей сталого розвитку на глобальному, національному та місцевому рівнях є моделі: соціального підприємництва, спільного споживання, ощадливого виробництва та послуг, великих даних та машинного навчання, циркулярної економіки (рис. 1).

В умовах постійних змін технологічного середовища ключовими стають моделі сталого інноваційного розвитку, що ґрунтуються на цифрових інноваціях і спрямовані на створення стійкої конкурентоспроможності та забезпечення сталого зростання підприємств.

**Соціальна** – орієнтована на забезпечення фінансової та позафінансової цінності через позитивний вплив на людей у сьогоденні та в майбутньому

*Соціальне підприємництво* – бізнес, що фокусується на досягненні соціального та/чи екологічного ефекту і розвивається шляхом співдії підприємницького, соціального та екологічного складників. При вдалому позиціонуванні, наявність соціального складника створює перевагу над конкурентами. Люди охочіше придбають соціальний товар чи послугу, адже знають, що витрачені кошти підуть на розв'язання важливої соціальної проблеми.

**Заощадлива** – орієнтована на оптимізацію використання всіх форм капіталу, від фізичного та фінансового через людський та інтелектуальний до соціального та природного

*Спільного споживання (шерингова економіка)* – економічна модель, що визначається як діяльність на основі однорангового зв'язку (P2P), яка полягає в придбанні, наданні або спільному доступі до товарів і послуг, що часто здійснюється за допомогою онлайн-платформи, заснованої на спільноті

*Ощадливого виробництва та послуг* – система організації і управління розробленням продукції, виробництвом, взаємовідношеннями з постачальниками і споживачами, за якої продукція виготовляється точно відповідно до запитів споживачів і з меншими втратами у порівнянні з масовим виробництвом великими партіями

**Інтегрована** – орієнтована на створення фінансової та позафінансової вартості в економічних, соціальних та екологічних системах

*Великих даних та машинного навчання* – економічна модель, що передбачає автоматизацію та оптимізацію процесів прийняття рішень, прогнозування та аналізу, забезпечуючи при цьому ефективність, точність та інноваційність в управлінні бізнесом

**Циркулярна** – орієнтована на підтримку вхідних та вихідних ресурсів на найвищому рівні як в технічному, так і в біологічному циклах

*Циркулярної економіки* – альтернативна економічна модель, що заснована на реалізації замкнених циклів в процесах виробництва, обігу та споживання. Її перевагами є скорочення споживання сировинних і енергетичних ресурсів, зниження негативного впливу на навколишнє середовище, мінімізація відходів та стимулювання інновацій

### Рис. 1. Бізнес-моделі сталого інноваційного розвитку бізнесу

Однією з таких моделей є «Open Innovation» (відкриті інновації), яка передбачає активне використання зовнішніх джерел знань та технологій для стимулювання внутрішніх інновацій. Ця модель включає в себе співпрацю з іншими компаніями, стартапами, академічними установами та іншими зацікавленими сторонами для обміну ідеями, ресурсами та експертизою. Іншою моделлю є «Agile Innovation» (гнучкі інновації), яка ґрунтується на принципах

гнучкості та швидкості реакції на зміни. Ця модель передбачає швидкий цикл розробки та впровадження нових продуктів чи послуг, використовуючи методології, такі як Scrum або Lean, щоб мінімізувати час від ідеї до впровадження на ринок. Також, варто відзначити модель «Digital Ecosystem Innovation» (інновації в цифровій екосистемі), що ґрунтується на створенні екосистем, які об'єднують різні компанії, платформи та клієнтів для спільного створення і обміну цінною інформацією та ресурсами.

Отже, цифрові технології відкривають перед бізнесом безліч можливостей, але лише в поєднанні з принципами сталого розвитку вони можуть забезпечити успішну економічну діяльність у майбутньому. Сталий інноваційний розвиток бізнесу у фокусі цифрових трансформацій економіки є складним завданням, яке вимагає комплексного підходу та врахування широкого спектру факторів. Усі моделі сталого інноваційного розвитку підтримуються такими цифровими технологіями як штучний інтелект, аналітика великих даних, інтернет речей та блокчейн тощо. Вони дозволяють підприємствам ефективно використовувати наявні ресурси, виробляти нові продукти, оптимізувати виробничі процеси та забезпечувати сталі конкурентні переваги на ринку.

#### Список використаних джерел:

1. Kashchena N. Digital technologies providing multi-vector increase in the performance of the commercial activities of enterprises. Digital transformation and technologies for sustainable development all branches of modern education, science and practice: International Scientific and Practical Conference Proceeding, January 26, 2023. Publishing house: MANS w Łomży, Lomza, Poland, 2023. Part 2. Pp. 63-67. URL: [https://repo.btu.kharkov.ua/bitstream/123456789/29362/1/zbior\\_prac\\_tom\\_2\\_\\_26012023-63-67.pdf](https://repo.btu.kharkov.ua/bitstream/123456789/29362/1/zbior_prac_tom_2__26012023-63-67.pdf)

2. Kashchena N., Nesterenko I. Digitalization of the innovative development management information service of the enterprise. Mechanisms for ensuring innovative development of entrepreneurship. Monograph. Tallinn: Teadmus OÜ, 2022. P. 238–254. URL: <https://repo.btu.kharkov.ua/handle/123456789/31559>

3. Кащена Н. Б., Нестеренко І. В. Цифровізація та екологізація інноваційного розвитку бізнесу: маркетингові аспекти повоєнного відновлення (2023) Маркетинг у підприємстві, біржовій діяльності та торгівлі в Smart-суспільстві: управлінський, інноваційний та методичний виміри: колективна монографія. Львів: Видавець Кошовий Б.-П.О., С. 482-504 URL: <https://repo.btu.kharkov.ua/handle/123456789/31522>

4. Better business better world. The report of the Business & Sustainable Development Commission. January 2017. URL: <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/2399BetterBusinessBetterWorld.pdf>

5. Сталі економічні бізнес-моделі. URL: <https://business.dii.gov.ua/handbook/impact-investment/stali-ekonomichni-biznes-modeli>



**Кіфор Г. М., здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії\*  
Ужгородський національний університет, Україна**

**Механізм адаптивного розвитку сільських територій України**

На сучасному етапі розвитку держави неможливо досягти подальшого прогресу та підвищення економічного рівня без ефективної та конкурентоздатної системи розвитку сільських територій. Вони становлять важливу передумову для створення сучасного аграрного ринку та сприяють успішній інтеграції України у світову економіку. Сільське господарство є однією з ключових галузей, що забезпечує виробництво матеріальних благ рослинного та тваринного походження, включаючи харчові продукти для населення. Крім того, воно виступає важливим джерелом сировини для промислового сектору.

Адаптивний розвиток сільських територій є однією з основних пріоритетних галузей внутрішньоекономічної політики України. Перспективні стратегії розвитку сільських територій мають значний вплив на економіку країни, забезпечуючи продовольчу безпеку та сприяючи розвитку різних секторів економіки. Крім того, вони сприяють формуванню соціально-економічних умов для подальшого прогресу в сільських регіонах [1, с. 135].

Існує низка чинників, які негативно впливають на процеси розвитку сільських територій:

- Недостатня розвиненість інфраструктури обмежує можливості розвитку сільського господарства.
- Нестабільна політична та економічна ситуація в країні перешкоджає плануванню на довгострокову перспективу.
- Високий рівень зношення устаткування обтяжує ефективність виробництва.
- Завищені та змінювані ціни на паливо створюють додаткові фінансові труднощі для сільських господарств.
- Недосконала нормативно-законодавча база ускладнює регулювання господарської діяльності.
- Використання застарілих методів виробництва продукції гальмує її конкурентоспроможність.
- Недотримання строків сівозміни та неправильне засіву ґрунту можуть призвести до виснаження ґрунту та погіршення його якості.

В Україні сільський зелений туризм набирає популярності щороку. Залучення сільських територій до цієї сфери сприятиме збереженню унікальної етнографічної спадщини та відродженню національного значення окремих сіл. Це відкриває нові можливості для підтримки та розвитку традиційної культури. Розробка та прокладання нових маршрутів сприятимуть оживленню традиційних ремесел, занять та культурних подій. Важливою передумовою є наявність достатньої кількості сільських господарств і садіб з доступними цінами, що створює базу для формування та розвитку сільського (зеленого) туризму як

\* Науковий керівник – Готра В.В. д-р екон. наук, професор

національного самобутнього виду туризму [2, с. 105].

У контексті сільського господарства, ця галузь відіграє важливу роль у підтримці продовольчої безпеки країни, використовуючи всі наявні ресурси. Україна має значний потенціал у цьому напрямку, що відкриває широкі перспективи для розвитку агропромислового комплексу. Сприятливі погодні умови та вигідне географічне положення створюють міцну базу для подальшого росту цієї галузі. На сьогоднішній день сільське господарство стало ключовим джерелом валютних надходжень від експорту продукції сільського господарства. Це особливо актуально в умовах зниження виробництва у металургійній та хімічній промисловості, які раніше були основними експортерами. Продовження розвитку сільського господарства дозволить Україні забезпечити стабільне постачання харчових продуктів для своїх громадян та вивозити якісну сільськогосподарську продукцію на міжнародні ринки.

Країна може використовувати власні природні ресурси та екологічно чисті методи виробництва, з метою того, щоб зайняти гідне місце в світовій сільськогосподарській галузі. Розвиток сільського господарства не лише підтримуватиме економічне зростання, але й позитивно впливатиме на сільські громади, формуючи нові робочі місця та сприяючи розвитку інфраструктури.

Підвищення рівня розвитку сільських територій в Україні є пріоритетним завданням для зміцнення соціально-економічної стабільності країни. Зрозуміло, що подолання негативних тенденцій у найближчому майбутньому є неможливим без проведення структурних змін у державній стратегії. Ключовими кроками у цьому процесі є реформа місцевого управління, децентралізація влади, залучення інвестицій та перехід до інноваційного розвитку. Крім того, необхідна структурна перебудова економічних секторів у сільських районах [3, с. 11].

Одним із основних компонентів сталого розвитку сільських територій є залучення сільських громад до управління на рівні громадського управління. Українська законодавча база враховує міжнародний досвід та принципи Європейської хартії місцевого самоврядування, засновані на децентралізації та принципі субсидіарності. Ці принципи надають місцевим органам влади правову, організаційну та фінансову автономію. Внаслідок реалізації даних заходів відбуватиметься покращення стану сільських територій, підвищення їх економічної потужності та зростання якості життя мешканців. Відповідний розвиток буде сприяти зміцненню соціально-економічної стабільності країни в загальному [4, с. 13].

Отже, у сучасних умовах ключовими аспектами стають розробка теоретичних засад гнучкого механізму стратегічного розвитку сільських територій України, залучення активності сільських громад до управлінського процесу, створення ефективних інструментів для стабілізації внутрішнього ринку та збільшення обсягів постачання сільськогосподарської продукції, а також інтенсивне залучення сільських територій до розвитку сільського туризму. Розвиток сільських територій буде мати важливий вплив на економіку України, забезпечення продовольчої безпеки, сприятиме розвитку окремих галузей економіки та сприяє створенню соціально-економічних умов для сталого розвитку.

Список використаних джерел:

1. Бурачек І. В., Михайленко Н. В. Сучасний стан та перспективні напрями розвитку сільського господарства в Україні. Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського. 2018. № 21. С. 134–137; 2. Лазарева О. В. Соціально-економічний розвиток сільських територій: навч. посіб. Миколаїв: Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили. 2021. 128 с.; 3. Напрями та засоби розвитку сільських територій в контексті зміцнення соціально-економічної безпеки України: монографія. За ред. Т. Г. Васильціва, В. В. Бойка. Львів: Ліга-Прес. 2016. 262 с.; 4. Сталий розвиток сільських територій: монографія. За ред. проф. Т. Зінчук, проф. Ю. Раманаускаса. Клайпеда: вид-во Клайпедського університету. Київ: «Центр учбової літератури». 2019. 421 с.

**Коваленко А. О., д-р екон. наук, ст. наук. співробітник,  
Інститут демографії та проблем якості життя НАН України, Україна**

### **Використання майстер-планування у зарубіжній практиці управління просторовим розвитком**

На сьогодні у зарубіжній практиці управління просторовим розвитком усе частіше застосовується такий інноваційний інструмент стратегічного планування, як майстер-план. На відміну від традиційного генерального плану майстер-план повинен зводити воедино всі рівні стратегічного мислення, враховувати абстрактні й конкретні стратегічні прогнози та реальний стан речей. У майстер-плані усі різнорівневі рішення описуються в загальному вигляді, але з прив'язкою до просторового розвитку.

Макроекономічним рамковим підґрунтям для застосування майстер-планування є цілісне комплексне бачення перспектив соціально-економічного розвитку України та відповідна економічна політика держави, яка має здійснюватися на конституційних основах рівності усіх суб'єктів власності перед законом, справедливого розподілу ресурсів, що належать усім громадянам, та соціальної орієнтованості економіки, яка є базовою ціллю Європейського Союзу. Практичне втілення такої політики можливе за активної участі бізнесу через реалізацію низки цілей: конкуренція, демонополізація та справедливий розподіл ресурсів; захист інвесторів; деолігархізація; спроможні та незалежні антимонопольні органи; дерегуляція українського бізнес-середовища; удосконалення публічних закупівель; приватизація неефективних активів; створення Суверенного фонду України та Фонду для управління державними оборонними підприємствами [1].

У публікаціях вітчизняних дослідників майстер-план ідентифікується як стратегічний документ, що визначає довгострокову візію міста. У цьому документі фіксується певна кількість цілей, що враховують соціально-економічні та демографічні показники, екологічну ситуацію та рівень розвитку сучасних технологій. Відмітною рисою майстер-плану є його доступність для кожного учасника міського життя [2].

Інші автори під терміном «майстер-план» розуміють стратегію просторового розвитку із яскраво вираженою містобудівною складовою, розроблену публічною владою за участі представників якнайширшого кола груп інтересів, яка часто розробляється одночасно зі стратегією соціально-економічного розвитку або інтегрується з нею в єдиний документ. На їхню думку, майстер-план виконує декілька основних завдань: формалізація комплексного бачення місцевості в майбутньому; формування суспільного договору щодо об'єктів, цілей та напрямків розвитку; визначення ресурсної бази та механізмів досягнення зазначених цілей; підготовка середньострокових документів оперативного планування. Майстер-плани можуть мати *галузевий* (напр., Underground Master Plan for Helsinki) або *комплексний* характер (напр., Dubai 2020 Urban Masterplan та Master Plan Oslo Towards 2025) [3].

Узагальнюючи, можемо визначити майстер-план як концептуальний документ, у якому на основі стратегічного передбачення (форсайту) викладено цілісне планувальне та соціально-економічне бачення перспектив просторового розвитку міста на основі його історичного минулого, майбутньої візії та узагальненого портрета мешканців з урахуванням інтересів і точки зору зацікавлених сторін – стейкхолдерів (громадськості, експертів, бізнесу тощо).

Прикладом майстер-плану можна вважати стратегію розвитку Нью-Йорку до 2050 року, яку було прийнято в 2015 році під керівництвом мера Білла де Блазіо, та розміщено на окремому сайті, де щороку публікуються звіти про її виконання [4]. Головною ідеєю цієї стратегії є слоган: «Будуємо сильне та справедливе місто». Аналогічні стратегії є у Берліна, Вени, Сіднея [5; 6; 7]. В Україні ж практика застосування майстер-планів лише набуває свого поширення. Так, за повідомленням Інвестиційної ради Ірпеня, японський архітектор Хірокі Мацура розробить майстер-план (стратегію просторового розвитку) міста Ірпінь, в якому будуть підкреслені міські особливості [8].

Перспективами подальших досліджень у цьому напрямі є розробка економічних і форсайтних аспектів процедури майстер-планування з урахуванням точки зору й інтересів усіх стейкхолдерів (місцевих мешканців, експертів, забудовників, бізнесу тощо) для використання його в практиці управління просторовим розвитком та повоєнного відновлення України.

#### Список використаних джерел

1. Свириденко Ю. Майстер-план для економіки України: вісім головних пріоритетів. URL: <https://nv.ua/ukr/opinion/ekonomika-ukrajini-sviridenko-nazvala-visim-zadach-ta-plan-na-maybutnye-novini-ukrajini-50358219.html>;
2. Бенч Н. Генплан або стратегія: що потрібно українським містам. У чому відмінність майстер-плану від генплану та що потрібно зробити, щоб стратегії українських міст почали працювати? URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2021/07/19/676030/>;
3. Горенюк О. Українським містам негайно потрібен майстер-план. URL: <https://blog.liga.net/user/agorenuk/article/33559>;
4. OneNYC 2050. URL: <https://climate.cityofnewyork.us/reports/onenyc-2050/>;
5. BerlinStrategie. Stadtentwicklungskonzept Berlin 2030. URL: <https://www.berlin.de/berlin/berlinstrategie/stadtentwicklungskonzept-berlin-2030>.

<https://www.berlin.de/sen/stadtentwicklung/planung/berlinstrategie/>;  
6. WILLKOMMEN IN DER SMART KLIMA CITY WIEN! URL:  
<https://www.wien.gv.at/stadtentwicklung/studien/pdf/b008552.pdf>; 7. Sustainable  
Sydney 2030–2050 Continuing the Vision. URL:  
<https://www.cityofsydney.nsw.gov.au/sustainable-sydney-2030-2050>; 8. «Це місто  
мрії»: Японський архітектор розробить майстер-план Ірпеня. URL:  
<https://suspilne.media/249337-ce-misto-mrii-aponskij-arhitektor-rozrobit-majster-plan-irpena>.

**Кравченко О.М., д-р екон. наук, доцент**  
**Коптєва А.В., здобувач вищої освіти ступеня бакалавр**  
**Державний біотехнологічний університет, Україна**

### **Ціноутворення в просторі невизначеності**

Протягом усього життя людина потрапляємо у простір невизначеності. Люди у побуті завжди описували це поняття як стан невпевненості, розгубленості та тривоги. Науковці багатьох галузь знань активно досліджують такий стан. Не виключенням є галузь економіки. Саме цим й зумовлена актуальність оброблюваної теми, щодо ціноутворення в умовах сучасного простору невизначеності.

У загальному розумінні, невизначеністю можна назвати подією, в якій через викривлення, нестачу, перевантаженість тощо інформацією людина стає невпевненою, розгубленою та тривожною у своїх подальших діях та не може прийняти виважене обґрунтоване рішення. Економічною мовою – ефективно господарське рішення. Таким чином невизначеність впливає на якість життя кожної людини.

Кравченко О.М. наголошує, що визначальними ознаками економічного простору вже протягом 20+ років є цілий спектр таких явищ: Volatility – мінливість, нестійкість; Uncertainty – невизначеність; Complexity – складність; Ambiguity – неясність, неоднозначність. Це простір, в якому стабільність, визначеність, простота і однозначність змінюються на нестабільність, невизначеність, складність і неоднозначність. Простір, в якому завдання прогнозування, керуваності важко реалізувати, тоді як під час невизначеності кожна людина мріє жити в гармонії із собою, із суспільством, із природою [1, с.9].

Крім того, Батюк Л.А. зазначає, що головною проблемою української економіки, яка особливо яскраво проявилася з початком економічної кризи, є розбалансованість фінансової системи. Країна витрачає більше, ніж заробляє, постійно нарощуючи свій валовий зовнішній борг. Основною причиною цього є хронічне перевищення обсягів імпорту над експортом. Це призводить до виникнення так званого «девальваційного циклу»: через певні періоди часу стає неминучим чергове знецінення гривні [2]. І зазначені процеси тільки погіршуються протягом останніх важких двох років. Тому пошук рішень щодо

зменшення невизначеності треба почати з правильного уявлення про економічну гармонію або гармонію в економіці, особливо щодо ціноутворення.

Хотілось би відмітити, що єдиного, всеохоплюючого бачення змісту гармонії в економіці як стану будь-якої системи та гармонізації як процесу досягнення такого стану знайти важко. До того ж, гармонійний стан не виключає нестійкості, невизначеності, складності, неясності та неоднозначності в економічній системі [1, с.19].

Кравченко О.М. дає визначення «гармонії як економічної категорії, як такого стану економічної системи, взаємозв'язку її елементів з їх властивостями, який є одночасно умовою, метою і результатом злагодженого існування самої системи. Ключовими ознаками гармонії в економіці визначені: злагодженість, узгодженість, співмірність, стійкість, координованість, збалансованість, урівноваженість, керованість, ефективність, результативність» [1, с.284].

Проте в сучасному динамічному економічному просторі, який охоплює цілий спектр зазначених явищ, залишаються недостатньо дослідженими питання ціноутворення на ринку продуктів харчування, зокрема на тваринницьку продукцію, особливо в умовах сьогоденного незадовільного соціально-економічного становища населення України.

У зарубіжній літературі питанням формування ціни у ланцюгу з постачання продуктів харчування від сільськогосподарського виробника до кінцевого споживача (населення) приділено значно більше уваги, а саме, такими вченими: J. Barahona і W. Chulaphan (Тайланд), I. Hassouneh, T. Serra і J.M. Gil (Іспанія), H. Karikallio (Італія), S. Kimmel (США), X. Liu (Фінляндія), P. Vavra і V. Goodwin (Франція) [1, с.163] та іншими. Незважаючи на це, аналіз останніх досліджень не дає загальної картини щодо ціноутворення в умовах невизначеності.

Автор відзначає, що наразі в Україні склалась така ситуація, коли, з одного боку, сільськогосподарські товаровиробники продукції тваринництва, перебуваючи на самому початку цінового ланцюга, мають найменші важелі комерційного впливу на інших учасників і тому є ціноотримувачами [3]. Отримана ціна не залежить від розміру та зміни витрат товаровиробників, тому часто не дозволяє здобути економічно виправданий прибуток на вкладений капітал. З іншого боку, споживча (роздрібна) ціна, сплачена населенням, є надто високою, що не дозволяє довести обсяги споживання м'ясо-молочної продукції до науково обґрунтованих норм [3].

Тому подальші наші дослідження ми спрямуємо на оцінку та аналіз процесів щодо функціонування механізму передачі (трансмисії) ціни на продукти харчування між учасниками продовольчого ринку, зокрема, ринку продукції тваринництва. Дослідження оцінки та аналізу характеру механізму ціноутворення в умовах невизначеності та його ролі у розвитку економічних відносин між учасниками ринку дозволить визначитись із дорожньою картою щодо їх (відносин) гармонізації, з одного боку, та підтримки купівельної спроможності споживачів, з іншого.

Список використаних джерел:

1. Кравченко О.М. Гармонізація економічних відносин між учасниками ринку продукції тваринництва : монографія. Харків: Смугаста типографія, 2020. 340 с.; 2. Батюк Л. Боргова залежність і девальваційний цикл в українській економіці. *Agricultural and Resource Economics*. 2020. Vol. 6. No. 1. Pp. 91–100. URL: <http://are-journal.com>.; 2. Кравченко О.М., Нетецький Л.Г. Трансмсія ціни між учасниками агропродовольчого ланцюга продукції скотарства. *Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства. Сер. Економічні науки*. 2019. Вип. 206. С. 98-113.

**Кушнірук В. С., канд. екон. наук, доцент**  
**Балицька Д. О., здобувачка вищої освіти ступеня бакалавр**  
**Миколаївський національний аграрний університет, Україна**

### **Планування інноваційної діяльності підприємства**

В нинішніх умовах інноваційна діяльність виступає головною умовою розвитку підприємств, рівня їх конкурентоздатності та успіху в фінансовій сфері. Так як впровадження інновацій завжди має високий рівень невизначеності, один з дієвих методів зниження ризиків, пов'язаних з контролем реалізації інновацій на підприємствах, є планування. Саме планування дає змогу збудувати модель впровадження інновацій, виявляти потенційні загрози та розробити комплекс заходів для протидії та забезпечити позитивний ефект від впровадження інноваційної діяльності [1].

Відповідно до Закону України «Про інноваційну діяльність», під терміном «інноваційна діяльність» слід розуміти перелік заходів, що спрямовані на створення, введення, розповсюдження та реалізацію інновацій, маючи на меті одержання комерційного та соціального ефекту, що відбувається через реалізацію інвестицій, вкладених в об'єкти інноваційної діяльності [2].

Планування, у контексті інноваційного менеджменту, полягає у визначенні основних напрямів та пропорцій інноваційної діяльності відповідно до прогнозів, цілей розвитку, доступних ресурсів, потенціалу організації та попиту на ринку. Ця функція включає в себе розробку планових завдань для інноваційного процесу, а також їхнє впровадження у практику.

Функція планування полягає у розробці докладних планів інноваційної діяльності, які включають визначення цілей, розподіл завдань між структурними підрозділами та виконавцями, визначення необхідних ресурсів, встановлення часових рамок для проектів та програм, які будуть реалізовані протягом певного періоду [3].

Інноваційна політика підприємства повинна спрямовуватись на встановлення та втілення цілей інноваційної діяльності та створення механізмів для підтримки пріоритетних програм та інноваційних проектів. Для досягнення успіху в цій сфері важливо керуватися принципами цілеспрямованості,

пріоритетності, альтернативності стратегічних рішень, адаптивності, обґрунтованості та комплексності.

Ознакою успішного управління є не лише створення адекватної стратегії, а й її ефективне впровадження, що є неможливо без ретельного розгляду питань фінансування інноваційних ініціатив підприємства. На цьому етапі важливо не лише оцінити ефективність інноваційних проектів, а й скласти детальний фінансовий план та оптимальний портфель проектів. Також необхідно оцінити ефективність використання різних джерел фінансування.

Після аналізу інноваційного потенціалу та завершення стратегічного планування на всіх рівнях управління підприємством, а також після вибору основної стратегії, необхідно приступити до її реалізації. Але перед цим слід провести аналіз ризиків, оскільки інноваційна діяльність часто пов'язана з великою невизначеністю. На цьому етапі важливо виявити, описати й оцінити ризики, визначити ймовірність їх виникнення та можливі наслідки. Також важливо визначити відповідальність зацікавлених сторін у керуванні ризиками та створити «карту ризиків», яка систематизує їх за ступенем суттєвості та ймовірністю.

Зараз найбільш важливим завданням є підвищення рівня інноваційної активності у підприємств, впровадження інноваційних продуктів та енергоефективних технологій у виробництво. У сучасній ринковій економіці перевагу отримують ті компанії, які активно використовують новаторські рішення [4].

Отже, шляхом розширення ринку збуту та завоювання нових сегментів можна зайняти тимчасове лідерство на ринку за допомогою нової продукції. Проте, при впровадженні стратегії інноваційного розвитку та виробництва нових продуктів можуть виникати проблеми з реалізацією неуспішних інноваційних проектів. Розробка системи планування на підприємствах допоможе уникнути цих проблем.

Тому, планування в інноваційному менеджменті є ключовим елементом успішного впровадження інновацій та забезпечує конкурентні переваги підприємства на ринку.

Список використаних джерел:

1. Кравченко О., Кичигін А. Планування інновацій підприємств в умовах ринкової економіки. *«Адаптивне управління: теорія і практика»*. Серія «Економіка». Випуск 16(32). 2023. DOI: [https://doi.org/10.33296/2707-0654-16\(32\)-04.](https://doi.org/10.33296/2707-0654-16(32)-04.); 2. Діденко Є.О., Андрушко А.А. Основи стратегічного планування інноваційного розвитку підприємства. *Ефективна економіка*. №11. 2018. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2018.11.67.>; 3. Планування інноваційної діяльності. URL: [https://pidru4niki.com/13211207/ekonomika/planuvannya\\_innovatsiyanoi\\_diyalnosti](https://pidru4niki.com/13211207/ekonomika/planuvannya_innovatsiyanoi_diyalnosti) (дата звернення: 03.02.2024); 4. Стеценко О., Салоїд С. Планування освоєння виробництва інноваційної продукції на металургійному підприємстві. Мат. III Міжнар. наук.-практ. конф. "Бізнес, Інновації, Менеджмент: Проблеми Та Перспективи". 2022. С. 105-106; 5. Сирцева С.В., Кушнірук В.С., Бондаренко І.О. Управлінський облік як основа



контролінгу в системі управління аграрними підприємствами [Електронний ресурс]. *Інфраструктура ринку*. №31. С. 763–767. URL: [http://www.market-infr.od.ua/journals/2019/31\\_2019\\_ukr/117.pdf](http://www.market-infr.od.ua/journals/2019/31_2019_ukr/117.pdf); 6. Кушнірук В.С., Величко О.В., Коваль О.Д. Управління бізнес-процесами в готельно-ресторанному бізнесі. *Економіка та суспільство*. 2023. № 47. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-47-65>.

**Лазаренко В.І., д-р філософії (Phd) в галузі економіки  
Інститут агроекології і природокористування НААН**

### **Проблеми досягнення цілей сталого розвитку України в сучасних умовах**

Цілі сталого розвитку є важливим інструментом для забезпечення ефективного розвитку України в умовах війни. Деякі можливі цілі включають забезпечення стабільності та миру, захист навколишнього середовища, підвищення якості освіти та здоров'я населення, розвиток інфраструктури та підтримка економічного зростання. Нинішні проблеми досягнення цілей сталого розвитку для України включають в себе недостатню ефективність управління ресурсами, забруднення довкілля, нерівність у доступі до освіти та охорони здоров'я, а також відсутність інфраструктури для впровадження зелених технологій.

«Сталий розвиток» має на меті досягнення збалансованого поєднання економічного прогресу, соціального благополуччя та охорони навколишнього середовища. Однак в Україні стикаються з низьким рівнем усвідомленості щодо необхідності та важливості цього процесу, що призводить до суттєвих труднощів у його реалізації. Однією з основних проблем є недостатня державна підтримка та фінансування проектів із сталого розвитку. Малий обсяг виділених коштів знижує можливості для проведення досліджень, розробки та впровадження нових технологій, а також для навчання та підвищення кваліфікації фахівців у цій галузі. Крім того, відсутність довгострокової стратегії стійкого розвитку призводить до недостатньої координації та планування дій, а також до неефективного використання ресурсів.

Іншою важливою проблемою є слабкість інституційного та правового механізму у сфері сталого розвитку. Відсутність чітких та ефективних нормативних актів та можливості їх реалізації сприяють невизначеності та свавіллю у діях державних та приватних структур. На жаль, така ситуація створює сприятливі умови для корупції, недотримання екологічних стандартів та небажання робити відповідальні кроки у реалізації сталого розвитку.

Паралельно з цим, недостатнє усвідомлення та розуміння населенням важливості збереження довкілля та раціонального використання ресурсів також є значною проблемою. Поширене ставлення до довкілля як до нескінченного джерела ресурсів, а також відсутність екологічної грамотності та енергозберігаючих навичок серед населення позбавляє нас можливості досягти сталого розвитку. Необхідно проводити широкомасштабну роботу щодо

інформаційного забезпечення громадськості, залучення громадян у процес прийняття рішень.

Особливої ваги даний аспект набуває в післявоєнний період, оскільки постає нагальне питання забезпечення всіх верств населення продовольством, а також підтримки відповідного рівня продовольчої безпеки. В результаті високої інтенсивності бойових дій частина земель сільськогосподарського призначення, на жаль, є безповоротно втраченою або потребує тривалого періоду для відновлення. Впродовж даного часу, Україні необхідно буде забезпечити власних громадян продуктами харчування в обмежених ресурсних умовах. І дане забезпечення населення продовольством слід проводити з дотриманням принципів екологічної безпеки як для агросфери, так і для суспільства. В післявоєнний період, з метою підвищення ефективності функціонування на ринках Європейського Союзу, необхідні також інституційні рішення з боку держави, які вже зараз потребують обґрунтування та розробки. Статус країни-кандидата окрім відкритих для органічного сектора можливостей, несе за собою певні зобов'язання в частині гармонізації внутрішнього законодавства, зокрема в частині сертифікації, створення відповідного експертного органу та маркування продукції, що також потребує науково-практичного обґрунтування та формування єдиної цілісної стратегії розвитку органічного сільського господарства на державному рівні.

Незважаючи на те, що частина ресурсів агросфери, як вже було відзначено, пошкоджено або втрачено, Україна має значний потенціал до розвитку органічного сільського господарства, і, зокрема, охоплення нових ринків (ринків країн Європейського Союзу), враховуючи можливості, які наша держава отримала з набуттям статусу країни-кандидата. Саме для досягнення даної мети і виникає необхідність в обґрунтуванні дієвих механізмів та моделей щодо позиціонування українського органічного сектору, а також в питанні обрання цілісної стратегії.

Однак, незважаючи на існуючі проблеми, в Україні вже можна спостерігати позитивні зміни щодо досягнення цілей сталого розвитку. Досвідчені ініціативи та проекти в галузі відновлюваних джерел енергії, біорізноманіття, екологічного будівництва та освіти визнані та підтримані як на державному, так і на міжнародному рівні. Одним із основних завдань, що стоять перед українським суспільством, є створення системи стимулів та можливостей для розвитку екологічно чистих галузей, розумного використання природних ресурсів, а також підвищення екологічної та енергетичної грамотності населення. Тільки шляхом спільних зусиль держави, бізнесу та суспільства можна досягти реального прогресу у вирішенні проблем сталого розвитку та залишити спадщину майбутнім поколінням у вигляді чистого та здорового довкілля.

Список використаних джерел:

1. Аграрний сектор України на шляху до євроінтеграції : монографія / за ред. О. М. Бородіної. Ужгород : ІВА, 2006. 496 с.; 2. Андрійчук В. Г. Економіка підприємств агропромислового комплексу: [підручник] К. : КНЕУ, 2013, 779 с.; 3. Горюнова Є.О. Євроінтеграція: навч. посіб. К.: Академвидав, 2013, 224 с.;

4. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. URL: [http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/984\\_011](http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/984_011).

**Мальцев О.А., здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії\*  
Державний біотехнологічний університет, Україна**

### **Сучасні виклики логістичного забезпечення аграрного сектору**

Конкурентне середовище ставить численні вимоги перед підприємствами України щодо раціоналізації діяльності, тому важливою умовою успішної виробничої та збутової діяльності підприємства є наявність налагодженої логістичної системи. Особливої актуальності дані питання набувають в умовах сьогодення, у період збройної агресії росії проти України унаслідок виникнення значних проблем організації зовнішньоекономічної логістичної діяльності підприємств агропромислового комплексу через блокування морських портів.

Результати досліджень дозволяють виділити основні проблеми організації міжнародної логістичної діяльності аграрних підприємств, серед яких:

- зниження обсягів експортних поставок сільськогосподарської продукції через блокування морських портів (наприклад, за даними Української зернової асоціації, обсяг експорту зернових скоротився у 6 разів — з 6 до 1 млн т на місяць);

- порушення ланцюгів постачання продовольства;

- неналежне виконання умов зовнішньоекономічних контрактів; збільшення трансакційних витрат і на логістику;

- зменшення фінальних показників обсягу виробництва продукції та рівня продовольчої безпеки;

- дефіцит палива через знищення паливних складів і складну транспортну логістику;

- недостатньо ефективне використання інструментарію маркетингового менеджменту у процесі розподілу агропродукції до кінцевого споживача, а також мережевого підходу до управління партнерськими взаємовідносинами зі споживачами у системі логістичного менеджменту;

- обмежений обсяг прямих інвестицій у формування й функціонування відповідної логістичної інфраструктури (термінали, складські комплекси, розподільчі центри, кластерні утворення) [1].

Основні проблеми логістичного забезпечення аграрного сектору пов'язані з наслідками збройної агресії росії проти України формуються одночасно із дією глобальних викликів логістичної діяльності. Адже сучасна аграрна індустрія швидко розвивається і збільшує обсяги виробництва сільськогосподарської продукції. Це ставить перед логістичними компаніями завдання по швидкому і надійному доставці продукції від виробника до споживача.

---

\* Науковий керівник – Ю.В. Пашенко, канд. екон. наук, доцент

Крім того, зростання міжнародної торгівлі сільськогосподарською продукцією ставить перед логістичними компаніями завдання збереження якості продукції під час транспортування на великі відстані, організацію митницьких процедур та дотримання міжнародних стандартів.

Зміни клімату впливають на вирощування сільськогосподарської продукції та її якість і тому логістичні компанії повинні бути готові до подолання викликів, пов'язаних зі змінами в умовах зберігання та транспортування продукції.

У зв'язку з цим логістичне забезпечення аграрного сектору повинно враховувати принципи екологічної стійкості, зменшення негативного впливу на навколишнє середовище та збереження ресурсів. Це включає в себе застосування енергоефективних та екологічно чистих транспортних засобів, використання екологічно чистих матеріалів для упаковки продукції та раціональне використання природних ресурсів.

Логістичне забезпечення аграрного сектору передбачає ефективне управління ланцюгом постачання, включаючи збір, зберігання, транспортування та розподіл продукції. Це вимагає використання сучасних технологій, систем відстеження товару, організацію оптимальних маршрутів доставки та розвитку інформаційної інфраструктури.

Задля вирішення існуючих проблем експорту сільськогосподарської продукції Європейською комісією розроблено План дій «Шляхи солідарності ЄС-Україна». Він передбачає альтернативні логістичні маршрути для організації експортних постачань агропродукції з України з використанням усіх видів транспорту, тобто на засадах мультимодальності та екологічності [1].

Одним із пріоритетних напрямів усунення існуючих бар'єрів, що перешкоджають ефективній організації зовнішньоекономічної логістичної діяльності, має стати активізація мережевої взаємодії та партнерських взаємовідносин на основі створення агрокластерних структур [2], об'єднання дрібним фермерських господарств для належного виконання контрактів (кооперація), а також спільної діяльності в аграрній сфері двох або більше компаній і різних груп стейкхолдерів для досягнення загальної мети і синергетичного ефекту (колаборація).

Для вирішення основних сучасних проблем логістичної діяльності потрібні інноваційні рішення та міжнародна співпраця для забезпечення продовольчої безпеки та виживання сільськогосподарського сектору під час війни.

#### Список використаних джерел:

1. Прокопишин О.С., Трушкіна Н.В., Сербіна Т.В. Щодо організації зовнішньоекономічної логістичної діяльності аграрних підприємств в умовах війни. *Вісник економічної науки України*. 2022. № 1 (42). С. 209-217. DOI: [https://doi.org/10.37405/1729-7206.2022.1\(42\).209-217](https://doi.org/10.37405/1729-7206.2022.1(42).209-217) (дата звернення: 23.02.2024);
2. Кошкалда І. В., Прокопишин О. С., Трушкіна Н. В. Концептуальні засади створення інноваційних агрокластерів в умовах сталого розвитку національної економіки. *Науковий вісник Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу*. 2022. № 1(25). С. 74-88. DOI: [https://doi.org/10.31471/2409-0948-2022-1\(25\)-74-88](https://doi.org/10.31471/2409-0948-2022-1(25)-74-88). (дата звернення 25.02.2024).

**Маренич Т. Г., д-р екон. наук, професор**  
**Адмін Б. О., здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії\***  
**Інститут тваринництва НААН, Україна**

### **Рівень витрат сільськогосподарських підприємств та їх динаміка**

В умовах ринкової економіки забезпечення високої доходності сільськогосподарських підприємств вимагає одержання максимуму прибутку від продажу виробленої продукції з одночасною потребою мінімізації виробничих витрат, що сприятиме підвищенню їх фінансової стабілізації та конкурентоспроможності. Тому формування, моніторинг, аналіз витрат на виробництво та собівартості одиниці сільськогосподарської продукції залишаються в центрі уваги багатьох товаровиробників. Однак, на сьогодні цілісної системи управління витратами на підприємствах практично не існує, що актуалізує проблематику дослідження.

Як свідчать статистичні дані, обсяги виробництва сільськогосподарської продукції в останні роки в Україні постійно зростають. Так, продукція сільського господарства господарств усіх категорій у постійних цінах 2016 р. в 2010 р. становила 467474,7 млн грн.; в 2020 р. – 612121,5 млн грн.; в 2021 р. – 712566,3 млн грн., що більше за досліджуваний період на 52,4% [1, с. 44]. Основними товаровиробниками є аграрні підприємства. На підприємства, включаючи фермерські господарства, у структурі продукції сільського господарства у цілому припадало у 2010 р. 54,9%, 2020 р. – 64,6%, 2021 р. – 67,9%. Частка господарств населення по продукції сільського господарства має тенденцію до зменшення (з 45,1% у 2010 р. до 32,1% у 2021 р.) [1, с. 52].

Підприємствами України було одержано продукції сільського господарства у постійних цінах 2016 р. в 2010 р. на суму 256806 млн грн.; в 2020 р. – на суму 395717,7 млн грн.; в 2021 р. – на суму 484101 млн грн. [1, с. 44]. Зростання за період 2010-2021 рр. у цілому становить 88,5%. При цьому збільшення продукції сільського господарства на підприємствах більшою мірою відбулося за рахунок виробництва продукції рослинництва. Так, вартість одержаної продукції рослинництва у 2010 р. досягла 200914,6 млн грн.; в 2020 р. – 323198,2 млн грн.; в 2021 р. – 413004,6 млн грн., що більше в 2,1 рази. Вартість продукції тваринництва становила в 2010 р. – 55891,4 млн грн.; в 2020 р. – 72519,5 млн грн.; в 2021 р. – 71096,4 млн грн. І хоча вона теж зросла в 2021 р. порівняно з 2010 р. (на 27,2%), але не так суттєво [1, с. 44].

В останні десятки років аграрна галузь із збиткової перетворюється в прибуткову. За досліджуваний період збільшилася кількість сільськогосподарських підприємств, які одержали прибуток до оподаткування – з 69,8% у 2010 р. до 83,2% у 2020 р., а підприємств, які одержали чистий прибуток – з 69,6% у 2010 р. до 83,1% у 2020 р. В той же час рівень рентабельності всієї діяльності зменшився за 2010-2020 рр. з 17,5% до 13,9%, а рівень рентабельності операційної діяльності – з 24,5% до 19% [1, с. 161]. Це є

---

\* Науковий керівник – Т.Г. Маренич, д.е.н., професор

недостатнім для здійснення розширеного відтворення. При цьому частка підприємств, які одержали чистий збиток зменшилася суттєво – з 30,4% у 2010 р. до 16,9% у 2020 р. [1, с. 161].

Позитивні фінансові результати господарювання підприємств залежать від багатьох чинників, у тому числі і від величини витрат. Економічно нестабільне середовище негативно вплинуло на величину витрат на виробництво сільськогосподарської продукції. Витрати на виробництво сільськогосподарської продукції в аграрних підприємствах України з року в рік зростали. Так, сукупний індекс витрат на виробництво сільськогосподарської продукції (до попереднього року) становив у 2010 р. 116,9%, 2020 р. – 100,6%, 2021 р. – 140,9% [1, с. 165]. Суттєве зростання витрат відбувалося в першу чергу за рахунок подорожчання матеріально-технічних ресурсів промислового походження, які використовуються в сільському господарстві. При чому збільшення їх вартості в деякі періоди випереджало ріст витрат. Так, у 2021 р. індекс витрат на такі ресурси перевищував сукупний індекс витрат на 8,2% [1, с. 165].

Слід відзначити, що ціни реалізації сільськогосподарської продукції зростали меншими темпами, ніж витрати. Індекс цін реалізації перевищував за досліджуваний період тільки в 2010 р., 2015 р. та 2020 р. [1, с. 184].

При порівнянні рівня витрат з кількістю сільськогосподарської продукції за 2010-2021 рр. можна зробити висновок про те, що в аграрних підприємствах України має місце збільшення витрат незалежно від коливань обсягу виробництва продукції сільського господарства. При цьому витрати зростають майже у всіх періодах, а продукція сільського господарства – лише у 60% [1, с. 39]. Тобто, витрати в сільському господарстві збільшуються більш стабільними темпами, ніж обсяги аграрної продукції.

Отже, для сільськогосподарських підприємств надзвичайно необхідним є формування такої системи управління витратами, яка буде генерувати суттєву інформацію для прийняття дієвих управлінських рішень щодо результативності діяльності суб'єкта господарювання у цілому та його структурних підрозділів. Адже «Система управління витратами відіграє надзвичайно важливу роль у розробці стратегії поведінки сільськогосподарського підприємства в ринкових умовах, обґрунтуванні управлінських рішень під впливом зовнішнього та внутрішнього економічного середовища, в налагодженні ефективного внутрігосподарського механізму та управління, створенні ефективного планування, контролю й аналізу витрат» [2, с. 143].

Список використаних джерел:

1. Сільське господарство України за 2021 рік: статистичний збірник. / Відпов. за вип. О. Прокопенко. Київ: Державна служба статистики України, 2022. 220 с.
2. Маренич Т. Г., Гаврильченко О. В. Системне управління витратами у відтворювальних процесах агроформувань: Монографія. Харків : «Міськдрук», 2011. 251 с.

**Маркович І.Б., канд. екон. наук, доцент  
Тернопільський національний технічний університет  
імені Івана Пулюя, Україна**

**Інституційна підтримка інноваційності суб'єктів господарювання в  
контексті оподаткування**

Важливим або й подекуди ключовим чинником утримання високого рівня конкурентоспроможності суб'єктів господарювання і загалом національної економіки, сталого економічного зростання є інноваційний розвиток. Проте, впровадження інновацій часто пов'язане з високими ризиками, витратами та бар'єрами, що може стримувати інноваційну активність підприємств. Саме тому важливою є інституційна підтримка інноваційності, зокрема в контексті оподаткування.

Важливим інструментарієм стимулювання інноваційної діяльності є надання податкових пільг та преференцій для суб'єктів господарювання, які активно займаються дослідженнями та розробками, впроваджують нові технології та інноваційні рішення у свою діяльність. В цьому аспекті інституційної підтримки доцільним є зниження ставок оподаткування на прибуток або доходи від реалізації інноваційної продукції, податкові кредити на витрати, пов'язані з НДДКР, прискорену амортизацію інноваційного обладнання тощо.

Крім того, важливим є забезпечення спрощених процедур та пільгових режимів оподаткування для новостворених інноваційних компаній, стартапів та малих підприємств, що працюють у високотехнологічних сферах. Це дозволить їм зосередитися на розвитку інноваційних ідей та комерціалізації розробок на початкових етапах, не обтяжуючи себе надмірним податковим тягарем.

Важливим принципом побудови та функціонування ефективної податкової системи є стабільність та передбачуваність податкового законодавства, в тому числі і в частині пільг та преференцій для інноваційної діяльності. Це дасть суб'єктам господарювання впевненість у довгостроковій перспективі та стимулюватиме їх до здійснення інвестицій в інновації.

Окрім податкових стимулів, інституційна підтримка інноваційності повинна включати заходи з розвитку інноваційної інфраструктури, такі як створення технопарків, бізнес-інкубаторів, центрів трансферу технологій тощо. Ці інституції забезпечуватимуть сприятливе середовище для взаємодії науки, бізнесу та держави, сприяючи комерціалізації інновацій та їх впровадженню в реальний сектор економіки.

Важливим є також формування ефективної системи захисту прав інтелектуальної власності, яка забезпечуватиме гарантії для інноваторів та стимулюватиме їх до активізації інноваційної діяльності.

Таким чином, комплексна інституційна підтримка інноваційності суб'єктів господарювання в контексті оподаткування, включаючи податкові стимули, розвиток інноваційної інфраструктури, захист прав інтелектуальної власності та розвиток людського капіталу, є необхідною передумовою для забезпечення

сталого інноваційного розвитку та підвищення конкурентоспроможності національної економіки в умовах глобалізації та швидких технологічних змін.

Список використаних джерел:

1. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 року № 2755 (зі змінами та доповненнями). URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення: 01.03.2024); 2. Державна податкова служба України. Офіційний портал. URL: <https://tax.gov.ua>. (дата звернення: 01.03.2024).

**Матюха М.М., канд. екон. наук, доцент**

**Київський національний університет технологій та дизайну, Україна**

### **Управління організаційним розвитком в умовах інноваційного бізнес-інжинірингу**

Мета будь-якого бізнесу, зумовлена отриманням максимального розміру прибутку на основі довгострокової комерційної діяльності. Одним із напрямів досягнення цієї мети багато в чому залежить від специфіки навколишнього оточення компанії. Наявність конкуренції під час переходу до насиченого ринку, практично необмежені можливості сучасного виробництва та повсюдне впровадження нових інноваційних технологій постіндустріальної епохи – ось основні стратегічні сьгоднішні виклики. У таких умовах успіх бізнесу багато в чому визначається швидкістю і точністю реакції підприємства на зміну ринкового середовища. Ефективне керування змінами, в умовах застосування інновацій, стає ключовим фактором підвищення конкурентоспроможності. Це вимагає застосування у менеджменті нових концепцій, технік та інструментарію з позиції бізнес-інжинірингу.

Концептуальні основи визначають дві базові технології управління змінами – реструктуризація компанії та реінжиніринг бізнес-процесів. На даному етапі розвитку бізнесу слід розглядати більш ефективним напрям застосування бізнес-інжинірингу, як сучасної технології управління, що базується на формальному, точному, повному та всебічному описі діяльності компанії шляхом побудови її базових інформаційних моделей у взаємодії з моделлю із зовнішнім середовищем [1].

Використання бізнес-моделі для прийняття управлінських рішень та формування регламентів менеджменту як системи рекомендацій є відмінною особливістю бізнес-інжинірингового підходу. Бізнес-інжиніринг заснований на системному підході до управління, при якому компанія розглядається як цільова відкрита соціально-економічна система, що взаємодіє із зовнішнім середовищем, що визначає місію компанії. Саме на етапі розробки місії визначається призначення компанії із задоволення соціально-необхідних потреб ринку, що дозволяє сформувати бізнес-потенціал компанії — набір видів комерційної діяльності, спрямований на задоволення вказаних потреб. При цьому з'ясовується потреба та предмет партнерських (договірних) відносин для



забезпечення якісного обслуговування замовників.

Бізнес-потенціал, у свою чергу, з урахуванням обраних цілей та стратегій, визначає функціонал компанії — перелік бізнес-функцій та функцій менеджменту, необхідних для підтримки зазначених видів комерційної діяльності. Крім того, виявляються необхідні для цього ресурси (матеріальні, людські, інформаційні) та структура компанії.

Таким чином формується перелік управлінських основ-регістрів компанії (продукція, функції, організаційні ланки та ін.) як ієрархічних (деревоподібних) класифікаторів.

У процесі закріплення між собою елементів різних класифікаторів за допомогою матричних проєкцій утворюється сукупність інформаційних моделей компанії. На основі загальної матриці комерційної відповідальності розподіляється відповідальність структурних підрозділів у процесі отримання доходу компанії від здійснення діяльності. Її подальша деталізація (шляхом виділення центрів фінансової відповідальності) забезпечує побудову фінансової моделі компанії на основі впровадження системи бюджетного управління.

Матриця функціональної відповідальності закріплює відповідальність структурних підрозділів (окремих фахівців) за виконання бізнес-функцій при реалізації процесів комерційної діяльності (закупівлі, виробництва, збуту та ін.), а також функцій менеджменту, пов'язаних з управлінням цими процесами (плануванням, обліком, контролем у галузі маркетингу, фінансів, управлінням персоналом та ін.). Її подальша деталізація (до рівня відповідальності окремих співробітників) дозволяє отримати функціональні обов'язки персоналу, що разом з описом посадових інструкцій.

На початковому етапі процес визначення бізнес-потенціалу на основі відповідних матриць відповідальності є статичним описом компанії процесів, що відбуваються. На цьому етапі бізнес-моделювання формується загально визнаний набір основних внутрішньофірмових регламентів: положень, посадових інструкцій.

Подальший розвиток (деталізація) бізнес-моделі здійснюється на наступному етапі - динамічного опису компанії на рівні процесних потокових моделей, що описують процес послідовного у часі перетворення матеріальних та інформаційних потоків компанії під час реалізації будь-якої бізнес-функції чи функції менеджменту. Для вищого рівня менеджменту розробляється опис логіки взаємодії учасників процесу, для низової ланки проводиться опис технології роботи окремих фахівців.

На заключному етапі завершується організаційне бізнес-моделювання розробкою моделі структур даних, яка визначає перелік та формати документів, що супроводжують процеси в компанії, а також задають формати опису об'єктів зовнішнього середовища, компонентів та регламентів самої компанії. також на цьому етапі проводиться уточнення всіх описів на різних рівнях управління компанією.

Зрештою, має бути досягнута прозорість, передбачуваність та відтворюваність системи бізнесу, забезпечуючи високу динаміку його розвитку [2].

Бізнес-інжиніринговий підхід до побудови моделі компанії орієнтований на використанні типових описів предметів управління, що базується на типових проєктах за галузевою ознакою. Актуальним описом для компанії є модель взаємодії компанії із зовнішнім середовищем. Сама компанія, її мікро- і макрооточення є ієрархією вкладених один в одного відкритих суб'єктно-орієнтованих систем: компанія одночасно є, з одного боку, відкритою системою, що входить у ринкове середовище, з іншого — надсистемою по відношенню до працюючих у ній менеджерів, персоналу та інших учасників.

Компанія та ринкове оточення взаємодіють за законом єдності та боротьби протилежностей. Сама по собі компанія є невід'ємною частиною ринку (і в цьому є єдність), однак у конкурентній боротьбі відстоює власні комерційні цілі, мобілізуючи все свої можливості, щоб змусити ринок зважати на її інтереси як рівноправний учасник [3].

Місію компанії не можна визначити лише з аналізу її внутрішнього устрою. Для цього необхідно ідентифікувати ринок (надсистему), частиною якої є компанія, визначити властивості (потреби) ринку, визначити призначення компанії в ринковому середовищі (із врахуванням формування попиту і пропозиції). Відповідно необхідно описати базис конкурентоспроможності компанії — набір специфічних характеристик компанії як економічної та соціальної системи (це унікальність технологій і винятковість наявних у компанії ресурсів (матеріальних, фінансових, інформаційних, людських). З іншого боку необхідно описати внутрішні переваги компанії — це знання та вміння персоналу, а також навички та досвід менеджерів.

Отже, опис (перелік соціально значимих потреб ринку, які компанія має намір задовольняти в результаті своєї діяльності) дасть уявлення про можливу сферу діяльності компанії, в якій у неї є перспектива на сильну конкурентну позицію, визначити платіжний попит (кон'юнктуру ринку), врахувати фіскальну політику держави, розвиток технологій в обраній сфері діяльності та інші параметри.

Список використаних джерел:

1. Будякова О. Ю. Забезпечення інноваційної діяльності малого та середнього бізнесу / О. Ю. Будякова, М. Ю. Головня // Сучасні детермінанти розвитку бізнес-процесів в Україні : матеріали виступів III Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції (11 квітня 2019 р., м. Київ). – Київ : КНУТД, 2019. – С. 180-183; 2. Пузирьова П. В. Сутність діджиталізації та її значення для бізнес-процесів в умовах сталого розвитку / П. В. Пузирьова, С. Синиця // Управління бізнес-процесами та технологічними інноваціями в сучасних умовах та в післявоєнний період = Management of business processes and technological innovations in the current context and in the post-war period : збірник тез доповідей Міжнародної наукової конференції, м. Київ, 10-11 жовтня 2023 року. – Ч. 1. – Київ : НТУ, 2023. – С. 204-207; 3. Касумов Т. А. Аналіз ефективності інноваційних бізнес-моделей в системі управління конкурентоспроможністю підприємства [Текст] / Т. А. Касумов // Журнал стратегічних економічних досліджень. - 2023. - № 4 (15). - С. 128-142.

**Михальчишина Л.Г., канд. екон. наук, доцент**

**Гудзенко Н.М., канд. екон. наук, доцент**

**Відокремлений структурний підрозділ «Ладжинський фаховий коледж  
Вінницького національного аграрного університету», Україна**

### **Ефективність управління інноваціями в сільському господарстві**

Інноваційна економіка має стати не тільки самостійним сектором української економіки в цілому, але й запорукою успішного соціально-економічного розвитку. В умовах глобалізації агропродовольчих ринків зростання вітчизняного аграрного сектору неможливе без переходу на інноваційний шлях розвитку, насамперед за рахунок впровадження комплексу законодавчих та організаційних заходів, створення сприятливих умов для освоєння різноманітних новацій.

Мінливі економічні умови вимагають інтенсивної інноваційної діяльності, підвищення уваги до ефективної організації досліджень та розробок, організації новацій на всіх стадіях життєвого циклу сільськогосподарської продукції, зниження інноваційних ризиків, стратегічного управління в діяльності кожного підприємства.

Модель інноваційного розвитку України в сільському господарстві має забезпечити об'єднання зусиль державних органів, установ, організацій, закладів науково-технічної сфери, підприємницького сектора економіки на користь прискореного використання досягнень науки і технологій з метою реалізації стратегічних інтересів – як національних, так і підприємницьких [1, с. 17].

Інноваційний розвиток є необхідним для ефективної діяльності підприємства, оскільки він сприяє забезпеченню конкурентоспроможності, підвищенню ефективності, розширенню ринкових можливостей, а також адаптації до змін у суспільному та економічному середовищі. Інноваційний менеджмент аграрного підприємства – це підхід до управління, спрямований на створення та впровадження інноваційних рішень, процесів і стратегій в аграрному підприємстві з метою підвищення ефективності та конкурентоспроможності підприємства в сільському господарстві [2, с. 299].

Інновації у сільському господарстві, як правило, пов'язані з технологією вирощування культур та утримання тварин, первинною та глибокою переробкою продукції рослинництва та тваринництва, переробкою побічної продукції, відходів основного виробництва, виробництвом кормів, зберіганням продукції, її логістикою та збутом.

Впровадження інноваційних технологій – надважливе завдання для будь-якого підприємства, адже створює сприятливе середовище для швидкого та якісного розвитку підприємства, а найголовніше – конкурентоспроможності. Побудова оптимальних схем сівозмін, пасовищних систем землеробства та питомої ваги сільськогосподарських культур у поточній структурі оброблюваних земель має базуватися на новітніх агротехнічних і вирощуваних сортах культур, з урахуванням екологічних вимог, ефективних систем захисту рослин та економічної доцільності виробництва [3].

На основі аналізу закордонного досвіду виділимо актуальні напрямки розвитку інноваційної діяльності у сільському господарстві: наукове та виробниче обслуговування сільськогосподарських товаровиробників через систему дорадництва за рахунок бюджетних коштів; фінансування та стимулювання підприємницької діяльності у науковій сфері за рахунок бюджетних коштів; використання державних закупівель як інструменту інноваційної політики; використання інноваційних проектів для впровадження новацій у галузь; формування мотивації для попиту на інновації у межах державно-приватного партнерства.

Аналіз галузевих особливостей інноваційного розвитку засвідчує, що інноваційні процеси з різних напрямів мають здійснюватися комплексно, проходячи всі чотири фази (ідея, втілення ідеї, розробка та випробування безпосередньо розробниками ідеї, передача у виробництво). Важливим елементом управління інноваціями є трансферт інновацій у виробництво, швидкість просування інноваційної продукції від розробника до споживача. Особливість трансферту інновацій в аграрному секторі полягає в тому, що майже кожна з них має бути адаптована до умов конкретного підприємства. Підвищення економічної ефективності можливе лише за умов системного підходу до освоєння інновацій, що передбачає виявлення у кожному конкретному випадку внутрішньогосподарських резервів та можливостей.

Подальший економічний розвиток сільського господарства передбачає, що інновації стають основним фактором, а аграрні підприємства раціонально використовують доступні ресурси та технології, своєчасно створюють гнучкі організаційні структури та ефективні організаційно-економічні механізми, які забезпечують скорочення циклу створення інновацій та їх комерціалізацію, використовують та розвивають творчу ініціативу працівників, формують стратегії конкурентоспроможності. Оцінюючи позитивний ефект від запровадження інновацій, сільськогосподарський бізнес насамперед очікує зниження витрат.

Список використаних джерел:

1. Гарбар Ж.В., Майбородюк К.С. Інноваційний менеджмент як базис інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств. *Агросвіт*. 2021. №9-10. С. 11-17; 2. Міньковська А. В., Молчанов А. С. Теоретичні аспекти інноваційного менеджменту в підвищенні ефективності діяльності аграрного підприємства. *Бізнес інформ*. 2023. № 8. С. 295-300; 3. Макаренко П., Миколенко І., Репіна М. Інноваційне управління галуззю рослинництва на підприємстві. *Економіка та суспільство*. 2022. №44. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-44-105>.

**Могильна Л. М., канд. екон. наук, доцент,  
Воробйов І. О., здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії\*  
Сумський національний аграрний університет, Україна**

### **Вплив інноваційного управління на інвестиційну привабливість підприємств**

Сучасна економіка характеризується швидкими темпами змін та нестабільністю, що вимагає від підприємств постійного адаптування та розвитку. Одним з ключових чинників успіху є впровадження інноваційних підходів в управлінні, що безпосередньо впливає на інвестиційну привабливість підприємств. Інноваційне управління стає необхідністю, яке сприяє розвитку підприємств. Саме тому дослідження в цій області набувають все більшої актуальності, оскільки компанії шукають шляхи для збільшення своєї конкурентоспроможності та приваблення інвесторів.

Інновації стають драйвером розвитку та забезпечують підприємствам конкурентні переваги, тоді як інвестиції забезпечують фінансовий потік для реалізації інноваційних проєктів. Наголосимо, що інноваційне управління впливають на інвестиційну привабливість підприємств, бо ці процеси можуть бути оптимізовані для досягнення кращих результатів. Інноваційне управління включає в себе впровадження новаторських ідей, процесів та технологій у всі аспекти діяльності підприємства. Це охоплює не лише технологічні інновації, а й інновації в організаційних процесах, управлінні персоналом, маркетингу та інших сферах. Інноваційне управління сприяє розвитку гнучкості та адаптивності підприємства, що є ключовими факторами для залучення інвестицій.

Погоджуємося з думкою Логвінової О. П., що «інноваційна привабливість підприємства є комплексною та багатоаспектною економічною категорією та характеристикою діяльності підприємства, яка визначає перспективи його економічного розвитку» [1, с. 41].

Інвестиційна привабливість підприємства визначає його здатність залучати фінансові ресурси для розвитку та зростання. Інноваційне управління має безпосередній вплив на інвестиційну привабливість підприємств через кілька ключових механізмів:

1. Зниження ризику: інвестори віддають перевагу компаніям, які активно впроваджують інновації, оскільки це дозволяє зменшити ризик додаткового інвестування та збільшити ймовірність успіху проєктів.

2. Збільшення доходності інвестицій: інноваційне управління дозволяє підприємствам знаходити нові ринки та можливості для розвитку, що призводить до збільшення доходності інвестицій. Інвестори нерідко шукають підприємства з високим потенціалом зростання та інноваційним підходом до управління.

3. Створення конкурентної переваги: інноваційні підходи дозволяють підприємствам відзначитися на ринку та забезпечити собі стабільне місце серед

\* Науковий керівник – Л.М. Могильна, канд. екон. наук., доцент

конкурентів, що в свою чергу підвищує привабливість для потенційних інвесторів.

4. Залучення талановитих кадрів: інноваційне середовище приваблює талановитих фахівців, які є ключовим ресурсом для розвитку будь-якого підприємства. Залучення й утримання кращих співробітників можливе завдяки розвинутій системі управління та підтримці креативності та ініціативи.

5. Створення інноваційної культури: ключовим елементом успішного інноваційного управління є створення сприятливого середовища для розвитку нових ідей та їхнього впровадження. Підприємства повинні активно підтримувати культуру інновацій, яка стимулює співпрацю та творчий підхід до розв'язання проблем.

6. Інвестування в дослідження та розвиток, що дозволить підприємствам стати лідерами на ринку та забезпечити конкурентні переваги, які привертають інвесторів.

7. Співпраця з інноваційними стартапами може стати джерелом нових ідей та технологій для підприємства. Інвестування в ці стартапи або укладання стратегічних партнерств може допомогти організаціям залучати інвестиції та забезпечувати стає інноваційне зростання.

Однак необхідно враховувати, що незважаючи на очевидні переваги, інноваційне управління не є панацеєю від всіх проблем. Деякі з викликів, з якими стикаються підприємства, що прагнуть активно впроваджувати інноваційне управління, включають: фінансові та інші ресурсні витрати, культурні перешкоди та менеджмент ризиків.

Виходячи з викликів, з якими зіштовхуються підприємства, можна запропонувати варіанти вирішення деяких з них: стимулювання творчого середовища, інвестування в дослідження та розвиток, створення стратегічних партнерств.

Таким чином, можна зробити висновки, що інноваційне управління відіграє ключову роль у формуванні інвестиційної привабливості підприємств, створення цінності для інвесторів та забезпечення стабільного розвитку. Однак успішна інноваційна стратегія вимагає не лише фінансових ресурсів, але і культурної та стратегічної перетвореності всього підприємства. Лише ті організації, які здатні адаптуватися до нових викликів та впроваджувати інноваційні підходи в управлінні, зможуть зберегти свою конкурентоспроможність у швидкозмінному світі бізнесу.

Список використаних джерел:

1. Логвінова О. П. Інноваційна привабливість підприємства: сутність та проблеми забезпечення. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2015. Вип. 14. Частина 3. С. 39-42. URL: [http://www.ej.kherson.ua/journal/economic\\_14/92.pdf](http://www.ej.kherson.ua/journal/economic_14/92.pdf) (дата звернення: 04.03.24).

**Моленда А.Р., здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії\*  
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», Україна**

### **Перспективи укладання в Україні договорів про попереднє узгодження ціноутворення в контрольованих операціях**

Досвід багатьох країн у сфері контролю за трансфертним ціноутворенням вказує на те, що вирішення суперечок, які виникають при цьому, за допомогою традиційних методів контролю є досить складним та ресурсозатратним як для контролюючих органів, так і для платників податків. Ці обставини підштовхують платників податків до ініціювання укладання договорів про попереднє узгодження ціноутворення, як альтернативного шляху вирішення питань трансфертного ціноутворення, а в деяких випадках також уникнення подвійного оподаткування.

Дана проблема зумовлена тим, що серед операцій, які підпадають під трансфертне ціноутворення значна кількість операцій є унікальними, які важко, а деколи й неможливо порівнювати. Це зумовлює високу ймовірність виникнення спору з податковим органом щодо встановленої платником податків ціни операції та розміру сплачених податків із таких транзакцій [1].

З метою мінімізації таких ризиків в світі дедалі частіше застосовуються договори про попереднє узгодження ціноутворення, які є чудовою альтернативою стратегії фінансового менеджменту для запобігання суперечкам щодо трансфертного ціноутворення.

Не дивлячись на те, що норми Податкового кодексу України (далі – ПКУ), які регулюють дану процедуру, відповідають світовій практиці з цього питання та базуються на Настановах ОЕСР щодо трансфертного ціноутворення для транснаціональних компаній та податкових служб (далі – Настанови ОЕСР), в Україні договори про попереднє узгодження ціноутворення у контрольованих операціях протягом 2015 – 2020 років не укладались [2].

Слід зазначити, що ПКУ передбачено можливість скористатись процедурою попереднього узгодження ціноутворення у контрольованих операціях лише для великих платників податків [3]. Таким чином, у 2024 році процедуру попереднього узгодження ціноутворення можуть розпочати не більше 1315 платників податків, оскільки саме стільки платників податків включено до Реєстру великих платників податків на 2024 рік [4], при тому, що середня кількість поданих платниками податків звітів про контрольовані операції за останні роки становить 2,2 тисячі звітів [5].

Разом з тим, обмеження щодо можливості скористатись процедурою попереднього узгодження ціноутворення у контрольованих операціях лише великими платниками податків викликає питання щодо рівності платників податків перед податковим органом з одної сторони, а з іншої сторони – дає змогу зосередити ресурс податкового органу на платників податків, що формують питому вагу податкових надходжень бюджету.

---

\* Науковий керівник – Г. М. Колісник, д-р. екон. наук, професор

Однак, доцільно розглянути питання щодо можливості залучення до процедури попереднього узгодження ціноутворення не лише великих платників податків, а й інших платників, встановивши, наприклад, мінімальний обсяг доходу з якого можна ініціювати процедуру узгодження.

Слід зазначити, що можливість проведення успішних переговорів щодо укладання договору про узгодження ціноутворення в багато чому залежить від співпраці платника податків та податкової служби. Платник податків повинен допомагати податковій службі в проведенні об'єктивної оцінки наданих ним пропозицій та, у випадку необхідності, надавати додаткову інформацію, що більш точно розкриває суть контрольованих операцій. Це можуть бути додаткові угоди, що стосуються суті операцій, прогнози та бізнес-плани, фінансові показники, інформацію від контрагентів, задіяних в контрольованих операціях.

Разом з тим, розкриття такої інформації перед контролюючим органом спирається перш за все на високий рівень довіри платника податків до такого органу, що, нажаль, не спостерігається в Україні.

Окремо необхідно, зазначити, що жодних термінів щодо тривалості процедури попереднього узгодження ціноутворення ні Настанови ОЕСР, ні чинне законодавство України не містять. Відсутність таких термінів є об'єктивною обставиною, оскільки залежить від суті таких операцій та може потребувати вивчення впливу багатьох факторів на трансфертне ціноутворення а також залучення сторонніх експертів. Однак, така ситуація зумовлює відсутність механізму впливу на податковий орган, в якого не має часових обмежень у прийнятті рішень.

Настанови ОЕСР рекомендують укласти договір узгодження ціноутворення терміном на 3 – 5 років, однак вказують на те, що такий термін підлягає обговоренню в кожному конкретному випадку [6]. Законодавством України передбачається, що строк дії такого договору не може перевищувати 5 років, однак існує можливість продовження терміну його дії ще до 5 років [3].

Встановлення більш тривалого терміну дії договору може породжувати суперечки між метою укладання договору та прогнозами щодо майбутніх умов контрольованих операцій, які в довготривалій перспективі будуть менш точними. Так укладаючи договір щодо операцій, які тільки будуть мати місце в майбутньому, виникає необхідність зробити певні припущення щодо таких операцій та зовнішніх факторів, які можливо впливатимуть на ці операції під час їх реалізації.

Дослідження даних питань буде вимагати від платника податків надання комерційної інформації щодо прогнозів розвитку бізнесу. Враховуючи її стратегічне значення така інформація є більш чутливою для розкриття, ніж інформація отримана після завершення операцій, та вимагає впевненості платника податків у збереженні її конфіденційності та гарантування захищеності.

Отримання певного роду «страхового полісу» щодо майбутніх контрольованих операцій робить договори про попереднє узгодження ціноутворення дедалі більш популярними у світі, оскільки підписуючи такий договір платник податків узгоджує свою позицію із податковим органом роблячи



її захищеною від ризику оскарження з боку останнього. Крім того, податковий орган зазвичай погоджується на поширення дії договору про попереднє узгодження ціноутворення на попередні фінансові роки. Це дуже вигідно для платників податків, які погоджуються укласти договір про попереднє узгодження ціноутворення за результатами поточної перевірки.

Відсутність укладених договорів про попереднє узгодження ціноутворення в Україні вказує на критично низький рівень податкового інформування та консультування платників податків щодо засад податкового контролю трансфертного ціноутворення. Можливість укладання договорів про попереднє узгодження ціноутворення має розглядатись як заохочення платників податків до добровільного виконання своїх податкових обов'язків, стимулювання міжнародних компаній до інвестування в економіку України, підвищення прозорості податкової системи, економії часу та витрат, запобігання податкових спорів та адміністративного тиску.

Список використаних джерел:

1. Afik Z., Lahav Y. Practical Valuation of Risk Transfer in Advance Pricing Agreements. – Journal of Tax Administration, [S.l.], v. 4, n. 1, may 2018. ISSN 2059-190X. – Режим доступу: <http://jota.website/index.php/JoTA/article/view/164/123>
2. Аналіз регуляторного впливу проекту постанови Кабінету Міністрів України. [Електронний ресурс] – Режим доступу: [https://mof.gov.ua/storage/files/ARV\\_Postanova\\_%D0%90%D0%A0%D0%90\\_4\\_1\\_%D0%B4%D0%BE%D0%BE%D0%BF%D1%80%D0%B0%D1%86%2005\\_07\\_2021.pdf](https://mof.gov.ua/storage/files/ARV_Postanova_%D0%90%D0%A0%D0%90_4_1_%D0%B4%D0%BE%D0%BE%D0%BF%D1%80%D0%B0%D1%86%2005_07_2021.pdf)
3. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>
4. Наказ ДПС України від 20.10.2023 №872. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://tax.gov.ua/diyalnist-/zakonodavstvo-pro-diyalnis/nakazi-pro-diyalnist/78540.html>
5. Результати роботи ДПС щодо податкового контролю за трансфертним ціноутворенням (січень 2024 року). [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://tax.gov.ua/diyalnist-/transfertne-tsinoutvorennya-ta-mijnarodne-opodatkuvannya/transfertne-tsinoutvorennya/prezentatsiyi-materiali/748616.html>
6. ОЕСР (2022), Настанови ОЕСР щодо трансфертного ціноутворення для транснаціональних компаній та податкових служб (у ред. 2022 року) [Електронний ресурс] – Режим доступу: [https://read.oecd-ilibrary.org/taxation/oecd-transfer-pricing-guidelines-for-multinational-enterprises-and-tax-administrations-2022\\_0e655865-en#page216](https://read.oecd-ilibrary.org/taxation/oecd-transfer-pricing-guidelines-for-multinational-enterprises-and-tax-administrations-2022_0e655865-en#page216)

**Молінський В.О. здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії\***  
**Інститут регіональних досліджень ім. М.І. Долішнього НАН України**

**Формування та реалізація підприємницького потенціалу в період  
повоєнного відновлення України**

Повномасштабне військове вторгнення російської федерації у лютому 2022 року нанесло значні втрати українській економіки, проте малий та середній бізнес (далі – МСБ) залишається основою економіки і стає драйвером як її відновлення, так і відбудови країни загалом.

Позитивними кроками на шляху формування та реалізації підприємницького потенціалу для періоду повоєнного відновлення в Україні є запроваджені податкові зміни, які відбулися та відбуваються у законодавстві з початку війни впливають та удосконалюють можливості для ведення бізнесу в Україні в майбутньому. Для підтримки економіки та МСП в умовах війни уряд України прийняв низку змін і доповнень до законодавства, що регламентують трудові відносини, ведення бізнесу, податкову політику державу тощо.

Аналізуючи запроваджені першочергові урядові ініціативи варто відмітити підстави для перебування на єдиному податку та ставки податків [1]. З 1 квітня 2022 року до припинення або скасування воєнного, надзвичайного стану на території України платниками єдиного податку третьої групи можуть бути фізичні особи – підприємці та юридичні особи – суб'єкти господарювання будь-якої організаційно правової форми. До них не застосовується обмеження щодо обсягу доходу та кількості найнятих осіб. Платникам єдиного податку третьої групи встановлена відсоткова ставка єдиного податку у розмірі 2% доходу. Застосування ставки податку у розмірі 2% доходу передбачає включення податку на додану вартість до складу єдиного податку. ФОП – платники єдиного податку I та II групи мають право не сплачувати єдиний податок. ФОП I-II групи повністю також звільняються від ЄСВ. ФОП III групи звільняються від сплати ЄСВ за найманих працівників, яких призвали до лав ЗСУ, інших захисних формувань.

Другим напрямом для реалізація підприємницького потенціалу в період повоєнного відновлення це програма з переміщення українських виробництв, яка здійснюється із середини березня 2022 року Міністерством економіки України і розрахована на підприємства, які знаходяться у зоні активних бойових дій або території, же є загроза введення активних бойових дій [2]. Пріоритет мають стратегічні підприємства та підприємства, які виробляють товари першої необхідності. Переміщення здійснюється у безпечні регіони України та відбувається безкоштовно силами АТ «Укрзалізниця» та АТ «Укрпошта». Підприємства, які мають змогу самотужки перевезти власне обладнання, отримують допомогу з логістичних питань.

Переміщене підприємство отримує пакет державної підтримки, що включає в себе:

\* Науковий керівник - Возняк Г.В. д-р. екон. наук, стар.наук.співроб.

- підбір місця розташування підприємства;
- допомога з перевезенням;
- допомога у розселенні працівників, які переїхали з підприємством та пошуку нових співробітників;
- підтримка у відновленні логістики, закупівлі сировини та пошуку ринків збуту.

Ця ініціатива є також актуальна в період повоєнного відновлення, за бажанням власників бізнесу, які виявлять бажання повернути бізнес на попередню локацію для відновлення повноцінної інфраструктури цілої України.

Для формування ефективного підприємницького потенціалу в період повоєнного відновлення важливим є фінансова підтримка ветеранського бізнесу. Розвиток бізнес ініціатив для започаткування власної справи ветеранами та члени їхніх сімей, які мають підтвердження цього статусу. Перші кроки в цьому напрямі започаткував Український ветеранський фонд [3], який запускає на постійній основі конкурсні програми з фінансування проєктів ветеранського бізнесу, а саме одна із них - відшкодування 20 тисяч гривень на купівлю товарів та обладнання для ведення власної справи.

Розроблена урядом програма кредитування під 0% в рамках програми «5-7-9» [4] має позитивні зрушення для ділової активності МСБ в передвоєнний період. В середині березня 2022 року, програма кредитування «5-7-9%» була розширена. Підприємці в умовах воєнного часу і місяць після завершення війни можуть взяти кредити до 60 млн. грн. під 0%, далі – 5%. На реалізацію інвестиційного проєкту та на рефінансування заборгованості кредит надається щонайбільше на 5 років. Для фінансування оборотного капіталу – на 3 роки. Кредит зможе отримати будь-яка українська компанія (де кінцевими бенефіціарами з часткою понад 50% є українці).

Однак, досліджуючи кредитні інструментів підтримки бізнесу, варто зазначити, що за оцінками МВФ, програма "Доступні кредити 5-7-9" має значні фіскальні ризики, які породжуються такими вадами конструкції програми, а саме:

- державна підтримка, яка може надаватися бізнесу під час війни, не обмежується;
- не лімітуються суми, які банки можуть надавати в позику; якщо банки приймають на себе надмірні ризики, то їх збитки покриватимуться з бюджету;
- при невиконанні зобов'язань за цими позиками фінансовий тягар у першу чергу несе державний бюджет, і лише в другу чергу використовується приватна застава.

Особливої актуальності в період повоєнної віднови набуває створення Рада з питань підтримки підприємництва [5], створення якої анонсував президент України В.О. Зеленський, яка стане консультативно-дорадчим органом. Метою створення є консолідація зусиль держави та бізнесу в умовах воєнного стану, збереженню та розвитку підприємницького потенціалу України у в період повоєнного відновлення

Всебічна підтримка МСБ має стати справжнім каталізатором змін і ключовим фактором для відновлення економіки країни. Адже завдяки діяльності малих і середніх підприємств забезпечується задоволення локального споживчого попиту, що стимулює обіг грошей та сприяє соціально-економічному добробуту місцевих громад.

Повоєнний економічний підйом в Україні можливий лише в тому випадку, якщо заходи економічної політики держави реалізовуватимуться в напрямку чіткої та послідовної стратегії, яка буде спрямована на дерегуляцію економіки та створення сприятливого інвестиційного клімату.

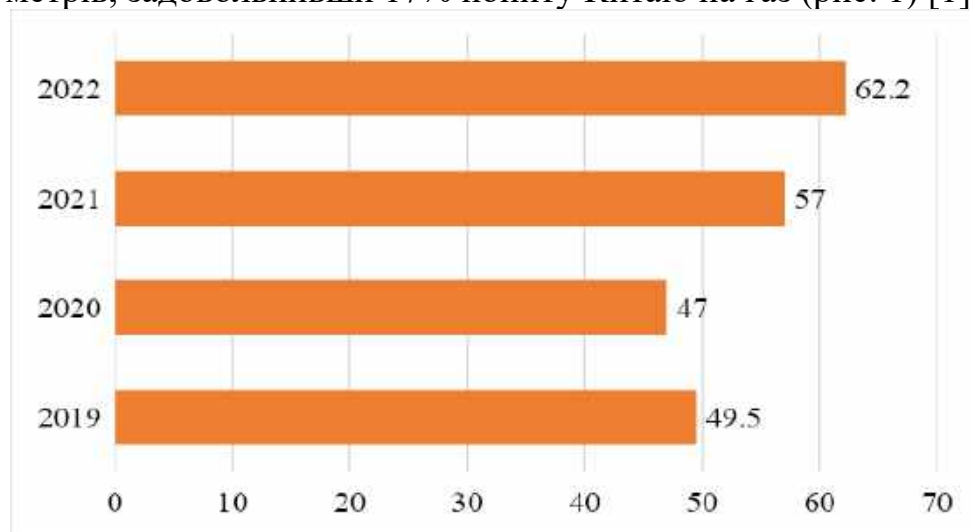
Список використаних джерел:

1. Які зміни в податках та їх сплаті для мікро бізнесу під час війни? [сайт]. URL: <https://eba.com.ua/>; 2. Програма релокації підприємств [сайт]. URL: <https://me.gov.ua/>; 3. Український ветеранський фонд [сайт]. URL: <https://veteranfund.com.ua/>; 4. Підтримка економіки під час війни: чому великому бізнесу вигідно допомагати малому бізнесу URL: <https://forbes.ua/companу/>; 5. Президент підписав укази про утворення Ради з питань підтримки підприємництва в умовах воєнного стану та Всеукраїнської економічної платформи «Зроблено в Україні» [сайт]. URL: <https://www.president.gov.ua/>.

**Музиченко М.В., канд. екон. наук**  
**Державний біотехнологічний університет, Україна**

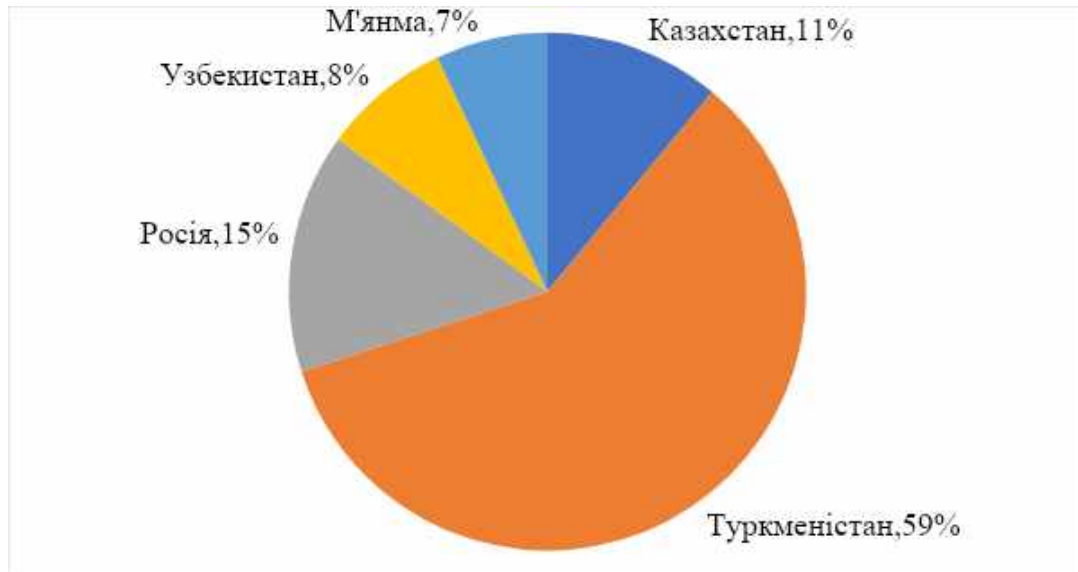
### **Сучасні тенденції імпорту трубопровідного газу до Китаю**

Впродовж періоду з 2019 по 2022 рік імпорт природного газу до Китаю трубопроводами мав тенденцію до зростання (за винятком 2020 року). У 2022 році обсяги трубопровідного газу, що надійшли до країни, склали 62,2 млрд кубічних метрів, задовольнивши 17% попиту Китаю на газ (рис. 1) [1].



**Рис. 1. Імпорт природного газу до Китаю трубопроводами, 2019-2022, млрд кубічних метрів [1]**

Трубопровідний газ Китай отримує з трьох джерел Центральної Азії (Туркменістану, Казахстану, Узбекистану), Росії та М'янми (рис. 2) [2].



**Рис. 2. Постачання природного газу до Китаю трубопроводами, 2021 рік, питома вага у % [2]**

Трубопровід «Центральна Азія – Китай» - це мережа газопроводів, які транспортують природний газ з Туркменістану, Казахстану та Узбекистану. Трубопровід пропонує Китаю, як найбільшому споживачеві енергії у світі, численні геополітичні та гео економічні переваги. Крім сприяння у задоволенні зростаючих потреб Китаю у природному газі, трубопровід «Центральна Азія – Китай» ще більше зміцнює присутність Пекіна в Центральній Азії через інвестиції та економічне співробітництво.

Трубопровід узгоджується з глобальними цілями зовнішньої політики Китаю, включаючи ініціативу «Один пояс, один шлях», спрямовану на зміцнення зв'язків та економічне співробітництво по всій Євразії.

У геополітичному плані трубопровід «Центральна Азія – Китай» допомагає Пекіну зменшити залежність від Малаккської протоки у Південно-Східній Азії шляхом диверсифікації маршрутів постачання енергії, тим самим зменшуючи ризик перебоїв з імпортом енергії. Крім того, трубопровід позиціонує Китай як більш значущого гравця у регіоні, де Китай і Росія давно змагаються за вплив, незважаючи на їх партнерство [3].

З 2008 року Китаєм прокладено три магістральних лінії загальною вартістю 14 млрд доларів США, які з'єднують газові родовища Туркменістану з китайським північно-західним регіоном Xinjiang. Лінії А і В починаються на кордоні Туркменістану та Узбекистану, перетинають Казахстан і з'єднуються з Китаєм у прикордонному місті Khorgos. Кожна з цих ліній має довжину 1833 км, і разом вони здатні транспортувати 30 млрд кубічних метрів газу щорічно. Лінія С, що експлуатується з 2014 року, паралельна лініям А і В, має проектну річну потужність 25 млрд кубічних метрів. До останнього часу лінія працювала з

недостатньою потужністю у зв'язку з відставанням внутрішньої інфраструктури трубопроводів. При умові експлуатації цих трьох ліній на повну потужність, термін їх окупності, за підрахунками CNPC, складатиме 7,5 років.

Лінія D, будівництво якої розпочалося у 2014 році, бере початок з туркменського родовища Галкиниш, що є одним з найбільших світових газових родовищ з доведеними запасами газу понад 21 трлн кубічних метрів. Ця лінія буде першою, яка перетне кордони Узбекистану, Таджикистану та Киргизстану. Лінія матиме довжину 966 км та пропускну здатність 30 млрд кубічних метрів. Країнами підписано попередні угоди з Китаєм у 2013-2014 роках. Проект реалізується повільними темпами у зв'язку з технічними проблемами розробки родовища Галкиниш та труднощами, пов'язаними з прокладкою трубопровода у гірській місцевості.

Наприкінці 2019 року розпочались поставки до Китаю російського газу за проектом «Сила Сибіру», який має протяжність 3000 км та з'єднує сибірські родовища з північно-східним Китаєм. У 2022 році обсяги поставок за проектом склали 16 млрд кубічних метрів, до 2025 року планується їх збільшення до 38 млрд кубічних метрів.

У 2022 році Китай погодився імпортувати російський газ з о. Сахалін за новим трубопроводом через Японське море до північно-східного Китаю з обсягом щорічних поставок до 10 млрд кубічних метрів до 2026 року.

Газопровід М'янма – Китай довжиною 793 км з'єднує острів Рангее на західному узбережжі М'янми з китайським прикордонним містом Ruili південно-західної провінції Yunnan. Експлуатацію газопроводу розпочато у 2013 році, його щорічна пропускну здатність становить 12 млрд кубічних метрів. Близько 20% поставок зарезервовано для місцевого ринку М'янми. Через низькі обсяги видобутку газу з шельфових родовищ М'янми, у 2022 році газопроводом поставлено до Китаю всього 3,8 млрд кубічних метрів газу [4].

#### Список використаних джерел:

1. Imports of natural gas via pipelines to China from 2019 to 2022 (in billion cubic meters). URL: <https://www.statista.com/statistics/1369135/natural-gas-imports-to-china-via-pipelines/>; 2. China in a Volatile LNG Market and the Stakes for Qatar. URL: <https://www.mei.edu/publications/china-volatile-lng-market-and-stakes-qatar>; 3. Energy Supply and Consumption Revolution Strategy (2016-2030). URL: <https://www.iea.org/policies/1794-energy-supply-and-consumption-revolution-strategy-2016-2030>; 4. China's main import gas pipelines. URL: <https://www.reuters.com/markets/commodities/chinas-main-import-gas-pipelines-2023-05-24/>.

**Олексенко Л.В., канд. екон. наук, доцент  
ТОВ «Інститут інноваційної біоекономіки», Україна**

**Підходи управління розвитком національної інноваційної системи**

Основам теорії та методології управління присвячено безліч робіт. Серед них роботи П. Друкера, М. Мескона, Ф. Хедоурі, М. Портера, Й. Завадського, А. Гранберга, С. Глазьєва, Д. Львова та ін.

Управління системою являє собою процес спрямованого впливу на об'єкт управління з метою досягнення певного результату розвитку системи. Воно мінливе в часі і ґрунтується на вивченні сутності об'єкта управління і керуючих процесів, тобто змістовних і формальних елементів об'єкта, рушійних і керованих чинників розвитку, взаємозв'язків між елементами системи. При цьому управління системою повинно підкріплюватися необхідними ресурсами, характер і ступінь активізації яких впливає на розвиток системи.

Методологія управління визначається логікою функціонування системи країни, а розвиток – її спрямованістю. По суті, управління розвитком системи можна розглядати як певні дії різних рівнів управління для забезпечення цільового орієнтиру. При цьому мета завжди опосередкована і «... може бути сформована тільки як продукт взаємодії системи цінностей і проблем» [1, с. 77]. Слід зауважити, що цільові орієнтири (мета) змінюються при переході від одного якісного стану системи до іншого, що супроводжується регулюванням процесу розвитку та визначення його результату. Іншими словами, управління розвитком національної інноваційної системи спрямоване на досягнення певних результатів і вимагає врахування низки положень:

- існування умов, що гарантують перманентне відтворення інноваційного ресурсу;
- створення гнучкого механізму формування та використання інноваційних факторів розвитку;
- створення дієвої системи управління, здатної забезпечити взаємозалежні вертикалі і горизонталі по лінії: господарюючий суб'єкт, регіон (область), країна.

Узагальнюючи вище зазначене, ми вважаємо, що *управління розвитком національної інноваційної системи* можна визначити як *безперервний процес структурного упорядкування сукупності елементів системи з побудовою внутрішніх і зовнішніх зв'язків взаємодії функціональних ланок для досягнення цілей її розвитку*.

Інакше кажучи, управління розвитком національної інноваційної системи нами розглядається з позиції організаційної та комунікаційної складових процесу управління, а система управління вибудовується з урахуванням відгуку на вплив з боку зовнішнього середовища.

**Список використаних джерел**

1. Пчелинцев О.С. Региональная экономика в системе устойчивого развития. М.: Наука, 2004. 258 с.

**Онегіна В.М, д-р екон. наук, професор**  
**Державний біотехнологічний університет, Україна**  
**Дарр Д., д-р, професор,**  
**Рейн-Вальський університет,**  
**Дослідницький центр стійких продовольчих систем, Німеччина**

### **Інтеграційні стратегії інноваційного розвитку суб'єктів середнього та малого підприємництва в аграрному секторі**

Інновації визнані ключовими драйверами соціально-економічного розвитку. Орієнтація суб'єктів бізнесу на інноваційну модель розвитку довела її переваги щодо забезпечення конкурентоспроможності, зростання, сталості. Та генерація й імплементація сучасних інновацій потребує значних ресурсів, яких бракує суб'єктам малого бізнесу.

В економіці України у 2021 році налічувалося понад 1955,6 тис. суб'єктів мікро-, малого та середнього підприємництва (ММСП), що становило 99,8% від загальної кількості суб'єктів господарювання [1]. У сільському, лісовому та рибному господарствах їх налічувалося 70 тис. (99,9% від загальної кількості в цьому секторі економіки) [1]. У ММСП було зайнято майже 82% від зайнятих в цілому в економіці України, а в сільському, лісовому та рибному господарстві у малих та середніх підприємницьких структурах було зайнято 92,5% від загальної кількості зайнятих у цих видах діяльності [1]. Але розподіл інвестицій засвідчує певний дисбаланс між кількістю підприємств за розмірами та обсягами інвестицій: близько 50% інвестицій припадало на великі суб'єкти господарювання в економіці України [1]. У сільському господарстві значна різниця спостерігається між групами суб'єктів господарювання за розмірами та середньою врожайністю сільськогосподарських культур. У 2021 році у мікро- та малих підприємствах середня врожайність зернових була майже в 2 рази меншою, ніж у великих підприємствах, соняшнику – у 1,5 рази, сої – у 1,3 [2]. Отже, ці тенденції можуть бути свідченням того, що для суб'єктів мікро-, малого та середнього підприємництва інновації не є доступними в тій мірі, в якій вони є доступними для великих підприємств.

Обмеженість можливостей суб'єктів ММСП застосовувати інноваційну модель розвитку підтверджують і експерти Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР). Зокрема, вони зазначають, що, ресурси, які доступні для підприємства та включають робочу силу, матеріальні та нематеріальні активи (у тому числі капітал, заснований на знаннях), накопичений досвід у веденні господарської діяльності та наявні фінансові ресурси, впливають на його здатність досягати своїх цілей різними шляхами, у тому числі шляхом інноваційної діяльності. Розмір підприємства (фірми) є однією з важливих характеристик його інноваційної діяльності, його спроможності до інновацій [3, с. 105].

Отже, залежність доступності інновацій від розміру суб'єктів господарювання створює загрози консервації відсталості суб'єктів ММСП, спотворення умов конкуренції, неефективного ринкового відбору. Фактично, за



таких умов формуються умови, коли великий стає сильнішим, а малий слабкішим, незважаючи на ефективність діяльності.

У нашому попередньому дослідженні доводилася необхідність урахування стану інноваційного потенціалу сільськогосподарських підприємств для розроблення їх стратегії інноваційного розвитку та пропонувалася діагностична матриця, яка була заснована на комбінації рівнів складових інноваційного потенціалу як основи вибору типу стратегії [4]. Серед багатьох типів стратегій передбачалися й інтеграційні стратегії.

Горизонтальна та вертикальна інтеграція суб'єктів ММСП має потенціал вирішення проблеми консервації їх відсталості стосовно доступності інновацій.

Стратегію співпраці або кооперації конкурентів (англ. *coopetition*) засновану на інтеграційних засадах для суб'єктів, що зазвичай конкурують між собою, запропонували закордонні вчені А. М. Бранденбургер та Б. Дж. Налебафф [5]. Науковці довели, що у певних випадках кооперація гравців ринку може бути взаємовигідною навіть, якщо суб'єкти конкурують за ресурси та споживачів. Отже, суб'єкти ММСП можуть об'єднуватися у замовленні виконання науково-дослідних розробок, закупівлі вартісного обладнання та технологій, що забезпечуватиме їм доступ до інновацій. Інша форма інтеграції – вертикальна – також містить потенціал доступу до інновацій для суб'єктів ММСП. Вже у сучасних умовах маємо приклади її реалізації у межах агропродовольчих ланцюгів доданої вартості, коли постачальники матеріально-технічних засобів, що є потужними виробниками та навіть транснаціональними корпораціями, забезпечують доступ малим виробникам до новітніх добрив, сортів та гібридів сільськогосподарських рослин, сільськогосподарської техніки. Також і переробні підприємства, які, як правило, мають значний інноваційний потенціал, спроможні забезпечити доступність до нових технологій, форм організації виробництва для дрібних постачальників сільськогосподарської сировини. Таким чином, інтеграційні стратегії містять можливості вирішення проблеми доступності інновацій, їх інклюзії для суб'єктів ММСП.

Список використаних джерел:

1. Державна служба статистики України. *Діяльність суб'єктів великого, середнього, малого та мікронідприємництва*. Статистичний збірник 2021. Київ: Державна служба статистики України, 2022. 119 с. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>
2. Державна служба статистики України. *Сільське господарство України*. Статистичний збірник 2021. Київ: Державна служба статистики України, 2022. 220 с. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>
3. OECD/Eurostat (2019). *Oslo Manual 2018: Guidelines for Collecting, Reporting and Using Data on Innovation*, 4th Edition, OECD Publishing, Paris/Eurostat, Luxembourg. DOI: <https://doi.org/10.1787/9789264304604-8-en>
4. Онегіна В.М., Луньова В.А. *Стратегії інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств*: монографія. Харків: Смугаста типографія, 2016. 255 с.
5. Brandenburger A. M., Nalebuff B. J. *The Rules of Coopetition*. *Harvard Business Review*. 2021. URL: <https://hbr.org/2021/01/the-rules-of-co-opetition>

**Паккі А. Г., здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії\*  
Державний біотехнологічний університет, Україна**

**Вплив штучного інтелекту на оптимізацію виробництва**

Штучний інтелект визначає новий етап розвитку виробництва, надаючи найрізноманітніші можливості для оптимізації. В умовах цифрових трансформацій бізнес-процесів штучний інтелект відіграє ключову роль у вдосконаленні процесів виробництва та оптимізації виробничих ланцюгів і впроваджується в різних галузях економіки. Вплив штучного інтелекту на оптимізацію виробництва стає ключовим фактором для підвищення ефективності та конкурентоспроможності підприємств.

Прогнозна аналітика на основі інтеграції штучного інтелекту у клієнтські та корпоративні програми заощадить час та ресурси компанії у ході різноманітних операцій. Використання централізованої платформи на основі штучного інтелекту допоможе:

1. Ефективно аналізувати товарні запаси та виконання замовлень, щоб зменшити витрати на утримання складу, мінімізувати затримки доставки, контролювати знижки;
2. Формувати пропозицію відповідно до бажань клієнта ще до того моменту, як він їх оголосить, забезпечуючи завжди актуальним асортиментом у магазині;
3. Мати доступ до єдиної бази даних про клієнтську карту;
4. Уникати шахрайства з платежами та кібератак;
5. Синхронізувати асортимент у різних точках продажу, щоб забезпечувати клієнтам вибір у можливих локаціях для забирання оплаченого товару [1].

Застосування штучного інтелекту також сприяє індивідуалізації виробництва. Технологічні системи дозволяють налаштовувати виробничі процеси з урахуванням конкретних вимог клієнтів, що дозволяє створювати унікальну продукцію та задовольняти індивідуальні потреби споживачів.

Однією з головних переваг використання штучного інтелекту, на нашу думку, є підвищення ефективності виробничих процесів, оскільки системи штучного інтелекту можуть аналізувати великі обсяги даних та швидко приймати рішення на основі цієї інформації, що дозволяє підприємствам зменшити час на виробництво, а також більш ефективно використовувати ресурси.

Ще одним із важливих аспектів штучного інтелекту в оптимізації виробництва є вдосконалення якості продукції – автоматизовані системи мають можливість виявити неполадки у виробничих процесах і вчасно коригувати їх, що зменшує кількість браку та підвищує якість продукції. Також штучний інтелект сприяє оптимізації управління запасами та логістикою.

---

\*Науковий керівник – Т. Ф. Ларіна, д-р екон. наук, професор.

Системи прогнозування на основі штучного інтелекту дозволяють точно визначити попит на продукцію, оптимізувати запаси сировини і готової продукції, що дозволяє зменшити витрати та уникнути зайвих витрат на зберігання, планувати виробництво з урахуванням реальних потреб ринку.

Простежується позитивний вплив штучного інтелекту на розвиток «індустрії 4.0», де відбувається інтеграція цифрових технологій та штучного інтелекту в інтелектуальні виробничі системи, що забезпечує автономну роботу машин і обладнання, яка забезпечує гнучкість виробництва та адаптивність до змін у зовнішньому та внутрішньому середовищі.

Крім того, штучний інтелект дозволяє впроваджувати системи моніторингу і контролю за допомогою датчиків та ІТ-технологій, що допомагає вчасно виявити та усунути несправності, тим самим забезпечити безперервність виробництва.

Узагальнюючи вигоди від використання штучного інтелекту для підприємств та компаній, варто в першу чергу відзначити такі:

– автоматизація рутинних, повторюваних операцій і процесів забезпечує економію часу та коштів, зокрема, через зниження (у деяких випадках повне виключення) впливу людського фактора сприяє зниженню витрат;

– більш ефективні маркетинг, взаємодія з клієнтами, вищий рівень обслуговування, краща комунікація і персоналізація пропозицій забезпечують зростання доходу;

– оптимізація логістики, ланцюгів поставок, управління запасами знижують витрати й економлять час компаній [2].

Загалом вплив штучного інтелекту на оптимізацію виробництва є безперечним, оскільки завдяки автоматизації, точній аналітиці та можливості індивідуалізації, підприємства можуть досягти нових рівнів ефективності та відкрити нові перспективи для розвитку, але необхідно зберігати баланс між автоматизацією та людським фактором, забезпечуючи гармонійний розвиток виробництва в умовах швидкозмінюваного технологічного ландшафту.

Отже, впровадження штучного інтелекту в сферу виробництва суттєво покращує ефективність виробництва, якість продукції та конкурентоспроможність підприємств. Однак, разом з тим, необхідно враховувати етичні та соціальні аспекти технологічного розвитку з метою забезпечення відповідності загальним цілям суспільства та збереження робочих місць у контексті автоматизації виробничих процесів.

Список використаних джерел:

1. Загарчук В. І., Клим О. С. Використання штучного інтелекту у торгівлі. URL: <https://www.ukrlogos.in.ua/10.11232-2663-4139.15.23.html> (дата звернення 07.02.2024);
2. Махова Г. В., Вострякова В. Ю. Штучний інтелект у підприємстві: можливості та перспективи використання. URL: <https://ir.kneu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/f129d925-f7eb-47fd-ad85-771f4b24b0a3/content> (дата звернення 07.02.2024).

**Пасемко Г.П., д-р наук з держ. упр., професор**  
**Шинкаренко В.Ю., здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії\***  
**Василевська О.М., здобувач вищої освіти ступеня бакалавр**  
**Державний біотехнологічний університет, Україна**

### **Управління соціально-економічним розвитком регіону**

Сучасний стан розвитку регіонів України характеризується тривалою кризою регіонального управління, наявністю хронічних проблем в її розвитку за відсутністю взаємовигідних зав'язків між централізованою владою держави та управлінськими представництвами регіонів. Окрім того, значна корупція стимулює використання застарілих методів державного управління розвитком регіонів, значне порушення в розвитку економічної взаємодії між регіонами.

Вивчаючи еволюцію поняття «стратегічне управління» в історичному контексті, можемо сказати, що перші вагомі дослідження даної наукової категорії було здійснено в працях таких вчених як Д. Шендел, К. Хаттен, котрі визначали явище стратегічного управління як специфічний «процес визначення зв'язку організації з її оточенням, який полягає в реалізації обраних цілей та спробах досягати бажаного стану взаємин з оточенням за допомогою розподілу ресурсів, що дозволяє ефективно й результативно діяти організації та її підрозділам» [1]. Значний вплив на формування стратегічного управління здійснили також такі видатні науковці світового рівня Чандлер А., Портер М., вони особливий наголос роблять саме на необхідності створення ефективної стратегії управління рідних рівнів [2, 3]. В цілому, міжнародні дослідження стратегічного менеджменту розділяють стратегії від економічної одиниці (в вигляді підприємства), до стратегій національного рівня (в формі управління державою), з включенням первинних рівнів стратегії до вищих рівнів розвитку суспільства, в відповідності до встановлених глобальних завдань розвитку країни. Науковий підхід до стратегічного планування вчених Європи передбачає постійне дослідження ситуації на основі аналізу як зовнішнього оточення розвитку регіону чи досліджуваної території, так і оцінки її внутрішнього потенціалу, вивчення існуючих та можливих проблем громади, наукове обґрунтування перспектив розвитку об'єкту та постійне виконання оцінки варіантів стратегічних альтернатив. Важливим фактором в розвитку європейського досвіду стратегічного планування управління розвитком регіонів є постійна комунікація та участю її громади в управлінні, що сприяє врахуванню місцевих інтересів та збереженню територіальних морально-етичних цінностей, створює умови по прийняттю консолідованих рішень, при виконанні котрих зусилля концентруються на максимальному ефекті з залученням всіх можливих ресурсів від суб'єктів регіонального розвитку [4, 5].

Думки українських дослідників з приводу проблематики стратегічного управління розвитком регіону в багатьох аспектах співпадають. Розгорнений понятійний апарат стратегічного управління розвитком регіону приведено в

---

\* Науковий керівник - Пасемко Г.П., д-р наук з держ. упр., професор

роботах дослідника Л.С. Шеховцевої. Категорія стратегічного управління трактується в її дослідженнях як специфічна діяльність з розробки та реалізації поставлених перед суб'єктом управління місій, а також інструментарій щодо забезпечення способів їх досягнення [6].

Розглядаючи поняття стратегічного управління розвитком регіону з точки зору цільового аспекту, дослідження М. Латиніна та Т. Лозинської, визначають її як специфічну діяльність з формування, розробки та здійснення реалізації місії, а також використання інструментарію для досягнення найбільш важливих цілей господарського розвитку регіону. Важливим показником виконання даної діяльності стає зростання рівня та покращення якості життя населення конкретного територіального утворення через впровадження прогресивних зміни в використанні його потенціалу та здійснення реорганізації й коригування в діяльності структурних складових управління та функціонування всіх елементів регіону, відповідно до коливань в зовнішньому середовищі. З позиції реалізаційного аспекту, поняття стратегічного управління розвитком регіону трактується даними науковцями як діяльність, котра має за мету здійснити визначені зміни умов позитивного розвитку економічних і соціальних процесів, котрі впливають на життєзабезпечення в регіоні, а також реалізують головну місію розвитку територій нестабільному зовнішньому середовищі [7, с. 192].

Стратегічне управління в роботах вітчизняних вчених розглядається як динамічний процесом, котрий в довготривалій перспективі визначає основні пріоритети для забезпечення розвитку окремо взятої організації, регіону або й всієї країни. В цілому, погляди науковців на стратегічне управління, відстоюють ідею, що стосовно окремого регіону в процесі його розвитку саме дана форма державного управління покликана систематизувати всі процеси загального регіонального розвитку та функціонування його елементів, спираючись на поставлені цілі, використовувані інструменти та враховуючи вектори ефективного управління, розраховуючи як на короткострокові, так і на значні довгострокові перспективи.

Процес стратегічного планування передбачає в собі впорядковану діяльність, котра спрямована на обґрунтування та зважене прийняття необхідних рішень відносно регіонального розвитку, а також з впровадження заходів, програм та проєктів, котрі спрямовуються на забезпечення позитивних змін з метою досягнення бажаного стану існування даних територій.

Основою ефективного формування стратегічного управління регіонами є його комплексність, котра передбачає включення до неї соціальних, економічних, екологічних, інвестиційних та інших підстратегій. Саме різноманіття стратегій дає їх загальну гнучкість, що виявляється ефективною за змінюваних суспільних ситуацій. Також стратегія регіонального розвитку держави є специфічною та неоднорідною для кожного окремого регіону, що пояснюється значними відмінностями кожної території стосовно наявності ресурсів, структури господарства, ступеню розвитку економіки та суспільного сектору, темпів та факторів економічного зростання.

Стратегічне планування, як особлива форма державної управлінської діяльності, передбачає постійне дослідження поточної ситуації, вимагає

проведення аналізу як зовнішнього оточення території, так і її внутрішнього потенціалу, оцінки існуючих проблем громади, а також змістовного обґрунтування концепцій розвитку регіону, виконання оцінки різних варіантів стратегічних альтернатив. Здійснення стратегічного планування передбачає використання комунікацій та обов'язкової участі в ньому громади, за рахунок чого воно виконується з врахуванням більшості інтересів та цінностей спільноти, забезпечує прийняття консолідованих рішень, що задовільняють інтереси максимуму громадян, проживаючих на цій території. Саме на вирішенні проблем регіону концентруються зусилля та залучаються всі можливі ресурси учасників регіонального розвитку. Отже, стратегічне планування виступає особливою інтегруючою силою, котра організовує й спрямовує всі процеси формування стратегічних цілей забезпечує базис для оптимального розподілу всіх ресурсів на рівні регіональних установ та органів влади.

Відповідно до змісту, стратегічне управління розвитком регіону розглядається як специфічна система, котра включає в себе: стратегічний аналіз, що означає оцінку зовнішнього та внутрішнього середовища об'єкту дослідження; стратегічне планування, котре полягає в визначенні місії, мети, завдань з формування стратегії розвитку регіону; реалізація завдань стратегії розвитку регіону через конкретні заходи та інструменти; оцінка стратегії й контроль за її виконанням в рамках часу відповідно до даного регіону.

Список використаних джерел:

1. Schendel D. E. Business Policy or Strategic Management: A Broader View for an Emerging Discipline / D. E. Schendel, K. J. Hatter. Academy of Management Proceeding. August. 1972. – P. 4.
2. Chandler A. Strategy and Structure: Chapters in the History of the Industrial Enterprise. Massachusetts Institution of Technology: The Mit Press. 1990. 465 p.
3. Porter M. E. Competitive strategy. Techniques for analyzing industries and competitor. First Free Press Edition, 1980. – 397 p.
4. Jourdan G. Le système de planification français au défis de la cohérence territoriale et du développement durable // Politiques publiques, ACTION politique, TERRITOIRES (PACTE). Institut d'Études Politiques [IEP]. Grenoble — CNRS: UMR5194. Université PierreMendès-France — Grenoble II. Université Joseph Fourier – Grenoble I. halshs00374354, version 1. 8 Apr. 2009.
5. Douay N. La planification urbaine. À l'épreuve de la métropolisation: enjeux, acteurs et stratégies à Marseille et à Montréal. Montréal, 2008. – 396 p.
6. Шеховцева Л. С. Деякі поняття стратегічного управління / Л. С. Шеховцева // Управління і економіка. – 2019. – № 6. – С. 34 – 39 URL: <http://www.mevriz.ru/articles/2002/6/1054.html>.
7. Латинін М., Лозинська Т. Стратегічне планування: навч. пос. Харків. Магістр., 2019. – 248с.

**Пасько А. В., здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії\*  
Сумський національний аграрний університет, Україна**

**Організаційно-економічне забезпечення ефективності управління персоналом підприємства**

Актуальна модель розвитку людського потенціалу в рамках підприємств наразі не відповідає потребам у кількісних та якісних характеристиках трудових ресурсів. Спостерігається тенденція до депопуляції, старіння населення, міграції через бідність або війну в Україні кваліфікованих робочих працівників у інші держави, за кордон, маргіналізації підготовлених робочих кадрів, невідповідних умов роботи, відсутності мотиваційних стимулів для професійного зростання та розвитку на більшості вітчизняних підприємств та організацій. Застарілі форми керівництва, організації праці, застарілі технології виробництва й саме технічне оснащення, низька адаптація до ринкових умов праці, руйнування соціальної інфраструктури сприяють закріпленню перерахованих негативних явищ. Тому вирішення питань ґрунтового переструктурування сучасної організаційно-економічної системи кадрової політики та забезпечення ефективності управління персоналом підприємств стає особливо актуальним.

Питання кадрової політики та забезпечення ефективності менеджменту персоналу висвітлено у роботах багатьох знаних науковців, таких як М. Армстронг, Г. Атаманчук, Л. Балабанова, О. Воронько, Б. Генкін, П. Друкер, С. Дубенко, Л. Карташова, В. Луговий, В. Майборода, С. Мордовін, І. Надольний, Н. Подольчак, В. Ребкало, О. Сардак, В. Троня, С. Тейлор, В. Чумак та інші. Враховуючи різноманітність досліджень у зазначеній сфері, проблема розробки організаційно-економічного інструментарію для забезпечення ефективності управління персоналом та наукові підходи до оцінювання його актуального рівня залишаються недостатньо представленими та вивченими. Для цього необхідно залучити використання сучасних аналітико-діагностичних методів, щоб обґрунтувати та змодельювати управлінські рішення щодо формування та оцінювання існуючих і потенційних можливостей, а також для підвищення ефективності використання кадрових ресурсів на підприємствах. Українська економіка має значний трудовий потенціал, який виступає однією з основних переваг у сфері професійної конкуренції. Даний потенціал є ключовим фактором для досягнення активного відновлення та розвитку вітчизняної економіки. Маючи на меті ефективне використання трудового потенціалу, необхідно зосередити зусилля на підвищенні продуктивності праці людей та в цілому модернізації економіки, що призведе до її розвитку.

Список використаних джерел:

1. Гавкалова Н. Л., Болотова О. О. Організаційно-економічне забезпечення ефективності менеджменту персоналу підприємства [Електронний ресурс] : монографія. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2020. 252 с.

\* Науковий керівник - Н. В. Стоянець док. екон. наук, професор

**Патицька Х.О., канд. екон. наук**  
**ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН**  
**України», Україна**

**Фінансово-організаційний механізм інноваційного розвитку території у контексті її економічного зростання: переваги і проблеми впровадження**

Впровадження концепції смарт-спеціалізації або її окремих елементів сьогодні спостерігається не лише у країнах ЄС, а й на різних етапах в Австралії, Бразилії, Колумбії, Мексиці, Перу, Норвегії та Чилі.

Будучи сформованою як концепція розширення державного фінансування у сфері наукових досліджень та інновацій з метою посилення порівняльних переваг у певних сферах, в умовах реалізації смарт-спеціалізації результувалася суттєвими концептуальними та економічно-політичними наслідками:

1) виділенням ключової ролі науково-технологічної та економічної спеціалізації у розвитку порівняльних переваг та, у широкому плані, - забезпеченні економічного зростання;

2) визначенням вагової ролі дослідницько-розвідувальної роботи для обґрунтування сфер теперішньої та майбутньої порівняльної переваги;

3) формуванням механізму управління процесом реалізації стратегії смарт-спеціалізації, заснованого на основі моделі Triple Helix Innovation (державний сектор – наука – підприємництво) або Quadruple Helix (державний сектор – наука – підприємництво – громадянське суспільство) [4].

У випадку ЄС процес впровадження концепції смарт-спеціалізації характеризувався певною специфікою. Концепція реалізовувалася з метою вирішення проблеми низької результативності «поглинання» державної фінансової підтримки регіонами з низьким рівнем економічного розвитку як складова політики згуртування ЄС (Cohesion Policy), спрямованої на зниження диспропорцій та забезпечення місцевого і регіонального розвитку у країнах-членах [2, 3].

Зважаючи на вище перелічені чинники впливу на формування та реалізацію смарт-спеціалізації, а також стан економічного розвитку країн та регіонів, можна зауважити суттєву диференціацію адміністративно-територіальних одиниць, які впроваджують RIS 3, та значний розрив ефективності їх впровадження.

Позитивні результати розвитку та впровадження смарт-спеціалізації у країнах ЄС першочергово пов'язані з потужним та ефективним механізмом фінансування. Наявність сформованої стратегії смарт-спеціалізації є передумовою отримання країнами та окремими регіонами значних фінансових ресурсів зі структурних фондів ЄС, що суттєво посилює їх роль та роль Європейської Комісії як наднаціональних інституцій. Натомість для країн, які не мають можливості отримати фінансові ресурси зі структурних фондів ЄС, питання формування ефективного механізму фінансового забезпечення RIS 3 є ключовим і вимагає залучення достатніх ресурсів з різних джерел (бюджетів усіх рівнів, ресурсів приватних інвесторів, наукових установ та університетів,



іноземних інвесторів). Проте, зважаючи на суттєву обмеженість більшості країн (у порівнянні з членами ЄС) щодо фінансування смарт-спеціалізації, постає питання ефективного моніторингу та контролю використання цих коштів та посилення відповідальності не лише за реалізацію проектів, а й на усіх етапах втілення RIS 3, тобто максимізації вигоди від вкладених фінансових ресурсів.

Досліджуючи особливості впровадження концепції смарт-спеціалізації у країнах та регіонах ЄС, варто зауважити існування у більшості з цих країн «традиції» ведення інноваційної політики на національному та регіональному рівнях [1]. Відтак у більшості країн ЄС реалізація концепції смарт-спеціалізації відбувалася на фундаменті довготривалої інноваційної політики з чітко визначеними цілями та пріоритетними галузями для розвитку.

У країнах, де процес впровадження смарт-спеціалізації відбувався «з нуля», підходи до його організації суттєво різнилися в силу різних початкових умов та очікуваних результатів.

У регіонах, які відстають, впровадження смарт-спеціалізації вимагає не лише ефективної організації процесу прийняття і впровадження стратегії, а й зміни ставлення потенційних учасників до можливостей власного розвитку і зміни підходів до управління в контексті територіального розвитку. У таких регіонах процеси навчання та стимулювання розробки RIS 3 приймали різні форми і результувалися позитивними наслідками. Зокрема, було встановлено, що розвиток смарт-спеціалізації призвів до зростання зацікавлення дослідників можливістю співпраці з промисловістю та сприяв зменшенню взаємної недовіри між сторонами, і, що не менш важливо, став рушієм процесу зміни процедур та норм в управлінні і формування довгострокової політики на регіональному рівні [5].

Загалом, зважаючи на розширення досвіду щодо впровадження концепції смарт-спеціалізації у регіональний розвиток, актуальності набуває питання формування та впровадження RIS 3 у конкретних умовах, коли обставини та соціально-економічне становище може ускладнити реалізацію запланованого. Відтак в контексті проведеного дослідження встановлено, що суттєвий вплив на розробку та впровадження стратегії смарт-спеціалізації мають певні чинники.

1. Рівень децентралізації управлінських компетентностей та фінансових ресурсів для їх реалізації. Це один з ключових факторів забезпечення стійкої регіональної позиції щодо ведення інноваційної політики розвитку території. Адже у країнах з низьким рівнем управлінської автономії та недостатніми фінансовими ресурсами на регіональному рівні обов'язково виникатимуть проблеми із впровадженням регіональних інноваційних стратегій, що може результуватися і перенесенням завдань щодо формування стратегій смарт-спеціалізації на національний рівень (як це зроблено в деяких країнах ЄС).

2. Якість та рівень розвитку інституційних структур, традиція організації управлінської діяльності у регіоні, досвід та спроможність представників політичної та адміністративної системи регіону забезпечити розробку і втілення інноваційних стратегій. Регіони з розвиненою системою управління, досвідом у визначенні пріоритетів та координації сторін політичних процесів, веденні послідовної довгострокової політики регіонального розвитку

мають суттєві переваги щодо забезпечення ефективної реалізації концепції на практиці, що, водночас, не дозволяє акцентувати лише на територіальному підході до впровадження RIS 3, адже «розумна спеціалізація вимагає отримання користі від налагодженої системи багаторівневого управління та координації горизонтальної політики» [0], тобто вимагає взаємодії держави та регіону в процесі її реалізації.

3. Рівень інноваційної активності підприємств, розвиненість інноваційної інфраструктури, наявність посередницьких організацій та науково-дослідних установ також суттєво впливають на сприйняття смарт-спеціалізації та можливості її втілення. З однієї сторони, регіони та навіть держави можуть зіткнутися з проблемою ефективної мобілізації критичної маси суб'єктів економіки для участі у розробці стратегії смарт-спеціалізації, з іншої – при наявності значної кількості потенційних учасників процесу формування стратегії може виникнути проблема ефективного відбору претендентів для включення їх до процесу прийняття рішення.

#### Список використаних джерел:

1. Інноваційна політика зарубіжних країн: концепції, стратегії, пріоритети. Інформаційно-аналітичні матеріали. Комітет Верховної Ради України з питань науки і освіти. Міністерство закордонних справ України. URL: <http://kno.rada.gov.ua/uploads/documents/36385.pdf>; 2. Balland P.-A., Boschma R., Crespo J., Rigby D. Smart specialization policy in the European Union: relatedness, knowledge complexity and regional diversification, *Regional Studies*. 2019. Volume 53. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/00343404.2018.1437900>; 3. McCann P., Ortega-Argiles R. Smart Specialisation: Insights from the EU Experience and Implications for Other Economies. *Investigaciones Regionales – Journal of Regional Research*, 36 (2016), pp. 279-293; 4. Polverari L. The implementation of Smart Specialisation Strategies in 2014-20 ESIF programmes: turning intelligence into performance. European Policies Research Centre. IQ-Net Thematic Paper 39 (2), 12/2016. URL: [https://www.eprc-strath.eu/public/dam/jcr:e14d1ac5-43d4-484f-853f-a6f40b8cd1c2/IQ-Net\\_Thematic\\_Paper\\_39\(2\).pdf](https://www.eprc-strath.eu/public/dam/jcr:e14d1ac5-43d4-484f-853f-a6f40b8cd1c2/IQ-Net_Thematic_Paper_39(2).pdf); 5. Trippel M., Zukauskaitė E., Healy A. Shaping smart specialization: the role of place-specific factors in advanced, intermediate and less-developed European regions. *Regional Studies*, 2019. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/00343404.2019.1582763>.

**Пашенко Ю.В., канд. екон. наук, доцент**  
**Данченко Д.А., здобувач вищої освіти ступеня бакалавр\***  
**Державний біотехнологічний університет, Україна**

## **Роль інновацій у формуванні конкурентних переваг підприємства**

Одним зі стратегічних завдань забезпечення розвитку економіки України в умовах післявоєнного відновлення є підвищення конкурентоспроможності вітчизняних виробничих підприємств. Важливим важелем у вирішенні даного завдання є створення ефективної системи управління на підприємствах, яка б забезпечувала їм стійкі конкурентні переваги на ринку.

Досягнення конкурентних переваг є метою і результатом стратегічного управління підприємства, концентрованим проявом лідерства серед конкурентів. Їх особливості і механізм формування представляють собою один із ключових факторів конкурентоспроможності. Необхідність управління процесами пошуку, формування і розвитку конкурентних переваг обумовлює їхню оцінку, що дозволить досягти поставленої мети [1].

Найбільш важливим інструментом досягнення конкурентоспроможності та формування конкурентних переваг організації в сучасних умовах господарювання є використання інновацій, що дозволяє проаналізувати ринкові можливості, зробити спробу виділити відмінні риси власних товарів і послуг на фоні конкурентів і заповнити конкретні сегменти ринку.

Інновації сприяють розробці нових технологій, продуктів, послуг та процесів, які дозволяють підприємству сформувати сукупність переваг порівняно з конкурентами і зайняти ведучу позицію на ринку. Роль інновацій у формуванні конкурентних переваг пояснюється:

1. можливістю створення нових продуктів і послуг, що дозволяє підприємству представляти на ринку унікальну пропозицію і витримувати конкурентну боротьбу;

2. підвищенням якості продуктів та послуг, що може включати в себе впровадження нових технологій, процесів виробництва або обслуговування, використання нових матеріалів тощо.

3. зниження витрат, адже інноваційні рішення дозволяють підприємствам використовувати нові технології та процеси, які сприяють зниженню витрат з розрахунку на одиницю виробленої продукції.

4. освоєння нових ринків, адже інновації сприяють здатності підприємства до розширення своєї присутності на існуючих ринках. Це можливо в результаті розробки нових продуктів або послуг, які ще не представлені на ринку, або через входження підприємства на нові території або в нові географічні ринки та ін.

Враховуючи вплив і способи створення конкурентної переваги, важливим є виділення двох головних видів інновацій:

1. Зростаючі інновації (incremental innovation). Це інновації з характером удосконалення продуктів і технологій. Вводяться найчастіше систематично,

\* Науковий керівник – Ю.В. Пашенко, канд. екон. наук, доцент

уможлиблюючи поступове зростання чи також підтримування конкурентоспроможності. Їх можна трактувати як чинник, який послідовно, лінійно впливає на зростання конкурентоспроможності.

2. Радикальні інновації (radical innovation). Цей вид інновації створює не тільки нові технології та продукти, але також нові концепції бізнесу. Їхній стрибкоподібний, загалом революційний характер викликає те, що вони забезпечують часто порівняно тривалу конкурентну перевагу, створюючи нові умови конкуренції [1]. Як приростові, так і радикальні інновації впливають на три важливі сфери, які є вирішальними для конкурентоспроможності (табл.1): економіка і сектори, що її утворюють; підприємства і реалізовані ними бізнес-діяльності; продукти і процеси.

Таблиця 1

**Сфери впливу інновацій в процесі формування конкурентних переваг**

Види інновацій	Сфери впливу інновацій		
	Економіка та її сектори	Підприємства, бізнес діяльність	Продукти і процеси
Зростаючі	Стосунки між підприємствами (B2B) Інтеграція ланцюга поставок	Процеси удосконалення організації, (реінжиніринг, TQM)	Модифіковані процеси і продукти
Радикальні	Нові, інноваційні структури секторів і економіки	Створення нових бізнес-концепцій	Зміна конфігурації процесів Нові продукти

Саме інновації визначають конкурентні переваги в ринковій боротьбі, реалізація яких дозволяє активно брати участь у формуванні світової економічної системи завдяки досягненню інноваційної конкурентоспроможності на національному рівні. При цьому нездатність до здійснення інновацій породжує значний ризик опинитися на позиціях аутсайдера, адже, у кінцевому наслідку, це призводить до обмеження можливостей розвитку та використання наявного потенціалу.

Отже, саме інновації, які спрямовані на створення нової або поліпшення існуючої продукції, послуг або технологій, можуть розглядатися як головне питання підвищення конкурентоспроможності як окремих підприємств, так і економіки в цілому.

Список використаних джерел:

1. Позняк С. В. Інновації як фактор підвищення конкурентоспроможності підприємств. *Ефективна економіка*. № 10. 2015. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=4614> (дата звернення: 23.02.2024); 2. Богма О.С., Болдуева О.В. Роль інновацій у забезпеченні конкурентоспроможності національної економіки. *Вісник Запорізького національного університету*. №3 (7). 2010. URL: [https://web.znu.edu.ua/herald/issues/2010/Vest\\_Ek7-3-2010-PDF/166-170.pdf](https://web.znu.edu.ua/herald/issues/2010/Vest_Ek7-3-2010-PDF/166-170.pdf) (дата звернення 25.02.2024).

**Петров В.М., канд. екон. наук, доцент**  
**Державний біотехнологічний університет, Україна**  
**Навроцький Я.Ф., канд. екон. наук, старший науковий співробітник**  
**Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки», Україна**  
**Шевченко Д.О., здобувач вищої освіти ступеня бакалавр\***  
**Державний біотехнологічний університет, Україна**

### **Управління удосконаленням системи ведення господарства у сільськогосподарському підприємстві**

Однією з визначальних передумов ефективного прогнозованого розвитку виробничої діяльності сільськогосподарських підприємств є постійне удосконалення їх системи ведення господарства відповідно до сучасних тенденцій розвитку продуктивних сил і виробничих відносин у галузі. Її основою є створення сприятливих умов для найбільш раціонального використання у господарствах усіх наявних складових аграрного потенціалу – землі, засобів виробництва і трудових ресурсів.

Сучасна система ведення господарства (у деяких джерелах – система господарства) на рівні окремого суб'єкта господарювання являє собою узгоджену сукупність техніко-технологічних, організаційно-економічних та управлінських принципів раціональної побудови і ведення виробництва у конкретних ґрунтово-кліматичних та економічних умовах.

Науково обґрунтована система ведення господарства включає у собі усі складові організації сільськогосподарського виробництва: раціональне територіальне розташування, поглиблення спеціалізації та оптимальне сполучення галузей; інтенсифікацію, як головну передумову зростання продуктивності рослинництва і тваринництва в умовах обмеженого ресурсного забезпечення; розробку і впровадження найбільш ефективних методів використання аграрного потенціалу; постійне удосконалення прогресивних методів організації і нормування праці, систем її матеріального і морального стимулювання; створення на рівні господарства дієвих управлінських механізмів для підвищення ефективності виробництва в усіх його головних, додаткових і підсобних промислових галузях тощо. Саме ці складові обумовлюють основні вимоги до раціональної системи ведення господарства для будь-якого сільськогосподарського підприємства незалежно від організаційно-правової форми, особливостей виробничої спеціалізації та рівня концентрації виробництва [1].

На процес опрацювання та удосконалення системи ведення господарства впливає сукупність зовнішніх і внутрішніх факторів та умов здійснення виробничої діяльності конкретним сільськогосподарським підприємством. До зовнішніх факторів відносять: природні умови (кліматичні і погодні особливості регіону, якісний склад ґрунтів, рельєф місцевості); біологічні (видовий і сортовий/породний склад сільськогосподарських культур і тварин,

---

\* Науковий керівник – В.М. Петров, канд. екон. наук, доцент.

організаційно-технологічні особливості їх захисту від хвороб і шкідників); економічні (фінансова, податкова, інвестиційна, митна політика держави; рівень розвитку ринкових інституцій, механізми управління попитом і пропозицією, цінова політика тощо); політичні (тенденції формування та розвитку міжнародного та національного ринків, міжнародне становище країни, загальна аграрна політика держави); рівень розвитку науково-технічного прогресу та ефективність впровадження його досягнень у всі виробничі сфери агропромислового комплексу тощо [2-4]. До внутрішніх факторів, що впливають на формування системи ведення господарства традиційно відносять: кількісні та якісні параметри наявного ресурсного потенціалу господарства (комплексна оцінка земельних угідь, яка крім загальної площі і якісних характеристик ґрунтових різниць включає також особливості їх конфігурації, площі окремих ділянок, віддаленість від господарських об'єктів тощо; матеріально-технічних і трудових ресурсів); організаційні умови здійснення виробничої і комерційної діяльності (система планування і прогнозування виробництва; трудова і технологічна дисципліна тощо); соціальні чинники (система матеріального і морального стимулювання працівників, рівень розвитку соціальної інфраструктури, соціально-психологічний клімат у трудових колективах).

Формування та удосконалення раціональної системи ведення господарства на рівні конкретного сільськогосподарського підприємства можна здійснювати трьома основними шляхами. Перший передбачає збереження кількісного складу галузей господарства за одночасної зміни їх змістовного наповнення. За цього шляху відбувається впровадження сучасних інноваційних засобів механізації і технологічних комплексів, нових високо продуктивних сортів (гібридів) сільськогосподарських культур і порід (гібридів, ліній) тварин і птиці тощо.

За другого шляху якісні характеристики галузей залишають відносно незмінними, але зазнає змін їх кількісний склад. Тут змінюються виробничий напрямок (відбуваються зміни у виробничій спеціалізації господарства), кількісні пропорції у структурі основних та оборотних засобів, якісні характеристики трудових ресурсів тощо.

Третій шлях формування системи ведення господарства являє собою поєднання окремих елементів перших двох, коли разом із кількісними змінами галузевої структури відбувається якісне удосконалення характеристик у межах окремих галузей. Тобто певні структурні зміни у виробництві супроводжуються удосконаленням технологій, їх технічного забезпечення тощо.

Обов'язковою умовою ефективного управління обґрунтуванням системи ведення господарства у конкретному сільськогосподарському підприємстві є удосконалення його організаційної і виробничої структури, а також структури управління. Крім того, усі компоненти системи ведення господарства повинні мати відповідне організаційно-економічне обґрунтування.

Список використаних джерел:

1. Наукові основи агропромислового виробництва в зоні Лісостепу України / за ред. М.В. Зубця. Київ : Логос, 2004. 776 с. 2. Петров В.М. Вплив структурних змін у сільському господарстві на формування машинно-трактор-

них парків сільськогосподарських підприємств. *Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства. Серія «Економічні науки»*. Харків : ХНТУСГ, 2014. Вип. 150. С. 253-261. 3. Петров В.М. Організаційні проблеми технологічного забезпечення землеробства в Україні. *АгроІнКом*. 2007. № 1-2. С. 23-26. 4. Петров В.М. Розвиток агротехнологій і технічна політика у сільському господарстві. *Економіка АПК*. 2006. № 8. С. 36-40.

**Петровський О.О, здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії\*  
Державний біотехнологічний університет, Україна**

### **Інноваційність як чинник міжнародних рейтингів країн**

Значення інноваційності систем різних рівнів у сучасній глобальній економіці, в якій посилюється конкуренція, застосовуються її нові методи, підкреслюється в багатьох дослідженнях та доповідях міжнародних організацій [1-8]. Експертами на основі емпіричних даних доведений прямий зв'язок між інноваційністю економіки, яка оцінювалася на основі показника глобального інноваційного індексу (Global Innovation Index, GII), та рівнем ВВП на душу населення [1]. При цьому відзначено, що такий зв'язок є взаємообумовленим, оскільки більш розвинута економіка спроможна генерувати та впроваджувати більше інновацій, та впровадження інновацій стимулює економічне зростання.

Проведений нами порівняльний аналіз рейтингів країн за глобальним інноваційним індексом, світовою конкурентоспроможністю, індексом людського розвитку (Human Development Index, HDI) [2, 3, 4] доводить важливе значення інноваційності національної економіки і для її конкурентоспроможності у світовому економічному просторі, і для якості життя. Більш інноваційні країни мають вищий рейтинг конкурентоспроможності своєї економіки та вищий індекс людського розвитку.

У вітчизняних наукових публікаціях категорія «інноваційність» ще не набула широкого застосування. Вікіпедія визначає інноваційність як характеристику бути інноваційним [5]. А. Субрабаниан звертає увагу на те, що інноваційність є стійкою рисою, яку демонструють інноваційні фірми протягом певного періоду часу, тому показник інноваційності повинен включати часовий вимір, у той же час концептуалізація інноваційності як одновимірного феномену є неповною [6].

Маємо відзначити правомірність та продуктивність дослідження при застосуванні концепції інноваційності як характеристики різних об'єктів: інноваційності особистості, інноваційності підприємства, інноваційності регіональної, галузевої, національної або світової економічної систем. В. Прохоров, С. Мушнікова, застосували концепцію інноваційності до системи управління підприємством, визначивши її принципи такі, як креативність,

---

\* Науковий керівник – В.М. Онегіна, доктор екон. наук, проф.

синергетичність та холистичність, а також запропонували її трактування як «системного стану унікальної сфери теоретичної та експериментальної управлінської діяльності з використанням фундаментальних і прикладних наукових методів чи моделей, креативних технологій управління з метою формування наскрізної або багатоплатформної діяльності, спрямованої на цифровізацію та багатотформність на стратегічному та тактичному рівнях» [7, с. 89]. У такому розумінні інноваційності визначеної системи наголошується на використанні наукових методів та моделей, креативних технологіях.

У закордонних публікаціях розроблені методичні засади для оцінки рівня інноваційності тієї чи іншої країни в динамічному просторі [8, 9]. Стовп інноваційності був включений як вимір оцінки якості економічного зростання авторами Доповіді «Майбутнє зростання 2024» [9]. Інноваційність у цьому дослідженні розглядається як ступінь траєкторії економіки, її спроможності поглинати та розвиватися у відповідь на нові технологічні, соціальні, інституційні та організаційні розробки для покращення довгострокової якості зростання [9]. Результати аналізу авторів цього звіту також включають підтвердження того, що економіки з високим рівнем доходу мають більш ніж удвічі більший бал за параметром інноваційності, ніж економіки з низьким рівнем доходу, що показує «кореляцію між інноваційним вирівнюванням траєкторій зростання країн та їхнім ВВП на душу населення» [9, с. 4].

Дослідження системи показників оцінки інноваційності у міжнародних рейтингах може бути використаним для визначення фокусів державної, регіональної та галузевої політик із сприяння інноваційності відповідних систем. Показник інноваційності у дослідженні якості економічного зростання формувався на основі п'яти вимірів: 1) екосистема талантів; 2) екосистема ресурсів, 3) фінансова екосистема, 4) технологічна екосистема, 5) інституційна екосистема [9]. Певна частина цих показників для досягнення їх рівня країн з високою інноваційністю потребує часу, та заходи з досягнення цих орієнтирів мають вживатися вже сьогодні, але одночасно рівень низки показників цієї методики може бути поліпшеним у короткостроковому періоді, зокрема, за рахунок поліпшення ділової культури, організації процесів у державному секторі, збільшенні способів та обсягів фінансування інноваційної діяльності.

Світові рейтинги є лише відображенням результатів оцінювання, і вони мають свої обмеження, пов'язані і з методиками оцінювання, і з доступністю даних та формуванням їх баз для проведення оцінки. Та вони можуть використані для опрацювання ключових орієнтирів інноваційної політики суб'єктів різних рівнів для забезпечення їх інноваційності.

Список використаних джерел:

1. Cornell University, INSEAD, and WIPO (2020). *The Global Innovation Index 2020: Who Will Finance Innovation?* Ithaca, Fontainebleau, and Geneva. 2. Cornell University, INSEAD, and the World Intellectual Property Organization (WIPO) (2022). *The Global Innovation Index 2022. Report* / URL: <https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo-pub-2000-2022-section1-en-gii-2022-at-a-glance-global-innovation-index-2022-15th-edition.pdf>. 3. IMD (2022). IMD



World Competitiveness Booklet. URL <https://worldcompetitiveness.imd.org/> 4. UNDP (2022). *Human Development Report 2021/22. Uncertain Times. Unsettled Lives. Shaping our Future in Transforming World.* URL: <https://hdr.undp.org/content/human-development-report-2021-22>; 5. Wikipedia. Innovativeness. URL: <https://en.wiktionary.org/wiki/innovativeness>. 6. Subrabanian A. (1996). Innovativeness: Redefining the Concepts. *Journal of Engineering and Technology Management*. 1996, Vol.13. Iss. 3-4. Pp. 223-243. [https://doi.org/10.1016/S0923-4748\(96\)01007-7](https://doi.org/10.1016/S0923-4748(96)01007-7). 7. Прохорова В.В., Мушнікова С.А. Інноваційність системи управління як умова забезпечення безпеки розвитку підприємства. *Економічний Вісник Дніпровської Політехніки*. 2019. №2. С. 82-90. <https://doi.org/10.33271/ev/66.082> 8. Hollanders H., Nordine Es-S. / Maastricht Economic and Social Research Institute on Innovation and Technology (MERIT), European Commission (2022). *European Innovation Scoreboard 2022 – Methodology Report*. 87 p. URL: [https://research-and-innovation.ec.europa.eu/system/files/2022-09/ec\\_rtd\\_eis-2022-methodology-report.pdf](https://research-and-innovation.ec.europa.eu/system/files/2022-09/ec_rtd_eis-2022-methodology-report.pdf) 9. World Economic Forum (2024). *The future of Growth. Report 2024*. URL: <https://www.weforum.org/publications/the-future-of-growth-report/>

**Правдюк Н.Л., д-р, екон. наук, професор**  
**Козловська Л.Ю., здобувачка вищої освіти ступеня бакалавр\***  
**Вінницький національний аграрний університет, Україна**

### **Механізм управління фінансовою безпекою підприємства бюджетної сфери**

На даний час, через кризу в українській економіці, більшість українських підприємств стикаються з нестабільним управлінням. У цій ситуації необхідно уникати фінансових прорахунків та впроваджувати ефективні управлінські практики. Варто зазначити, що як стратегічний інструмент забезпечення фінансової безпеки підприємств та підвищення їх інвестиційної привабливості, до фінансового стану підприємств висуваються особливі вимоги, зокрема щодо фінансової стійкості, ділової активності, ліквідності та платоспроможності. У цьому контексті управління фінансовим станом підприємства має велике значення для забезпечення фінансової безпеки [1].

Фінансова безпека – це стійкість фінансового стану підприємства, установи, організації або країни впоратися з фінансовими ризиками. Вона включає в себе наявність достатніх фінансових ресурсів, ефективне управління фінансами, розуміння та контроль над фінансовими процесами, а також здатність адаптуватися до змін у фінансовому середовищі. Проаналізувавши фінансову стійкість відділу фінансів Тульчинської районної державної адміністрації було визначено, що на кінець 2023 року спостерігалось збільшення коефіцієнта фінансової незалежності установи від зовнішніх кредиторів. На початку 2023 року було встановлено, що досліджувана бюджетна установа має високий рівень

\* Науковий керівник - Правдюк Н.Л., д-р. екон. наук, професор.

фінансової стійкості, як показує коефіцієнт фінансової стабільності. Розрахунок коефіцієнта стабільності структури оборотних активів показав, що на початок 2023 р. частка оборотних активів, яка фінансується з використанням власних джерел фінансування становить 81%, а на кінець 2023 р. – 100%. . На поч. 2023 р. вартість основних засобів становила 94%, а на кін. 2023 – 91%. Це свідчить про позитивну динаміку для установи.

"Управління фінансовою безпекою" - це система принципів і методів, що використовуються для розробки та реалізації управлінських рішень, спрямованих на захист пріоритетних фінансових інтересів суб'єкта фінансових відносин від зовнішніх і внутрішніх загроз. Метою такого управління є створення умов для стабільного розвитку у майбутньому періоді шляхом забезпечення фінансової стійкості, ефективного використання ресурсів, мінімізації ризиків та забезпечення фінансової безпеки. Для досягнення цих цілей використовуються різноманітні інструменти, такі як фінансове планування, контроль за фінансовими потоками, розробка стратегій ризик-менеджменту та інші [2].

Метою управління фінансовою безпекою у державній системі спрямоване на створення умов для стійкого та динамічного зростання економіки, забезпечення достатнього рівня фінансових ресурсів для виконання європейських соціальних стандартів та підвищення добробуту населення.

У державній системі суб'єктом управління фінансовою безпекою є Міжвідомча комісія з питань фінансової безпеки при РНБО, КМУ, Рахункова палата, Міністерство фінансів, НБУ, Державна фіскальна служба України.

Управління фінансовою безпекою в державній системі охоплює такі об'єкти як Державні фінанси, бюджетний дефіцит або профіцит, державний борг, обсяг іноземних інвестицій, податкові надходження.

На рисунку 1 згруповано основні завдання управління фінансовою безпекою у державній системі.



**Рис.1. Завдання управління фінансовою безпекою у державній системі**  
Джерело: сформовано автором на основі – [2]

Управління фінансовою безпекою включає два основних напрямки: реагування на поточні проблеми та стратегічне планування на майбутнє. Перший напрямок передбачає прийняття швидких рішень для вирішення невідкладних фінансових проблем, що виникають у підприємства. Другий напрямок включає розроблення довгострокової стратегії фінансової безпеки, яка орієнтована на планування на тривалий період - від трьох до семи років [3].

Стосовно принципів, на базі яких формується механізм управління фінансовою безпекою у державному секторі вони представлені у табл. 1.

Таблиця 1

**Принципи на яких формується механізм управління фінансовою безпекою у державному секторі**

<b>Принципи</b>	<b>Характеристика принципів</b>
<i>Прозорість</i>	Механізм управління фінансовою безпекою у державному секторі повинен ґрунтуватися на прозорих принципах, що дозволяють ефективно контролювати та відстежувати фінансові операції та ризики.
<i>Відповідальність</i>	Управління фінансовою безпекою повинно бути покладено на відповідальних та компетентних фахівців, які забезпечують ефективне виконання фінансових обов'язків та прийняття відповідних рішень
<i>Раціональність</i>	Механізм управління повинен базуватися на раціональному підході до фінансових ресурсів та їх ефективного використання, з метою забезпечення стабільності та розвитку державного сектору
<i>Гнучкість</i>	Управління фінансовою безпекою повинно бути гнучким та адаптивним до змін у фінансовому середовищі, здатним швидко реагувати на нові виклики та ризики
<i>Співпраця</i>	Механізм управління повинен передбачати співпрацю та координацію між різними органами та структурами державного сектору, з метою ефективного вирішення фінансових проблем та забезпечення фінансової стабільності
<i>Інновації</i>	Управління фінансовою безпекою повинно сприяти впровадженню інноваційних підходів та технологій, що дозволяють покращити ефективність та якість фінансового управління
<i>Забезпечення резервів</i>	Механізм управління повинен передбачати створення та збереження фінансових резервів, які забезпечують стійкість та захист державного сектору від фінансових ризиків та кризових ситуацій
<i>Постійне вдосконалення</i>	Управління фінансовою безпекою повинно ґрунтуватися на постійному вдосконаленні та оновленні, з метою адаптації до змін у фінансовому середовищі та підвищення його ефективності.

Джерело: сформовано автором на основі – [2]

Фінансова безпека підприємства є важливою складовою економічної безпеки і потребує особливої уваги. Забезпечення належного захисту фінансової сфери діяльності підприємства є необхідним для його поточної діяльності та розвитку.

Ступінь фінансово-економічної безпеки підприємства залежить від здатності керівництва забезпечити стабільний економічний розвиток, досягнення основних цілей діяльності, збереження незалежності та ліквідності фінансової системи. Для досягнення цих цілей необхідно розробити та впровадити систему постійного моніторингу фінансово-економічного стану

підприємства з метою виявлення ознак кризових явищ та банкрутства, а також нейтралізувати негативний вплив кризових явищ економіки та конкурентів. Додатково, необхідно зміцнити операційну ефективність системи контролю та сформувати адекватну систему обліку фінансових потоків.

Список використаних джерел:

1. Правдюк Н.Л., Мулик Т.О., Мулик Я.І. Управління фінансовою безпекою підприємств: обліково-аналітичний аспект: монографія – Київ: «Центр учбової літератури». 2019. – 224 с.; 2. Пойда – Носик Н.Н., Черленяк І.І. Управління фінансовою безпекою на макро- та мікрорівнях: теоретико – методологічні засади. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Економіка. 2021. Вип.1. с.59 – 67; 3. Юнацький М.О., Гребенюк І.В. Механізм управління фінансово – економічною безпекою підприємства та його складові. Торгівля і ринок України. 2019. №2. с. 73 – 80.

**Проскурніна Н.В. д-р екон. наук, професор**  
**Соколов Д.С. здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії\***  
**Харківський національний економічний університет ім. Семена Кузнеця,**  
**Україна**

### **Цифрова трансформація як інструмент підвищення конкурентоспроможності підприємств**

Швидкий розвиток цифрових технологій, таких як хмарні обчислення, штучний інтелект, блокчейн, інтернет речей та інші, докорінно змінює умови роботи та впливає на конкурентоспроможність сучасних підприємств. Цифрова трансформація стала нагальною необхідністю для розвитку бізнесу, щоб ефективно адаптуватися до нової реальності цифрової економіки та підтримувати стійкі конкурентні позиції. Це робить необхідним вивчення зв'язку між цифровою зрілістю організацій та їх конкурентоспроможністю.

Питаннями важливості дослідження впливу цифрової трансформації на конкурентні переваги сучасних підприємств приділяли увагу такі вчені як Іванов Ю.Б., Шваб К., Джон К. та інших.

Цифрова трансформація - це комплексний процес впровадження сучасних цифрових технологій в усі сфери діяльності компанії для підвищення ефективності, створення нових можливостей бізнесу та забезпечення конкурентних переваг [1].

Цифрова зрілість - це ступінь готовності підприємства до комплексної цифрової трансформації. Цифрова зрілість є ключовим фактором нарощення ринкової вартості та капіталізації сучасних компаній [2].

Конкурентоспроможність підприємства - це комплексна характеристика, що визначає здатність компанії конкурувати на певному ринку завдяки

---

\* Науковий керівник - Проскурніна Н.В. д-р екон. наук, професор

ефективному використанню своїх конкурентних переваг [2].

Цифрова трансформація дозволяє підвищити конкурентоспроможність за рахунок:

- Автоматизації та оптимізації бізнес-процесів
- Впровадження клієнтоорієнтованих цифрових сервісів
- Швидкого реагування на зміни ринкового попиту
- Підвищення продуктивності праці та ефективності операцій
- Скорочення витрат
- Відкриття нових каналів збуту та можливостей монетизації [3].

Тобто цифрова трансформація дає можливість посилити ринкові позиції і вдосконалити бізнес-процеси, що вкрай важливо в сучасних умовах динамічного ринкового середовища та високого рівня конкуренції.

Існує кілька основних підходів до оцінки рівня цифрової зрілості організацій:

- Модель зрілості ІТ-процесів CMMI (Capability Maturity Model Integration) - дозволяє оцінити зрілість окремих ІТ-процесів за шкалою від 1 до 5.
- Модель зрілості цифрових технологій Gartner - визначає 5 рівнів зрілості від початкового до оптимізованого на основі параметрів управління ІТ, застосування технологій, інтеграції систем.
- Модель Berg Insight M2M Maturity Index - дає кількісну оцінку зрілості за 10 параметрами за шкалою від 1 до 5.
- RAM-модель оцінки зрілості аналітики - визначає зрілість аналітичних процесів за рівнями від початкового до оптимізованого.
- Модель зрілості цифрової компетентності - оцінює наявність цифрових навичок, готовність до змін, лідерство, культуру інновацій [4].

Таблиця 1

### Аналіз впливу цифровізації на конкурентні позиції підприємств

Напрямок впливу	Приклад	Вплив на конкурентні позиції
Автоматизація та оптимізація бізнес-процесів	Впровадження хмарних технологій, роботизації, AI	Зниження витрат, підвищення продуктивності
Нові цифрові продукти та сервіси	Цифрові платформи	Додаткові канали продажів та доходи
Персоналізація та задоволення потреб клієнтів	Алгоритми персональних рекомендацій	Лояльність та задоволеність клієнтів
Гнучкість та адаптивність	Швидкі ітерації цифрових продуктів	Швидка відповідь на зміну попиту

Сформовано автором за [5]

Як бачимо, вдале застосування цифрових технологій дає суттєві конкурентні переваги за рахунок оптимізації процесів, нових продуктів і кращого досвіду клієнтів.

Цифровізація радикально змінює традиційні бізнес-моделі, операційні процеси, взаємодію зі споживачами. Вона відкриває більше можливостей для оптимізації витрат, створення інноваційних продуктів та сервісів, підвищення задоволеності споживачів.

Підприємства, які впроваджують цифрові технології та трансформують свою діяльність відповідно до вимог цифрової економіки, отримують значні конкурентні переваги у своїй галузі.

Отже, у довгостроковій перспективі лідерство на ринку належатиме саме підприємствам, які пройшли цифрову трансформацію.

Список використаних джерел:

1. Амосов О. Ю., Ткачова Н.П. Цифрова трансформація бізнесу як нова парадигма управління. Збірник наукових праць. *Економічний часопис Волинського національного університету імені Лесі Українки*. 2018. № 4. С. 13-19; 2. Іванов Ю.Б. Цифрова економіка: тренди та перспективи авангардного характеру розвитку. *Проблеми економіки*. 2018. №1. С.49-54; 3. Шваб К. Четверта промислова революція : монографія ; пер. з англ. К.: Ваклер Україна, 2018. 198 с; 4. Коптева Г.М. Підходи до оцінки зрілості бізнес-процесів підприємства з позиції їх економічної безпеки. Електронне наукове фахове видання. *Ефективна економіка*. 2020. №4. С. 14-18; 5. Коттер Дж.П. Попереду зміни: як очолити перетворення в швидкозмінному світі; пер. з англ. - К.: Вид-во Фабула, 2021. 208 с.

**Рудаченко О.О., д-р екон. наук, професор**  
**Ісаєнко О.В., здобувач вищої освіти ступеня доктор філософії**  
**Харківський національний університет міського господарства**  
**імені О.М. Бекетова, Україна**

### **Важливість інноваційно-інвестиційної складової в діяльності підприємств в воєнний період**

Протягом двох років в Україні триває повномасштабна війна, внаслідок вторгнення росії, що викликало значні перетворення у сфері підприємництва, які виявилися як викликами, так і можливостями для бізнесу. Підприємства, з метою забезпечення свого безперервного функціонування, почали адаптуватися до нових умов, трансформуючи свою діяльність в іншу сферу та змінюючи стратегію розвитку та впроваджуючи інноваційні методики. Суттєві зміни в економічній та соціальній сферах змусили підприємців активно адаптовуватися, у тому числі, шукаючи альтернативні джерела сировини, нові ринки збуту та удосконалювати методи управління. Війна з росією створила кризову ситуацію, яку в Європі не бачили протягом майже 80 років. Так, одним із порятунку з кризових ситуацій, в які потрапив український бізнес – інвестиції, як міжнародні, так і вітчизняні. Так, в Закон України «Про інвестиційну діяльність» зазначено, що під «Інвестиціями є всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, в результаті якої створюється прибуток (доход) та/або досягається соціальний та екологічний ефект» [1]. Одним із видів інвестицій є капітальні інвестиції – фінансові ресурси, що спрямовуються на відтворення основних засобів, розширення, реконструкцію

та модернізацію суб'єктів підприємництва різної сфери діяльності. Так, застаріле обладнання, великий відсоток зношеності основних засобів, падіння якості наданих послуг та, в цілому, збитковість, на жаль, реалії сьогодення. Саме тому для відбудови економіки України та розвитку інновацій капітальні інвестиції відіграють важливу роль.

Отже, інвестиції є одним із ключових факторів розвитку підприємств та економіки загалом в будь-який період. Особливо гостро це відчувається в період воєнних дій, оскільки війна призводить до зниження виробничої активності, збитків, банкрутства і руйнувань. Інвестиції стають ключовим інструментом для відновлення виробництва, реконструкції інфраструктури та забезпечення безпеки підприємств [2]. Вони сприяють відновленню робочих місць, забезпеченню необхідного обладнання та ресурсів для виробництва важливої продукції, а також підтримці життєвого циклу підприємств. Інвестиційна діяльність в цей період допомагає зберегти економічну стабільність, сприяє відновленню соціально-економічної ситуації та сприяє підтримці національної безпеки.

Також інвестиції відображають сукупність фінансових вкладень у виробництво нових матеріальних та нематеріальних активів, що сприяють зростанню продуктивності праці, конкурентоспроможності та рентабельності. У зв'язку з цим, вивчення та розуміння важливості інвестиційної складової в діяльності підприємств є актуальною та значущою проблемою.

Варто зазначити, що Члени Європейської Бізнес Асоціації (ЄБА) [2] визначили стратегічні пріоритети, спрямовані на сприяння відновленню та реконструкції України, включаючи стимулювання залучення іноземних інвестицій. У лютому 2023 року ЄБА, спільно з Global Business for Ukraine [3] та Ukraine Invest, ініціювали розробку та запуск Інвестиційної карти України [4], призначеної для інформування потенційних інвесторів про наявні можливості в Україні та приваблення нових інвестиційних проєктів. Станом на лютий 2024 року на Інвестиційній карті України вже було представлено 144 проєкти з потенціалом приваблення інвестицій на суму 5 млрд. доларів. З них 50 проєктів націлені на відновлення та реконструкцію України. Також, протягом 2023 року Україна вже отримала 21 запит від зацікавлених інвесторів, які виявили інтерес до проєктів, представлених на дані інтерактивній карті.

На Інвестиційній карті [4] існує окремий розділ під назвою «Українська інвестиційна платформа стартапів», де можливо ознайомитися з загальною інформацією про український IT-сектор та стартапи в Україні. Особливу увагу приділяється питанням євроінтеграції, що включає широкий спектр аспектів, таких як гармонізація законодавства України з європейськими стандартами, підтримка та сприяння підприємств в доступі до європейських ринків тощо.

Також, варто зазначити, що в перспективах планах уряду України є отримання статусу кандидата на членство в ЄС та мати рівноправний доступ до міжнародних програм, проєктів та грантів з залучення іноземних інвестицій, оскільки інвестиції є не лише джерелом фінансових ресурсів, але й інструментом стимулювання інновацій, підвищення продуктивності праці та конкурентоспроможності підприємств. Таким чином, розвиток ефективної

інвестиційної політики у воєнний час є важливим для забезпечення відновлення економіки та збереження національного потенціалу для майбутніх поколінь.

Список використаних джерел:

1. Законом України № 1560-XII від 18.09.91 «Про інвестиційну діяльність». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12#Text>; 2. Rudachenko O., Svitlychna V., Perminova S., Krasnokutskyi Ye., Pyskun L. (2023). Forecasting investment activities of rail transport enterprises using trend models. Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice, 3(50), 202–212; 3. Global Business for Ukraine. URL: <https://www.gb4u.org>; 4. Ukraine Invest. URL: <https://ukraineinvest.gov.ua>; 5. Інвестиційна карта. URL: [України https://investmentmap.com.ua/ua/main-ua/](https://investmentmap.com.ua/ua/main-ua/)

**Самофатова В.А., д-р екон. наук, професор**  
**Ісмагілова Є. А., здобувач вищої освіти ступеня магістр**  
**Одеський національний технологічний університет, Україна**

### **Шляхи зниження витрат на підприємствах хлібопекарної галузі**

Хлібопекарна галузь є однією зі стратегічно важливих ланок ринкової економіки країни, тому, що формує її продовольчу безпеку.

Сьогодні війна, нестабільність та постійна зміна стану зовнішнього середовища, посилення конкуренції на національному та глобальному рівнях, зниження обсягів виробництва через зниження доходів населення та його еміграцію з країни, змушує виробників хлібопекарної галузі до впровадження заходів та розробки ефективних стратегій розвитку підприємств.

В умовах ринку, основна мета діяльності кожного підприємства є отримання максимального прибутку від своєї діяльності, тому однією з умов його успішності на ринку є розмір витрат на виробництво, так як чим він менше, тим більший прибуток отримує підприємство з урахуванням рівня ринкових цін.

Питання зниження витрат на підприємстві, пошук резервів і шляхів їх вирішення є складними в умовах сучасної економіки підприємства, так як їх вирішення дозволяє кожному підприємству вижити в жорсткої конкуренції в умовах ринку, збудувати міцне підприємство з потужним економічним потенціалом.

Але сьогодні, війна та економічний стан країни не сприяє оптимальному використанню виробничих ресурсів, зростають обсяги їх споживання, що негативно віддзеркалюється на показниках рентабельності, конкурентоспроможності продукції, нестачі власних коштів, виникають проблеми покриття витрат та ін. Тому, пошук шляхів зниження витрат виробництва на вітчизняних підприємствах є актуальною проблемою.

Собівартість – це економічне поняття, що показує грошове вираження витрат підприємства на підготовку виробництва, процес виробництва продукції і її збут [1, с. 384].



Собівартість продукції описує ефективність всього процесу виробництва на підприємстві, так як через неї відображаються рівень організації виробничих та інших процесів, технічний рівень виробництва, рівень продуктивності праці та ін. Собівартість продукції з точки зору як економічний показник використовується для контролю ефективності використання виробничих ресурсів, оцінки економічної ефективності організаційних та технічних заходів, розрахунку цін на продукцію. Зниження собівартості є основним джерелом зростання прибутку підприємства [1].

До собівартості продукції включають наступні п'ять основні елементи: матеріальні витрати, витрати на оплату праці, відрахування на соціальні заходи, амортизація основних засобів, інші витрати.

Зниження витрат виробництва впливає на розмір собівартості продукції та є однією з основних умов зростання прибутку підприємства, підвищення рентабельності та ефективності його роботи.

Зниження собівартості продукції дозволяє підприємству знижувати ціну на свою продукцію до рівня цін підприємств-конкурентів або навіть і нижче.

На рисунку 1 запропонуємо основні шляхи зниження витрат на виробництво продукції.



**Рис. 1. Основні шляхи зниження витрат підприємства [2, с. 125]**

Шляхи зниження собівартості призведуть до покращення наступних основних економічних і соціальних результатів:

- підвищення прибутку, що залишається у розпорядженні підприємства;
- поява можливостей більшого матеріального стимулювання робітників підприємства і вирішення їх соціальних проблем;
- поліпшення фінансового стану підприємства;
- підвищення ефективності діяльності підприємства;
- підвищення показників рентабельності на підприємстві;

– можливість зниження ціни реалізації продукції, що дозволить підвищити її конкурентоспроможність і збільшити обсяг продажів та ін.

Можна зробити висновки, що шляхи зниження витрат розробляються і приймаються окремо для кожного підприємства його керівництвом враховуючи вид і результати діяльності, тому необхідно постійно здійснювати пошук шляхів зниження собівартості продукції підприємства, передусім за рахунок збільшення продуктивності і ефективності виробництва. Але потрібно чітко уявляти за рахунок чого проводиться це зниження, так як зниження собівартості, що призводить до погіршення якості продукції, не є економічно виправданим. Таким чином, заходи щодо зниження собівартості продукції що пропонуються на підприємстві повинні мати розрахунок їх ефективності та чітке економічне обґрунтування.

Список використаних джерел:

1. Економіка підприємства: підручник / під заг. ред. д.е.н., проф. Ковальської Л.Л. та проф. Кривов'язюка І.В. Київ: Видавничий дім «Кондор», 2020. 700 с.; 2. Соціальна, поведінкова, адаптивна економіка: теорія та практика: монографія кол. авт. О.І. Павлов, Т.А. Кулаковська, В.А. Самофатова [та ін.]; за ред. О.І. Павлова. – Одеса: Астропринт, 2016. 172 с.

**Сербін В.В., здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії\***  
**Державний біотехнологічний університет, Україна**

### **Комунікації в управлінні персоналом підприємства**

Застосування інформації, та формування комунікацій, через використання сучасних способів забезпечення їх ефективного використання (каналів), складають інфраструктуру нинішнього типу управління підприємствами. Комунікації у менеджменті більшість науковців відносять до специфічних процесів управління, так як вони зв'язують всі керівні функції сучасної, починаючи з організації, планування, мотивації й контролю підприємницької діяльності. За формальною ознакою комунікаційний процес частіше всього визначається як процес постійного обміну інформацією між всіма співробітниками підприємства, а також тими суб'єктами зовнішнього середовища, котрі взаємодіють з підприємством, з ціллю забезпечення розв'язання проблем його діяльності [1, 2].

Розглядаючи проблематику комунікаційного обміну інформацією в сучасному підприємстві, в першу чергу, визначають склад трудового колективу, тих людей, котрі беруть безпосередньо участь в виробничому спілкуванні, як індивідуально, так і в групі, через прямі бесіди, телефонні розмови, ділове листування та формування документальних звітів. Саме на ці комунікативні зв'язки припадає основна частина комунікацій, але комунікативний процес має досить складну структуру, котра враховує, той фактор, що комунікації в своєму

---

\* Науковий керівник - Пасемко Г.П., доктор наук з державного управління, професор

складі передбачають не лише обмін інформацією, а й формують різні типи специфічних зв'язків між працівниками трудового колективу. Ефективність застосування комунікацій в системі управління сучасним підприємством виступає визначальним фактором в формуванні високого рівня якості управлінських рішень. Різними формами комунікацій (спілкуванням) пронизана по горизонталі та вертикалі вся діюча система управління будь-якою організацією. Головною метою комунікації виступає забезпечення розуміння, осмислення та розшифровка переданої інформації, та виконання відповідних дій на її основі [3].

Рівень організації та показники ефективності комунікаційного процесу для підприємств в значному ступені залежить від ступеню освіченості та досвіду керівника, а також теоретичних знань і здібностей спеціалістів фірми, котрі можуть сприяти знайти більш ефективні методи здійснення комунікації, набути навиків раціональної організації процесів передавання, засвоєння та використання виробничої інформації. За умови відсутності ефективних комунікацій підприємство втрачає можливості з організації та управління втрачаються, виробничі процеси перестають бути керованими, діяльність набуває хаотичного, проблемного та нескоординованого характеру.

Процес управління сучасними інноваційними комунікаціями вимагає від підприємства розуміння інформаційних потреб виробництва та оцінки можливостей співробітників щодо роботи з комунікаціями. Сучасне виробництво вимагає від своїх робітників високого рівня володіння основними технологіями комунікацій в реалізації управління бізнесом [4]. Діджитальні економічні умови формують нові підходи не тільки в реалізації управління через інноваційні комунікації, а й формування нових підходів до розвитку мережі комунікаційного забезпечення всіх аспектів інноваційної діяльності підприємств. Головними результатами формування ефективною системи управління інноваційними комунікаціями підприємства стають підвищення продуктивності праці та досягнення задоволеності працівників підприємства при реалізації групової взаємодії. Процес конструювання ефективною моделі комунікацій в управлінні здійснюється з урахуванням особливостей конкретного підприємства, основних його векторів комунікаційних потоків.

Забезпечення ефективних комунікацій, як в самій організації, так і за її межами, досягається саме через добре організований комунікаційний процес, котрий є багаторівневим та включає в себе значну кількість інформаційних потоків. Комунікації можуть бути внутрішні, зовнішні та змішаного типу. Отже, формування сучасних комунікацій на будь-якому рівні - це складний процес, котрий спирається на застосування багаторівневих принципів передачі, обробки та реалізації завдань з використанням інформаційних масивів. Головним завданням комунікацій будь-якого рівня залишається їх здійснення, таким чином, щоб всі сторони зрозуміли, опрацювали та виконали вихідну ідею та відповідно зреагували на неї в контексті виконуваних функцій.

Залежно від ключового параметру, за котрим розглядаються комунікації, розрізняють різні підходи в класифікації комунікацій. Відомий у галузі

дослідження проблематики комунікацій український вчений О. Почепцов розглядає наступні наукові підходи в розкритті характеристик комунікацій:

1. Традиційний підхід трактує комунікацію у межах застосування здатності до риторики, розвитку мистецтва правильного мовлення, а також науки про вплив на людей через мовлення; в межах філософії та логіки, як особливих суспільних наук, котрі дають змогу формувати ефективні моделі спілкування між людьми; в межах теорії аргументації, як специфічної науки, котра являє собою відгалуженням логіки та навчає способам переконання людей, пошуку незаперечної аргументації з забезпечення доказів при відстоюванні власної думки чи спростуванні думки співрозмовника.

2. Загальнотеоретичний підхід, котрий спирається на розвиток теорії комунікації, як науки про людське спілкування; а також в її рамках формування підходів в теорії масової комунікації, як специфічної управлінської науки щодо особливостей спілкування з масовою аудиторією; наукових положень семіотики як специфічної теорії про знаковий аспект комунікації, котрий сприяє розумінню знаків комунікації та їх формування в інформаційні масиви; теорії міжнародних комунікацій, як специфічної науки щодо різновидів суспільної діяльності, таких як державне управління, міжурядові переговори, якісний переклад, як форма міжнародного спілкування, а також комунікації в розвитку міжнародного менеджменту конфліктних ситуацій.

3. Прикладний підхід, що котрий спирається на застосування: психоаналізу, як особливої науки, котра трактує комунікативні процеси як форму прояву свідомих та підсвідомих процесів і реакцій людини, ту частину людської психіки, котру зазвичай особистість закриває для інших індивідуальною цензурою; науку про ефективні ділові комунікації, котра вивчає найбільш раціональніші способи використання комунікацій при розв'язування ділових проблем; методології застосування інформації, як прикладної логічної та математичної науки; методології комунікативних обмінів, як інструментарію реалізації управлінської стратегії та тактики людської поведінки в процесі здійснення обміну інформацією.

4. Фізіологічний підхід, котрий сформувався та розвивається на застосуванні наступних наукових позицій: лінгвістики, як специфічної науки про мову, котра розкриває специфіку мовних форм, через які саме й відбувається процес комунікації; семантики, особливої науки з вивчення значення окремих мовних одиниць, адже формалізація семантики забезпечує інформаційне моделювання людського мислення, створення моделей спілкування, в тому числі через штучний інтелект, на чому й базується комп'ютерна лінгвістика; соціолінгвістики, як суспільної науки, котра вивчає зв'язки соціальних та різних мовних структур; науки психолінгвістики – науки про еквіваленти нових процесів у психіці; паралінгвістики, котра досліджує процеси, що супроводжують дії мовної комунікації, або, іншим чином, невербальні комунікації.

5. Психологічний та соціологічний наукові підходи, котрі спираються на результати досліджень процесів комунікації у наступних наукових аспектах: у психології, як теорії про поведінку окремої особистості, групи людей або цілого

народу в відповідності до згідно їх менталітету; у соціології, к теорії вивчення специфіки відносини а різних соціальних структурах [5].

Список використаних джерел:

1. Бебик В. М. Інформаційно-комунікаційний менеджмент у глобальному суспільстві: психологія, технології, техніка паблік рилейшнз : монографія / В. М. Бебик. – К. : МАУП, 2005– 440 с.; 2. Мазур В.С. Нові підходи і форми менеджменту, як особливого типу управління / В. С. Мазур // Пріоритети економічного розвитку України: історія та сьогодення. – Вінниця, 2016. – С. 178-183.; 3. Гурієвська О. Феномен групового мислення в інформаційній взаємодії / Гурієвська Валентина // Дні інформаційного суспільства-2013 : матеріали щорічної наук.-практ. конф. за міжнар. участю (м. Київ, 20 – 21 трав.2013 р.). – К : КоФа, 2013. – с. 187 – 189; 4. Прус Л. Р. Комунікаційний менеджмент / Л. Р. Прус // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2009. – № 1. – С. 38-41; 5. Почепцов О.О. Теорія комунікацій / О.О. Почепцов. – К. : Київський університет, 2019. – 238 с.

**Снігова О.Ю., д-р екон. наук, с.н.с.**

**ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України», Україна**

### **Щодо інвестиційних передумов справедливої трансформації територіальних громад Львівсько-Волинського вугільного басейну**

Структурна трансформація вугільних громад у європейському економічному просторі здійснюється на засадах реалізації принципів справедливої трансформації. Це вимагає комплексного розв'язання проблемних питань в економічній, соціальній, культурній, житлово-комунальній та екологічній сферах громади, які виникають внаслідок закриття містоутворюючих вугледобувних та суміжних підприємств.

Перш за все, реалізація структурної трансформації економіки вугільних громад передбачає диверсифікацію місцевої економіки та потребує здійснення інвестицій у сфери, непов'язані з вуглевидобутком. Саме тому реалізація ідей та принципів справедливої трансформації вимагає оцінки інвестиційних передумов, що склалися в громаді, які визначаються сукупністю об'єктивних факторів, зумовлених її природними, соціально-економічними, інфраструктурними, іншими особливостями.

В рамках проекту «Нова енергетика – сприяння діалогу для сталого розвитку українського вугілля регіони», який реалізується партнерськими організаціями за підтримки Федерального міністерства економіки та захисту клімату Німеччини у співпраці з Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH фахівцями ДУ «Інститут економіки та прогнозування економіки України» було проведено опитування стейкхолдерів процесу справедливої трансформації пілотних вугільних громад Львівсько-Волинського вугільного басейну. Оцінка інвестиційних передумов справедливої

трансформації вугільних громад Львівсько-Волинського басейну за результатами напівструктурованих інтерв'ю надала можливість встановити наступні:

- широкий перелік природних ресурсів, зокрема й тих, які можливо використовувати для розвитку туристсько-рекреаційного напрямку економічної діяльності (сприятливі природно-кліматичні умови: клімат, повітря, пейзажі, водні об'єкти, ліси тощо). Про наявність у громадах таких ресурсів зазначають представники всіх опитаних громад;

- земельні ресурси сільськогосподарського призначення, які всі опитані громади зазначають серед вагомих ресурсів розвитку, а сільські - виокремлюють як найбільш вагомий для подальшого економічного розвитку;

- відходи шахтного виробництва, використання яких можливо у будівельній галузі, є характерними ресурсами для всіх громад, на території яких розташовано шахтні підприємства;

- спрямованість подолання екологічних наслідків вугледобувної діяльності як необхідна та важлива передумова перепрофілювання економічної діяльності громад на підставі формування умов розвитку екологобезпечних видів діяльності;

- вигідне географічне розташування: близькість до міжнародних трас та кордону, наявність автомобільних та залізничних шляхів. Саме ці умови забезпечують високий рівень потенційної інвестиційної активності у територіальних громадах, що досліджувалися;

- природно-кліматичні умови, сприятливі для розвитку відновлювальної енергетики, зокрема - сонячної генерації. В деяких громадах природно-кліматичні умови розвитку відновлювальної енергетики є дослідженими: оцінена роза вітрів, встановлена кількість сонячних днів на рік. І близькість розташування громад одна до одної надає можливість зробити висновок про наявність такого ресурсу у всіх громадах, що досліджувалися;

- вторинні ресурси для розвитку альтернативної енергетики, представлені у громадах сміттєзвалищами, придатними для виробництва біопалива або газу. Реалізацію можливостей щодо використання побутових відходів для виробництва альтернативної енергії представники громад вбачають у втіленні нормативно-правових засад щодо сортування та переробки відходів в контексті євроінтеграції;

- наявність у громадах земельних ділянок несільськогосподарського призначення, які можливо використовувати для розміщення відновлювальних джерел енергії (зокрема сонячних та вітрових генераторів). Цей факт зазначають у більшості громад. Такі землі у громадах розглядаються як варіант забудови для малої генерації. Також таку можливість вбачають у використанні територій шахт, що реструктуризуються;

- недостатність трудового потенціалу у громадах, пов'язану як з війною, так і з трудовою міграцією за кордон. Проте одночасно зазначається можливість повернення трудових ресурсів з-за кордону, виходячи з його готовності працювати на підставі реалізації гідних умов праці у територіальних громадах;

- потенційна відповідність якісних характеристик трудових ресурсів вимогам нових видів економічної діяльності. У громадах зазначають високі професійні характеристики трудового потенціалу, сформовані на підставі попереднього досвіду праці, його бажання та готовність підвищувати свій кваліфікаційний рівень до потреб інноваційних виробництв зазначають у всіх громадах. Одночасно фактична ситуація у громадах характеризується незадовільною віковою структурою трудового потенціалу, яка посилюється тенденціями неповернення молоді до маленьких громад після навчання у навчальних закладах обласних центрів, або з-за кордону;

- розвинена фінансова інфраструктура, яка спроможна забезпечити можливості залучення та сприятиме реалізацію інвестиційно привабливих проектів;

- промислова інфраструктура, яка у вугільних громадах, що досліджувалися, є розвиненою;

- площі, які можливо використовувати для розміщення виробництва елементів обладнання ВЕ. У громадах такі площі по'язані з шахтами лише частково і серед найбільш затребуваних є шахтні будівлі. Проте напрями використання цих будівель є обмеженими за рахунок невідповідності їх стану сучасним вимогам до виробничих приміщень інноваційних виробництв. Покращення стану шахтних будівель потребує значних додаткових капіталовкладень.

- інженерні комунікації вугільних підприємств, які за рахунок їх потужності та надійності є затребуваними інфраструктурними елементами ланцюгів виробництва, запровадження будь-якого виду промислової діяльності, зокрема й виробництва елементів обладнання ВЕ. На можливість використання інженерного забезпечення промислових майданчиків шахт вказують представники всіх опитаних територіальних громад, на території яких є вугільні підприємства. В певних громадах вже зроблено практичні кроки до організації індустріальних парків.

- внутрішня спроможність та готовність місцевої професійної освітньої інфраструктури щодо забезпечення сучасних вимог до якості трудових ресурсів. Розвиненість освітньої інфраструктури у міських територіальних громадах є очікуваною. На територіях сільських територіальних громадах існуючий потенціал закладів освіти трансформується для його використання у забезпеченні потреб диверсифікації місцевої економіки;

- досвід реалізації проектів впровадження енергоощадних технологій, зокрема у сфері комунальної власності. Для заохочення інвесторів у сфері розвитку альтернативної енергетики реалізація таких проектів є важливою з точки зору підтвердження орієнтованості громади на “зелений” перехід у соціально-економічній діяльності. Це позитивно впливає на інвестиційний імідж громад у цій сфері.

Тож інвестиційні передумови щодо здійснення справедливої трансформації вугільних громад Львівсько-Волинського басейну є сприятливими для інвестиційної діяльності, зокрема за економічними секторами, не пов'язаними з вуглевидобутком.

**Сурай І.Г., д-р наук з держ. управління, професор,  
Жупник І.М., здобувач вищої освіти ступеня магістр  
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника,  
м. Івано-Франківськ, Україна**

### **Особливості публічного управління комунальними підприємствами територіальної громади з охорони здоров'я в Україні**

У контексті трансформації системи охорони здоров'я та наявності конкуренції серед медичних закладів, зокрема комунальних некомерційних підприємств, з'являються нові виклики для тих, хто надає медичні послуги. Перш за все, це стосується не лише виклику, пов'язаного із пандемією COVID-19, який забрав життя понад 112 тисяч українців [1]. Систему охорони здоров'я в Україні випробовує повномасштабна війна, яку розв'язав та продовжує російський агресор.

У зв'язку із дією воєнного стану для публічного управління сферою охорони здоров'я з'явився новий виклик – освоєння сучасних психологічних, економічних та бізнес-аспектів управління в умовах невизначеності та наслідків війни. Очевидним є те, що лікарні, які не розвиваються активно, втрачають свою конкурентну перевагу, у порівнянні з тими медичними установами, які прагнуть підвищити якість медичних послуг, вдосконалюють процеси управління, а також посилюють та розвивають свій заклад і команду професіоналів. В сучасних умовах відбувається радикальна трансформація методів управління діяльністю медичних установ.

Зауважимо, що публічне управління забезпечує взаємодію інтересів держави і народу; базується на владі; включає громадськість у соціально-економічні, громадські та суспільно-політичні процеси. Система закладів охорони здоров'я формує окремий сектор публічного управління, що призводить до значної складності в управлінні.

Особливостями управління закладами сфери охорони здоров'я (на відміну від управління комерційними підприємствами), є такі аспекти, як: застосування комплексу методів теорії управління для його синтезу; забезпечення продуктивності; варіативне поєднання функцій управління і самоуправління в медичних установах. Сьогодні заклади сфери охорони здоров'я мають вирішувати ключові завдання: надання необхідних послуг для збереження здоров'я громадян України та організацію економічно ефективної своєї діяльності.

Погоджуємося з В. А. Довженко, Б. А. Войтенко та І. В. Кравець [2], що параметри завдань для механізмів усіх підсистем управління не можуть бути чітко визначеними, оскільки кожна організаційна структура має свою унікальну специфіку діяльності та відмінний (інший – *уточнення авт.*) характер функціонування (галузеві, територіальні, ментальні та інші компоненти). Так, механізми публічного управління можуть представляти собою спеціальні інструменти, що сприяють здійсненню регулятивного впливу публічних адміністрацій на соціально-економічні та територіальні системи різних рівнів



(країни, області, району, міста, села, громади). Ці інструменти мають створювати необхідні умови для життєдіяльності людей в конкретних громадах [3, с. 64].

Тому, погоджуємося з А. С. Зеніної-Біліченко [3, с.73] щодо виокремлення таких механізмів – частин комплексного механізму публічного управління: економічний, мотиваційний, організаційний, політичний та правовий. Економічний механізм включає елементи публічного адміністрування, такі як банківські операції, грошово-валютні операції, інвестиції, кредитування, оподаткування, страхування та інші. Мотиваційний компонент комплексного механізму публічного управління охоплює командно-адміністративні та соціально-економічні стимули, які мотивують управлінців до ефективної співпраці. В організаційному механізмі поєднано організаційні структури, такі як об'єкти, суб'єкти публічного адміністрування, цілі, завдання, функції, методи та результати їхньої діяльності. Окрема увага має бути приділена політичному аспекту комплексного механізму публічного управління, зокрема, щодо функціонування політики, включаючи економічну, соціальну, фінансову тощо. Нормативно-правове забезпечення, таке як закони, постанови, розпорядження, укази Президента України, методичні рекомендації тощо, представляють правовий аспект комплексного механізму публічного управління.

При цьому зауважимо, що названі механізми будуть мати найбільший ефект при їх застосуванні у комплексі, як комплексний механізм публічного управління, зокрема комунальними підприємствами територіальної громади з охорони здоров'я в Україні.

Список використаних джерел:

1. Covid-19 забрав життя понад 112 тисяч українців. У МОЗ попередили, що вірус залишається загрозою. 06.05.2023 р. URL: <https://informer.ua/uk/covid-19-zabrav-zhittya-ponad-112-tisyach-ukrajinciv-u-moz-poperedili-shcho-virus-zalishayetsya-zagrozoju> (дата звернення 30.01.2024); 2. Довженко В.А., Войтенко Б.А., Кравець І.В. Управління в Україні: історія розвитку та особливості сучасної системи. URL: <https://maup.com.ua/assets/files/expert/13/9.pdf> (дата звернення 10.01.2024); 3. Зеніна-Біліченко А. С. Публічне адміністрування. Конспект лекцій для здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня спеціальності 073 «Менеджмент» денної та заочної форм навчання. Укл. Кам'янське. ДДТУ, 2017. 127 с.

**Таран О. М., канд. екон. наук, доцент**  
**Пасемко Г. П., д-р наук з держ. управління, професор**  
**Державний біотехнологічний університет, м. Харків, Україна**

### **Стратегічний форсайт в публічному управлінні**

Сучасне суспільство характеризується динамічністю та перебуває у процесі постійних трансформацій, повинно реагувати на загрози та виклики сьогодення. У цьому аспекті особливу роль набуває стратегічне передбачення, де суттєву роль відіграють форсайт-технології. «Форсайт (від англ. Foresight — погляд у майбутнє, передбачення) поєднавши у собі найкращі здобутки прогнозування та стратегічного планування став на сьогодні однією з найефективніших технологій проектування розвитку суспільства виходячи, при цьому не з минулого, а з майбутнього» [1].

Решетняк О. І. зауважує, що «форсайти зазвичай зосереджуються на розробці методологій, проведенні передбачення майбутнього та спрямовані на визначення тенденцій науково-технологічного розвитку, найбільш ймовірних технологій, надання рекомендацій щодо формування політики соціально-економічного та науково-технічного розвитку, визначення ключових драйверів та трендів, сценаріїв розвитку та ін». Форсайт-проекти спрямовані на практичне застосування їх результатів, тобто для формування національної та регіональної політики щодо розвитку інновацій та планування науково-технічних змін (наприклад, в Японії та Південній Африці), оцінку нових дослідницьких програм на національному або регіональному рівні (наприклад, у Великобританії, Чехії, Польщі, Кореї). Крім того, результати передбачень були застосовані для внесення змін у існуючі механізми фінансування науково-технічних проектів (наприклад, Німеччині та Франції)[2].

Для України - системно організовані форсайт-дослідження пріоритетних питань розвитку можуть стати важливим елементом прийняття рішень, як для політиків так і численних фахівців, оскільки дозволяють: підвищувати якість політичних рекомендацій; оцінювати потенціал і ресурсні обмеження у майбутньому, а також наслідки прийняття тих, чи інших рішень[3].

Форсайт-дослідження можуть проводитися на різних рівнях інноваційних систем [4]: глобальному – Форсайт-дослідження транснаціональних корпорацій; національному – Форсайт-дослідження пріоритетних областей і напрямків науково-технічного розвитку національної інноваційної системи; галузевому – Форсайт-проекти, які реалізуються із залученням ключових учасників однієї галузі і / або суміжних галузей; корпоративний – Форсайт-проекти, які здійснюються високотехнологічною компанією.

Форсайт-дослідження у своєму розвитку зазнали цілого ряду змін і на даний момент сформувалися наступні напрями. Перше покоління Форсайту розвивалося стосовно прогнозу технологічного розвитку, яке ґрунтувалося на аналізі внутрішньої динаміки розвитку технологій вузьким колом експертів. Друге покоління Форсайт-досліджень отримало ринкову орієнтованість, в основі

якої стоїть мета ув'язки технологічних прогнозів з їх впливом на конфігурацію і обсяг майбутніх ринків попиту й збуту. В даному випадку до складу Форсайт-проектів включаються представники наукового та виробничого секторів. Третє покоління Форсайт-досліджень характеризується значним розширенням кола учасників, а також параметрів і змін (включаючи науку і технологію, економіку і політику, соціальну сферу, захист навколишнього середовища, етичні та соціально-психологічні аспекти), щодо яких здійснюються спроби передбачення[4].

Форсайт поступово став одним з найбільш ефективних інструментів інноваційної організації суспільства. Із 90-х років минулого століття Форсайт широко почав застосовуватись в розвинених країнах у державному управлінні, а також при розробці стратегій, проектів і програм регіонального та місцевого самоврядування[5]. Публічний сектор України також почав виявляти інтерес до більш системного запровадження форсайту. «Форсайтінг є важливим і невіддільним елементом удосконалення роботи парламенту, формування сталої, ефективної та практично застосовної функції держави в абсолютно різних сферах її існування»[6].

#### Список використаних джерел:

1. Квітка С.А. Форсайт як технологія проектування майбутнього: новітні механізми взаємодії публічної влади, бізнесу та громадянського суспільства. *Аспекти публічного управління*. 2016. № 8. С.7. URL: [http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis\\_nbuv/cgiirbis\\_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP\\_meta&C21COM=S&2\\_S21P03=FILE=&2\\_S21STR=aplup\\_2016\\_8\\_3](http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILE=&2_S21STR=aplup_2016_8_3) (дата звернення 20.02.2024).
2. Решетняк О. І. Форсайт-методи в управлінні науково-технологічним розвитком. *Ефективна економіка*. 2019. № 12. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=7492> (дата звернення: 20.02.2024). DOI: [10.32702/2307-2105-2019.12.67](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2019.12.67)
3. Крючкова І.В. Форсайт, як інструмент визначення пріоритетів довгострокового розвитку країни. *Ефективна економіка*. 2021. № 11. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=9556> (дата звернення: 20.02.2024). DOI: [10.32702/2307-2105-2021.11.20](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2021.11.20)
4. Ємельянов В.М., Коваленко І.І., Гончарова Н. В. Принципи та методи форсайт-досліджень у державному та публічному управлінні. *Public Administration and Regional Development 2021, №2:408-432* <https://pard.mk.ua/index.php/journal/article/view/249> (дата звернення 20.02.2024).
5. Квітка, С. (2019). Інноваційні механізми в публічному управлінні: форсайт. *Аспекти публічного управління*, 7(4), 5-16. <https://doi.org/10.15421/151918> (дата звернення 20.02.2024).
6. Огляд форсайт-практик у публічному секторі: досвід Європарламенту, Великої Британії, Естонії та Фінляндії. URL: [https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/migration/ua/Foresight\\_Public\\_Sector\\_update.pdf](https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/migration/ua/Foresight_Public_Sector_update.pdf) (дата звернення 20.02.2024).

**Тімченко О.Д., доцент  
Державний біотехнологічний університет, Україна**

**Аналіз стану та розвитку інноваційної діяльності в Україні**

Останніми роками в Україні спостерігаються помітні тенденції розвитку інновацій порівняно з іншими країнами. Так, спостерігається зростання екосистеми стартапів, де зростає кількість технологічних стартапів у різних секторах, таких як електронна комерція, IT-послуги, розробка програмного забезпечення, фінтех та агротехніка. Розвиток стартап-інкубаторів, акселераторів і програм підтримки відіграв значну роль у сприянні інноваціям і підприємницькому духу. Україна стала центром IT-аутсорсингу, оскільки має потужний резерв талантів у таких сферах, як розробка програмного забезпечення, наука про дані, кібербезпека та штучний інтелект. Внаслідок цього в Україні стрімко розвивається IT-сектор, зосереджуючись на розробці програмного забезпечення та IT-послугах. Багато українських IT-компаній отримали світове визнання за свій досвід, а транснаціональні корпорації створили центри розробки в країні. Ця тенденція сприяла репутації України як нового гравця у світовій IT-індустрії.

Уряд України визнає важливість інновацій та впроваджує ініціативи для підтримки їх розвитку. Запроваджено програми, спрямовані на сприяння підприємництву, залучення інвестицій, сприяння науково-дослідній діяльності. Для підтримки стартапів та інноваційних проектів доступні державні фонди та гранти.

Українські компанії та стартапи все частіше співпрацюють з міжнародними партнерами, беруть участь у міжнародних технологічних конференціях і заходах та шукають інвестиції з іноземних джерел. Транскордонне співробітництво та партнерство сприяє обміну знаннями, забезпечує доступ до нових ринків і знайомств з найкращими світовими практиками. Безперечно, через кращий доступ до фінансових ресурсів великі підприємства мають більші можливості щодо розробки та впровадження інновацій. Наприклад, «Укроборонпром», який є державним конгломератом оборонної промисловості України, зосереджується на інноваціях та модернізації обороноздатності України, включаючи розробку передових військових технологій і систем. Одна з найбільших сільськогосподарських компаній в Україні «Кернел», яка займається виробництвом і дистрибуцією сільськогосподарської продукції, активно використовує інновації у своїй сільськогосподарській практиці, управлінні ланцюгами поставок і впровадженні передових технологій для оптимізації ефективності та продуктивності.

Аналізуючи динаміку витрат на виконання наукових досліджень і розробок у порівнянні з кількістю впроваджених інноваційних видів продукції, можна відзначити, що витрати постійно зростають, а кількість впроваджених інновацій у кількісному вимірі не має чітко вираженої тенденції та змінюється стрибкоподібно (рис. 1.1). Зростання витрат зумовлено більшою мірою інфляційними процесами, які збільшують вартість ресурсів, необхідних для

здійснення інноваційної діяльності.



**Рис. 1 Динаміка впровадження інновацій та витрат на їх здійснення на промислових підприємствах України за період 2010-2020 рік. [1]**

Стрибкоподібний характер впровадження інновацій ми пояснюємо несистемністю здійснення досліджень та циклічним характером інноваційного процесу. Звертають на себе увагу зміни у співвідношенні продуктивних та технологічних інновацій. Практично у всі періоди переважають інновації технологічного характеру. Вітчизняні підприємства максимально орієнтовані на технології, які сприяють економії витрат на виробництво продукції. В умовах, коли багато промислових підприємств стали правонаступниками державних, та отримали застарілу виробничу базу, оновлення технологій є природним процесом, що забезпечує виживання цих підприємств в нових умовах. Також впровадженню технологічних інновацій сприяють інфляційні процеси, які супроводжують періодично виникаючі в країні кризи, що постійно збільшує витратну складову виробництва, знижуючи прибутковість підприємств. Впровадження більш ресурсоефективних технологій сприяє зменшенню цінового розриву та збільшенню рентабельності підприємств.

В той же час, траплялись і періоди переважання продуктивних інновацій (2011, 2018 та 2020 роки), оскільки в умовах високої конкуренції, в тому числі з боку закордонних виробників, підприємствам потрібно боротися не тільки за скорочення витрат, але й за увагу споживачів. В структурі витрат промислових підприємств переважають витрати на інновації над витратами на проведення науково-дослідних робіт, що свідчить про активний обіг на ринку ліцензій (рис. 1.2). Безперечно, позитивним є те, що підприємства отримують доступ до новітніх розробок з мінімальними витратами часу. З іншого боку, ліцензійні умови, як правило, обмежують право користування науковими досягненнями, та не дають довгострокової конкурентної переваги. Конкурентна перевага втрачається з моменту закінчення дії ліцензійних умов або з моменту появи нових продуктів чи технологій, захищених патентним правом.



**Рис. 2 Витрати на інновації промислових підприємств [1]**

Отже, потрібно прагнути до створення таких умов, які будуть максимально стимулюючими для інноваційної активності підприємств. Аналізуючи рейтинг підприємств за Глобальним інноваційним індексом, можна побачити, що країни-лідери в галузі інновацій є високо розвинутими країнами з високим рівнем життя населення. Цей індекс дозволяє порівнювати країни по комплексу параметрів: інституційне забезпечення розвитку інновацій (ефективність уряду, якість регуляторного середовища, культура підприємництва), людський капітал (рівень, тривалість та вартість різних рівнів освіти, чисельність дослідників, витрати на НДДКР навчальних закладів), інфраструктура (доступ до комп'ютерних технологій, рівень енергоспоживання, ефективність логістики, екологічні характеристики), складність ринку (доступ до фінансових ресурсів, рентабельність венчурних компаній, диверсифікація виробництва, масштаби внутрішнього ринку), діловий клімат (частка наукомістких виробництв, співробітництво між університетами та промисловістю), знання та технології (кількість патентів, корисних моделей, наукових статей, складність виробництва, зростання продуктивності праці), результати (кількість нематеріальних активів у різних сферах). Потрібно зазначити, що позиція України в цьому рейтингу не є стабільною: з 43 позиції, яку займала Україна у 2018 році, у 2022 році вона спустилась до 57 позиції, що серед іншого було зумовлено об'єктивними обставинами, пов'язаними з війною. Хоча Україна досягла значного прогресу в розвитку інновацій, вона все ще стикається з такими проблемами, як доступ до фінансування, удосконалення нормативно-правової бази та потреба в продовженні інвестицій у дослідження.

Список використаних джерел:

1. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://ukrstat.gov.ua/>

**Ткаченко С.Є., к.е.н., доцент**  
**Державний біотехнологічний університет, Харків, Україна**

### **Роль інноваційної діяльності в сучасній економічній системі**

На сучасному етапі розвитку світової економіки очевидною є тенденція переходу від індустріального типу економіки до постіндустріального або, як її ще називають, інноваційної економіки, що базується на використанні інформаційних, наукомістких технологій, а також результатів інтелектуальної діяльності.

Світові фінансові кризи кінця ХХ - початку ХХІ ст. зумовили необхідність по-новому поглянути на чинну систему економічних відносин між суб'єктами світогосподарських зв'язків.

Турбулентність економіки та "нова нормальність", що були зумовлені коронакризою, поглибили проблему пошуку нових джерел розвитку та забезпечення економічної безпеки національних економік і світової економіки в цілому.

Тренди розвитку економічних систем розвинених економік та великих економік світу, що розвиваються, дедалі більшою мірою орієнтовані на розвиток і застосування інтелектуальних ресурсів, таких як високоризикований, венчурний капітал, інноваційні кластери, інноваційне підприємництво тощо, які є факторами сталого, збалансованого розвитку національних економік і світового господарства загалом. У сукупності це забезпечує сталий розвиток економіки та її вдосконалення [1].

Аналіз світової практики інноваційного розвитку обумовлений зростанням конкуренції між інноваційно-орієнтованими підприємствами, що, своєю чергою, посилює невизначеність конкурентного простору та посилює ризики інноваційного підприємництва, у тому числі на системному рівні. Аналіз практики розвинених країн свідчить про стійку тенденцію збільшення ролі знань, освіти та технологій в економіці, що призводить до підвищення їхньої конкурентоспроможності, а також до поліпшення економічних, технічних та інших показників [2].

Економічні системи країн з розвинутою економікою вже довгі роки орієнтовані на інноваційне підприємництво, створення інноваційних структур, комерціалізацію результатів НДДКР. Сучасні виробничі технології та міжнародний ринок є дуже динамічними, що безпосередньо відбивається на національних економічних системах. Національні системи, виходячи з внутрішньої специфіки, по-різному реагують на впливи зовнішнього середовища. Зазвичай реакція економічних систем на зміни зовнішніх обставин відбивається на багатьох факторах [2]. Іншими словами, зміни більшою чи меншою мірою зачіпають багато її параметрів, і зовнішня динаміка призводить до трансформації внутрішньої життєдіяльності системного економічного організму.

Нині розвиток економіки із застосуванням інновацій стає найбільш важливим для соціально-економічного розвитку країн. Неважко помітити, що

багато країн, таких як США, Японія, Китай та інші, забезпечили зростання своєї економіки за рахунок розроблення та впровадження інновацій.

Наразі важко уявити розвиток без допомоги науки, адже вона дає змогу збільшити потенціал компанії, прискорити її розвиток і багато іншого.

Нові технології є важливим логічним кроком у розвитку електроніки та інших високотехнологічних галузей промисловості та в інших сферах економіки: розвивають наші уявлення і знання про навколишній світ, і в цьому полягає головне призначення нових технологій, що сприяє пошуку нових можливостей задоволення реальних потреб суспільств.

Інновації є складним економічним та організаційно-технологічним процесом, що спирається на використання двох видів потенціалу - наукового (новітніх технологій і техніки) та інтелектуального, пов'язаного зі здатністю впроваджувати інновації на всіх стадіях відтворювальної діяльності організацій. Інвестиційне забезпечення виступає одним із важливих елементів цього процесу. Це має прояв у раціональному використанні грошових коштів. Тому залучення інвестицій з різних сфер і від різних джерел значно знижує ризики і призводить до ефективного розвитку діяльності з інноваціями.

Сучасний розвиток інноваційної економіки характеризується швидким темпом змін, постійними технологічними вдосконаленнями і введенням на ринок нових продуктів і послуг. Інноваційна економіка базується на знаннях, технологіях та інноваційних процесах, що дозволяє компаніям створювати нові продукти та послуги, які мають задовольняти потреби споживачів [3].

Основними факторами, які мають сприяти розвитку інноваційної економіки, на наш погляд, є:

1. Розвиток інформаційних технологій, що дозволить компаніям швидко і ефективно обмінюватися інформацією та має сприяти збільшенню продуктивності праці.

2. Наявність кваліфікованих кадрів - компанії повинні мати доступ до кваліфікованих спеціалістів, які можуть створювати нові технології та продукти.

3. Фінансування інновацій - компанії повинні мати доступ до фінансових ресурсів для розробки та впровадження нових продуктів та технологій.

4. Сприятливе законодавство - держава повинна створити сприятливе законодавство для розвитку інноваційної економіки, зокрема, забезпечити захист інтелектуальної власності та підтримку інноваційних підприємств.

5. Міжнародна співпраця - компанії повинні мати можливість співпрацювати з іншими країнами для обміну знаннями та технологіями.

У цілому, інноваційна економіка є ключовим фактором розвитку сучасного світу, що дозволяє компаніям ставати більш конкурентоспроможними та забезпечити стійке економічне зростання [3].

Також для успішного розвитку інноваційної економіки важливим є державне регулювання інноваційних процесів. Існує необхідність координації діяльності учасників цього процесу, використовуючи всі можливі важелі, такі як збільшення частки приватних інвестицій, зниження кредитних ставок, підтримка інноваційного підприємництва в промисловості тощо.



Інноваційна економіка - це економіка майбутнього. Розроблення та реалізація інноваційної політики і формування інноваційної економіки мають бути найважливішою невід'ємною складовою частиною довгострокового соціально-економічного розвитку країни.

Запозичення зарубіжного досвіду інноваційного підприємництва є важливим чинником економічного зростання підприємств і національної економіки в цілому.

Список використаних джерел:

1. Копитко М.І. Управління інноваціями: навчальний посібник для самостійного вивчення дисципліни у схемах і таблицях. Львів: ЛьвДУВС, 2019. 292 с.; 2. Мироненко О. Інтелектуалізація економіки як фактор інноваційного розвитку. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світова економіка. 2019. № 23. С. 43–48; 3. Ткаченко С.Є. Перспективи розвитку цифрової економіки у глобальному просторі. “Економічні горизонти” №2 (24) 2023 [https://doi.org/10.31499/2616-5236.2\(24\).2023.281234](https://doi.org/10.31499/2616-5236.2(24).2023.281234).

**Ушакова Н.Г., канд. екон. наук, професор**  
**Величко К.Ю., канд. екон. наук, доцент,**  
**Губська Т.В., здобувач вищої освіти**  
**Державний біотехнологічний університет, Україна**

### **Вплив інноваційних технологій на розширення експортних можливостей підприємства**

Використання інноваційних підходів стає ключовим елементом успіху в постіндустріальному суспільстві, дозволяючи підприємствам не лише залишатися на у конкурентному середовищі, але й активно розвиватися та впроваджувати нові можливості для забезпечення стабільного зростання. Провідні країни щороку збільшують фінансування інновацій. Відповідно до Глобального інноваційного рейтингу 2023 у Швейцарія залишається світовим лідером з інновацій та є лідером за такими показниками, як: витратами на програмне забезпечення, високотехнологічне виробництво та експорт. Повідні позиції займають Швеція, Великобританія, США, Сінгапур [1].

Ефективна стратегія інновацій сприяє зростанню обсягів експорту. Саме новаторські підходи дозволяють підприємствам займати більш сильну позицію на міжнародних ринках та конкурувати ефективніше завдяки унікальним пропозиціям та перевагам, що приносить інноваційна продукція або послуги, тобто існує прямий зв'язок між експортом та інноваціями.

Глобалізація економіки та швидкі темпи економічних змін вимагають від підприємств, які діють на міжнародному ринку, постійної уваги до свого рівня конкурентоспроможності. Це означає, що підприємствам необхідно активно підтримувати та розвивати свій експортний потенціал. Саме експортний

потенціал визначається можливістю та готовністю підприємства або країни ефективно збільшувати обсяги експорту товарів і послуг на міжнародні ринки. Це включає в себе наявність конкурентних переваг, які дозволяють здійснювати успішну та прибуткову експортну діяльність, такі як висока якість продукції, інновації, конкурентоспроможні ціни, ефективний маркетинг та доступ до міжнародних ринків збуту. Використання новаторських технологій, продуктів та послуг сприятиме зростанню продуктивності та підвищить конкурентоспроможність підприємств, що в свою чергу сприяє розширенню можливостей для експорту. У загальному розумінні, при формуванні інноваційної конкурентної переваги виділяють два основних типи інновацій:

**поступові інновації (incremental innovation)** - цей вид інновацій спрямований на вдосконалення продукту та технології виробництва. Зазвичай вони використовуються для «здоганяючого» типу економічного зростання або для збереження наявного рівня конкурентоспроможності [2].

**революційні інновації (radical innovation)** - це такі інновації, які не лише впроваджують нову технологію або продукт, а також перетворюють концепції бізнесу, структуру та методи управління, а також джерела сировини, їх радикальний та, загалом, революційний характер призводить до того, що вони забезпечують тривалу конкурентну перевагу.

У сучасних економічних умовах, вдалим стратегічним кроком для експортних підприємств є зосередження на інноваціях. У конкурентній боротьбі на міжнародному ринку перемогу здобувають ті учасники, які активно використовують інноваційні підходи.

Доцільно наголосити, що існує безліч технологій, використання яких вже сьогодні впливатиме на конкурентоспроможність підприємства на міжнародних ринках та на його експортний потенціал:

**виробничі технології:** використання автоматизованих систем виробництва, роботизованих ліній, 3D-друку, а також продвинутих методів контролю якості дозволяє підприємствам підвищити якість продукції та знизити витрати на її виробництво.

**інформаційні технології:** використання програмного забезпечення для управління виробництвом, логістикою, складом, а також аналізу даних може допомогти підприємствам оптимізувати процеси та приймати кращі управлінські рішення.

**енергоефективність:** застосування енергоефективних технологій, відновлюваних джерел енергії, а також оптимізація використання енергоресурсів дозволяє підприємствам знижувати витрати на енергію та покращувати екологічну стійкість своєї діяльності.

**інноваційні матеріали:** використання новітніх матеріалів, які мають покращені властивості, може сприяти створенню продуктів з вищою якістю або унікальними характеристиками.

**інтернет речей (IoT) та штучний інтелект (AI):** впровадження ІОТ-рішень для моніторингу та контролю виробничих процесів, а також застосування AI для оптимізації управління запасами, планування виробництва та аналізу ринку може покращити ефективність підприємства.

Ключовою проблемою, що сьогодні стримує розвиток інноваційних процесів національними підприємствами є війна. Проте, можна виділити також низку факторів, які ускладнюють ефективне використання інноваційного потенціалу підприємства, тим самим також знижуючи можливості їх експортного потенціалу:

недостатність фінансових ресурсів та погіршення матеріально-технічної бази наукових та дослідницьких центрів;

масова еміграція кваліфікованої робочої сили, що призводить до втрати цінного персоналу (особливо в умовах війни це стало критичним фактором);

недосконалість законодавчої бази, що регулює інноваційну діяльність підприємств;

відсутність ефективного механізму трансферу технологій та нерозвиненість інститутів венчурного бізнесу, що ускладнює поширення інновацій;

високий ступінь фізичного та морального зносу основних засобів підприємств, що потребує великих витрат на його оновлення;

недосконалість методики оцінки ефективності інноваційних проектів підприємства, що може призвести до неефективного розподілу ресурсів;

відсутність фондів підтримки інноваційного підприємництва, що ускладнює доступ до фінансування для новаторських ідей та проектів.

Враховуючи вищевикладені проблеми, можна конкретизувати напрямки підвищення інноваційного потенціалу підприємств з метою розширення їх експортних можливостей:

розробка стратегії розвитку підприємства, спрямованої на інноваційність шляхом визначення ключових напрямків інновацій та пошук новаторських рішень для розвитку продуктів чи послуг, які будуть конкурентоспроможними на міжнародному ринку;

активізація співпраці з міжнародними партнерами, включаючи науково-дослідницькі організації (центри), підприємства та урядові (або неурядові) структури інших країн, для обміну знаннями, технологіями та ресурсами;

удосконалення кадрової політики підприємства з метою стимулювання інноваційної активності персоналу, формування націленості персоналу на впровадження інновацій у різних сферах діяльності підприємства (виробництво, продажі, управління, маркетинг, логістика та ін.);

розроблення привабливих інвестиційних пропозицій для повернення фінансування на розвиток інноваційних ініціатив, які мають потенціал для успішної реалізації на міжнародних ринках;

пріоритетне фінансування розвитку технічної бази інноваційної діяльності, тобто фінансові ресурси будуть спрямовані на покращення технологічного обладнання, впровадження новітніх технологій та виробничих процесів, а також на дослідження та розробку нових продуктів чи послуг;

інвестування у технічне та організаційне забезпечення експортних операцій через вдосконалення інфраструктури, логістичних процесів та систем управління для забезпечення ефективності експортної діяльності;

раціональне використання ресурсів, зменшення викидів шкідливих речовин у довкілля та пошук альтернативних джерел енергії, тобто дотримання принципів сталого розвитку, що є загальносвітовою тенденцією і може бути перевагою саме на міжнародному ринку як додаткова перевага оскільки відповідає сучасним міжнародним трендам.

Запропоновані напрямки дозволять підприємству підвищити конкурентоспроможність на міжнародному ринку та розширити власні експортні можливості.

Список використаних джерел:

1. Global Innovation Index 2023. URL: [https://www.wipo.int/global\\_innovation\\_index/en/2023/](https://www.wipo.int/global_innovation_index/en/2023/); 2. Бжуска Я. Інноваційні моделі бізнесу. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». 2008. № 628. С. 29–35.

**Федоришин Ю.О., здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії\*  
Хмельницький національний університет, Україна**

### **Розвиток виробничо-економічних систем на засадах енергоефективності**

Виробничо-економічні системи різних рівнів (макро-, мезо-, мікро-) розвиваються під дією низки факторів, які можуть як позитивно, так і негативно впливати на результати їхньої діяльності. Необхідність функціонувати під час пандемії COVID-19 й враховувати постковідні обмеження, забезпечити життєстійкість й ефективність системи у період війни зумовлює потребу в трансформації усталених підходів до забезпечення ефективності діяльності й конкурентоспроможності.

Сьогодні варто говорити про доцільність розвитку виробничо-економічних систем на засадах енергоефективності, оскільки це зумовлено:

по-перше, необхідністю збереження ресурсів (розвиток продуктивності виробництва супроводжується відповідним збільшенням споживання енергії та ресурсів, водночас обмеженість таких ресурсів актуалізує пошук способів зниження споживання енергії та підвищення енергоефективності);

по-друге, економічною доцільністю (зменшення споживання енергії та ресурсів сприятиме зменшенню величини економічних витрат);

по-третє, необхідністю досягнення конкурентоспроможності на місцевому, регіональному, національному й міжнародному ринках (енергоефективні підприємства можуть бути більш конкурентоспроможними на ринку, зменшуючи свої витрати, що дозволяє їм пропонувати більш привабливі ціни для споживачів);

по-четверте, доцільністю впровадження інновацій (дослідження в галузі енергоефективності можуть привести до розробки нових технологій, матеріалів

---

\* Науковий керівник: Йохна В.М., канд. екон. наук, доцент

та методів виробництва, які можуть бути використані підприємствами різних сфер).

Крім того, доцільність розвитку виробничо-економічних систем на засадах енергоефективності зумовлена ще й забезпеченням екологічної стійкості (зменшення споживання енергії призводить до зменшення викидів та негативного впливу на навколишнє середовище, що є важливим для сталого розвитку та забезпечення екологічної безпеки) та певними законодавчими стимулами (адже у багатьох країнах діють програми та законодавчі ініціативи, спрямовані на підтримку енергоефективності та зменшення споживання енергії, що може забезпечити додаткові стимули для розвитку енергоефективних систем) і в цілому досягненням стабільності у процесах постачання енергії (енергоефективність дозволяє підприємствам зменшувати залежність від енергоресурсів та ризику перебоїв у постачанні енергії, що підвищує стабільність виробничих процесів).

Безумовно, належний рівень розвитку виробничо-економічних систем досягається ще й відповідним сервісним забезпеченням цього процесу (консалтинговими, посередницькими та ін. послугами, спрямованими на підтримку та покращення діяльності підприємства задля досягнення стратегічних цілей). Такий підхід орієнтований, з одного боку, на надання комплексу послуг клієнтам і їхнього обслуговування, що дозволяє їм ефективно використовувати продукцію або послуги підприємства, підвищити їх якість та результативність, а з іншого – на покращення конкурентоспроможності підприємства, підвищення його прибутковості та забезпечення сталого розвитку, що є надзвичайно важливим в нинішніх умовах.

Загалом під енергоефективністю розуміють використання комплексу технологічних, економічних і організаційних заходів для підвищення ефективності використання енергетичних ресурсів [1]. Основна ідея полягає в тому, щоб досягти певного результату або виробити певну кількість продукції, використовуючи менше енергії або ресурсів, ніж зазвичай. Це не тільки сприяє зменшенню витрат на енергію, а й сприяє зменшенню викидів парникових газів і загальному покращенню екологічних показників. Козирєва О. В., Новіков Д. А. та Іванов М. Є. у своїй праці [2] зазначають, що поняття енергоефективності і енергозбереження тотожні (енергозбереження – це реалізація заходів, які спрямовані на ефективне використання енергоресурсів, а ефективне використання ресурсів – досягнення ефективності їх використання), адже реалізація заходів та досягнення – це діяльність. Водночас, автори зауважують, що енергоефективність слід розглядати як один із аспектів енергозбереження, зокрема як метод, засіб, що забезпечує ефективне використання енергії.

Вважаємо, що на сучасному етапі варто говорити про енергоефективність та її забезпечення в найширшому розумінні, в сенсі ефективності використання усіх видів енергії, що використовуються підприємством, як задля досягнення поставлених вищим керівництвом цілей, максимізації прибутку (внутрішня ефективність), так і збалансування інтересів стейкхолдерів підприємства (зовнішня ефективність).

Загалом, розвиток виробничо-економічних систем на основі енергоефективності є ключовим елементом для підвищення ефективності, стійкості та конкурентоспроможності підприємств у сучасному економічному середовищі.

Список використаних джерел

1. Енергоефективність – що це?. URL: <https://eenergy.com.ua/baza-znan/energoefektyvnist-shho-tse/> (дата звернення: 20.02.2024); 2. Козирева О. В., Новіков Д. А., Іванов М. Є. Теоретичні засади впровадження системи енергоменеджменту на підприємстві. *Індустрія туризму і гостинності в Центральній та Східній Європі*. 2021. № 1. С. 35-42.

**Федулова І.В., д-р екон. наук, професор**  
**Державний торговельно-економічний університет, Україна**

### **Визначення ризик-апетиту із використанням функції корисності**

Встановлення ризик-апетиту є важливою стратегічною складовою для бізнесу. Це допомагає бізнесу чітко розуміти, які ризики можуть бути прийнятними та контрольованими, а які потребують додаткового управління чи зменшення. Також компанія може аналізувати, наскільки цільовий ризик вписується в прийнятий ризик-апетит та який вплив він може мати на стратегічні цілі компанії. Власник має комунікувати свою стратегію управління ризиками і може сприяти створенню довіри серед інвесторів та інших стейкхолдерів якщо буде завчасно повідомляти про прийнятний рівень ризиків, з яким працює.

Отже, встановлення ризик-апетиту допомагає бізнесу ефективно управляти ризиками, зберігати стійкість та досягати своїх стратегічних цілей в умовах невизначеності. Ризик-апетит можна визначити як [1; 2]:

- розмір ризику, який компанія готова прийняти, виходячи з завдання підтримки на певному рівні ключових показників ефективності
- сума ризику на широкому рівні, яку готова прийняти організація для досягнення інтересів зацікавлених сторін
- допустимий для компанії рівень шкоди, який вона в змозі собі дозволити для досягнення своїх стратегічних цілей
- баланс між потенційними вигодами від здійснення інновацій і загроз, які ці нововведення можуть принести
- кількість ризику, яку компанія може понести в залежності від її фінансових і операційних можливостей
- максимальний рівень ризику, який підприємство готове прийняти до того моменту як знадобиться вживати заходів щодо зниження ризику.

Одним з підходів для аналізу і встановлення ризик-апетиту є використання функції корисності [3]. Функція корисності для ризику-апетиту визначає, як індивід чи організація оцінює та приймає рішення в умовах ризику за наявності різних результатів із різними ймовірностями.

Функція корисності для ризику апетиту може використовуватися для аналізу рішень, пов'язаних з інвестиціями, страхуванням, фінансовим плануванням та іншими областями, де ризик відіграє важливу роль.

Побудова функції корисності для ризику-апетиту може включати такі кроки:

1. Визначення змінних, які братимуть участь у побудові функції корисності ризику. Зазвичай включаються величини, пов'язані з різними наслідками та ймовірностями їх виникнення.

2. Визначення форми функції корисності. Функція корисності для ризику може мати різні форми залежно від ризику апетиту суб'єкта. Наприклад, одні можуть бути більш толерантними до ризику, а інші більш обережнішими. Форма функції корисності в залежності від специфіки діяльності може бути лінійною, логарифмічною, експоненційною та іншою.

3. Визначення математичного виразу для функції корисності, використовуючи обрану форму для її опису та змінні з першого кроку.

4. Аналіз функції корисності ризик-апетиту. Визначення як індивід чи організація оцінюють ризики та які рішення вони приймають за наявності різних результатів із різними ймовірностями.

5. Уточнення параметрів функції корисності. Коефіцієнти функції корисності можуть бути налаштовані відповідно до індивідуальних уподобань та ризиків суб'єкта. Наприклад, більш високий коефіцієнт може вказувати на більш високий рівень ризик-апетиту.

Для створення опитувальника, який допоможе зібрати інформацію про ризик-апетит і побудувати функцію корисності для ризику, слід врахувати кілька ключових аспектів про відношення до ризику суб'єкта прийняття рішень:

1. Визначення цілей опитування для усвідомлення того, які аспекти ризику та ризик-апетиту потрібно оцінити. Чіткі цілі допоможуть розробити конкретні питання.

2. Створення питань, які допоможуть зібрати інформацію про переваги респондентів щодо ризику. Питання можуть стосуватися, наприклад: чи готові ви брати високий ризик заради високих доходів; який рівень втрат ви готові зазнати; як ви оцінюєте різні види інвестицій із різними рівнями ризику?

3. Створення варіантів відповідей, які відображають різні рівні ризику та ризик-апетиту. Наприклад, можуть бути варіанти відповідей від "Зовсім не готовий до ризику" до "Готовий до максимального ризику".

4. Крім питань про ризик, доцільно включити додаткові питання, щоб отримати інформацію про фінансові цілі, доходи, інвестиції та інші фактори, які можуть впливати на ризик-апетит суб'єкта прийняття рішень.

5. Проведення тестування. Перед тим як розіслати опитувальник широкому колу респондентів, протестуйте його на невеликій вибірці. Це допоможе переконатися, що питання формулюються чітко та зрозуміло.

6. Поширення опитувальника серед вашої цільової аудиторії. Це можна зробити через онлайн-опитування, паперові анкети чи особисті інтерв'ю залежно від ваших можливостей.

7. Опрацювання результатів. Збір та аналіз даних для визначення ризик апетиту вашої цільової аудиторії. Ці дані можуть бути використані для побудови функції корисності для ризику.

8. Побудова функції корисності, яка відображає переваги та ризик-апетит респондентів.

Опитувальник має бути анонімним та конфіденційним, щоб респонденти чесно ділилися своїми уподобаннями щодо ризику.

Для визначення ризик-апетиту респондента у контексті бюджету та часу реалізації проекту можна поставити такі типи питань:

1. Оцінка готовності до ризику перевищення бюджету:

- Наскільки ви готові розглядати проєкт, який може вимагати додаткових бюджетних ресурсів?

- Які додаткові витрати ви готові розглядати як прийнятні у рамках проєкту?

2. Оцінка готовності до часового ризику:

- Яким є ваш рівень толерантності до змін у термінах реалізації проєкту?

- Скільки часу ви готові приділити проєкту перед тим, як вважати затримки неприпустимими?

3. Преференції стосовно бюджету та часу:

- Якщо вам довелося обирати між збільшенням бюджету та продовженням термінів проєкту, що для вас важливіше?

- Що ви поставите на перше місце: дотримання бюджету чи дотримання термінів?

4. Оцінка ризику щодо бюджету та часу:

- Як би ви оцінили рівень ризику у проєкті стосовно бюджету?

- Як би ви оцінили рівень ризику у проєкті стосовно термінів?

5. Планування ресурсів:

- Які додаткові ресурси (фінанси, персонал, обладнання тощо) ви готові виділити для зменшення ризику проєкту?

- Як ви плануєте використати ресурси для зниження ризику в рамках проєкту?

6. Прогнозування результатів:

- Які результати ви очікуєте від проєкту з погляду прибутку, термінів та якості?

- Які ризики ви готові прийняти, щоб досягти цих очікуваних результатів?

7. Рівень ризику у попередніх проєктах:

- Як ви оцінюєте ваш досвід роботи з проєктами у контексті бюджету та часу? Чи були у вас проєкти з витратами та термінами, що відрізняються від вихідних планів?

Ці питання можуть допомогти визначити, наскільки респонденти готові приймати ризики у зв'язку з бюджетом та часом реалізації проєкту та які фактори для них важливіші. Зібравши інформацію, зможна краще зрозуміти ризик-апетит і приймати рішення, що відповідають уподобанням та очікуванням суб'єкта прийняття рішень.



Список використаних джерел:

1. Шульга Н., Бесянко Л. Ризик-апетит у банках. SCIENTIA FRUCTUOSA. Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. 2022. Вип. 145(5), 138–152;
2. COSO. Using Risk Appetite To Thrive In A Changing World. <https://www.coso.org/Shared%20Documents/COSO-Guidance-Risk-Appetite-Critical-to-Success.pdf>;
3. Fedulova I., Skopenko N. Risk appetite assessment framework. theoretical and applied issues of economics. 2020. № 40/41. С. 35–46. URL: <https://doi.org/10.17721/tpe.2020.40.3> (дата звернення: 30.01.2023).

**Філімонов Ю.Л., канд. екон. наук, доцент**  
**Когаль О.В., здобувач вищої освіти ступеня бакалавр**  
**Державний біотехнологічний університет, Україна**

### **Управлінські і маркетингові інновації в рослинництві**

Одним із основних напрямів підвищення ефективності виробництва продукції рослинництва є диверсифікація діяльності, яка для сільськогосподарських товаровиробників характеризується суттєвим потенціалом для набуття нових конкурентних переваг, зниженням господарських ризиків та можливістю збільшити результативність використання ресурсів.

Диверсифікація стимулює зростання екологічної та соціальної ефективності, що у сукупності сприяє сталому розвитку сільських територій [1, 2, 3].

В найближчому майбутньому перспективними напрямками диверсифікації мають стати:

1. Виробництво органічної продукції; вирощування нетрадиційних с.-г. культур.
2. Насінництво, виробництво кормів, виробництво органічних добрив, переробка, заготівля, зберігання, пакування, транспортування, збут через власну торговельну мережу, освоєння нових географічних ринків.
3. Сільський туризм, біоенергетика, надання сільськогосподарських послуг, аутсорсинг тощо.

Прийняття рішення щодо диверсифікації діяльності має спиратися на результати аналізу потенційних конкурентних переваг, які вона дасть змогу сформувати. З позицій забезпечення конкурентоспроможності диверсифікація спрямована, передусім, на утримання або поглиблення вже існуючих переваг:

1. Диверсифікація дає змогу підприємствам найбільш досконало використовувати власні матеріальні ресурси.
2. Правильний вибір стратегії диверсифікації дає змогу підвищити конкурентоспроможність продукції та підприємства, збільшити збут продукції аграрного сектора завдяки задоволення потреб споживача.
3. Диверсифікація сприяє ефективному забезпеченню економічної та продовольчої безпеки держави.

4. Інтеграція з переробними підприємствами АПК підвищує рівень завантаженості і нівелює сезонність виробництва.

5. Диверсифікація аграрних підприємств дасть змогу отримати синергійний ефект.

6. При диверсифікації підприємств аграрного сектора зменшиться ступінь підприємницького ризику через ліквідацію залежності від єдиного виду продукції.

На нашу думку, з метою зменшення ризику діяльності сільськогосподарських підприємств та підвищення їх фінансової стійкості необхідно раціонально поєднувати ступінь спеціалізації та диверсифікації. Особливості антикризового управління аграрними підприємствами пов'язані, головним чином, з особливостями самого сільського господарства.

Особливістю маркетингової системи аграрних підприємств є діяльність, яка включає реалізацію, стандартизацію, сертифікацію, апробацію посівів, післязбиральну доробку, зберігання, логістику. Зважаючи на це основними принципами формування маркетингу в господарствах мають бути:

1. Максимізація прибутку.
2. Моніторинг витрат, цін, попиту, конкурентів.
3. Пристосування до вимог і побажань покупців.
4. Дослідження кон'юнктури ринку.
5. Поліпшення якості продукції.
6. Удосконалення каналів продажу продукції, стимулювання споживачів.

При формуванні цінової політики доцільно впроваджувати такі стратегії коригування цін:

1. Стратегія підвищення ціни продажу продукції:
  - ✓ продукування ранніх сортів і гібридів сільськогосподарських культур;
  - ✓ якісне зберігання насіння з метою розширення тривалості його збуту;
  - ✓ сортування і передпродажна доробка насіння.
2. Стратегія зниження ціни реалізації продукції:
  - ✓ знижки оптовим покупцям;
  - ✓ знижки при самовивозі продукції у великих обсягах;
  - ✓ знижки за додатково придбану партію товару.

Для реалізації стратегії продажу, орієнтованої на максимізацію прибутку, слід забезпечити такі умови:

- широкий і глибокий асортимент зернових та технічних культур.
- якісне складське господарство;
- власне розвинене транспортне забезпечення;
- значні масштаби виробництва продукції;
- можливість експорту продукції;
- сучасне програмне забезпечення;
- застосування ефективних інновацій при виробництві та реалізації продукції [4].

Впровадження у виробництво перелічених управлінських інновацій, на нашу думку, дасть змогу аграрним підприємствам значно підвищити ефективність виробництва продукції рослинництва як за рахунок більш раціонального

використання персоналу, так і через зростання виручки від реалізації продукції.

Список використаних джерел:

1. Бахчиванжи Л.А. Диверсифікація діяльності аграрних підприємств як стратегія управління соціально-економічним розвитком. Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету. 2013. № 6. С. 84–91. 2. Ткачук В. І. Диверсифікація аграрного підприємництва: монографія. Житомир : ЖНАЕУ, 2011. 268 с. 3. Степененко Н.І. Механізм формування стратегії диверсифікації агросервісних підприємств. Всеукраїнський науково-виробничий журнал. №1(15). 2010. С.18–21. 4. Єгорова Н.Ю. Основні маркетингові заходи, спрямовані на інтенсивний розвиток конкурентоспроможної насінневої продукції. Харків: Харк. націон. аграр. ун-т ім. В.В. Докучаєва. 2006. С. 227–229.

**Хоменко Л.М., канд. екон. наук, доцент**

**Кохно А. О., Маначинський В.О., здобувачі вищої освіти ступеня бакалавр  
Кременчуцький національний університет імені М. Остроградського,  
Україна**

### **Інновації в управлінні структурою капіталу на підприємствах нафтопереробної галузі**

В процесі управління капіталом провідним фактором виступає врахування підприємницького і фінансового ризику. За умов збільшення рівня ризику інвестори, як правило, вимагають більшої плати за вкладені кошти в підприємство. Важливо враховувати так званий ефект операційного важеля, який пов'язаний з наявністю у підприємства умовно-постійних витрат і проявляється в тому, що любі коливання обсягів виручки від реалізації завжди тягнуть за собою більш сильні зміни. Темпи зміни прибутку при коливанні виручки тим більші, чим вище у підприємства питома частка умовно-постійних витрат. Підприємство з більшою питомою часткою умовно-постійних витрат при збільшенні обсягів виручки отримує більший приріст прибутку. Разом з тим, при зниженні обсягів виручки спостерігається різке зменшення прибутку, що багатократно перевищує темпи зниження виручки.

Збільшення плеча фінансового важеля, як правило, свідчить, що фінансова залежність підприємства від зовнішніх інвесторів значно зростає. Зміни, які відбулися в структурі капіталу, з позицій інвесторів і підприємства мають різну оцінку. Банки й інші кредитори зацікавлені в ситуації, коли питома частка власного капіталу у клієнтів більш висока, що суттєво зменшує рівень фінансового ризику. Підприємства навпаки зацікавлені в залученні позичкових коштів з двох основних причин: відсотки по обслуговуванню запозиченого капіталу розглядаються як витрати, що не включаються в оподатковуваний прибуток; витрати на виплату відсотків, як правило, нижче прибутку, що отриманий від використання запозичених коштів в обороті підприємства, в результаті чого підвищується рентабельність власного капіталу. Нормативів

співвідношення запозичених і власних коштів для практичного використання підприємствами не існує. Питома частка власного і позичкового капіталу у формуванні активів підприємства і рівень фінансового левериджу відрізняються по галузям [1]. В деяких із них має місце значна питома частка довгострокових активів і капітал обертається повільно, а тому коефіцієнт фінансового левериджу не повинен бути високим. Для такої галузі, як нафтопереробна, характерна невелика питома частка основного капіталу за значної швидкості обертання, а тому значення коефіцієнта фінансового левериджу може бути значно вищим і потребує свого обґрунтування.

Використання запозичених коштів в умовах розбудови ринкової економіки свідчить про гнучкість в діяльності підприємства, здатність його керівництва знаходити кредити і своєчасно повертати їх. Реалізуються можливості швидкого реагування на зміни ділового клімату та вияву довіри до підприємства в світі бізнесу. Серед шести показників оцінки ступеня фінансової стійкості та ризику, що широко використовуються, найбільш узагальнюючим є коефіцієнт фінансового левериджу, а всі інші – фінансової автономії, фінансової залежності, поточної заборгованості, довгострокової фінансової незалежності та покриття боргів власним капіталом в тій або іншій мірі визначають його величину. Чим більше значення впливу операційного важеля, тим вище підприємницький ризик, що пов'язаний з функціонуванням підприємства. Велику питому вагу умовно-постійних витрат, як правило, мають крупні виробничі комплекси з великою кількістю обслуговуючих структурних підрозділів, складною структурою управління, значним штатом постійних працівників з погодинною оплатою праці. Так, для умов роботи промислово-фінансової компанії «Укртатнафта» сила впливу операційного важеля ( $C_B$ ) = 3. За таких умов при скороченні обсягів виручки на 10% прибуток знизиться на 30% ( $10\% \times 3$ ). При зниженні обсягів виручки особливо в осінньо-зимовий період вищі керівники компанії стикаються з неможливістю покривати умовно-постійні витрати, так як для цього потрібні кардинальні структурні перетворення із суттєвим скороченням персоналу. Задача фінансових менеджерів, особливо для критичних сезонних періодів роботи, повинна полягати в постійному контролі запасу фінансової стійкості компанії, пошуку шляхів зменшення витрат, проведенні гнучкої цінової політики стосовно збільшення обсягу реалізації продукції. Для промислово-фінансової компанії за умов ритмічної поставки нафти характерне досягнення «порогового» обсягу реалізації, що зумовлює широке використання системи скидок [1]. У відповідності з дією «порогового» фактору після покриття умовно-постійних витрат прибуток приносить реалізація продукції полюб'язній ціні, що перевищує зміни витрати. На етапі розбудови ринкових відносин не можна довго зловживати довірою акціонерів понижуючи вартість капіталу шляхом невиплати дивідендів. Фінансовий ризик пов'язаний з дивідендною політикою і з підвищенням питомої частки позичкових коштів в структурі капіталу, так як з'являються фінансові витрати з обслуговування боргу по виплаті відсотків по позичкам і облігаціях. Підвищення питомої частки позичкового капіталу може спонукати кредиторів збільшити відсотки по кредитах, а за таких умов фінансові витрати ще більше зростуть. Так як виплати відсотків по кредитах відносять до умовно-постійних

витрат, то відповідним чином підвищується рівень підприємницького ризику. Разом з тим, залучення позичкового капіталу в раціональних межах дозволить скористатися так званим фінансовим левериджем. Задача фінансових менеджерів полягає в раціональному регулюванні структури капіталу підприємства. Обґрунтування та дотримання оптимального співвідношення між позичковим та власним капіталом дозволяє підтримувати кредитну репутацію підприємства та використовувати позитивний ефект фінансового левериджу.

Список використаних джерел:

1. Марущак Л.І. Технологічні і організаційні особливості нафтопереробних комплексів та їх вплив на методикау і контролінгу. *Галицький економічний вісник*. 2009. №2. С. 144-152.

**Шевель О.О., здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії\***  
**Національний університет біоресурсів і природокористування України,**  
**Україна**

### **Механізми регулювання ринку продукції аквакультури Європейського Союзу за обсягами та вартістю**

Наші дослідження підтверджують, що за останні три роки виробництво аквакультури в Європейському Союзі досягло обсягів 1,13 млн тонн на суму 4,17 млрд євро. Це означає збільшення обсягів на 4 % або 40,759 тонн, і вартості продукції на 14 %, або 502 млн євро у номінальній вартості у порівнянні з 2020 роком. Він також став першим роком зростання виробництва продукції аквакультури як за обсягом, так і за вартістю з 2017 року. Мідії та пструг, відповідно, підтвердили свою роль як основних об'єктів аквакультури. З огляду на десяти річну перспективу, загальне виробництво аквакультури ЄС зросло на 115,281 тонн, або 11 %, за період з 2012 р. по 2021 р, тоді як вартість зросла на 34 % у реальному вимірі, що означає зростання на 978 млн євро. Протягом аналізованого 10-річчя, більша частина зростання вартості продукції ЄС зростала у 2015–2017 рр., після них спостерігались негативні тенденції як у вимірі вартості продукції, так і обсягів аж до 2021 року. Зростання вартості у 2020-2021 рр. мало значний вплив на цю тенденцію. Це було найзначніше зростання, зафіксоване протягом десятиліття, головним чином завдяки збільшенню виробництва, пов'язаному з відновленням після впливу COVID-19 на ринок, а також зростанню інфляції. Загальне зростання вартості продукції аквакультури в ЄС відбулося завдяки збільшенню виробництва високоцінних видів, таких як пструг, лосось, лаврак і блакитний тунець, у поєднанні зі значним зростанням цін на деякі основні види, такі як дорада, устриці, дрібні двостулкові моллюски та морські водорості. Крім того, це було частково пов'язано з іншими факторами, такими як зростання цін внаслідок зменшення пропозиції на

---

\* Науковий керівник – Н. М. Вдовенко, д-р екон. наук, професор.

продукцію, пов'язаного з високою смертністю таких видів, як устриці, і збільшенням виробництва органічних продуктів. З цією метою ми проаналізували механізми регулювання ринку продукції аквакультури.

Механізми регулювання ринку продукції аквакультури в Європейському Союзі базуються на комплексній системі нормативних актів та стратегій, спрямованих на забезпечення стабільності та розвитку цього сектору. Серед них ми виокремили такі механізми регулювання:

а) ліцензування та реєстрація. У багатьох країнах ЄС для здійснення діяльності в сфері аквакультури потрібно отримати ліцензії та пройти реєстрацію. Це дозволяє контролювати кількість та якість виробництва;

б) нормативні вимоги до умов вирощування. Уряд встановлює норми та стандарти для умов вирощування риби та інших водних організмів в аквакультурі. Це може включати вимоги до якості води, раціону харчування та умов утримання.

в) екологічні стандарти. В ЄС встановлюють стандарти щодо екологічної безпеки та сталого використання водних ресурсів у секторі аквакультури. Це включає в себе обмеження використання хімічних добрив і медикаментів, що можуть негативно впливати на середовище.

г) фінансова підтримка. В ЄС надають фінансову підтримку для розвитку сектору аквакультури через програми субсидій, грантів і кредитів з метою підвищення конкурентоспроможності та інновацій в галузі.

д) моніторинг та контроль. Щоб забезпечити дотримання встановлених стандартів, проводиться система контролю за діяльністю підприємств у сфері аквакультури. Це може включати аудит та звітність.

Таким чином, дані механізми спрямовані на забезпечення сталого розвитку й збалансованого управління сектором аквакультури в ЄС.

#### Список використаних джерел

1. Вдовенко Н. М., Коробова Н. М. Інструменти та механізми забезпечення сталого розвитку суб'єктів господарювання плодоовочевої галузі України. Проблеми і перспективи економіки та управління. № 4 (20). 2019. С. 111–118; 2. Vdovenko N. M., Korobova N. M. Methods of state regulation of agricultural sector in terms of the orientation of the economy to safety and quality standards. Wspolnaca Europejska. 2015. № 3 (3). Vol. 3. С. 68–80.

**Шibaєва Н.В., д-р. екон. наук, доцент**  
**Корінько О.В., здобувач вищої освіти ступеня бакалавр**  
**Державний біотехнологічний університет, Україна**

### **Підвищення ефективності діяльності підприємств**

Ефективність – категорія, яка визначає, наскільки успішно підприємство досягає своїх цілей в умовах обмеженості ресурсів. Категорія ефективність охоплює різні аспекти функціонування підприємства, тому у процесі оцінки функціонування підприємства враховують такі основні види ефективності економічну, організаційну та соціальну [1].

Економічна ефективність вказує на ступінь досягнення можливого результату при витрачанні обмежених ресурсів в економічній діяльності. Економічна ефективність зазвичай вимірюється як відношення витрат до отриманого прибутку. Провідне місце у системі показників економічної ефективності посідає рентабельність. Рентабельність – це показник ефективності економічної діяльності підприємства, що визначає його здатність здобувати прибуток від використання ресурсів. Цей показник розраховується як відношення прибутку до витрат або інших економічних показників, і відображає, наскільки ефективно використовуються ресурси [3].

Організаційна ефективність відображає результативність управлінських процесів і структур в організації або на підприємстві. Це включає в себе оцінку ефективності управлінських рішень, внутрішніх комунікацій, використання ресурсів та здатності до адаптації до змін внутрішнього та зовнішнього середовища. Організаційна ефективність орієнтована на вдосконалення внутрішньої функціональності та стійкості організації.

Соціальна ефективність відображає ступінь позитивного впливу організації або підприємства на суспільство. Це включає в себе оцінку соціальних наслідків та внеску до соціального розвитку. Аспекти соціальної ефективності можуть включати покращення якості життя, забезпечення працевлаштування, розвиток освіти та культури, а також сприяння соціальній справедливості та рівності. Оцінка соціальної ефективності враховує вплив діяльності на соціальні цінності та добробут суспільства [2].

На ефективність діяльності підприємства впливають трудові ресурси, технології, матеріальні ресурси, організація виробничих та збутових процесів.

Трудові ресурси є визначальним фактором для підвищення ефективності діяльності. Трудові ресурси включають менеджерів, робітників. Ефективність їх праці в значній мірі обумовлена дієвим мотиваційним механізмом на підприємстві, наявними технологіями, оптимальними організаційними рішеннями.

Технології, що використовуються та технологічні нововведення, мають значний вплив на ефективність виробництва. Цей вплив викликає ланцюгову реакцію, приводячи до трансформацій у технічному рівні та продуктивності праці.

Використання матеріальних ресурсів шляхом політики ресурсозбереження та зменшення матеріаломісткості й енергоємності продукції. Така стратегія використання ресурсів підвищує показники ефективності діяльності підприємства. Управління запасами матеріальних ресурсів сприяє оптимізації процесів, що веде за собою підвищення ефективності шляхом зменшення витрат. Організація виробничих та збутових процесів визначає високий рівень ефективності будь-якої складної виробничо-господарської системи.

Отже, успіх підприємства, яке має на меті отримання прибутку, вимагає контролю показників ефективності діяльності. Провідне місце посідає показник економічної ефективності. Основні фактори, які сприяють підвищенню економічної ефективності підприємства: кількість і якість трудових ресурсів, наявні технології, матеріальні ресурси та ефективний менеджмент. Розумне використання цієї комплексної системи факторів може забезпечити стійке підвищення ефективності підприємства.

Список використаних джерел:

1. Андрійчук В. Г. Економіка аграрних підприємств: підруч. 2-ге вид., доп. і перероблене. К.: КНЕУ, 2002. 624 с.; 2. Пилипенко С. М. Теоретичні засади оцінки ефективності діяльності підприємства. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2016. Вип. 10. С. 452-456. URL: <http://global-national.in.ua/archive/10-2016/94.pdf>; 3. Савицька О. М., Салабай В. О. Ефективність діяльності та управління підприємством: особливості використання теорії, методології та результативності аналітичних досліджень. *Ефективна економіка*. 2019. № 6. URL: [http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/6\\_2019/57.pdf](http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/6_2019/57.pdf); 4. Луговий І. А. Теоретичні основи підвищення ефективності діяльності підприємства. *Розвиток європейського простору очима молоді: економічні, соціальні та правові аспекти: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції докторантів, молодих учених та студентів, м. Харків, 17 травня 2019 року.* – Харків: ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2019. URL: <https://cdn.hneu.edu.ua/rozvitok19/thesis02-37.html>.





## СЕКЦІЯ 3

# ТРАНСФЕР ІННОВАЦІЙ У ГЛОБАЛЬНОМУ ЕКОНОМІЧНОМУ ПРОСТОРИ

**Asma Farooque, Dr, Professor**  
**Integral University, Lucknow, India,**  
**Iefremov A., higher education Ph.D.\***  
**State Biotechnological University, Ukraine**

### **The Impact of Using Digital Processors on Business Competitiveness**

Digital processors, being part of digital technologies, are used in computers, smartphones, microcontrollers, digital cameras, medical equipment, and much more.

Digital technologies are designed for processing digital signals and performing computations. The main purpose of digital processors is related to performing various operations, which can be both simple and very complex. Digital processors ensure maximum speed and efficiency of all computational processes.

The use of digital technologies by enterprises has a strong impact on the competitiveness of their businesses, as they allow companies to conduct transactions and financial transactions in faster and cheaper ways.

Thanks to digital processors, companies have the opportunity not only to collect but also to conduct accurate and fast analysis of large databases in real-time. Companies can simultaneously obtain information about consumer behavior, market trends, and operational efficiency. Such an approach enables making quick informed decisions and promptly responding to all changes in the competitive environment, which in turn gives the company a competitive advantage.

Another important task for digital processors is automating routine tasks, which allows freeing up company employees to concentrate on more important strategic actions. At the same time, labor and financial costs are reduced, productivity is increased, and customer service is improved. All these aspects have a positive impact on business competitiveness. Digital processors contribute to expanding the capabilities of companies in the field of innovation, creating new products, services, and business models that meet the constantly changing needs of the market.

Thus, the conducted research makes it possible to conclude that the use of digital processors in the business activities of enterprises plays a significant role in increasing their overall competitiveness and the competitiveness of their products.

#### References:

1. Amit Kumar Goel, Marchenko M., Iefremov A. Digitalization of economic planning of competitive marketing activities in the conditions of globalization. Глобалізація та розвиток інноваційних систем: тенденції, виклики, перспективи [Електронне видання]: матеріали I Міжнар. наук.-практ. конф., 3-4 листопада 2022 р. / Держ. біотехнологічний ун-т. – Харків, 2022. С. 58. 2. Lomovskykh L., Marchenko M., Iefremov A. The organizational and economic mechanism of ensuring the sustainable development of the economy in the conditions of digitalization. Integration vectors of sustainable development: economic, social and technological aspects: Collective Monograph. Poland. The University of Technology in Katowice Press. 2023. P. 173-180.

---

\* Research Supervisor – L. Lomovskykh, Doctor of Economics, Professor

**Bulanova N. \*, Bulanov D. \*, Tarasenko A. †**  
**recipients of the third (educational and scientific) level of higher education,**  
**Department of Construction and Civil Engineering**  
**National University "Poltava Polytechnic named after Yury Kondratyuk",**  
**Ukraine**

### **Optimization of project solutions by means of BIM technologies**

Building services projects are becoming more complex, and BIM technology is helping industry professionals work more efficiently and achieve better results. Rapid modeling allows you to analyze and optimize engineering systems at the design stage before they are installed in a building. The ability to quickly and clearly visualize a BIM model can be used for more effective negotiations between project participants. The BIM model can be used to transfer design information to the construction site. The ability to store all information in a model, from concept development to completion of construction and beyond throughout the entire life cycle of the building, provides more accurate estimates of materials and equipment. It also allows you to perform preventive maintenance and keep records of engineering systems equipment during the operation of the building, and reduces the overall level of project risks thanks to proven, accurate and optimized design solutions for engineering systems. Helps reduce construction time and reduce construction costs by reducing installation errors and material consumption, and at the same time, improves the quality and efficiency of buildings that have less impact on the environment[1,2].

A BIM object is an accurate three-dimensional digital representation of a physical product. In addition to geometric parameters, the object also contains the technical characteristics of the real product. BIM objects are used when building a BIM model. For example, in the design of building engineering systems, BIM objects are used as components for system modeling. If the BIM object contains technical information that can be used by calculation software, it becomes possible to optimize the systems being modeled during the design phase and improve the efficiency of the various engineering systems within the BIM model. Digital twins are gradually taking their place in the construction industry. A digital twin is a virtual model of a building that collects information using sensors, drones and other wireless technologies. The “double” is constantly learning, receiving information from various sources, including advanced analytics, machine learning algorithms and artificial intelligence. This provides extremely useful insight into the performance, function and profitability of a building, whether already built or under construction. In the future, graphical BIM models will provide information to building maintenance systems[3].

During the design and construction of a building, the BIM model collects a huge amount of information. Interpreting and learning from data obtained from BIM models and previous projects helps avoid future mistakes and improve design and construction processes. However, people cannot process such large amounts of information. The

---

\* V. Novokhatniy - Doctor of Technical Sciences, Professor

† O. Semko - Doctor of Technical Sciences, Professor

new trend of using BIM together with artificial intelligence technology makes it possible to fully utilize all information, speeding up data processing and significantly increasing the efficiency of the construction process. Using artificial intelligence, BIM software can learn from data and identify patterns. It can then independently make decisions about how to automate and improve construction processes.

All over the world, people are trying to build buildings using 3D printers. Benefits of using 3D printing include reducing waste and increasing recycling and reuse of materials. This technology also allows greater freedom for architectural designs, as 3D printers can handle curved shapes that are more difficult to make by hand. Thanks to advances in BIM, prefabricated and modular structures are once again gaining popularity. The ability to design building components accurately and in detail means that an increasing number of components can be manufactured off-site. The use of modular and prefabricated structures can reduce construction project time and increase efficiency because prefabricated components can be manufactured in optimal factory conditions and construction companies do not have to deal with limiting factors such as bad weather or short daylight hours. The use of virtual reality is becoming increasingly common in construction projects. For example, you can now take a virtual walk through a future building and see what it will look like after construction is completed. Virtual reality helps to better understand and present the project to all its participants: builders, investors and even future residents.

Augmented reality means the overlay of digital information on real objects in the surrounding world. There are countless options for using augmented reality in construction. This technology can be used to demonstrate the installation of new systems in existing buildings. For example, you can show how a pipe will pass through a roof or wall. Mixed reality is a combination of virtual and augmented reality. This means that the virtual object in question is so organically integrated into the real world that it appears to be part of it, like a hologram. This technology will also be important in the future for installation work.

BIM is a modern information modeling system at all stages of the life cycle of real estate. The introduction of BIM technologies ensures the completion of the entire chain of tasks (design-manufacturing – logistics-installation-control), improves the quality of control of construction work, implements many modern projects and brings the construction industry to a qualitatively new level. Most European countries introduced it widely at the state level in the past decade. With the help of BIM, a number of problems in the construction industry can be solved: low level of digitization and outdated technologies, low productivity, ineffective management and use of resources, information exchange, current issues of environmental friendliness and energy efficiency, safety and transparency.

#### References:

1. Modern innovative and information technologies in the development of society URL: <https://eugov.chmnu.edu.ua/wp-content/uploads/2016/05/Modern-Innovative-and-Information-Technologies-in-the-Development-of-Society.pdf>;
2. How to create a website with PHP and MySQL URL: <http://ukrwebblog.org.ua/?p=39>;
3. Building Information Modeling URL: <https://www.magicad.com/>

**K.R.S. Sambasiva Rao, D.Sc. Biotechnology, Ph.D. Zoology, Associate Professor, Vice-Chancellor, Mangalayatan University, Jabalpur, Madhya Pradesh, India**

**Vdovenko Nataliia, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor, Head of the Department, Department of Global Economy, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine**

### **Інноваційні підходи до управління аграрним бізнесом у глобальному економічному просторі**

Нині людство перебуває на порозі нової історичної епохи, важливою ознакою якої є стрімке наростання процесів світової глобалізації, що є об'єктивними і здійснюються незалежно від волі чи бажання окремих країн. За таких умов важливим є розуміння нових явищ, щоб визначити ефективну стратегію поведінки держав, на рівні управління аграрним бізнесом, який тісно пов'язаний з виробництвом харчових продуктів, і забезпеченням нас цінним білком тваринного походження.

І в цьому контексті ми спостерігаємо, що виробництво риби в аквакультурі є найбільш привабливою сферою діяльності як у світі, так і в Україні, а також в Індії не зважаючи на тривалий виробничий процес. Маємо увагу на те, що Індія ввійшла до першої п'ятірки країн із найвищим виловом і найбільшим обсягом постачання продукції промислового рибальства на світовий ринок, після Китаю, Індонезії, Перу та США. В Індії у 2022 році галузь рибного господарства досягла рекордного виробництва риби у розмірі шістнадцять мільйонів тонн. Тому ми не випадково обрали дану галузь для доповіді. В Україні ж вилов риби у внутрішніх водних об'єктах, який у 2022 р. склав 31,5 тис. тонн, а в 2021 р. становив 69,8 тис. тонн. При тому, що промисел в рибальстві в цей період був відсутній. Тож ми маємо повернути нашу роботу в іншу сферу, де основна ідея має бути вибудована навколо управління аграрним бізнесом в контексті створення в галузі ланцюгів доданої вартості, починаючи від виробництва якісного рибопосадкового матеріалу і до реалізації безпечної товарної риби. На порядок денний також виходить виробництво конкурентоспроможної безпечної рибної продукції населенню та збереження довкілля на основі інновацій. Шлях інновацій у сучасному конкурентному світі є єдиним вірним як для Індії, так і для України. Маючи достатню кількість природних та людських ресурсів, за допомогою штучного інтелекту ми зможемо досягти нових висот – збільшити рибопродуктивність, знизити сукупні витрати на виготовлення продукції, зберегти довкілля. Як і Індія, Україна не стоїть на місці, розвивається. Щодня з'являються нові ідеї, нові технології, нові рибницькі господарства, що дозволяє вести мову про участь у конкурентній боротьбі за ринки збуту.

#### **Список використаних джерел**

1. Schulak, Eugen-Maria; Unterköfler, Herbert (2011). The Austrian School of Economics: A History of Its Ideas, Ambassadors, and Institutions. Ludwig von Mises Institute. ISBN 9781610161343; 2. Вдовенко Н. М., Коробова Н. М. Інструменти та механізми забезпечення сталого розвитку суб'єктів господарювання

плодоовочевої галузі України. Проблеми і перспективи економіки та управління. № 4 (20). 2019. С. 111–118; 3. Arsawan W. E., Koval V., Suhartanto D., Babachenko L., Kapranova L., Suryantini Ni P. S. Invigorating supply chain performance in small medium enterprises: exploring knowledge sharing as moderator. Business, Management and Economics Engineering. 2023. 21 (1). P. 1–18; 4. Vdovenko N. M., Korobova N. M. Methods of state regulation of agricultural sector in terms of the orientation of the economy to safety and quality standards. Wspolraca Europejska. 2015. № 3 (3). Vol. 3. С. 68–80; 5. Охріменко І. В., Вдовенко Н. М., Овчаренко Є. І., Гнатенко І. А. Інновації в системі стратегічного управління безпекою національної економіки в умовах ризиків та невизначеності глобалізації. Економіка та держава. 2021. № 8. С. 4–9; 6. Wang L., Tan H. Agricultural Economic Risk Forecast Based on Data Mining Technology. 2022. DOI: <https://doi.org/10.1155/2022/3684736>.

**Андрущенко А.В., здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії\***  
**Національний університет біоресурсів і природокористування України,**  
**Україна**

### **Конкурентоспроможність галузі аквакультури України в умовах глобальних економічних викликів**

У результаті проведених досліджень ми встановили, що незважаючи на поточний контекст галузі аквакультури в Україні, важливою складовою є аналіз стратегій та заходів для підвищення її конкурентоспроможності. Науковий підхід до цієї проблеми передбачав вивчення і аналіз різних аспектів галузі, а також розробку і реалізацію ефективних стратегій. Однією з ключових стратегій є стимулювання інновацій та наукових досліджень в галузі аквакультури. Це може бути досягнуто шляхом надання фінансової підтримки науковим дослідженням, розвитку нових технологій та впровадження передових методів вирощування та обробки рибної продукції. Додатковою стратегією може бути сприяння створенню інноваційних підприємств та стартапів у галузі аквакультури шляхом надання підтримки для розвитку бізнес-інкубаторів та акселераторів. Підвищення якості рибної продукції вважається ще однією ключовою стратегією. Це може бути досягнуто через впровадження систем контролю якості, сертифікації та відповідності міжнародним стандартам якості та безпеки. Доцільним є також посилення контролю за умовами вирощування та обробки рибної продукції з метою забезпечення її екологічної чистоти та безпечності для споживачів. Крім того, розвиток інфраструктури та транспортної логістики визнається важливим елементом стратегії підвищення конкурентоспроможності галузі аквакультури. Це передбачає модернізацію інфраструктури вирощування та зберігання рибної продукції, а також покращення транспортних зв'язків для забезпечення швидкої та ефективної доставки на ринки збуту.

---

\* Науковий керівник – Н. М. Вдовенко, д-р екон. наук, професор.

Основні глобальні тенденції та виклики, які впливають на галузь аквакультури в Україні, можуть включати зміни в попиті на рибні продукти. Маємо відзначити, що світовий попит на рибні продукти постійно зростає внаслідок збільшення населення та зміни харчових звичок. Однак, попит також може змінюватися в залежності від моди на певні види риби або зміни в уявленнях про їх здоров'я та екологічну сталість. Наступним блоком дослідження є вплив кліматичних змін на водні ресурси. При цьому зміни клімату можуть мати серйозний вплив на екосистеми водойм, де здійснюється аквакультура. Збільшення температур води, зміни в рівні опадів та інші кліматичні фактори можуть впливати на розподіл риб та інших водних організмів, їх розвиток та здоров'я.

Слід відмітити і конкуренцію з боку інших країн, оскільки Україна конкурує на світовому ринку рибної продукції з іншими країнами, такими як Норвегія, Китай, Чилі тощо. Ці країни можуть мати великі виробничі потужності, більший досвід у галузі аквакультури та доступ до більших ринків збуту. Також на порядок денний виходять біологічні загрози та захворювання. Водночас розвиток патогенних організмів і захворювань серед риб може значно погіршити умови для аквакультурного виробництва. Це може включати різноманітні інфекційні захворювання, які можуть швидко поширюватися в умовах високої щільності населення риб.

Важливою ознакою є стандарти та регулювання, оскільки світові стандарти щодо якості та безпеки рибної продукції постійно змінюються та зростають. Українським аквакультурним підприємствам може важко відповідати цим вимогам, що може впливати на їхню конкурентоспроможність на міжнародному ринку. Також може мати вплив економічна нестабільність, оскільки економічні кризи, зміни валютних курсів та інфляція можуть також впливати на галузь аквакультури в Україні. Нестабільність на фінансових ринках може ускладнювати доступ до фінансування для розвитку та модернізації аквакультурних підприємств.

Доцільно враховувати питання сталого розвитку, яке може ставити перед аквакультурними підприємствами вимоги щодо зменшення впливу на довкілля, енергоефективності та використання відновлюваних ресурсів. Крім того, на порядок денний виступають технологічні зміни та інновації, адже розвиток нових технологій у сфері аквакультури, таких як автоматизація, використання штучного інтелекту та датчиків для моніторингу вирощування, може відкривати нові можливості для підвищення ефективності та конкурентоспроможності галузі. Неабияку роль займають і геополітичні фактори, бо політичні конфлікти, торгові війни та санкції можуть мати великий вплив на міжнародну торгівлю рибними продуктами та доступ до ринків збуту для українських виробників аквакультури.

Важливим є розвиток альтернативних джерел білка, оскільки зростаюча популярність альтернативних джерел білка, таких як рослинні білки та м'ясні заміники, може створювати конкуренцію для рибної продукції та впливати на попит на продукцію аквакультури. Ці тенденції та виклики створюють складне середовище для розвитку аквакультурного сектору в Україні, але також можуть

відкривати нові можливості для інновацій та підвищення ефективності виробництва.

#### Список використаних джерел

1. Федоренко М. О., Вдовенко Н. М., Павлюк С. С., Дюдяєва О. А. Базові засади розвитку рибальства та аквакультури в умовах трансформаційних процесів. Водні біоресурси та аквакультура. 2020. Вип. 2. С. 47–57; 2. Вдовенко Н. М. Теорія та практика державного регулювання розвитку аквакультури. Інвестиції: практика та досвід. 2012. № 7. С. 117–120; 3. Вдовенко Н. М. Нормативно-правове регулювання господарської діяльності у сфері аквакультури. Економічний форум. 2014. № 4. С. 4–12; 4. Вдовенко Н. М., Маргасова В. Г., Шарило Ю. Є. Михальчишина Л. Г. Конкурентоспроможність рибного господарства та аквакультури як складова ефективності національної економіки. Біоекономіка і аграрний бізнес. 2019. Вип. 1. С. 204–211; 5. Кваша С. М., Вдовенко Н. М. Аквакультурне виробництво: від наукових експериментів до промислових масштабів. Інвестиції практика та досвід. 2011. № 20. С. 7–11.

**Асланян О.І., здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії\*  
ПВНЗ «Європейський університет», Україна**

#### **Пріоритети державної політики із стимулювання інноваційної діяльності**

За результатами дослідження «Глобальний Індекс Інновацій 2023: Інновації в умовах невизначеності» (Global Innovation Index, GII), проведеного Всесвітньою організацією інтелектуальної власності при ООН (World Intellectual Property Organization, WIPO) за сприяння бізнес-школи INSEAD (Франція), Україна посіла 55 місце серед 132 країн-учасниць рейтингу, а найбільш інноваційними економіками світу було визнано Швейцарію, Швецію, США, Велику Британію та Сінгапур [1, с. 58-59].

Глобальний індекс інновацій GII вимірюється щорічно починаючи з 2007 року на основі аналізу 7 факторів впливу [1, с. 21-23], 5 з яких є необхідними передумовами для створення новаторського середовища (стан розвитку інституцій, якість науки і освіти, доступність інфраструктури, умови ведення бізнесу та наявність робочої сили), а решта 2 є, безпосередньо, результатом провадження інноваційної діяльності (рівень розвитку технологій і наукових розробок та кількість інноваційних товарів і послуг, яку виробляють підприємства країни). Усі фактори, що відносяться до передумов для розвитку інновацій, є сферою державних інтересів та мають регулюватися з метою заохочення інноваційної ініціативи бізнесу.

Чому це так важливо? Співставляючи місце держав у рейтингу інноваційності із рівнем розвитку їх економік, можна дійти висновку, що країни-інноваційні лідери одночасно є й лідерами зі створення додаткової вартості. Так,

\* Науковий керівник – Овсієнко Н.В., канд. екон. наук, доцент.



якщо не брати до уваги мікродержави типу Монако та Люксембургу, багатство яких формує переважно їх офшорний статус, із 10 найбільш інноваційних країн світу 6 будуть присутні в ТОП-10 країн за показником ВВП на душу населення [2]. Це свідчить про наявність кореляції між інноваційною активністю та економічним достатком, адже саме проривні ідеї і технології забезпечують підприємствам стійку перевагу в конкурентній боротьбі та, згідно концепції життєвого циклу продукту (product lifecycle, PLC), більш високі прибутки за рахунок преміального ціноутворення на нові товари і послуги [3]. Одночасно, існує й зворотній зв'язок між економічним лідерством та інноваційною активністю: дослідження й розробки (research and development, R&D), що передують впровадженню новаторських рішень, потребують значних інвестиційних ресурсів, які спроможні фінансувати тільки багаті економічні агенти – корпорації та держави. Окрім цього, деякі товари і послуги просуває на міжнародний ринок сам статус держави як інноваційного лідера (мікроелектроніка Тайваню, банківський сервіс Швейцарії, програмне забезпечення США тощо). Отже, створення державою передумов для провадження інноваційної діяльності є невід'ємною частиною економічної політики та важливим елементом стратегії національного розвитку.

Таблиця 1

**Рейтинг країн за інноваційністю та ВВП на душу населення**

Країна/місце в рейтингу	Рейтинг інноваційності країн	Рейтинг країн за ВВП/душу (\$)
Швейцарія	1	3
Швеція	2	10
США	3	6
Велика Британія	4	19
Сінгапур	5	5
Фінляндія	6	15
Нідерланди	7	9
Німеччина	8	17
Данія	9	7
Південна Корея	10	25
...	...	...
Україна	55	92

Джерело даних: WIPO, INSEAD [1, с. 58-59], World Bank [2]

Пріоритетами державного регулювання та стимулювання, на думку автора, мають бути: захист прав інтелектуальної власності, швидка та неупереджена робота патентних бюро; забезпечення правосуддя, інтересів акціонерів, кредиторів та інвесторів; впровадження прозорих умов ведення бізнесу та правил дотримання економічної конкуренції; побудова сучасної розвиненої інфраструктури логістичних шляхів, телекомунікацій та енергозабезпечення; бюджетні витрати на науку і розробки на рівні країн-інноваційних лідерів (% від ВВП); створення системи якісної освіти з підготовки спеціалістів з природничих наук, математики, інженерії та інформаційних технологій; диджиталізація сфери

державного управління та запуск онлайн-послуг; демографічна політика, що надає приватному сектору достатню кількість економічно активного населення; грошово-кредитна політика, що забезпечує бізнес дешевим і «довгим» капіталом, необхідним для здійснення інвестицій в R&D; та безпекова політика, необхідна для підприємницької активності населення з гарантіями захисту майна.

Список використаних джерел:

1. Global Innovation Index 2023: Innovation in the face of uncertainty. WIPO. 2023. <https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo-pub-2000-2023-en-main-report-global-innovation-index-2023-16th-edition.pdf> (дата звернення 12.02.2024); 2. Gross national income per capita 2022, Atlas method. World Bank. 2023. URL: [https://databankfiles.worldbank.org/public/ddpext\\_download/GNIPC.pdf](https://databankfiles.worldbank.org/public/ddpext_download/GNIPC.pdf) (дата звернення 12.02.2024); 3. Snow, R. How Product Managers Can Maximize Profitability Through the Product Life Cycle. Gartner. 2022. URL: <https://www.gartner.com/en/articles/how-product-managers-can-maximize-profitability-through-the-product-life-cycle> (дата звернення 12.02.2024)

**Баранов В.В., канд. екон. наук, доцент,  
Шестопа О.О., здобувач вищої освіти ступеня  
Льотна академія Національного авіаційного університету, Україна**

### **Поведінкова економіка: ключ до підвищення конкурентоспроможності авіакомпаній**

Авіаційна індустрія постійно змінюється та вдосконалюється, і сьогодні більше ніж коли-небудь раніше авіакомпанії стикаються з викликами, пов'язаними зі змінами у попиті, технологічними інноваціями та зростаючою конкуренцією. Однак ключовою складовою успіху є здатність розуміти та взаємодіяти з пасажиром на рівні, який йде за межі стандартної економічної моделі. У цій статті ми дослідимо, як використання принципів поведінкової економіки може стати перевагою для авіакомпаній у підвищенні їхньої конкурентоспроможності. [1]

Одним з ключових аспектів поведінкової економіки є розуміння того, як люди приймають рішення та як їхні рішення можуть бути зумовлені зовнішніми факторами. В контексті авіаційної індустрії це може включати вивчення впливу емоційного стану пасажирів на їх вибір перевізника, їхніх очікувань щодо обслуговування та інших факторів, які важливі для забезпечення комфорту під час подорожі. На основі цього розуміння авіакомпанії можуть адаптувати свої послуги та маркетингові стратегії для кращого задоволення потреб своїх клієнтів.

Ще однією важливою галуззю, де поведінкова економіка може знайти застосування в авіаційній індустрії, є ціноутворення. Замість традиційного підходу до встановлення цін на квитки, який базується виключно на економічних

моделях попиту та пропозиції, авіакомпанії можуть використовувати знання про поведінкову економіку для оптимізації цін в залежності від психологічних чинників, таких як страх втрати або ефекти соціального порівняння. Це може допомогти залучати більше пасажирів та збільшувати доходи авіакомпаній.

Застосування принципів поведінкової економіки в авіаційній індустрії може мати значний вплив на підвищення конкурентоспроможності авіакомпаній. Ось кілька способів, які вони можуть бути використані [3, с. 185]:

**Розуміння споживачів:** Застосування знань поведінкової економіки допомагає авіакомпаніям краще розуміти, як споживачі приймають рішення про покупку квитків на різні маршрути. Це може включати аналіз того, як ціна, зручність та інші фактори впливають на рішення клієнтів.

**Персоналізований маркетинг:** Використання поведінкових даних може допомогти авіакомпаніям створювати персоналізовані пропозиції для своїх клієнтів. Наприклад, за допомогою аналізу даних можна визначити, які послуги або маршрути можуть бути найбільш привабливими для конкретних груп пасажирів.

**Налагодження цін:** Розуміння поведінкових патернів може допомогти авіакомпаніям встановлювати оптимальні ціни на квитки, використовуючи методи динамічного ціноутворення та ціноутворення з урахуванням психологічних факторів споживачів.

**Збільшення відновлюваності:** Застосування принципів поведінкової економіки може допомогти авіакомпаніям збільшити відновлюваність покупок, шляхом розробки програм лояльності та надання стимулів для повторних покупок.

**Управління очікуваннями:** Розуміння того, як споживачі реагують на різні аспекти послуг, може допомогти авіакомпаніям краще управляти очікуваннями пасажирів і забезпечити більш задоволений клієнтський досвід.

Поведінкова економіка виявляється важливою для розуміння та передбачення рішень пасажирів у контексті покупки квитків та вибору послуг авіакомпаній. Застосування принципів поведінкової економіки допомагає авіакомпаніям краще розуміти мотивації та переваги споживачів у контексті подорожей, що дозволяє пристосовувати послуги до їхніх потреб. Поведінкові дані можуть бути використані для створення більш ефективних маркетингових стратегій, забезпечуючи персоналізовані пропозиції та збільшення впливу рекламних кампаній. Аналіз поведінкових патернів допомагає встановлювати оптимальні ціни на квитки, враховуючи психологічні фактори споживачів та конкурентну обстановку. Застосування принципів поведінкової економіки дозволяє авіакомпаніям краще управляти очікуваннями пасажирів та забезпечувати більш задоволений клієнтський досвід.

Отже, поведінкова економіка є важливим інструментом для підвищення конкурентоспроможності авіакомпаній, оскільки вона допомагає розуміти та враховувати поведінкові аспекти споживачів при розробці стратегій та послуг.

Список використаних джерел:

1. Ватаманюк О.З. Раціональність поведінки людини в економічній науці: концепція обмеженої раціональності. *Економічна теорія та право*. 2018. № 3. С. 11–25. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnyua\\_etp\\_2018\\_3\\_3](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnyua_etp_2018_3_3). (дата звернення: 23.12.2023); 2. Галушко З.І. Місце економічної теорії в системі поведінкових наук. Вісник Одеського національного університету. *Економіка*. 2015. Т. 20, вип. 4. С. 13–16; 3. Длугопольський О. В., Івашук Ю. П. Експериментальна та поведінкова економіка: від Вернона Сміта до Даніеля Канемана. *Вісник ТНЕУ*. 2014. № 1. С. 180-193; 4. Кривий В. І. Передумови виникнення поведінкової економіки. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Економічні науки*. Херсон, 2016. Вип. 18. С. 12–16.

**Жуковська В. М., д-р екон. наук, професор**  
**Шапошнікова В.В., здобувач вищої освіти ступеня бакалавр**  
**Державний торговельно – економічний університет, Україна**

**Розвиток людського капіталу підприємств: інноваційний поступ**

Розвиток кадрового потенціалу є однією з ключових стратегічних складових успішної діяльності будь-якого підприємства. Людський капітал визначається рівнем освіти, кваліфікацією та навичками працівників. У сучасному світі, де технології швидко змінюються, а конкуренція на ринку стає все більшою, важливо постійно інвестувати у розвиток талантів, збільшувати людський капітал окремого підприємства, установа та країни загалом. Інноваційні підходи у залученні та розвитку талантів дозволяють підприємствам ефективно адаптуватися до цифрових викликів та підвищувати бренд роботодавця [1].

Мета тез - обґрунтування важливості збереження та розвитку людського капіталу в Україні.

На даний час створення сприятливого середовища для зростання людського капіталу знаходиться у критичному стані. Насамперед, це небезпеки міграції населення, релокації підприємств, від'їзд молодого покоління зумерів та кваліфікованого персоналу. Також частина людей, яка опинилась у вкрай важких умовах війни, переживши окупацію, емігрували за кордон безповоротно.

З огляду на зазначене, розвиток і збереження людського капіталу в умовах війни набуває особливого значення. Людський капітал є основним джерелом економічного розвитку країни. Працівники, які мають високий рівень компетенцій, стають більш продуктивними працівниками, що створює сприятливі умови для зростання інновацій. Країни з розвиненим людським потенціалом здатні краще впоратися з економічними кризами та змінами у глобальному середовищі, мають більш гнучку та адаптивну робочу силу, яка може ефективно пристосовуватися до нових умов [2]. А підприємства з високим рівнем кадрового потенціалу зазвичай є більш конкурентоспроможними на

міжнародному ринку, оскільки здатні краще адаптувати свій персонал до цифрових викликів та більш успішно використовувати нові технології.

Якщо українські працівники матимуть високий рівень компетенцій та знань, вони будуть більш конкурентоспроможними на міжнародному ринку праці [2,3]. Урядові програми та ініціативи також можуть сприяти створенню інноваційних центрів, лабораторій та інкубаторів, що будуть сприяти обміну знаннями та співпраці між університетами, дослідницькими установами та приватним сектором [3]. Для збереження людського капіталу та його розвитку підприємства впроваджують діджитал стратегії залучення та інноваційного навчання персоналу [1].

Стимулювати повернення талановитої молоді та кваліфікованого персоналу може бути при наявності забезпечення безпеки праці та гідної заробітної плати, можливостей кар'єрного розвитку. Україна може здійснювати обмін досвідом та кращими практиками з іншими країнами ЄС шляхом участі у міжнародних проектах та програмах співробітництва. Для стимулювання інновацій нині діють грантові програми, що надають фінансову підтримку для досліджень та розвитку нових технологій для студентів та науковців.

Серед інноваційних підходів щодо залученості та утримання персоналу як закордоном так і в Україні, стала програма Well-being, що трактується як технологія поліпшення благополуччя працівників на робочому місці. Зміст програм well-being торкається підтримки психічного і фізіологічного здоров'я, підвищення емоційної залученості в життя компанії [4]. Подібні програми можна використовувати як для дослідження рівня задоволеності і лояльності працівників, так і для розрахунку індексу щасливих працівників.

Людський капітал є джерелом інтелектуального потенціалу країни. Розвинені країни вкладають значні зусилля у створення умов для розвитку та реалізації потенціалу своїх громадян, що сприяє загальному економічному та інноваційному поступу. Таким чином, інвестування у розвиток талантів сприяє збереження людського капіталу та підвищенню якості життя населення. Люди з вищим рівнем освіти та кваліфікацій зазвичай мають більше можливостей для зайнятості, отримання високооплачуваних робіт та підвищення свого соціального статусу.

Список використаних джерел:

1. Жуковська В.М. Соціальний розвиток організації: потенціал, управління, інновації : [монографія] Київ : Київ. нац. торг. – екон. ун-т, 2018. 360 с.; 2. Сахненко О.І., Сахно І.В. Інвестування у розвиток людини як пріоритетний напрям формування та управління людським капіталом. Інвестиції: практика та досвід. 2019. № 11. С. 50–55. DOI: 10.32702/2306-6814.2019.11.50.; 3. Лисак В.Ю., Семендяк В.М. Розвиток людського капіталу: суть, проблеми та перспективи. Глобальні та національні проблеми економіки. 2018.; 4. Жуковська В. Стойко В. Wellbeing як основа залученості працівників компанії Збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 10 листопада 2021 р. URL: [https://ir.kneu.edu.ua/bitstream/handle/2010/38116/sborun\\_21-65.pdf?sequence=1&isAllowed=y](https://ir.kneu.edu.ua/bitstream/handle/2010/38116/sborun_21-65.pdf?sequence=1&isAllowed=y).

**Микитась А.В., д-р екон. наук, професор**  
**Дегтярьов С.О., здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії**  
**Державний біотехнологічний університет, Україна**

### **Індустрія 4.0: поняття, концепції, тенденції розвитку**

Загальним трендом у розвитку як окремих виробничих підприємств, так і держав, загалом у світі сьогодні є “Четверта індустріальна революція”. Так, у Німеччині існує державна програма “Індустрія 4.0”, у США ініціативи у цій галузі об'єднує “Industrial Internet Consortium”. В Україні створено національний рух «Індустрія 4.0 в Україні» [1, с.63]. Розглядаються поняття та концепції Індустрії 4.0, що характеризується впровадженням «кіберфізичних систем» у виробничі процеси, є чотири принципи концепції четвертої промислової революції: функціональної сумісності людини та машини з можливістю керування повністю через інтернет; можливості систем створювати віртуальну копію реального фізичного світу з урахуванням отриманої інформації; технічної допомоги машин людині під час роботи з великими обсягами даних та виконання завдань; можливості систем самостійно і автономно приймати рішення.

За останнє десятиліття до інтернету підключився кожен другий житель Землі - цифрова революція набуває загального масштабу і вирішального значення. За оцінкою Глобального інституту McKinsey (MGI), вже в найближчі 20 років до 50% робочих операцій у світі можуть бути автоматизовані, і за масштабами цей процес можна порівняти з промисловою революцією XVIII-XIX століть [New York, McKinsey & Company. (2018)].

Промислова революція дозволила окремим країнам досягти вражаючих темпів економічного зростання, і вони на багато десятиліть стали лідерами світової економіки. Сьогодні Україна має унікальний шанс реалізувати свій потенціал у ході цифрової революції і зайняти місце серед лідируючих країн світу.

Цифровізація змінює вигляд та структуру економіки країн та цілих регіонів. Внутрішньогалузева конкуренція зростає, ринки розширюються, конкурентоспроможність галузей країн на світових ринках підвищується. Цифрова економіка ламає звичні моделі галузевих ринків, визначає перспективи зростання компаній та цілих галузей. Поява цифрових гравців вже змінила вигляд цілих галузей – туристичної, телекомунікаційної, поліграфічної, пасажирських та вантажних перевезень.

Цифрові перетворення – одне із головних чинників світового економічного зростання. Потенційний економічний ефект від цифровізації економіки країни, запровадження автоматизації існуючих процесів, запровадження принципово нових, проривних бізнес-моделей та технологій безпосередньо сприяє збільшенню ВВП країни. Серед них – цифрові платформи, цифрові екосистеми, поглиблена аналітика великих масивів даних, технології Індустрії 4.0, такі як 3D-друк, роботизація, інтернет речей.

Четверта промислова революція, відома за кордоном як Індустрія 4.0, спочатку з'явилася в західних країнах у 2011 р. як проект, спрямований на

підвищення конкурентоспроможності обробної промисловості. Фахівці запропонували інтегрувати в промислові процеси так звані «кіберфізичні системи» (CPS), або автоматизовані машини та центри обробки, підключені до інтернету. Ставиться за мету створити такі системи, які дозволили б машинам самостійно (автономно) змінювати при необхідності виробничі шаблони. Цифровий (пов'язаний з інтернетом) підхід зачіпає всі етапи життєвого циклу продукту, включаючи дизайн та створення прототипу, налагодження та обслуговування виробничої лінії, контроль та оптимізацію виробництва, а також дані, отримані в результаті зворотного зв'язку від клієнтів та споживачів. «Індустрія 4.0» змінює докорінно не тільки процес виробництва, а й сферу послуг, пов'язаних із продукцією, що випускається. Кіберфізичні системи виробництва докорінно змінять традиційну логіку виробництва, оскільки кожен робочий об'єкт сам визначатиме, яку роботу необхідно виконати для виробництва. Ця абсолютно нова архітектура промислових систем може бути впроваджена поступово через цифрову модернізацію існуючих виробничих потужностей. І це означає, що цю концепцію можна реалізувати не тільки на абсолютно нових підприємствах, а й поетапно розгортати існуючі підприємства в процесі еволюційного розвитку.

Поняття «Індустрія 4.0» вперше було запроваджено німецьким федеральним урядом як стратегічний план розвитку німецької промисловості, заснований на об'єднанні в єдиному інформаційному просторі промислового обладнання та інформаційних систем, що дозволить їм взаємодіяти між собою та із зовнішнім середовищем без участі людини. Цифри «4.0» означають, що цей напрямок розвитку промисловості має настільки великий потенціал, що неминуче призведе до четвертої індустріальної (промислової) революції. Промислова революція при переході з одного історичного періоду до іншого базується на трьох основних складових:

- сировина, а також джерела та способи передачі енергії;
- технології;
- організація виробництва та управління.

Четвертий етап промислової революції характеризується впровадженням «кіберфізичних систем» у заводські процеси. Передбачається, що ці системи об'єднуватимуться в одну мережу, зв'язуватимуться одна з одною в режимі реального часу, самоналаштовуватимуться і навчатимуться новим моделям поведінки. Такі мережі зможуть вибудовувати виробництво з меншою кількістю помилок, взаємодіяти з товарами, що виробляються, і при необхідності адаптуватися під нові запити споживачів. З того моменту концепція почала набувати все більшого поширення. Іншою знаковою та гучною згадкою цієї концепції став Всесвітній економічний форум (ВЕФ) у Давосі у 2016 році. Засновник і голова ВЕФ Клаус Мартін Шваб назвав зміни четвертої промислової революцією (індустрією 4.0), що відбуваються в економіці, і охарактеризував її місце в економічній історії наступним чином: «Перша промислова революція почалася в другій половині XVIII століття, коли з'явилася можливість за допомогою води і пари перейти від ручної праці до машинного. Друга характеризувалася розвитком масового конвеєрного виробництва, що з

освоєнням електрики. Ми живемо в епоху поки що третьої промислової (або цифрової) революції, що почалася в другій половині минулого століття зі створення цифрових комп'ютерів та подальшої еволюції інформаційних технологій. Сьогодні вона поступово трансформується у четверту промислову революцію, яка характеризується злиттям технологій та розмиттям граней між фізичними, цифровими та біологічними світами».

За час, що минув з моменту виникнення терміну, велика кількість вчених зацікавилася цією концепцією, яка заглибилася у вивчення аспектів нової промисловості. Також він привернув пильну увагу критиків, які вказують на те, що жодної революції в класичному розумінні не відбувається, що поточні зміни – це не більш ніж поглиблена автоматизація, а термін є трендовою назвою.

Список використаних джерел:

1. European Parliament, Policy department A: Economic and scientific policy / Industry 4.0; 2. Bauer H., Patel M., Veira J. (2016); 3. New York (NY): McKinsey & Company. URL: <http://www.mckinsey.com/industries/high-tech/our-insights/the-internet-of-things-sizing-up-the-opportunity/> (дата звернення 01.03.2024); 4. Simon K., Dr. Reinhard Gr. (2016) Industry 4.0–Opportunities and Challenges of the Industrial Internet. URL: [assessment.pwc.de/i40/study.pdf](https://www.pwc.de/i40/study.pdf); 5. Клаус Шваб / Всесвітній економічний форум / <https://www.weforum.org/agenda/2016/01/the-fourth-industrial-revolution-what-it-means-and-how-to-respond/>; 6. «Індустрія 4.0 в Україні». URL: <https://industry4-0-ukraine.com.ua/2017/06/30/цифрова-трансформація-виробництва>. (дата звернення 01.03.2024).

**Мірошниченко І.С., канд. екон. наук**

**Сажіна А.В., здобувач вищої освіти ступеня бакалавр**

**Льотна академія Національного авіаційного університету, Україна**

### **Роль проєктних офісів закладів вищої освіти у трансфері інновацій**

Інновації є ключовим елементом економічного розвитку, який стимулює та трансформує діяльність підприємств, країн, світу у напрямі сталого та динамічного зростання. Інновації не обмежуються лише створенням нових ідей чи технологій, вони стають ефективними та значущими, коли успішно впроваджуються в систему економічних відносин і господарську діяльність.

Глобальний інноваційний індекс (Global Innovation Index) вміщує декілька критеріїв, які характеризують ефективність національних інновацій на фоні економічної та геополітичної ситуації. Цей індекс надає важливий інструмент для порівняння інноваційної діяльності між країнами, а також визначає аспекти, які потрібно покращувати для сприяння інноваційного розвитку. Згідно цього рейтингу у 2022 році Україна посіла 57 місце серед 132 країн, а у 2023 році поліпшила свої показники та зайняла 55 місце, незважаючи на складні обставини, що викликані воєнним станом [1].



Забезпечення ефективного розвитку і використання промислового, науково-технічного та інтелектуального потенціалу України у сфері трансферу технологій гарантується Законом України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій», що сприяє перенесенню технологічних інновацій з наукових установ у промисловість та суспільство, стимулює економічне зростання, сприяє підвищенню продуктивності, призводить до створення нових ринків і підтримці нових галузей [2].

Заклади вищої освіти (ЗВО), функціонуючи як інноваційні центри, є ключовими каталізаторами для трансферу технологій та важливими чинниками для створення сприятливої екосистеми інноваційного розвитку в країні. Тому, забезпечення ефективного, раціонального й оптимального використання науково-технічного та інтелектуального потенціалу України є важливою складовою стратегії розвитку вітчизняної вищої освіти на період 2022–2032 років [3].

У цьому зв'язку, підвищення рівня конкурентоспроможності закладів вищої освіти через комерціалізацію результатів наукових досліджень та інтеграцію науки із промисловістю є важливим завданням для сучасних ЗВО України. Також, це стратегічний напрям для покращення якості вищої освіти та забезпечення її активної ролі у розвитку національної економіки. Оскільки, створення ефективної інфраструктури для перенесення технологій та співпраці між навчальними закладами, науковими установами й підприємствами може покращити інтелектуальний потенціал країни.

У зв'язку з вищезазначеним, проектний офіс у ЗВО може не тільки надавати допомогу в оптимізації управління проектами, але й забезпечувати засоби та структури для успішного трансферу технологій. Зазвичай функції проектного офісу ЗВО полягають в наступному: надання консультацій та підтримка учасників проектів; допомога в розробці проектних пропозицій та пошук фінансування; ефективний розподіл та управління ресурсами для належного забезпечення проектів; сприяння встановлення й розвитку партнерських відносин з іншими ЗВО, організаціями та фондами; проведення навчальних заходів, семінарів та тренінгів з питань проектного менеджменту; налагодження зв'язків зі стейкхолдерами тощо.

Проектний офіс ЗВО, орієнтований на трансфер технологій, може стати ключовою структурою для сприяння комерціалізації інноваційних наукових розробок, які виникають в освітньому середовищі. Роль такого офісу полягає у створенні ефективного перетворення наукових досягнень у конкретні технологічні продукти чи послуги, які можуть мати комерційну цінність. Таким чином, основні функції проектного офісу ЗВО для трансферу інновацій вбачаємо в наступному:

- надання науковцям та їх командам консультацій з питань трансферу інновацій і комерціалізації розроблених технологій;
- підтримка створення стартапів, включаючи фінансову підтримку та консультації;
- пошук та вибір технологічних інновацій у власному освітньому середовищі, які можуть мати практичне застосування в комерційних проектах;

- аналіз ринкових умов та визначення можливостей для успішної комерціалізації технологій;
- захист та ефективне управління інтелектуальною власністю, включаючи допомогу в отриманні патентів, авторських прав та торгових марок;
- розвиток співпраці стратегічних партнерств із сектором промисловості, інвесторами та іншими зацікавленими стейкхолдерами для сприяння трансферу інновацій.

На підставі викладеного можна зробити висновок, що проєктні офіси вітчизняних ЗВО у трансфері інновацій набувають актуальності в сучасних умовах господарювання. Таким чином, проєктні офіси відіграють важливу роль у впровадженні технологій в реальний сектор економіки. Така співпраця сприяє появі, просуванню та розвитку нових товарів і послуг, зміцненню конкурентоздатності підприємств та економічному зростанню країни тощо.

Список використаних джерел:

1. Global Innovation Index. World Intellectual Property Organization (WIPO). URL: <https://www.wipo.int/publications/en/series/index.jsp?id=129> (дата звернення: 16.02.2024).
2. Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій: Закон України від 14.09.2006 р. № 143-V: станом на 16 жовтня 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/143-16#Text> (дата звернення: 16.02.2024).
3. Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки. Верховна Рада України. Розпорядження КМУ від 23 лютого 2022 р. № 286-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286-2022-%D1%80#n12> (дата звернення: 16.02.2024).

**Перегула Ю.А., канд. геогр. наук, доцент  
Національний університет біоресурсів і природокористування України,  
Україна**

### **Кон'юнктура українського ринку продукції тваринництва в умовах глобальних викликів**

Галузь тваринництва демонструє зростання на світовому та міжнародному рівнях, і у період з 2012 року збільшилась більше ніж на 15 % [1]. По прогнозам аналітиків галузь буде демонструвати до 2028 року щорічне зростання на 5,52 % у середньому і зросте загалом на 30,82 % [2]. У цих умовах перед країнами світу, що мають потенціал до збільшення виробництва продукції тваринництва стоїть завдання збільшити експорті поставки та свою частку на світовому і міжнародних ринках продукції тваринництва, а також надійно захистити національні ринки продукції тваринництва від експансії іноземних виробників. Україна має значний потенціал для збільшення виробництва та поставок споживачам на національному, міжнародних та світовому ринках продукції

тваринництва. Природні, кормові, трудові, територіальні та виробничі можливості дозволяють Україні значно збільшити виробництво і свою присутність на міжнародних та світовому ринках продукції тваринництва.

Згідно Стратегії розвитку агропромислового комплексу, що була презентована Міністерством аграрної політики та продовольства України у липні 2023 року, агропромисловий комплекс країни орієнтовано на повну вертикальну інтеграцію, локалізацію та імпортозаміщення в межах залучення і використання 4,2 млрд. дол. США інвестицій при досягненні 50 % переробки врожаю, у тому числі в тваринництві. При цьому тваринництво орієнтовано на виробництво продукції у розмірі 10,8 млрд. дол. США на рік, що буде включати 0,5 млн тонн яловичини (приріст до існуючих розмірів + 50%), 1,5 млн. т. свинини (приріст до існуючих розмірів + 100 %), 3,4 млн. т. курятини (приріст до існуючих розмірів + 150 %). В межах реалізації Стратегії планується нарощування обсягів виробництва та реалізації продукції тваринництва у два рази з 2,7 млн тонн до 5,4 млн тонн, де частка продукції буде експортуватись до ЄС (орієнтир – зайняти 6,6 % ринку), країн Азії (стратегічний орієнтир – зайняти 3,3 % ринку) та на інші ринки країн світу (стратегічний орієнтир – зайняти 3,9 % світового ринку) [3].

Враховуючи потенціал розвитку тваринництва та стратегічні орієнтири реалізації «Стратегії розвитку агропромислового комплексу України» можемо відмітити можливість та необхідність суттєвого збільшення обсягів виробництва і реалізації української продукції тваринництва. Наголошуємо, що нарощування обсягів виробництва та збуту продукції національних виробників зі сфери тваринництва повинно спиратись на вивчення кон'юнктури ринку продукції тваринництва з акцентом на виділення головних детермінант впливу на ринок і конкурентоспроможність продукції. Стосовно України, можемо відмітити: ВВП у 2022 р. склав 160500 дол. США і був на 19,7 % або 39270 млн дол. США менше рівня 2021 р. (за розміром ВВП країна була на рівні 2011 р. та 2020 р.), що свідчить про економічну кризу у державі; інфляція у 2022 р. склала 26,6 % і була однією з найвищих починаючи з 2000 р. (вище тільки у 2015 р. – 43,3 %), що також вказує на розвиток економічної кризи у країні [4]. Враховуючи ризики породжені війною в Україні доступ до капіталів (інвестицій) був обмежений та їх вартість суттєво зросла, особливо що стосується іноземних інвестицій. Так загальний рівень капітальних інвестицій у 2022 р. по зрівнянню з 2021 р. зменшився на 264239,3 млн грн. або на 39,21 % (до рівня 2017 року) [5]. Зовнішній борг України на 31.07.2023 року склав 83 414,1 млн. дол. США, що у два рази більше ніж було на 31.12.2021 р. (47 654,7 млн дол. США) [5]. Наведені дані свідчать про розвиток економічної кризи в Україні та негативний вплив цієї макродетермінанти на кон'юнктуру та конкурентоспроможність продукції тваринництва в Україні. Україна, починаючи з 2006 р. мала від'ємне сальдо зовнішньоторговельного балансу, яке після позитивної динаміки у 2019-2021 рр. (у 2021 р. від'ємне сальдо склало лише 1,1 % ВВП) у 2022 р. суттєво збільшилось за рахунок зменшення експорту товарів і послуг (-17,27 %) та зростання імпорту товарів і послуг (+ 18,65 %) і склало 16,8 % ВВП [5; 6; 7]. Також значно змінилась питома вага складових експорту та імпорту країни під впливом специфічного розвитку економіки і потреб суспільства в умовах війни. Наведене також

свідчить про кризи в Україні та має негативний вплив цієї макродетермінанти на кон'юнктуру та конкурентоспроможність продукції тваринництва в Україні.

Список використаних джерел:

1. Ritchie H., Rosado P. and Roser M. Meat and Dairy Production. Published online at OurWorldInData.org. URL: <http://surl.li/rihzd>; 2. Mordor Intelligence. Meat industry size & share analysis - growth trends & forecasts (2023 - 2028). URL: <http://surl.li/rihyw>; 3. Міністерство аграрної політики та продовольства України. Стратегія розвитку агропромислового комплексу. URL: <https://cutt.ly/lw1EFkzg>; 4. Валовий внутрішній продукт. Державна служба статистики України. URL: <https://ukrstat.gov.ua>; 5. Капітальні інвестиції за видами економічної діяльності за 2010–2022 роки. Державна служба статистики України. URL: <https://ukrstat.gov.ua>; 6. Маргасова В., Вдовенко Н., Марченко І. Базові методичні підходи до обліку і контролю витрат при формуванні біологічних активів рослинництва й тваринництва на агропродовольчому ринку. Економічний аналіз. 2022. Т. 32. № 4. С. 207–216; 7. Вдовенко Н. М., Павленко М. М. Концептуальні засади конкурентоспроможної діяльності вітчизняних суб'єктів господарювання. Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії. 2018. Вип. 1 (13). С. 83–87; 8. Вдовенко Н. М. Аграрний сектор економіки у контексті дії нормативно-правових методів регулювання. Економіка. Управління. Інновації. 2014. № 2.

**Пересада М.О., здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії\***  
**Державний біотехнологічний університет, Україна**

### **Контрольоване сільське господарство**

Сьогодні всі говорять про сільське господарство з контрольованим середовищем (СЕА). Дослідницькі та дослідно-конструкторські фірми все частіше його застосовують у своїй галузі. Виробникам продуктів харчування подобається те, як сільськогосподарське контрольоване середовище не допускає забруднювачів для постачання безпечнішої їжі. А його здатність вирощувати їжу в суворому кліматі та захищати сільськогосподарські культури від несприятливих природно-кліматичних умов робить його все більш корисним методом у нашому світі, що постійно змінюється.

Контрольоване сільське господарство (СЕА) – це метод вирощування рослин у повністю регульованому середовищі. Технологія також відома, як «вертикальне землеробство або фермерство в закритих приміщеннях» [1]. Ці системи СЕА розроблені для оптимізації умов вирощування для здоров'я врожаю та зниження ризику захворювань і пошкодження шкідниками, уникаючи при цьому сприйнятливості до зовнішніх погодних умов. При цьому типі вирощування всі потреби рослин задовольняються шляхом штучного

---

\* Науковий керівник – Антощенкова В.В., д-р екон. наук, доцент.

забезпечення їх водою, поживними речовинами та світлом за допомогою гідропонних, аквапонних та аеропонних методів.

Доведено, що СЕА зменшує деякі проблеми, з якими стикається традиційне землеробство. Наприклад, це значно зменшує споживання води залежно від налаштування ферми. Фактично, деякі вертикальні ферми використовують від 70% до 95% менше води, ніж зазвичай потрібно на традиційних відкритих фермах. Крім оптимального використання води, СЕА захищає рослини від несприятливих погодних умов і допомагає максимально використовувати простір для вирощування.

Є дві основні цілі для виробників СЕА. По перше, захист посівів – системи вертикального землеробства СЕА та інші операції СЕА є чудовим способом захисту посівів від шкідливих зовнішніх факторів. Культури, вирощені в закритому ґрунті, не схильні до такого ж забруднення, небезпечних погодних умов і шкідників, як їхні аналоги на відкритому повітрі. По друге, забезпечення оптимальних умов для вирощування. Іншою головною метою СЕА Farming є забезпечення найкращих умов для вирощування кожної культури. Це дозволяє їм вирощувати несезонні культури або навіть культури, які потребують зовсім іншого клімату.

Системи СЕА варіюються від простих конструкцій, таких як тіньові будинки до теплиць і вертикальних ферм. Теплиці та вертикальні ферми є основними структурами, що використовуються в СЕА. Ці структури використовують широкі технології внутрішнього вирощування, такі як гідропоніка, аеропоніка, аквапоніка та аквакультура для оптимізації здоров'я рослин. На сьогоднішній день ферми СЕА, як правило, мають обмежений каталог продукції, причому основною увагою є листові зелені і трави.

Якщо порівнювати три основні системи СЕА (традиційні теплиці, високотехнологічні теплиці та вертикальні ферми), кожна має сильні та слабкі сторони. Традиційні теплиці пропонують найбільш перевірений метод і найнижчу вартість споруд, але вимагають більше землі та найбільше залежать від погодних умов [2, с.100]. Навпаки, високотехнологічні теплиці пропонують цілорічне виробництво та більшу економію, ніж вертикальні ферми, але мають дещо обмежений каталог культур. Нарешті, вертикальні ферми забезпечують цілорічне виробництво та найменші потреби у землі, але найвищу структуру витрат. В даний час СЕА становить менше 2 відсотка від загального ринку свіжих продуктів США, причому більшість продукції СЕА постачається з традиційних теплиць. Заглядаючи наперед, галузь СЕА має кілька важливих переваг, включаючи переваги клієнтів щодо свіжих і здорових продуктів, передбачувані умови вирощування та меншу залежність від ручної праці, ніж традиційне вирощування у відкритому ґрунті. Однак галузь також має перешкоди, включаючи стадію зародження технології, відсутність достовірних доказів у бізнес-моделі, конкуренцію з боку традиційних гравців і обмежений асортимент продуктів, який вона може запропонувати на сьогоднішній день (з упором насамперед на листові зелені).

Хоча ферми СЕА існують уже більше століття у формі традиційних теплиць, останні технологічні інновації стимулювали збільшення фінансування

та увагу з боку фінансових інвесторів [3, с.164]. Технологічні інновації призвели до створення високотехнологічних теплиць і вертикальних ферм, які є невід'ємною частиною майбутнього сільськогосподарської галузі перед тамими викликами, як зростання населення та брак ресурсів, таких як орні землі та прісна вода. Дійсно, стартапи СЕА в Північній Америці, Європі та Великобританії залучили близько 7 мільярдів доларів США фінансування з 2015 року. Це фінансування було зосереджено серед вертикальних ферм, які отримали близько 65% загального фінансування з 2015 року (високо-технічні теплиці отримують 35%). Фінансування також було зосереджено серед відносно невеликої кількості стартапів вертикальних ферм і теплиць, причому кілька компаній отримали значне фінансування. Ферми СЕА здатні генерувати значно вищі врожаї і дозволяють істотно скоротити споживання води порівняно з методами відкритого ґрунту. Оскільки дефіцит води стає дедалі гострішою проблемою в усьому світі, це ключова перевага ферм СЕА.

Хоча стартапи СЕА загалом мали хороший доступ до капіталу, нестабільна економіка призвела до того, що багато стартапів СЕА зазнали фінансових труднощів. Економічні та політичні виклики загострилися протягом останнього року через нестабільні економічні умови, що призвело до масштабних звільнень в провідних компаніях. Продукція ферм СЕА наразі не може досягти паритету із продукцією, вирощеною на відкритому ґрунті, вони можуть знайти ніші, у яких вони можуть закріпитися [4, с.168].

СЕА пропонує п'ять основних переваг порівняно з традиційним землеробством на відкритому повітрі:

1. Фермери можуть вирощувати продукцію цілий рік – сезонність більше не є проблемою, коли ви контролюєте температуру, вологість і цикл світла навколо ваших посівів. Вирощування в закритому ґрунті дозволяє виробникам висаджувати свої найпопулярніші культури цілий рік, незалежно від погоди, сезону чи клімату.

2. Мінімальна ймовірність пошкодження врожаю – культури, вирощені в закритому ґрунті, не схильні до пошкоджень від забруднення, посухи, повеней, поганої погоди чи шкідників.

3. Використовує менше води та землі. Оскільки вирощування в закритому ґрунті часто включає вертикальне землеробство, воно займає набагато менше місця, ніж традиційне землеробство на відкритому повітрі.

4. Фермери можуть вирощувати продукцію будь-де. Оскільки умови навколо культур розроблені та контролюються виробником, ферму СЕА можна висаджувати будь-де у світі. Це дає їм змогу вирощувати якісні свіжі овочі посеред пустелі чи в центрі міста.

5. Менше продовольчих «миль» – оскільки ферми СЕА можна встановлювати будь-де, вони, як правило, існують набагато ближче до своїх потенційних споживачів, ніж більшість традиційних ферм. Це означає, що продукцію не потрібно транспортувати так далеко, вона може прибути свіжою та з меншою кількістю харчових відходів під час транспортування.

Отже, сучасні споживачі все більше потребують свіжих високоякісних овочів без пестицидів та інших сільськогосподарських хімікатів. Місцеве

виробництво також є головним фактором, коли купуються свіжі овочі та зелень. Сільське господарство з контрольованим середовищем (СЕА) – це передова та інтенсивна форма сільського господарства на основі гідропоніки, де рослини ростуть у контрольованому середовищі для оптимізації практики садівництва. Однак поряд з численними перевагами до недоліків СЕА відносять: високу вартість; значне споживання енергії; більше робочої сили зі спеціальними навичками; обмежені види рослин; фактори ризику; відсутність природних умов (СЕА намагається імітувати умови, в яких природно ростуть рослини).

Список використаних джерел:

1. Офіційний веб-сайт Eden Green. URL: <https://www.edengreen.com/blog-collection/what-everyones-saying-about-controlled-environment-agriculture>;
2. Антощенкова В. В., Кравченко Ю. М. Земельна реформа, досвід, тенденції та перспективи. Вісник ХНТУСГ імені Петра Василенка. 2018. Вип. 193. С. 94-102;
3. Антощенкова В.В. Організаційно-економічний механізм інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств. Вісник Харківського національного аграрного університету ім. В.В. Докучаєва, Сер. Економічні науки. 2021. №2. Том. 1. С. 161-170;
4. Онегіна В.М., Антощенкова В.В., Кравченко Ю.М. Сучасний стан та перспективи інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств, які спеціалізуються на виробництві продукції тваринництва. Український журнал прикладної економіки. 2021. №4. С.164-170.

**Романюк І.А., д-р екон. наук, доцент  
Криворізький державний педагогічний університет, Україна**

### **Перспективи та тенденції трансферу технологій у глобальному економічному просторі**

З появою нових технологій та посиленням глобалізації економіки, трансфер технологій стає стратегічно важливим фактором для конкурентоспроможності країн, підприємств та інноваційних галузей. Нові технології, такі як штучний інтелект, блокчейн, Інтернет речей та квантові обчислення, відкривають нові можливості для трансферу знань і навичок, підвищуючи продуктивність, покращуючи якість життя та сприяючи економічному зростанню. Проте разом з цими можливостями виникають і нові виклики, такі як безпека даних, проблеми інтелектуальної власності та етичні питання, які потребують уважного вирішення. У світлі глобальної конкуренції та швидкого темпу змін у технологічній сфері, розуміння перспектив і тенденцій трансферу технологій стає ключовим для успішного розвитку індустрії та забезпечення сталого економічного зростання.

Глобальні тенденції у трансфері технологій піддані впливу різноманітних факторів, які відображають складну інтерацію між економічними, політичними, соціокультурними та технологічними чинниками [1, с. 27]. Перш за все, розвиток

інформаційних технологій та зростання доступності до цифрових засобів комунікації створюють сприятливі умови для трансферу технологій через швидку та ефективну взаємодію між географічно розрізненими сторонами. Подальший розвиток глобальних ланцюгів постачання та міжнародних торговельних відносин також впливає на трансфер технологій, сприяючи обміну інноваціями між країнами. Політичні рішення, включаючи тарифні бар'єри, торговельні угоди та інвестиційні політики, можуть стимулювати або гальмувати процес трансферу технологій.

Для зміни глобальних тенденцій у трансфері технологій також важливі соціокультурні аспекти, такі як ступінь відкритості до іноземних ідей та практик, культурні переклади та адаптація технологій до місцевих контекстів. Крім того, фінансові механізми, такі як інвестиції в дослідження та розвиток, венчурний капітал та гранти, грають суттєву роль у сприянні міжнародному трансферу технологій.

Регіональні та глобальні стратегії можуть значно полегшити трансфер технологій між країнами та регіонами [2-4]. Створення міжнародних науково-технічних партнерств та інноваційних мереж сприяє обміну знаннями та ресурсами для спільної розробки нових продуктів. Розвиток інвестиційних програм дозволяє залучати фінансові ресурси для комерціалізації інновацій. Встановлення правових та регуляторних рамок створює сприятливе середовище для трансферу технологій. Інвестиції у розвиток інфраструктури та освіти сприяють розвитку технологічних екосистем та підготовці кваліфікованих кадрів. Ці стратегії допомагають полегшити трансфер технологій та сприяють інноваційному розвитку та економічному зростанню.

Трансфер технологій стикається з різноманітними викликами у зв'язку зі змінами в глобальних політичних, економічних та соціокультурних умовах. Деякі з цих викликів включають політичні нестабільності, які можуть призвести до обмежень у трансфері технологій через глобальні конфлікти, торговельні війни та політичні напруги, що може призвести до введення тарифів, санкцій або інших обмежувальних заходів. Економічні перепади також можуть спричинити складнощі, зокрема зміни в економічному середовищі, такі як рецесії або фінансові кризи, які можуть призвести до зменшення інвестицій у дослідження та розвиток, що може уповільнити трансфер технологій. Культурні різниці важливі, оскільки вони можуть стати перешкодою для ефективного трансферу технологій через різниці в культурних цінностях, віруваннях та способах життя. Законодавчі обмеження в різних країнах також можуть ускладнити трансфер технологій через різні правові рамки для захисту інтелектуальної власності та регулювання технологічного трансферу. Конкуренція на ринку та проблеми забезпечення безпеки, зокрема зростання кіберзагроз, також можуть стати перешкодою для успішного трансферу технологій. Таким чином, ці виклики створюють складність для трансферу технологій у глобальному масштабі та вимагають уважного аналізу та вирішення для досягнення успішних результатів.

Під час процесу трансферу технологій можуть виникати різноманітні ризики та перешкоди [5, с. 206]. До найбільш поширених ризиків відносяться втрата інтелектуальної власності, недостатня адаптація до місцевого контексту,



технологічні обмеження, проблеми з організаційною культурою та фінансові та економічні ризики. Для подолання цих перешкод необхідно приймати цілісний підхід, включаючи стратегічне планування, захист інтелектуальної власності, адаптацію до місцевого контексту, прозорість та комунікацію, оцінку ризиків і управління ними. Тільки шляхом уважного планування та використання належних інструментів управління можна ефективно подолати ці виклики та забезпечити успішний трансфер технологій.

Нові технологічні тенденції, такі як штучний інтелект, блокчейн, Інтернет речей (IoT) та інші, мають значний вплив на глобальний трансфер технологій:

1. Штучний інтелект революціонує процеси прийняття рішень та автоматизації, що полегшує аналіз великих обсягів даних та забезпечує ефективний трансфер знань та навичок у різні галузі, включаючи медицину, фінанси та виробництво.

2. Технологія блокчейн забезпечує безпеку, недоторканість та відкритість даних, що сприяє довірі між сторонами та спрощує процеси трансферу фінансових та інших видів інформації.

3. Інтернет речей (IoT) розширює можливості підключення пристроїв та збору даних у реальному часі, що полегшує моніторинг, управління та оптимізацію різних процесів та систем, що забезпечує ефективний трансфер інформації та даних.

4. Розвиток квантових технологій відкриває нові можливості у сферах криптографії, обчислення та зв'язку, що може вплинути на безпеку та швидкість глобального трансферу даних.

5. Розширена та віртуальна реальності забезпечують нові можливості для візуалізації та навчання, що сприяє більш ефективному трансферу знань та навичок у різних галузях, від освіти до медицини.

Ці технологічні тенденції не лише змінюють способи, якими інновації трансферуються в глобальному масштабі, але й створюють нові можливості для покращення ефективності та швидкості процесу трансферу.

Перспективи та тенденції трансферу технологій у глобальному економічному просторі є ключовими для подальшого розвитку сучасного світу [6, с. 28]. Завдяки постійному розвитку нових технологій, таких як штучний інтелект, блокчейн, Інтернет речей та інші, ми спостерігаємо стрімкий розквіт інновацій та перетворення в різних галузях економіки. Важливо враховувати не лише переваги, але й виклики, які супроводжують процес трансферу технологій, такі як безпека даних, проблеми інтелектуальної власності та етичні питання. Також слід пам'ятати про важливість уважного планування, стратегічного партнерства та співпраці між усіма зацікавленими сторонами для досягнення успішних результатів у глобальному трансфері технологій.

Отже, дослідження цієї теми є надзвичайно важливим для подальшого прогресу та стабільності в глобальному економічному просторі. Розуміння перспектив та тенденцій трансферу технологій дозволить нам ефективно адаптуватися до змін у світі технологій та використовувати їх для досягнення сталого розвитку та підвищення якості життя у всьому світі.

Список використаних джерел:

1. Квятко Т.М., Мандич О.В., Севідова І.О., Бабко Н.М., Романюк І.А., Вітковський Ю.П., Микитась А.В. Маркетингові дослідження: навч. посіб. Харків : ХНТУСГ, 2020. 163 с.;
2. Апальков С.С. та ін. Глобальна економіка: актуальні проблеми та вектори розвитку: монографія. Дніпро: ПП «Ліра ЛТД». 2021. 426 с.;
3. Pakhucha E., Sievidova I., Babko N., Romaniuk I. et al. Investigating the impact of structural changes: the socio-economic security framework. *European Journal of Sustainable Development*. 2023. Vol. 12. Is. 1. Pp. 180-198;
4. Азізов О., Заїка О., Мандич О. Аналіз і прогноз маркетингових стратегій та PR в умовах пандемії коронавірусу. *Університетські наукові записки*. 2020. № 3-4. С. 75-76;
5. Романюк І.А. Вплив конкурентної боротьби на управління маркетинговою діяльністю сучасних підприємств. *Молодь і сільськогосподарська техніка у XXI сторіччі: Зб. матер. XVI-й Міжнар. форум молоді*. Харків : ХНТУСГ. 2020. С. 206;
6. Krasnikova N.O., Dzyad O.V., Mihaylenko O.G., Hrechyn K.O. Management of the process of formation and realization of competitive advantages of the Visegrad Four countries in the European market of ICT services. *European Journal of Management Issues*. 2020. Vol. 28(1-2). P. 25-33.

**Чернишов І.В., канд с-г наук, доцент**

**Херсонський державний аграрно-економічний університет, Україна**

**Виробництво інноваційного мікогенного матеріалу на основі відходів сільського господарства**

Розвиток хімічної промисловості на даний час не лише забезпечує зростаючу потребу людства в необхідних матеріалах, але і створює глобальну проблему накопичення відходів, вилучених з природнього ланцюга. Штучні полімери при використанні в побуті та сфері обслуговування є зручними, але типовими, що не створюють відчуття комфорту та єднання з природою. Екологічно природні матеріали після вжитку не створюють загрози неможливості утилізації [1].

Досліди дали змогу об'єднувати різні складові в один продукт і отримувати промислові товари різного асортименту, інноваційні продукти та рішення для галузей біо-архітектури і дизайну.

Органолептичні властивості отриманого біоматеріалу та пов'язаних з ним продуктів варіюються залежно від численних факторів, таких як типологія вихідної сировини, її підготовка, умови росту, вибір певного штаму міцелію. Різні потреби можуть бути задоволені на основі конкретних інтересів та запитів. В даний час працюємо над функціональністю в певних сегментах ринку, впроваджуючи продукт, який представляє цінність й альтернативу полімерних виробів загального використання (рис. 1).

Технологічне рішення розробленої технології це інноваційна, екологічна, органічна лінійка промислових товарів, яка розширює спектр побутових виробів на основі міцелію для виробництва природних біоматеріалів і продуктів, здатних

задовольнити ринковий попит на стабільні та крафтові альтернативні промислові товари [2].

В основі всього лежить проста ідея: біополімери, отримані при переробці грибниці і сільськогосподарських відходів, дозволяють за допомогою складного біологічного процесу створити матеріал, дуже схожий на пластик. Він легкий, гнучкий і міцний. Крім того (і це один з найважливіших аспектів), він на 100% компостується.



**Рис.1. Зразки матеріалу**

Така інноваційна технологія має потенціал радикально змінити існуючі стандарти вживаності широкого кола виробів хімічної галузі, таких як дизайн інтер'єрів, архітектура, мода, автомобільна промисловість, будівництво, садівництво, пакування та багато іншого [3].

У склад готових товарів за розробленою технологією входять відходи зернових культур; солома, лушпиння соняшнику, деревообробної промисловості; деревна тирса, інші сільськогосподарські відходи, які інокуюються міцелієм. Після розміщення в теплому і вологому середовищі міцелій об'єднується із органічним субстратом, використовуючи свої ферменти. У підсумку відходи перетворюються в міцний біоматеріал.

Список використаних джерел:

1. Склад субстрату для вирощування міцелію їстівних грибів. Пат. на корисну модель 122404 Україна, МПК А01G 1/04 (2006.01), С12N 1/14 (2006.01). № u201705990; заявл. 15.06.2017; опубл. 10.01.2018, Бюл. № 1.; 2. Чернишов І. В. Використання відходів сільськогосподарського виробництва в технології вирощування дереворуйнівних грибів для невеликих фермерських господарств. *Вплив кліматичних змін на просторовий розвиток територій землі*: Матеріали. міжнар. конф. Херсон, 2021, С.287; 3. Чернишов І.В. Використання відходів тваринництва в технології вирощування гливи устричної. *Таврійський науковий вісник. сільськогосподарські науки*. Вип 128, с. 315-321. DOI <https://doi.org/10.32851/2226-0099.2022.128.43>.



## СЕКЦІЯ 4

# ІННОВАЦІЇ ТА УПРАВЛІННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЮ БЕЗПЕКОЮ

**Yessengazyieva Saule, c.e.s., associate professor  
Al-Farabi Kazakh National University, Republic of Kazakhstan,**

### **Assessment of the Current State of Ensuring Food Security in the Republic of Kazakhstan**

Food security plays a key role in ensuring the health and well-being of the population, as well as in sustainable societal development. Regarding food security as an element of national security in the Republic of Kazakhstan, one could say the following:

- currently, every seventh inhabitant of the Earth suffers from lack of nutrition, or according to experts, this is from 800 million to 1 billion 200 million people;
- by 2030, the planet's population will reach 8.5 billion people;
- by 2050 will be 9.7 billion people.

The natural resource potential of Kazakhstan can be characterized as follows:

- the land area in Kazakhstan is 272 million hectares, of which 215 million hectares are agricultural land.
- this is more than 4% of global resources.
- over the past 10 years, the volume of production in agriculture has increased almost 4 times.

When it comes to the export of grain in the Republic of Kazakhstan, it is one of the ten largest grain exporters in the world. Every year, up to 6 million tons are exported to Central Asian countries, and up to 2 million tons of grain are exported to the European Union. Generally, Kazakhstan's export geography includes 70 countries, and it holds one of the leading positions in the world in terms of flour exports.

In the ranking of the world's countries on food security for 2022, Kazakhstan took 32nd place out of 113.

In 2022, the country's food security index amounted to 72.1.

The conducted research indicates the following main problems of the agro-industrial complex of the Republic of Kazakhstan:

- increasing labor productivity by 2.5 times;
- saturation of the domestic market with socially important food products at the level of 80%;
- increasing exports of agro-industrial complex products by 2 times;
- irrational use of resource potential, including land, water, labor resources;
- small-scale production;
- low level of technical equipment;
- low investment attractiveness;
- a low level of state support;
- an import dependence of the country to provide the population with agricultural products;
- the share of processed agricultural products remains low.

There are four levels of living of the population in the country:

- critical - daily consumption per person must be at least 2200 kcal;

- minimum – average daily consumption per person must be in the range of 2300-2800 kcal;
- rational (normal) - average daily consumption per person in the range of 2800-3600 kcal;
- comfortable - daily consumption = rational nutrition standards, and the consumption of environmentally friendly food.

Regarding the structure of gross domestic product by type of economic activity in 2022, industrial sector accounted for almost 30%, other sectors - 21%, trade - 16%, Agriculture, water, land, and forest resources - 5.2%.

Gross agricultural production in Kazakhstan for 2018-2022 indicates growth in agriculture both overall and in terms of specific sectors, namely crop farming and livestock.

The main trends in the production of the main types of agricultural products in Kazakhstan, in thousand tons are:

- the production of cereals has shown significant growth, increasing by 34.5% in 2022 compared to 2021, and by 9.7% compared to 2020;
- potato production has remained relatively stable, with a slight increase of 1.2% in 2022 compared to 2021, and 1.8% compared to 2020;
- vegetable production has seen a slight increase of 0.5% in 2022 compared to 2021, and 4.4% compared to 2020;
- production of melons and gourds has decreased by 8% in 2022 compared to 2021, but increased by 5.6% compared to 2020;
- oilseed production has shown significant growth, increasing by 25.5% in 2022 compared to 2021, and by 18.9% compared to 2020. Sunflower production, which is included in oilseeds, has increased by 26.4% in 2022 compared to 2021, and by 54.5% compared to 2020;
- sugar beet production has decreased by 7.5% in 2022 compared to 2021, and by 34.5% compared to 2020;
- meat production has seen a slight increase of 0.8% in 2022 compared to 2021, and 6.3% compared to 2020;
- milk production has increased by 1.9% in 2022 compared to 2021, and by 5.2% compared to 2020;
- egg production has increased by 4.4% in 2022 compared to 2021, and remained relatively stable at 99.7% compared to 2020.

All of the above suggests that there is a need for...:

- implementation of strategic priorities of food security;
- increasing the volume of import-substituting products;
- increasing the level of safety and quality of agricultural products.

References:

1. <https://stat.gov.kz>.
2. <https://www.unfpa.org>.
3. <https://adilet.zan.kz>.
4. <https://forbes.kz>.
5. <https://kazakh-zerno.net>.
6. <https://inbusiness.kz>.

**Бабан Т.О., канд. екон. наук, доцент**  
**Григор'єв Д.А., здобувач вищої освіти ступеня бакалавр**  
**Державний біотехнологічний університет, Україна**

### **Сучасні аспекти організації операційної діяльності сільськогосподарськими підприємствами**

В аграрному бізнесі України застосовується така класифікація видів діяльності підприємства [1]: звичайна; операційна; основна; інша; фінансова; інвестиційна; надзвичайна.

Звичайна діяльність, у свою чергу, поділяється на операційну та іншу звичайну діяльність (фінансову та інвестиційну). Операційна діяльність – це основна діяльність підприємства, а також інші види діяльності, що не є інвестиційною або фінансовою діяльністю.

До основної діяльності належать операції, пов'язані з виробництвом або реалізацією продукції (товарів, робіт, послуг), що є головною метою функціонування підприємства, і забезпечують основну частку його доходу. Інша операційна діяльність включає реалізацію іноземної валюти, інших оборотних активів, операційну оренду активів, отримання доходів або понесення витрат від операційної курсової різниці.

В загальній структурі процесів господарської діяльності сільськогосподарських підприємств процес виробництва сільськогосподарської продукції є основним видом діяльності, а його ефективність визначається створеними умовами (технологією, якістю сировини, рівнем кваліфікації працівників та мотивацією їх праці). В свою чергу, від продуктивності сільськогосподарського виробництва залежить добробут населення та розвиток економічного потенціалу країни.

Війна внесла свої корективи в організацію операційної діяльності сільськогосподарських підприємств. Змінилися процеси постачання матеріалів та необхідних ресурсів, що змусило деяких виробників скорочувати витрати на добрива або засоби захисту рослин, оптимізувати вартість насіння. Можливі при цьому варіанти – зменшення самих технологій обробітку культур або перехід на більш дешеві аналоги. Так на сьогодні спостерігається досить стрімкий перехід на генеричні продукти ЗЗР [3].

Зміна логістики в поставках ресурсів змушує заздалегідь організовувати закупівлі необхідних ТМЦ, щоб триваліші терміни доставки не впливали на виробничі процеси.

Зміна ринкової кон'юнктури та логістики, як внутрішньої, так і зовнішньої, змусила аграріїв переглянути сівозміни, перелік культур, які вони вирощували, змінити деякі орієнтири. Хтось все ж таки не планує відмовлятися від нерентабельних культур, розраховуючи перекрити збитки від їхнього вирощування рентабельними культурами, ціна на які залишається конкурентною. Сівозміна переглядається в бік зміни площ посіву під високорентабельними культурами. Деякі ж аграрії повністю відмовляються від збиткових культур, зменшуючи ризики втрат.

Останніми роками все більш популярними ставало виробництво нішевих культур. Але наразі ситуація стає протилежною. Товаровиробники часто відмовляються від їхнього вирощування, оперуючи тим, що для вирощування нішевих культур потрібно чітко знати систему виробництва та реалізації.

Сьогодні аграрії шукають ефективні рішення для впровадження їх у своїх господарствах. Важливим аспектом є система обробки ґрунту, яка безпосередньо впливає на землю та врожаї, адже правильний обробіток ґрунту – основа доброго врожаю. Тому все більше господарства переходять на безвідвальний обробіток ґрунту, який дозволяє обробляти землі більш ощадливо як з економічної, так і з екологічної точки зору.

Важливим та дієвим фактором, який впливає на ефективність операційної діяльності, залишається організація праці. Все інше на даний момент вимагає значних фінансових витрат, що є ризикованим сьогодні [2]. Тому організація праці та правильне використання наявних виробничих можливостей – основне, над чим повинні продовжувати працювати виробники.

Реалії воєнного часу вносять свої корективи в кадрову політику багатьох підприємств, не виключенням є і сільськогосподарські підприємства. На тих підприємствах, де було мобілізовано багато чоловіків, їхні посади замінюють жінками. З'являються жінки на таких посадах, як охоронець, механік.

Проблеми з електропостачанням на початку війни змушували підприємства шукати альтернативи, задумуватись над впровадженням енергоефективних технологій. Тобто війна в деякій мірі для декого стала рушієм для впровадження інноваційних проєктів, які не тільки дали можливість підприємствам стати енергонезалежними, але й більш енергоефективними. Деякі підприємства стали впроваджувати принципи циркулярної економіки, використовуючи сільськогосподарські відходи як сировину для палет при сушінні зерна, замінюючи ними газ.

Отже, на додачу до традиційних особливостей та ризиків сільськогосподарської діяльності вітчизняні аграрії стикнулись з різними перепонами, які принесла повномасштабна війна. Але не зважаючи на всі виклики, вони продовжують свою діяльність для забезпечення продовольчої безпеки нашої країни.

Список використаних джерел:

1. Андрійчук В. Г. Ефективність діяльності аграрних підприємств: теорія, методика, аналіз. К.: КНЕУ, 2016. 380 с.

2. Вікторія Полевик. Стратегія виживання: як аграрії змінюють підходи до виробництва. <https://agroportal.ua/publishing/lichnyi-vzglyad/strategiya-vizhivannya-yak-agrariji-zminyuyut-pidhodi-do-virobnictva>

3. Людмила Лебідь, Наталія Помянська. Рік боротьби та стійкості: які виклики та можливості принесла війна агробізнесу. <https://agroportal.ua/publishing/lichnyi-vzglyad/rik-borotbi-ta-stiykosti-yaki-vikliki-ta-mozhlivosti-prinesla-viyna-agrobiznesu>



**Глянь Т.І., здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії\*  
Державний біотехнологічний університет, Україна**

**Сталий розвиток агробізнесу в умовах війни**

Сталий розвиток у бізнесі – це стратегія і дії компанії, спрямовані на зменшення негативного впливу на навколишнє середовище і одночасно збільшення позитивного впливу на розвиток суспільства. Щоб оцінити, як компанія впливає на довкілля та стейкхолдерів, а також зворотній процес, – як довкілля і стейкхолдери впливають на бізнес компанії, існують міжнародні стандарти [1, с.8]. Один з таких – Global Reporting Initiative (GRI), в рамках якого бізнес-практики компаній аналізуються на основі екологічних, соціальних та управлінських показників (ESG) [2]. Стандарти GRI були схвалені Глобальною радою зі стандартів сталого розвитку (GSSB) у серпні 2016 року. Ця система оцінки бізнесу ґрунтується на концепті double materiality (подвійна суттєвість). Це означає, що компанія повинна звітувати, як питання сталого розвитку впливають на її бізнес («ззовні всередину»), і як її діяльність впливає на суспільство та навколишнє середовище («зсередини назовні»). Ця концепція виникла після усвідомлення того, що бізнес не може функціонувати у відриві від навколишнього середовища та суспільства. Тому компанії, розглядаючи власні інтереси, повинні також вивчати, як їхні дії впливають на ресурси та людей, від яких вони залежать у своєму функціонуванні, тим самим допомагаючи кожній компанії отримати більш повне уявлення про організацію, її діяльність та її роль у ширшому контексті.

В Україні під час війни, очевидно, найбільш вразливою стала соціальна складова ESG. Мільйони людей були змушені змінити місце проживання, втратили житло, роботу, а багато, на превеликий жаль, і близьких. Для аграрного бізнесу люди завжди мають бути в центрі уваги, але з лютого 2022 року більшість компаній значно посилили зусилля у цих питаннях і соціальна сфера стала пріоритетною для них. Та діяльність, яку компанії проводять у соціальній сфері зараз, максимально направлена на збереження життів і здоров'я людей. Мова і про внутрішньо переміщених осіб, і про сім'ї співробітників, які були змушені покинути свої домівки, і про тих, хто став до лав ЗСУ. Турбота не лише про співробітників, але й про їх сім'ї, є природним процесом, тим більше під час війни.

Всі відчують відповідальність за те, щоб економіка працювала, наповнювала бюджет, щоб у нас був ресурс продовжувати боротьбу. Бізнеси мають не лише фінансову, але й моральну мотивацію [3, с.100; 4; 5, с.118]. Крім того, з початком війни Україна стала вести тіснішу торгівлю з Європою. Наприклад виробник цукру, не могли постачати свою продукцію на ринки ЄС через високі тарифи і обмеження. А тепер, коли Україна була включена в Угоду про вільну торгівлю, компанії можуть вільно продавати продукцію, за винятком дій окремих країн щодо заборони ввезення сільгосппродукції з України.

\* Науковий керівник – Антощенкова В.В., д-р екон. наук, доцент.

Відповідно, це означає вихід на найбільш вимогливий ринок з точки зору якості та безпеки продуктів. Отже, ми маємо постійно підвищувати свої стандарти. Індекс Глобальної ініціативи звітності (GRI) Світового банку формується відповідно до стандартів GRI. Індекс GRI охоплює діяльність, здійснену протягом фінансового року і включає наступні аспекти (табл.1).

Таблиця 1

### Аспекти GRI

Аспекти	Обґрунтування
1. Економічні показники:	створення та розподіл економічної цінності є частиною місії Банку щодо ліквідації крайньої бідності та сприяння спільному процвітання; акціонери та інвестори піклуються про стійкі економічні показники установи.
2. Непрямі економічні наслідки:	непрямі економічні наслідки є важливим аспектом цілі Банку щодо зменшення бідності та підвищення спільного процвітання.
3. Біорізноманіття:	завдяки кредитуванню та грантової підтримки країн-клієнтів, Група Банку є одним із найбільших міжнародних джерел фінансування біорізноманіття в усьому світі.
4. Права людини/дитяча праця/права корінних народів:	банк просуває права людини через свої проекти, наприклад, покращуючи доступ бідних людей до медичної допомоги, освіти, їжі та води; сприяння участі корінних народів у прийнятті рішень; посилення підзвітності та прозорості урядів перед громадянами; підтримка судової реформи; та боротьба з корупцією.
5. Місцеві громади:	банк визнає, що підходи та дії, спрямовані на розвиток громади, є важливими елементами ефективної стратегії подолання бідності та сталого розвитку.
6. Боротьба з корупцією:	вирішальним для місії Банку щодо подолання крайньої бідності є добре функціонуючий державний сектор, який надає якісні державні послуги відповідно до вподобань громадян і сприяє зростанню, орієнтованому на приватний сектор і ринок, водночас розумно керуючи своїми фіскальними ресурсами. Лідери громадської думки в країнах-клієнтах Банку назвали боротьбу з корупцією одним із пріоритетів свого розвитку.

GRI було засновано в Бостоні (США) у 1997 році після громадського обурення щодо екологічної шкоди від розливу нафти Exxon Valdez, що відбулося в 1989 році. Мета полягала в тому, щоб створити перший механізм підзвітності, щоб переконатися, що компанії дотримуються принципів відповідальної екологічної поведінки, який потім був розширений, щоб включити соціальні, економічні питання та питання управління. Щоб швидко та гнучко реагувати на зміну очікувань зацікавлених сторін, GRI вирішила структурувати Рекомендації як серію модульних стандартів. Це дозволяє GRI коригувати окремі стандарти через регулярні проміжки часу без необхідності оновлення всієї структури. Зараз структура складається з 3-х загальних стандартів і 33-х тематичних стандартів. Таким чином, звіт про сталий розвиток відповідно до стандартів GRI є звітом, який відповідає вимогам трьох загальних стандартів, а також містить розкриття інформації щодо тих тем, які є суттєвими для розуміння ефективності сталого розвитку.

GRI (Global Reporting Initiative) є незалежною міжнародною організацією, яка допомагає підприємствам та іншим організаціям брати на себе відповідальність за їхній вплив, надаючи їм глобальну спільну мову для передачі інформації про цей вплив. Штаб-квартира Секретаріату GRI розташована в Амстердамі, Нідерланди, і ми маємо мережу із семи регіональних офісів, щоб забезпечити підтримку організацій і зацікавлених сторін у всьому світі. Компанії, які бажають надавати інформацію лише на певні теми, тепер мають можливість звітувати відповідно до єдиного обраного стандарту. Наприклад, якщо компанія хоче звітувати про дотримання прав людини, не торкаючись інших тем, тепер вона може використовувати тематичний стандарт без посилання на загальну структуру.

GRI передбачає стале майбутнє завдяки прозорості та відкритому діалогу про вплив. Це майбутнє, у якому звітування про вплив є звичайною практикою для всіх організацій у всьому світі. Як постачальник найпоширеніших у світі стандартів розкриття інформації про сталий розвиток, GRI є каталізатором цих змін: встановлюючи глобальні стандарти звітності про вплив; дотримуючись незалежного процесу з багатьма зацікавленими сторонами; дотримуючись найповніших у світі стандартів звітності про сталий розвиток; стандарти доступні як безкоштовне суспільне благо.

GRI існує, щоб допомогти організаціям бути прозорими та брати відповідальність за свій вплив, щоб ми могли створити стале майбутнє. У 2016 році GRI перейшла від надання рекомендацій до встановлення перших глобальних стандартів звітності про сталий розвиток – Стандартів GRI. Стандарти продовжують оновлюватися та додаватися, включаючи нові Стандарти щодо оподаткування (2019) та Відходи (2020), суттєве оновлення Універсальних стандартів (2021) і продовження розгортання Галузевих стандартів (з 2021 року).

#### Список використаних джерел:

1. Антощенкова В. В., Дейнега М. В. Історико-теоретичні аспекти корпоративної соціальної відповідальності / Вчені записки : зб. наук. пр. / М-во освіти і науки України, Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана ; [редкол.: О. Яценко (голов. ред.) та ін.]. Київ : КНЕУ, 2023. Вип. 30. С. 6–14; 2. Офіційний веб-сайт GRI (Global Reporting Initiative). URL: <https://www.globalreporting.org/about-gri/>; 3. Антощенкова В. В., Кравченко Ю. М. Земельна реформа, досвід, тенденції та перспективи. Вісник ХНТУСГ імені Петра Василенка. 2018. Вип. 193. С. 94-102; 4. Розпорядження КМУ «Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері сприяння розвитку соціально відповідального бізнесу в Україні на період до 2030 року» від 24.01.2020 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/66-2020-%D1%80#Text>; 5. Антощенкова В.В., Антощенков Р.В. Енергоефективність як критерій інноваційного розвитку та конкурентоспроможності держави. Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка. 2018. Вип. 191. С. 109-121.

**Гуторова О.О., канд. екон. наук, доцент**  
**Максименко Ю.О. здобувач вищої освіти ступеня бакалавр\***  
**Державний біотехнологічний університет, Україна**

### **Роль та місце агропромислового комплексу у зміцненні продовольчої безпеки країни**

Сучасний етап розвитку України характеризується глибокими змінами в різних сферах життя українського суспільства, зокрема, в агропромисловому комплексі та його центральній ланці – сільському господарстві, від успішного розвитку якого значною мірою залежить не лише нормальне функціонування національної економіки, а й продовольча безпека країни [1].

Продовольча безпека будь-якої країни, незалежно від її суспільно-політичного устрою, має першорядне значення в тому сенсі, що від неї залежить нормальний розвиток і функціонування соціально-економічного устрою. У випадку з сільськогосподарською продукцією питання має полягати не лише у збільшенні обсягів виробництва для задоволення потреб населення, а й у покращенні її якості та збалансованості з точки зору поживних речовин [2].

У зв'язку з цим роль агропромислового комплексу країни в цілому і кожного регіону окремо надзвичайно велика і відповідальна. Продовольча безпека – це не просто безпека, пов'язана з труднощами в задоволенні потреб населення в тих чи інших продуктах харчування, і промисловості в сировині сільськогосподарського походження. Продовольча безпека – це економічна, політична, екологічна, оборонна, соціальна, інтелектуальна, культурна, інвестиційна, а також інші форми, види і напрями безпеки всієї держави.

Саме тому, успішний розвиток і функціонування сільського господарства, всього агропромислового комплексу країни та інших галузей економіки в умовах ринкових відносин має актуальне значення.

У сучасних умовах ринкових відносин практично всі підприємства не тільки аграрного сектора економіки беруть участь у вирішенні проблеми продовольчої безпеки країни, незалежно від їх організаційно-правової форми власності. Чітке і відповідальне розуміння й сприйняття цієї проблеми має активізувати діяльність кожного жителя села, а городян – надати їм практичну допомогу. Це з одного боку. З іншого – уряд країни і керівництво регіонів зобов'язані бути зацікавлені в створенні найбільш сприятливих умов для нормального розвитку і функціонування підприємств аграрного сектора і суміжних галузей, потенціал яких повинен бути орієнтований на збільшення темпів і обсягів виробництва різної сільськогосподарської продукції з її високими якісними характеристиками і конкурентоспроможністю.

Комплексне вирішення економічних, організаційних і соціальних проблем вимагає серйозних перетворень, спрямованих на поліпшення фінансово-господарської діяльності аграрних підприємств, забезпечення зростання темпів виробництва різних продуктів харчування для населення і сировини для

---

\* Науковий керівник – О.О. Гуторова, канд. екон. наук, доцент

промисловості [3].

Реформа в аграрному секторі економіки України, яка триває вже понад тридцять років, дає змогу зробити висновки та оцінити результати соціально-економічних перетворень, а також певною мірою спрогнозувати можливості довгострокового розвитку агропромислового комплексу країни та окремих регіонів. І це підтверджує тезу про те, що подальший розвиток та зміцнення економіки української держави багато в чому залежить від рівня функціонування та стану сільськогосподарського виробництва.

Однак нормальне функціонування агропромислового комплексу країни практично неможливе без державної фінансової підтримки, паритету цін на сільськогосподарську продукцію та промислову продукцію для аграрного сектора економіки. У зв'язку з цим формування реально і ефективно функціонуючого економічного механізму управління в агропромисловому комплексі, в тому числі сільськогосподарським виробництвом, в умовах розвитку ринкових відносин є неприродним без серйозного теоретичного опрацювання проблеми і глибокої науково-методичної її розробки.

Зусилля держави і всіх рівнів управлінської ієрархії повинні бути спрямовані на кількісне і якісне зростання сільськогосподарського виробництва, підвищення ефективності галузі, від успішного розвитку якої залежить зміцнення економіки і продовольча безпека країни. При визначенні ефективних форм, методів і стадій розвитку слід враховувати державне регулювання ринку з використанням ціноутворення, індикативного планування, фінансово-кредитного та податкового механізмів, а також бюджетування, страхування, лізингові можливості тощо. Ці та інші аспекти ринкового механізму управління в аграрному секторі економіки, враховуючи їх недостатній розвиток по відношенню до аграрних підприємств, а також з урахуванням регіональних, природних, кліматичних та економічних особливостей, набувають все більшого науково-практичного та народногосподарського значення.

Розвиток ринкових відносин обов'язково повинен базуватися на державній координації агропромислового виробництва. Тому державний вплив на функціонування аграрних підприємств має бути спрямований на нейтралізацію інфляційних процесів та цінового диспаритету, а також забезпечення здорової конкуренції, стимулювання підприємницької діяльності фізичних та юридичних осіб в аграрному секторі економіки, концентрацію зусиль на необхідності зміцнення продовольчої безпеки країни.

Список використаних джерел:

1. Гуторов А.О. Інклюзивний розвиток економіки і аграрної сфери (теорія, методика, аналіз). Харків: Вид-во «точка», 2019. 146 с.
2. Формування та управління системою продовольчої безпеки: монографія / Ю. А. Работін, Ю. Г. Неустроев, Т. І. Ткачук та ін.; за заг. ред. Н. С. Згадової, Ю. Г. Неустроева. Харків: Вид-во Іванченка І.С., 2021. 247 с.
3. Пилипенко К.А. Менеджмент аграрних підприємств в системі продовольчої безпеки України: механізми, інструменти, стратегії: монографія. Харків: Смугаста типографія, 2018. 325 с.

**Кравченко Ю.М., канд. екон. наук, доцент**  
**Ревчук А.А., здобувач першого рівня вищої освіти,**  
**Державний біотехнологічний університет, Україна**

### **Вплив технологічних інновацій на ефективність підприємств в умовах сучасної економіки**

Вплив технологічних інновацій на ефективність підприємств на сьогоднішній день стає особливо актуальною, оскільки швидкі технологічні зміни відображають необхідність підприємств адаптуватися до конкурентного середовища, задовольняти зростаючі очікування споживачів та вирішувати глобальні економічні виклики.

Сучасна економіка динамічно розвивається, вимагаючи від підприємств постійного вдосконалення та адаптації. Технологічні інновації стають ключовим фактором, який впливає на ефективність підприємств у цьому конкурентному середовищі.

Однією з ключових переваг технологічних інновацій є здатність підвищувати продуктивність праці. Використання автоматизації та роботизації процесів дозволяє зменшити залежність від людського фактора, усуває помилки та підвищує ефективність виробничих ліній [1].

Технологічні інновації відкривають перед підприємствами можливість активної участі у формуванні та задоволенні зростаючих потреб ринку. Інноваційні продукти та послуги, розроблені на основі новітніх технологій, не лише відповідають сучасним вимогам споживачів, але й часто визначають нові тренди в галузі [1].

Підприємства, які активно інвестують у дослідження та розробки, вдаються в розробку новаторських рішень, можуть очікувати численні переваги. По-перше, такі продукти часто мають вищу якість та ефективність порівняно з традиційними аналогами, що забезпечує їхню вищу конкурентоспроможність. По-друге, вони можуть створювати нові ринкові сегменти та розширювати аудиторію споживачів [1].

Крім того, інноваційні продукти можуть відображати сучасні соціокультурні та екологічні тенденції, що важливо для споживачів, які стають все більше освіченими та відповідальними. Такий підхід сприяє формуванню позитивного іміджу підприємства та підвищенню рівня довіри споживачів.

Використання технологій дозволяє підприємствам оптимізувати виробничі та адміністративні процеси, зменшуючи витрати на ресурси та час. Системи управління виробництвом, електронні системи обліку, технології "Інтернету речей" - все це сприяє підвищенню ефективності операцій [2].

Підприємства, які активно впроваджують технологічні інновації, стають більш конкурентоспроможними на ринку. Вони можуть швидше реагувати на зміни в зовнішньому середовищі, адаптуватися до нових вимог споживачів та оперативно впроваджувати стратегічні зміни [2].

Технологічні інновації стимулюють розвиток гнучкості та інноваційної культури в організації. Компанії, що відкриті для нововведень, активно вивчають

та впроваджують нові технології, найефективніше реагують на зміни та швидко адаптуються до нових умов [2].

Технологічні інновації стимулюють внутрішню культуру, сприяючи відкритості до нововведень. Компанії, що інтегрують технологічні зміни, надихають співробітників активно досліджувати та впроваджувати нові підходи, які можуть поліпшити продуктивність та конкурентоспроможність. Компанії, спрямовані на інновації, надають працівникам можливість постійно навчатися та вивчати нові технології. Це сприяє створенню культури постійного розвитку та готовності до впровадження передових рішень.[3] Незважаючи на всі переваги, існують виклики та обмеження при впровадженні технологічних інновацій, такі як високі витрати на впровадження нових систем, проблеми щодо кібербезпеки та соціальні аспекти заміни робочої сили роботами.

Одним з основних викликів є великі витрати, пов'язані з впровадженням нових технологій. Витрати на придбання обладнання, навчання персоналу та адаптацію існуючих систем можуть бути значними, особливо для малих та середніх підприємств. Це може створити фінансові труднощі для підприємств, які не можуть легко амортизувати такі витрати.

З впровадженням нових технологій зростає ризик кібератак та порушення конфіденційності даних. Підприємства повинні приділяти значну увагу забезпеченню кібербезпеки та дотриманню стандартів приватності для захисту себе від потенційних загроз та втрат довіри споживачів [3].

Автоматизація та роботизація дозволяють підприємствам знижувати залежність від людського фактора, усуваючи помилки та підвищуючи ефективність виробничих ліній. Інноваційні продукти та послуги розширюють можливості компаній на ринку, допомагаючи їм займати конкурентні позиції. Зменшення витрат та оптимізація процесів, спричинені впровадженням технологій, сприяють ефективному використанню ресурсів та зниженню собівартості продукції.

Отже, успішне впровадження технологічних інновацій вимагає від підприємств гнучкості, лідерства та вміння ефективно управляти змінами. Тільки такі компанії можуть насолоджуватися всіма перевагами, які принесе сучасний технологічний прогрес, та залишатися конкурентоспроможними в умовах швидкої зміни економічного середовища.

#### Список використаних джерел

1. Терлецька Ю. Вплив управлінських інновацій на ефективність функціонування підприємства. Молодий вчений. 2023. № 1 (113). С. 175–178. URL: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2023-1-113-34> (дата звернення: 29.02.2024); 2. Кривов'язюк І. Вплив підприємницького лідерства на ефективність діяльності підприємств. Education and science of today: intersectoral issues and development of sciences. 2023. №. URL: <https://doi.org/10.36074/logos-18.08.2023.07> (дата звернення: 29.02.2024); 4. Горбаньова В. О. Конкурентні переваги цифрової трансформації підприємств. Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка. 2023. № 17. С. 93–100. URL: <https://doi.org/10.32782/2708-0366/2023.17.13> (дата звернення: 29.02.2024).

**Левковська Л.В., д-р. екон. наук, професор**

**Мандзик В.М., д-р. екон. наук, с.н.с.**

**Рижова К.І., канд. екон. наук, с.н.с.**

**Інститут демографії та проблем якості життя НАН України**

### **Сек'юритизація водогосподарських активів: інноваційний механізм залучення інвестицій у повоєнну відбудову**

Для реалізації проектів розвитку водогосподарського комплексу необхідні фінансові ресурси. В умовах, що сформувалися в Україні, забезпечення належного рівня фінансової підтримки малоімовірно, що потребує нових підходів до цього процесу, які б дали змогу ефективно використовувати наявні ресурси із залученням інноваційних механізмів. Одним із найбільш перспективних таких механізмів є сек'юритизація. Особливістю сек'юритизації є фінансування (або рефінансування) активів шляхом їх перетворення у ліквідну форму за допомогою цінних паперів [1].

Сек'юритизація водогосподарських активів є складним фінансовим механізмом, який передбачає перетворення майбутніх грошових потоків, отриманих від використання водних ресурсів, на цінні папери, які можуть бути продані інвесторам. Впровадження механізмів сек'юритизації не тільки сприяє залученню додаткового капіталу для розвитку та модернізації водогосподарської інфраструктури, але й забезпечує розподіл фінансових ризиків між ширшим колом учасників ринку. Сек'юритизація дозволяє водогосподарським компаніям, які стикаються з високими капітальними витратами та потребують інвестицій для реалізації довгострокових проектів, підвищити свою ліквідність та оптимізувати фінансові баланси [2].

Зазвичай, механізм сек'юритизації водогосподарських активів розгортається в кілька основних етапів. Початковий етап передбачає ідентифікацію активів, які генерують регулярні та прогнозовані грошові потоки, наприклад, платежі за водопостачання та очищення води, права на водокористування або інші види послуг, пов'язаних із водними ресурсами. Наступний крок полягає у створенні спеціалізованої юридичної особи (Special Purpose Vehicle, SPV), яка виступає в якості власника цих активів і відокремлюється від основної діяльності компанії, що забезпечує захист активів від кредиторів і знижує ризик банкрутства.

Після передачі активів до SPV відбувається структурування цінних паперів. На цьому етапі визначається тип цінних паперів (наприклад, облігації або деривативи), їхній обсяг випуску, строк погашення, процентна ставка та інші ключові параметри. Цінні папери оцінюються рейтинговими агентствами, що допомагає інвесторам оцінити ризик і потенційний дохід від інвестицій.

На наступному етапі цінні папери пропонуються інвесторам. Інвесторами можуть бути як приватні, так і інституційні суб'єкти, залучені до фінансування водного сектора через придбання цінних паперів, що обіцяють стабільний дохід за рахунок майбутніх платежів за водні послуги. Зібрані кошти використовуються для реалізації проектів з розвитку та модернізації



водогосподарської інфраструктури, забезпечення сталого водопостачання та підвищення ефективності водокористування.

Таким чином сек'юритизація водогосподарських активів відкриває абсолютно нові перспективи для залучення необхідних інвестицій у цю галузь. Зокрема, дозволить акумулювати значні фінансові ресурси від різноманітних інвесторів, як вітчизняних, так і зарубіжних, для відновлення, модернізації та розбудови критично важливої водогосподарської інфраструктури в повоєнний період відбудови України. Крім того, зазначений процес сприятиме підвищенню ефективності управління водними ресурсами шляхом залучення професійних управителів активами, діяльність яких буде спрямована на максимізацію прибутковості та стійкості відповідних інвестиційних інструментів. Результатом такого підходу стане стимулювання впровадження інноваційних технологій та рішень у сфері водопостачання, водовідведення, зрошення, протипаводкового захисту та інших напрямків раціонального використання водних ресурсів.

Список використаних джерел:

1. Мехтієв Е. О. Еклектика базових понять та визначень сек'юритизації активів. *Економіка та держава*, 2017, № 6, с. 17-23; 2. Мандзик В.М. Капіталізація водних ресурсів: теорія і практика: монографія. К. :ПрофКнига, 2018. 287 с.

**Могіш О.М., здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії\*  
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»**

### **Агропромисловий комплекс як складова продовольчої безпеки**

У зв'язку з поглибленням економічної кризи, яка ставить на межу виживання багато підприємств, що раніше вважалися успішними та стабільними, питання продовольчої безпеки стає надзвичайно актуальним.

Зростання агресивності як зовнішнього, так і внутрішнього середовища призводить до виникнення нових загроз і підсилює їх вплив на результативність підприємств. Попередження негативного впливу цього комплексу зовнішніх і внутрішніх загроз можливе шляхом ефективної реакції на них та створення умов для безпечного розвитку шляхом ефективного управління безпекою.

Агропромисловий сектор України представляє собою важливу частину економіки країни, формуючи єдину виробничо-економічну систему, яка включає в себе сільськогосподарські, промислові, науково-дослідні та освітні галузі, орієнтовані на виробництво, транспортування, зберігання, переробку та збут аграрної продукції. Цей комплекс відзначається унікальною структурою та складом, відрізняючись від інших міжгалузевих комплексів, і має вирішальне значення для соціально-економічного прогресу держави, якості

---

\* Науковий керівник - Готра В.В., д-р екон. наук, професор.

життя громадян, продовольчої безпеки та забезпечення промисловості аграрною сировиною. Основним ресурсом для агропромислового комплексу є земля, яка використовується для вирощування аграрної продукції та сировини, необхідних для виробничих та побутових потреб.

Вирішальними в агропромисловому виробництві є інновації. Інновації у сфері АПК зазвичай формуються шляхом динамічної взаємодії значної кількості агентів, зайнятих у вирощуванні, обробці, пакуванні, дистрибуції та споживанні або подальшій переробці продукції АПК. Відповідно, ці агенти задіяні у різних сферах: метрологія, стандарти безпеки, молекулярна генетика, інтелектуальна власність, ресурсна економіка, харчова хімія, логістика тощо. Для виникнення інновацій взаємодія між цими групами осіб має бути відкритою та заснованою на найбільш відповідних знаннях [1, с. 169].

Проте на сьогодні суттєво порушена адміністративно-організаційна структура агропромислового комплексу. Відтак найважливішим завданням державної аграрної політики є трансформація та оптимізація з урахуванням сучасних ринкових умов та світових тенденцій.

Головним завданням, що стоїть перед галузями АПК, є зростання обсягів сільськогосподарського виробництва, надійне забезпечення країни продуктами харчування та сільськогосподарською сировиною, об'єднання зусиль усіх галузей комплексу для одержання високих економічних показників і вихід на світовий ринок.

Через відсталість у технічному оснащенні та недосконалість загальних процесів агропромислового виробництва не може повністю забезпечити своє населення оптимальними цінами на продукцію даної сфери діяльності [2]

Нині українське сільське господарство стоїть перед вибором двох можливих варіантів подальшого розвитку. Перша мета полягає в тому, щоб в рамках післявоєнної відбудови Україна відновила свою довоєнну структуру сільського господарства та продовжувала аграрну політику, яка продовжує надмірно підтримувати агрохолдинги. Проте така ситуація, безсумнівно, шкодить країні та суспільству.

У другому сценарії передбачається зміна аграрної політики на стабільну та орієнтовану на забезпечення рівних можливостей розвитку для всіх учасників сільськогосподарського виробництва. Це охоплює прозорий і справедливий доступ до сільськогосподарських та інших земель, виробничих ресурсів, вільний доступ до ринків та конкурентну боротьбу на рівних умовах. Результатом впровадження цих заходів буде перетворення аграрної структури, що дозволить сімейним фермам максимально використовувати свій потенціал для створення загального добробуту та місцевого розвитку, а також сприятиме адаптації аграрної сфери України до стандартів Європейського Союзу.

Цей сценарій оновлення сільського господарства та сільських територій в Україні передбачає створення нової системи інституційної підтримки внутрішньої продовольчої безпеки, впровадження аграрної політики, адаптованої до експорту, а також здійснення відповідального стратегічного планування та моніторингу в галузі, включаючи збір необхідних даних

В Україні необхідно впровадити рішення, що стосуються управління розвитком сільського господарства та територій за польською (а також за стандартами ЄС) моделлю. Це включає створення державних інститутів, які забезпечать доступ суб'єктів малого та середнього бізнесу до виробничих ресурсів і ринків збуту, а також утворення сільськогосподарських палат для об'єднання фермерів та сільських одноосібників. Це сприятиме посиленню соціального контролю за розподілом державних коштів на підтримку сільського господарства та забезпечить чесну конкуренцію за земельні ресурси та на ринках агропродовольчої продукції.

Список використаних джерел:

1. Готра В. В. Інвестиційні передумови формування інноваційного потенціалу АПК / В. В. Готра // Сталий розвиток економіки. – 2015. – №2. – С. 169-177; 2. Павлова, Г.В., Кухарук, А.Д. (2019). Особливості інноваційного розвитку агропромислового комплексу України

**Нікішина О. О., д-р екон. наук, ст. наук. співробітник,  
ДУ «Інститут ринку і економіко-екологічних досліджень НАН  
України», Україна**

### **Інноваційна складова сталого розвитку агропродовольчих ринків України**

Забезпечення стійкого постачання продовольства, розвиток переробних секторів з доданою вартістю, диверсифікація ринків збуту переробної продукції, сприяння переходу агропродовольчих ринків до «зеленого» зростання формують стратегічні пріоритети відродження АПК України в повоєнний період. Аналітичним підґрунтям для розробки інструментарію реалізації цих пріоритетів є моніторинг впровадження завдань Цілей Сталого Розвитку (далі – ЦСР) України, зокрема ЦСР 2 «Подолання голоду, розвиток сільського господарства».

У воєнний період позитивна динаміка багатьох індикаторів сталого розвитку економіки змінилася на протилежну. Так, у 2022 р. індекс виробництва аграрної продукції в постійних цінах 2016 р. зменшився з 116,4 % в 2021 р. до 75 % (на 41,4 в.п.) і склав всього 73,5 % від цільового значення індикатора 2025 р. (102 %). Для харчової промисловості знижувальний тренд обсягів виробництва, що мав місце в 2020-2021 рр., найімовірніше посилюється (табл. 1). Частка переробної продукції в експорті груп 1-24 УКТЗЕД скоротилася з 39,1 % в 2021 р. до 36,1 % в 2022 р., досягнувши 63,3 % від цільового орієнтиру 2025 р. (57 %). Динаміка цього індикатора є свідченням сировинної орієнтації вітчизняного агроекспорту та втрат доданої вартості в ринкових системах.

У 2023 р. під впливом глобальних чинників тренди зовнішньої торгівлі змінилися. В умовах надлишків на внутрішньому ринку зернових культур через ускладненість їх експорту виникає тенденція до збільшення експорту зернових і хлібних продуктів. Так, за 11 місяців 2023 р. експорт зерна скоротився на 18,1 %, водночас експорт борошномельно-круп'яної продукції зріс на 4,1 %, хлібної

продукції – на 12,6 % [1]. За цей період частка переробної продукції в експорті груп 1-24 УКТЗЕД зросла на 4,5 в.п. до 40,6 %, досягнувши 71,1 % цільового орієнтиру (див. табл. 1). Позитивною тенденцією в сталому розвитку агропродовольчих ринків було збільшення продуктивності праці в сільському господарстві з 12,2 тис. дол. /особу в 2020 р. до 18,6 тис. дол. / особу в 2021 р., перевищивши цільове значення індикатора 2025 р. (12,5) на 48,8 %. Водночас у 2022 р. індикатор скоротився майже на 20 % порівняно з 2021 р. [3].

Таблиця 1

**Динаміка індикаторів сталого розвитку агропродовольчих ринків України\***

Індикатори	Роки								% ЦЗ 2025**
	2010	2015	2018	2019	2020	2021	2022	11 міс. 2023	
1.Індекс сільськогосподарської продукції, %	95,9	95,2	108,2	101,4	89,9	116,4	75,0	н.д.	73,5
2.Індекс виробництва харчових продуктів, %	103,7	89,3	98,5	103,9	99,5	94,1	н.д.	н.д.	91,4
3. Частка продукції харчової промисловості та переробки аграрної сировини в експорті груп 1-24 УКТЗЕД, %	52,2	39,6	40,4	35,9	41,1	39,1	36,1	40,6	71,1

\*Розраховано за даними Державної служби статистики України [1];

\*\*% ЦЗ 2025 – відсоток досягнення цільового значення індикатора 2025 у звітному році [2].

У довоєнний період органічний ринок України характеризувався досить високими темпами сталого розвитку, які трохи сповільнилися в 2021 р. (табл. 2). У воєнний час позитивний тренд змінився на протилежний: у 2022 р. порівняно з попереднім площа органічних угідь скоротилася на 37,6 %, їх частка у площі сільськогосподарських угідь та загальній території країни – на 40 % і 37,6 % відповідно, кількість господарств – на 12,5 %. У 2022 р. питома вага органічних угідь в площі сільгоспугідь склала всього 46 % від цільового значення (1,3 %).

Таблиця 2

**Динаміка індикаторів сталого розвитку органічного ринку України\***

Індикатори	Роки								2022 р. у % до 2021 р.
	2005	2010	2015	2018	2019	2020	2021	2022	
1. Площа, тис. га	242,0	270,2	410,6	429,1	468,0	462,2	422,3	263,6	62,4
2. Частка органічних угідь у загальній площі сільськогосподарських угідь, %	0,58	0,65	0,99	1,04	1,13	1,12	1,00	0,6	60,0
3. Частка органічних угідь у загальній території країни, %	0,40	0,45	0,68	0,71	0,78	0,77	0,70	0,44	62,4
4. Кількість органічних господарств, одиниць	72	142	210	510	617	549	528	462	87,5

\*Розраховано за даними Федерації органічного руху [4, 5].

У 2022 р. порівняно з попереднім внутрішні продажі органічної продукції скоротилися на 36 % за обсягом (6,28 тис. т) та на 48 % за вартістю (близько 17 млн. дол.). Незважаючи на війну, в 2022 р. Україна експортувала 245,6 тис. т органічної продукції на суму 219 млн дол. до 36 країн світу, що майже дорівнює показникам експорту 2021 р. (261 тис. т, 222 млн дол.). У 2022 р. Україна посіла 3 місце зі 125 країн за обсягами імпортованої органічної продукції до ЄС [5].

Внесок інновацій у сталий розвиток агропродовольчих ринків та реалізацію ЦСР 2 постійно зростає. Інноваційні зміни в технологіях вирощування культур зумовили зниження до десятка разів витрат праці з розрахунку на 1 га посіву за одночасного підвищення врожайності й поліпшення умов праці. В аграрній сфері зміна технології та інновація має більш глибокий ефект, ніж поява нової продукції [3].

У 2022 р. порівняно з 2021 р. загальне фінансування середньострокових напрямів інноваційної діяльності і трансферу технологій за стратегічним пріоритетним напрямом «Технологічне оновлення та розвиток агропромислового комплексу» зменшилося на 15,9 % за рахунок скорочення всіх складових, окрім розробки технологій виробництва діагностикумів захворювань тварин і засобів їх захисту, фінансування яких зросло на 35,2 % (табл. 3). У воєнний період змінилася структура фінансового забезпечення, зокрема, зростає частка технологій виробництва і переробки продукції рослинництва на 2,4 %.

Таблиця 3

**Фінансування середньострокових напрямів інноваційної діяльності і трансферу технологій за стратегічним пріоритетним напрямом «Технологічне оновлення та розвиток агропромислового комплексу»\***

Показники	2020 р.		2021р. тис. грн.	2022р.		2022 у % до 2020
	тис. грн.	%		тис. грн.	%	
1.Розроблення та впровадження технологій виробництва, збереження і переробки високоякісної рослинницької продукції	92917	55,1	106502	81520	57,5	87,7
2.Розроблення та впровадження технологій ґрунт охоронного землеробства	34035	20,2	40765	25922	18,3	76,2
3.Розроблення та впровадження новітніх біотехнологій у рослинництві, тваринництві та ветеринарії.	16373	9,7	18882	12464	8,8	76,1
4.Технологічне оновлення виробництва продукції скотарства та свинарства	13092	7,8	15087	9927	7,0	75,8
5.Розроблення та впровадження технологій створення альтернативних джерел для отримання пального	4671	2,8	5536	3542	2,5	75,8
6. Розроблення та впровадження технологій виробництва діагностикумів захворювань тварин і засобів їх захисту	5203	3,1	6089	7036	5,0	135,2
7.Розроблення технологій виробництва діагностикумів захворювань рослин	2348	1,4	2287	1443	1,0	61,5
<b>Усього:</b>	<b>168638</b>	<b>100</b>	<b>195149</b>	<b>141854</b>	<b>100</b>	<b>84,1</b>

\*Розраховано за даними [6].

Проведений аналіз досягнення цільових орієнтирів ЦСР № 2 свідчить про проблеми сировинного експорту та сталого розвитку органічного ринку України. Їх вирішення знаходиться в площині розробки та впровадження нових технологій і інновацій для повоєнної розбудови агропродовольчих ринків.

Список використаних джерел:

1. Офіційний сайт Державної служби статистики України. Розділ «Зовнішньоекономічна діяльність». URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>; 2. Цілі Сталого Розвитку: Україна: Національна доповідь 2017. К.: Міністерство економічного розвитку і торгівлі України, 2017. 176 с.; 3. Дорожня карта використання науки, технологій, інновацій для досягнення Цілей Сталого Розвитку. К.: МОН України, 2023. 392 с.; 4. Федерація органічного руху України. URL: <http://organic.com.ua/organic-v-ukraini/> (дата звернення 17.02.2024); 5. Органічне виробництво в Україні. URL: <https://minagro.gov.ua/napryamki/organichne-virobnictvo/organichne-virobnictvo-v-ukrayini> (дата звернення 9.02.2024); 6. Реалізація середньострокових пріоритетних напрямів інноваційної діяльності загальнодержавного рівня у 2022 р.: аналітична довідка. К.: УкрІНТЕІ, 2023. 90 с.

**Онегіна В.М., д-р екон. наук, професор**  
**Зміївський Д.С., здобувач вищої освіти ступеня бакалавр\***  
**Державний біотехнологічний університет, Україна**

### **Стан борошномельної галузі України**

Продукція підприємств борошномельної промисловості займає важливе місце у вирішенні проблеми повного задоволення потреб населення країни у продуктах харчування. Збільшення обсягів виробництва продукції борошномельних підприємств багато в чому залежить від наявності достатньої кількості зерна в країні, технічного рівня підприємств, організації виробництва та збуту продукції, кваліфікації та зацікавленості робітників тощо.

Борошномельно-круп'яна промисловість – галузь харчової промисловості, підприємства якої призначені для переробки зерна, виготовлення хлібопродуктів та комбікормів. Підприємства галузі переробляють зернову сировину й виробляють соціально-необхідні види продукції: борошно та крупи. Розвиток борошномельно-круп'яної промисловості – основа продовольчої безпеки країни; щорічна потреба у продовольчому зерні, зокрема для виробництва хліба та хлібобулочних виробів, оцінюється у 5,7–7 млн т [1, с.145].

Підприємства галузі розміщені як у районах сировини, так і в місцях споживання, діють у всіх великих, середніх і малих містах. Найбільші центри – міста Київ, Харків, Дніпро, Одеса, Миколаїв, Запоріжжя, Львів, Тернопіль. Значні обсяги круп виробляють на підприємствах Черкаської, Харківської,

---

\* Науковий керівник – Онегіна В.М., д-р екон. наук, професор.

Київської та Дніпропетровської областей. Особливістю є концентрація основних виробничих потужностей на великих підприємствах і водночас наявність великої кількості малих підприємств різних форм власності (сукупна потужність яких забезпечує 10 % потреб вітчизняного ринку).

Загальна кількість підприємств скорочується; відбувається укрупнення та поглинання підприємств великими холдингами із замкненою системою виробництва [2, с.24]. Так, виробництво борошна (70 % ринку) контролюють бл. 60 крупних виробників, які входять до складу українських фінансово-промислових груп та вертикально інтегрованих агрохолдингів. Саме агропромислові холдинги працюють найефективніше, з найвищими показниками прибутковості та рентабельності. За 2010–2017 кількість підприємств борошномельної промисловості зменшилась на 30 % (2017 функціонували 682 підприємства), але обсяг реалізованої ними продукції (у грошовій формі) зріс практично у 2,5 рази. Станом на 2022 рік провідними виробниками борошна в Україні є: ТОВ «Вінницький КХП № 2» – 116764 т, ТОВ «ДМК «Дніпромлин» - ВП – 95867 т, ТОВ ВКФ «РОМА» – 93992 т, ТОВ «Столичний млин» – 83230 т., ДП «Новопокровський КХП» – 54260 т., ПрАТ «РІВНЕ-БОРОШНО» – 33975 т., ТОВ «ВП «Переробник» – 33150 т., ТОВ «Зернарі» – 32153 т., ТОВ «Запоріжмлин» - ВП – 27850 т., ДП «Куліндорівський КХП» – 21500т. Більшість провідних підприємств зорієнтовані на експорт своєї продукції. Загалом десятка найбільших підприємств виробила майже 593 тис. т. Підприємства зернопродуктового підкомплексу АПК істотно впливають на продовольчу безпеку країни. В табл.1 проаналізовано баланс зернових і зернобобових культур (включаючи продукти переробки зерна в перерахунку на зерно) за 2000-2021 роки, тисяч тонн [3].

Таблиця 1

**Баланс зернових і зернобобових культур  
(включаючи продукти переробки зерна в перерахунку на зерно)  
за 2000-2021 роки, тисяч тонн**

Тисяч тон	2000	2005	2010	2015	2017	2018	2019	2020	2021	2021 р у % до 2000 р
Виробництво	24459	38016	39271	60126	61917	70057	75143	64933	86010	+3,5 рази
Зміна запасів	1329	-314	-2054	-3204	-1465	5447	-4505	-7042	14958	+11,3 рази
Імпорт	1010	226	175	190	255	280	291	352	377	37,3
<b>Усього ресурсів</b>	<b>24140</b>	<b>38556</b>	<b>41500</b>	<b>63520</b>	<b>63637</b>	<b>64890</b>	<b>79939</b>	<b>72327</b>	<b>71429</b>	<b>+3 рази</b>
Експорт	1330	12650	14239	38338	42499	42940	57925	52245	51573	+39 рази
Витрачено на корм	11056	13817	14787	14189	11011	11698	11674	10343	9930	89,8
Витрачено на посів	3597	3294	3222	2597	2120	2232	2224	2247	2227	61,9
Втрати	309	375	794	1400	1106	1253	1363	1073	1424	+4,6 рази
Переробка на нехарчові цілі	100	670	1650	1089	1246	1157	1283	1040	1158	+11,6 рази
<b>Фонд споживання</b>	<b>7748</b>	<b>7750</b>	<b>6808</b>	<b>5897</b>	<b>5655</b>	<b>5610</b>	<b>5470</b>	<b>5379</b>	<b>5117</b>	<b>66,0</b>

Джерело: розраховано автором на основі даних Держслужби статистики України.

Аналізуючи баланс зернових і зернобобових культур варто зауважити, що

за досліджуваний період обсяги виробництва зросли в 3,5 рази до 86 млн.т. Імпорт зернових та зернобобових за 2000-2021 роки скоротився біл ніж на 60% до 377 тис.т. Експорт зріс в 39 разів і становив у 2021 році 51,6 млн.т. На корми витрачаємо менше, що пов'язано зі скороченням поголів'я худоби. Загальний фонд споживання скоротився на 34% і становив 5,1 млн.т, що пов'язане як зі скороченням населення країни (споживачів), так і зміна вподобань населення. Адже щороку виробники констатують скорочення обсягів споживання хліба та хлібо-булочних виробів.

За час повномасштабного вторгнення в Україні зросла кількість виробників борошна на 10-15%. Це сталося головним чином за рахунок відновлення невеликих та середніх млинів, які раніше не працювали. В перші місяці після вторгнення на частину територій було важко доїхати, при цьому попит на борошно був дуже високий. Це дало поштовх відновлювати роботу маленьких млинів, які раніше не працювали з різних причин (заборони через відсутність необхідних документів зі стандартизації та сертифікації). Розконсервували млини, які знаходяться на відстані 100-200 км від західного кордону. Також додатковим фактором збільшення кількості виробників стали грантові програми від держави та від міжнародних організацій. Внаслідок цього з'явилося багато млинів з потужністю переробки від 10 до 50 тонн зерна на добу. Проте ринок живе за своїми правилами, і важко прогнозувати, чи всі нові гравці стануть стабільними учасниками ринку на своїх рівнях.

В табл. 2 подано пропозицію та розподіл борошна в Україні за відповідний маркетинговий період [5].

Таблиця 2

### Пропозиція та розподіл борошна в Україні

Показники	2021/22	2022/23	2023/24*
Виробництво, тис.т	2 738	2 615	2 550
Внутрішнє споживання, тис.т	2 477	2 050	2 300
Експорт, тис.т	72	147	200
Кінцеві залишки, тис.т	389	809	861

\*Прогноз

До негативних факторів в борошномельній галузі можна віднести істотне скорочення внутрішнього споживання борошна, і це зрозуміло – частина українських територій була тимчасово окупована у 2022 р., також багато людей виїхали за кордон. Виробництво борошна у 2022/23 МР скоротилося на 4,5% порівняно з попереднім сезоном – до 2,615 млн тонн, внутрішнє споживання – на 17%, до 2,05 млн тонн. Паралельно з цим варто зазначити низьку купівельну спроможність населення в умовах воєнного часу. У зв'язку з цим пекарні перейшли на простіші рецептури і, як наслідок, звужився асортимент борошна, яке закупають промислові споживачі.

Відбувся відтік кваліфікованих кадрів із галузі у зв'язку з виїздом за кордон (насамперед ідеться про жіночий управлінський персонал). Та й зараз із цим є цілком зрозумілі проблеми – не всі борошномели отримали броню на своїх співробітників чоловічої статі, адже критерії до таких підприємств досить жорсткі. Також на ринок негативно впливають дрібні фірми з виробництва



борошна та круп, які найчастіше працюють як «сірий» сегмент – закупають сировину за готівку та реалізують продукцію так само, не сплачуючи податки до бюджету. За останні пів року їх з'явилося чимало, такі підприємства «розмазують» ринок, відбираючи частину прибутку в чесних борошномелів, які працюють «по-білому».

Список використаних джерел:

1. Онегіна В.М., Антощенкова В.В. Основи глобальної продовольчої безпеки. «Духовність особистості: методологія, теорія і практика». Volume 1 2022. С.140-149. DOI: <https://doi.org/10.33216/2220-6310-2022-103-1-6-140-149>; 2. Онегіна В.М., Антощенкова В.В.. Дифузія інновацій в аграрному бізнесі в Україні. Актуальні проблеми інноваційної економіки. 2021. №2. С. 22-27;
3. Державна служба статистики України. [Веб-сайт]. Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>;
4. Антощенкова В. Основні елементи ресурсного потенціалу сільськогосподарського підприємства як основа економічної та продовольчої безпеки. Економічний аналіз. 2020. Том 30. № 3. С. 291-298;
5. Офіційний веб-сайт Спілки «Борошномели України». Режим доступу: <http://www.ukrmillers.com/>

**Павленко І.І., Хоменко В.В., молодші наукові співробітники  
Національний університет біоресурсів і природокористування України,  
Україна**

### **Розвиток глобальних продовольчих систем в контексті стратегії «Від лану до столу»**

Стійкість продовольчих систем є глобальним питанням і продовольчі системи повинні будуть адаптуватися до різноманітних проблем. Європейський зелений курс визначає, як зробити Європу першим кліматично нейтральним континентом до 2050 року. Він накреслює нову, стійку та всеосяжну стратегію зростання, яка сприятиме розвитку економіки, покращенню здоров'я та якості життя людей, догляду за природою та не залишає нікого осторонь.

Зелена угода містить заходи, більшість з яких прямо чи опосередковано впливатимуть на аграрний сектор. Серед заходів, що впливають на сільське господарство, найбільше таких: чиста енергетика (вітрова, сонячна, біометан); стратегія біорізноманіття до 2030 року; план дій щодо циркулярної економіки; хімічна стратегія для сталого розвитку; органічний план дій; 8-а Програма дій з охорони навколишнього середовища; стратегія блакитної економіки; план дій з нульового забруднення; відходи та переробка; стратегія «Від лану до столу»; спільна політика у сфері рибальства та план дій зі зміни клімату. Адаптація технологій чистої енергії та обмеження використання викопних видів палива, обмеження сільськогосподарського виробництва, пов'язані з біорізноманіттям, кліматичними та екологічними вимогами, а також збільшення зусиль з переробки відходів та зменшення їх утворення, зменшення використання добрив

та забруднення, збільшення площ під органічним землеробством та циркулярним виробництвом призведе до збільшення витрат на одиницю продукції сільськогосподарського виробництва, принаймні, у короткостроковій та середньостроковій перспективі. У довгостроковій перспективі розвиток технологій має покращити економічну ефективність такого виробництва.

Стратегію від ферми до виделки, яка є серцевиною Зеленої угоди, вона комплексно розглядає проблеми сталих продовольчих систем та визнає нерозривні зв'язки між здоровими людьми, здоровим суспільством та здоровою планетою. Стратегія є також центральною у порядку денному Комісії для досягнення Цілей сталого розвитку ООН (SDGs). Перш за все, ми працюємо із сільськогосподарською стратегією ЄС «Від ферми до виделки», але також враховуємо вимоги інших документів в частині, що стосується сільського господарства та сільських територій, – положення стратегії з біорізноманіття, вимоги циркулярної економіки та нульового забруднення, застосування фінансових інструментів в агросекторі

Перехід до стійких продовольчих систем – це величезна економічна можливість. Очікування громадян змінюються і спричиняють значні зміни на продовольчому ринку. Це можливість для фермерів, рибалок та виробників аквакультури, а також для виробників харчових продуктів та продовольчих служб. Цей перехід дозволить їм забезпечити стійкість їх торгових марок та гарантувати майбутнє харчового ланцюга ЄС до того, як це зроблять конкуренти за межами Європейського Союзу. Перехід до стійкості – це можливість «першої рушійної сили» для всіх учасників харчового ланцюга ЄС.

Європейській Союз є найбільшим імпортером та експортером агропродовольчих товарів та найбільшим ринком морепродуктів у світі. Виробництво товарів може мати негативний екологічний та соціальний вплив у країнах, де вони виробляються. Тому зусилля щодо посилення вимог сталого розвитку в системі продовольства ЄС повинні супроводжуватися політикою, яка допомагає підвищити стандарти в усьому світі, щоб уникнути екстерналізації та експорту нестійких практик. Стала продовольча система буде важливою для досягнення кліматичних та екологічних цілей Зеленого курсу, одночасно підвищуючи рівень доходів первинних виробників та посилюючи конкурентоспроможність ЄС. Дана стратегія підтримує перехід, роблячи акцент на нових можливостях як для громадян, так і для підприємств харчової промисловості. Післявоєнне відновлення сільського та рибного господарства в Україні вимагає систематичних та комплексних заходів, які б не лише сприяли відновленню виробництва, а й забезпечили його конкурентоспроможність в умовах нових викликів, пов'язаних із стратегіями «Зелена угода» та «Від лану до столу» Європейського Союзу. Ці кошти мають надходити від українського уряду як виплати на аграрну політику та від донорів, отже ці кошти будуть використані для впровадження кліматично та екологічно безпечних, більш рентабельних технологій виробництва. Отже, в цілому, завдяки сприятливим для сільського господарства ґрунтово-кліматичним умовам та високому рівню розвитку аграрного сектору в довоєнний період, існує потенціал для створення екологічно

та соціально справедливого аграрного сектору зі збереженням порівняльних переваг на світових ринках.

Список використаних джерел:

1. Федоренко М. О., Вдовенко Н. М., Павлюк С. С., Дюдяєва О. А. Базові засади розвитку рибальства та аквакультури в умовах трансформаційних процесів. Водні біоресурси та аквакультура. 2020. Вип. 2. С. 47–5; 2. Вдовенко Н. М. Формування та функціонування Спільної рибної політики Європейського союзу та шляхи її реалізації в Україні: монографія. Київ: Видавничий дім «Кондор», 2018. 476 с.; 3. Механізм забезпечення конкурентоспроможності рибальства та аквакультури України: [колективна монографія]. Вдовенко Н. М., Кваша С. М., Богач Л. В., Шарило Ю. Є., Павленко М. М. За ред. проф. Вдовенко Н. М. К.: НУБіП України, 2019. 294 с.; 4. Конкурентоспроможність рибного господарства України в нових умовах функціонування національної економіки: [колективна монографія]. Вдовенко Н. М., Варшавська Н. Г., Гечбаія Б. Н., Михальчишина Л. Г., Павленко М. М., Шарило Ю. Є., Шепелєв С. С. Глобус. Х.: 2020. 328 с.; 5. Вдовенко Н. М., Маргасова В. Г. Базові засади адаптації маркетингових стратегій інноваційного конкурентоспроможного розвитку аграрних підприємств в умовах надзвичайних викликів на ринку. Академічні візії. 2023. Вип. 15. [Електронне видання]. Режим доступу: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/409>.

**Палапа Н.В., д-р с.-г. наук, с.н.с.**

**Нагорнюк О.М., канд. с.-г. наук**

**Інститут агроекології і природокористування НААН**

**Устименко О.В., канд. с.-г. наук**

**Дослідна станція лікарських рослин Інституту агроекології і  
природокористування НААН**

### **Забезпечення продовольчої безпеки – особливо гостре питання для України**

Закон "Про продовольчу безпеку України" визначає правові, економічні, соціальні, екологічні та організаційні засади державної політики у сфері формування продовольчої безпеки, яка є складовою національної безпеки України. Зокрема, встановлюється, що основними принципами формування продовольчої безпеки є забезпечення інтересів України у системі міжнародної продовольчої безпеки в умовах глобалізації та регіональної економічної інтеграції; продовольча незалежність держави; економічна обґрунтованість загальнодержавних потреб, пов'язаних із забезпеченням України продовольством, достатність і стабільність запасів продовольства; своєчасність та адекватність заходів щодо формування продовольчої безпеки реальним і потенційним, внутрішнім і зовнішнім загрозам, тощо [1].

Продовольча безпека є однією з основних складових національної та економічної безпеки держави. Проблема продовольчої безпеки стає більш гострішою та займає вагомое значення у структурі економічної безпеки, а саме: безпека продовольства для життя та здоров'я населення, оскільки продукти життєдіяльності є важливим ресурсом країни; продовольче забезпечення країн і регіонів; продовольча незалежність. Вирішення проблем продовольчої безпеки та її забезпечення має важливе значення та може розглядатися на регіональному та державному рівнях. Необхідність забезпечення продовольчої безпеки як складової економічної безпеки виникає у зв'язку із захистом державних інтересів (соціальна стабільність, задоволення потреби в харчуванні, незалежність від імпорту, розвиток власного виробництва продовольчих товарів, створення резервних запасів для стабілізації продовольчого забезпечення).

Забезпечення продовольчої безпеки незмінно входить до пріоритетних напрямів глобального порядку денного. Це питання стало особливо гострим для України внаслідок епідеміологічної ситуації, пов'язаної з пандемією COVID-19, і широкомасштабної збройної агресії російської федерації проти України та показала, що безперебійне постачання населення якісними та безпечними продуктами харчування залишається одним із першочергових завдань та інструментом підтримки стабільності в умовах надзвичайних ситуацій.

В останні три десятиліття увага всього світу повернута до проблем продовольства. Ціла низка чинників, зокрема економічна криза, війни і конфлікти, зміни клімату та екстремальні кліматичні явища, вичерпання природних ресурсів тощо, спричинили підвищення цін на продукти харчування та їх перерозподіл у світовому масштабі [2–4]. Починаючи з 1970-х років минулого століття, вони досягли найвищого рівня, що мало значний вплив на продовольчу безпеку, особливо бідних верств населення всього світу.

Інтегральним показником оцінки продовольчої безпеки визначено індекс глобальної продовольчої безпеки (GFSI), який розраховують на основі 58 унікальних показників [5]. Так, згідно з даними дослідницького та аналітичного підрозділу The Economist у 2021 р. лідером рейтингу продовольчої безпеки серед 113 країн світу стала Ірландія [5]. Інтегральний індекс країни склав 84,0% за рахунок забезпечення високих стандартів харчування, безпеки та доступності продовольства за низьких показників частки населення, що проживає за глобальною рисою бідності, а також політичних ризиків (табл. 1).

Зазначений інтегральний індекс використовують також для оцінки витрат на дослідження, доступність технологій та освіти в галузі сільського господарства, втрат продовольства. В цьому аспекті більшість європейських країн прагне досягти глобальних стандартів, підтримуючи екологічну стійкість для охорони навколишнього природного середовища та збереження біорізноманіття. При цьому Ірландія входила до трійки країн-лідерів за трьома із 4-х основних показників, що використовують для розрахунку індексу глобальної продовольчої безпеки (GFSI), а саме показником економічної доступності продовольства, показником якості і безпечності харчових продуктів, природні ресурси і стійкість.

Україна у загальносвітовому рейтингу займає 58 позицію з показником GFSI 62,0% та за показниками економічної доступності продовольства, якості і безпечності харчових продуктів займає останнє місце серед європейських країн. За іншими двома показниками, які визначають достатність національного постачання продовольства, ризики порушення поставок, дослідницький потенціал для розширення і підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва та оцінює вплив країни на зміни клімату, його схильність до природно-ресурсних ризиків та спроможність країни адаптуватися до цих ризиків, також займає останні позиції, випереджаючи Сербію і Словаччину [6].

Таблиця 1.

**Індекс глобальної продовольчої безпеки (GFSI) країн Європи, %, 2021 р. [5]**

Рейтинг	Країна	Інтегральний індекс	Показники			
			Економічна доступність	Фізична доступність	Якість і безпека	Природні ресурси і стійкість
1	Ірландія	84,0	92,9	75,1	94,0	74,1
2	Австрія	81,3	90,5	75,2	91,2	65,7
3	Великобританія	81,0	91,1	72,7	89,6	69,0
4	Фінляндія	80,9	91,7	66,2	93,8	75,1
5	Швейцарія	80,4	89,0	76,9	86,4	65,1
6	Нідерланди	79,9	89,7	73,7	92,2	61,2
9	Франція	79,1	90,3	67,0	92,1	67,5
11	Німеччина	78,7	90,1	69,3	87,8	66,0
13	Швеція	77,9	91,0	62,7	92,3	67,3
14	Чехія	77,8	88,3	69,1	81,4	70,9
17	Данія	76,5	93,1	61,4	93,5	56,9
18	Італія	76,4	89,3	71,5	86,2	51,8
19	Бельгія	76,1	89,8	71,1	85,2	50,9
20	Норвегія	76,0	83,3	60,6	90,7	76,1
21	Португалія	75,2	88,8	67,1	88,3	52,3
22	Польща	74,9	87,0	65,0	80,5	65,0
24	Іспанія	73,6	88,4	61,2	84,4	58,2
27	Греція	73,3	89,0	59,6	89,5	53,6
29	Румунія	72,4	81,8	66,6	85,4	52,6
31	Угорщина	72,1	83,5	66,9	77,4	55,4
38	Болгарія	70,5	83,3	59,2	81,5	56,8
42	Словаччина	68,7	89,6	48,8	72,9	62,7
<b>58</b>	<b>Україна</b>	<b>62,0</b>	<b>73,9</b>	<b>51,8</b>	<b>71,9</b>	<b>49,3</b>
60	Сербія	61,4	82,6	38,4	81,1	44,7

На нашу думку, продовольча безпека України може бути забезпечена за виконання таких умов: населення країни повністю забезпечене якісними, екологічно безпечними, повноцінними та корисними для здоров'я продуктами харчування вітчизняного виробництва, що відповідають науково-обґрунтованим нормам та медико-біологічним вимогам, а також раціонам їх споживання; ціни на продукти харчування доступні усім, без винятку, українцям; мають бути створені (мінімум на 5 років) відновлювані стратегічні запаси продовольства на

випадок стихійних лих, війн (що дуже актуально саме в даний час) та інших надзвичайних ситуацій, які дадуть змогу уникнути голоду в країні за введення нормованого розподілу продуктів харчування; агропромисловий комплекс, рибне та лісове господарство повинні впевнено розвиватися і мати резерви, що дозволять нарощувати виробництво продовольства для оновлення страхових запасів та збільшення запасів на випадок надання допомоги іншим країнам, де трапилось стихійне лихо чи війна; наука і освіта знаходиться на рівні передових світових досягнень; забезпечення усіх напрямів виробництва новітніми інноваційними технологіями, зразками техніки; державна підтримка національного надбання; поліпшення генофонду у тваринництві, рибництві та рослинництві; політика природовідновлення та природоохорони забезпечують поліпшення та збереження природних багатств нашої країни та середовища проживання як людини, так рослинного і тваринного світу.

Список використаних джерел:

1. Верховна Рада України ухвалила Закон "Про продовольчу безпеку України". URL: <https://www.rada.gov.ua/news/Povidomlennya/54016.html>; 2. Food and Agriculture Organization of the United Nations. URL: <http://www.fao.org/about/en/>; 3. Woero V., Cafiero C., Gheri F. et al. Access to food in 2020. Results of twenty national surveys using the Food Insecurity Experience Scale (FIIES). Rome, FAO. 2021. 95 p.; 4. Дем'янюк О.С. Зміни клімату – глобальна екологічна і продовольча проблема людства. *Збалансоване природокористування*. 2016. № 4. С. 6–13; 5. 17. Global Food Security Index. URL: <https://impact.economist.com/>; 6. Палапа Н.В., Дем'янюк О.С., Нагорнюк О.М. Продовольча безпека України: стан та актуальні питання сьогодення. *Агроєкологічний журнал*. 2022. № 2. С. 34–45. DOI: <https://doi.org/10.33730/2077-4893.2.2022.263314>

**Семперович І.В., здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії\***  
**Державний біотехнологічний університет, Україна**

### **Інновації в сільському господарстві**

Щоб прогодувати населення планети, яке швидко зростає в умовах кліматичної кризи, потрібна швидкість і точність, яку забезпечують технології. Нові інновації в сільському господарстві показали, як технології можуть допомогти побудувати більш стійкі продовольчі системи та підвищити продовольчу безпеку в кожному куточку світу.

Від винаходу плугів до доїльних апаратів інновації відігравали значну роль у розвитку сільського господарства [1]. *Автоматизація* вже є основною частиною сільськогосподарського процесу, але в найближчі роки вона стане ще більш важливою. Фермери вже використовують безпілотники для моніторингу

\* Науковий керівник – Антощенкова В.В., д-р екон. наук, доцент.

своїх посівів, а передові датчики можуть точно повідомляти їм, коли їм потрібно полити або удобрити свої поля [2, с.98]. Ці пристрої також можна використовувати для моніторингу якості ґрунту та забезпечення того, щоб посіви не постраждали від посухи чи інших факторів навколишнього середовища. Підвищений рівень автоматизації дозволить фермерам більше зосередитися на інших аспектах свого бізнесу, ніж на традиційних ручних роботах, таких як полив, посів і збір урожаю.

*Технології блокчейн* використовуються в сільському господарстві для відстеження інформації про рослини від ферм до полиць. Завдяки децентралізованій базі даних ця технологія допомагає регулювати якість їжі та термін її зберігання [3]. База даних, що перевіряється, дозволяє виробникам і маркетологам відстежувати сільськогосподарську продукцію по всьому ланцюжку постачання. Для заохочення виробництва безхімічних сільськогосподарських продуктів і підвищення прозорості в ланцюжку постачання сільськогосподарської продукції Індія, найбільший у світі виробник фруктів і овочів, планує застосувати технології блокчейну в усіх своїх експортних сільськогосподарських товарах.

*IoT (Internet of Things) або Інтернет речей* використовується як інтелектуальне фермерське рішення для моніторингу поля посівів з будь-якого місця. Це передбачає використання датчиків для відстеження вологості ґрунту, стану рослин, умов худоби, температури тощо. Технології IoT дозволяють створювати автоматизовані зрошувальні споруди, де можна ефективно управляти водними ресурсами. Збираючи такі дані про врожай, як вологість і температура, технології IoT можуть допомогти визначити потрібну кількість води для сільськогосподарських культур кожного сезону.

*Геоінформаційні системи (ГІС)* у сільському господарстві покладається на такі технології, як дрони та супутники, щоб зрозуміти положення та типи посівів, рівень удобрення, стан ґрунту та відповідну інформацію [4, с.165]. Завдяки даним, отриманих із пристроїв дистанційного зондування та програмного забезпечення ГІС, фермери можуть визначати найкраще місце для посадки сільськогосподарських культур у полі та приймати обґрунтовані рішення щодо покращення живлення ґрунту. У тваринництві програмне забезпечення ГІС відстежує переміщення тварин. Це, у свою чергу, допоможе фермерам відстежувати здоров'я, плідність або харчування тварин.

Прогнозування сільського господарства стає простішим, коли фермери застосовують *штучний інтелект/ML і технологію обробки даних*. Використання 3D-лазерного сканування та спектрального зображення/спектрального аналізу, наприклад, може допомогти фермерам передбачити сценарії погоди та оптимізувати використання ресурсів, необхідних для зрошення, удобрення та боротьби зі шкідниками. Завдяки штучному інтелекту/ML і технології науки про дані фермери можуть аналізувати свої поля в пошуках найкращих місць для посіву насіння. Вони можуть використовувати комп'ютерний зір, щоб розпізнавати оптимальну висоту, ширину та відстань між рослинами. Потім ці дані можна використовувати для оптимізації методів вирощування.

У 2022 році обсяг світового ринку сільськогосподарської робототехніки

становив майже 5 мільярдів доларів. Необхідність задовольнити зростаючий глобальний попит на продовольство є однією з головних рушійних сил для широкого застосування та впровадження робототехніки в сільському господарстві. Багато сільськогосподарських робіт, які виконують люди, тепер можуть виконуватися *сільськогосподарськими роботами (агроботами)*, що максимізує продуктивність і економить величезні ресурси. Сьогодні агробіоти використовуються для посіву насіння, збирання врожаю, прополки, сортування та пакування, утримання худоби тощо.

Безпілотні літальні апарати або дрони стають все більш корисними в рослинництві та тваринництві. Наприклад, фермери можуть використовувати обладнані датчиками дрони для моніторингу росту рослин, виявлення стресу від хвороби, моніторингу температури поля та розпилення пестицидів або добрив у бажаних місцях поля. У тваринництві дрони використовуються для спостереження за пасовищами та відстеження переміщень тварин на великих фермах. Деякі дрони мають тепловізори для виявлення хворих тварин із високою температурою тіла. Внутрішні переваги та розвиток дронів у сільськогосподарських роботах полягають у їхній здатності допомагати фермерам отримувати вичерпні дані для прийняття своєчасних рішень.

Збільшення світового населення призвело до збільшення виробництва продуктів харчування на душу населення. Однак це також призвело до нестачі води через зрошення. Для боротьби з цими проблемами фермери звертаються до точного землеробства, оскільки це може заощадити час і гроші [5, с.25]. *Точне землеробство* – це система управління фермами, що швидко розвивається, яка передбачає використання сенсорних технологій, ШІ, ГІС та Інтернету речей для збору та аналізу даних про ґрунт, рослини та тварин. Це дозволяє більш цілеспрямовано використовувати такі ресурси, як вода, добрива, поживні речовини для рослин, пестициди, насіння та робоча сила. Точне землеробство відрізняється від звичайних методів ведення сільського господарства, коли єдиний метод використовується на великій території незалежно від якості ґрунту чи змін рельєфу.

Хоча зростає занепокоєння щодо впливу сільськогосподарської біотехнології на здоров'я, використання генної інженерії для покращення рослин чи тварин залишатиметься тенденцією сучасного сільського господарства. Привабливість цього методу полягає в його здатності збільшити виробництво та покращити глобальну продовольчу безпеку. Основною проблемою, яка може зробити ГМО небезпечними для споживання, є недотримання фермерами нормативних стандартів при застосуванні сільськогосподарської біотехнології. В іншому випадку сільськогосподарська біотехнологія може покращити якість сільськогосподарської продукції та допомогти створити більш стійкі до клімату культури.

Ферма перетворюється на фабрику даних із датчиками та іншими технологіями, які збирають тисячі точок даних про все: від якості ґрунту до вологості та врожайності. Великі дані та аналітика можуть допомогти фермерам вирішити, коли садити та збирати врожай, скільки води чи добрив використовувати та скільки насіння вони мають висівати. Сільськогосподарські



операції залежать від погодних умов і змін навколишнього середовища, до яких важко отримати доступ, особливо для великих ферм. Застосування великих даних і аналітики в сільському господарстві допомагають фермерам прогнозувати кругообіг води або режим опадів.

Населення світу зростає з неймовірною швидкістю. У результаті нові інновації в сільському господарстві стали необхідними для забезпечення виживання людства. У наступне десятиліття науковці, фермери та уряди країн по всьому світу будуть зосереджені на розробці інновацій і нових технологій для підвищення глобальної продуктивності сільськогосподарських культур, підтримки дрібних фермерів і зменшення впливу сільського господарства на навколишнє середовище.

Список використаних джерел:

1. Офіційний веб-сайт Jiva. Top 13 Agriculture/Farming Innovations of 2023. URL: <https://www.jiva.ag/blog/top-13-innovations-in-agriculture-farming>;
2. Антощенкова В. В., Кравченко Ю. М. Земельна реформа, досвід, тенденції та перспективи. Вісник ХНТУСГ імені Петра Василенка. 2018. Вип. 193. С. 94-102;
3. Антощенкова В.В., Семперович І.В. Основи глобального продовольчого забезпечення. Економіка та суспільство. Випуск №59. 2024. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-59-26>;
4. Антощенкова В.В. Організаційно-економічний механізм інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств. Вісник Харківського національного аграрного університету ім. В.В. Докучаєва, Сер. Економічні науки. 2021. №2. Том. 1. С. 161-170;
5. Онегіна В.М., Антощенкова В.В.. Дифузія інновацій в аграрному бізнесі в Україні. Актуальні проблеми інноваційної економіки. 2021. №2. С. 22-27.

**Тараканов М.Л., канд. екон. наук, с.н.с.**

**Носова Н.І. провідний інженер**

**ДУ «Інститут ринку і економіко-екологічних досліджень Національної академії наук України», м. Одеса, Україна**

### **Роль сучасних технологій у забезпеченні продовольчої безпеки України**

Останнім часом посилюються глобалізаційні зрушення в економічних системах держав світу, що знаходить відображення в інституційному та ринковому бізнес-середовищі. Тому своєчасне прийняття управлінських рішень на загальнодержавному рівні у частині розроблення планів та стратегій, особливо у питаннях формування продовольчої безпеки має першочергове значення. Формування стратегії розвитку України, особливо в умовах воєнного стану, передбачає необхідність формування низки показників економічної безпеки, у першу чергу це стосується рівня самозабезпечення продовольством і вирішення проблем імпортозаміщення. Ці напрямки виступають елементами міжнародної конкурентної позиції країни у глобальному вимірі та визначають

напрямки її сталого зростання і безпосередньо впливають на забезпечення продовольчої безпеки.

Поняття «продовольча безпека» в широкому розумінні характеризує стан продовольчого ринку як окремої людини, так і громади, регіону, держави і світу в цілому, що видно на рис. 1.



**Рис. 1. Ієрархічна модель формування продовольчої безпеки**

У забезпеченні продовольством населення і вирішенні тим самим питань продовольчої безпеки великого значення набуває використання сучасних технологій, які останнім часом все ширше використовуються у всіх сферах життєдіяльності людей. Не залишився поза увагою і агропромисловий комплекс, до складу якого зокрема входить ринок овочів.

Ринок овочів, якому притаманні особливості відтворювального процесу, є одним із стратегічних агропродовольчих ринків, що забезпечує продовольчу безпеку країни. По-перше, товарна номенклатура об'єднує велике різноманіття продукції (свіжі, заморожені та сушені овочі, консерви та ін.). В Україні вирощується понад 100 видів овочів, з них більш поширеними є близько 40, кожен з яких потребує застосування особливої агротехніки. По-друге, овочевому ринку притаманна ускладнена механізація виробничих процесів та значні витрати ручної праці. По-третє, споживчий попит на овочеву продукцію носить сезонний характер, а «борщовий набір» користується попитом продовж всього року. Відсутність належних умов зберігання, пакування та постачання продукції на ринок генерує низький рівень доданої вартості та втрати значної частки врожаю. По-четверте, умови функціонування ринку наближені до ринкової моделі чистої (досконалої) конкуренції через переважну концентрацію овочевого виробництва в складі дрібних та малих форм господарювання.

Ринок овочів потребує особливої уваги і не лише з причини збагачення організму людини вітамінами, мінералами та корисними елементами, а й з

причини того, що він вимагає особливої великих фінансових витрат на впровадження новітніх технологій.

Використання сучасних технологій дозволяє збільшувати врожайність та якість сільськогосподарських культур, а такі методи, як селекція, гібридизація рослин, генна інженерія сприяють створенню найбільш продуктивних видів агрокультур. З кожним роком на поля виїжджають все більш високотехнологічні агрегати, обладнані GPS-навігацією і системою телематики. А впровадження сучасного інструментарію діагностики надає можливість контролювати стан сільгоспугідь, здійснювати моніторинг різних процесів: рівня водозабезпечення, своєчасного внесення добрив, коригування заходів обробки рослин, що дає можливість визначати оптимальні умови для виробництва сільськогосподарських культур [1]. Також у системі ринкового відтворювального циклу використання сучасних технологій забезпечує відстеження у реальному часі надходження сільгосппродукції до торгових мереж та її реалізацію, що створює сприятливі умови для усунення логістичних розривів в ланках товароруку продукції.

Одним з пріоритетних напрямів використання сучасних технологій є геоінформаційні технології (ГІС) для відстеження стану ґрунтів, водойм, відходів, регулювання вегетації рослин, їх зрошення тощо [2]. ГІС-технології надають можливість оперативно визначати сільгоспугіддя, які потребують першочергової меліорації. Це дозволяє скорочувати витрати на оперативне отримання необхідної інформації та обробку даних, що сприяє підвищенню врожайності сільгоспкультур та упереджає можливий негативний вплив на довкілля.

Іншим перспективним напрямом використання сучасних технологій є виробництво та використання агродронів. Так, у 2023 році український стартап FarmFleet експортував першу партію агродронів на ринок США [3] і продовжує активно працювати над реалізацією свого продукту для американського сільськогосподарського ринку. Один із засновників стартапу зазначив, що в Україні технологією FarmFleet скористалося 15 сервісних компаній, кожна з яких є досить потужним сервісним бізнесом, де кількість дронів на одному підприємстві сягала 20 бортів [4].

Відповідно до воєнного стану та повоєнного відновлення сільського господарства використання SMART-технологій має здійснюватись для підвищення врожайності сільськогосподарських угідь, балансування попиту та пропозиції на агропродовольчих ринках, створення нових видів продукції тощо.

Для досягнення даних цілей з урахуванням особливостей функціонування агропродовольчих ринків пропонується комплекс заходів:

1. створення інформаційної системи з оперативного планування відтворення товароруку аграрної продукції від виробництва сировини до реалізації готових продуктів кінцевим споживачам;

2. впровадження інструментів з раціонального використання енергоресурсів, зокрема, електроенергії, газу та інших на засадах програмного забезпечення процесу системного відстеження та оптимізації енерговитрат на вирощування, збір та реалізацію сільськогосподарської продукції;

3. здійснення постійного моніторингу для збору оперативної інформації відносно рівня освоєності сільськогосподарських земель, та прогнозування врожаїв, вирощування сільськогосподарських культур шляхом використання супутникового спостереження й БПЛА за обсягами та термінами поливу, своєчасного виявлення зон розповсюдження бур'янів та їх усунення, раціонального використання зрошувальних систем і внесення добрив;

4. запровадження сенсорних приладів щодо контролю параметрів функціонування всіх ланок відтворювального процесу, починаючи з посівного поля і закінчуючи якісними параметрами реалізації продукції кінцевим споживачем;

5. поширення використання робототехніки в якості фактору, доповнюючого нестачу трудових ресурсів, в першу чергу, у сферах виробництва, збирання сільськогосподарських культур та їх доробки.

Список використаних джерел:

1. Технології в сільському господарстві URL: <https://landlord.ua/news/tehnolohii-v-silskomu-hospodarstvi/>;
2. ГІС технології в сільському господарстві URL: <https://eos.com/uk/blog/suchasni-tehnolohii-v-silskomu-hospodarstvi/>;
3. Український стартап FarmFleet поставив першу партію промислових дронів до США <https://dev.ua/news/farmfleet-postavyv-droni-do-ssha/>;
4. Український стартап експортував першу партію агродронів на ринок США URL: <https://uaivf.com.ua/ukrayinskyj-startap-eksportuvav-pershu-partiyu-agrodroniv-na-rynok-ssha/>.

**Тишечко А.В., здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії\***  
**Національний університет біоресурсів і природокористування України,**  
**Україна**

### **Підходи до запровадження електронної платформи Єдиної державної електронної системи управління галуззю рибного господарства «ЄРиба»**

Електронна платформа Єдиної державної електронної системи управління галуззю рибного господарства має ряд переваг, які сприяють покращенню ефективності та прозорості управління галуззю. Важливим є збільшення ефективності адміністративних процесів, бо електронна платформа дозволяє автоматизувати багато адміністративних процедур, таких як подання заявок на отримання ліцензій, подання звітності та сплату податків. Це допомагає зменшити час, необхідний для виконання цих процедур, та покращує загальну продуктивність галузі. При цьому спостерігається покращення доступу до інформації. Завдяки електронній платформі учасники галузі можуть легко отримати доступ до різноманітної інформації, такої як законодавство, нормативно-правові акти, статистичні дані та інша релевантна інформація. Це

---

\* Науковий керівник – Н. М. Вдовенко, д-р екон. наук, професор.

сприяє підвищенню обізнаності та допомагає у прийнятті інформованих рішень.

Маємо відзначити, що зниження витрат на обслуговування також викликане впровадженням електронної платформи може допомогти знизити витрати на обслуговування завдяки автоматизації процесів та скороченню витрат на паперову документацію. Це може бути особливо важливо для малих і середніх підприємств, які можуть бути обмежені ресурсами. Електронна платформа сприяє підвищенню прозорості та довіри управлінню галуззю рибного господарства, оскільки вона дозволяє забезпечити доступ до інформації та процесів усім зацікавленим сторонам. Це допомагає зменшити можливість корупції та недобросовісної діяльності.

В результаті проведених досліджень є всі підстави зробити висновки, що електронна платформа забезпечує можливість збору, аналізу та візуалізації даних, що дозволяє здійснювати ефективний моніторинг стану галузі та виявляти тенденції. Це допомагає приймати обґрунтовані рішення та реагувати на потенційні проблеми. Отже, електронна платформа Єдиної державної електронної системи управління галуззю рибного господарства допомагає забезпечити більш ефективно, прозоре та інформоване управління галуззю, що сприяє її подальшому розвитку та конкурентоспроможності.

Запровадження електронної платформи Єдиної державної електронної системи управління галуззю рибного господарства може відбуватися за декількома підходами, де першим кроком буде створення цілісної інформаційної системи, яка об'єднує всі аспекти управління галуззю рибного господарства, включаючи реєстрацію даних про аквакультуру, контроль якості водних об'єктів, ліцензування рибальської діяльності, моніторинг виробництва та торгівлі рибними продуктами. Важливим є надання доступу до електронних сервісів для учасників рибного господарства, таких як рибокомбінати, рибники, рибальські компанії тощо. Це може включати онлайн-подання заявок на реєстрацію рибальських суден та інші адміністративні процедури. Важливо забезпечити надійний захист електронних даних і персональної інформації учасників системи. Це може включати застосування сучасних методів шифрування, механізмів контролю.

Надання інформаційної підтримки та навчання для користувачів системи є важливим елементом успішного впровадження. Це може включати навчальні матеріали, вебінари, консультації та інші форми підтримки для користувачів. Важливо мати систему для збору, обробки та аналізу даних, що дозволить забезпечити ефективно управління галуззю рибного господарства, виявляти тенденції та вчасно реагувати на потенційні проблеми.

Таким чином, ці підходи допоможуть забезпечити ефективно та прозоре управління галуззю рибного господарства через електронну платформу Єдиної державної електронної системи.

#### Список використаних джерел

1. Кваша С. М., Вдовенко Н. М. Аквакультурне виробництво: від наукових експериментів до промислових масштабів. Інвестиції практика та досвід. 2011. № 20. С. 7–11.

**Ткаченко С.Є., к.е.н., доцент**  
**Лукшина Д.Р., здобувач вищої освіти ступені бакалавр**  
**Державний біотехнологічний університет, Харків, Україна**

### **Особливості бізнес-планування у сільському господарстві**

У сучасних умовах господарювання сільськогосподарські підприємства гостро потребують оперативної та достовірної економічної та фінансової інформації, що дозволить їм оптимізувати витрати й очікувані фінансові результати, а також приймати виважені управлінські рішення. На жаль, ці рішення не завжди обґрунтовуються фінансовими розрахунками, а мають інтуїтивний характер. Ситуація на сьогодні склалася така, що економічно ефективна діяльність підприємства можлива лише в тому випадку, якщо вона має чітко задані, але реальні для виконання кількісні параметри витрат та фінансових результатів.

Запорукою ефективної комерційної діяльності є грамотно складений бізнес-план. Бізнес-план, як один з найпоширеніших на даний час видів планів, є робочим інструментом керівника для організації своєї роботи; розгорнуту програму (організованих заходів, дій) здійснення бізнес-проєкту, яка передбачає оцінку видатків та доходів; документ, що характеризує основні сторони діяльності та розвитку організації; результат дослідження та обґрунтування конкретного напрямку діяльності на певному ринку.

Однак необхідність застосування технології бізнес-планування для багатьох не є такою вже й очевидною. Керівники, які мають намір досягти поставлених завдань, зобов'язані правильно організувати фінансове планування як невід'ємну частину стратегічного планування. Розробка бізнес-плану досить складна, а з урахуванням аграрної специфіки вимагає прямої участі не лише фахівців з економічного боку, а й підрозділів, задіяних у сільськогосподарських галузях [1].

У ринковій системі господарювання бізнес-план є активним робочим інструментом управління, відправним пунктом усієї планової та виконавчої діяльності підприємства, це документ, який визначає оптимальні за часом і найменш ризиковані шляхи реалізації підприємницького проєкту.

Розробка бізнес-плану для аграрного підприємства виконує три основні функції [2]:

1) дозволяє обґрунтувати концепцію напрямку діяльності, проаналізувати саму ідею. Іноді від цієї ідеї доводиться відмовлятися через надто серйозні перешкоди;

2) дає змогу оцінити фактичні результати діяльності за певний період. У разі їх відхилення від запланованих можна визначити, наскільки ці відхилення є сприятливими або небажаними, а також спроектувати програму дій;

3) допомагає обґрунтувати залучення інвестицій у сільськогосподарське підприємство та отримання позикових коштів.

Як відомо, основними особливостями сільськогосподарського виробництва є [2]:

- сезонність виробництва і залежність від природних умов (температура, вологість, світло);
- виконання робіт у певний період вегетаційного розвитку культури (обробіток ґрунту, посівна, догляд за рослинами, збирання врожаю);
- різна тривалість робочого циклу;
- організація обліку витрат на виробництво продукції не лише по культурах чи окремих групах, а й по окремих процесах і, навіть, видах робіт (передпосівний обробіток ґрунту, сівба, догляд за рослинами, збирання врожаю);
- відтворення в господарствах своїми силами і засобами частини потрібних їм засобів виробництва (корови, сад, хміль – витрати на капітальні вкладення);
- витрачання частини своєї продукції на поновлення процесу виробництва (зерно для сівби, молоко для вигоювання телят, сіно для годівлі худоби);
- неоднакова потреба в оборотних коштах протягом року (у періоди року, не пов'язані з виконанням сільськогосподарських робіт, вони потрібні лише на утримання робочої, продуктивної худоби та приміщення, а під час сівби і виконання літніх польових робіт потреба в них (пальному, запчастинах, добривах, пестицидах) різко зростає.

У зв'язку з цим структура бізнес-плану має враховувати особливості сільськогосподарського виробництва. Залежить вона від особливостей підприємницького проекту та від вимог потенційного партнера, до якого він подається.

Розрахунок показників здійснюється на основі прогнозних грошових потоків проекту, які будуються під час фінансового моделювання майбутньої діяльності на всьому об'єкті планування. Варіантів виконання фінансових планів безліч. Він може складатися з великої кількості різноманітних операційних блоків (бюджет продаж, кошторис інвестиційних витрат тощо), розрахункових форм (наприклад, розрахунок витрат на виробництво, розрахунок фонду оплати праці), але обов'язково має містити інформацію про рух грошових коштів, фінансових результатах та по можливості прогнозний баланс.

Найважливішим і найскладнішим етапом розробки стратегічного бізнес-плану є складання аналітичних форм, відповідно до яких і прораховуватиметься прибутковість нововведеного виду діяльності.

При бізнес-плануванні в сільському господарстві потрібно також враховувати сукупність біологічних, технічних, технологічних, екологічних, соціальних та економічних чинників [3].

**Біологічні чинники.** Необхідно врахувати всі біологічні особливості виробництва, видові та сортові вимоги, захист рослинного і тваринного світу, карантинні правила, потребу в агрокліматичному потенціалі, біологічний цикл виробництва.

**Технічні чинники.** Аграрне виробництво використовує широкий асортимент технічних засобів, деякі можуть мати невеликий спектр застосування. Аграрне виробництво має відносно низькі темпи відтворення, технічні засоби швидко морально старіють. Вартість технік є відносно високою, порівняно з вихідним продуктом.

Технологічні чинники. Технології у сільському господарстві надзвичайно диверсифіковані і диференційовані. Вони спричиняються природно-кліматичними умовами, економічною ситуацією, фінансовими можливостями виробника, кваліфікацією працівників, технічною оснащеністю виробництва. Варіанти технології вимагають ґрунтовної експертизи і аналізу їх економічної ефективності.

Екологічні чинники. Аграрне виробництво опосередковане природним середовищем, тому дотримання екологічних нормативів, правил і вимог обов'язкове. Екологічність господарської діяльності покращує соціальний імідж підприємства, полегшує співпрацю з громадськістю, місцевими органами влади, зрештою, є економічно вигідною.

Соціальні чинники. Розпочинаючи або розвиваючи діяльність підприємства, необхідно враховувати його вплив на соціальне середовище, настрої населення, місцеві традиції.

Економічні чинники. Виходячи із визначення підприємництва, прибуток для бізнес-плану є основним критерієм. Однак, економічна ефективність аграрного виробництва є меншою, ніж в інших галузях виробництва, отримання результату є пролонгованим у часі і має значний рівень ризику [2].

Стратегічне бізнес-планування дозволяє скоротити ризик збитків, що врешті-решт допоможе прийняти правильні управлінські рішення.

Стратегічне бізнес-планування в аграрному секторі відіграє дуже важливу роль, воно є регулятором у прийнятті управлінських рішень, допомагає раціонально розподіляти та використовувати ресурси, а також розраховувати свої фінансові можливості на перспективу.

### Список використаних джерел

1. Ткаченко С.Є. Аналіз інвестиційної діяльності в аграрному секторі України, визначення факторів та шляхів її активізації. *Економіка та суспільство*, (23). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-23-3>.
2. Губені Ю.Е. Основи підприємництва та агробізнесу: Навчальний посібник. – Львів: Українські технології, 2002. – 256 с.
3. Бізнес-план: практ. пос. / Барроу К., Барроу П., Браун Р. – К: Знання, 2005. – 434 с.



**Томашук І.В., Phd, доцент**  
**Борболюк Є.А., здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії\***  
**Вінницький національний аграрний університет, Україна**

## **Вплив аграрного сектора економіки на формування продовольчої безпеки України**

Продовольча безпека є однією з найважливіших складових національної безпеки будь-якої держави. Сьогодні аграрний сектор України несе значні втрати від повномасштабної війни між РФ та Україною. Аграрний сектор грає важливу роль у формуванні продовольчої безпеки в будь-якій країні. Продовольча безпека визначається як стан, коли всі люди мають постійний фізичний і економічний доступ до достатньої кількості безпечних та поживних продуктів для задоволення своїх харчових потреб та здоров'я.

Існує ряд ключових аспектів, які вказують на важливість ролі аграрного сектора у формуванні продовольчої безпеки, зокрема:

- аграрний сектор є основним джерелом продуктів харчування, таких як зернові культури, овочі, фрукти, м'ясо, молоко та інші. Забезпечення стабільного виробництва цих продуктів є важливим для гарантування населення необхідною кількістю продуктів харчування;

- аграрний сектор впливає на формування цін на продукти харчування. Стабільні ціни дозволяють людям забезпечувати себе необхідними продуктами харчування без значних коливань в їхній вартості;

- сільське господарство забезпечує робочі місця для мільйонів людей у всьому світі, особливо в країнах, що розвиваються. Це допомагає підтримувати життєздатність сільських громад та зменшувати міграційний тиск до міст;

- ефективне сільське господарство сприяє збереженню природних ресурсів, таких як ґрунти, вода та біорізноманіття. Це важливо для забезпечення уникнення негативних екологічних наслідків;

- аграрний сектор має важливе значення у забезпеченні доступу до продовольства для уразливих груп населення, таких як люди з низьким доходом, бездомні, біженці та інші [1];

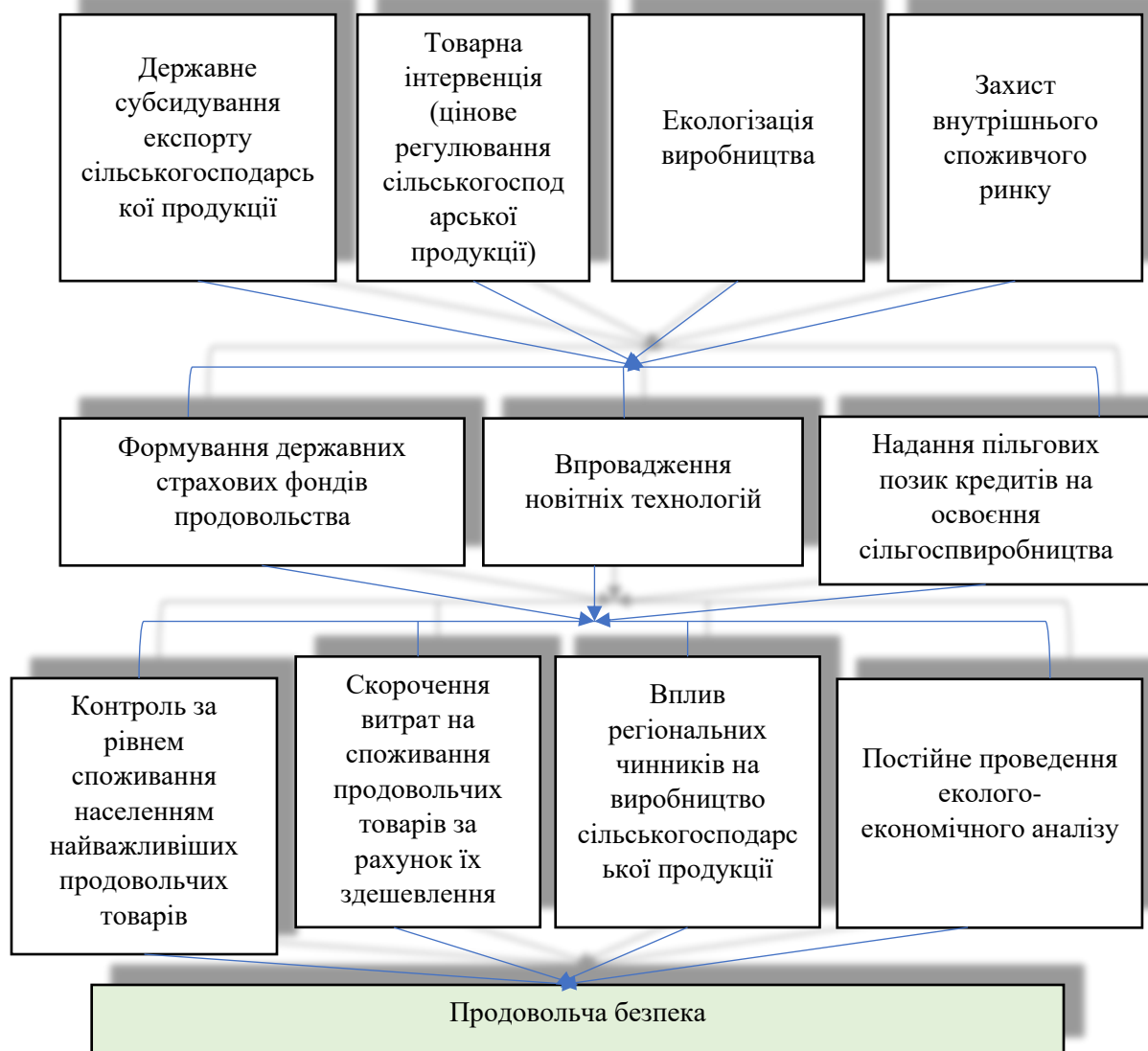
- світовий аграрний ринок дозволяє країнам забезпечувати себе продуктами харчування як власного виробництва, так і імпортом. Це важливо для країн з низькою продуктивністю сільського господарства або обмеженими ресурсами для вирощування певних видів продуктів.

На рис. 1 наведено основні орієнтири, що забезпечують продовольчу безпеку країни, де одним із ключових чинників є екологізація виробництва.

Загалом, аграрний сектор відіграє ключову роль у забезпеченні стабільності та безпеки харчування населення, і ефективне його функціонування є важливим для економічного та соціального розвитку країни.

---

\* Науковий керівник - Томашук І.В., Phd, доцент



**Рис. 1. Основні орієнтири, що забезпечують продовольчу безпеку**

*Джерело: сформовано на основі [3]*

Сьогодні сільськогосподарські товаровиробники зіткнулися з проблемами реалізації продукції. Це стосується низької цінової політики на сільськогосподарську продукцію та проблем із експортом продукції. Експорт сільськогосподарської продукції може впливати на формування продовольчої безпеки України як позитивно, так і негативно. Розглянемо деякі аспекти впливу експорту на продовольчу безпеку, а саме:

- експорт сільськогосподарської продукції приносить значні доходи для української економіки. Це допомагає підтримувати розвиток сільських громад, інвестувати в сільськогосподарський сектор, а також створювати нові робочі місця;
- доходи від експорту сільськогосподарської продукції використовуються для придбання імпортних продуктів, необхідних для забезпечення внутрішнього ринку продуктами харчування [2];

- збільшення попиту на продукцію для експорту стимулює виробництво сільськогосподарських товарів в Україні. Це може призвести до покращення якості і доступності продуктів для внутрішнього споживача;
- ризики відсутності продуктів на внутрішньому ринку, де експортна орієнтація також може створювати ризики відсутності деяких продуктів на внутрішньому ринку [3]. Це особливо актуально у разі несприятливих погодних умов або економічних труднощів, коли експорт може обмежити доступність продуктів для внутрішнього споживача та призвести до зростання цін;
- конкуренція на ринках, тобто збільшення експорту може призвести до зростання конкуренції на внутрішньому ринку між експортерами та внутрішніми виробниками [4]. Це може мати як позитивний, так і негативний вплив на виробництво та доступність продуктів для місцевого споживача.

Отже, експорт сільськогосподарської продукції має складний вплив на формування продовольчої безпеки України, і ефективне управління цим процесом є важливим для забезпечення стабільності та доступності продуктів харчування для всього населення.

Продовольча безпека - захищеність життєвих інтересів людини, яка виражається у гарантуванні державою безперешкодного економічного доступу людини до продуктів харчування з метою підтримання її звичайної життєвої діяльності.

Загальна мета продовольчої безпеки полягає в тому, щоб кожна людина мала доступ до достатнього, безпечного та поживного харчування, що є ключовим елементом забезпечення здоров'я, розвитку та загального благополуччя суспільства, джерелом якого є аграрний сектор економіки.

Список використаних джерел:

1. Томашук І.В., Борболюк Е.А. Значення аграрного сектора економіки у забезпеченні продовольчої безпеки України. *Економіка та суспільство*. 2023. Вип. 58. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-58-26>;
2. Гончарук І.В., Томашук І.В. Вплив інноваційних процесів на підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств. *Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2023. № 1. (63). С. 30-47. DOI: 10.37128/2411-4413-2023-1-3;
3. Лазарева О.В. Роль аграрного сектора економіки у формуванні продовольчої безпеки. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2015. Вип. 4. С. 722-727;
4. Бойко В.О., Бойко Л.О. Продовольча безпека та ризики для аграрного виробництва під час війни в Україні. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. 41. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-41-27>

**Тупчій О.С. канд. екон. наук, доцент**  
**Поліщук Д. В., здобувачка вищої освіти ступеня бакалавр**  
**Уманський національний університет садівництва, м. Умань, Україна**

### **Сучасні стратегії управління для підтримки інноваційного розвитку суб'єктів економічних відносин**

Сьогодні світова практика демонструє, що в сучасних швидкоплинних зовнішніх умовах стабільне економічне зростання та збільшення валового внутрішнього продукту можна досягти лише за допомогою постійних трансформацій, інновацій та активного використання науково-технічних досягнень [1].

Стратегічне управління інноваційним розвитком зосереджується на визначенні місця і ролі інновацій у реалізації загальної стратегії підприємства, яка формулюється для досягнення довгострокових цілей (наприклад, завоювання більшої частки ринку, забезпечення високих темпів економічного розвитку). Існує багато типів інноваційних стратегій, які відносяться до різних цілей і ринкових позицій організації. Існує певна низка видів інноваційних стратегій, які пов'язані з різною метою та позицією на ринку організації.

Однією з таких є стратегія наступу, яка розробляється з метою впровадження загальної стратегії зростання. Вдаються до цієї стратегії підприємства, які базують свою діяльність на принципах підприємницької конкуренції. Це пов'язано з бажанням підприємств досягти технічного та ринкового лідерства шляхом розробки та впровадження нових продуктів. Таким чином, більшість наступальних розробок здійснюється в країнах, що є світовими лідерами. Підприємство повинно бути тісно пов'язане зі світовими науковими та технологічними досягненнями, фінансувати та здійснювати наукові досягнення, а також мати здатність швидко реагувати та адаптуватися до нових технологічних можливостей для досягнення стратегії наступу. Цей підхід характеризується активною участю співробітників підприємства в розробці та впровадженні інновацій. Рідко коли інновації з зовнішніх джерел приходять у підприємство в завершеному вигляді. Отже, для реалізації наступальної стратегії необхідно мати сильну базу проектно-конструкторської та науково-дослідної роботи. Ця база може не лише створювати нові продукти, але й вдосконалювати вже існуючі.

Захисна стратегія є частиною загальної стратегії стабілізації і спрямована на збереження конкурентної позиції підприємства на вже існуючих ринках. Більшість підприємств використовують цю тактику, щоб уникнути надмірного ризику. З іншого боку, це не імітація новинки. Як правило, її покращують, що дозволяє використовувати новацію в інших областях, з іншими цілями чи на інших ринках. Мета цієї стратегії полягає в оптимізації співвідношення «витрати — випуск» у виробничому процесі. Крім того, оскільки ця стратегія потребує значних зусиль у науково-дослідній сфері, її використовують лише надзвичайно технологічні підприємства. Вони починають масове виробництво і отримують

значні прибутки, аналізуючи досягнення та помилки підприємств, удосконалюючи нові ідеї та захищаючи їх юридично [2].

Імітаційну стратегію використовують підприємства-імітатори, які купили ліцензію на певні нововведення від підприємства-піонера. Імітація може відбуватися і без дозволу фірм-лідерів; це називається піратством. Підприємство-імітатор не тільки повторює основні споживчі характеристики новинок, але й досягає певних переваг під час виробництва. Ці переваги включають зниження вартості за допомогою залучення дешевої робочої сили чи місцевих ресурсів, використання вже існуючих виробничих потужностей для нових завдань тощо. Якщо імітаційна стратегія здійснюється з дотриманням прав підприємства-лідера на інтелектуальну власність і вдало поєднує чужу технологію з перевагами власних ресурсів, вона також може бути корисною для підприємства-імітатора. Такий підхід є одним із способів підвищити технологічність і науковість виробництва в українських компаніях.

Стратегія, відома як стратегія «ніші» є реакцією керівництва на зовнішні сигнали, які походять від інституційного або ринкового середовища. Інноваційна діяльність тут полягає в тому, щоб знайти інформацію про можливості, які підприємство може знайти в нових ситуаціях, а також знайти особливі ніші на існуючих ринках для споживачів, які мають незвичайні, але значні потреби. Залежно від місткості ринкової ніші ця стратегія може бути частиною наступальної або захисної загальної стратегії. Шукати нішу означає шукати продукт, який має платоспроможний попит.

Пошук, освоєння та заповнення «ринкової ніші» є основним компонентом наступальної стратегії, яка здебільшого базується на широкому застосуванні продуктивних інновацій. Для цього потрібні активні маркетингові, інноваційні та наукові дослідження. За умов швидких змін кон'юнктури ринку та структури виробництва саме така наступальна стратегія має найбільший успіх. Її також називають стратегією активних НДДКР і наступального маркетингу, оскільки вона передбачає масові інвестиції в НДДКР, ретельне маркетингове дослідження, підтримку організаційної адаптації бізнесу та активну рекламу [3].

Отже, усі ці стратегії вимагають великих інвестицій в наукові дослідження, розвиток, маркетинг та активну участь в глобальному науковому співтоваристві. Успішна реалізація цих стратегій дозволяє підприємствам адаптуватися до швидкоплинних змін у світовій економіці та забезпечує їхню конкурентоспроможність на міжнародному ринку.

Список використаних джерел:

1. Маркіна І.А., Вороніна В.Л., Хорошко Д.Р. Управління інноваційним потенціалом як фактор стратегічного розвитку та конкурентних переваг підприємства. Східна Європа: економіка, бізнес та управління. 2020. Вип. 3 (26). С. 76-81. URL: <http://dspace.pdaa.edu.ua:8080/handle/123456789/9008>; 2. Ковтун О.І. Інноваційні стратегії підприємств: теоретико-методологічні засади. Економіка України. 2013. № 4. С. 44-56; 3. Ілляшенко С.М. Інноваційний менеджмент : підручник. Суми : ВТД. Університетська книга, 2010. С. 98-105.

**Фетісов О.О., здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії\***  
**Приватний вищий навчальний заклад «Європейський Університет»,**  
**Україна**

**Управління продовольчою безпекою з урахуванням сучасних тенденцій та інноваційних технологій**

Продовольча безпека - гарантований доступ всіх членів суспільства до достатньої кількості безпечних та енергетично цінних продуктів, що відповідають їхнім харчовим потребам. Це включає в себе не тільки наявність цих продуктів у достатній кількості, але й їхню доступність з фізичної та економічної точок зору.[1] Продовольча безпека – глобальна проблема з локальними рішеннями [2]

Зростання чисельності населення та тенденція до урбанізації в поєднанні зі зміною клімату створює значні проблеми для виробництва, розподілу та доступу до їжі.

Серед шляхів подолання даної проблеми, що пропонуються експертами та аналітиками як найбільш важливі виділимо наступні [2].

Інвестиції в дослідження, розробки та інновації: підтримка на рівні держави дослідницьких установ, університетів та стартапів для розробки інноваційних сільськогосподарських методів і технологій, адаптованих до місцевих умов.

Сприяння екологічно збалансованим методам ведення сільського господарства: заохочення с/г виробників до застосування методів екологічно збалансованого сільського господарства, таких як сівозмінна, органічне землеробство та агролісоводство, щоб покращити здоров'я та стійкість ґрунту. А також з метою підвищення рівня впровадження регенеративних і кліматично розумних методів сільського господарства, визначення перешкод на шляху до впровадження та розробки рішень, які покращують продовольчу безпеку з економічними, практичними та екологічними перевагами для с/г виробників.

Розширення доступу до кредитів і ресурсів: підтримка на рівні держави надання дрібним с/г виробникам доступ до кредитів, навчання та ресурсів для підвищення їхньої продуктивності та доходу. Освітні курси та ресурси на такі теми, як майбутнє водної та продовольчої безпеки, побудова регенеративних моделей, харчування для здоров'я та сталого розвитку, а також технології для систем екологічно збалансованого землеробства можуть допомогти фермерам та іншим зацікавленим сторонам адаптувати свої процеси та розробити нові рішення, які підвищують продовольчу безпеку і продуктивність сільського господарства.

Зміцнення стійкості ланцюга постачання: створення надійних та ефективних ланцюгів постачання продуктів харчування як у міських, так і в сільських умовах, щоб зменшити харчові відходи та втрати їжі. Це може гарантувати, що поживна та ситна їжа завжди доступна споживачам, одночасно

---

\* Науковий керівник – В. В. Засанський, доктор. екон. наук, професор.

зменшуючи вплив харчових відходів і втрат їжі на навколишнє середовище.

Розширення можливостей місцевих громад: залучення місцевих громад до процесів планування продовольчої безпеки та прийняття рішень, щоб забезпечити врахування їхніх потреб і перспектив.

Узагальнюючи можна прийти до висновку, що інтеграція цих рішень формує комплексний підхід до вирішення проблем сільського господарства та продовольчої безпеки, зокрема сприяючи інноваціям, екологічній стійкості, економічному розвитку та соціальній взаємодії.

Список використаних джерел:

1. Sheryl L.Hendryks, Food Security Policy, Evaluation and Impact Assessment. Taylor&Francis, 2019. 272 p.; 2. Eit Food Organisation (cofounded by European Union), Digest, 2021. URL: <https://www.eitfood.eu/blog/how-can-countries-better-plan-for-food-security.pdf> (дата звернення 02.03.24)

**Філімонов Ю.Л., канд. екон. наук, доцент**  
**Борисов П.Р., здобувач вищої освіти ступеня бакалавр**  
**Державний біотехнологічний університет, Україна**

### **Формування раціональних розмірів аграрних підприємств як фактор забезпечення продовольчої безпеки України**

Світові стратегічні виклики останнім часом значно загострили проблему продовольчої безпеки України. Її вирішення повинно ґрунтуватися на комплексному науковому дослідженні організації агропромислового виробництва. Важливим напрямом підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва є поєднання спеціалізації, концентрації, кооперації та його інтеграції. Найвища форма цього симбіозу – це раціональні розміри аграрних підприємств всіх форм власності і господарювання. Отже, формування раціональних розмірів підприємств на регіональному рівні, перш за все, має ґрунтуватися на забезпеченні продовольчої незалежності держави і населення України.

Різні аспекти формування раціональних розмірів аграрних підприємств досліджувалися багатьма вченими, серед яких слід виділити праці О.А. Богданович [1], А.О. Гуторова [2], М. В. Зубця, П.Т. Саблука, В.Я. Месель-Веселяка [3], І.В. Кошкалди [4], Д.В. Шияна [5], Т.І. Яворської [6].

Раціональні за розмірами аграрні підприємства мають свої економічні, техніко-технологічних, соціальні і юридичні переваги щодо оптимального поєднання галузей виробництва, оптимізації машинно-тракторного парку, створення обслуговуючих і переробних потужностей, впровадження новітніх технологій, що у підсумку дає змогу мінімізувати витрати на одиницю виробленої продукції, підвищити прибутковість підприємства і його конкурентоспроможність на ринку, створити умови для його сталого розвитку,

підвищення соціальної відповідальності агробізнесу і екологізації господарської діяльності.

На думку багатьох вчених оптимізація розмірів підприємств повинна включати такі етапи:

- визначення раціональних розмірів землекористування;
- визначення оптимальних обсягів виробництва продукції з урахуванням організаційної структури;
- обґрунтування раціональних розмірів внутрішньогосподарських підрозділів;
- розрахунок оптимальної потреби підприємства в ресурсах;
- оптимізація галузей виробництва;
- оцінка ефективності формування розмірів аграрних підприємств.

Запропоновані механізми при належній деталізації і впровадженні зможуть задовольнити інтереси і громадян України, і сільськогосподарських товаровиробників.

Продовольча безпека – це захищеність життєвих інтересів людини, яка виражається у гарантуванні державою безперешкодного економічного доступу людини до продуктів харчування з метою підтримки її звичайної життєвої діяльності. З визначення продовольчої безпеки витікають основні умови її забезпечення: по-перше, це достатнє виробництво державою власного продовольства, по-друге, доступність продовольства для населення.

Основним показником продовольчої безпеки є самозабезпеченість країни продовольством, тобто рівень задоволення потреб населення в продуктах харчування за рахунок національного виробництва. Формування продовольчої безпеки прямо залежить від рівня виробництва продовольчої сировини в країні.

Незважаючи на зростання обсягів виробництва м'яса і м'ясопродуктів в Україні у 2021 р. у порівнянні з 2000 р. на 46,6 %, фонд споживання зріс лише на 36,0 %, а яєць відповідно – на 60,0 і 38,0 %. У молочному виробництві зниження темпів скорочення виробництва на 31,2 % було частково компенсовано скороченням експорту і витрат на корм, тому фонд споживання зменшився на 14,8 %.

При виробництві продукції рослинництва за досліджуваний період можна констатувати приріст виробництва зерна – у 3,5 рази, овочевих і баштанних культур – на 68,5 %, плодів та ягід – на 27,1, картоплі – на 7,7 %. При цьому фонд споживання плодів зріс на 69,7, а овочів – на 37,3 %, в той час як зерна і картоплі – скоротився на 34,0 і 17,7 % відповідно.

Фонд споживання продуктів, що мають сільськогосподарське походження у 2021 р. у порівнянні з 2000 р. значно скоротився, зокрема по рибі і рибопродуктам – на 18,9, по олій – на 11,2 %, по цукру – на 34,2 %. Таке скорочення мало місце на фоні зростання виробництва олії в 4 рази, але зменшення виробництва риби – втричі, а цукру – на 33,8 %.

На основі приведених вище показників нами були розраховані показники самозабезпеченості України продуктами харчування, я частка від ділення обсягів виробництва на внутрішнє споживання (табл. 1).



Таблиця 1

**Рівень самозабезпеченості населення України  
основними видами продовольства, %**

Продукти	Роки					2021 р. +- в. п. до		
	2000	2010	2015	2020	2021	2000 р.	2015 р.	2020 р.
М'ясо та м'ясопродукти	102,7	86,1	106,2	110,1	111,0	8,3	4,8	0,9
Молоко та молочні продукти	105,5	106,4	105,0	99,1	95,2	-10,3	-9,8	-3,9
Зернові та зернобобові культури	107,2	144,1	238,9	323,3	433,2	326	194,3	109,9
Картопля	117,4	97,7	96,3	100,1	101,5	-15,9	5,2	1,4
Овочі та баштанні культури	103,4	100,0	100,3	104,6	106,1	2,7	5,8	1,5
Плоди, ягоди та виноград	105,9	73,7	92,3	75,9	79,3	-26,6	-13	3,4
Риба та рибні продукти	43,1	38,7	37,7	22,6	19,0	-24,1	-18,7	-3,6
Цукор	111,7	100,4	89,3	84,0	114,6	2,9	25,3	30,6
Олія	209,2	430,1	821,0	1392,8	961,0	751,8	140	-431,8

На основі цієї таблиці можна зробити висновок про те, що найбільш проблемною в останні роки є ситуація із забезпеченість рибою і рибними продуктами – лише на 19 %, плодово-ягідною продукцією – на 79,3 % і, як це не дивно, молоком та молочними продуктами – на 95,2 %, імпорт якого у 2021 р. зріс у порівнянні з 2000 р. у 6,4 рази.

Список використаних джерел: 1. Богданович О.А. Вплив розмірів сільськогосподарських підприємств на їх галузеву структуру. Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка». Дніпро: Дніпропетровський державний агроекономічний університет. 2019. №4. URL:<http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7011>. 2. Гуторов А.О. Теоретичні та прикладні аспекти формування раціональних розмірів сільськогосподарських підприємств. Економіка природокористування і охорони довкілля: Зб. наук. пр. Київ: ДУ ІСПСР НАН України, 2011. С. 228-234. 3. Зубець М. В., Саблук П. Т., Месель-Веселяк В. Я. Рекомендації з оптимізації розмірів новоутворених приватних господарств на основі оренди земельних паїв та вдосконалення орендних відносин. Київ: ННЦ «ІАЕ», 2001. 68 с. 4. Кошкалда І.В. Обґрунтування розміру землекористування сільськогосподарських підприємств. Агросвіт. 2012. № 10. С. 19-25. 5. Шиян Д.В. Вплив розмірів підприємств на ефективність сільськогосподарського виробництва. Формування ринкової економіки : зб. наук. пр. М-во освіти і науки України, ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана». Київ : КНЕУ, 2009.С. 599–606. 6. Яворська Т.І. Диференціація сільського господарства за розміром суб'єкта підприємницької діяльності. Економіка АПК. 2013. № 12. С. 71-74.



## СЕКЦІЯ 5

# ФІНАНСОВІ ІННОВАЦІЇ ТА РОЗВИТОК ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ

**Petro Gaponiuk, Master's degree student**  
**Olena Garmatiuk, PhD**  
**Olesia Demianyshyna, PhD in Economic Sciences, Associate Professor**  
**Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, Ukraine**

### **Development of the bank mortgage lending market in Ukraine**

The revitalisation of the mortgage lending market is an urgent task for the recovery of the credit market and the Ukrainian economy as a whole, as well as for the formation of a financial market that meets modern requirements, with appropriate structures and institutional elements. The development of the mortgage market solves both the economic problem of activating and efficiently allocating financial resources and the social problem of attracting people from different segments of the population through financial market mechanisms. It is necessary to consider its theoretical justification, taking into account the peculiarities of the Ukrainian economy and existing global trends in the development of mortgage lending.

The problems of the mortgage lending market are widely discussed in scientific research, and analysis and generalisations show that the main problems hindering its development are the high cost of credit resources and low incomes of the majority of the population. Bank mortgage lending is currently virtually inaccessible to the majority of the population. The number of banking institutions operating in the market has declined by more than 50% in recent years, and the supply of mortgage products in the banking market has significantly decreased.

The essence of the concept of "mortgage" can be considered from a legal and economic point of view. Thus, legal documents, in particular the Law of Ukraine "On Mortgage" dated 05 June 2003 No. 898-IV as amended, consider mortgage as a type of security for fulfilment of an obligation with immovable property that remains in the possession and use of the mortgagor, according to which the mortgagee has the right, in case of default by the debtor of the obligation secured by the mortgage, to receive satisfaction of its claims at the expense of the mortgaged property mainly before other creditors of this debtor in accordance with the procedure established by law. From the economic point of view, a mortgage is a pledge of real estate to secure a debt obligation, which is specified as a loan, and the unity of the pledge and the loan capital is clearly visible [1].

The mortgage market in our country is not stable and mortgage lending needs to be stimulated. In particular, according to the Central Bank, the volume of mortgages in the loan portfolios of banking institutions is decreasing every year: at the beginning of 2019, mortgages accounted for 4.63% of banks' loan portfolios, compared to 5.65% in 2014 [2, 3].

In the pre-war year of 2021, Ukrainians were quite active in taking out mortgages - their volume increased by 2.5 times compared to the previous year. In the same year, the government also launched the "Affordable Mortgage 7%" preferential programme, under which 1,300 loans were issued.

In 2022, Ukrainian banks issued 2009 mortgage loans totalling UAH 1.96 billion. Compared to 2021, new mortgage lending decreased by 5.3 times in terms of

the number of agreements and 4.3 times in terms of money.

This is evidenced by the results of a monthly survey of banks on the volume of mortgage loans granted to households.

The vast majority of mortgage loans in 2022 - two-thirds by number of agreements - were granted in January-February before the start of Russia's full-scale military aggression.

In March-May, mortgage loans were not granted at all, and in the summer, there were few disbursements.

In September, however, mortgage lending began to gradually recover, primarily due to the government's "Affordable Mortgage" and "eHouse" lending support programmes. Under these programmes, borrowers can obtain mortgages at reduced interest rates of 7% and 3% per annum, respectively [3].

In September-November 2022, banks issued 252 mortgage loans totalling almost UAH 280 million, and in December - 405 loans worth half a billion hryvnias. This is the highest monthly figure since the start of the full-scale war. Four banks reported issuing new mortgages in December.

During the war, banks have been lending for home purchases almost exclusively in the secondary real estate market: the share of mortgage agreements in this segment accounted for 99% of all new mortgage loans in June-December 2022.

In terms of regions, the largest number of mortgage loans were issued in Kyiv and Kyiv region over this period - 241 agreements totalling almost UAH 345 million (43% of the total), in Volyn region - 48 agreements for UAH 60 million (8%), in Vinnytsia region - 37 agreements for UAH 50 million (6%), and in Chernihiv region - 54 agreements for UAH 47 million (6%) [2].

Mortgage loans outside the government programme are currently rare. It is clear that amidst the uncertainty caused by the war and falling incomes, most Ukrainians do not risk getting involved in mortgages, and banks have become more demanding of potential customers.

At the same time, even during the war, the government made an attempt to give mortgage lending a boost for at least a few categories of citizens. We are talking about the eHouse programme, which was launched in October last year.

It provides an opportunity to obtain a preferential loan for housing for four categories of Ukrainians: military personnel and employees of the security and defence sector, doctors, teachers and pedagogical staff, and scientists. The interest rate on such a loan is 3 per cent with an initial payment of 20 per cent, and the loan is granted for 20 years.

Under the terms of the programme, the mortgage recipient can expect to live in an unoccupied area, be at least 18 years old and have a floor space of 52.5 sq m plus 21 sq m for each additional family member. An application for an affordable mortgage under this programme is made through the Diia app. There are currently five partner banks in the programme: "Oschadbank, Privatbank, Ukrgasbank, Globus Bank and Sky Bank.

At the end of last year, the government predicted that by 2023, about 15,000 Ukrainian families would be able to receive a concessional loan to buy a home. In the future, the programme will be extended to other categories of the population, who will

be able to get a mortgage loan at 7 per cent per annum, and the programme itself will be long-term.

More than six months have passed since its launch. According to the NBU statistics, since November 2022, there has been a certain revival in mortgage lending: 146 loans worth UAH 178.4 million were issued then (almost three times more than in October), and in December and January the amount increased significantly - to 405 transactions worth UAH 501.5 million and 357 transactions worth UAH 449.5 million, respectively.

However, in February 2023, the number of loans issued dropped significantly. In the last month of winter, banks issued 126 mortgage loans totalling UAH 169.8 million [3].

Outside of this programme, there are isolated cases of banks issuing mortgages, but this is not a full-fledged "mortgage lending market", but rather non-standard situations and solutions, the NABU Council Chair noted. For example, housing can be used as collateral for a loan to finance non-housing needs.

At the same time, the funds previously allocated for the eHouse programme have already been exhausted, and therefore the issuance of new loans has been suspended. However, when new funding becomes available, we can expect lending under the programme to resume.

In the spring of 2023, in order to accelerate the implementation of the eHouse programme, the government made several decisions regarding further funding for the programme. In particular, it approved the possibility of Ukrfinzhytlo raising additional funds on the open financial market.

Demand, supply, market price and competition are among the key factors that determine the state of the mortgage market both in Ukraine and globally. In developed countries, demand in the housing market is balanced by significant construction volumes, and prices, despite rising developer costs, remain almost unchanged due to significant competition.

Based on the results of the study, it can be concluded that the real estate lending market in Ukraine requires significant improvement. It is worth highlighting that out of more than 70 operating banks, only 10% are actively involved in attracting new mortgage loans.

Demand, supply, market price and competition are among the key factors that determine the state of the mortgage market both in Ukraine and globally. In developed countries, demand in the housing market is balanced by significant construction volumes, and prices, despite rising developer costs, remain almost unchanged due to significant competition.

Based on the results of the study, it can be concluded that the real estate lending market in Ukraine requires significant improvement. It is worth highlighting that out of more than 70 operating banks, only 10% are actively involved in attracting new mortgage loans.

In our opinion, the securitisation of mortgage loans, as demonstrated by the experience of foreign countries, is exactly the right tool to create affordable loans and minimise risks for all mortgage market participants, as well as to stimulate lending activity of banks.

#### References:

1. Pro ipoteku : Zakon Ukrainy vid 05.06.2003 r. № 898-IV. Zakonodavstvo Ukrainy: baza danykh. Verkhovna Rada Ukrainy. [On mortgage : Law of Ukraine of 05.06.2003 No. 898-IV]. (n.d.). [zakon.rada.gov.ua](https://zakon.rada.gov.ua). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-15#Text>; 2. Ofitsiynyi sait Natsionalnoho banku Ukrainy [Official website of the National Bank of Ukraine]. (n.d.). Retrieved from <https://bank.gov.ua>; 3. Demianyshyna, O. & Yerzunov, S. (2014). Problemy rozvytku nebankivskykh kredytno-finansovykh ustanov Ukrainy [Problems of development of non-bank financial institutions in Ukraine]. *Suchasna stratehiia pidpriemnytskoi diialnosti v konteksti problem intehratsii ta informatyzatsii: materialy Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii*. FOP Zhovtyi O.O. 146 – 148. [in Ukrainian]; 4. Ipoteka i viina: chy realno zaraz otrymaty u kredyt omriiani kvadratni metry. [Mortgages and war: is it realistic to get the coveted square metres on credit now?]. Website. Retrieved from <https://www.unian.ua/economics/finance/ipoteka-i-viyna-chi-realno-zaraz-otrimati-u-kredit-omriyani-kvadratni-metri-12245760.html>.

**Levkin A., Candidate of Technical Sciences, Associate Professor**  
**Kotko Ya., Candidate of Economic Sciences**  
**State Biotechnological University, Ukraine**

#### **Financial innovations as factors of digital transformation of the national economy of Ukraine**

Current trends in the development of financial innovations are moving the digital transformation of the national economy to a qualitatively new stage of its development. In today's environment, the main priorities for the functioning of the national economy of the state should be to address the shortage of financial resources, reduce the digital divide between the economy and society, ensure accelerated economic growth and improve the welfare of the population. Articles [1-4] explore the issues of innovation in the economic sphere. The issues related to the analysis of the features of financial innovations and their impact on socio-economic processes in the state are considered [3, 4]. Works [5, 6] reveal the most problematic aspects of the introduction of innovative approaches, considering new mechanisms for solving problems in the financial sector. However, despite the wide range of research, the impact of financial innovations on the development of the digital transformation of the national economy has not been fully studied, which has led to the relevance of this study.

The importance of introducing financial innovations for the development of the digital national economy is undeniable. On the one hand, financial innovations form a new mechanism for ensuring the functioning of the national economy, considering innovative methods and tools, when, unfortunately, traditional approaches are no longer effective, and, accordingly, new types of threats and risks arise that require rapid adaptation and modernization of processes in accordance with new requirements. The article [1] identifies the main features inherent in financial innovations, in particular:

increasing the potential of socio-economic systems to distribute risks to specific conditions; improving the distribution of financial resources aimed primarily at increasing the sustainability of economic growth; high flexibility of the financial structure due to better adaptation of traditional financial instruments for its regulation; expanding the possibilities of financial intermediation.

Today, the diversity of financial innovations has led to differences due to the detailing of features, manifestation of properties and performance of a number of functions in the system of social and economic relations. The most important functions of financial innovations are: organizational (development of forecasts for the development of the economy and society for the long term; increasing the alternative and multivariate directions of implementation of financial innovations); reproductive (assessment of the necessary resources for development measures, determination of possible goals and priority areas of economic growth, ensuring competitive positions with the expansion of innovative projects); investment (allocation of financial resources to finance the development of innovations or their implementation, search for ways to minimize uncertainty and risk); stimulating (development of economic potential and human capital, increasing the interest of all participants in the innovation process; increasing the comfort and quality of life); and others [2].

The article [3] proposes a methodological approach to classify financial innovations by the area of their emergence and use, namely: financial markets and financial institutions (money and asset markets, regulators and market stimulators), financial instruments and technologies (hybrid instruments, e-service and risk management technologies), and financial transactions and processes. An analysis of the functioning of the digital national economy and society has identified the main factors that constrain the mechanism for implementing financial innovations. As noted in [4, 5], these are the low level of development of socio-economic infrastructure, contradictions in regulations in the system of intellectual property rights protection, limited financial resources for the development and implementation of financial innovations, imperfections in the mechanism of commercialization of innovations and insufficient state support, limited implementation of innovative methods of financial management, low level of stimulation of the innovation climate and lack of guidelines for financial development, etc.

The most relevant financial innovations applied in Ukraine are: the use of FinTech (cloud and contactless technologies, biometrics, artificial intelligence technologies, blockchain, program P2P lending, robo-advisor); online platforms for financial transfers (FinTech, B2B transfer services); development of financial conglomerates; virtual online technologies in lending and deposit provision; swaps; formation and operation of hedge funds and crypto assets. Let's take a closer look at the practical experience of implementing financial innovations in different countries. In Europe, InfoNina, an artificial intelligence system for speech analysis, is used (in 2022, loan products worth USD 6 million were sold). In Mexico, the Camelot Shorter Tenor AI program (30% increase in lending opportunities through short-term offers), in Taiwan, a blockchain-based platform (automation of the process of calculating trade receipts, payments and transactions); Project Eagle Eye, an online AI platform for detecting and preventing fraud in the digital space, in the USA, the CATF token

platform (identity authentication and authorization, compliance with transaction and liquidity requirements), etc. [6].

Thus, financial innovations are increasingly becoming a dominant factor in the development of the digital transformation of the national economy and society, as they form a new practical approach to solving topical issues in the financial sector, which is implemented through the creation of innovative methods, tools and technologies focused on the effective management of financial resources and risks in order to ensure the financial sustainability of socio-economic systems and their development in today's environment.

#### References:

1. Kolinets, L.B. (2018). Finansovi innovatsii yak chynnyky transformatsii svitovoho finansovoho poriadku. *Ekonomika i suspilstvo*. Mukachevo: MDU. Vyp. 15. S. 28–32;
2. Hryhorash, O., Voloshyn, I. (2023). Tendentsii rozvytku finansovykh tekhnolohii pid vplyvom pandemii ta viiny. *Ekonomika ta suspilstvo*. No. 47;
3. Dorofeiev, D.A. (2018). Sutnist i klasyfikatsiia finansovykh innovatsii u finansovomu sektori. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Serii: «Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove nospodarstvo»*. Uzhhorod: Helvetyka. Vyp. 22. Ch.1. S. 91–97;
4. Snishchenko, R., Datsenko, L., Myzieva, V. (2023). Napriamy vprovadzhennia bankivskykh innovatsii. *Transformatsiina ekonomika*. No. 2(02). S. 53–56. <https://doi.org/10.32782/2786-8141/2023-2-10>;
5. Totska, O.L. (2021). Finansovi innovatsii u sviti: ohliad innovatsiinykh produktiv peremozhtsiv BAI Global Innovation Awards 2020. *Materialy VIII Mizhnarodnoi nauково-praktychnoi internet-konferentsii: «Finansova systema krainy: tendentsii ta perspektyvy rozvytku»*. (Ostrog, 22.10.2021). S. 152–156
6. Vladyka, Yu., Prystupko, A. (2023). Innovatsiini tekhnolohii v bankinhu yak sposib pidvyshchennia efektyvnosti vykorystannia resursiv bankivskoi ustanovy. *Ekonomika ta suspilstvo*. No. 56. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-56-39>.

**Lyubov Lukashchenko, Doctor of Philosophy degree holder\***  
**Pavlo Tychna Uman State Pedagogical University**

### **Management of financial support for general secondary education institutions**

In modern conditions, "it is especially important that the knowledge transmitted and generated by the educational and scientific system is increasingly becoming a source of economic growth and social progress in the absence of additional labour and capital investment, both directly and through public institutions and systems related to education and science.

Investments of the same size have a much greater impact in the presence of qualified personnel capable of to quickly and efficiently master new knowledge" [1].

Today, Ukraine has insufficiently developed, but available, methods for

---

\*Scientific supervisor - Olesia Demianyshyna, PhD in Economic Sciences, Associate Professor



assessing the financing of socially important facilities, which make it difficult to assess the economic effect of the investments made. Secondary schools are just such an object. On the other hand, there are developed methods for assessing the quality of education, which indirectly reflect the degree of return, the effect of the costs incurred in financing secondary education. In other words, there are two evaluation methods, but neither of them is used to evaluate the financing of secondary education. There is foreign experience in evaluating education funding, but it is also not properly researched and used. Given the above, it should be noted that the creation of a modern system for assessing the financing of secondary education is an urgent scientific and practical problem that needs to be addressed. This determines the relevance of the chosen research topic.

In 2014-2021, the largest share in total budget expenditures on education was occupied by expenditures on general secondary education, with their share in 2021 amounting to 47.9% of the consolidated state budget expenditures on education [2].

The function of state financial support for general secondary education has recently been changing in the direction of diversifying sources of education funding. In this process, the state share in the total amount of financial revenues of education is decreasing, and the share of local budgets is increasing [3, p. 58].

The problems of financing educational institutions can be divided into: general problems of financing the sector; problems of maintaining and developing educational institutions; problems of providing and increasing salaries of employees; problems of evaluating the effectiveness of financing. A common problem that hinders the transparent distribution of funds is the inconsistency of open data in the education sector on the financing of general secondary education institutions. There are also no coordinated and verified registers of students and registers of teaching staff. There are no standards for the financial support of educational institutions, no reliable data on expenditures per pupil, including funds from the state, regional and local budgets, and parents' funds. There is also no clear algorithm for schools to receive funds for professional development of teaching staff.

The formula of the education subvention provides incentives for education authorities to optimise the network of general secondary education institutions and to use funds efficiently. The subvention takes into account a single indicator - the number of students, as they are the beneficiaries of educational services. The amount of the subvention is reduced for schools with a small number of students.

In general, the determination of funding for general secondary education is based on the principle of "level achieved", according to which a certain amount of money is simply allocated from the budget (regardless of need) and the main task is to maintain the level of funding of previous years.

Most of these funding problems are generally explained by the low level of efficiency of financial management in secondary education. A scientifically based system of financing secondary education institutions provides for the allocation of funds on the basis of relevant funding programmes, which in turn are developed on the basis of a preliminary assessment of the financial needs of a particular educational institution.

The study found that the processes of decentralisation and changes caused by the

military aggression of the Russian Federation actualise the issue of optimising the financing of general secondary education institutions in the context of critical limited financial resources in the state.

Focusing on the innovative development of the national economy requires focusing on ensuring effective innovation development of individual institutions, enterprises and organisations, in particular institutions, enterprises, and organisations, in particular, educational institutions. This is due to the qualities of innovations that are implemented in the process of development of organisations and determines the relevance of research on their innovative development and the components of this of this type of development, on which its effectiveness depends.

#### References:

1. Formuvannia yedynoho vidkrytoho osvitho-naukovoho prostoru Ukrainy: optymalne vykorystannia zasobiv zabezpechennia vyperedzhalnoho rozvytku : analitychna dopovid [Formation of a Single Open Educational and Scientific Space of Ukraine: Optimal Use of Means to Ensure Advanced Development : analytical report]. Retrieved from [http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/Science\\_educational-e2f67.pdf](http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/Science_educational-e2f67.pdf) [in Ukrainian];
2. Demianyshyna O., Arepieva O., Hvozdiei N.I., Liubyvyi O.M. Otsinka finansuvannia zakladiv serednoi osvity v umovakh detsentralizatsii [Assessment of financing of secondary education institutions in the context of decentralisation]. *Ekonomichni horyzonty*. 2022. (3(21)). 121 – 131. DOI:[https://doi.org/10.31499/2616-5236.3\(21\).2022.274346](https://doi.org/10.31499/2616-5236.3(21).2022.274346) [in Ukrainian];
3. Hanzhiuk S.M. (2022). Parametrychnyi analiz biudzhetno-koshtorysnoho finansuvannia zakladu profesiino-tekhnichnoi osvity mista Kamianskoho.. *Ekonomichniy visnyk Dnprovskoho derzhavnoho tekhnichnoho universytetu - Economic Bulletin of the Dnipro State Technical University*. 1(4). 56 – 67. [in Ukrainian]

**Morozov V.I., Ph.D. in Economics, Associate Professor  
State Biotechnological University, Ukraine**

### **The Essence and Structure of Modern Financial Innovations**

Globalization and constant modernization, development, renewal are the most characteristic features not only of the modern world economic system, but also of the entire development of human civilization as a whole. Based on this, financial sector innovations represent a significant and significant segment of innovation and development of the global economic system.

In general, at first, financial innovations accompanied technological ones. On the one hand, financial innovations are the basis for financing innovative and technological projects and developments, on the other hand, technological and economic development force the financial industry to transform and adapt to the new requirements of economic entities and the modern world economic system.[1, p.244]

In general, the process of financial innovation is not something completely unusual, in fact, this process has gone through several basic stages in its development:

– XVII and XVIII centuries. – introduction of new financial instruments – debt contracts and liquid markets to mobilize financial resources to finance new areas of world trade at that time;

– XIX century. – creation of the first investment banks to finance the first railways, promising industries and assess their profitability;

– XX century. – creation of direct investment companies for financing and analysis of high-tech investment projects;

– XXI century. – the emergence of investment companies that analyze and finance innovative industries of biotechnology and cryptocurrencies.

So, financial innovation is not a completely new or familiar phenomenon. It's just that, in recent time, their role has grown significantly as the mid-1990s began to see a significant acceleration in the pace and scope of financial innovation.

In general, if we approach the essence of the category of financial innovations, then at the present stage they are understood, first of all, as new processes, introduction into circulation of new financial technologies, instruments, services, which are aimed at the positive effect of improving and developing the system and structure of the financial market. [2, p.1-3]

As for the directions of financial innovations at the present stage of development of financial markets, they can be classified into the following segments and their areas:

– financial markets (money market, capital market, derivatives markets, foreign exchange market, gold market);

– financial institutions (financial institutions, financial market regulators, laws, rules and traditions);

– financial instruments (securities, loans, deposits, derivatives, etc.);

– financial technologies (online customer service technologies, payment technologies, risk management and contracting technologies). [3, p.2]

At the present stage, many analytical sources define the following basic functions of financial innovations:

– facilitating the free movement of financial resources and hedging risks;

– systematization of information flows in the financial market;

– optimization of taxes;

– development of globalization processes of financial markets;

– stimulation of technological changes and information technologies in the financial sector. [4, p.6-7]

Some characteristics of financial innovations according to certain classification criteria are given in the following table (Table 1):

*Table 1*

<b>Classification of innovations</b>	<b>Types of innovations</b>
Level of novelty	Basic, developing, transforming
Object of innovation	Product, process/technological, organizational, informational, financial
Sphere of activity	Production, trade, financial, management
Hierarchical level	Company Level, Functional Unit Level, Individual Employee Level

All of the above makes it possible to define financial innovations as the introduction and use of a certain innovation in order to qualitatively change the activities of financial markets and institutions. It is the application of financial innovations that should include consideration of specific segments of the financial market to which the faults are applied, which will make it possible to apply product, functional and process approaches to their characterization and analysis.

**References:**

1. Fostel A., Geanakoplos J. Financial innovations, collateral, and investment. *American Economic Journal: Macroeconomics*. 2016. № 8(1). P. 242–284;
2. Targalski J. Innowacyjność – przyczyna i skutek przedsiębiorczości. *Zeszyty Naukowe*. 2006. № 730/. P. 1–5.;
3. Frame W.S., White L.J. *Technological Change, Financial Innovation, and Diffusion in Banking (Working Paper 2009-10)*. Atlanta: Federal Reserve Bank of Atlanta, 2009.;
4. Michalopoulos S., Leaven L., Levine R. (2009) *Financial Innovation and Endogenous Growth*. National Bureau of Economic Research, Working Paper 15356, Cambridge, September. P. 1–33.

**Близнюк О. П., канд. екон. наук, доцент  
Волокітіна Т.С., здобувач вищої освіти ступеня бакалавр  
Державний біотехнологічний університет, Україна**

**Оцінка інвестиційної привабливості інструментів фондового ринку**

Фондовий ринок поряд з іншими ринками капіталів є найактивнішою частиною сучасного розвиненого фінансового ринку, який надає можливість здійснювати фінансово-інвестиційну діяльність емітентам цінних паперів та інвесторам у фондові інструменти, професійну діяльність фінансово-інвестиційним посередникам. Капітал, який вкладений у цінні папери, на відміну від реального капіталу, має назву фондовий або фіктивний.

В новій редакції Закону України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки» уточнено визначення цінних паперів, надано їх класифікацію, врегульовано відносини, що виникають під час емісії, розміщення, купівлі, обігу та провадження професійної діяльності на фондовому ринку [1].

До емісійних цінних паперів в Україні належать: акції; акції корпоративних інвестиційних фондів; корпоративні облігації; облігації місцевих позик; державні облігації України; облігації міжнародних фінансових організацій; депозитні сертифікати банків; іпотечні облігації; сертифікати фондів операцій з нерухомістю (сертифікати ФОН); інвестиційні сертифікати; казначейські зобов'язання України; державні деривативи; опціонні сертифікати; фондові варанти; кредитні ноти; депозитарні розписки.

Інвестиції капіталу в дохідні види фондових інструментів є найбільш популярною формою фінансових вкладень в різноманітні види цінних паперів: пайові, які засвідчують право власності; боргові, що засвідчують відносини позики; похідні (деривативи), за допомогою яких можливе хеджування

фінансового ризику інвестора. Під час розробки оптимальних фінансових рішень у конкретних ситуаціях інвестор повинен вміти оцінювати ризики та майбутню вартість інвестованих у фондові інструменти грошових коштів.

Фінансова оцінка інвестиційної привабливості пайових, боргових та похідних цінних паперів здійснюється за допомогою методів та інструментів фундаментального і технічного аналізу. Мета цих двох видів інвестиційного аналізу полягає у виборі оптимальних за рівнями дохідності, ризику, ліквідності, термінами обігу цінних паперів, які доцільно купувати для формування оптимального портфелю фондових інструментів.

Фундаментальний аналіз передбачає ретельне вивчення фінансово-господарського становища емітента. Основною його метою є прогнозування майбутніх доходів емітентів та пов'язаних з ними дивідендів, відсотків, зростання ринкової вартості цінних паперів. Технічний аналіз фондових інструментів не передбачає вивчення економічного стану і перспектив емітентів, оскільки вважає, що вони вже враховані ринком в оцінці поточної ціни активів. Він бере за основу біржові дані котирування цінних паперів. Метою технічного аналізу є пошук стійких конфігурацій цін. Аналіз проводиться за допомогою графіків, що відображають ринкову поведінку цінного паперу.

Обґрунтовані інвестиційні рішення повинні прийматися з урахуванням комплексу фінансових показників, що оцінюють рівень інвестиційної привабливості активу: дохідність (дивіденди, відсотки, купонний дохід, дисконт), ринковий курс, капіталізована вартість, співвідношення ринкової і номінальної ціни, коефіцієнт «ціна-дохід». Значна кількість моделей оцінки вартості цінних паперів в процесі фундаментального аналізу, базуються на концепції оцінки сучасної вартості майбутніх грошових потоків.

Прийняття управлінського рішення щодо доцільності придбання акцій базується на результатах порівняльного аналізу її поточної ринкової ціни з теоретичною (внутрішньою) вартістю. Для цього треба надати оцінку внутрішньої вартості акцій за допомогою використання наступних моделей: модель оцінки вартості акції з постійними (сталими) дивідендами; модель оцінки вартості акції з дивідендами, що постійно зростають (модель Гордона); поточної вартості акцій, що використовуються протягом певного строку; модель оцінки акції з дивідендами, що змінюються в окремі періоди.

Оцінка ефективності фінансових інвестицій в боргові цінні папери (переважно державні та корпоративні облигації) здійснюється за сукупністю таких показників: ринковий курс та ціна, прямий дохід на облигацію, ціна конверсії. Розраховується період окупності боргових інструментів, відомий як аналіз дюрації. Надається оцінка внутрішньої вартості облигацій з дисконтом, фіксованою та плаваючою відсотковими ставками, оцінюється дохідність та ризик державних та корпоративних облигацій.

Рейтингові оцінки акцій і облигацій широко використовуються в країнах із розвиненими фондовими ринками. Віднесення цінних паперів до того чи іншого класу само по собі може впливати на їхню вартість. За критеріями якості цінних паперів виокремлюють наступні типи акцій: акції з «блакитними корінцями»; дохідні акції; акції зростання; циклічні акції; захищені акції; спекулятивні акції.

У процесі інвестиційного аналізу та оцінки інвестиційного ризику необхідно виокремлювати дві складові сукупного ризику: систематичний та несистематичний ризику. Систематичний ризик є частиною загального ризику системи, залежить від стану економіки країни в цілому і зумовлюється макроекономічними чинниками. Несистематичний ризик пов'язаний з невизначеністю діяльності конкретного емітента цінних паперів. Інвестор має змогу уникнути цього ризику, сформувавши ефективний портфель. Для зниження несистематичного ризику застосовується метод диверсифікації включених до інвестиційного портфелю різних видів фінансових інструментів.

Таким чином, в процесі оцінки інвестиційної привабливості різних за характеристиками фондових інструментів перед інвесторами постає завдання аналізу та оцінки сукупних рівнів ризику та доходності цінних паперів з метою формування з них оптимального та збалансованого інвестиційного портфелю.

Список використаних джерел:

1. Про ринки капіталу та організовані товарні ринки. Закон України від 23.02.2006 р. № 3480-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15#Text>

**Бондар Ю.А., канд. екон. наук, доцент**  
**Кушнерьова Д.Ю., здобувач вищої освіти ступеня бакалавр\***  
**Льотна академія Національного авіаційного університету, Україна**

### **Фінансові інновації та розвиток економічних систем**

Світовий фінансовий порядок формувалася протягом кількох століть. За цей час він зазнав трансформації під впливом різноманітних факторів. Тим не менш, серед системних детермінант трансформації світового фінансового порядку можна виділити глобальну фінансову кризу, фінансові інновації та військово-політичні конфлікти.

Важливість інновацій у фінансово-економічному розвитку не викликає сумнівів. Згідно зі стандартним підходом, інновації виникають тоді, коли впроваджуються нові ідеї, рішення та інструменти, що змінюють та покращують економічне становище суб'єкта господарювання.

Фінансові інновації супроводжували розвиток технологічних інновацій з самого початку і не є новим явищем. Загальновідомо, що фінансові інновації та технологічні інновації взаємопов'язані та розвиваються разом. З одного боку, фінансові інновації створюють механізми фінансування інноваційних технологічних проєктів у ситуаціях, коли традиційні інструменти фінансування недоступні через високий інвестиційний ризик. З іншого боку, внаслідок технологічного та економічного прогресу ускладнюється структура бізнес-процесів та виникають нові види ризиків, що змушує фінансову систему та фінансові ринки адаптуватися та модернізуватися до змін, щоб відповідати

---

\* Науковий керівник - Ю.А. Бондар, канд. екон. наук, доцент

новим вимогам суб'єктів господарювання та викликам сучасного світу [1].

Як і у випадку з технологічними інноваціями, єдиного визначення фінансових інновацій не існує, тому тлумачення цього терміну потребують систематизації. На основі аналізу цих визначень можна виділити основні характеристики товарних фінансових інновацій [3]:

1) товарні фінансові інновації можуть бути абсолютно новими рішеннями, або ж традиційними продуктами, в структуру яких були введені нові елементи з метою розширення їхнього потенційного діапазону застосування за рахунок підвищення ліквідності та кращої адаптації до конкретних умов;

2) можуть бути використані як альтернатива традиційним фінансовим інструментам та можуть покращити фінансовий стан компаній, що їх використовують;

3) не можуть бути легко віднесені до певного сегменту фінансового ринку;

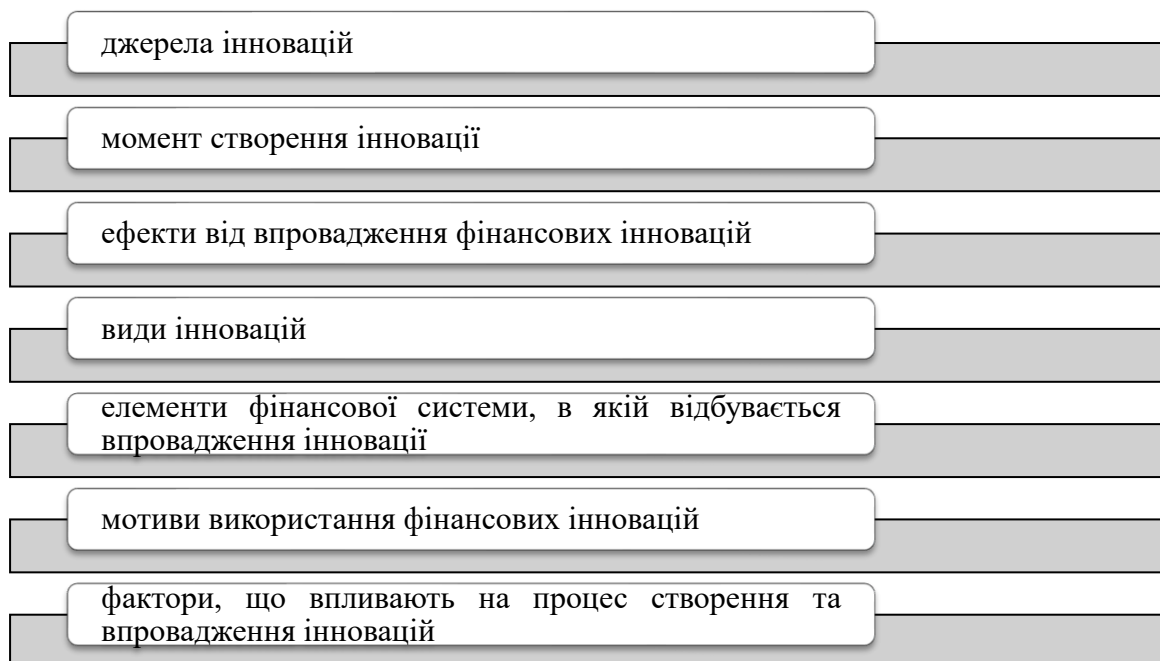
4) можуть бути використані для хеджування від високої волатильності ринкових параметрів;

5) можуть використовуватися у вигляді композитних інструментів, що містять кілька простих традиційних фінансових інструментів;

6) можуть використовуватися для покращення фінансових результатів діяльності компанії;

7) можуть бути використані у вигляді нових фінансових процесів та інструментів або нових стратегій, основною метою яких є використання цих нових інструментів.

Оскільки не існує єдиного визначення фінансових інновацій, є різні підходи до класифікації їхніх видів та функцій. Виходячи з наведеного вище визначення фінансових інновацій та аналізу механізмів їхнього створення і впровадження, можна зробити висновок, що фінансові інновації не є однорідною групою. Тому доцільно їх систематизувати (рис. 1).



**Рис. 1 Класифікація фінансових інновацій за критеріями**

Аналізуючи вплив фінансових інновацій на фінансову систему, необхідно розглянути два питання: потенційні зміни в ефективності та стабільності фінансової системи. Економічна стійкість. Фінансові інновації повинні зменшити негативні елементи фінансової системи шляхом зниження ризиків, закриття інформаційних прогалів, зменшення транзакційних витрат та мінімізації податкових платежів. Водночас позитивні аспекти фінансової системи мають бути посилені шляхом підтримання її стабільності, підвищення ефективності її основних функцій та надання більш придатних для фінансової системи послуг та інструментів. Це відбувається шляхом надання послуг та інструментів, які краще відповідають потребам і цілям учасників системи.

Сучасна фінансова система характеризується високим рівнем інновацій, які можуть відбуватися в усіх її елементах - ринках, інституціях, фінансових продуктах та регулюванні. Фінансові інновації, що спостерігаються у фінансовій системі, можна класифікувати за різними критеріями, що ілюструє їхню неоднорідність.

Фінансові інновації грають важливу роль у розвитку економічних систем. Вони сприяють створенню нових фінансових інструментів, процесів та послуг, які покращують ефективність і стабільність фінансової системи та сприяють розвитку економіки в цілому. Ось деякі ключові аспекти:

1. Фінансова технологія (FinTech): це один з найбільш відомих видів фінансових інновацій, що використовує технології для полегшення фінансових операцій. Наприклад, цифрові платіжні системи, блокчейн, онлайн-кредитування і т. д.

2. Альтернативні фінансові продукти: це включає в себе нові інвестиційні продукти, такі як криптовалюти, соціальне інвестування, економічні платформи та інші.

3. Фінансова регуляторна інновація: розвиток нових правил і регуляцій, спрямованих на пристосування до змін у фінансовій сфері, включаючи криптовалюти, FinTech компанії тощо.

4. Фінансова включеність: інновації, спрямовані на забезпечення доступу до фінансових послуг для всіх шарів суспільства, включаючи тих, хто раніше був відокремлений від банківської системи.

5. Соціальна фінансова інновація: розвиток інвестиційних стратегій, спрямованих на досягнення соціальних цілей, таких як боротьба з бідністю, підтримка відновлюваної енергетики та інші.

Фінансові інновації мають потенціал значно вплинути на економічний розвиток, забезпечуючи нові можливості для інвестицій, підтримки малого бізнесу та стимулювання інноваційних ідей. Однак важливо забезпечити адекватне регулювання та нагляд, щоб уникнути негативних наслідків, таких як фінансові кризи та втрати довіри.

Таким чином, фінансові інновації відіграють ключову роль у розвитку економічних систем. Вони допомагають поліпшити ефективність і стабільність фінансової системи та сприяють розвитку інноваційного середовища. Успішне впровадження фінансових інновацій потребує ретельного регулювання та нагляду, щоб уникнути негативних наслідків, таких як фінансові кризи. В цілому,



правильно спрямовані фінансові інновації можуть стати потужним каталізатором для сталого економічного зростання та розвитку.

Список використаних джерел:

1. Бондар Ю.А., Легінькова Н.І. Інноваційні аспекти розвитку економіки. *Конкурентоспроможна модель інноваційного розвитку економіки України*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 14 квіт. 2020 р. Кропивницький, 2020. С. 71-73. <https://www.kntu.kr.ua/doc/science/zahody/vikl/2020/2-tez.pdf>;
2. Колінець Л.Б. Теоретичні концепти світового фінансового порядку. *Інтелект XXI*. 2017. № 2. С. 18–25;
3. Пантелєєва Н.М. Фінансові інновації в умовах цифровізації економіки: тенденції, виклики та загрози. *Приазовський економічний вісник*. 2017. № 3. С. 68–73. URL: [http://pev.kpu.zp.ua/journals/2017/3\\_03\\_uk/17.pdf](http://pev.kpu.zp.ua/journals/2017/3_03_uk/17.pdf)

**Буз А.О., здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії \***  
**Київський національний університет імені Тараса Шевченка,**  
**м. Київ, Україна**

### **Кіберризика як іманентна детермінанта атрибутів сучасних фінансових систем: приклад Сполучених Штатів Америки**

Концепція кіберризика, яка відноситься до потенційних фінансових втрат через залежність від комп'ютерних систем та цифрових технологій, стає все більш помітною у фінансовому секторі. Кіберінциденти, особливо кібератаки, постійно ідентифікуються як основні ризики у дослідженнях, що оцінюють фінансову стабільність (ФС) як у США, так і в усьому світі [1]. Подібно до інших вразливостей у фінансовій сфері, кіберризика викликають стурбованість як на мікро-, так і на макрорівні. Незважаючи на значну увагу підвищенню технічної стійкості до кіберзагроз, оцінка наслідків кіберризиків для фінансової системи залишається на початковій стадії. Оскільки фінансова система зазнає дедалі більшої цифровізації, відповідно зростає і поширеність кіберризиків, про що свідчить зростання кіберінцидентів. Ця тенденція висунула на перший план відмітні характеристики кіберризика та його потенціал вплинути на ФС. Розуміння вразливостей ФС, що виникають в результаті кіберподій, має першорядне значення, враховуючи, що традиційні механізми, такі як капітал та ліквідність, не можуть пом'якшувати наслідки кіберподій так само ефективно, як вони зменшують фінансові втрати. Наприклад, хоча капітал і ліквідність можуть надати фінансові ресурси для усунення кіберінциденту, вони не можуть прискорити відновлення систем або даних.

Кіберризик схильний до прояву системних наслідків із більшою готовністю, ніж операційний ризик загалом [2]. Після кібершоку такі сценарії, як екстрені розпродажі активів, обмеження ліквідності та потенційні проблеми з

---

\* Науковий керівник – Циганов С.А., д-р екон. наук, професор.

платоспроможністю можуть розвиватися по-іншому. Наприклад, якщо кіберподія ставить під загрозу дані фінансової установи, її здатність виконувати зобов'язання перед кредиторами може бути порушена. Хоча неможливість зняти кошти може пом'якшити наслідки вилучення коштів з банку для постраждалої установи, клієнти можуть ініціювати вилучення коштів з інших установ через побоювання щодо доступу до їхніх рахунків. Досягнення у наданні послуг, такі як продовження годин роботи платіжних систем та скорочення інтервалів клірингу та розрахунків, скоротили інтервали, доступні для відновлення операцій після кіберінциденту. Переважання перезакладання (вторинної, або повторної іпотеки) та використання складніших деривативів означає, що більший обсяг транзакцій залежить від миттєвого розповсюдження інформації. Неясність щодо характеру та масштабів кіберінциденту може спровокувати масові вилучення («набіги») у контрагентів, конкурентів чи незачеплених сегментах діяльності фірми. Атака програми-вимагача на Colonial Pipeline в 2021 році, хоч і не була націлена на фінансову організацію, ілюструє, як кібератака може спровокувати каскад подій (в даному випадку набіг на заправні станції), посилюючи наслідки, які набагато перевершують початковий шок (у даному випадку, про розподіл палива) [3]. Ще одним відмінним аспектом кіберризиків є його схильність поширюватися через складні і часто випущені з уваги взаємозв'язки всередині фінансової системи, що охоплюють різні фірми. Ці зв'язки спричиняють вплив загальних технологій та сторонніх постачальників послуг, являючи собою додатковий рівень крім більш традиційних зв'язків, що встановлюються за допомогою фінансових платежів та ризиків, які зазвичай оцінюються за допомогою показників ризику контрагента [4].

Ескалація концентрації ринку, викликана цифровою економією за рахунок масштабу або іншої ринкової динаміки, може призвести до виникнення одиничних або майже поодиноких точок збою, підвищуючи сприйнятливість фінансової системи до кібершоків. Наприклад, зростаюча концентрація банківського сектора США означає, що все більша кількість банківських ринків та продуктів обслуговується відносно невеликою кількістю банків. Крім того, феномен цифрової консолідації та супутні йому ризики помітні у наданні таких найважливіших послуг, як казначейський кліринг та розрахунки, а також у наданні хмарних послуг. Підвищений обсяг транзакцій, які проводяться через центральних клірингових контрагентів (ЦКА), також посилює ризик концентрації. Хоча ЦКА пом'якшили деякі вразливості, помітні під час фінансової кризи 2008-2009 років, за рахунок підвищення прозорості та взаємозаліку, що супроводжується ефективністю капіталу та ліквідності, вони можуть одночасно підвищити кібервразливість за рахунок централізації діяльності в межах однієї організації, залежно від обсягу інвестицій у кіберстійкість [5]. Незважаючи на значні інвестиції у стійкість, фінансова система, як і раніше, схильна до кібератак, особливо у сценаріях, де скорочення штатів є недостатнім, що підкреслює вирішальну невідповідність між кіберризиками та іншими загрозами ФС – потенційний навмисний характер кіберподій. Хоча більшість кіберінцидентів, свідками яких стала фінансова система США, наприклад, досі були мотивовані отриманням прибутку,

зловмисники, які виношують зловмисні наміри, можуть вибірково атакувати одну або кілька фірм або критично важливі компоненти інфраструктури, стратегічно розраховуючи свої атаки на використання вразливостей і викликати системні наслідки.

Тим не менш, існують паралелі між кібершоками та іншими збоями у фінансовій системі. Кіберінциденти можуть призвести до одночасних втрат у кількох компаніях через взаємопов'язані ризики, які часто називають «ефектом попкорну», прикладом якого є випадки, коли кілька фірм встановлюють одне і те ж заражене шкідливим програмним забезпеченням (ПЗ) стороннє оновлення ПЗ. Понад те, взаємопов'язаність, властива фінансовій системі, означає, що збої у роботі однієї чи кількох фірм можуть поширитися інші, що відоме як «ефект доміно». Наприклад, кіберподія, що торкнулася одного банку, може порушити його здатність виконувати платежі, викликаючи каскадний вплив на ліквідність та операції інших банків. Нарешті, окремі фірми, зокрема які входять у ланцюжок поставок, можуть недостатньо інвестувати у власну стійкість, не зумівши повністю усвідомити наслідки своїх дій для стабільності системи і цим піднімаючи системний ризик за межі оптимального рівня.

Система моніторингу ФС, встановлена Федеральною резервною системою (ФРС), розмежовує шоки (потрясіння) та вразливості фінансової системи. У цьому контексті шоки відносяться до раптових і, як правило, непередбачених змін у фінансових або економічних умовах, тоді як уразливості розвиваються поступово з часом і є аспектами фінансової системи, які схильні викликати проблеми в періоди стресу [3]. Потрясіння, пов'язані з кіберризиками, виявляються у вигляді кіберподій — інцидентів, що відбуваються в інформаційній системі чи мережі, незалежно від того, чи вони є зловмисними чи ні. Ці події можуть виникати як ззовні, і всередині. Подібно до будь-якого економічного чи фінансового шоку, кіберподія не обов'язково впливає на ФС. Більшості кіберзлочинів, спрямованих проти фінансових установ, запобігають суворі заходи контролю та захисту, такі як регулярні оновлення ПЗ та надійні мережеві брандмауери. Щоб кіберподія становила загрозу ФС, вона повинна використовувати вразливості на рівні компанії, тим самим переходячи від події до інциденту, що завдає шкоди фірмі. Вразливості на рівні компанії включають слабкі місця в інфраструктурі кібербезпеки компанії і її здатність відновлюватися після кіберподії до того, як буде завдано істотних збитків [4]. Потенційні несприятливі наслідки лише на рівні компанії включають фінансову втрату чи втрату даних, пошкодження даних, збої у роботі і пов'язані з цим грошові чи репутаційні витрати.

Уразливості на рівні системи відносяться до характеристик фінансової системи, які можуть посилити та поширити кіберінцидент, що призведе до збоїв у роботі системи. Приклади таких вразливостей включають взаємопов'язаність, що виникає через фінансові та цифрові ризики, залежність від даних та операцій, ринки, в яких домінують кілька ключових гравців з обмеженими альтернативами для критично важливих послуг, чутливість платіжних процесів до часу та ступінь довіри у фінансових відносинах. Кіберінциденти, здатні суттєво порушити функціонування фінансової системи, справді можуть поставити під загрозу ФС.

Потенційні наслідки включають відсутність чи недоступність найважливіших послуг, даних чи фінансування; зниження довіри, що веде до втечі та розпродажу активів; або збої в потоках платежів чи механізмах визначення цін. Навіть менш серйозні кіберінциденти можуть вплинути на ФС, взаємодіючи та посилюючи інші уразливості фінансової системи, такі як кредитне плече та ризики [5]. Цей сценарій ще більше посилюється потенційно навмисним характером кіберподій.

Є два найважливіші аспекти кіберризиків і ФС, які також заслуговують на розгляд. По-перше, ФРС займає ключову позицію на фінансових ринках та в платіжній системі, забезпечуючи необхідну інфраструктуру, що підтримує і те, й інше. Отже, будь-які операційні збої, у тому числі спричинені кіберподіями, можуть завдати значної шкоди. По-друге, вразливість ФС може виникнути в результаті технологічних інновацій. Оскільки криптовалюти та інші фінтех-рішення продовжують розвиватися, можуть виникнути нові наслідки для ФС через підвищену залежність від технологій та потенційне скорочення надмірності — факторів, які потребують ретельного вивчення. Крім того, слід врахувати дискусію навколо зусиль компаній і галузі, спрямованих на зниження кіберризиків, які можуть не бути безпосередньо пов'язані з проблемами ФС, незважаючи на те, що вони сприяють зниженню кібервразливості [2]. Наприклад, мікропруденційна політика може сприяти зниженню кіберризиків, а боротьбі з кіберризиками приділяється значна увага органів нагляду. Крім того, різні галузеві групи поряд з офіційними регулюючими органами беруть активну участь в обміні інформацією про кіберінциденти і співпрацюють у реагуванні на зниження пов'язаних з ними ризиків.

Отже, вищенаведений аналіз дає три основні висновки: по-перше, кіберризики можуть бути інтегровані у структуру ФС національних центральних банків, але традиційні засоби зниження ризику, такі як капітал та ліквідність, можуть вимагати додаткових заходів для стримування системних наслідків кібершоків. По-друге, необхідні подальші дослідження, щоб зрозуміти шляхи передачі кібервразливостей та визначити ефективні засоби їх пом'якшення. Значні прогалини в даних ускладнюють оцінку та пом'якшення кібервразливостей як усередині самої фінансової системи, так і серед її постачальників послуг. Хоча підвищення стійкості окремих фірм до кіберзагроз, як і раніше, має вирішальне значення, ми наголошуємо на важливості вирішення проблем кіберризиків у контексті ФС та їх потенційного посилення через фінансову систему, а не зосередження уваги виключно на мікропруденційному нагляді. Разом з тим, спільні зусилля в рамках офіційного сектору, а також партнерські відносини за участю промисловості та наукових кіл відіграють вирішальну роль у покращенні розуміння системних аспектів кіберризиків. Координаційні прагнення сприяють глибшому розумінню того, як кіберподії можуть посилюватися у фінансовій системі, та потенційних шляхів пом'якшення їх побічних ефектів, особливо в контексті валютної інтернаціоналізації та значущості для світової економіки таких міжнародних валют як долар США зокрема. Така співпраця сприяє виробленню комплексного підходу до вирішення проблем кіберризиків та підвищення стійкості фінансового сектору.

### Список використаних джерел

1. Bank of Canada (Banque du Canada). Financial System Survey highlights – 2023. Ottawa: Bank of Canada, 2023. URL: <https://www.bankofcanada.ca/2023/05/financial-system-survey-highlights-2023/>;
2. Afonso G., Curti F., Mihov A. Coming to Terms with Operational Risk. *Liberty Street Economics*, Federal Reserve Bank of New York, 2019. URL: <https://libertystreeteconomics.newyorkfed.org>;
3. Implications of Cyber Risk for Financial Stability / D. Brando та ін. *FEDS Notes*. 2022. Т. 2022, № 3077. URL: <https://doi.org/10.17016/2380-7172.3077>;
4. Bank of England. Systemic Risk Survey Results - 2023 H2. London: Bank of England, 2023. URL: <https://www.bankofengland.co.uk/systemic-risk-survey/2023/2023-h2>;
5. Maurer T., Nelson A. The Global Cyber Threat. *Finance & Development*. 2021. № 1. URL: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/fandd/2021/03/global-cyber-threat-to-financial-systems-maurer.htm>.

**Валявка О. Я., Мельник Р. А., здобувачі вищої освіти ступеня доктора філософії\***

**Державний біотехнологічний університет, Україна**

### **Логістичне забезпечення та цифрова трансформація агробізнесу: теоретичні аспекти**

Система логістичного забезпечення агробізнесу в умовах євроінтеграції передбачає комплексну організацію процесів збору, зберігання, переробки та доставки сільськогосподарської продукції від виробника до кінцевого споживача з урахуванням вимог та стандартів Європейського Союзу [1, 2]. Це включає оптимізацію ланцюгів постачання, впровадження інноваційних технологій для зберігання та транспортування продукції, а також забезпечення якості і безпеки продуктів. Умови євроінтеграції вимагають від агробізнесу адаптації до норм і стандартів ЄС у сфері сільського господарства, зокрема, щодо застосування пестицидів, ветеринарних препаратів, стандартів якості продукції та екологічних норм. Також важливою є інтеграція інформаційних систем для управління логістикою, що дозволяє здійснювати ефективний контроль за переміщенням товарів, а також забезпечувати прозорість і слідування всього ланцюга поставок від поля до столу споживача. Особлива увага в системі логістичного забезпечення агробізнесу приділяється питанням екологічної стійкості та відповідального використання природних ресурсів, що відповідає зростаючим вимогам європейських споживачів та законодавства. Це передбачає інвестиції в сучасні технології, розробку та впровадження інноваційних рішень для підвищення ефективності виробництва і логістики, а також зменшення впливу на довкілля. Таким чином, система логістичного забезпечення агробізнесу в умовах євроінтеграції є ключовим елементом для успішної конкуренції на

---

\* Наукові керівники – А. В. Кучер, д-р екон. наук, старш. досл.; В. С. Мещеряков, канд. екон. наук, доцент.

європейському ринку, забезпечуючи високу якість продукції, ефективність логістичних процесів, відповідність екологічним стандартам і вимогам безпеки.

У системі логістичного забезпечення агробізнесу в умовах євроінтеграції різні компоненти взаємодіють для забезпечення ефективності і надійності логістичних процесів. Послідовність їх взаємодії може варіюватись залежно від конкретної ситуації, але загальний шлях включає низку кроків. Так, інформаційні технології використовуються для збору, обробки та аналізу даних щодо поточного стану ланцюгів постачання та інших логістичних процесів. На основі зібраних даних визначаються потреби в запасах, якими управляють у рамках управління запасами. Фінансове планування в цьому контексті визначає необхідні фінансові ресурси для закупівлі та зберігання запасів. Логістика зберігання відповідає за організацію оптимального зберігання запасів і готової продукції, дотримання стандартів якості та безпеки, а також за забезпеченням швидкого доступу до необхідних товарів.

У контексті логістичного забезпечення цифрова трансформація та кібербезпека стають важливими аспектами для агробізнесу [3, 4]. Цифрові технології, такі як сільськогосподарські дрони та системи Internet of Things (IoT), можуть покращити ефективність виробництва та управління ресурсами. Водночас зростає загроза кібератак, яка може вплинути на системи автоматизації та конфіденційність даних. Для успішної цифрової трансформації важливо інвестувати в навчання персоналу та розвивати партнерства зі спеціалізованими компаніями з кібербезпеки.

Цифрова трансформація в агробізнесі належить до процесу впровадження цифрових технологій та інновацій для покращення всіх аспектів аграрного сектору, включаючи виробництво, управління ресурсами, маркетинг та дистрибуцію. Це охоплює використання таких технологій, як сільськогосподарські дрони, датчики IoT, аналітика даних, штучний інтелект та машинне навчання для збору, аналізу та використання інформації для прийняття рішень. Цифрова трансформація в агробізнесі може включати такі процеси, як автоматизація виробничих процесів, впровадження точного землеробства, моніторинг стану рослин та тварин, прогнозування врожаю, оптимізація використання ресурсів (води, добрив, пестицидів тощо), управління ланцюгом постачання та взаємодія з клієнтами. Головна мета цифрової трансформації в агробізнесі – підвищити продуктивність, зменшити витрати, зробити виробництво екологічно стійким та підвищити конкурентоспроможність галузі в цілому. У свою чергу, кібербезпека в агробізнесі відноситься до заходів, стратегій та технологій, спрямованих на захист інформаційних систем, даних та інфраструктури аграрних підприємств від кіберзагроз. Це включає в себе заходи з попередження, виявлення та реагування на кібератаки, викрадення даних, вразливості в інформаційних системах, шахрайство та інші кіберзлочини, які можуть вплинути на нормальне функціонування аграрних підприємств.

Отже, логістичне забезпечення та цифрова трансформація агробізнесу потребують належного захисту від кіберзагроз, оскільки цифрові технології стають ключовими для виробництва та управління ресурсами в галузі.

Список використаних джерел:

1. Мальцев О. Логістичне забезпечення сталого розвитку аграрного сектора: проектний підхід. *Journal of Innovations and Sustainability*. 2021. Vol. 5. No. 1. 04. <https://doi.org/10.51599/is.2021.05.01.04>; 2. Kucher L., Kniaz S., Pavlenko O., Yavorska N., Dzvonyk V., Rozmaryna A., Yuzva I. State and prospects of Ukraine's implementation of HACCP to implement EU Directives on food safety. *European Journal of Sustainable Development*. 2021. Vol. 10. No. 3. Pp. 316–331. <https://doi.org/10.14207/ejsd.2021.v10n3p316> ; 3. Kucher L. Impact of digitalization on the management of innovative projects. *Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Ekonomiczno-Społecznej w Ostrołęce*. 2022. Vol. 45. No. 2. Pp. 16–26. <https://doi.org/10.58246/sjeconomics.v45i2.273>; 4. Kucher L. Implementation of innovation projects in the context of agribusiness 4.0 in Ukraine. *The CAP and national priorities within the EU budget after 2020*: monograph; eds. M. Wigier, A. Kowalski. Warsaw: Institute of Agricultural and Food Economics – National Research Institute, 2018. Pp. 262–278. <https://doi.org/10.30858/pw/9788376587516.20>

**Дячук В. А., здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії\***

**Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, Україна**

**Управління кредитною політикою комерційного банку**

Виникнення та існування кредиту зумовлені розвитком товарногрошових відносин. Його об'єктивна реальність пов'язана з наявністю тимчасово вільних коштів у одних суб'єктів економічних відносин та потребою у фінансових ресурсах для забезпечення своєї життєдіяльності у інших. Цей процес є безперервним, але підвладним впливу різних чинників, пов'язаних із внутрішнім та зовнішнім економічним середовищем.

Діяльність будь-якого банку неможлива без фінансових ризиків, тому ефективність кредитної політики банку заснована на пошуку оптимального балансу ризику і прибутковості його активів. В основі кредитної політики повинна лежати диверсифікація кредитного портфеля, особливо якщо розміри портфеля значні.

Слід зазначити, що не існує єдиної (однакової) кредитної політики для всіх банків. Кожен конкретний банк визначає свою власну політику, враховуючи економічну, політичну, соціальну ситуацію в регіоні його функціонування, беручи до уваги всю сукупність зовнішніх і внутрішніх ризиків, що впливають на роботу конкретного банку (рис. 1).

Варто відзначити, що механізм формування кредитної політики – це сукупність дій та організаційно-економічних прийомів, інструментів впливу, за допомогою яких вводиться в дію процес кредитування [1].

Сукупний ризик банку підвищується, якщо він не має власної кредитної політики, або має кредитну політику невисокої якості або не може довести її

\* Науковий керівник - Н.І. Гвоздей канд. екон.наук, доцент

основні положення до відома конкретних виконавців, що ставить під сумнів можливості її реалізації[2].

Особливу увагу важливо приділяти ступеню агресивності кредитної політики, який визначається за допомогою спеціального показника, що характеризує відношення позичкової заборгованості до обсягу залучених ресурсів банку. Норма цього показника повинна встановлюватися банком самостійно, але в межах значення, що враховує рівень активності роботи комерційних банків з реальним сектором економіки, з урахуванням можливих втрат.

Робота банку повинна бути заснована на серйозних маркетингових дослідженнях, спрямованих на обмеження кредитування певних секторів галузей економіки, з орієнтацією на стратегічно привабливі сегменти ринку. Причому така робота повинна носити не епізодичний, а постійний характер. Важливо також виділяти перспективні напрями та сектори і відсікати непривабливі галузі господарювання.

Особливу увагу необхідно приділяти максимально відкритим компаніям, активно працювати з бюро кредитних історій, в тому числі створювати власну базу привілейованих категорій позичальників, які мають певний позитивний стаж співпраці з банком.

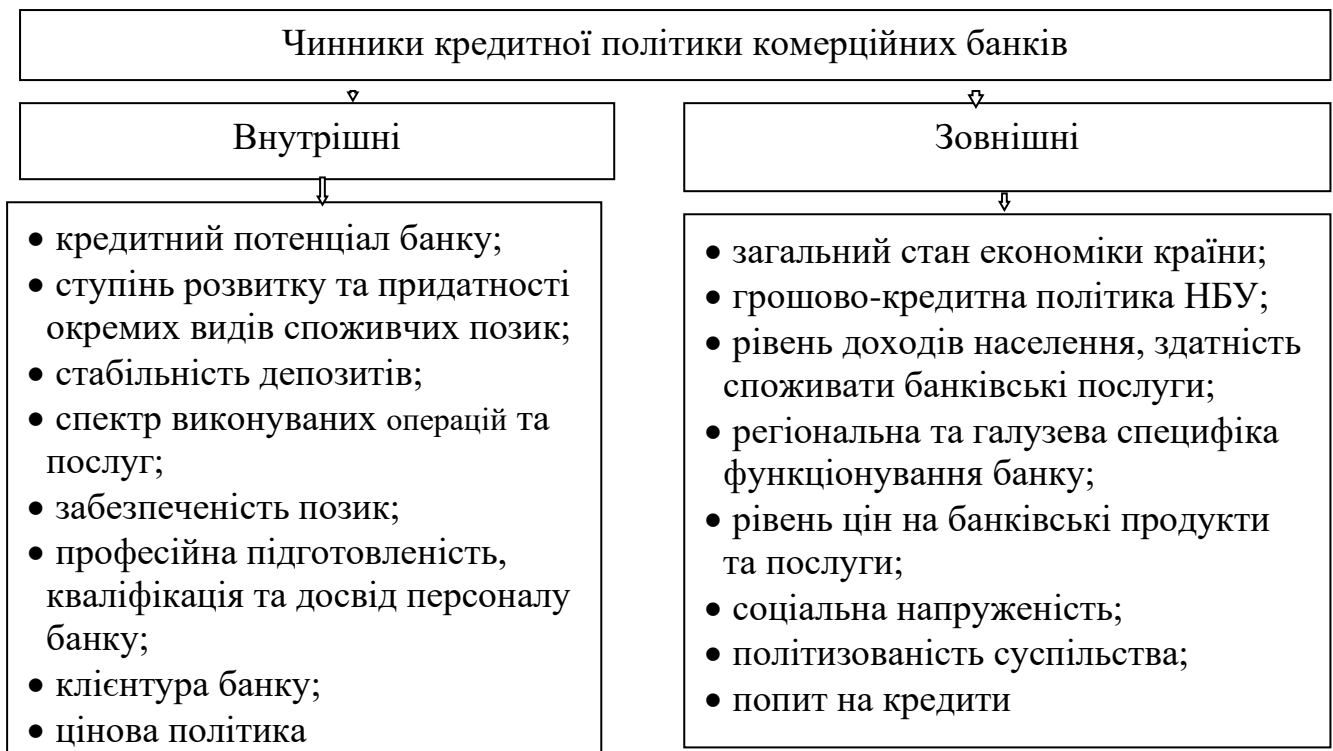


Рис. 1. Складові кредитної політики комерційних банків

Отримання максимального довгострокового прибутку буде можливим тільки за умови формування міцних кредитних відносин з привілейованими, які добре зарекомендували себе клієнтами і відмови від роботи з неблагонадійними і сумнівними клієнтами.



Іншим важливим напрямком оптимізації кредитної політики є формування системи лімітів від потенційних втрат і відмова від високоризикованих операцій. Банк може ризикувати наявними ресурсами, але тільки в межах обсягу резервування коштів. Важливо відмовлятися від угод з високим ступенем ризику або, коли ризик вище прийняттого для конкретного банку, навіть за умови отримання можливого високого доходу.

Досить часто банки проводять достатньо ризиковану кредитну політику, через що окремі з них зазнають фінансового краху, недостатня увага приділяється оцінці платоспроможності позичальників на стадії надання кредитів. В основному, причиною банкрутства банків є неповернення виданих кредитів, неповне або несвоєчасне їх повернення. Це підтверджує необхідність підвищення ефективності розробки кредитної політики за рахунок запобігання кредитних ризиків.

Шляхами удосконалення кредитної діяльності банків можуть бути покращення здійснення кредитної оцінки потенційного позичальника; запровадження нових видів банківських продуктів для юридичних осіб, таких як револьверне та контокорентне кредитування; запровадження кредитування на створення власної справи (кредитування стартового капіталу); стимулювання потенційних клієнтів для отримання кредитів шляхом впровадження диференціації рівня процентної ставки відносно кожного клієнта окремо; вдосконалення роботи щодо оцінки ділової репутації клієнта; страхування відповідальності позичальника з непогашення кредиту; отримання банком міжнародного кредитного рейтингу[3].

Отже кредитна політика є найважливішим інструментом досягнення стратегічних цілей комерційного банку. Від її успішної реалізації залежить фінансовий результат банківської установи. Проте всі зусилля вітчизняних банків щодо створення ефективної кредитної політики не принесуть реальних результатів, якщо буде відсутня державна підтримка, спрямована на формування і становлення української моделі банківської системи.

#### Список використаних джерел:

1. Карбівничий І.В. Теоретичні аспекти формування кредитної політики банку. *Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України*: Суми: УАБС НБУ. 2006. Т. 17. С. 264–270;
2. Мельник К.М. Роль кредитної політики при визначенні пріоритетних напрямів розвитку банківської діяльності. *Вісник Київського інституту бізнесу та технологій*. 2017. №1 (32) С.65–69;
3. Рогожнікова Н.В. Основні тенденції та особливості кредитної політики комерційних банків. *Вісник університету банківської справи Національного банку України*. 2013 . №2(17). С.45–49.

**Єфремова Н.О., канд. екон. наук, доцент**  
**Карпенко А.В., здобувач вищої освіти ступеня бакалавр**  
**Державний біотехнологічний університет, Україна**

### **Стратегічне управління формуванням механізмів залучення інвестицій на місцевому рівні**

Управління формуванням механізмів залучення інвестицій на місцевому рівні в Україні є важливим елементом розвитку економіки та соціальної сфери, особливо зважаючи на те, що в умовах повоєнної відбудови це питання носитиме надзвичайно актуальний характер.

Ефективне залучення інвестицій на місцевому рівні потребує комплексного та системного підходу, який ґрунтується на засадах стратегічного управління. Стратегічне управління прийнято визначати як динамічний процес аналізу, вибору стратегій, планування, забезпечення і реалізації розроблених планів організацією, що полягає в повторюваному циклі реалізації її основних завдань або етапів [1]. Стратегічне управління, по своїй суті, як процес передбачає ще й цікаву нам тему аналізу інвестиційного клімату та розробку механізму залучення інвестицій.

Підходячи до питання механізмів залучення інвестицій на місцевому рівні, ми маємо враховувати, що Україна як держава з багатими природними ресурсами, вдалим географічним розташуванням, значним науковим та інтелектуальним потенціалом, викликає великий інтерес для співпраці з іншими країнами, що, безперечно, сприяє формуванню надійних і довготривалих зовнішньо-економічних відносин, а також стає підґрунтям нових перспектив у розвитку промисловості, сільського господарства, науково-технічної, інноваційної діяльності, енергетики, сфери інформаційних технологій тощо [2].

Незважаючи на потенціал для залучення інвестицій на місцевому рівні є певні чинники, що негативно впливають на інвестиційну привабливість, і, відповідно, на вибір інвесторами як місця вкладень, так і сферу. Негативними чинниками є знаходження країни в умовах війни, руйнування інфраструктури та нестабільність політичної ситуації країни. Але, не дивлячись на це, інвестиційна привабливість лишається одним із ключових факторів як на державному, так і на місцевому рівні. Інвестиційна привабливість є одним з головних показників того, наскільки ефективно працює економіка держави, оскільки інвестиції мають велике значення для сталого економічного розвитку та стабільності країни. Іноземні інвестиції сприяють росту ВВП, розширенню підприємництва та зменшенню безробіття. Вони є джерелом не лише капіталу, але й технологій, управлінського досвіду тощо. Крім того, іноземні інвестиції впливають і на будь-який суб'єкт підприємницької діяльності, оскільки це визначає перспективи його розвитку, фінансову стійкість і конкурентоспроможність на ринку. Саме тому іноземні інвестиції є надзвичайно важливими у розвитку як пріоритетних галузей нашої держави, так і України в цілому [3].

До основних факторів, що негативно впливають на інвестиційну привабливість, належать:

1. Україна, за дослідженням Ernst&Young, займала перше місце у списку найкорумпованіших країн, при тому, що 2015 р. вона займала сьоме місце.

2. Високі ставки кредитування бізнесу також позначаються негативним чином на інвестиційній привабливості.

3. Бюрократія у документації.

4. Нестабільність в усіх сферах через війну на території України.

5. Україна входила у трійку країн із найбільшим обсягом тіньової економіки. Сектор української економіки, який перебуває «в тіні», за даними дослідження, становить 46% від ВВП або 1,1 трлн грн [4].

6. Відсутність належної підготовки до компанії по залученню інвестицій на місцевому рівні.

Повоєнна відбудова може відкрити нові можливості для інвесторів:

1. Широкі можливості для інвесторів, що більш схильні залучити капітал для відновлення та реконструкції.

2. Перерозподіл ринку та відкриття нових секторів для виробництва.

3. Реформи та покращення інвестиційного клімату з боку правової захищеності інвесторів або бюрократичної процедури для залучення інвестицій.

Названі перешкоди становлять собою велику проблему, яку у разі не вирішення призведуть до катастрофічних наслідки для розвитку і відновлення країни після війни. Належне формування інвестиційної діяльності на разі є головною умовою стабільного розвитку регіонів і для цього ми маємо сформувані певні умови для залучення інвестицій.

Таким чином, вивчення інвестиційної привабливості регіону та розробка ефективних стратегій залучення інвестицій вимагає системного підходу та ретельного аналізу потенціалу можливостей. І в цьому допоможе стратегічне планування, адже воно зможе допомогти сформувані, проаналізувати та правильно впровадити механізми залучення інвестицій на місцевому рівні.

Список використаних джерел:

1. Журило В., Сутність системи стратегічного управління та методика її впровадження на підприємстві. 2009. Наукові праці КНТУ. Економічні науки, випуск 15. URL: <https://core.ac.uk/download/42031309.pdf>. 2. Кузьміна О., Ярошенко К. Інвестиційна привабливість України: оцінка та перспективні напрямки активізації. Економіка та суспільство. 2023. № 49. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-49-38> (дата звернення: 03.03.2024). 3. Славкова А., Колісник Д. Інвестиційна привабливість України: реалії в умовах війни та перспективи повоєнної відбудови. Економіка та суспільство. 2023. № 56. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-56-138> (дата звернення: 03.03.2024). 4. Денисенко М., Шапошнікова О., Будякова О. Економічні заходи державного управління щодо залучення інвестицій. 2020 URL: <https://nvdu.undicz.org.ua/index.php/nvdu/issue/view/3/3>

**Жарікова О.Б., канд. екон. наук, доцент**  
**Гребенюк Т.А., здобувач вищої освіти ступеня магістр\***  
**Національний університет біоресурсів і природокористування України,**  
**Україна**

**Підвищення ефективності монетарної політики та забезпечення інноваційності розвитку України за участі міжнародних партнерів**

Запуск плану фінансування відбудови економіки України за участі міжнародних партнерів - це очевидний пріоритет економічної політики, який повинен почати реалізовуватися ще до закінчення воєнних дій, навіть незважаючи на ризики. Надходження та розподіл міжнародної допомоги повинні відбуватися за адекватної функціональної участі національних державних інституцій. Це дозволить більш повно враховувати національні інтереси, що особливо важливо в питаннях відродження промислового потенціалу та забезпечення інноваційності розвитку країни. [1, 2, 3]

Ключові пріоритети монетарної політики потрібно змістити з суто інфляційних цілей до більш комплексних пріоритетів, таких як розвиток інституту фінансового посередництва, здатного забезпечувати ефективну монетарну трансмісію, тобто передавати імпульси змін процентної ставки до фінансових та товарних ринків. Для цього потрібно:

✓ знизити облікову ставку НБУ. Нинішній рівень процентної ставки блокує продуктивне використання національних заощаджень та ресурсів банківської системи у економіці, де спостерігається кардинальне скорочення номінальних обсягів виробництва товарів та послуг;

✓ реформувати систему дохідності банків за ліквідність. Нинішня ліквідність банків не пов'язана з продуктивністю економіки чи посередницькою ефективністю банківської системи, а переважно викликана надходженням міжнародної допомоги та емісійних коштів на рахунки банків.

✓ винагороджування банків за весь обсяг такої ліквідності генерує значні пасивні прибутки банків, що дестимулює їх від вкладання коштів у кредитування бізнесу чи державні облигації. Для нівелювання цих негативних ефектів пропонується:

✓ обмежити максимальний обсяг вкладень банків у депозитні сертифікати НБУ. Наприклад, застосувати ліміт, що дорівнює 100% від розміру обов'язкових резервів банку, сформованих відповідно до вимог НБУ;

✓ переглянути нормативи формування обов'язкових резервів банків та запровадити процентну винагороду НБУ за їх обсяг. [1, 2, 3]

✓ запровадити спеціальні інструменти НБУ з пільгового цільового рефінансування банківських кредитів. Відродження функції фінансового посередництва банків потребуватиме запуску спеціальних механізмів кредитування, особливо в частині малого та мікрокредитування.

✓ практика цільового рефінансування банківських кредитів набула

\* Науковий керівник - О.Б. Жарікова, канд. екон. наук, доцент

особливого поширення під час пандемії Ковід-19. Програми здешевлення позик чи інші способи заохочення банків до кредитування МСБ були застосовані центральними банками Вірменії, Білорусі, Чилі, Єгипту, Грузії, Угорщини, Індонезії, Кувейту, Мексики, Північної Македонії, Пакистану, Філіппін, Росії, Шрі-Ланки, Таїланду, Туреччини, ОАЕ. [1, 2, 3]

✓ посилення стабілізаційної ролі фіскальної політики. Державні стабілізаційні програми Уряду потрібно пріоритетно спрямовувати на проекти створення робочих місць (особливо в частині локалізації виробництва та імпортозаміщення). Це дозволить ефективно зв'язувати нову грошову масу економіки та покращити її кругообіг, знизити ризики структурної інфляції, запобігти втраті трудових ресурсів країни (вимушеної трудової міграції).

✓ форми державної участі у стабілізаційному відновленні виробничого потенціалу країни - пільгові умови кредитування, кредитні гарантії, субсидії на створення робочих місць, державне замовлення, допомога в отриманні міжнародних грантів та позик. [1, 2, 3]

✓ продовження структурних реформ у судовій та правоохоронній системі поступово покращуватимуть правові передумови бізнес-активності та захисту прав власності. Це сприятиме притоку приватних бізнес-інвестицій в країну.

✓ продумана структурна політика дозволить поступово перевести економіку на ринкові умови функціонування і створити диверсифікований конкурентоспроможний приватний сектор.

✓ окремий ресурс залучення приватного іноземного капіталу в Україну знаходиться в частині тих транснаціональних компаній, чії виробничі бізнес-підрозділи залишили російську територію.

✓ для залучення інвесторів важливо реалізовувати проекти відновлення та розвитку фізичної інфраструктури. Якісна інфраструктура потенційно знижує трансакційні витрати інвестора і підвищує готовність інвестувати кошти у бізнес-проекти. [1, 2, 3]

✓ конструктивна взаємодія монетарної та фіскальної політики є особливо критичним питанням під час структурних криз, коли руйнуються традиційні виробничі і фінансові зв'язки економіки, коли руйнується базис, на основі якого вибудовуються інструменти державної політики. [1, 2, 3]

Уряд та НБУ повинні дотримуватися єдиної політики макроекономічної стабілізації, координації фіскальної та монетарної політики, підтримки виробництва, зайнятості та доходів населення, ураховуючи зміну поточних умов функціонування економіки та високі військові ризики. Чинне законодавство передбачає можливість спрямування діяльності Національного банку на підтримку економіки, якщо це не суперечить цілям цінової та фінансової стабільності. [1, 2, 3]

Отже, зараз склалися умови, коли зосередження діяльності центрального банку на підтримці економіки, відновленні її продуктивності і трансмісійних механізмів, відповідає і цілям центрального банку, і цілям Уряду. Узгоджену позицію України важливо змістовно та послідовно представляти для міжнародних партнерів (насамперед у переговорах з МВФ), оскільки без їх підтримки опції успішного відновлення національної економіки - не існує.

Список використаних джерел:

1. Офіційний сайт НБУ: Про іпотечне кредитування. URL: <https://bank.gov.ua/ua/stability/mortgage>; 2. Андрєєва Г.І. Інструменти і технології іпотечного кредитування. *Економіка: проблеми теорії та практики*. Дніпропетровськ: ДНУ. 2015. Т.3. №200. С.641-650; 3. Базилевич В. *Іпотечний ринок*. К.: Знання, 2018. 717 с.

**Жуковська В. М., д-р екон. наук, професор**  
**Доманська Д. Ю., здобувач вищої освіти ступеня бакалавр**  
**Державний торговельно-економічний університет, Україна**

### **Digital-технології та людський капітал: досвід компанії Amazon**

Людський капітал є найціннішим ресурсом компанії, що забезпечує її сталий розвиток та постійну модернізацію. Він являє собою набір теоретичних та практичних навичок, досвіду, знань працівників, який забезпечує отримання прибутку в результаті діяльності організації. Потреба у кваліфікованих фахівцях змушує підприємства залучати нові методи підбору та управління персоналом, а саме ті, що використовують цифрові технології [1].

Активне застосування digital-технологій в HR допомагає збільшувати конкурентоспроможність підприємства на ринку, а також дозволяє зменшити витрати на процеси управління персоналом. До таких цифрових технологій відносяться засоби Big Data, Internet, різноманітне програмне забезпечення, що виявляє бажання споживача на просторах соціальних мереж та сприяє організації комунікації між співробітниками. На етапі відбору потенційних працівників використовуються такі медіа-простори як LinkedIn, Buddy, Jive [2].

Amazon – це один з найбільших у світі рітейлерів, який працює у напрямі e-commerce [2]. Заснована компанія 1994 року Джефом Безосом. Вона налічує понад 1,3 млн співробітників по всьому світу, більше 60 тис. вакансій щорічно та має складну штатну структуру [3, 4]. З початку свого існування підприємство тримає вектор на максимальну автоматизацію багатьох процесів: від складських операцій до зв'язку з кінцевим споживачем, тому не дивно, що Amazon є прибічником цифрових HR-технологій.

Компанія застосовує в управлінні персоналом такі технологічні рішення як: штучний інтелект, хмарні сховища та обчислення, криптоаналітику тощо [4]. Розглянемо конкретні приклади використання digital-технологій для покращення та примноження людського капіталу Amazon:

1. Задля профілактики звільнення цінних та висококваліфікованих співробітників було розроблено систему «Nostradamus». На основі зібраних даних проводився глибокий аналіз та встановлювалась динаміка змін настроїв, планів працівників стосовно кар'єри в компанії та інших показників. Загалом було виявлено 28 сигналів, які вказують на високу ймовірність залишення працівником своєї посади, серед яких низький рейтинг ефективності, довгі роки служби, дані про участь співробітника у сторонніх від його обов'язків робочих

процесах, його активність на платформах для пошуку роботи. Дана система має точність 70%, що допомагає вчасно проводити додаткові співбесіди, націлені на окреслення позитивних сторін роботи в компанії [4]. Разом з тим підприємство отримало підвищення рівня довіри співробітників та їх залучення у роботу.

2. Чат-боти на основі штучного інтелекту застосовуються в Amazon задля зменшення навантаження на HR-команду, даючи змогу співробітникам отримувати відповіді на лаконічні, чіткі та поширені питання стосовно робочого процесу. Проте дана інновація є успішною лише в деяких регіонах, наприклад в Азії, і вимагає постійного вкладення ресурсів у забезпечення функціонування чат-ботів, тому глобального поширення не набула [4].

3. Щодня Amazon проводить аналіз настрою кожного співробітника: від штатного водія до керівника фінансового відділу, через індивідуальний обліковий запис на платформах компанії. При цьому задається всього одне питання різного характеру стосовно загальної атмосфери на робочому місці. Після обробки відповідей системою, менеджер з управління персоналом отримує звіт та на його основі розробляє рекомендації для відповідних департаментів, де є потреба втрутитись в процес взаємодії співробітників [4].

4. Додаток «Hallmark» розроблений компанією для того, щоб фіксувати в ньому важливі для всього колективу дати: дні народження, ювілеї, пам'ятні дати кожного працівника. Таким чином підтримується позиція турботи про кожного, адже регулярно надходять сповіщення колегам стосовно днів народжень або річниць роботи у компанії [4].

5. Amazon розробив віртуальний простір «Voice of Associates», де в будь-який час співробітники анонімно або відкрито публікують власні побажання стосовно організації роботи на тому чи іншому етапі, відгуки і коментарі для привернення уваги керівництва відділу чи компанії, запитання тощо. Відбувається взаємодія не лише підлеглих з керівниками, а й між колегами, а також пришвидшується процес передачі інформації від найнижчих посад до найвищих, в тому числі до менеджерів управління персоналом [4].

Незважаючи на швидкі темпи розвитку інновацій, в компанії Amazon спостерігаються і негативні прояви використання цифрових технологій в управлінні людським капіталом. Програмне забезпечення може давати збій, що призводить до призупинення комунікації в колективі, коли альтернативні варіанти не застосовуються. Також необхідно використовувати більше ресурсів для навчання працівників користуватись залученими технологіями, та для регулярного оновлення технічних характеристик відповідними професіоналами. Діджиталізація в управлінні персоналом не знівелює людський фактор, оскільки поповнення баз даних потребує механічного введення, при якому можуть бути допущені помилки, які в свою чергу в змозі спричинити збій роботи програмного забезпечення [3].

Застосування інновацій безумовно підвищує ефективність роботи HR-менеджерів, покращує якісні та кількісні характеристики обробки даних, а також дозволяє підтримувати швидку комунікацію між співробітниками. Сьогодні все більшого поширення набуває залучення цифрових технологій для керування людським капіталом у великих компаніях, яскравим прикладом чого є Amazon.

Не дивлячись на можливі перешкоди технічного характеру, розвиток організації управління персоналом продовжуватиме рухатись у напрямку цифровізації.

Список використаних джерел

1. Федорова Ю., Лазько К., Шешкін С. Людський капітал: проблеми та перспективи розвитку. Адаптивне управління: теорія і практика. Серія Економіка 15. 2023. № 30. URL: ; 2. Жуковська В. М. Цифрові технології в управлінні персоналом: сутність, тенденції, розвиток. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія Економіка і менеджмент. 2017. № 27(2). С. 13-17; 3. What Amazon's human resources issues tell us about the state of HR tech. URL: <https://www.oysterhr.com/library/the-state-of-hr-tech> (дата звернення 06.03.2024); 4. Innovation At Amazon Through Culture And HR Technology. URL: <https://www.knowledgeridge.com/expert-views/innovation-at-amazon-through-culture-and-hr-technology> (дата звернення 06.03.2024).

**Заславська О. І., канд. екон. наук, доцент  
Ужгородський національний університет, Україна**

### **Майбутнє фінтех-індустрії: оцінка трендів**

Подібність основних фінансових послуг у різних банках вимагає від даної галузі радикальних змін. Зауважимо, що останніми роками на фінансовому ринку спостерігаються дві тенденції: перша – класичні банки вкладають все більше коштів у новітні технології; друга – необанки розширюють спектр власних послуг, посилюють сектори ризик-менеджменту та фінансової безпеки, таким чином наслідуючи традиційну банківську діяльність. Все це призводить до того, що зазначені тенденції прямують до розвитку концепції моделі фінансової установи майбутнього, яка містить інноваційність необанків та масштаби діяльності класичних банків.

Хоча фінтех давно став ключовим трендом у світовій фінансовій системі, однак дана сфера містить чимало індивідуальних напрямів та тенденцій розвитку з огляду стан зовнішнього середовища. Наприклад, пандемія COVID-19 стимулювала попит та розвиток технологій надання фінансових послуг в онлайн-режимі, а у 2023 році ключовим трендом у фінтеху стала кібербезпека через значне зростання кіберзлочинності. Відповідно, регулятори фінансових ринків зосереджують увагу на стимулюванні та підтримці інноваційного розвитку учасників цих ринків [1].

Експерти вже визначилися із трендами фінтех-галузі, які будуть актуальними у 2024 році [2]:

1. Штучний інтелект (ШІ). Банки та інші фінансові установи можуть здобути безліч переваг від упровадження штучного інтелекту. Ця технологія не лише сприятиме поліпшенню клієнтського досвіду, а й дозволить галузі значно скоротити витрати. Прогнозується, що до 2030 року завдяки прискореному



розвитку та впровадженню штучного інтелекту банки зможуть заощадити до 1 трлн. дол. США, а глобальний ВВП може зрости на 14 %.

2. Кібербезпека. Хоча ШІ має достатньо переваг, однак завдяки йому більш складними стали кібератаки. Тому фінтех-компаніям необхідно постійно удосконалювати власну кібербезпеку. За прогнозами очікується, що до кінця 2025 року фінансові збитки від кібератак складатимуть понад 10 трлн. дол. США на рік (до прикладу, у 2021 році цей показник був на рівні 6 трлн. дол. США). Тож, якби кіберзлочинність була країною, вона була б мала третю за величиною економіку у світі після США та Китаю. Отже, зростання кібератак зумовить збільшення витрат на кібербезпеку. Передбачається, що за 3-4 роки їхній сумарний обсяг у світі становитиме близько 340 млрд. дол. США і зростатиме щороку на 10 %.

3. Суперапи (SuperApps). Найчастіше поняття «суперап» вживають, описуючи мобільний застосунок із безліччю можливостей та функцій. Як-от, платіжний суперап, який містить послуги BNPL («buy now pay later» – «купуйте зараз, платіть пізніше») та купівлі-продажу криптовалют, або соціальна мережа з можливістю здійснення покупок. Наразі у світі є 2,4 млрд. активних користувачів різних суперапів, тобто кожен третій житель планети. Тренд суперапів стає все популярнішим у технологічному світі. Очікується, що обсяг світового ринку суперапів, до 2030 року щороку зростатиме на 27 %.

4. Цифрові гаманці. Економіки розвинених країн світу, які раніше були схильні до підтримки традиційних форм оплати, нині активно переходять до цифрових платежів. Згідно із різними прогнозами вже за два роки найбільш популярним методом оплати в електронній комерції у всьому світі стануть цифрові гаманці (54 %), а обсяг їхнього ринку перевищить 10 трлн. дол. США.

5. CBDC (central bank digital currency – цифрова валюта центрального банку). До 2030 року обсяг платежів через CBDC щороку сягатиме 200 млрд. дол. США. До прикладу у 2023-ому цей показник склав 100 млн. дол. США, тобто у 2000 разів менше. За даними Банку міжнародних розрахунків у наступні 5-7 років з'явиться близько 15 CBDC. Однак десятки центробанків у світі не мають наміру впроваджувати такі цифрові валюти, адже турбуються про потенційні наслідки для фінансової системи. Серед проблем, пов'язаних із впровадженням CBDC, ключовими називають такі, як: можливий негативний вплив на банківський сектор, потреба у значних інвестиціях в інфраструктуру, складнощі з транскордонними платежами та відстеженням підозрілих транзакцій, збільшення нерівності доходів тощо.

Що стосується України, то наразі присутня низка перешкод для нормального розвитку фінтех-індустрії в нашій державі. Насамперед, це – війна, яка скоротила вітчизняний сектор фінансових інновацій майже на 70 % та спровокувала реалізацію інших бар'єрів. До них відносять: політичну та економічну нестабільність, відтік кадрів, брак фінансування, законодавчі обмеження, посилення контролю з боку наглядових органів.

З іншого боку поштовх для розвитку фінтеху в Україні можуть дати: закінчення війни, запуск екосистем з використанням Open API та відкритого банкінгу, залучення нових інвестицій, адаптація законодавства до змін фінтех-

ринку, експансія на європейський ринок та глибша взаємодія з екосистемами інших країн [2].

Незважаючи на чимало проблем, які ще необхідно вирішити та подолати, неможливо ігнорувати те, що фінансовий світ нестримно переходить у цифровий простір, і кожен учасник ринку повинен удосконалювати роботу у цьому напрямі, аби зберегти свої позиції у висококонкурентному середовищі.

Список використаних джерел:

1. Панасюк В. Необанки кинулись запроваджувати ШІ: огляд банківських інновацій у 2023-му від експерта. 2024. URL: <https://meta.ua/uk/news/economics/119517-neobanki-kinulis-zaprovadzhuvat-shi-oglyad-bankivskih-innovatsii-u-2023mu-vid-eksperta>; 2. Фінтех тренди 2024. Українська асоціація фінтех та інноваційних компаній. URL: <https://fintechua.org/fintech-trends-2024>.

**Ключник Л.В., доктор філософії (PhD)**

**Державна установа «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України», Україна**

### **Фінансові інновації як детермінанти розвитку фінансової інклюзії в Україні**

Використання інноваційних інструментів в умовах сьогодення забезпечить розвиток вітчизняної економіки, оскільки вона є сприйнятливою до фінансових інновацій. Це свідчить про те, що інклюзивний розвиток економіки є важливою детермінантою та ключовим показником забезпечення високого рівня фінансової грамотності населення, однаковий доступ до фінансових продуктів і послуг, незалежно від рівня доходу, освіти чи місця проживання. Необхідно забезпечити розвиток фінансової інклюзії на основі залучення інноваційних технологій, а саме: популяризація мобільних платежів, адаптація блокчейну до особливостей вітчизняного ринку, створення електронних грошей, розробка соціальних програм для вразливих груп населення. Отже, ключовою умовою фінансової інклюзії в Україні повинна стати: доступність, швидкість та зручність фінансових продуктів і послуг для всіх категорій населення, попри виклики воєнного часу.

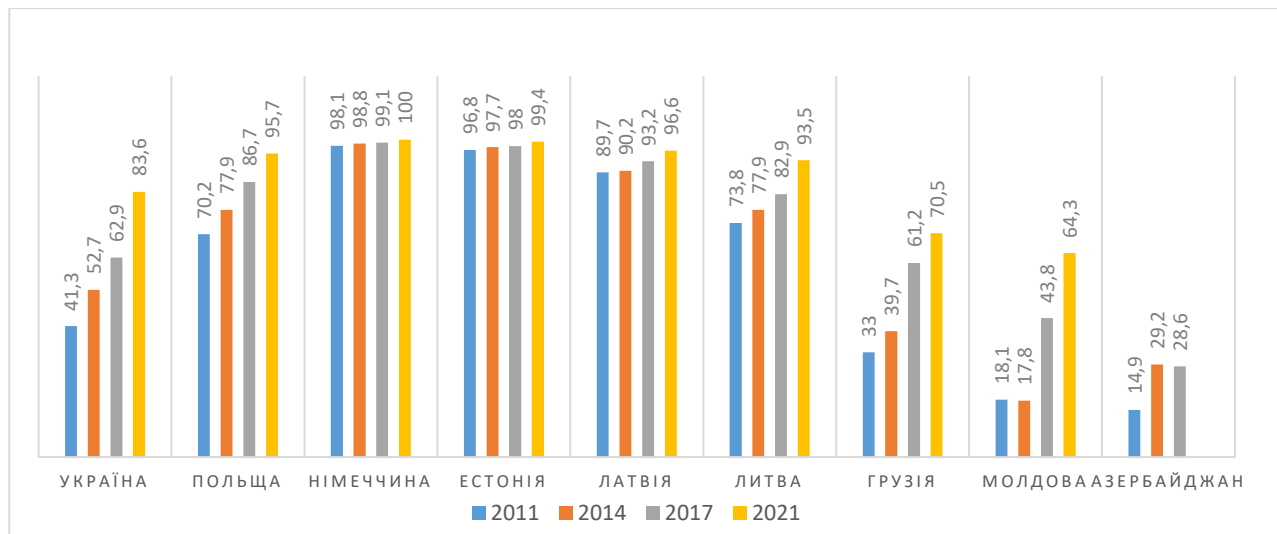
Фінансова інклюзія та доступ до цифрових інновацій є взаємопов'язаними, оскільки більшість її показників використовуються сучасними інформаційними технологіями. Особливої важливості це відбулося під час пандемії COVID-19 та в пост-кризовому відновленні.

Світовим Банком було визначено ряд індикаторів фінансової інклюзії, основними з яких є: наявність фінансового рахунку, позики коштів з різних джерел (в тому числі екстрені позики з терміном повернення у період 7-30 днів), наявність у населення кредитів (в тому числі іпотечних), наявність депозитів, наявність доступу до мережі Інтернет, використання мобільного додатку банків,

здійснення онлайн-платежів, присутність фінансових труднощів внаслідок пандемії COVID-19 та інше. Кожен з індикаторів також є у розрізі статі (чоловіки/жінки); наявності освіти (з/без вищої освіти); працюючі/безробітні; бідніші (40%)/багатші (60%); віку (молодші (15-24 роки)/старші (25+ років)); місця проживання (містяни/селяни) [1].

Необхідно зазначити, що основою розвитку фінансової інклюзії є наявність фінансового рахунку, оскільки його наявність дає можливість отримати фінансові послуги, а чинником, який її підвищує є доступ до мережі Інтернет (рис. 1).

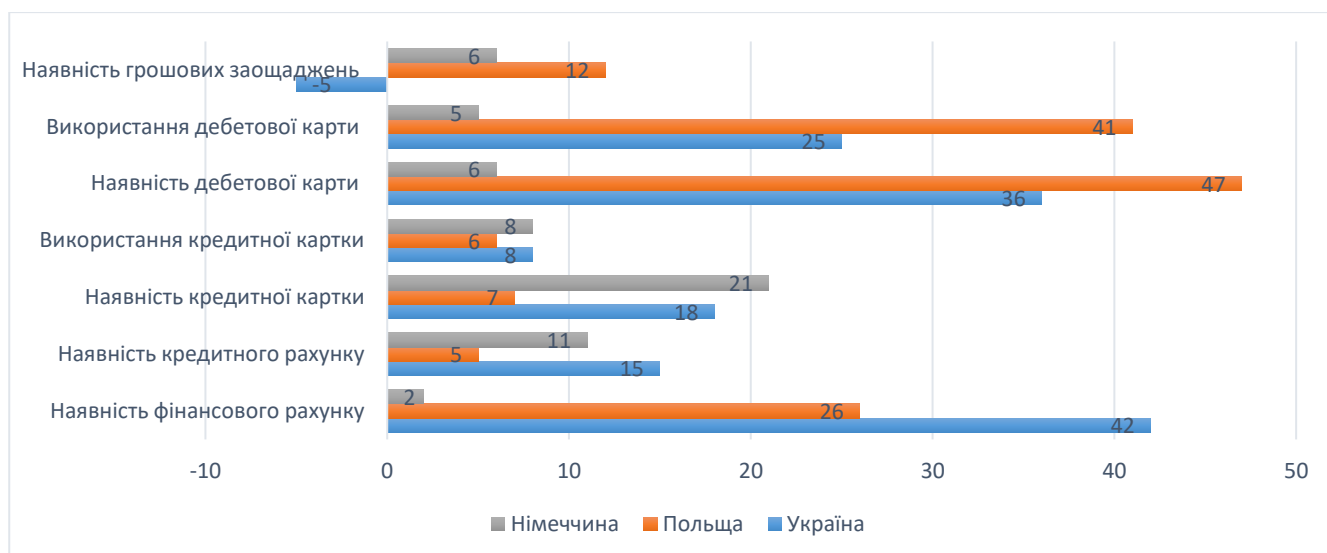
Дані рис. 1 свідчать, що за аналізований період показник наявності фінансових рахунків у населення країн Європейського Союзу (а саме Німеччина, Естонія, Латвія та Литва) перевищував значення 90%. У Польщі, Україні та Молдові показник набув значного зростання в період після 2017 р., що відбулося завдяки впливу пандемії COVID-19, а отже, цифровізацією усіх сфер життя. Варто зазначити, що Україна має потенціал для розвитку фінансової інклюзії через підвищення рівня довіри населення до банківської системи, оскільки на даному етапі це одна з головних причин нижчих показників фінансової інклюзії [3].



**Рис. 1. Наявність фінансових рахунків у населення, 2011-2021 рр., %**  
Джерело: складено за [1]

Ще однією детермінантою, яка свідчить про розвиток фінансової інклюзії в Україні є вищі значення темпів приросту певних показників, порівняно з країнами Європейського Союзу (Німеччиною та Польщею) (рис. 2).

Дані рис. 2 свідчать про приріст показників фінансової інклюзії в Україні в 2021 р. у порівнянні з 2011 р., за виключенням показника наявності певних грошових заощаджень (-5%). Також необхідно зазначити про показник наявності певного виду займу коштів, значення якого в Україні було найвищим (+15%), в Німеччині +11%, в Польщі +5%.



**Рис. 2. Приріст основних показників фінансової інклюзії на прикладі України, Польщі та Німеччини, 2021 р. у порівнянні з 2011 р., %**

*Джерело: складено за [1]*

Отже, розвиток фінансової інклюзії в економічному зростанні України, так як і країн Європейського Союзу, є досить важливим, адже підвищення її рівня є основою доступу до фінансових продуктів та послуг для усіх верств населення. Враховуючи ключові показники фінансової інклюзії України та деяких країн Європейського Союзу, варто будувати стратегію розвитку України у післявоєнний період на прикладі європейських країн.

Список використаних джерел:

1. Global Financial Inclusion / DataBank. DataBank / The World Bank. URL: <https://databank.worldbank.org/source/global-financial-inclusion#>;
2. Кривич Я. М., Мартянова Ю. А. Криза довіри до банків: зміст, форми прояву та наслідки. Ефективна економіка. 2019. № 11. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7388>. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2019.11.46>

**Кричевська Т.О., д-р екон. наук, ст. наук. співр.,  
ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України», Україна**

### **Типологізація цифрових токенів як інструмент пізнання будови метавсесвіту**

Як відомо, термін «метавсесвіт» вперше з'явився на сторінках науково-фантастичного роману-антиутопії Н. Стівенсона «Снігопад», опублікованого 1992 р. Герої роману поєднують життя в незатишному, сповненому небезпек і фрагментованому реальному світі з іншим життям в іммерсивному віртуальному світі, де вони існують і взаємодіють у вигляді аватарів і можуть виконувати зовсім інші ролі, ніж у реальному житті. Так, головний герой роману Хіро

Протагоніст є довізником піци у реальному світі і хакером у віртуальному. Автор проникливо називає цей світ не просто віртуальним, відокремленим від реального, а Метавсесвітом (Metaverse). Одним із значень префіксу meta-, згідно зі словником Merriam-Webster, є «більш всеосяжний, що виходить за межі». Метавсесвіт роману Н. Стівенсона, з одного боку, відображає складності реального світу, а з іншого – породжує нові можливості і небезпеки. Віртуальний та реальний світи в романі не ізольовані, а віртуальний наркотик Снігопад загрожує існуванню обох реальностей.

Сьогодні термін метавсесвіт використовується як концептуальна структура, що охоплює цифровий простір, де люди взаємодіють між собою та з цифровими об'єктами за посередництвом технологій віртуальної та доповненої реальності. Сама можливість використання цифрових технологій для виконання окремих операцій, потрібних для життя в реальному світі, саме по собі не є ознакою формування метавсесвіту. Активізація такого дискурсу, на нашу думку, пов'язана з поєднанням трьох тенденцій: 1) поширенням технології децентралізованих взаємодій (як-от технологія розподіленого реєстру); 2) посиленням інтероперабельності різних віртуальних світів і 3) посиленням зв'язків між реальним і віртуальним світами з метою чи то шумпетеріанського «творчого», чи то просто руйнування існуючих інститутів.

Розбудова метавсесвіту не схожа ані на будівництво будинку від проекту до котловану, фундаменту, зведення стін і т.п., ані на будівництво міста за чітким планом забудови. Радше відповідні технології, як-от блокчейн, стають свого роду каркасом, на якому різні суб'єкти з найрізноманітнішими цілями спільно створюють картину віртуального світу, розміщуючи там окремі пазли цієї картини. Звичайно, для людства важливо з не надто великим запізненням розуміти, яка картина вибудовується, тож постає питання про адекватний інструментарій дослідження метавсесвіту. На нашу думку, в цьому сенсі продуктивним є аналіз простору криптоактивів і типологізація цифрових токенів. Після появи першої криптовалюти біткоїна здавалося, що це будуть різноманітні замітники грошей. Проблема визначення їх місця в метавсесвіті полягала лише в з'ясуванні положення в таксономії цифрових валют. Зокрема, в одному з досліджень МВФ 2016 р. автори пропонують схему, яка визначає криптовалюти як децентралізовані, віртуальні, конвертовані (в товари, послуги, гроші реального світу) цифрові валюти, що використовують технології криптографії для підтвердження платежу [1,2]. Вже через кілька років простір віртуальних цифрових токенів настільки змінюється і ускладнюється, що експерти та регулятори переходять від використання поняття криптовалюта до більш широких понять *віртуального активу* і *криптоактиву*. У Регламенті ЄС «Про ринок криптоактивів» 2023/1114 від 31 травня 2023 р. криптоактив визначається як «цифрове представлення цінності або прав, які можуть передаватися та зберігатися в електронному вигляді за допомогою технології розподіленого реєстру або подібної технології» [3]. Станом на 3 березня 2024 р. на сайті [coinmarketcap.com](https://coinmarketcap.com) було представлено дані про 8889 віртуальних цифрових токенів, сукупна капіталізація яких становила близько 2,4 трлн дол. США. Отже, існування цінності і відносин у метавсесвіті за допомогою

технології розподіленого реєстру забезпечується за посередництвом віртуальних цифрових токенів, тому аналіз їхніх характеристик і видів може пролити світло на процеси формування метавсесвіту.

Термін токен походить від староанглійського *tasn* – знак [4]. У фізичному світі це об'єкт, що або представляє цінність (наприклад, жетони казино), або надає доступ до іншого об'єкта (наприклад, жетони гардеробу) чи послуги (наприклад, старі телефонні жетони, жетони для поїздки в метро). Для визначення віртуального цифрового токена підходить наведене вище визначення криптоактиву. Головною відмінністю токена від електронного документу є його інтеграція в розподілену базу даних, що використовує технологію криптографії [5]. Як обґрунтовують П. Френі, Е. Ферро, та Р. Монкада, процес токенизації – це не лише інкапсуляція вартості в рахункові одиниці, якими можна торгувати, – токени або коїни. Потенціал токенизації з точки зору творчого руйнування вони вбачають, *по-перше*, у поширенні можливості поділу цінності на дрібні частини та її продажу на нові об'єкти: репутацію, роботу, авторські права, корисність та права голосу, витрачений час, увагу і т.п., що може сприяти більш справедливому перерозподілу багатства та влади, а *по-друге*, у забезпеченні переходу від пасивного спостереження за реакцією екосистеми до активного проєктування законів екосистеми, спрямованого на досягнення бажаного результату. Як зазначають вчені, в економіці інновації виникають та поширюються шляхом внесення змін в умовах встановлених правил та спостереження за тим, як така відносно жорстка структура реагує на зміни. В токеноміці ж інновації відбуваються шляхом розробки правил, що регулюють поле гри таким чином, щоб поведінка стейкхолдерів відповідала певній меті. Таким чином, токен виступає як соціально-економічний інструмент, що сприяє координації діяльності учасників регульованої екосистеми для досягнення цільової функції мережі за допомогою систем стимулювання [6]. Ось чому типологізація віртуальних токенів стає корисним інструментом у дослідженні будови метавсесвіту, динаміки та закономірностей його розвитку.

Спираючись на наукові дослідження інших вчених, аналітичні та регуляторні акти міжнародних організацій та національних і наднаціональних регуляторів, вивчення екосистем різних криптоактивів ми пропонуємо класифікувати віртуальні токени за характеристиками, об'єднаними у чотири групи: 1) технологічні характеристики; 2) взаємодія з соціально-економічними системами реального світу; 3) внутрішні функціональні характеристики токена; 4) механізми координації поведінки учасників екосистеми токена.

До *технологічних характеристик*, за якими можна класифікувати токени, можна віднести: 1) механізми консенсусу в блокчейні; 2) відкритість блокчейну; 3) місце токена у технологічному стеку (нативні; токени додатків, розміщених на чужому блокчейні); 4) рівні зв'язків токена; 5) кількість блокчейнів, в яких використовується токен; 6) можливість відстежувати токен у мережі. До *внутрішніх функціональних характеристик* токена належать: 1) спалюваність; 2) термін придатності; 3) можливість витратити; 4) подільність; 5) взаємозамінність; 6) можливість торгувати токеном. До *характеристик взаємодії токена з соціально-економічними системами* реального світу

належать: 1) функції (платіжні токени, токени цінних паперів, токени корисності, невзаємозамінні токени); 2) регульованість; 3) ідентифікованість емітента; 4) механізми стабілізації цінності токена. До *характеристик механізмів координації поведінки учасників екосистеми токена* належать: 1) основа цінності токена (де-юре); 2) стратегія пропозиції токена; 3) чинники ринкового попиту на токен (де-факто).

Така типологізація токенів дає змогу аналізувати ключові аспекти формування метавсесвіту – розвиток окремих віртуальних світів, зв'язків між ними і їхніх зв'язків з реальним світом.

Список використаних джерел:

1. IMF Staff Discussion Note. Virtual Currencies and Beyond: Initial Considerations. *IMF*. 2016. URL: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/sdn/2016/sdn1603.pdf>;
2. Кричевська Т. Криптовалюти: фактори зростання та регуляторні реакції. *Ефективна економіка*. 2017. № 12. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5957>;
3. Regulation (EU) 2023/1114 of the European Parliament and of the Council of 31 May 2023 on markets in crypto-assets. *EUR-Lex*. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2023/1114/oj>;
4. Token. *Wictionary*. URL: <https://en.wiktionary.org/wiki/token#Etymology>;
5. Garrido J. M. Digital Tokens: A Legal Perspective. *IMF Working Paper*. March 2023. WP/23/151. URL: <https://www.imf.org/en/Publications/WP/Issues/2023/07/28/Digital-Tokens-A-Legal-Perspective-537041>;
6. Freni P., Ferro E., Moncada R. Tokenomics and blockchain tokens: A design-oriented morphological framework. *Blockchain: Research and Applications*. Volume 3. Issue 1. March 2022. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2096720922000094>

**Майбородіна Н.В., канд .фіз.-мат. наук, доцент**

**Герасименко В.П., канд. техн. наук, доцент**

**ВП НУБіП України "Ніжинський агротехнічний інститут", Україна**

## **Використання математичного апарату для прогнозу рівня заробітної плати в галузі освіти України**

Заробітна плата – це винагорода, обчислена, як правило, у грошовому виразі, яку за трудовим договором роботодавець виплачує працівникові за виконану ним роботу.

Розмір заробітної плати залежить від складності та умов виконуваної роботи, професійно-ділових якостей працівника, результатів його праці та господарської діяльності підприємства [1].

Заробітна плата є основним показником, який визначає рівень матеріального добробуту освітян. Належна оплата праці є не лише запорукою матеріального добробуту освітян, а й впливає безпосередньо на якість освіти в Україні.

Метою даного дослідження є прогноз середньомісячної заробітної плати освітян на 2024 рік в сучасних умовах. З цією метою було використано дані за 2017 – 2023 роки з сайту Державної служби статистики України [3]. Дані згруповано і наведено в таблиці 1.

Таблиця 1.

**Середньомісячна заробітна плата в сфері освіти  
(у розрахунку на одного штатного працівника)**

Рік	I квартал, грн	II квартал, грн	III квартал, грн	IV квартал, грн
2017	5292	6090	5778	6270
2018	6412	7349	6968	7444
2019	7398	8441	8078	8634
2020	8382	9261	9249	10198
2021	10770	12188	11570	12723
2022	11431	11907	11258	13429
2023	11056	13027	12180	

Для побудови моделі був обраний табличний процесор Excel, в якому вже є вбудовані функції та інструменти аналізу статистичних даних. Використаємо побудову лінії тренду з можливістю відображення коефіцієнта апроксимації  $R^2$  з подальшим аналізом для вибору адекватної моделі.

У багатьох практичних випадках моделювання економічних явищ і процесів лінійними моделями дає цілком задовільний результат і може використовуватися для аналізу і прогнозування [2]. В якості вхідних даних моделі було використано середні значення середньомісячної заробітної плати по 2017 – 2023 рокам, які наведено в таблиці 3.

Таблиця 3.

**Середні значення середньомісячної заробітної плати**

Роки	Середні значення середньомісячної заробітної плати
2017	5857
2018	7043
2019	8138
2020	9273
2021	11813
2022	12006
2023	

Під час дослідження був проведений аналіз з вибору лінії тренду, яка відповідає адекватному значенню величини достовірності апроксимації  $R^2$ . Результатом дослідження є вибір лінійної функції, для якої значення величини достовірності апроксимації  $R^2 = 0,97$  (рис. 1).





Рис. 1 Модель середньомісячної зарплатної плати освітян

Емпірична модель середньомісячної зарплатної плати освітян має вигляд

$$y = 1319,7x + 4402,9. \quad (1)$$

Теоретична модель середньомісячної зарплатної плати освітян має вигляд

$$y = 1319,7x + 4402,9 + u \quad (2)$$

де  $u$  – випадкова (стохастична) складова моделі.

Емпіричні коефіцієнти регресії  $\hat{a}_0 = 4402,9$ ,  $\hat{a}_1 = 1319,7$  є лише оцінками теоретичних коефіцієнтів  $a_0$ ,  $a_1$ , а модель відображає лише загальну тенденцію в поведінці досліджуваних змінних. Індивідуальні значення змінних, з різних причин, можуть відхилятися від модельних значень. Саме тому в модель вводиться випадкова складова  $u$  – відхилення теоретичних значень від емпіричних. Однак модель є незамінним і дуже якісним інструментом для аналізу та прогнозування економічних процесів і явищ.

Використовуючи знайдену модель (1), можна одержати прогнозоване середнє значення середньомісячної зарплатної на 2023 рік в розмірі 13640,8 грн, а на 2024 рік – 14960,5 грн.

В умовах воєнного стану в кінці 2022 року Верховна Рада України прийняла закон «Про Державний бюджет на 2023 рік», у якому основні видатки було передбачено на обороноздатність України та соцзабезпечення [4]. В проєкті держбюджету на 2024 рік загалом на освіту закладено 178,8 млрд грн, з них 148,5 млрд – загальний фонд МОН. Це майже на 22% більше, ніж 2023 року.

Міністерство освіти і науки заклало збільшення фінансування за багатьма бюджетними статтями. Збільшення освітньої субвенції дасть змогу підвищити зарплати працівникам освіти: на 10% з 1 січня і ще на 12% з 1 липня (за тарифною сіткою) [5].

Одержані прогнозовані значення показують, що середньомісячна заробітна плата освітян в 2024 році збільшиться на 9,7% в порівнянні з 2023 роком, що співпадає з запланованими заходами по підвищенню заробітної плати державою на 10 – 12%.

На основі проведених досліджень одержана адекватна модель середньомісячної заробітної плати освітян, яку можна використовувати в подальших дослідженнях для аналізу економічних показників, процесів та явищ сучасного економічного простору.

Список використаних джерел:

1. Закон України "Про оплату праці" (Відомості Верховної ради України (ВВР), 1995, №17, ст. 121 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/108/95-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 29.01.2024); 2. Майбородіна Н.В. Економетрика: навчальний посібник. Ніжин: ПП Лисенко М.М., 2021. 280 с.; 3. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 29.01.2024); 4. Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/news/derzhbyudzheta-na-2023-rik-vidatki-na-osvitu-ta-nauku> (дата звернення: 29.01.2024); 5. Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/news/proyekt-derzhbyudzheta-2024-planuyemo-pidvishiti-zarplati-pracivnikam-osviti-i-profinansuvati-ukritya-ta-nush> (дата звернення: 29.01.2024).

**Мельник К.М., канд. екон. наук, доцент**

**Щербатюк О.П., здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії\***  
**Уманський національний університет садівництва, Україна**

### **Сутність та необхідність регулювання банківської діяльності в Україні**

Нині Україна проходить складний період реформ, спрямованих на модернізацію та інтенсифікацію вітчизняного банківського сектору. Нагляд і регулювання банківської діяльності виступають однією з основних умов забезпечення фінансової стійкості. Потреба в інституті банківського нагляду виникла внаслідок особливої соціальної значущості і відповідальності банків перед суспільством.

Криза довіри до банківських інститутів внаслідок їх нездатності виконувати узяті на себе зобов'язання викликає дезорганізацію грошової сфери і зростання соціальної напруженості. Саме з цієї причини банки традиційно

---

\* Науковий керівник – К.М. Мельник, канд. екон. наук, доцент

знаходяться під пильним наглядом спеціально створених для цього органів державного управління.

Згідно з українською енциклопедією банківської справи зазначено, що банківське регулювання – це одна з функцій держави, яка встановлює систему норм, що регулюють діяльність банків, визначає її загальні принципи, порядок здійснення банківського нагляду та відповідальність за порушення банківського законодавства [1].

О. Орлюк підтримує концепцію банківського нагляду, визначену в законі, і визнає, що терміни «банківське регулювання» та «банківський нагляд» стосуються (різних) взаємодоповнюючих видів діяльності. Він позиціонує банківське регулювання як одну з форм державного управління, систему заходів, за допомогою яких держава через центральний банк (або інший уповноважений орган) забезпечує стабільне та безпечне функціонування банків і запобігає нестабільним процесам у банківському секторі [2].

В. Грушко та інші економісти під банківським наглядом розуміють насамперед моніторинг процесів, що відбуваються в банківському секторі на різних етапах функціонування банків, а саме: створення нових банків та їх установ, здійснення банківських операцій, реструктуризації та ліквідації банків. Водночас органи регулювання та нагляду мають повноваження вживати певних коригувальних заходів та здійснювати примусовий вплив з метою регулювання діяльності банків[3].

Вважаємо, що сутність визначення поняття «банківське регулювання» найбільш вдало виразив В. Міщенко: «по-перше, це розробка та прийняття законодавчих актів, що регламентують діяльність банків. По-друге, прийняття відповідними органами, уповноваженими державою, положень, що регламентують функціонування банків, у вигляді інструкцій та директив. Вони ґрунтуються на чинному законодавстві та визначають і роз'яснюють основні положення законів. Положення законодавства визначають такі обмеження щодо поведінки банків, які сприяють надійному та ефективному функціонуванню банківської системи [4].

Регулювання банківської діяльності є важливою складовою фінансової системи, яка забезпечує стабільність банків та економіки в цілому. Це досягається шляхом контролю ризиків, забезпечення ліквідності та капіталу, захисту інтересів клієнтів та запобігання фінансовим злочинам.

Основну мету регулювання банківської діяльності викладено у Законі України «Про банки і банківську діяльність» – це правове забезпечення стабільного розвитку і діяльності банків України та створення належного конкурентного середовища на фінансовому ринку, забезпечення захисту інтересів вкладників і клієнтів банків, створення сприятливих умов для розвитку економіки України та підтримки вітчизняного товаровиробника [5].

Інструменти регулювання банківської діяльності – це набір заходів, які застосовуються державними регуляторами з метою забезпечення стійкості та ефективності банківської системи та захисту інтересів вкладників. Заходи щодо регулювання банківської діяльності можна поділити на протекційні та превентивні. Протекційні або захисні заходи мають на меті підвищення довіри

вкладників та здійснюються вже при наявності загрозованої ситуації. До них відноситься функціонування фонду гарантування вкладів фізичних осіб, створення банками резервів для відшкодування втрат та рефінансування банків. Превентивні заходи обмежують доступ до банківської діяльності шляхом встановлення нормативів, лімітів банківських операцій, вимог до обсягу і структури капіталу та диверсифікації ризиків. Превентивні заходи повинні забезпечувати ефективність протекційних.

Протягом дії воєнного стану Національний банк України й далі реалізує комплекс заходів, спрямованих на підтримання фінансової стійкості держави та регулювання фінансового сектора.

Регулятор оновив вимоги до структури капіталу банків відповідно до норм Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення питань організації корпоративного управління в банках та інших питань функціонування банківської системи». Ці норми визначають запровадження для банків нової (трирівневої) структури капіталу з 05 серпня 2024 р.

Упроваджувати нові вимоги передбачено поетапно. Так, до 01 квітня 2024р. банки мають випрацювати внутрішні положення щодо визначення розміру регулятивного капіталу; з 01 квітня до 01 липня 2024 р. – провести тестові розрахунки та повідомити про їх результати НБУ; з 05 серпня 2024 р. – розпочати здійснення розрахунку регулятивного капіталу згідно з новими вимогами [6].

Запровадження нової структури капіталу є черговим кроком до наближення нормативно-правових актів НБУ у сфері регулювання банківської діяльності до стандартів Європейського Союзу. Відповідність капіталу встановленим вимогам забезпечує здатність капіталу виконувати його головну функцію – поглинати збитки, що виникають унаслідок реалізації ризиків, притаманних банківській діяльності.

Отже, від того на скільки своєчасно та ефективно здійснюється регулювання банківської діяльності залежить стабільність роботи банківської системи, рівень довіри вкладників і кредиторів банків, а також унеможливлення неправильного розподілу ресурсів банку і втрата його капіталу через ризики, притаманні банківській діяльності.

Список використаних джерел:

1. Енциклопедія банківської справи України / редкол.: В.С. Стельмах (голова) та ін. К.: Молодь, Ін Юре, 2001. 680 с.; 2. Орлюк О.П. Банківське право: навч. посібник. Київ: Юрінком Інтер, 2004. 376 с.; 3. Грушко В.І., Лаптев С.М., Любунь О.С., Раєвський К.Є. Банківський нагляд: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Київ: Центр навч. л-ри, 2004. 264 с.; 4. Міщенко В. І., Яценюк А. П., Коваленко В. В., Коренева О. Г. Банківський нагляд: навч. посіб. К.: Знання, 2004. 406 с.; 5. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000 № 2121-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>; 6. Оновлено вимоги до структури капіталу банків. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/onovleno-vimogi-do-strukturi-kapitalu-b...>

**Мілесва В.Л., здобувач вищої освіти ступеня магістр\*  
Державний біотехнологічний університет, Україна**

### **Вплив інновацій на розвиток фінансового ринку України**

Створення та поширення інновацій є важливим елементом трансформації сучасних соціально-економічних систем. Їхній зміст і роль є багатограними, інновації використовуються в банківській сфері та в інших формах фінансових послуг. Динамічний розвиток цифрових і комп'ютерних технологій та нового програмного забезпечення призвів до появи додатків, які дозволяють здійснювати миттєві транзакції без необхідності відвідувати банки та інші фінансові установи. Фінансовий ринок є невід'ємною частиною кожної соціально-економічної системи, яка забезпечує функціонування економіки країни. Тому актуальним є дослідження сучасних тенденцій розвитку фінансових інновацій та їх вплив на економічний розвиток.

Сучасний розвиток фінансового ринку характеризується зростаючою діджиталізацією послуг та технологізацією бізнес-процесів фінансових посередників. Основними особливостями сучасного розвитку фінансового ринку є широке впровадження фінтех-інновацій та поява нових гравців на цьому ринку – фінтех-компаній, які не є фінансовими посередниками, проте використовують специфічні технологічні розробки та спеціалізоване програмне забезпечення для надання певних видів фінансових послуг, замінюючи традиційних фінансових посередників.

Останніми роками FinTech активно розвивається в Україні. Зокрема, платежі та грошові перекази є найбільшим ринковим сегментом в українському FinTech.

Одним з найпоширеніших підходів є FinTech як інновація, що є найбільш близьким до поняття «фінансові інновації». FinTech інновації завжди є технологічними інноваціями, тоді як на відміну від них, фінансові інновації не завжди пов'язані з адаптацією певних інформаційних технологій до фінансового ринку. Технологічними інноваціями, які забезпечили розвиток FinTech, є: технології розподіленого доступу (блокчейн), штучний інтелект, аналітика великих даних (Big Data), інтерфейси програмування додатків, хмарні технології, біометрія та інше [1, с. 2]. До прикладу, Коваленко В. розглядає FinTech як взаємозв'язок двох основних компонентів: інновацій та нових бізнес-моделей надання послуг на фінансовому ринку [2]. Як технологія FinTech розглядає Волосович С., яка вважає, що це є інноваційною технологією, яка використовуються фінансовими установами та державою для задоволення потреб споживачів фінансових та адміністративних послуг в умовах розвитку економіки країни [3].

Розроблений Національним банком України (НБУ) масштабний поетапний план – «Стратегія розвитку фінансового сектору України до 2025 року» – перший законодавчий документ, який описує принципи та елементи стабільної фінтех-

---

\* Науковий керівник – Близнюк О.П., канд. екон. наук, доцент.

екосистеми, деталізує найважливіші напрямки та заглиблюється в індикатори розвитку екосистеми. Впровадження цього плану є стартом розвитку та пришвидшення впровадження цифрових технологій на фінансовий ринок.

Відповідно до Стратегії розвитку фінансового сектору України до 2025 року ключовими завданнями у сфері розвитку фінансових ринків є сприяння розвитку ринків небанківських фінансових послуг, ефективна інфраструктура ринків капіталу, створення ліквідних ринків фінансових інструментів та механізмів/інструментів зниження ризиків здійснення фінансових операцій, інтеграція фінансового ринку України у світовий фінансовий простір [4]. Доцільно також виокремити стратегічні цілі інноваційного розвитку: забезпечення розвитку ринку FinTech, цифрових технологій та платформ регуляторів; розвиток відкритої архітектури фінансового ринку та оверсайта; забезпечення розвитку SupTech&RegTech; розвиток цифрової економіки [4]. Створення та впровадження новітніх фінансових продуктів, а також новітніх інноваційних процесів і технологій є необхідними для втілення таких цілей на практиці.

Досягнення зазначених стратегічних цілей сприятимуть підвищенню конкурентоспроможності фінансового ринку України у світі та приведенню його регулювання і нагляду у відповідність до кращих світових стандартів [4].

Реалізація цієї Стратегії у майбутньому дасть змогу створити прозорий, конкурентний, стабільний та високотехнологічний фінансовий сектор. За таких умов він стане драйвером сталого та інклюзивного розвитку економіки України та сприяє підвищенню добробуту громадян через забезпечення ефективного акумулювання, розподілу та обігу фінансових ресурсів в економіці [4].

Варто зазначити, що законодавча база, яка регулює Fintech ринок та сприяє його активному розвитку, набула значного розвитку: 30 червня 2021 року Верховна Рада України ухвалила Закон України «Про платіжні послуги». Одне з найважливіших нововведень, реалізованих цим законом, – запровадження відкритого банкінгу в Україні (Open banking).

У лютому 2022 року було прийнято Закон України «Про віртуальні активи». Цей закон дозволить запустити ринок віртуальних активів в Україні. Іноземні та українські криптокомпанії зможуть офіційно працювати та сплачувати податки, а українці отримають зручний та безпечний доступ до глобального ринку віртуальних активів. Загалом оновлення законодавства є дуже важливим для фінансових ринків та Fintech екосистеми.

Також простежується тенденція до розвитку таких фінансових інновацій, як сек'юритизація, розподіл та об'єднання фінансових контрактів, розвиток каналів розподілу нових фінансових послуг. Виокремимо основні переваги впровадження фінансових інновацій на фінансовому ринку: розширення переліку фінансових послуг та продуктів на фінансовому ринку; підвищення конкурентоспроможності фінансових інституцій, що реалізують фінансові інновації; клієнтоорієнтовність фінансової установи – допоможе в розширенні клієнтської бази; робота у нових сферах фінансового ринку, що дозволяє підвищувати показники ефективності діяльності учасників ринку [5].

Таким чином, одним з ключових елементів інноваційного розвитку економіки є розвиток фінансових технологій. В Україні цей ринок постійно розвивається і має великий потенціал для підвищення ефективності фінансових послуг. Цей сектор набуває все більшого значення у світовій економіці в умовах стрімкого технологічного прогресу та цифрової трансформації. Фінтех-компанії та інноваційні стартапи активно впроваджують нові технології, щоб полегшити фінансові операції та забезпечити більш ефективний та зручний спосіб взаємодії між банками, платіжними системами та клієнтами. Фінансові технології здатні трансформувати традиційну фінансову систему та вплинути на банківський сектор, страхування, платіжні системи та інші галузі. Вони також допомагають забезпечити відносну безпеку фінансових відносин у невизначеному та ризикованому середовищі фінансового ринку.

Розвиток та широке поширення інноваційної діяльності допоможе фінансовому ринку досягти своїх цілей у найбільш ефективний спосіб, а також сприятиме активізації усіх процесів економіко-соціального зростання завдяки впровадженню інноваційних фінансових продуктів та технологій вітчизняного фінансового ринку.

Список використаних джерел:

1. Чуницька І.І., Богріновцева Л.М. Вплив цифрових технологій на розвиток фінансового ринку України. *Економіка та суспільство*. 2023. № 49. С. 2.; 2. Коваленко В. В. Розвиток FinTech: загрози та перспективи для банків України. *Приазовський економічний вісник*. 2018. № 4(09). С. 127–133; 3. Волосович С.В. Домінанти технологічних інновацій у фінансовій сфері. *Економічний вісник університету*. 2017. Вип. 33(1). С. 15–22; 4. НБУ. Стратегія розвитку фінансового сектора України до 2025 року. URL: [https://bank.gov.ua/admin\\_uploads/article/Strategy\\_FS\\_2025.pdf?v=7](https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Strategy_FS_2025.pdf?v=7); 5. Іоргачова М.І., Ковальова О.М. (2019) Інвестиційно-інноваційна модель фінансового ринку України в умовах трансформації. *Інвестиції: практика та досвід*, (10), 22-26. URL: <http://dspace.oru.ua/jspui/handle/123456789/9012>; 6. Солоджук Т. В., Щур Р. І., Дрислюк В. О. Ринок фінансових технологій (фінтеху) в Україні: стан та перспективи розвитку. *Економіка та суспільство*. 2023. № 56. С. 2.

**Мінкович В.Т., старший викладач**  
**Юденко К.Р., здобувач вищої освіти ступеня бакалавр\***  
**ДВНЗ «Ужгородський національний університет», Україна**

## **Роль цифрових технологій у сучасній фінансовій системі України: виклики та можливості**

Фінансова система є життєво важливою та необхідною для того, щоб економіка України розвивалася. Вона забезпечує економіку країни фінансовими ресурсами та їх обороту. Але щоб цей оборот був ефективним, потрібно забезпечити стабільність самої системи. Фінансова стабільність підтримується Національним банком шляхом впровадження заходів і покращення фінансових інструментів з метою зменшення ризиків у цій сфері економіки [8].

Фінансова система України розвивається завдяки цифровим технологіям, що забезпечують насамперед ефективність та доступність фінансових товарів, продуктів та послуг. Зростання впливу інформаційно-комунікаційних технологій на виробництво та надання фінансових послуг призвело до цифровізації більшості сучасних фінансових розробок. На фінансовому ринку зростає конкуренція завдяки появі нових технологій, що допомагають компаніям оцінювати та попереджати існуючі ризики та прогнозувати нові, знаходити нові джерела доходу та значно знижувати витрати на залучення та обслуговування клієнтів [1, с. 43].

Ось деякі зміни у фінансовій системі України за 2018-2023 рр. завдяки розвитку її технологій:

1. Цифрова трансформація: Стратегія цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації системи управління державними фінансами до 2025 року була схвалена урядом України [6]. Це дозволяє продовжувати якісну цифрову трансформацію СУДФ, автоматизацію бізнес-процесів і процесів у сфері державного внутрішнього контролю, моніторингу та оцінки фіскальних ризиків [8].

2. Фінтех. В Україні фінансові технології визначається як поєднання цифрових технологій і інновацій у фінансовій сфері, які використовуються технологічними компаніями для надання, розширення та розповсюдження фінансових послуг [3; 9].

3. Міжнародна підтримка: для реалізації проєкту «Цифрова трансформація для України» (DT4UA) та швидкого реагування на виклики війни за допомогою запровадження ефективних, доступних і безпечних державних послуг для громадян а бізнесу України, Європейський Союз виділяє Україні 17,4 млн євро підтримки [4; 5].

4. Електронні послуги: З квітня 2023 року система електронних платежів Національного банку України була доступна цілодобово (в режимі 24/7). Крім того, з 2024 року тривалість обробки/погодження банківського платежу в межах країни не повинна перевищувати 1 годину. Це означає, що коли ви здійснюєте

---

\* Науковий керівник – Мінкович В.Т., старший викладач.



платіж або переказує гроші в інший банк в межах України, гроші повинні перерахуватися до іншого суб'єкта протягом однієї години [4; 7; 8].

5. Платіжна система "Простір": Це національна платіжна система України, яка була створена і розвивається Національним банком України з метою підвищення рівня національної платіжної безпеки та підтримки розвитку безготівкової економіки в Україні. Основним продуктом системи є платіжні картки "Простір", що випускаються українськими банками до рахунку клієнта. Учасниками "Простір" є банки та небанківські установи [6].

Ці зміни збільшують ефективність і прозорість фінансової системи та надають громадянам і компаніям більший доступ до фінансових послуг, а також забезпечують розвиток фінансової системи.

Але, не зважаючи на стрімкий розвиток у цій сфері економіки країни, Україна стикається з рядом проблем, що роблять виклик спеціалістам для їх вирішення. Здебільшого ці виклики йдуть у напрямку того, що фінансові установи повинні вдосконалювати свою систему, щоб бути унікальними і забезпечувати конкурентну перевагу на ринку. Також, коли відбувається користування цифровими послугами і надаються данні для їх використання (покупки в інтернеті, електронні гаманці, онлайн-банкінг і т. д.), можна потрапити на шахрайство.

Для того, щоб у населення України було більше довіри до нових фінансових технологій і фінансової системи в цілому, мають бути зацікавлені не тільки фірми, підприємства, установи фінансової галузі, а також держава в цілому. Загалом, цього можна досягти через збільшення інвестиційних потоків в цю галузь, що будуть спрямовані на розвиток і розробку нових технологій, а також підвищення кваліфікаційного рівня спеціалістів цієї сфери. Поліпшувати, розвивати, впроваджувати більш сучасні та нові рівні безпеки, для забезпечення зберігання конфіденційного стану даних. Держава ж в свою чергу має забезпечувати на законодавчому рівні регламентацію всіх процесів щодо розвитку цифровізації фінансового сектору України [2].

Отже, роль цифрових технологій для фінансової системи України мають важливе значення, оскільки, їх розвиток не стоїть на місці і має інтенсивний рух. Завдяки інноваціям у фінансовій сфері населення України має більше можливостей швидко та ефективно користуватися фінансовими послугами.

Також розвиток цифрових технологій забезпечує зріст конкурентоспроможності фінансових установ, що в свою чергу заохочує їх отримати більш нову інформацію, технології, розробки і т. д. для забезпечення надання комфортного користування їх послугами для клієнтів, а також швидкого отримання, обробки, аналізу, передавання інформації про фінансовий стан країни для реагування, прогнозу та вирішення можливих ризиків фінансового сектору. Зазначенні вище виклики щодо цифрових технологій фінансової системи України, хоч і мають з одного боку негативний характер, але з іншого – це стимул розвивати цифровізацію сектору фінансів у напрямку цих проблем. Тобто сама ж фінансова система, установи та уряд будуть мати заохочення приймати виклики шляхом інноваційного розвитку.

Список використаних джерел:

1. Безпалій Р. В. Тенденції розвитку цифрових фінансових технологій: глобальний вимір та українська практика. Економічна наука. 2021. № 11. С. 42–47. URL: [http://www.investplan.com.ua/pdf/11\\_2021/9.pdf](http://www.investplan.com.ua/pdf/11_2021/9.pdf) (дата звернення: 20.11.2023);
2. Дубина М., Попело О., Тарасенко О. Інституційні трансформації фінансової системи України в умовах розвитку цифрової економіки. Проблеми і перспективи економіки та управління. 2021. № 1(25). URL: [https://doi.org/10.25140/2411-5215-2021-1\(25\)-91-110](https://doi.org/10.25140/2411-5215-2021-1(25)-91-110) (дата звернення: 25.11.2023);
3. Клоба Л., Дорош Н., Сорока О. Впровадження фінансових технологій – стратегічний напрям розвитку банків. Ефективна економіка. 2020. № 12. URL: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2020.12.128> (дата звернення: 23.11.2023);
4. Огляд інструментів підтримки фінансової стійкості в умовах воєнного стану в Україні. Березень 2023 року. Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/ohlyad-instrumentiv-pidtrymky-finansovoyi-stiykosti-v-umovakh-voennoho-10> (дата звернення: 23.11.2023);
5. Педак М. Цифрова трансформація для України – DT4UA - e-Governance Academy. e-Governance Academy. URL: <https://ega.ee/uk/project/dt4ua/> (дата звернення: 23.11.2023);
6. Про нас. ПРОСТІР - Національна платіжна система України. URL: <https://prostir.gov.ua/ua/about-us> (дата звернення: 01.12.2023);
7. Про схвалення Стратегії здійснення цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації системи управління державними фінансами на період до 2025 року та затвердження плану заходів щодо її реалізації: Розпорядж. Каб. Міністрів України від 17.11.2021 р. № 1467-р: станом на 11 квіт. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1467-2021-r#Text> (дата звернення: 22.11.2023);
8. Рада з фінансової стабільності погодила концепцію нової стратегії фінансового сектору і обговорила системні ризики. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/rada-z-finansovoyi-stabilnosti-pogodila> (дата звернення: 20.11.2023);
9. Шевченко О., Кудич Л. Розвиток фінансових технологій в умовах цифровізації економіки України. Ефективна економіка. 2020. № 7. URL: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2020.7.61> (дата звернення: 23.11.2023).

**Остапенко Р.М., канд. екон. наук, доцент  
Державний біотехнологічний університет, Україна**

### **Теоретичні засади трансфертного ціноутворення**

Трансфертне ціноутворення є ключовим аспектом міжнародного бізнесу, що визначає ціни на товари та послуги, професійні дії між процесами. Введення в цю сферу дає змогу зрозуміти принципи, методи та виклики, що виникають у різних країнах, при визначенні цін у транскордонних угодах. Розгляд міжнародних стандартів і правил у сфері трансфертного ціноутворення

забезпечує безпеку та прозорість у комерційних відносинах між підприємствами.

Трансфертне ціноутворення - це система встановлення цін на товари, послуги та інтелектуальну власність, які передають або продають між пов'язаними компаніями, такими як філії, дочірні підприємства або підрозділи в різних юрисдикціях.

Уся справа у встановленні цін, коли компанії однієї групи торгують одна з одною товарами або послугами. Давайте заглибимося в деталі того, як працює цей танець ціноутворення.

Як і випікання торта, трансфертне ціноутворення має свої ключові інгредієнти та кінцеві цілі. Давайте розглянемо керівні принципи та кінцеві цілі встановлення трансфертних цін.

Основні теоретичні принципи трансфертного ціноутворення включають:

- принцип незалежності (arm's length): Цей принцип вимагає, щоб ціни на внутрішні трансферти були встановлені так, наче б вони були узгоджені між незалежними сторонами. Тобто ціни мають відображати ринкові умови.

- принцип порівнянності: Цей принцип передбачає, що для визначення адекватних цін на внутрішні трансферти компанії повинні орієнтуватися на ціни, що використовуються в угодах між незалежними компаніями за аналогічні товари або послуги.

- принцип економічної сутності: Цей принцип передбачає, що трансфертні ціни повинні відображати реальну економічну сутність бізнес-операцій, виключаючи вплив податкових міркувань.

- принцип справедливості та прозорості: Цей принцип передбачає, що трансфертні ціни мають бути справедливими для обох сторін угоди і мають бути засновані на прозорих критеріях і методах оцінки.

- принцип врахування бізнес-ризиків: Цей принцип ураховує відмінності в бізнес-ризиках між пов'язаними компаніями і вимагає відповідного врахування цих ризиків під час установаження трансфертних цін.

- принцип відповідності між функцією, активами та ризиками (FAR): Цей принцип припускає, що трансфертні ціни повинні відповідати розподілу функцій, активів і ризиків між пов'язаними компаніями.

- принцип достатності документації: Цей принцип вимагає, щоб компанії підтверджували справедливість своїх трансфертних цін і відповідність їм принципам трансфертного ціноутворення через детальну документацію та аналіз.

Ці принципи є основою для розроблення стратегій трансфертного ціноутворення та регулювання цієї галузі в різних юрисдикціях.

Кінцева мета встановлення трансфертних цін трохи схожа на гру в шахи - стратегічну і тактичну. Йдеться про оптимізацію прибутку, управління ризиками та підтримання гармонії всередині групи, одночасно задовольняючи податкові органи.

Коли справа доходить до встановлення трансфертних цін, це не універсальний підхід - це більше схоже на пошук ідеального розміру для вашої улюбленої пари взуття. Давайте розглянемо різні методи, що використовуються

для визначення справедливих і розумних цін у трансферних угодах між пов'язаними сторонами:

- метод порівнянних ринкових цін: порівняння трансфертної ціни з цінами на аналогічні товари, роботи або послуги, які продаються на відкритому ринку;
- метод ціни подальшої реалізації: визначення трансфертної ціни на основі ціни, за якою кінцевий покупець купує товар, роботу або послугу;
- метод витрат плюс: визначення трансфертної ціни як суми собівартості товару, роботи або послуги та прибутку;
- метод розподілу прибутку: розподіл прибутку між сторонами угоди пропорційно їхньому внеску у створення цього прибутку.

Орієнтуватися у світі трансфертного ціноутворення може бути так само складно, як знайти відповідну пару шкарпеток у купі білизни. Від складнощів із дотриманням вимог до міжнародних податкових правил - існує безліч перешкод, які необхідно подолати на шляху забезпечення справедливої та прозорої практики трансфертного ціноутворення. Давайте розкриємо загальні проблеми та перешкоди, з якими стикаються у сфері трансфертного ціноутворення.

Коли справа доходить до трансфертного ціноутворення, існують міжнародні стандарти та правила, яких компанії повинні дотримуватися. Ці керівні принципи допомагають гарантувати, що транзакції між пов'язаними сторонами проводяться справедливо і не пов'язані з будь-якими курйозними справами. Розуміючи та дотримуючись міжнародних стандартів трансфертного ціноутворення, підприємства можуть безперешкодно працювати через кордони, не привертаючи небажаної уваги.

Міжнародні стандарти та правила трансфертного ціноутворення подібні до огорож на звивистій гірській дорозі: вони допомагають вам не збитися зі шляху та уникнути неприємностей. Отже, пристебніться і давайте разом орієнтуватися в цій складній місцевості. Глибокі знання в цій царині дають змогу бізнесу ефективно взаємодіяти з податковими консультантами та партнерами, забезпечуючи стабільність та успішний розвиток у світі.

Список використаних джерел:

1. Дзюба П. Транфертне ціноутворення: економічний зміст і специфіка. *Економіка України*. 2006. №1. 212 с.

**Правдюк Н.Л., д-р. екон. наук, професор**  
**Гудз М.Г., Ільєв М.Г., здобувачі вищої освіти ступеня бакалавр**  
**Вінницький національний аграрний університет, Україна**

### **Фінансовий контролінг як важлива складова системи управління**

Ефективність роботи підприємств визначається рівнем їх фінансово-економічного потенціалу та якістю управлінських процесів, які істотно залежать від організації системи фінансового контролінгу, який є важливою складовою в системі управління, що пов'язана із прогнозуванням, плануванням, аналізом і контролем [1].

Фінансовий контролінг має свою мету, цільове спрямування та завдання (рис.1).



**Рис. 1** Сутність фінансового контролінгу, його мета, завдання та ціль  
*Джерело: сформовано автором на підставі опрацьованих джерел*

На вітчизняних підприємствах існує потреба у впровадженні та вдосконаленні системи фінансового контролінгу, яка б охопила систему планування та бюджетування, систему обліку, стратегічного та виробничого менеджменту, інформаційні потоки, а також процес моніторингу. Для цього, перш за все, необхідно покращити процес організації фінансового контролінгу наступними заходами (табл. 1.).

Таблиця 1

**Заходи щодо поліпшення організації фінансового контролінгу**

№ п/п	Заходи	Зміст
1	Спрямування діяльності	Діяльність фінансового контролінгу повинна бути направлена не на виявлення витрат, а на попередження їх.
2	Чітка регламентація всіх бізнес-процесів.	Мінімізація ризиків мимовільних і ненавмисних дій, які можуть стати причиною втрати ресурсів.
3	Залучення персоналу.	Залучення до фінансового контролінгу топ-менеджерів і керівну ланку підрозділів.
4	Забезпечення функціональності інформації.	При організації фінансового контролю одним із найважливіших рівнів стає сфера інформаційної безпеки.
5	Врахування антикорупційної складової.	Співробітники фінансового відділу повинні проводити перевірку будь-яких внутрішніх указів, регламентів, посадових інструкцій на наявність корупційного аспекту.

Джерело: сформовано за використання : [ 3; 4]

На нашу думку, наведені у табл.1 заходи дозволять вдосконалити та оптимізувати систему фінансового контролінгу, що забезпечить її ефективне функціонування та виконання визначених завдань.

На підставі проведеного дослідження та опрацювання наукових джерел [1-4] можна зазначити наступне:

- питання організації фінансового контролінгу на підприємствах вирішуються індивідуально для кожного підприємства з урахуванням специфіки і обсягів його діяльності;
- на підприємствах функції фінансового контролінгу, як правило, виконують керівники економічних служб (головний бухгалтер, головний економіст тощо), що заважає виконанню прямих обов'язків цих керівників.
- оптимальний ефект може бути досягнуто при організації системи фінансового контролінгу як окремої структурної одиниці.

Список використаних джерел:

- 1.Партин Г.О., Гирик Г.Т. Завдання та основні функції фінансового контролінгу на підприємстві. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2013. Вип. 23.8. С.272-278;
2. Шульга О.А. Інформаційне забезпечення ефективного функціонування системи фінансового контролінгу на підприємстві. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Випуск 37. 2021. С.111-115;
3. Головацька С.І., Осташко О.П. Обліково-аналітичний інструментарій контролінгу в управлінні витратами підприємства : монографія. Львів : Видавництво ЛТЕУ, 2017. 360 с.;
4. Колодізев О.М. та ін. Контролінг як технологія управління фінансовими та нефінансовими структурами : монографія. Харків : Вид. ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2014. 346 с

**Рудь Н.Т., д-р екон. наук, професор**  
**Луцький національний технічний університет, Україна**

**Аналіз джерел фінансування інноваційного розвитку України**

На даний час світ розвивається та змінюється шаленими темпами у будь-якій сфері нашого життя. Саме цей прогрес не дозволяє затримуватись на одній стадії розвитку, адже існує досить велика ймовірність, що можна опинитись «за бортом». Безліч прикладів можна віднайти у сьогоденні – насамперед якщо взяти до уваги пандемію Covid-19 у 2020 році, початок війни з росією у 2022 році.

Безумовно війна, яка відбувається на даний час на території України, призведе до величезних втрат, проте, завдяки використанню інноваційних та креативних підходів до розвитку, можна досить швидко відновити діяльність.

Важливе значення для забезпечення інноваційного розвитку економіки України відіграють джерела фінансування, систематизація яких є дуже актуальною. Фінансування теоретично можна здійснювати, використовуючи різноманітні джерела отримання необхідних коштів, зважаючи на дефіцит фінансових ресурсів, який притаманний нинішній економічній ситуації в Україні.

В даний час рівень інноваційного розвитку підприємств України вкрай низький. Питома вага підприємств, що впроваджували інновації у 2019 році, становить 13,8 %, що на 1,8% менше ніж у 2018 році, у 2020 році ця величина склала 14,9%. Потреби в капіталі для прискорення інноваційного розвитку досить великі [0, с. 21–22]. Це вимагає розширення, пошуку нових і вивчення можливих джерел фінансування.

У таблиці 1 наведено структуру витрат на фінансування інноваційної діяльності в Україні, у тому числі в розрізі її складових.

*Таблиця 1.*

**Структура джерел фінансування інноваційної діяльності**

Джерела	2000	2005	2010	2015	2018	2019	2020
	%	%	%	%	%	%	%
Всього	100	100	100	100	100	100	100
т.ч. за рахунок:							
власних коштів	79,6	87,7	59,4	97,2	88,2	87,7	85,4
державного бюджету	0,4	0,5	1,1	0,4	5,2	3,9	1,9
місцевих бюджетів	0,1	0,3	0,1	0,3	0,1	0,8	0,3
іноземних інвесторів	7,6	2,7	30,0	0,4	0,9	0,3	0,3
вітчизняних інвесторів	2,8	1,4	0,4	0,6	0,9	0,5	0,3
кредитів	8,2	7,3	7,8	0,8	3,9	6,0	9,6
інші джерела	1,3	0,3	1,3	0,4	0,8	0,8	1,6

*Примітка. Розраховано автором на основі [0]*

Аналіз даних табл. 1 показує, що найбільшу вагу у фінансуванні інноваційного розвитку мають власні кошти підприємств, які протягом 2000 – 2015 років зросли з 79,6 % в 2000 році до 97,2 % у 2015 році, пізніше їх величина

дещо зменшилась до 85,4%. Проте цих коштів недостатньо, особливо для реалізації радикальних, довготермінових інноваційних проектів. Відсутня закономірність зміни витрати на фінансування інноваційного розвитку протягом вказаного періоду. Значне падіння обсягів фінансування за рахунок іноземних інвестицій: у 2019 році проти 2000 року сума коштів іноземних інвесторів знизилась з 133,1 млн. грн. до 42,5 млн. грн., проте дещо зросла у 2020 році (125,3 млн грн). Таку ситуацію можна пояснити нестабільними політичною ситуацією, війною, недосконалим законодавством та інвестиційною незацікавленістю.

Власних ресурсів на фінансування інноваційної діяльності в Україні недостатньо, а залучити фінансові ресурси досить складно через несприятливий інвестиційний клімат, нерозвиненість венчурного фінансування. Інвестування власних коштів у інноваційну діяльність, забезпечує підприємству економічну самостійність, оскільки підвищується фінансова стійкість та незалежність від кредиторів.

Зовнішні джерела фінансування інноваційного розвитку формують іноземні, вітчизняні інвестори, спонсори. Іноземні інвестиції – це один із самих перспективних джерел інвестування. Саме іноземний капітал може допомогти Україні у вирішенні питань відновлення і становлення у післявоєнний період.

На сьогодні в Україні існують передумови широкого застосування методів лізингового фінансування як механізму мобілізації ресурсів для здійснення інноваційної діяльності.

На жаль, значна кількість підприємств у регіонах України на даний час не розглядають інноваційні методи для отримання фінансування, здійснення набору персоналу, вдосконалення продукції або збільшення її номенклатури. Найбільшу, на нашу думку, загрозу це становить для інноваційного бізнесу, адже їхні ресурси зазвичай є обмеженими, тому не варто розраховувати виключно на традиційні джерела фінансування.

Резервом інноваційного розвитку є фінансування через нетрадиційні (альтернативні) інструменти:

1) венчурні фонди – інвестиційні фонди, що орієнтовані на роботу з інноваційними підприємствами та проектами;

2) бізнес-інкубатори – організації інфраструктури, часто інноваційної, які надають підтримку новоствореним суб'єктам малого підприємництва, та сприяють в придбанні ними фінансової самостійності;

3) бізнес-ангели – це інвестори (друзі, родичі, сім'я), які надають власні кошти стартаперу для реалізації ризикових проектів;

4) «краудфандинг – полягає у залученні фінансових ресурсів від великої кількості людей з метою реалізації продукту або послуги, допомоги нужденним, проведення заходів, підтримки як фізичних, так і юридичних осіб тощо» [3, с.159];

5) краудсорсинг – модель бізнесу, яка заснована на залученні користувачів Інтернету до вирішення інноваційних завдань, надання своїх ідей з можливістю одержання винагороди;



Відповідно виникає ризик неотримання фінансових коштів в результаті неправильно обраного методу фінансування, який можливий в таких випадках [4, с.22]:

– якщо обраний метод самофінансування, інноваційному підприємству може бути недостатньо фінансових коштів, якщо підприємство не виконає фінансового плану з прибутку;

– якщо основними фінансовими ресурсами для інноваційної діяльності служать зовнішні джерела, бюджет проекту може виявитися дефіцитним через ліквідацію, банкрутство або накладення арешту на майно кредиторів або інвесторів, закриття кредитної лінії або призупинення платежів за нею у результаті погіршення платоспроможності кредиторів або інвесторів;

– якщо використовувати одночасно декілька джерел, то на певних стадіях реалізації інноваційної діяльності коштів може не вистачити через складність комбінування фінансових ресурсів або через неможливість отримання коштів у одного з джерел фінансування.

Вибір тої чи іншої форми фінансування інновацій вимагає ретельного порівняння всіх можливих варіантів залучення коштів. Для кожного виду діяльності та під конкретний інноваційний проект критерії прийняття рішення щодо вибору мають бути індивідуальні, оптимальні, з мінімальним ризиком.

Отже, нами представлено існуючі джерела фінансування інноваційного розвитку і альтернативні, доля яких сьогодні незначна в загальних витратах на фінансування інноваційної діяльності. Описано критерії, які необхідно враховувати при обранні джерел фінансування, а саме: їх вартість, доступність, оперативність та ризиковість. Проаналізувавши венчурний та лізинговий механізми фінансування інноваційного розвитку, стає зрозуміло, що це досить перспективні напрямки. Актуальними сьогодні є розробка та запровадження комплексної програми фінансової підтримки інноваційного розвитку, зокрема щодо механізмів здешевлення кредитів і заохочення банків до кредитування інноваційних проектів і одночасного страхування ризиків. Такі заходи будуть стимулювати інвестування у наукові установи, вищі навчальні заклади, інноваційну інфраструктуру (технологічні та наукові парки) та інноваційно-орієнтовані галузі з інших недержавних джерел.

Список використаних джерел:

1. Горяча О.Л., Сільченко І.А. Сучасний аналіз інноваційної сфери України та шляхи її активізації. *Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу*. 2018. № 3. С. 21–22;
2. Державна служба статистики України URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>;
3. Руденко І. В., Постольна Н. О., Голованова О. М. Фінансове забезпечення інноваційної діяльності. *Проблеми та перспективи розвитку: мат. XII Міжнар. наук.-пр. конф.* Харків: ХНАДУ, 2019. С. 158–160;
4. Александрова В. П. Джерела фінансового забезпечення інноваційної діяльності. *Проблеми науки*. 2018. № 1. С. 22–35.

**Сухіна О.М. канд. екон. наук, с.н.с.**  
**Інститут демографії та проблем якості життя Національної академії  
наук України, Київ, Україна**  
**Бодюк А.В., канд. екон. наук, с.н.с.**  
**Науково-дослідний заклад «Ресурси», м. Київ, Україна**

### **Екосистемні платежі як інноваційний інструмент стимулювання збереження водних екосистем (на прикладі Бориспільської ОТГ)**

У зв'язку з складною екологічною ситуацією на селах досить актуальним є впровадження в Україні місцевих екосистемних платежів за використання послуг екосистем. Такі платежі є більш локального характеру, адже спрямовані на збереження тієї чи іншої екосистеми. І вони можуть бути впроваджені без включення їх до Податкового кодексу України. Нами пропонується введення таких платежів для відновлення та збереження водних екосистем Бориспільської об'єднаної територіальної громади (ОТГ), де значна їх частина вже є дуже забруднена і її не можна застосовувати для екосистемних послуг.

Суть цих платежів - за використання екосистемних послуг, а вже на другому місці - для збереження екосистем. А якщо екосистеми майже загинули, потрібні інші механізми для їх відновлення.

Оскільки введення екосистемних платежів повинно розглядатися по кожній окремо взятій екосистемі. Так, екосистемні платежі за використання послуг озерних екосистем щорічно повинні сплачувати:

- територіальна громада - для викошування трави й рослин навколо озера, аби не було його заболочування;
- громадяни (окрім того, що плавати в озерній екосистемі, вона забруднюється ядами, які люди використовують на своїх городах, що розташовані за декілька метрів від озера);
- фермери, які забруднюють ґрунтові води, і шкідливі речовини рано чи пізно потрапляють до озера через підземні води;
- громадяни, які :
  - приводять до озера велику рогату худобу, яка купається, і також забруднюють воду;
  - випускають до озера гусей, качок, які їдять мальків риби, а також рослин й тварин, які є в ґрунті;
  - ловлять рибу;
  - викачують воду для сільськогосподарських потреб;
  - бурять свердловини для отримання води, а по воду для цієї процедури їздять до озера, й вивозять з нього бочками, і озеро дуже обміліло.

А в селі Рогозів проживає більше 3000 громадян.

Виходячи з проаналізованої ситуації вже можна формувати понад 10 видів місцевих екосистем і екосистемних платежів за використання послуг озерних екосистем. Також необхідно штрафувати водіїв, які не соромляться мити автомобілі в озері; осіб, які розпивають спиртні напої і кидають пляшки в озеро

чи розбивають їх об лід. Але такі екосистемні платежі будуть доречними лише тоді, коли оживуть озерні екосистеми.

Нами пропонується, що розмір платежів можна визначати, виходячи із вартості мийних засобів, гербіцидів, ядохімікатів, але помножених у 3-10 разів, адже очищення ґрунту чи води буде набагато дорожчим за вартість засобів, які використовуються в господарствах. Озерна екосистема вже не здатна перетравити всі ці шкідливі речовини і гине на очах. І посадовці до цієї не приймають дієвих заходів.

На нашу думку, також диференціації щодо сплати екосистемних платежів підлягають різні види установ чи господарств (нами запропоновано розміщення установ чи господарств від тих, які найбільше забруднюють, до тих, що найменше): фермерські (таких є багато в с. Рогозів, і значні площі полів); промислові (їх небагато в селі); школа (значна концентрація вчителів та дітлахів майже кожного дня); дитсадок; лікарня; ветеринарна лікарня; аптеки; магазини; ринок; бари; домашні господарства.

Тому нами розроблено диференціацію екосистемних платежів за використання озерної екосистеми. Наприклад, якщо за 100% взяти розмір екосистемних платежів для зони 1 (найближче розміщеної до озера), то в зоні 2 вони можуть становити 25% від розміру вищезазначених екосистемних платежів, а в зоні 3 - 50%.

Сухіною О. М. зроблено декілька фото, по яких можна проводити диференціації екосистемних платежів при їх встановленні: можна порахувати кількість господарств, полів у зоні 1. Наприклад, на одному з фото зафіксовано, що озеро Біле села Рогозів заросло очеретом. Цей процес невпинно прогресує. Між дорогою та очеретом видно сніг - це там раніше була берегова лінія.

На іншому фото видно луки, куди стікають каналізаційні стоки із багатоповерхівок с. Рогозів, які активно просочилися до озерної води, і вона стала коричневою вже три роки тому. Там цілодобово стоїть нестерпний сморід, тобто дуже забруднене атмосферне повітря на півдні озера Біле. Болото відділене від озера вузькою дорогою і через підземні води забруднюючі речовини потрапляють до озера Біле

Також є фото розбитих пляшок з-під спиртного, яке розпивають за кілька метрів від храму. І вздовж усієї берегової лінії не можна зайти до озера Біле без спеціального взуття, бо можна серйозно порізати ноги (було багато випадків).

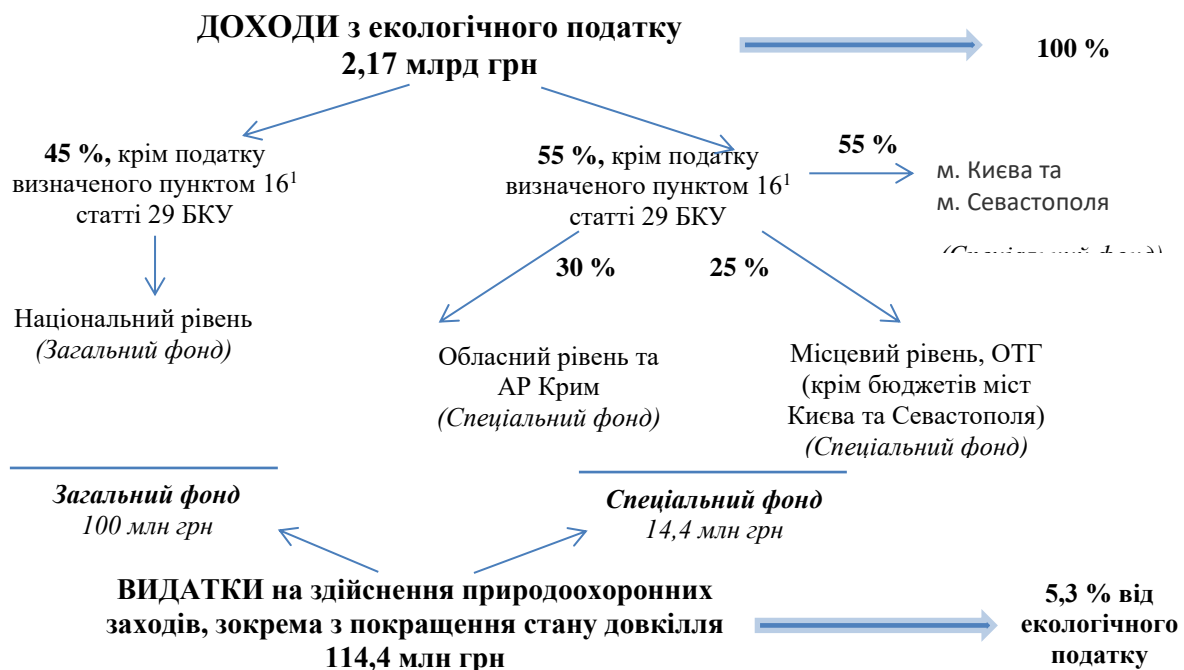
Отже, за природних й здійснюваних населенням екопорушень процеси запровадження екосистемних платежів необхідно розглядати по кожній окремо взятій екосистемі.

**Третяк Н.А., канд. екон. наук, старший дослідник,  
Інститут демографії та проблем якості життя НАН України, Україна**

### **Екосистемні платежі як інноваційний інструмент сталого розвитку**

Серед економічних інструментів, що здійснюють фінансування природоохоронних заходів є екологічний податок. В Україні за класифікацією доходів бюджетів, до екологічного податку належать такі бюджетні надходження: екологічний податок, який справляється за викиди в атмосферне повітря забруднюючих речовин стаціонарними джерелами забруднення (за винятком викидів в атмосферне повітря двоокису вуглецю); надходження від скидів забруднюючих речовин безпосередньо у водні об'єкти; надходження від розміщення відходів у спеціально відведених для цього місцях чи на об'єктах, крім розміщення окремих видів відходів як вторинної сировини; екологічний податок, який справляється за утворення радіоактивних відходів (включаючи вже накопичені) та/або тимчасове зберігання радіоактивних відходів їх виробниками понад установлені особливими умовами ліцензій строк; екологічний податок, який справляється за викиди в атмосферне повітря двоокису вуглецю стаціонарними джерелами забруднення [1].

На рисунку 1 приведено розподіл часток коштів від екологічного податку та розподіл видатків із загального та спеціального фондів на природоохоронні заходи, зокрема для покращення стану довкілля. Однак, виділених для фінансування природоохоронних заходів коштів – бракує.



**Рис. 1. Розподіл екологічного податку та фінансування природоохоронних заходів (сформовано з використанням Бюджетного кодексу)**

Як приклад, у Червоноградській міській територіальній громаді на 2023 р. залишається коштів від сплати екологічного податку лише 400,0 тис. грн. У

Сокальській міській територіальній громаді надходження екологічного податку передбачено в сумі 400,1 тис. грн, у Дрогобицькій міській територіальній громаді ці доходи передбачено в обсязі 310,0 тис. грн. В окремих міських і селищних залишаються несуттєві суми екологічних податків – по декілька тисяч гривень. Так, у Белзькій міській територіальній громаді на 2023 р. передбачено надходження коштів від сплати екологічного податку у сумі 20,0 тис. грн; у Великомоствіській міській територіальній громаді – 26,9 тис. грн, у Лопатинській селищній територіальній громаді – 30,0 тис. грн. Це надто мізерні кошти для територіальних громад, особливо тих, де здійснюється видобуток корисних копалин, розміщено підприємства промисловості. У вище перелічених територіальній громаді площа лісів становить майже половину території територіальної громади, проте видатків на збереження лісових екосистем немає. У відділі доходів Червоноградської міської ради зазначили, що кошти, передбачені на проведення природоохоронних заходів, більшою мірою використовуються для переробки і сортування сміття та будівництва підприємства з переробки твердих побутових відходів, але значно менше – для інших природоохоронних заходів [2].

Добробут людини та будь-якої територіальної громади прямо залежить від збереження стійкості природних екосистем на відповідній території, де при цьому кожна екосистема надає цілу низку різних благ. Саме тому екосистеми земельних та інших природних ресурсів, які знаходяться на ній також важливо оцінювати та здійснювати відповідні заходи щодо їх покращення, оскільки послуги екосистем створюють переваги, які люди отримують від екосистем і використовують в економічній та іншій людській (господарській) діяльності. Тобто, прораховуючи ринкову вартість деревини, кубу води чи урожайність, ми не усвідомлюємо, що ліс, вода, ґрунти тощо, надають дуже великий спектр інших послуг, який потрібно також оцінити. Наприклад, збирання грибів, ягід і трав, заготівля деревини, здатність продукувати кисень, утримувати воду та запобігати ерозії ґрунтів – все це послуги лісових екосистем. А вирубка лісу може призвести до втрати цих послуг, а отже і до екологічних небезпек та збитків для добробуту людини та й загалом для територіальної громади, де знаходяться лісові ресурси. Тобто «вигодо набувач» від використання однієї послуги екосистеми, повинен заплатити справедливую ціну за інші, втрачені через підприємницьку діяльність, послуги, а саме через екосистемні платежі. Отже, ще одним важливим економічним інструментом для фінансування природоохоронних заходів, зокрема для збереження природних екосистем може стати інструмент екосистемних платежів, який в свою чергу може забезпечити сталий розвиток територіальним громадам та й взагалі країні в цілому.

Список використаних джерел:

1. Про бюджетну класифікацію: наказ Міністерства фінансів України від 14.01.2011 № 11. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0011201-11#Text>; 2. Антоненко В., Сухіна О. Екосистемні платежі за збереження лісових екосистем України: закордонний досвід і ринкове ціноутворення. *Економіка та право*. 2023. № 4. С. 79-95.

**Чвєртко Л.А., канд. екон. наук, доцент**  
**Бруньковська С.Т., здобувач вищої освіти ступеня бакалавр**  
**Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини,**  
**Україна**

### **Передумови та перешкоди формування фінансової інклюдії у сфері страхування**

Останніми роками значна увага приділяється фінансовій інклюдії, або «фінансовому залученню» населення до системи традиційних фінансових послуг, у зв'язку з необхідністю розв'язання проблеми бідності, детінізації фінансових потоків та забезпечення економічного розвитку. Одним із факторів, що сприяють фінансовому залученню та обмежують масштаб фінансового виключення, є підвищення рівня діяльності банківських та небанківських фінансових установ в українському суспільстві. Насамперед йдеться про збільшення кількості людей, що користуються тими послугами та продуктами, які пропонують банки та інші фінансові установи, зокрема й страхові компанії.

Слід зазначити, що фінансова інклюдія у страхуванні визначається спроможністю убезпечення всіх категорій потенційних страхувальників від ризиків через механізми страхового захисту, а також можливістю учасників страхових відносин отримувати користь від страхування [2, с. 126].

Інклюдивність страхових послуг, які надаються страховими компаніями з метою забезпечення захисту майнових інтересів страхувальників, є індикатором їх доступності для населення, а також показником попиту на них.

Ми поділяємо думку дослідників, які стверджують, що причини явища фінансового виключення лежать як на боці самих «виключених», так і на боці фінансових посередників [1, с. 12].

Серед причин, що перешкоджають фінансовій інклюдії у сфері страхування з боку страховиків, на особливу увагу заслуговують такі, як от:

1. Прагнення страховиків отримати якомога більшу прибутковість та недостатнє представлення ними страхових послуг у віддалених місцевостях, де немає достатньої кількості клієнтів для забезпечення високого доходу.

2. Заміна безпосереднього обслуговування страхувальників страховиками чи страховими агентами на реалізацію страхових продуктів через Інтернет (що не завжди позитивно сприймається різними категоріями покупців).

3. Скорочення кількості відділень страховиків, особливо в районах з низькою економічною активністю.

Причинами того, що деякі потенційні покупці страхових послуг відмовляються від їх купівлі та використання, є необхідність економії коштів або недостатня освіченість щодо важливості страхування, низький рівень фінансової та цифрової грамотності. Як показує практика, підвищення рівня фінансової грамотності сприяє усвідомленню важливості прийняття обґрунтованих фінансових рішень. Ці рішення, своєю чергою, допомагають громадянам забезпечувати особисту фінансову стабільність і, в кінцевому підсумку, сприяють фінансовій стійкості держави. Електронна комерція в страхуванні обумовлює



потребу популяризації цифрової грамотності й опанування страхувальниками цифрових навичок. Уміння користуватися наявними фінансовими послугами, що ґрунтуються на цифрових технологіях, спростить доступ споживачів до них та сприятиме поліпшенню якості життя.

Ще однією ключовою стороною, що впливає на формування фінансової інклюзії на страховому ринку, є держава, яка виступає у ролі регулятора та інших державних органів, що здійснюють нормотворчу й регуляторну діяльність. Оскільки, залученість людини до діяльності залежно від обставин може варіюватися, важливо, щоб довіра споживача до страховиків була законодавчо гарантована та забезпечена регулятором страхового ринку.

З огляду на це, проблему забезпечення фінансової інклюзії на страховому ринку слід розв'язувати комплексно, враховуючи інтереси всіх зазначених вище сторін, а також потреби як споживачів, так і страховиків.

В Україні, на тлі складної економічної та політичної ситуації, спричиненої російською агресією, та викликів, які цим зумовлені, проблема забезпечення фінансової інклюзії у страховій сфері є особливо актуальною.

Результати опитування, яке проводив НБУ, показали, що всі страхові компанії потерпають від військових дій на території України [3]. Зокрема, значно знизилися обсяги продажів, особливо через роздрібні канали, і спостерігається збільшення запитів від клієнтів щодо відтермінування чергових платежів та розірвання договорів страхування тощо. Водночас зростання економічних труднощів для багатьох громадян, втрата робочих місць та зниження рівня доходів призвели до зменшення платоспроможного попиту на страхові послуги. Крім того, нестабільність спричиняє недовіру до надійності фінансового ринку та страхових компаній і зменшує бажання людей користуватися їхніми послугами.

Отже, проблему забезпечення фінансової інклюзії на страховому ринку слід розв'язувати комплексно, враховуючи інтереси та потреби держави, споживачів страхових послуг та страховиків. До передумов фінансової інклюзії у сфері страхування слід віднести достатній рівень інформованості населення про переваги страхового захисту, який забезпечують страхові компанії, високі рівні фінансової та цифрової грамотності потенційних страхувальників. Серйозний вплив на фінансову інклюзію у страховій сфері мають довіра населення до держави та фінансових інститутів, добробут населення, а також стабільність економічної та політичної ситуації в країні.

Список використаних джерел:

1. Чвертко Л. А. Проблеми забезпечення інклюзивності страхування в умовах сучасних викликів. *Фінансово-кредитний механізм розвитку економіки та соціальної сфери* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Кропивницький, 9 груд. 2021 р. Кропивницький, 2021. С. 125-128; 2. Alińska A. Problem wykluczenia finansowego w Polsce. *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego*. 2011. Nr 76. S. 9-22; 3. Під час дії воєнного стану ринок страхування продовжує працювати – результати опитування. *Національний банк України*. URL: <http://surl.li/dhnoa> (дата звернення: 25.02.2024).

**Шаповал О.А., канд. пед. наук, доцент  
Національна академія Національної гвардії України м. Харків,  
Україна**

**Бюджетно-податкова політика як інструмент бюджетно-податкової безпеки**

У сучасних реаліях гострої обмеженості фінансових ресурсів пріоритетним напрямом реалізації бюджетно-податкової політики держави стає забезпечення бюджетно-податкової безпеки, що дозволить:

- по-перше, раціонально формувати доходи державного бюджету;
- по-друге, оптимально використовувати державні фінансові ресурси;
- по-третє, поживити інвестиційні процеси в економіці країни;
- по-четверте, оптимізувати міжбюджетні відносини;
- по-п'яте, забезпечити регулювання державного боргу;
- по-шосте, підтримувати соціальну справедливість при перерозподілі національного доходу [1].

Отже, бюджетно-податкову політику держави можна охарактеризувати як специфічну діяльність державної влади та органів місцевого самоврядування з метою регулювання бюджетних відносин щодо забезпечення сталого економічного зростання та забезпечення соціальних потреб населення країни.

Тобто бюджетно-податкова політика охоплює діяльність держави у сфері доходів, видатків та міжбюджетних відносин.

В умовах забезпечення бюджетно-податкової безпеки бюджетно-податкова політика виконує наступні завдання:

- мобілізація фінансових ресурсів у державному розпорядженні;
- забезпечити виконання головних функцій держави через закріплення напрямків використання бюджетних коштів;
- фінансування державних програм;
- забезпечення сталого соціально-економічного розвитку країни [2].

Одночасно на виконання поставлених завдань бюджетно-податкової політики має вплив низка чинників, серед яких можна зазначити наступні:

- суперечність та нестабільність податкового законодавства;
- тіньовий розвиток економіки внаслідок високого рівня податкового навантаження на підприємницький сектор;
- обмеження фінансової свободи місцевих органів влади через нераціональне розподілення податкових надходжень між державним та місцевими бюджетами;
- значний податковий тиск на фонд оплати праці;
- велика кількість соціальних пільг ( та їх постійне зростання в умовах воєнного стану);
- складна система податкового адміністрування.

Таким чином, основні цілі бюджетно-податкової політики як інструменту забезпечення бюджетно-податкової безпеки держави наступні: бюджетне вирівнювання регіонів через перерозподіл державних фінансових ресурсів;



стимулювання інвестиційної активності; підтримка малого та середнього бізнесу; стримування інфляційних процесів; стабільний розвиток економіки та забезпечення економічного зростання; цільове використання бюджетних коштів; запобігання корупційних проявів у сфері державних фінансів [3].

Список використаних джерел:

1. Чугунов І.Я., Самошкіна О.А. Видатки бюджету в системі державного регулювання соціально-економічного розвитку країни. *Вісник КНТЕУ*. 2019. № 2. С.103–121; 2. Шаповал О. А. Ключові аспекти управління фінансовими ресурсами в сучасних умовах. *Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка*, 2022. Вип. 13. С.150-154; 3. Шаповал О. А. Податкова політика в системі фінансових важелів державного регулювання бюджетних відносин. *Управління змінами та інновації*, 2023. Вип. 7. С.64-67.

**Шкодін І. В., д-р екон. наук, професор**  
**Іващенко М. В., канд. екон. наук, доцент**  
**Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, Україна**

### **Інноваційні фінтех рішення для сталого розвитку**

Досягнення цілей сталого розвитку вимагає належної реалізації екологічних проектів та збільшення їх фінансування. У 2023 р. в енергетику було інвестовано близько 2,8 трлн дол. США, понад 1,7 трлн дол. США інвестовано в чисту енергетику, в тому числі в відновлювану енергетику, відновлювані джерела енергії тощо. Але вирішення проблем зміни клімату та навколишнього середовища вимагає набагато більших інвестицій - до 2050 р. необхідно від 125 до 275 трлн дол. США [1]. В цих умовах завдяки розвитку штучного інтелекту (AI), машинного навчання (ML), блокчейну, великим даним, Інтернету речей (IoT), токенизації зелених активів з'являється можливість збільшити обсяги зеленого фінансування та досягнути цілей сталого розвитку. Поява та розвиток концепції стійких або зелених цифрових фінансів (Green FinTech) відкриває шлях для співпраці між фінансовими та технологічними компаніями для спільного просування екологічно чистих та стійких ініціатив, що сприятимуть досягненню сталого та інклюзивного економічного зростання [2].

Важливим елементом в сучасній децентралізованій фінансовій екосистемі є використання блокчейну. За допомогою блокчейну та токенизації активів можливо створювати цифрові активи, які представляють зелені проекти та роблять їх доступними для широкого кола інвесторів. Наприклад, компанія Carbonx використовує блокчейн для створення цифрових активів на основі викидів парникових газів підприємств. А компанія WePower на блокчейні створює платформи для інвестування в відновлювальні енергетичні проекти, що дозволяє інвесторам фінансувати будівництво сонячних та вітрових електростанцій та отримувати частку виробленої електроенергії у вигляді криптовалюти. Венчурна компанія Blockchain Capital випустили токени, які дозволяють інвесторам брати

участь у фінансуванні стартапів, які розвивають зелені технології. Технологію токенизації активів використовують для залучення інвестицій у зелені проекти, що зробить їх доступними для інвесторів з усього світу.

Фінансова інтеграція через цифрові платформи та додатки є ключовим аспектом для просування сталого розвитку та стійкого фінансування. Цифрова платформа Climeх дозволяє інвесторам здійснювати торгівлю екологічними активами, такими як викиди CO<sub>2</sub>, енергетичні кредити тощо. Ця платформа використовує технологію блокчейну для створення децентралізованої та прозорої системи обміну, що сприяє розвитку зелених фінансових ринків. Додаток GoodOnYou надає інформацію про етичні та сталі бренди одягу та взуття, що допомагає споживачам зробити більш обдуманий вибір під час покупок, а за допомогою додатку Ogeeso можна відстежити власний екологічний слід та зрозуміти які звички як впливають на планету. З розвитком Фінтех відкриваються нові можливості для отримання фінансової підтримки, зокрема через краудлендінг та інші інноваційні підходи.

Фінтех використовує великі дані для аналізу фінансових даних, що дозволяє інвесторам та компаніям приймати обґрунтовані рішення щодо інвестицій та бізнес-процесів, спрямованих на досягнення цілей сталого розвитку. Компанії використовують штучний інтелект (AI) для збору та аналізу неструктурованих даних, таких як звіти компаній, згадки у ЗМІ, виступи експертів, настрої у соціальних мережах та інші джерела. На основі цих даних AI пропонує інвесторам інвестиційні портфелі, які відповідають їхнім персональним уподобанням щодо стійкого інвестування. Наприклад, найбільші інвестиційні компанії у світі BlackRock та Goldman Sachs використовують AI для аналізу великих обсягів даних та розробки інвестиційних стратегій. Також аналітика великих даних може бути використана для виявлення потенційних проблем у сталому розвитку компаній.

Здійснення інвестицій у проекти, які відповідають цілям сталого розвитку, має позитивний вплив на довкілля та суспільство. Наприклад, фінтех компанії використовують великі дані для аналізу екологічних показників компаній. Наприклад, вимірювання викидів CO<sub>2</sub>, використання відновлюваних джерел енергії та інші стали індикатори. В результаті інвесторам надається можливість вибору зелених проектів на основі конкретних та вимірюваних екологічних показників. Також за допомогою аналітики великих даних інвестори можуть отримати персоналізовані поради щодо інвестиційних стратегій. Великі дані також дозволяють виявляти аномальні фінансові транзакції, що можуть бути ознаками шахрайства чи неправомірної діяльності. В результаті такого фінансового моніторингу компанії можуть швидко реагувати на потенційні загрози та запобігати фінансовим шахрайствам. Наразі глобальні інвестиції в розвиток AI значно зростають. Активно вкладають кошти у дослідження та розробки в цій сфері не тільки великі технологічні компанії, такі як Google, Amazon, Facebook, Microsoft та Alibaba, та фінансові інституції (банки, інвестиційні та страхові компанії), але й країни (США, Китай, Європейський Союз, Індія) вкладають значні ресурси у розвиток штучного інтелекту через державні програми та ініціативи. Це включає в себе фінансування досліджень, створення державних центрів підтримки місцевих стартапів.

Інноваційні фінтех рішення відіграють важливу роль у сталому розвитку, сприяють ефективному використанню фінансових ресурсів, зменшенню втрат, підвищенню прозорості та доступності фінансових послуг для всіх верств населення. Подальші дослідження в цьому напрямку сприятимуть створенню більш ефективної та сталої фінансової системи, яка відповідатиме зростаючим викликам сьогодення.

Список використаних джерел:

1. World Energy Investment 2023. May 2023. URL: <https://www.iea.org/reports/world-energy-investment-2023> (дата звернення 03.03.24)
2. Шкодін І.В. Концепція стійких цифрових фінансів: інтеграція стійкого фінансування з цифровими інноваціями. *Бізнес Інформ*. 2024. №2.



## СЕКЦІЯ 6

# ІННОВАЦІЙНИЙ МАРКЕТИНГ У ГЛОБАЛЬНІЙ ЕКОНОМІЦІ

**Андрушкевич Н.В., канд. екон. наук,  
Польова Н.М., канд. екон. наук, доцент  
Черкаська філія ПВНЗ «Європейський університет», Україна**

### **Маркетингові аспекти інноваційної діяльності підприємства**

З розвитком ринку підприємствам стає все важче задовольняти стрімко зростаючі потреби суспільства в продуктах і послугах, які б відповідали підвищеним вимогам і мали достатню для споживачів корисність. Зросла кількість брендів і торгових марок, що за значної конкуренції внаслідок зростання вхідних бар'єрів веде до скорочення кількості реальних конкурентів. Товари тривалого застосування стають «одноразовими» через різке скорочення терміну їх морального зносу, ремонт і догляд за ними зараз, як правило, дорожчі за просту заміну новим продуктом. Канали розподілу товарів та послуг, сконцентровані в обмеженій кількості дистриб'юторів, які здатні впливати як на виробників, так і на споживачів.

У подібних умовах інновації у сфері маркетингу - запорука успішного розвитку підприємства, оскільки спрямовані на повніше задоволення потреб споживачів та відкриття нових ринків збуту з метою зростання обсягів продажу. Актуальність цієї теми у тому, що саме розробка та впровадження інноваційних маркетингових прийомів є ефективним методом підтримки високих позицій на ринку та підвищення конкурентоспроможності компанії.

Маркетинговими інноваціями можна назвати нові реалізовані або значно покращені маркетингові методи, які охоплюють істотні зміни в дизайні та упаковці продуктів, презентації товарів та новому методі продажів, робіт і послуг; їх презентація та просування на ринки збуту, формування нових цінових стратегій. На вибраних цільових ринках підприємство може використовувати безліч альтернативних інноваційних методів стратегічного маркетингу, таких як сенсорний маркетинг, інтернет-маркетинг, нейромаркетинг та бенчмаркінг.

В даний час констатується якісна зміна самого конкурентного середовища, в якому вже недостатні «лінійні» інноваційні рішення. Тепер їхнє місце займають рішення «нелінійні», тобто ті, хто працює на випередження конкурентів і не просто розвиває, продовжує процес, але створює нові процеси, нові тенденції. Такою є сьогодення стадія розвитку бенчмаркінгу. У науковій літературі фігурує безліч трактувань поняття «бенчмаркінг», і всі вони так чи інакше зводяться до загально визнаного визначення поняття як процесу знаходження, адаптації та впровадження (запозичення) найкращих перевірених зразків ведення бізнесу. Суть бенчмаркінгу полягає не у сліпому копіюванні готових інновацій, а у створенні на підприємстві інноваційного клімату, забезпеченого необхідними структурними умовами, націленістю як бази інноваційного маркетингу на системні, стратегічні, організаційно управлінські та інші інновації [1].

Перед підприємствами зараз гостро стоїть завдання вчитися у розвинутих зарубіжних фірм стратегії випереджальної адаптації. Основним макроекономічними перешкодами, що заважають формуванню в учасників

ринку мотивації до використання бенчмаркінгу, є несучасна структура добувної, сировинної економіки, традиційна інформаційна закритість вітчизняних підприємств. Саме бенчмаркінгу завдячує сучасний маркетинг нарощуванням своєї інформаційної та інноваційної складових, завдяки чому він і набув сьогодні нової якості – став інноваційною стратегією маркетингу.

Однією з сучасних стратегій інноваційного маркетингу є сенсорний (чуттєвий) маркетинг, який часто називається в літературі з маркетингу концепцією нейромаркетингу. В основі сенсорного (нейромаркетингу) лежать психофізіологічні процеси, дана стратегія передбачає вплив на органи почуттів покупця через створення спеціальної обстановки в місцях продажу з метою контролю споживчої поведінки. Нові дослідження мозку показали, що найчастіше поведінкою людини керує не розум, а емоції. Перевага чуттєвого маркетингу полягає в тому, що впливати на потенційного споживача можна не тільки при безпосередньому контакті на місцях продажу, але і за допомогою реклами, посилаючи покупцям свого роду сигнали, емоційні заклики згадати, відчувати, доторкнутися, тому що все будується на взаємозв'язку роботи мозку з поведінкою споживача [2].

Одним з видів сенсорного маркетингу виступає арома-маркетинг, що передбачає ароматизацію повітря в торгових приміщеннях для стимулювання продажів і сприятливого впливу на покупця. Запахи мають сильний вплив на підсвідомість людини, спонукаючи його до більш емоційних, не завжди обдуманих та раціональних рішень, у тому числі і до покупки товару. Вважається, що приємний аромат у місцях продажу покращує уявлення про якість товару.

Такі нові інноваційні прийоми маркетингу, як мобільний, вірусний, buzz-маркетинг (партизанський) та блог-маркетинг є приватними проявами концепції Інтернет-маркетингу (цифрового маркетингу). Можна з упевненістю стверджувати, що останнім часом частка людей, які використовують простори Інтернету для розваги, поступово падає, зате зростає утилітарний мотив у вигляді пошуку населенням товарів та послуг.

Мобільний маркетинг передбачає використання прийомів маркетингу за допомогою мобільного телефону. Переваги такого виду інноваційного маркетингу очевидні: доступність, зручність, інформативність. Мобільна реклама поки що залишатиметься одним із найдешевших, а тому найбільш затребуваних рекламних засобів. SMS-реклама забезпечує персоналізовану доставку інформації та має мінімальний відсоток ухилення - абонент, як правило, неминуче прочитає рекламне повідомлення. Цей вид маркетингу передбачає як стандартні рекламні SMS-розсилки, і різні SMS-акції-конкурси, розіграші призів, опитування, голосування.

Вірусний маркетинг - це стратегія, коли товар, послуга чи його реклама так впливають на людину, що вона «заражається» ідеєю поширення певного контенту і стає активним ретранслятором. Популярність вірусного маркетингу останнім часом помітно зросла, чому сприяє функціонування різноманітних соціальних мереж та блог-хостингів. Першим успішним випадком реалізації вірусного маркетингу в Інтернеті є акція Hotmail, коли до кожного листа,

надісланого користувачем, приєднувалося повідомлення компанії, що закликає одержувачів e-mail заводити безкоштовну пошту на Hotmail'е.

Вірусний маркетинг не мислимий без якісного медіавіруса. Як правило, це цікавий рекламний відеоролик. У той час, як звичайні рекламні ролики нав'язують різні товари, медіавірус поширюється сам собою, тому ні про яку нав'язливість тут не може бути й мови.

Buzz-маркетинг (маркетинг віртуальних персонажів, партизанський маркетинг) - це стратегія донесення інформації за допомогою штучно створених і поширених чуток. Компанії, які і раніше використовували Інтернет у своїх маркетингових комунікаціях, зараз починають освоювати нові, перспективні з цього погляду напрямки, такі як блоги, форуми, сайти, що розміщують self-generated контент, що сприяє появі такого поняття, як блог-маркетинг, або блогінг [3].

Блукання споживачів по мережі без жодного ризику та витрат стимулює ірраціональність поведінки, тобто формує імпульсного споживача. В результаті понад 90% покупок виявляються імпульсними, що підтверджує ефективність раніше розглянутих маркетингових прийомів.

Підсумовуючи, можна дійти висновку, що інноваційні маркетингові прийоми у сучасному розумінні є інструментами впливу на органи почуттів споживача з урахуванням його психофізіологічних особливостей. При цьому необхідно пам'ятати про істотну роль технічних засобів і модних гаджетів у сучасному світі, за допомогою яких можна істотно впливати на користь фірми на їх власників. Основна мета маркетингу зараз полягає в розробці інноваційної, дієвої стратегії проникнення продукту на ринок та його подальшого просування, орієнтуючись і вигідно переймаючи корисний досвід зарубіжних та вітчизняних підприємств у цій сфері. Тому в основу маркетингових досліджень закладається аналіз кон'юнктури ринку з подальшою розробкою сегментів ринку, організацією та формуванням попиту, моделюванням поведінки покупця.

Логіка розвитку новаторської фірми призводить до перенесення центру тяжкості з оперативного тактичного планування на стратегічний рівень, на рівень формування нового типу управління - інноваційного стратегічного маркетингу.

Список використаних джерел:

1. Матвій М.Я. Інноваційний маркетинг підприємств: монографія. М.Я. Матвій, І.М. Білецька, Ю.П. Гуменюк, С.В. Даниленко; за наук. ред. М.Я. Матвіїва. Тернопіль: ТНЕУ, 2014. С. 71-85; 2. Курбацька Л.М., Кадирус І.М. Впровадження маркетингових інновацій у діяльність промислових підприємств. *Економіка й держава*. № 4/2020. С. 187–190. URL: [http://www.economy.in.ua/pdf/4\\_2020/33.pdf](http://www.economy.in.ua/pdf/4_2020/33.pdf); 3. Мостова А.Д. Сучасні види інноваційного маркетингу в діяльності. *Східна Європа: економіка, бізнес і управління*. 2018. Вип. 1(12). С. 88–93. URL: <https://chmnu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/07/Mostova-A.D.pdf>.

**Антощенкова В.В., д-р екон. наук, доцент**  
**Фоменко В.В., здобувач вищої ступеня бакалавр\***  
**Державний біотехнологічний університет, Україна**

### **Роль сільської зайнятості в Європейському Союзі**

У Європі сільське населення продовжує відігравати важливу роль. Європейці відчують сильний зв'язок зі своєю сільською спадщиною. В останні кілька десятиліть, паралельно з процесом європейської економічної та політичної інтеграції, традиційні сільські цінності, звички, мистецтво та ремесла були відроджені через потребу зберегти та посилити як національну культурну ідентичність, так і регіональну специфіку.

У більшості сільських регіонів чисельність молоді зменшилася внаслідок негативних тенденцій природного демографічного приросту, міграції та/або еміграції молоді. Ситуація погіршилася через низку причин, пов'язаних із соціальними, економічними, культурними, демографічними та географічними/екологічними умовами, як внутрішніми, так і зовнішніми. Це сприяло збільшенню диспропорцій у рівнях життя та економіці сільських і міських районів [1, с.159]. Протягом останніх десятиліть традиційні європейські сільськогосподарські ландшафти суттєво змінювалися або навіть зникали внаслідок таких процесів, як урбанізація, розповсюдження промисловості та послуг, дистанційна робота, зростання капіталомісткого та трудомісткого сільського господарства пов'язані зі зростаючою важливістю агробізнесу, підвищенням множинності та диверсифікації доходів серед сільських домогосподарств, а також зростаючою економічною та соціальною цінністю сільських територій, які виробляють сільськогосподарську продукцію і забезпечують продовольчу самодостатність країни вцілому. У рамках Європейської стратегії зайнятості (EES), започаткованої в 1997 році, Комісія оцінює перспективи зайнятості в сільській місцевості, досліджує вплив Спільної сільськогосподарської політики (Common Agricultural Policy (CAP)) і політики розвитку сільської місцевості в сфері забезпечення робочими місцями, а також пропонує шляхи усунення розриву.

Привабливість життя в сільській місцевості, зросла за останні кілька років, але багато сільських районів в ЄС досі борються з низкою проблем, які заважають людям залишатися або переїжджати туди. Незважаючи на загальне зростання зайнятості та покращення іміджу, сільські райони, на які припадає 80% території ЄС і в яких проживає 30% населення, все ще відстають від міст і містечок за багатьма показниками [2].

Сільські райони страждають від структурних проблем, таких як відсутність привабливих можливостей для працевлаштування, нестача навичок, недостатні інвестиції в цифрову та іншу інфраструктуру та основні послуги. За відсутності розумної політики та фінансування як на рівні ЄС, так і на рівні держав-членів, сільські райони й надалі стикатимуться з проблемою відтоку молоді та так

---

\* Науковий керівник – Антощенкова В.В., д-р екон. наук, доцент.



званого «відтоку мізків». Сільське господарство та продовольчий сектор залишаються ключовими для сільської економіки, разом забезпечуючи майже 40 мільйонів робочих місць у ЄС, при цьому САП відіграє позитивну роль у зниженні рівня бідності та створенні кращих робочих місць для фермерів. Однак існує багато інших можливостей для розвитку сільських територій, які пропонуються цифровим і зеленим переходом, а також розширеною дистанційною роботою та іншими схемами роботи, і сільські території мають потенціал для більшого.

Створення робочих місць у сфері відновлюваної енергетики, біоекономіки, що розвивається, циклічної економіки, а також екотуризму дійсно потребує інвестицій у соціальну та економічну політику і може призвести до зростання та процвітання в сільській місцевості.

На думку експертів із питань зайнятості, соціальних питань та громадянства в країнах ЄС аграрний сектор переживає фундаментальні трансформації внаслідок тенденцій, що впливають на всю економіку та ринок праці. Автоматизація та цифровізація, а також перехід до зеленої економіки, безумовно, є одними з найбільш актуальних. У цьому контексті ферми стикаються з постійними викликами, а саме демографічними змінами, перетворенням навичок та пристосуванням до нових умов праці [3, с.85].

Останні дані про зайнятість у сільській місцевості ЄС, показали, що рівень безробіття серед молоді все ще є значно вищим у сільській місцевості й становить 13,4%. Гендерний розрив також більший: 67% жінок у сільській місцевості мають роботу порівняно з 80% чоловіків. Ситуація в державах-членах значно відрізняється, оскільки в деяких країнах сільські райони процвітають, а в інших – складна ситуація порівняно з життям в містах.

Демографічні зміни, «відтік мізків» і депопуляція все що негативно впливає на сільську місцевість. Це може бути пов'язано з різними факторами, такими як нижчий рівень доходу та обмежений доступ до послуг, включаючи охорону здоров'я, транспорт, логістику, освіту, дозвілля.

Політика Європейського Союзу щодо розвитку сільської місцевості встановила три основні цілі, щоб допомогти сільським регіонам розвиватися, а також підвищити рівень зайнятості та життя: підвищення конкурентоспроможності сільського господарства; досягнення сталого управління природними ресурсами та кліматичних заходів; збалансований територіальний розвиток сільської місцевості. Політика згуртованості ЄС поділяє ці цілі по зонам відповідальності. Європейський фонд регіонального розвитку (ЄФРР) і Європейський соціальний фонд (ЕСФ) працюють, щоб доповнити Європейський сільськогосподарський фонд розвитку сільської місцевості (ЄФРСР). ЄФРР активно працює в таких сферах як: створення робочих місць поза галуззю сільського господарства (нові підприємства, діяльність, пов'язана з туризмом тощо); розвиток зв'язків між містами та селами, особливо в контексті інформаційного суспільства; підтримка малих і середніх підприємств (МСП) у сільському господарстві, агропромисловості та лісовому господарстві; контроль ризиків у сільському та лісовому господарстві; розвиток базової інфраструктури в селах; місто-сіло.

Одним із пріоритетів для просування європейської сільської молоді є створення стабільних і високоякісних робочих місць у сільській місцевості, доступних для молоді. Рівень безробіття серед молоді в сільській місцевості є вищим, ніж середній по всьому ЄС, а можливості працевлаштування в сільській місцевості, як правило, відносно обмежені, з переважанням сезонних робіт.

Підтримка зайнятості молоді може допомогти відродити сільські території, запобігти депопуляції та зміцнити сільські громади. Віддалена робота, коворкінг, соціальне фермерство чи стартапи представляють собою «вікно можливостей», особливо для молоді. Загальна сільськогосподарська політика (CAP), посилені Гарантії для молоді державами-членами та різноманітні програми ЄС пропонують численні та значні ресурси для підтримки зайнятості сільської молоді, і ці можливості потрібно краще розуміти та застосовувати цілеспрямовано та скоординовано.

Розвиток сільських територій та сільська зайнятість – це процес структурних змін у дедалі складніших економічній, соціальній, культурній, технологічній та екологічній сферах сільського середовища, спрямований на підвищення рівня та якості життя справедливим, сталим та ефективним способом [4, с.296]. Для досягнення такої мети вкрай важливо, щоб усі соціальні групи в сільській місцевості, включаючи молодь і старше покоління, були залучені та брали активну участь у відродженні. Необхідно забезпечити раціональне використання та управління ендегенними природними ресурсами, економічним потенціалом та людським капіталом. Політика розвитку сільських територій та сільська зайнятість повинна оцінювати та ефективно використовувати специфічні ендегенні та потенційно конкурентні переваги, диверсифікувати варіанти працевлаштування та посилювати підприємницьку та інноваційну діяльність у всіх сферах життя. Концептуалізація, впровадження, моніторинг та оцінка інструментів/механізмів розвитку повинні включати прийняття ефективних політичних рішень на макро-, та мікро-рівнях.

Список використаних джерел:

1. Онегіна В.М. Антощенко В.В. Спільна аграрна політика та конкурентоспроможність сільського господарства ЄС. Аграрна політика Європейського Союзу: виклики і перспективи: монографія / За ред. Т. Зінчук. Київ: Центр навчальної літератури, 2019 С. 152-162. [http://rep.btsau.edu.ua/bitstream/BNAU/3369/1/Polityka\\_orhanichnoho.pdf](http://rep.btsau.edu.ua/bitstream/BNAU/3369/1/Polityka_orhanichnoho.pdf);
2. Онегіна В.М., Антощенко В.В., Кравченко Ю.М. Кооперація, як основа забезпечення інноваційного розвитку та конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств України. Вісник Харківського національного аграрного університету ім. В.В. Докучаєва, Сер. Економічні науки. 2020. № 4.Том. 2. С. 79-91; 3. Agriculture and rural development. Common agricultural policy. European Commision. URL: [https://agriculture.ec.europa.eu/common-agricultural-policy\\_en](https://agriculture.ec.europa.eu/common-agricultural-policy_en); 4. Антощенко В. Основні елементи ресурсного потенціалу сільськогосподарського підприємства як основа економічної та продовольчої безпеки. Економічний аналіз. 2020. Том 30. № 3. С. 291-298.

**Афанасьєва О.П., канд. екон. наук, доцент**  
**Бубенець І.Г., канд. екон. наук, доцент**  
**Власенко М.В., здобувачка вищої освіти ступеня бакалавр**  
**Державний біотехнологічний університет, Україна**

## **Особливості рекламної діяльності компаній в умовах цифровізації**

Постійні зміни в рекламній діяльності компаній пов'язані з процесами цифровізації економіки, держави, суспільства та бізнесу. Оскільки у світі стрімко з'являються нові цифрові технології, то актуальним на сьогодні є питання щодо особливості організації рекламної діяльності компанії з метою своєчасного реагування бізнесу до нових викликів, забезпечення конкурентоспроможності на ринку. Саме сучасні цифрові технології сприяють розширенню можливостей онлайн-взаємодії та каналів комунікації з цільовою аудиторією, швидкому збору необхідної інформації, аналізу показників ефективності рекламної діяльності, формуванню нового напрямку розвитку рекламної стратегії внаслідок зміни споживчої поведінки [1].

Рекламна діяльність в сучасному бізнесі відіграє надзвичайно важливу роль. Вона є необхідним інструментом для привертання уваги цільової аудиторії, позиціонування товарів або послуг, підвищення продажів. Розуміння та удосконалення елементів рекламної діяльності стає важливим завданням для будь-якого підприємства, що прагне досягти успіху в сучасних умовах.

Актуальність дослідження рекламної діяльності компаній залишається незмінною навіть у сучасному бізнес-середовищі. Реклама є ключовим інструментом для просування продуктів та послуг, залучення нових клієнтів і підтримки конкурентоспроможності підприємств. У зв'язку зі зростанням конкуренції, зміною споживацьких уподобань і швидким розвитком інформаційних технологій, компанії постійно стикаються з викликами у рекламній сфері. Вони потребують постійного удосконалення своєї рекламної стратегії для того, щоб ефективно комунікувати з цільовою аудиторією і досягати поставлених цілей. Крім того, зміна поведінки споживачів, зростання популярності цифрових медіа та соціальних мереж ставлять підприємства перед необхідністю адаптуватися до нових реалій рекламного середовища.

Одна з особливостей рекламної діяльності полягає в тому, що вона спрямована на комунікацію зі споживачами та потенційними клієнтами. Рекламні повідомлення передають інформацію про продукти та послуги, переконують, надихають та стимулюють споживачів до покупки. Це дозволяє підприємствам будувати взаємовигідні відносини зі своїми цільовими аудиторіями.

Ще одна особливість рекламної діяльності полягає в її різноманітності та наявності різних каналів комунікації. Сучасні технології та медіа-платформи надають підприємствам можливість використовувати різні формати реклами, включаючи телебачення, радіо, пресу, Інтернет, соціальні мережі, мобільні додатки та інше. Це дозволяє дотримуватись принципу мультимедійності та залучати різні сегменти аудиторії.

Рекламна діяльність також виконує важливу роль у побудові та зміцненні бренду підприємства. Вона сприяє формуванню у свідомості споживачів асоціацій із певним брендом, його цінностями, якістю продуктів та ін. Рекламна діяльність також допомагає підприємствам побудувати свій унікальний образ та відрізнятись від конкурентів. Вона надає можливість виділитись на ринку, привернути увагу споживачів і створити позитивне враження про компанію та її продукцію.

Додатковою особливістю рекламної діяльності є можливість вимірювання її ефективності та результативності. Завдяки різним інструментам аналізу та вимірювання, підприємства можуть оцінити вплив реклами на свої продажі, впізнаваність бренду, сприйняття повідомлення споживачами та інші показники. Це дозволяє підприємствам коригувати свої рекламні стратегії та ресурси для досягнення найкращих результатів.

Отже, рекламна діяльність в сучасному бізнесі відіграє ключову роль у залученні та утриманні клієнтів, популяризації продуктів та послуг, формуванні бренду та стимулюванні продажів. Вона є необхідним інструментом для успішної діяльності компаній в умовах цифровізації, дозволяючи їм конкурувати на ринку та забезпечувати успішний розвиток у глобальному бізнес-середовищі.

В цілому термін «реклама» широко використовується як поняття масової свідомості, тоді як термін «рекламна діяльність» сприймається як професійна сфера реалізації суб'єктів бізнесу. У вузькому значенні реклама є будь-якою платною формою неособистого просування ідеї чи послуги від імені спонсора, без прямого контакту з цільовою аудиторією.

Цікаво, що існують два підходи до визначення терміну «рекламна діяльність» з позиції менеджменту та маркетингу. Погляди Савицької Н.Л., Синициної Г.А., Олініченко К.С. та Артеменка В.С. збігаються в тому, що рекламна діяльність в аспекті менеджменту є технологією управління рекламним процесом та рекламним бізнесом [2; 3]. Дане визначення вказує на те, що рекламний менеджмент втілюється через взаємодію таких управлінських функцій, як організація, планування, мотивація, контроль і розподіл ресурсів.

Перш за все, плануються й розробляються рекламні повідомлення, для чого обираються рекламні засоби та канали, що допомагають передати повідомлення цільовій аудиторії. Потім проводиться контроль ефективності рекламних комунікацій. У процесі управління рекламною діяльністю рекламодавець співпрацює з PR-менеджерами та контент-мейкерами. Метою рекламної діяльності є регулювання ринкової стійкості компанії за допомогою рекламних кампаній.

Розвиток Інтернет-простору сприяв появі різноманітних видів рекламних інструментів, які можуть бути використані при організації та ефективної реалізації рекламних кампаній, а саме:

1. Контекстна реклама є найпопулярнішим, відносно недорогим і ефективним рекламним інструментом в Інтернет-середовищі. Даний вид реклами передбачає розміщення оголошення відповідно до змісту веб-сторінки, на якій воно рекламується. Зазвичай це невелике текстове повідомлення, яке відображається у пошукових системах.

2. Банерна реклама, також відома як медійна реклама, полягає в розміщенні графічних або анімаційних зображень на тематичних сайтах і в пошукових системах. Користувачі можуть натискати на банери, щоб перейти на сайт рекламодавця. Останнім часом популярність здобули інтерактивні банери, які вимагають від користувачів вирішення логічних або арифметичних задач.

3. SEO, або пошукова оптимізація, є комплексом заходів, спрямованих на досягнення перших позицій сайту в пошукових системах за конкретними ключовими фразами. Основна ідея цього типу реклами полягає в тому, що зацікавлений користувач товару або послуги виконує пошуковий запит і отримує список веб-сайтів, відсортованих за релевантністю.

4. E-mail-реклама передбачає передачу інформації про товари і послуги до цільової аудиторії за допомогою електронної пошти. Зазвичай рекламні повідомлення відправляються як поточним, так і потенційним клієнтам.

5. Реклама в соціальних мережах (SMM) означає поширення інформації про товар або послугу в соціальних мережах, різних блогах і на форумах. Основною особливістю цього підходу є те, що просування товарів і послуг залежить від популярності цих сервісів. Приблизно 90% Інтернет-аудиторії мають акаунти на платформах, таких як Facebook, Twitter і Instagram.

6. Реклама в мобільних додатках є відносно новим методом Інтернет-реклами, який взаємодіє з операційними системами на основі iOS та Android.

7. Реклама в відеороликах є дуже популярним способом реклами, а TikTok і YouTube на сьогоднішній день є найбільшими сервісами для розміщення відеофайлів. Тому багато рекламодавців проявляють значний інтерес саме до них.

Ці різноманітні види рекламних інструментів надають компаніям можливість досягти своєї цільової аудиторії на різних платформах і в різних форматах. Комбінування декількох методів реклами може бути ефективним для досягнення максимального впливу і підвищення усвідомлення бренду. Правильно організована рекламна кампанія є необхідною складовою успіху підприємства в конкурентному ринковому середовищі.

Список використаних джерел:

1. Бубенець І. Г., Сломінцев Д. М. Сучасні аспекти цифрового маркетингу: основні показники ефективності. *Бізнес-Інформ.* 2022. № 11. С. 271-276. URL: [https://repo.btu.kharkov.ua/bitstream/123456789/20411/1/business-inform-2022-11\\_0-pages-271\\_276%20Bubenets%20.pdf](https://repo.btu.kharkov.ua/bitstream/123456789/20411/1/business-inform-2022-11_0-pages-271_276%20Bubenets%20.pdf) Топ-25 інноваційних компаній України. URL: <https://www.dsnews.ua/ukr/reitingi/top-25-innovacionnyh-kompaniy-ukrainy-25102021-440469/amp>

2. Савицька Н.Л., Синицина Г.А., Олініченко К.С. Рекламний менеджмент: навч. посібник. Харків: вид-во Іванченко, 2015. – 169 с.

Бубенець І. Г., Артеменко В. С. Особливості організації служби маркетингових комунікацій на сучасному торговельному підприємстві. *Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг. Збірник наукових праць ХДУХТ.* 2010. Вип. 1 (11). С. 570-576. URL: [https://repo.btu.kharkov.ua/bitstream/123456789/22241/1/esprstp\\_2010\\_1\\_80.pdf](https://repo.btu.kharkov.ua/bitstream/123456789/22241/1/esprstp_2010_1_80.pdf)

**Афанасьєва О.П., канд. екон. наук, доцент**  
**Літкевич А.І., здобувач вищої освіти ступеня бакалавр**  
**Державний біотехнологічний університет, Україна**

**Удосконалення комплексу онлайн-просування послуг салону краси**

В епоху цифрових технологій, онлайн-просування стає візитівкою успішного бізнесу. Завоювати увагу цільової аудиторії, зробити бренд пізнаваним і значно збільшити продажі – ось лише декілька завдань, які вирішує грамотна стратегія просування в мережі Інтернет.

Підприємства сфери послуг, а особливо малий бізнес з обмеженими бюджетами, можуть використовувати різні методи та інструменти Інтернет-маркетингу, зокрема [1] :

1) SEO (Search Engine Optimization) – оптимізація сайту для пошукових систем, що робить його більш доступним для потенційних клієнтів;

2) SMM (Social Media Marketing) – маркетинг у соціальних мережах, де можна налагодити прямий контакт з цільовою аудиторією;

3) контент-маркетинг – створення та поширення корисного контенту, що привертає увагу та формує лояльність до бренду;

4) E-mail-маркетинг – розсилка інформаційних та рекламних листів по email-базі, що веде до повторних продажів.

Ці інструменти просування дозволяють: ефективно розподіляти ресурси, навіть з обмеженим бюджетом; охопити максимально широку цільову аудиторію; отримати значний вплив на ринку; досягти високих прибутків.

Аналізуючи маркетингову діяльність салону краси «Timchenko Nail Art Studio», визначено, що головними критеріями успіху салону краси є професіоналізм персоналу та зручне розташування. Щоб якісно просувати свій бренд потрібно постійно стежити за поведінкою конкурентів і пропонувати клієнтам кращий сервіс та унікальні послуги.

Для ефективної діяльності підприємств б'юті сфери важливо добре знати потреби цільової аудиторії споживачів. Основними клієнтами салону краси «Timchenko Nail Art Studio» є жінки, що мешкають у м. Люботині, які дбають про свою зовнішність. Визначено такі цільові сегменти споживачів: «студентки» віком 18-22 роки, «молоді леді» віком 22-28 років, «домогосподарки» віком 23-30 років, «бізнес леді» віком 30-40 років та «жінки-бюджетниці» віком 35-50 років. Таким чином, під час розробки комплексу онлайн-просування салону краси, слід враховувати особливі потреби кожного сегменту споживачів.

Отже, для удосконалення комплекс просування салону краси «Timchenko Nail Art Studio» в мережі Інтернет, розроблено наступні пропозиції:

- створити веб-сайт салону, для розширення маркетингових можливостей;
- для сайту розробити систему SEO-просування, щоб охопити органічні запити потенційних споживачів;

- проводити постійний моніторинг активностей конкурентів в мережі Інтернет, щоб відстежувати тенденції їх розвитку, знаходити слабкі місця, щоб визначити власні конкурентні переваги;

- для формування SMM-стратегії слід розробити контент-план публікацій (в тому числі сториз, рилз і прямі ефіри) у різних соціальних мережах, зокрема TikTok, Instagram, Facebook, YouTube для кожної цільової аудиторії;

- створювати різноманітний і цікавий для цільових сегментів споживачів контент: відео, фото відвідувачів салону, розважальний контент, поради з догляду за волоссям, нігтями та шкірою, новини та акції салону, а також робити огляди трендів і б'юті індустрії тощо;

- стимулювати клієток створювати креативні відео- та фотовідгуки про досвід відвідування салону краси та рекомендаціями для подруг;

- активно використовувати таргетовану та контекстну рекламу для просування послуг салону;

- розробити елементи фірмового стилю (логотип, фірмові кольори, слоган і тощо) для відбудовування від конкурентів і кращого позиціонування на ринку шляхом використання їх у своїх Інтернет-каналах просування;

- використовувати колаборації із б'юті-блогерами, що мешкають в м. Люботині та можуть рекомендувати салон своїм підписникам у соціальних мережах;

- активно вести клієнтські групи у месенджерах – Telegram, Viber.

- створити автоматизовані розсилки, розробивши Телеграм-боти та E-mail розсилки – це може допомогти залучити нових клієнтів (наприклад, запропонувавши знижки або подарунки за підписку на розсилку, додавши форму підписки на вебсайт та в соціальні мережі, а також слід збирати email-адреси при записі на послуги або під час оформлення карток клієнта). Крім того, це допоможе утримати старих клієнтів, для цього через розсилки слід нагадувати клієнтам про необхідність повторного запису на послуги, а також запропонувати спеціальні знижки та акції для постійних клієнтів. Також для формування лояльності слід надсилайте вітання з днем народження та іншими святами.

Розроблені практичні рекомендації дозволять підприємству ефективно розподіляти свої ресурси, забезпечуючи максимальний вплив на споживачів і отримувати в результаті високі прибутки.

Отже, розробка комплексу просування в мережі Інтернет для підприємств у сфері б'юті індустрії – це не просто реклама, це ключ до успішного розвитку бізнесу салонів краси в цифровому світі.

Список використаних джерел:

1. Savytska, N., Babenko, V., Chmil, H., Priadko, O. & Bubenets, I. (2023). Digitalization of Business Development Marketing Tools in the B2C Market. *Journal of Information Technology Management*, 15 (1), 124-134. <https://doi.org/10.22059/jitm.2023.90740> URL: [https://journals.ut.ac.ir/article\\_90740\\_2dc7c64f4d84dc1be3d51c6acc5f811.pdf](https://journals.ut.ac.ir/article_90740_2dc7c64f4d84dc1be3d51c6acc5f811.pdf)

**Бубенець І.Г., канд. екон. наук, доцент  
Христенко С.С., Зіненко К.К., здобувачки вищої освіти ступеня бакалавр  
Державний біотехнологічний університет, Україна**

### **Інноваційні маркетингові підходи ведення бізнесу в умовах глобальних викликів**

В умовах сьогоденних глобальних викликів та стрімкого розвитку технологій відбуваються кардинальні зміни у правилах ведення бізнесу. Інноваційний маркетинг стає ключовим елементом стратегії розвинення та життєстійкості бізнесу в постпандемічних умовах і військової агресії як в регіональному так і в глобальному масштабі, та дозволяє підприємствам здобувати визнання як сучасних так і передових гравців.

У науковій літературі існує багато підходів до визначення поняття «інноваційний маркетинг». На думку Ілляшенка С. М. «...інноваційний маркетинг – це концепція ведення бізнесу, яка передбачає створення вдосконаленої або принципово нової продукції, інновації, і використання в процесі її створення та поширення вдосконалених чи принципово нових – інноваційних – інструментів, форм та методів маркетингу з метою більш ефективного задоволення потреб як споживачів, так і виробників» [1].

Питанням вивчення та узагальнення досвіду застосування інноваційного маркетингу, присвячені наукові праці відомих українських і зарубіжних учених. Проте, слід зазначити про недостатнє висвітлення питань вивчення досвіду застосування інноваційних маркетингових підходів ведення бізнесу в умовах сучасних глобальних викликів, як вектору розвитку конкурентоспроможності, що і зумовлює актуальність та необхідність даного дослідження.

Інноваційний маркетинг в економіці України грає важливу роль, бо визначає новий рівень взаємодії компаній із світом. За допомогою технологій, креативних стратегій та персоналізації, підприємства стають не лише постачальниками товарів чи послуг, але й активними учасниками глобальних ринкових процесів.

Важливо розуміти, що інноваційний маркетинг не обмежується лише використанням технологій. Він також включає в себе творчий підхід до вирішення проблем та задоволення потреб споживачів у світовому масштабі.

Компанії, які вміють впроваджувати інновації у маркетинг, отримують переваги в конкуренції. Вони стають не лише постачальниками товарів чи послуг, але й креативними партнерами для своїх клієнтів. Такий підхід не тільки допомагає збільшити продажі, але й буде довгострокові відносини зі споживачами, що є ключовим чинником успіху в умовах динамічних змін.

Авторами досліджено підходи використання інноваційного маркетингу компанією «WOG». Це одна з найбільших мереж на ринку нафтопродуктів, яка об'єднує понад 400 АЗК, обслуговує понад 150 тис. клієнтів щодня і є драйвером інновацій як ринку АЗК, так і ритейлу загалом. WOG реалізує проекти, спрямовані на розвиток ринку, вводить інноваційні рішення, які допомагають спростити надання послуг і зробити перебування клієнтів на заправках більш



комфортним і безпечним. Так, WOG першим серед АЗК запусив багатофункціональний мобільний додаток WOG PRIDE та постійно розвиває його сервіси. WOG PRIDE – це накопичення і використання бонусів, можливість оформити страховку авто, сплатити штраф ПДР, онлайн-магазин, безконтактна заправка WOG PAY і попереднє замовлення страв WOG SAFE тощо. Нині WOG встановлює каси самообслуговування, які скоротять час перебування клієнта в приміщенні АЗК і мінімізують контакти [2].

Усе це підтримує створення сучасного образу компанії, яка не тільки виробляє продукти та надає послуги, але й активно взаємодіє зі світом, враховуючи його зміни та тенденції.

Інноваційні маркетингові підходи ведення бізнесу в умовах постійних змін та викликів повинні включати низку стратегій і тактик, спрямованих на зміцнення позицій компанії, залучення та утримання клієнтів, а також на пошук нових можливостей для розвитку. Вони стають ключовим інструментом для відновлення та життєстійкості бізнесу в умовах воєнного стану та кризових явищ.

За підсумками проведених досліджень та аналізу наукових праць [3-6], авторами виділено ключові інноваційні маркетингові підходи ведення бізнесу в умовах глобальних викликів, а саме:

- цифровізація та онлайн-присутність: використання цифрових каналів комунікації та продажів допоможе компаніям диверсифікувати свої доходи та залучити нових клієнтів. Це може включати розробку зручних мобільних додатків, відкриття та поліпшення інтернет-магазинів, використання соціальних мереж для залучення аудиторії і навіть використання віртуальної реальності для створення більш привабливого досвіду покупки;

- персоналізація: використання баз даних про клієнтів для створення персоналізованих пропозицій та акцій допоможе компанії покращити взаємодію з потенціальними споживачами та підвищити рівень їх задоволеності. Це може включати аналітику споживчої поведінки, використання штучного інтелекту для адаптації рекламних кампаній і багато іншого;

- адаптивний маркетинг: компанії можуть використовувати дані та аналітику для швидкої реакції на зміни у ринковому середовищі. Він включає динамічну зміну маркетингових стратегій, рекламних кампаній і ціноутворення відповідно до поточних трендів і поведінки споживачів;

- поглиблене розуміння клієнтів: в умовах кризових явищ розуміння потреб та переваг клієнтів стає ще більш важливим. Використання аналітичних інструментів і інформаційних технологій допомагає компаніям адаптувати свої продукти та послуги під потреби своєї цільової аудиторії;

- соціальна відповідальність та емоційна привабливість: кризова ситуація може стати моментом для компаній, щоб проявити свою соціальну відповідальність та підтримати своїх клієнтів. Проява щирої допомоги суспільству в умовах військової агресії або інших кризових явищ з позиції емоційної привабливості та підтримки спільноти може зміцнити зв'язок із споживачами та підвищити лояльність до бренду;

- реінвентаризація товарів та послуг: кризова ситуація може вимагати перегляду асортименту товарів та послуг підприємства. Інноваційні підходи до адаптації існуючого продуктового портфеля або створення нових продуктів, які відповідають потребам ринку, що постійно змінюються, можуть допомогти компанії вийти з кризи з сильнішим брендом і конкурентоспроможністю;

- гнучкість та експерименти: в умовах сучасних глобальних викликів компанії повинні бути готові до експериментів та швидких змін. Гнучкість у стратегіях маркетингу та готовність до прийняття ризиків можуть допомогти компаніям вийти на нові ринкові сегменти та забезпечити конкурентну перевагу;

- співробітництво та партнерство: встановлення партнерських відносин з іншими компаніями може допомогти у спільному розвитку та просуванні продуктів і послуг, а також у спільному використанні ресурсів для скорочення витрат.

Отже, інноваційний маркетинг в умовах сучасних глобальних викликів являє собою стратегію, що спрямована на використання новаторських підходів, технологій та концепцій для просування товарів або послуг на ринку. Він включає унікальні методи привернення уваги споживачів, встановлення конкурентних переваг і створення цінності для клієнтів. Компанії, які зможуть впровадити інноваційні маркетингові підходи, будуть мати значну конкурентну перевагу на ринку в умовах постійних змін.

Список використаних джерел:

1. Ілляшенко С. М., Рудь М.П., Новітні види маркетингу в умовах випереджаючого розвитку: еволюція, сутність, умови застосування. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2019. Випуск 24. С.38-42;
2. Топ-25 інноваційних компаній України. URL: <https://www.dsnews.ua/ukr/reitingi/top-25-innovacionnyh-kompaniy-ukrainy-25102021-440469/amp>;
3. Бубенець І.Г. Маркетингові інновації в торговельних мережах. *Marketing of innovations. Innovations in marketing*. Materials of the International Scientific Internet Conference. 2021p. С.8-10. URL: [https://wseh.pl/uploads/Marketing\\_of\\_Innovations. Innovations in marketing 2021. pdf](https://wseh.pl/uploads/Marketing_of_Innovations._Innovations_in_marketing_2021.pdf);
4. Бубенець І. Г., Чатченко О. Є. Маркетингова діяльність підприємств в умовах кризи. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2022. № 3, (306). С. 323-326. URL: <http://journals.khnu.km.ua/vestnik/wp-content/uploads/2022/07/2022-306-48.pdf>;
5. Савицька Н.Л., Чміль Г.Л. Трансформація взаємодії суб'єктів ринку в умовах диджиталізації маркетингу. *Цифрова економіка та економічна безпека*, 2022. 1(01). 112–117. DOI: <https://doi.org/10.32782/dees.1-18.>;
6. Савицька Н.Л., Полевич К.В. Підприємницький маркетинг у соціальній мережі Instagram. *Бізнес Інформ*. 2016. № 11. С. 419–424. URL: [https://www.business-inform.net/export\\_pdf/business-inform-2016-11\\_0-pages-419\\_424.pdf](https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2016-11_0-pages-419_424.pdf)

**Бурковська А.І., д-р філософії (економіка), старший викладач**  
**Дубенюк Я.О., здобувач вищої освіти ступеня бакалавр\***  
**Миколаївський національний аграрний університет, Україна**

### **Сутність маркетингу інновацій та його особливості в Україні**

Одним з ключових показників розвитку людства є науково-технологічний процес та інновації. Коли інноваційний товар з'являється на ринку, він спричиняє його швидкі зміни. Одними з наслідків цих змін є стрімке зростання загального прогресу, падіння неконкурентних підприємств, товарів, послуг, загострення конкурентності між учасників ринку. Тому відслідковування, аналіз та прогнозування змін в зовнішньому середовищі, включаючи дії конкурентів та розвиток загального наукового прогресу, є провідною задачею для управлінців підприємств, щоб зберегти свою позицію на ринку та підтримувати загальний рівень конкурентоспроможності.

Сам термін «інновація» вперше був застосований та розтлумачений австрійським ученим-економістом Й. А. Шумпетером у своїх працях і перш за все в роботі «Кон'юнктурні цикли» [1, с. 133]. У цій роботі, він трактує інновацію «як нову науково-організаційну комбінацію виробничих факторів, створену підприємницьким духом». В перекладі дане поняття означає «втілення наукового відкриття, технічного винаходу в новій технології або новому виді продукту». Можемо окремо зазначити, що інновацію вчений розглядав як нову окрему функцію виробництва [1, с. 134].

Аналізуючи вищезазначений термін, ми виділяємо дві ключові риси інновацій: новизна з технічної сторони, а також відповідність інновації попиту на ринку, рівень досягнутого прибутку та комерційного успіху з економічної сторони.

Виходячи зі світового досвіду, інновації впливають на всі рівні економіки та являються ключовим фактором успішного розвитку як окремих бізнес-структур, так і економіки країни в цілому. За статистичними даними робіт О. Алімова і В. Ємченко [2], країни з високо розвинутою економікою на мають й високе забезпечення рівня ВВП інноваційними товарами, орієнтовно 85-90%. Саме це і виступає ключовою причиною, чому закордонні підприємства обирають інноваційну стратегію розвитку.

Поєднуючи між собою такі поняття як «інновація» і «маркетинг» можна отримати загальне розуміння такого третього поняття, як «інноваційний маркетинг», тобто створення і просування інновацій, орієнтованих на ринок [3, 4, 5].

Маркетинг робить продукт готовим до запуску, створює фундамент для введення нового товару на ринок з метою досягнення високих обсягів продажів та позитивного сприйняття. Він аналізує потреби аудиторії, стимулює виникнення додаткового попиту на інноваційні технології, досліджує потенційні ризики й можливості компанії, розуміє потреби споживачів і пропонує такий

---

\* Науковий керівник - Бурковська А.І., д-р філософії, старший викладач.

інноваційний продукт, який може мати попит на ринку.

В цьому сенсі, ми згодні з тлумаченнями Сідельнікова В.К., який пропонує розглядати маркетинг інновацій як окремих вид маркетингу, який потребує особливих методів, інструментів та способів [6, с. 105].

Особливістю українських підприємств є те, що вони впроваджують маркетингові інновації, спрямовані на розвиток продуктів і послуг, збільшення кількості продаж і загальної ефективності підприємницької діяльності, застосування нових технологій, вихід на нові ринки або сегменти ринку та розроблення нових способів просування продукції. Аналізуючи підприємства, що впроваджували маркетингові інновації, можна вивести наступну статистику: 72,8% усіх підприємств займалися організаційними та/або маркетинговими інноваціями; 55,4% підприємств займалися маркетинговими інноваціями [7].

Проте на сьогоднішній день, аналізуючи український ринок ми спостерігаємо зменшення кількості вітчизняного виробництва, адже вона активно втрачає попит як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках. Тому альтернатив інноваційному розвитку для вітчизняних підприємств на сьогодні немає [8, с. 176].

Таким чином, маркетингова інноваційна стратегія — це сукупність цілей, спрямованих дій і засобів, які включають планування, формування та управління маркетинговими інноваціями підприємства [9]. Вона відповідає специфіці бізнесу, повністю враховує ринкові умови і потреби клієнтів, допомагає здобути і утримати провідні позиції на ринку.

Список використаних джерел:

1. Шумпетер Й. А. Теорія економічного розвитку. Дослідження прибутків, капіталу, кредиту, відсотка та економічного циклу. Київ: Видавничий дім «КиєвоМогилянська академія», 2014. С. 133-134;
2. Алимов О., Ємченко В. Промисловий потенціал України: напрямки ефективного розвитку. Економічний часопис ХХІ, 2003. С. 28-32;
3. Кошевий М. М. Актуальні аспекти наукоємних виробництв та наукоємних галузей економіки. Ефективна економіка. 2011.;
4. Мединський В.Г. Інноваційний менеджмент: підручник зі спец. «менеджмент орг.». Інфра, 2004, 293 с.;
5. Москаленко В. А. Удосконалення основних напрямів маркетингової політики просування інноваційних розробок. Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського, 2018. С. 72-76;
6. Сідельнікова В.К. Маркетинг інновацій як головна функція ведення бізнесу. Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди «Економіка», 2017, вип. 17. С. 100–105.;
7. Держкомстат. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>;
8. Москаленко, В.А. Маркетингові інновації в наукоємних галузях економіки. Реалізація економічного потенціалу України: теоретичні та практичні аспекти. Чернігів: ЧНТУ, 2020. С.176-187;
9. Shebanina O., Burkovska A. (2018). Approaches to the Installation of the Subsistence Level in the Context of the Food Security in Ukraine. Journal of Economics and Management Sciences. Vol. 1. No. 2: 122–128. DOI:

**Газуда Л. М., д-р екон. наук, професор**  
**ДВНЗ «Ужгородський національний університет», Україна**  
**Оприсок М. Д., канд. екон. наук, ст. викладач**  
**Західноукраїнський національний університет, Україна**  
**Газуда С. М., канд. екон. наук, доцент**  
**ДВНЗ «Ужгородський національний університет», Україна**

### **Інноваційні засади управління формуванням технологій агробрендингу**

Практика ведення сільського господарства зумовлюється необхідністю застосування управлінсько-організаційних підходів до формування бренд-технологій з врахуванням інноваційної складової його розвитку. Водночас вагомим аспектом виступає рівень кваліфікації й творчих здібностей персоналу з управління організацією здатних приймати грамотні рішення щодо формування аграрних бренд-технологій.

Наукове обґрунтування управлінсько-організаційних підходів до формування агробрендингових технологій здійснено багатьма вченими, науковцями-практиками серед яких Ю. Лупенко [6], М. Малік, О. Шпикуляк [8], О. Павлов [9] та інших. Засади маркетингового менеджменту, зокрема в управлінні суб'єктів аграрного господарювання розглянуто в теоретико-практичних напрацюваннях А. Гур'янова, Д. Терещенко [2], В. Збарського, М. Талавирі, А. Остапчука, М. Газуди, А. Збарської, Л. Газуди [3], Д. Кирилюка [4], О. Кучера [5], І. Соловійова, А. Вальтера [12] та інших. У напрямі реалізації управлінських підходів до забезпечення інноваційно-інвестиційної діяльності малого і середнього агробізнесу окреслено у наукових доробках І. Малика, Г. Мохонько [7], Т. Смовженка, А. Кузнєцова, З. Шмігельської [11]. Окремі аспекти державного управління розвитком сільських територій в умовах розширення повноважень і відповідальності регіонів виокремлено у наукових статтях В. Россохи, Л. Газуди [10]. Регіональний аспект у напрямі забезпечення розвитку аграрного підприємництва в Закарпатській області в умовах євроінтеграційних процесів в рамках програми 36.00.00.33.П «Маркетингова стратегія процесу формування і просування бренд-технологій виробництва та послуг в аграрному секторі» (Інститут аграрних ресурсів та регіонального розвитку, с. В. Бакта, Берегівський район) здійснено науковцями Л. Газуда, А. Балян, М. Газуда, Н. Волощук, С. Газуда [1].

Сучасні інноваційні підходи до формування ефективної системи аграрного господарювання окреслюються розширеними можливостями щодо впровадження маркетингового менеджменту. В контексті зазначеного виникає потреба у формуванні агробрендингу з врахуванням комплексності маркетингових підходів у менеджменті, які включатимуть детальне вивчення аграрного ринку, потреб споживача, оцінювання, планування й прогнозування в процесі пошуку оптимальних варіантів і можливостей просування аграрної продукції на споживчий ринок. Відмічене дає підстави стверджувати про необхідність формування фірмового корпоративного стилю власне суб'єкта аграрного господарювання з формуванням його корпоративного іміджу,

публічності спрямованих на реалізацію цілеспрямованої рекламної компанії, забезпечення досконалого дизайну продукту (упаковки, логотипу і, навіть регламентних підходів до уніформи, тобто дрес-код приналежності персоналу до тієї чи іншої компанії), окреслення асоціативного бачення пропонованого продукту споживачеві.

Організаційно-управлінська складова інноваційної системи формування технологій агробрендингу в контексті науково-практичних розробок в межах Інституту аграрних ресурсів та регіонального розвитку (с. В. Бакта, Закарпатська область) зумовлюється концептуальними (рекомендаційними) підходами з врахуванням [1]: *кадрового й інтелектуального потенціалу сфери аграрного розвитку*, здатного забезпечувати досягнення окреслених тактичних і стратегічних цілей суб'єктів аграрного господарювання, формувати довгострокові перспективи їх розвитку; *конкурентних переваг стосовно аналогічних виробників аграрної продукції*, що дасть можливість забезпечити конкурентну позицію на ринку; *інноваційної складової*, як однієї з ключових основ створення бази даних із запуску нового бренду, окреслення бренд ідеї. Інвестування інноваційноорієнтованих компаній у процес створення сильного впізнаваного бренду виробленої продовольчої продукції уможливило забезпечення їх перспективного розвитку відповідно до сучасних споживчих потреб; *маркетингових технологій управління брендом* повинно знайти відображення не тільки в окресленій суб'єктом аграрного господарювання маркетинговій стратегії, але й у програмах соціально-економічного регіонального розвитку; *інтерактивного маркетингу*, коли в умовах цифрової економіки маркетингова діяльність суб'єкта аграрного господарювання повинна підпорядковуватися сучасним імперативам використання цифрових технологій та каналів для зацікавлення та утримання потенційних споживачів.

Таким чином, сучасні підходи до задіяння інновацій у процесі забезпечення дієвості управління формуванням агробрендингових технологій зумовлюються необхідністю. Зазначений процес з окресленням наведених вище рекомендаційних підходів уможливить формування ключових основ комплексного маркетингового менеджменту в межах розвитку територіальних економічних систем, функціонування суб'єктів господарювання в багатогранних сферах і видах економічної діяльності.

#### Список використаних джерел:

1. Газуда Л.М., Баян А.В., Газуда М.В., Волощук Н. Ю., Газуда С. М. Розвиток аграрного підприємництва в Закарпатській області в умовах євроінтеграційних процесів: науково-прикладні аспекти і рекомендації. Велика Бакта. ТОВ «РІК-У», 2021. 67 с.;
2. Гур'янов А.Б, Терещенко Д.А. Управління діяльністю підприємства на засадах маркетингового менеджменту. Комунальне господарство міст: науково-технічний збірник, 2011. № 98. С. 94-99;
3. Збарський В.К. Управління домашнім господарством на засадах маркетингу [навч. посібник]/ В. К. Збарський, М. П.Талавира, А. Д. Остапчук, М. В. Газуда, А. В. Збарська, Л. М. Газуда. Київ: НУБіП України, 2021. 443 с.;
4. Кирилюк Д.О. Теоретичні аспекти маркетингу та маркетингового менеджменту. Збірник

наукових праць Вінницького національного аграрного університету, 2012. С. 97-103; 5. Кучер О.В. Маркетинговий менеджмент у системі управління аграрними підприємствами. Подільський вісник: сільське господарство, техніка, економіка, 2016. № 25. С. 128-133; 6. Лупенко Ю.О. Інвестиційні процеси в аграрному секторі економіки в умовах кризи. Збірник наукових праць Мінагрополітики України, Подільський державний аграрно-технічний університет, Інститут бізнесу і фінансів. Вип. 17, т. 2 Кам'янець-Подільський, 2009. С. 525-527; 7. Малик І. П., Мохонько Г. А. Розвиток малого та середнього бізнесу в Україні. Екон. вісн. Нац. техн. ун-ту України «КПІ»: зб. наук. пр., 2012. Вип. 9. С. 29-34; 8. Малік М.Й., Шпикуляк О.Г. Розвиток підприємництва в аграрному секторі економіки. Економіка АПК, 2006. № 4. С. 3-10; 9. Павлов О. І. Сільські території України : історична трансформація парадигми управління : [монографія]. Одеса : Астропринт, 2006. 360 с.; 10. Россоха В. В., Газуда Л. М. Управління сільським розвитком в умовах розширення повноважень і відповідальності регіонів Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія «Економіка», 2015. Вип. 2(4). Ч. 2. С. 124-128; 11. Смовженко Т. С., Кузнєцова А. Я., Шмігельська З. К. Інноваційна діяльність малого і середнього бізнесу: основні засади управління: монографія. Нац. банк України, Ун-т банк. справи, Нац. акад. наук України, Ін-т регіон. дослідж. К.: УБС НБУ, 2010. 198 с.; 12. Соловйов І.О., Вальтер А.О. Застосування маркетингових бренд-технологій підприємствами АПК України. Таврійський науковий вісник № 92. Економічні науки. URL: [http://www.tnv-agro.ksauniv.ks.ua/archives/92\\_2015/46.pdf](http://www.tnv-agro.ksauniv.ks.ua/archives/92_2015/46.pdf)

**Газуда М. В., д-р екон. наук, професор**

**Герцег В. А., доктор філософії (PhD),**

**Білей Є. В., здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії\***

**ДВНЗ «Ужгородський національний університет», Україна**

### **Окремі аспекти формування дієвих інноваційних агробрендингових технологій**

Нині формування і задіяння інноваційних маркетингових бренд-технологій супроводжується непередбачуваністю ситуації і зовнішніх впливів. З огляду на те, що бренд виступає ключовою основою ведення бізнесу, формування і розвитку відносин в ринковому середовищі, забезпеченні конкурентоспроможності суб'єкта господарювання зумовлюється необхідність окреслення вагомості управлінської складової його ефективного просування. При цьому, постає потреба у забезпеченні ефективної системи менеджменту, що охоплюватиме упорядковану сукупність взаємодоповнюючих елементів з їх функціональністю спрямованих на досягнення результативних цілей організації, зокрема формування цілісного іміджевого бренду, як важливої складової впізнаваності агропродукції на продовольчому ринку.

\*Науковий керівник – М. В. Газуда, д-р екон. наук, професор

Багатогранність наукових підходів відмічає актуалізацію тематики побудови і формування іміджевого бренду, процесу дифузії бренд-технологій, виокремлення особливостей задіяння маркетингового менеджменту, як необхідних складових розвитку сфер і видів економічної діяльності. Так, у науковій літературі обґрунтовується вагома роль і особливості використання цифрового маркетингу В. Рубаном [5], окреслюється зазначений маркетинг як нова парадигма розвитку С. Гриценком [1], інноваційний інструмент управління О. Марчуком [2], стратегічне бачення маркетингового управління М. Муллером [3], майбутнє маркетингових комунікацій в брендингу Д. Яцюком [10] і як модель маркетингу XXI ст. М. Окландером [4] та ін. Формування аграрного бренду із застосуванням маркетингових бренд-технологій суб'єктів аграрного господарювання розглянуто у наукових працях І. Соловйова, А. Вольтера [7; 8], М. Сагайдака [6] та ін.

Окреслюється необхідність побудови впізнаваного бренду, або ж товарної марки виготовленої продукції, з огляду на те, що цей процес є довготривалим і потребує певних зусиль для отримання результату, що дасть можливість сформуванню іміджеву впізнаваність щодо просування бренду [9, с. 38-41]. Окремі науковці [6], зокрема наголошують на тому, що потрібно підвищувати іміджевий рівень вироблюваної продукції, товарів і надання послуг українськими суб'єктами господарювання, які здатні виготовити якісний і органічний продукт, коли мова йде про виробництво аграрної продовольчої продукції, що матиме попит у споживача на довготривалий період.

Формування попиту споживача, потенційних покупців забезпечується задіянням маркетингових технологій розроблених суб'єктами господарювання, зокрема в аграрній сфері. При цьому, ефективність маркетингових підходів залежатиме від думки споживача щодо придбання того чи іншого товару, продукції, надаваної послуги. В зазначеному контексті інноваційна складова забезпечення успішного просування товару відіграє важливу роль, оскільки передусім стосується позиціонування продукту на ринку, асоціативних вражень на підсвідомість споживача як потенційного покупця інновації, і що важливо сформованої думки споживача відносно придбаного товару.

Однак, досліджуваний процес може відбуватися як в окремо взятій сфері, так і в сукупності різних галузей і видів економічної діяльності, особливо якщо вони є дотичними одна одній. До прикладу, дослідження сфери аграрного розвитку дає підстави стверджувати доцільність формування дієвих агробрендингових технологій на основі поєднання інтересів туристично-рекреаційної та сфери лісокористування, де формування дієвих маркетингових інноваційних технологій повинно узгоджуватися з ко-брендинговими стратегічними цілями суб'єкта аграрного господарювання, а також функціональною взаємозумовленістю маркетингових служб з організаційно-управлінською системою компанії, комплексним інноваційним підходом до формування дієвої бренд-технології сформованої на інноваційній основі з метою просування виробленого продукту (товару) на аграрний ринок тощо.



Список використаних джерел:

1. Гриценко С.І. Цифровий маркетинг – нова парадигма розвитку освітніх кластерів в умовах глобалізації. Вісник економічної науки України, 2016. № 1 (30). С. 29–31;
2. Марчук О.О. Цифровий маркетинг як інноваційний інструмент управління. Економіка і суспільство. URL: [https://economyandsociety.in.ua/journals/17\\_ukr/43.pdf](https://economyandsociety.in.ua/journals/17_ukr/43.pdf);
3. Муллер М.В. Брендинг як інструмент стратегічного маркетингового управління: теорія та практика. URL: <http://reposit.nupp.edu.ua/bitstream/PolNTU/286/1/Стаття%20Муллер.pdf>;
4. Окландер М. А. Цифровий маркетинг – модель маркетингу ХХІ сторіччя: [монографія]. Одеса: Астропринт, 2017. 292 с.;
5. Рубан В.В. Цифровий маркетинг: роль та особливості використання. Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії, 2017. Вип. 2-2 (08). С. 20–25;
6. Сагайдак М. П. Формування системи внутрішнього маркетингу підприємств: монографія. К.: Вид-во ТОВ «СІК ГРУП Україна», 2017. 508 с.;
7. Соловійов І.О., Вальтер А.О. Особливості брендингу продовольчої продукції вітчизняних переробних підприємств. URL: <https://www.pdau.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/10/11.pdf> ;
8. Соловійов І.О., Вальтер А.О. Застосування маркетингових бренд-технологій підприємствами АПК України. Таврійський науковий вісник № 92. Економічні науки. URL: [http://www.tnv-agro.ksauniv.ks.ua/archives/92\\_2015/46.pdf](http://www.tnv-agro.ksauniv.ks.ua/archives/92_2015/46.pdf) ;
9. Шустіна І. М. Упровадження системи управління якістю продукції на підприємствах АПК України згідно з міжнародними стандартами серії ISO 9000//Зовнішня торгівля : право та економіка, 2006. № 1. С. 38–41;
10. Яцюк Д. В. Цифровий маркетинг: майбутнє маркетингових комунікацій в брендингу. Інвестиції: практика та досвід, 2015. № 7. URL: [http://www.investplan.com.ua/pdf/7\\_2015/16.pdf](http://www.investplan.com.ua/pdf/7_2015/16.pdf) .

**Дронова Т.С., канд. екон. наук,  
Університет митної справи та фінансів, Україна**

### **Маркетинг та інновації як головні функції бізнесу**

Постійний і безперервний технічний прогрес став невід'ємною частиною середовища для всіх без винятку підприємств і закупівельних організацій. Стрімкий розвиток інновацій у науці впливає на виробничо-практичну галузь, і навіть сферу послуг. На практиці це сприяє зародженню нових предметів споживання, інноваційних матеріальних і нематеріальних послуг. Однак такі товари та послуги потребують інноваційних, новаторських способів представлення їх на ринку. Сучасний ринок систематично наповнюється величезною кількістю різних інноваційних продуктів, часто рядовий споживач просто не встигає стежити за новинками в тій чи іншій сфері послуг, ІТ, виробничих технологій і так далі, а головне завдання маркетингу в даній ситуації полягає в доведенні інформації про корисність, важливість і революційності виробленого продукту споживача.

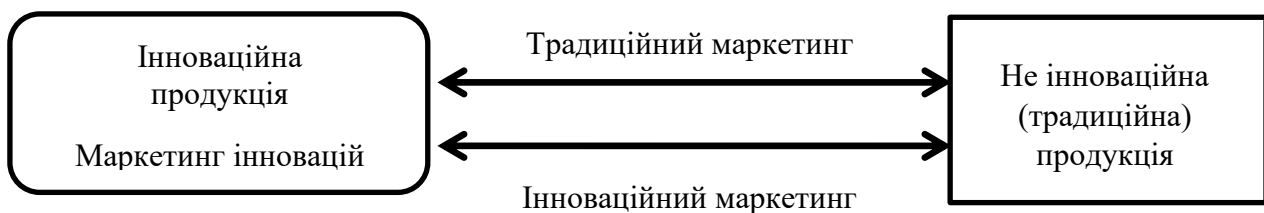
Маркетинг інновацій передбачає виведення нового продукту на ринок, де у процесі можуть використовуватися традиційні методи маркетингу, такі як реклама чи PR, за які використовуються і для «звичайної» продукції. Однак, маркетинг інноваційної, на відміну від традиційної продукції, спрямований на доведення до споживача потреби у необхідності спробувати цю продукцію, не переконуючи його відмовитися від конкурентів.

Інноваційний маркетинг, як і будь-який інший вид інноваційної діяльності, передбачає використання нових маркетингових технологій, тактик та засобів просування товару чи послуг. Принципово нових підходів, відмінних від класичних, що сприяє просуванню як інноваційної, і традиційної продукції.

Науковцями Ілляшенко С.М. [1] та Мостовою А.Д. [3] узагальнено мету, предмет, умови маркетингу інновацій: мета маркетингу інновацій – це проектування споживчих властивостей інновації та ринкової стратегії, які забезпечують задоволення потреб споживача; предметом впливу є інновація різних стадіях інноваційного процесу; маркетингові інструменти спрямовані на проектування та створення майбутнього попиту; фрагментація споживачів проводиться на основі індивідуалізації споживчих переваг; неможливе отримання достовірних кількісних даних по ринках і сегментах, оскільки інноваційний товар сам може створювати новий сегмент ринку за рахунок новизни споживчих властивостей товарів; дуже високий рівень невизначеності при прийнятті рішень; можливі помилки у прогнозуванні споживчої поведінки з допомогою якісних методів, виборі ключових чинників купівлі.

Слід виділити основні засоби інноваційного маркетингу: використання нових методів маркетингових досліджень; застосування нових стратегій сегментації ринку; вибір нової маркетингової стратегії охоплення та розвитку цільового сегмента; зміна концепції асортиментної політики; модифікація кривої життєвого циклу товару; репозиціонування товару; зміна наявної або використання нової цінової стратегії, методів встановлення вихідної ціни та/або системи знижок; побудова нових каналів збуту, зміна спрямованості збутової політики компанії, вихід на нові ринки; використання нових форм та засобів комунікаційної політики (новий вид, характер та засоби реклами); обрання нетрадиційних для фірми методів стимулювання збуту та залучення споживачів.

Найцікавішою для вивчення є сфера перетину аналізованих категорій – «інноваційний маркетинг інновацій» (рис. 1), тобто просування інноваційних товарів та послуг за допомогою інноваційних маркетингових засобів.



**Рис. 1. Співвідношення «інноваційного маркетингу» та «маркетингу інновацій»**

Джерело: складено автором за [1-3]

Оскільки інноваційний товар (послуга) є принципово новим для споживача (можливо, навіть має бути формування кола нових потреб, що задовольняються цією інновацією), саме інноваційний маркетинг при цьому виявляється більш дієвим. Найчастіше застосування засобів інноваційного маркетингу буде наслідком впровадження товарних інновацій, які в принципі неможливо вивести на ринок традиційними методами.

Отже, специфіка маркетингу інновацій виходить із особливостей маркетингової діяльності на різних стадіях життєвого циклу інноваційного товару, від розробки інноваційної ідеї до комерціалізації інноваційного продукту.

Специфічні риси інноваційного маркетингу обумовлені сучасним розвитком інноваційної економіки, яка за умов високої конкуренції стає не сприйнятливою до старих засобів просування товарів. А найцікавішою є сфера перетину категорій, що розглядаються – «інноваційний маркетинг інновацій» – просування інноваційних товарів інноваційними маркетинговими засобами.

Список використаних джерел:

1. Ілляшенко С.М. Інноваційний розвиток: маркетинг і менеджмент знань: монографія. Суми: Діса плюс, 2016. 192 с.;
2. Мостова А.Д. Сучасні види інноваційного маркетингу в діяльності підприємств. URL: <https://chmnu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/07/Mostova-A.D.pdf>;
3. Мостова А.Д. Теоретичні аспекти інноваційного маркетингу та маркетингу інновацій. *Європейський вектор економічного розвитку*. 2017. № 1 (22).

**Жуковська В.М., д-р екон. наук, професор**  
**Рейтблат О.В., здобувач вищої освіти ступеня бакалавр**  
**Державний торговельно-економічний університет, Україна**

### **Особливості застосування чат-ботів в HR**

Уявіть собі HR-фахівця, який не витрачає час на рутинні завдання, такі як перегляд однотипних анкет, формування баз даних, або нового співробітника, який отримує відповіді на будь-які HR-питання цілодобово, без затримки. Це не фантастика, а реальність, адже завдяки технологічному прогресу, цей помічник під назвою чат-боти, вже зараз активно використовуються HR-департаментами компаній в усіх куточках світу.

Огляд публікацій, щодо тематики чат-ботів засвідчив, що чат-бот – це форма штучного інтелекту, умовний віртуальний співрозмовник, з яким спілкуються люди та отримують відповіді на базі заздалегідь підготовлених сценаріїв [1]. Чат-боти стають все більш популярним інструментом, який використовується в департаменті HR будь якої компанії.

HR-ботів (чат-боти, що застосовуються HR) умовно поділяють на два типи: зовнішній та внутрішній бот.

Зовнішній HR-бот використовується для рекрутингу нових співробітників компанії. Основна задача такого боту перевіряти надіслані резюме, кількість яких може сягати десятки й сотні та відповідати на типові питання кандидатів. Принцип роботи зовнішнього боту полягає в перевірці відомостей та порівняння їх з заданими шаблонами, а також відповідь які містяться в базі даних на типові запитання кандидатів. Якщо надіслане резюме перевірене ботом та відомості якого співпадають з заданим шаблоном, резюме надсилається рекрутеру який ухвалює переведення на новий етап співбесіди [2].

До зовнішніх ботів також можна віднести іміджеві чат-боти, основна задача яких є надавання інформації про компанії, її цінності, задачу та місію, тим самим зацікавити потенційного кандидата у роботі в компанії [1].

Внутрішній HR-бот призначений для спрощення механічних задач HR-Менеджера та співробітників компанії. Діяльність внутрішнього бота можна поділити на:

- Аналіз та збір баз даних. До прикладу аналізу заробітних плат по ринку праці, особистої інформації та даних пов'язаних з співробітниками, аналіз даних за для виявлення проблемних зон та покращення HR-процесів.
- Допомога та підтримка співробітників компанії, що полягає у відповіді на типові питання нових співробітників про заробітну плату, відпустки, тощо, допомога у адаптації до нової компанії.

Для коректного функціонування HR-бота, його налаштуванням займаються IT-спеціалісти та HR-менеджери, так як без внесення правильного алгоритму перевірки відомостей і шаблонів відповідей, що знають тільки досвідчені HR-менеджери, він просто не може ефективно виконувати поставлені перед ним задачі.

Дослідження у використанні зовнішнього та внутрішнього HR-боту співробітниками департаменту HR, демонструють позитивну тенденцію у зрості ефективності та точності у роботі через уникнення людського фактору, в завданнях оперуванням баз даних, що дозволяє HR-менеджерам скоротити затрати часу на рутинні задачі та приділяти більше уваги стратегічно важливим рішенням. В свою чергу це допомагає компанії економити за рахунок ефективного використання часу HR-менеджерів [3].

Одним із головних питань, пов'язаних з використанням штучного інтелекту й чат-ботів є етичні питання доцільності надання боту ідентичних прав та обов'язків на рівні з людиною. Компанії приваблює можливість зекономити більше грошей шляхом звільнення спеціалістів та делегації їх обов'язків штучному інтелекту. Враховуючи думку експертів, HR-бот не може повноцінно замінити собою спеціаліста, бот може тільки допомогти у вирішенні певного спектру нескладних задач покладені на нього [4].

Отже, використання чат-боту в сфері HR є дієвим рішенням для департаменту HR й компанії в цілому, як метод покращення ефективності та спрощення певних етапів роботи, таких як: рекрутинг, допомога новим співробітникам компанії та аналітика баз даних, що дозволяє співробітникам HR приділяти більшу увагу стратегічним завданням та прийняттю рішень. Слід

зауважити, що на сьогоднішній день, чат-бот не може повноцінно замінити собою реального спеціаліста HR-менеджменту, а лише виступити в ролі помічника з конкретним спектром нескладних задач.

Список літературних джерел:

1. My best friend: як рекрутеру зробити HR-бота своїм помічником і Цифровим колегою. URL: <https://www.work.ua/articles/employer/2494/> (дата звернення 07.03.2024); 2. Як штучний інтелект (ШІ) допомагає HR-у в роботі. Основні AI інструменти Для рекрутингу. URL: <https://www.staff.ua/uk/blog/yak-shtuchnyi-intelekt-shi-dopomahaie-hr-u-v-roboti-osnovni-ai-instrumenty-dlia-rekrutynhu> (дата звернення 07.03.2024); 3. Штучний інтелект у сфері HR. URL: <https://peopleforce.io/uk/hrglossary/artificial-intelligence-in-hr> (дата звернення 07.03.2024); 4. How HR Is Using Virtual Chat and Chatbots. URL: <https://www.shrm.org/topics-tools/news/technology/how-hr-using-virtual-chat-chatbots>;

**Клименко В.О., Гумен О.В., Мирошниченко М.М.,  
здобувачі вищої освіти ступеня доктора філософії\*  
Уманський національний університет садівництва, Україна**

## **Реклама та просування страхових послуг на ринку аграрного страхування**

У сучасних умовах конкуренції та швидкої зміни ринкових умов, реклама та просування страхових послуг на ринку аграрного страхування стають надзвичайно важливими аспектами стратегії маркетингу для страхових компаній. Аграрний сектор є одним з найбільш вразливих перед різними ризиками, такими як погодні катастрофи, шкідники, хвороби тощо. Тому, правильно спроектована та ефективно виконана рекламна кампанія може стати ключовим фактором у залученні клієнтів та забезпеченні їх довіри до страхових продуктів.

У даному дослідженні будуть розглянуті різноманітні аспекти реклами та просування страхових послуг на ринку аграрного страхування. Від аналізу потреб та характеристик цільової аудиторії до вивчення ефективних каналів комунікації та стратегій реклами, що допоможе виявити оптимальний підхід до просування страхових продуктів в аграрному секторі економіки.

Головною метою є розробка рекламних стратегій, які сприятимуть підвищенню усвідомленості про страхові можливості серед аграрних виробників, стимулюванню їх інтересу до страхових продуктів та збільшенню обсягів продажів у цьому секторі.

Реклама та просування страхових послуг на ринку аграрного страхування є одними із ключових компонентів стратегії маркетингу для страхових компаній. Оскільки аграрний сектор є вразливим перед різними ризиками, що можуть

---

\* Науковий керівник – О.Т. Прокопчук, д-р екон. наук, професор.

вплинути на врожайність та прибутковість сільськогосподарських підприємств, належна увага до просування страхових послуг стає надзвичайно важливою.

Ключові аспекти реклами та просування страхових послуг на ринку аграрного страхування згруповано та представлено на рис. 1.

<b>Аспекти реклами та просування страхових послуг на ринку аграрного страхування</b>
<p><b>Аналіз цільової аудиторії</b></p> <p>Рекламні кампанії повинні бути спрямовані на тих, хто є потенційними клієнтами в аграрному секторі. Це можуть бути власники фермерських господарств, агропідприємства, сільськогосподарські кооперативи та інші учасники агропромислового бізнесу.</p>
<p><b>Створення ефективної рекламної стратегії</b></p> <p>Рекламні кампанії повинні використовувати різні канали комунікації, такі як телебачення, радіо, Інтернет, соціальні мережі, преса, ярмарки та виставки, щоб досягти максимального охоплення аудиторії.</p>
<p><b>Використання підходів, спрямованих на освіту клієнтів</b></p> <p>Реклама повинна не лише пропонувати страхові продукти, а й інформувати клієнтів про важливість страхування, ризики, яких вони можуть зазнати, та переваги страхового покриття.</p>
<p><b>Персоналізація послуг</b></p> <p>Рекламні кампанії можуть бути більш ефективними, якщо вони адаптовані до конкретних потреб аудиторії та ризиків, що стикаються аграрні підприємства.</p>
<p><b>Використання партнерських програм та спеціальних пропозицій</b></p> <p>Співпраця з аграрними організаціями, фермерськими кооперативами та іншими гравцями у сільському господарстві може сприяти збільшенню свідомості про страхові продукти та стимулювати попит.</p>
<p><b>Використання відгуків клієнтів та кейсів успіху</b></p> <p>Позитивні відгуки та історії успіху використовуються для підтримки впевненості клієнтів у якості та ефективності страхових продуктів.</p>

**Рис. 1. Ключові аспекти реклами та просування страхових послуг на ринку аграрного страхування**

*Джерело: авторське узагальнення за даними джерел [1-2].*

Успішна реклама та просування страхових послуг на ринку аграрного страхування потребує комплексного підходу та глибокого розуміння особливостей цільової аудиторії та ринкових умов [1-2].

Основні висновки включають такі аспекти: розуміння потреб клієнтів (ефективна рекламна стратегія має базуватися на ретельному аналізі потреб та проблем аграрних підприємств. Рекламні повідомлення повинні чітко демонструвати, як страхові продукти можуть вирішити ці проблеми та забезпечити захист від непередбачуваних ризиків); персоналізація пропозицій (рекламні кампанії повинні бути спрямовані на різні сегменти ринку аграрного

страхування та враховувати їхні унікальні потреби. Персоналізація пропозицій дозволяє збільшити ефективність комунікації та залучити більше клієнтів); використання різноманітних каналів комунікації (для досягнення максимальної охопленості аудиторії необхідно використовувати різноманітні канали комунікації, включаючи традиційні (телебачення, радіо, преса) та цифрові платформи (інтернет-реклама, соціальні медіа, електронна пошта); стимулювання лояльності клієнтів (програми лояльності, знижки та інші привілеї можуть стати додатковими стимулами для клієнтів обирати страхові продукти даної компанії перед конкурентами); моніторинг та аналіз результатів (постійний моніторинг ефективності рекламних кампаній та аналіз отриманих даних дозволяють вчасно вносити корективи та підвищувати ефективність стратегій просування).

Загальною метою реклами та просування страхових послуг на ринку аграрного страхування є підвищення обізнаності клієнтів про можливості та переваги страхових продуктів, їхнє зацікавлення в цих продуктах та збільшення обсягів продажів для страхових компаній.

Отже, ефективна реклама та просування страхових послуг допоможуть страховим компаніям вибудувати довгострокові відносини з клієнтами та забезпечити стабільний розвиток на ринку аграрного страхування.

Список використаних джерел:

1. Прокопчук О. Т., Пенькова О. Г., Харенко А. О. Теоретичні засади управління маркетинговою діяльністю у страховому бізнесі. *Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва* / Редкол.: О. О. Непочатенко (відп. ред.) та ін. Умань : Видавець «Сочінський М. М.», 2022. Вип. 101. Ч. 2 : Економічні науки. С. 120-130. DOI: 10.32782/2415-8240-2022-101-2-120-130.; 2. Прокопчук О.Т., Клименко В. О. Параметрична схема страхового захисту для аграрного сектору економіки України. *Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва* / Редкол.: О. О. Непочатенко (відп. ред.) та ін. Умань : Видавець «Сочінський М. М.», 2023. Вип. 102. Ч. 2 : Економічні науки. С. 60-71. DOI: 10.32782/2415-8240-2023-102-2-60-71.

**Максимов М.С., здобувач вищої освіти ступеня магістр\*  
Сумський національний аграрний університет, Україна**

### **Формування, підтримка та розвиток позитивного іміджу підприємства**

За умов жорсткої конкуренції перед суб'єктами бізнесу постає нагальне завдання щодо утримання та покращення своїх ринкових позицій, з забезпеченням ефективного управління господарською діяльністю. Серед основних способів вирішення даної проблеми є формування позитивного іміджу підприємства, який є запорукою досягнення підприємством стійкості та позитивного ділового успіху в умовах реального часу та в перспективі тощо.

Під час формування іміджу підприємства має забезпечуватися грамотне та ефективне використання різноманітних маркетингових інструментів, що обумовлюватиме контроль сприйняття діяльності підприємства як суспільством, так і споживачами зокрема, сприятиме його успішній діяльності, збільшуватиме популярність та впізнання його товарного пропонування на ринку.

Формування іміджу компанії відбувається за принципами [1, с. 205]:

1. Принцип повторення – базується на властивості людської пам'яті: добре запам'ятовується та інформація, що повторюється.

2. Принцип безперервного посилення впливу – обґрунтовує підсилення аргументованого та емоційного звернення.

3. Принцип «подвійного виклику» – повідомлення сприймається не лише розумом.

Задля формування позитивного іміджу сучасні підприємства активно використовують інструментарій маркетингових комунікацій (рекламу, паблік рілейшнз, пропаганду, директ-маркетинг, стимулювання збуту), що в сукупності утворюють єдиний комплекс інструментів впливу на суспільство. Серед найбільш активно вживаних інструментів слід виокремити PR. Саме через його застосування в процесі формування позитивного іміджу, підприємство активно впливає на суспільство та споживачів, забезпечуючи тим самим на асоціативному рівні сприйняття та усвідомлення образу підприємства (товару та/ або послуги), що в кінцевому підсумку впливає на успіх підприємства.

Використання різноманітних засобів та каналів розповсюдження позитивної інформації про підприємство (зокрема, створення та систематичне наповнення веб-сайту компанії; використання дошки оголошень; організація випуску внутрішніх корпоративних видань; забезпечення зворотного зв'язку з ринком; спілкування під час зустрічей керівництва та персоналу) забезпечують позитивні результати в формуванні іміджу підприємства.

Створення системи, яка сприятиме реалізації програми формування іміджу, є однією серед найбільш складних завдань у процесі побудови іміджу підприємства. Виокремлюють дві групи способів, що визначають найбільш вигідні для підприємства напрями діяльності та відповідний набір методів,

---

\* Науковий керівник – В.А. Муштай, канд. екон. наук, доцент.



прийомів та технологій. Перша група – маркетингові способи (організація прямих продажів, участь у спеціалізованих виставках і ярмарках, проведення PR-заходів, рекламування та ін.) Друга група – організаційно-економічні способи, наприклад, створення фонду розвитку іміджу, визначення структури менеджменту іміджу підприємства та системи її функціонування [2].

Формування та підтримка позитивного іміджу вимагає від підприємства значних фінансових та часових витрат. В процесі створення іміджу та постійній роботі з його підтримки, підприємство постійно вирішує проблему щодо можливості отримувати достатньо високий прибуток чи здійснювати при цьому ще й довгострокові вкладення в формування іміджу, що, як правило, не приносять швидких позитивних результатів. Проте розуміння того, що втрату ринкових позицій в умовах жорстокої конкуренції відновити вкрай важко, спонукають маркетингово – орієнтовані підприємства інвестувати великі кошти в формування та подальшу підтримку свого позитивного іміджу.

Тож, створення позитивного іміджу підприємства стає можливим за умови його формування та підтримки співробітниками самого підприємства при ідентифікації, оцінюванні та прогнозуванні впливу різноманітних факторів.

В межах виконання завдання щодо розвитку сформованого та наявного іміджу підприємства, вкрай важливою є робота над розробкою стратегії розвитку, яка б включала місію, візію, перспективні цілі, завдання, конкурентні переваги, ринкові сегменти, корпоративну культуру та решту компонентів. В роботі над розробкою стратегії важливим є забезпечення її спрямованості на конкретну цільову аудиторію. За цільову аудиторію можуть бути обрані: клієнти, партнери по бізнесу, інвестори, акціонери, працівники підприємства, засоби масової інформації та інші зацікавлені фізичні та юридичні особи. Реалізація даної стратегії, спрямованої на розвиток позитивного іміджу підприємства в перспективі, має забезпечити: високий рівень компетенції та ефективну роботу зі споживачами; утворення довіри споживачів до підприємства та його продукції; емоційний зв'язок зі споживачами та суспільством в цілому.

Отже, добре сформований імідж є запорукою досягнення підприємством тривалого успіху. Набутий позитивний імідж забезпечує видиму конкурентну перевагу, сприяє зміцненню ринкової позиції підприємства, дозволяє підтримувати конкурентоспроможні ціни на ринку, забезпечує конкурентоспроможність продукції, обумовлює утримання постійних та залучення потенційних споживачів.

Список використаних джерел:

1. Говорун І.В., Макарова В.В. Напрями формування позитивного іміджу підприємства. *Інфраструктура ринку*. 2019. Вип. 37. С. 304 – 309. URL: [http://www.market-infr.od.ua/journals/2019/37\\_2019\\_ukr/31.pdf](http://www.market-infr.od.ua/journals/2019/37_2019_ukr/31.pdf) (дата звернення: 24.02.2024);
2. Рябова Т.А., Воєдило Н.Ю. Роль іміджу у забезпеченні ринкового успіху підприємства. *Ефективна економіка*. 2020. №12. URL: [http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/12\\_2020/109.pdf](http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/12_2020/109.pdf) (дата звернення: 24.02.2024).

**Масюк Н.О., викладач вищої категорії**  
**Дніпровський політехнічний фаховий коледж, Україна**  
**Заліпуха А.Г., здобувач вищої освіти ступеня бакалавр\***  
**Український державний хіміко-технологічний університет, Україна**

**Інноваційний маркетинг в управлінні та розвитку підприємств**

Інноваційний розвиток – процес структурного вдосконалення національної економіки, який досягається за рахунок практичного використання нових знань для зростання обсягів суспільного виробництва, підвищення якості суспільного продукту, зміцнення національної конкурентоспроможності [1].

Глобалізація, яка стала однією з визначальних характеристик світової економіки, поставила перед урядом країни проблему пошуку нових форм і методів адаптації національної економіки до вимог здійснення міжнародних економічних відносин. Динамічний розвиток глобального середовища змушує уряд приділяти більше уваги проблемам забезпечення національної конкурентоспроможності у глобальному масштабі.

Останні роки характеризуються значними змінами в області розвитку бізнесу, з огляду на нестабільну ситуацію на ринку, яка є результатом зростання конкуренції і надлишку однотипних товарів. Саме тому маркетингова діяльність не виключає використання інноваційних технологій, які можуть дозволити підприємствам підвищити рівень рентабельності і зайняти нові сегменти ринку. Компанії, випускаючи на ринок нові товари, розширюють свій асортимент продукції, а також закріплюють за собою нову товарну категорію. Інноваційний маркетинг є одним з напрямків діяльності підприємства для забезпечення конкурентоспроможності на галузевому ринку.

Інноваційний маркетинг є стратегічним підходом до просування товарів та послуг, заснований на використанні нових та креативних стратегій, технологій та методів. Основна мета інноваційного маркетингу це створення унікальних та привабливих способів привернути увагу та залучити клієнтів, щоб посилити конкурентоспроможність компанії на ринку. [2].

Виділяють декілька видів інноваційного маркетингу [3]:

1. Трейд-маркетинг – це комплекс знань і дій, спрямованих на збільшення попиту на рівні оптової та роздрібної торгівлі (заходи здійснюються безпосередньо в місцях продажу і мережах дистрибуції).

2. Терористичний маркетинг, завдання якого полягає в тому, щоб створити передумови для того, щоб людина необдуманно купила певний товар.

3. Партизанський маркетинг – це процес пошуку підприємцем своєї маркетингової ніші, який супроводжується концентрацією зусиль на відокремлених частинах ринку та використанні нетрадиційних, але ефективних способів реклами та просування товарів та послуг.

4. Сенсорний маркетинг – тип маркетингу, основним завданням якого є вплив на почуття покупців, на їх емоційний стан з метою збільшення продажів.

\* Науковий керівник – Н.О. Масюк, викладач вищої категорії

5. Крос-маркетинг – відносно нова технологія, що дозволяє залучати споживачів по декількох напрямках одночасно.

6. Провокаційний маркетинг. Цей метод заснований на абсолютній новизні кожного проекту.

7. Вірусний маркетинг - методичні принципи, що базуються на заохоченні індивідів до передачі маркетингового повідомлення іншим особам, утворюючи потенціал для експонентного зростання впливу даного повідомлення.

8. Маркетинг подій – просування товарів (послуг, брендів) на ринок за рахунок створення та проведення спеціальних заходів.

9. Мобільний маркетинг - це процес поширення маркетингової інформації на мобільні телефони абонентів-споживачів через мобільні технології та отримання від них зворотної реакції.

Основною концепцією маркетингу вважають дослідження ринку і пошук конкурентних стратегій для розвитку підприємства. Комплекс інноваційного маркетингу є розробкою стратегічної спрямованості, здійсненням аналізу ринку і оперативного маркетингу.

Основною особливістю інноваційного маркетингу є розподіл і розробка стратегічного напрямку, що пов'язані з виходом товарів і послуг на ринок.

Інноваційний маркетинг на кожному підприємстві здійснюється по-різному. На даний час наукові дослідження і розвиток інновацій є основними напрямками. Позиціонування продукції на ринку вважають одним із факторів визначення стратегічних інновацій маркетингу. У процесі введення інноваційних технологій досліджують запропоновані проекти, тобто визначають види продукції, що виготовляється, рівень її якості і сегмент ринку, на який вона поставлятиметься. Інновації вважаються головним чинником збільшення рівня прибутковості, оскільки підприємства не можуть розвивати свою діяльність за рахунок зменшення витрат.

Ключові аспекти та особливості інноваційного маркетингу [4]:

1. Використання нових технологій: сфера інноваційного маркетингу включає використання останніх технологій, таких як штучний інтелект, великі дані, віртуальна реальність та інші, для створення унікальних та цікавих досвідів для клієнтів.

2. Створення нових продуктів та послуг: компанії, що наслідують інноваційний маркетинг, часто створюють нові продукти та послуги, які вирішують актуальні потреби та проблеми клієнтів, що сприяє залученню уваги та генерації попиту.

3. Персоналізація та адаптація: інноваційний маркетинг може включати використання даних про клієнтів для створення більш персоналізованих і релевантних пропозицій, що підвищує ймовірність успішної взаємодії з аудиторією.

4. Експерименти та ризики: інноваційний маркетинг передбачає готовність до експериментів та ризиків. Компанії можуть пробувати нестандартні підходи до реклами, заходів, взаємодії з клієнтами та навіть зміни бізнес-моделей.

5. Центральне місце клієнта: інноваційний маркетинг орієнтований на потреби та бажання клієнтів. Компанії прагнуть розуміти свою аудиторію

глибоко і створювати продукти та маркетингові кампанії, які викликають у них емоційний відгук та захоплення.

6. Мережева взаємодія та соціальні медіа: інноваційний маркетинг активно використовує можливості мережевої взаємодії та соціальних медіа для поширення інформації, взаємодії з клієнтами та створення глибших відносин.

Застосування інноваційного маркетингу може допомогти компаніям виділитися на тлі конкурентів, створити сильний бренд, залучити лояльних клієнтів та сприяти зростанню бізнесу.

Список використаних джерел:

1. Інноваційний маркетинг та маркетинг інновацій. IDmarketing - Блог про маркетинг від реального маркетолога. URL:<https://idmarketing.com.ua/slovnyk-marketyngu/innovacijnyj-marketyng/>; 2. Маркетинг інновацій як інструмент успішного бізнесу. Головна. URL: [https://economyandsociety.in.ua/journals/16\\_ukr/46.pdf](https://economyandsociety.in.ua/journals/16_ukr/46.pdf); 3. Значення інновацій в маркетингу. Stud. URL: [https://stud.com.ua/78067/marketing/znachennya\\_innovatsiy\\_marketyngu](https://stud.com.ua/78067/marketing/znachennya_innovatsiy_marketyngu); 4. Маркетинг інновацій. Курс лекцій. ELARTU – Інституційний репозитарій ТНТУ імені Івана Пулюя: Домівка. URL:<https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/crop3.pdf>

**Михайлова М.В. канд. екон. наук, доцент**  
**Яценко Б.М., здобувач вищої освіти ступеня бакалавр**  
**Державний біотехнологічний університет, Україна**

### **Вплив технологічних інновацій на стратегії маркетингу в глобальних корпораціях**

Технологічні інновації визначають еволюцію сучасного бізнесу, зокрема в глобальних корпораціях, де вони впливають на стратегії маркетингу. В умовах високої конкуренції та швидкозмінюючогося ринку, глобальні корпорації активно використовують передові технології для оптимізації маркетингових стратегій.

Технологічні інновації спрощують взаємодію зі споживачами та перетворюють способи збору та аналізу даних, що є ключовим для формування персоналізованих стратегій маркетингу. Застосування штучного інтелекту дозволяє прогнозувати попит, аналізувати поведінку споживачів та індивідуалізувати пропозиції, забезпечуючи ефективніші комунікації та взаємодію з аудиторією.

Електронна комерція стає необхідною частиною стратегій маркетингу, дозволяючи глобальним корпораціям досягати широкої аудиторії та пристосовуватися до різних ринків. Віртуальні майданчики та онлайн-платформи розширюють можливості взаємодії з клієнтами, забезпечуючи швидше та зручне отримання продуктів.

Технологічні інновації також засвідчують зростання важливості етичних питань та кібербезпеки. З одного боку, вони відкривають нові можливості для

кращого спілкування та залучення клієнтів, а з іншого – постають перед викликами у збереженні конфіденційності та захисті персональних даних.

Автори щорічного дослідження компанії PricewaterhouseCoopers «Global Innovation 1000 Study» Баррі Ярузельський, Кевін Шварц і Фолькер Штак [1] у результаті свого аналізу прийшли до думки, що практично всі компанії дотримуються однієї з трьох нижче перерахованих стратегій, які вони виділяють за тим, наскільки активно компанії використовують власну технологічну базу і втягують своїх клієнтів у процес формування нових продуктів:

1) Needseekers (Apple, Procter & Gamble, Tesla) – компанії, які активно залучають фактичних і потенційних клієнтів у формування на основі їхніх потреб нових продуктів, послуг і процесів для того, щоб отримати перевагу першої компанії на ринку.

2) Market readers (Samsung, Caterpillar, Visteon) – компанії, які вивчають ринки, на яких вони здійснюють свою діяльність, часто віддаючи перевагу поступовому вдосконаленню наявних товарів і послуг так званим «радикальним інноваціям» і випуску принципово нового продукту.

3) Technology drivers (Google, Bosch, Siemens) – подібні компанії слідують тенденціям розвитку, зумовленим внутрішніми факторами: наявними технологіями, досвідом роботи на ринку і поточними успіхами

НДДКР. Основна мета такої стратегії – використовувати внутрішній потенціал для інноваційної та поступальної зміни компанії та її продуктів.

Усе враховуючи, технологічні інновації радикально змінюють підходи до маркетингу в глобальних корпораціях, забезпечуючи їм конкурентні переваги і покращену ефективність в умовах швидкозмінюючогося світу. Це відкриває нові перспективи та вимагає від компаній постійного адаптування до технологічних та ринкових тенденцій.

Список використаних джерел:

1. Сайт проєкту «Global Innovation 1000 Study» компанії Pricewaterhouse Coopers. URL: <http://www.strategyand.pwc.com/global/home/what-we-think/innovation1000/innovation-strategy-models#/tabadvantagesofglobalizingr-d>

**Муштай В.А., канд. екон. наук, доцент  
Сумський національний аграрний університет, Україна**

### **Роль інноваційних стратегій в маркетинговій діяльності підприємства**

У ринковій економіці способами досягнення основних цілей як національної економіки в цілому, так і окремих підприємств є інноваційні стратегії підприємств, інноваційний маркетинг та інноваційний менеджмент.

Інноваційна стратегія підприємства включає рішення про напрямок досліджень та розробок, використання отриманих результатів та фінансування для досягнення майбутніх стратегічних економічних цілей.

За умов конкуренції, обрана в межах загальної стратегії підприємства, інноваційна стратегія має спрямовуватися на досягнення визначених цілей діяльності підприємства, але за кращих результатів їх досягнення, оскільки за іншого результату підприємство програє в конкурентній боротьбі за ринок збуту своїх товарів чи послуг.

Практична реалізація інноваційних стратегій, може стати вагомим інструментом вирішення стратегічних завдань, що постають перед підприємствами в умовах ринку: досягнення суттєвого поліпшення якості виробленої продукції, забезпечення та постійного підвищення її конкурентоспроможності; використання у виробничому процесі ресурсозберігаючих технологій, зокрема енергозберігаючих, що відповідатиме концепції соціально – етичного маркетингу; покращення умов праці, досягнення належного рівня безпеки праці та максимально можливої мінімізації витрат ручної праці; підвищення рівня екологізації виробництва, що підтверджуватиме належність підприємства до суб'єктів соціально орієнтованої ринкової економіки тощо.

В цілому інноваційна стратегія спрямовується на розробку та запровадження різних видів нововведень в господарську діяльність підприємства, що зрештою, й обумовлює його стратегічний розвиток.

Серед різноманіття інноваційних стратегій, найбільш результативною є наступальна інноваційна стратегія, реалізація якої спрямовує підприємство на завоювання лідируючих позицій на ринку за рахунок високого рівня інноваційного процесу, кваліфікації працівників, можливостей щодо розпізнання ризиків та інших конкурентних переваг.

До основних інноваційних стратегій, що в умовах сьогодення обираються керівниками підприємств задля забезпечення ефективної маркетингової діяльності належать: цінові та нецінові стратегії.

До нецінових стратегій відносять [2, с. 92]:

– стратегію «скімінгу», яка реалізується під час виведення інноваційного продукту на ринок за достатньо високою ціною; даний метод працює за відсутності у підприємства конкурентів та інформації про товар для споживачів, а також необхідності швидкого отримання прибутку;

– стратегію проникнення на ринок, коли на інноваційний продукт встановлюються відносно низькі ціни, при великій кількості конкурентів на споживчому ринку;

– стратегію престижних цін застосовують за умови наявності нових товарів з урахуванням досягнення високої якості та престижу, тобто передбачається ситуація, коли висока ціна для споживачів означає також високу якість продукції.

Застосування тієї чи іншої інноваційної стратегії залежить від низки чинників, серед яких особливості нового товару; насиченість ринку аналогами (в разі їх наявності); можливість систематичного оновлення асортименту з урахуванням змін зовнішнього середовища тощо. При цьому вкрай важливим є розуміння того, що інноваційна діяльність підприємств потребує належного

маркетингового супроводу, використання різноманітного маркетингового інструментарію.

За допомогою інструментів маркетингу визначають перспективні напрями приведення потенціалу підприємства у відповідність до умов зовнішнього середовища, які постійно змінюються (стратегічний аспект маркетингу інновацій). Тобто напрями створення та впровадження інновацій які дозволяють адаптувати діяльність підприємства до змін оточуючого середовища [1].

При цьому, не зважаючи на позитивні аспекти інноваційної діяльності, сьогодні має місце досить низький рівень інноваційної активності сучасних підприємств. Така ситуація в першу чергу обумовлена наявністю низки достатньо високих ризиків. Однак ті підприємства, що не реалізують інноваційні стратегії, рано чи пізно зіткнуться з проблемою не ефективної маркетингової діяльності. Неспроможність бізнесу вести інноваційну діяльність, реалізовувати інноваційні стратегії розвитку призводить до неспроможності адаптуватися до динамічних змін умов оточуючого середовища з негативними наслідками, серед яких послаблення ринкових позицій, зниження конкурентоздатності та втрата іміджу тощо.

Отже, спроможність сучасних підприємств налагоджувати виробництво нової продукції; запроваджувати у виробництво новітні технології та використовувати їх при організації продажів товарів та послуг; удосконалювати систему менеджменту та реалізовувати інноваційні стратегії розвитку забезпечують інноватизацію маркетингової діяльності суб'єктів бізнесу, що слід розглядати як одну з складових їх стратегічного розвитку.

Список використаних джерел:

1. Ілляшенко С.М., Рудь М.П. Маркетингові інновації в інноваційній діяльності підприємств України. *Ефективна економіка*. 2017. №6. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5626> (дата звернення: 23.02.2024);
2. Яківченко А. Інноваційний маркетинг промислового підприємства: довоєнний період та за умов російсько – української війни. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2022. № 6. Том 1. С. 88 – 93. URL: <http://journals.khnu.km.ua/vestnik/wp-content/uploads/2023/01/2022-312-61-13.pdf> (дата звернення: 23.02.2024).

**Мягков Д.С., здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії\***  
**Грузіна І.А., канд. екон. наук, доцент**  
**Харківський національний економічний університет**  
**імені Семена Кузнеця, Україна**

### **Роль соціальних медіа в управлінні інформаційно-комунікаційною політикою закладу вищої освіти**

Умови повномасштабної війни накладають серйозні виклики на різні сфери суспільства, включаючи вищу освіту та інформаційно-комунікаційну політику закладів вищої освіти. В умовах повномасштабної війни, коли бюджетні ресурси мають тенденцію зменшуватися, а кошти спрямовуються на військові та екстрені потреби, розгляд даної теми є вкрай актуальним.

Метою статті є дослідження сутності та ролі соціальних медіа в управлінні інформаційно-комунікаційною політикою закладу вищої освіти.

Соціальні медіа – це інтерактивні веб-платформи та застосунки, які дозволяють користувачам створювати та обмінюватися контентом, а також взаємодіяти між собою через коментарі, лайки, повідомлення та інші засоби. Ці платформи створюють віртуальне середовище для спілкування, спільного обговорення тем, споживання контенту та розваг.

У понятійно-категоріальному апараті соціальних комунікацій використовується кілька ключових дотичних понять, які потребують конкретизації: це соціальні медіа та соціальні мережі. Керуючись визначенням Британської енциклопедії, соціальні медіа – це форма масової комунікації в інтернеті (наприклад, на веб-сайтах для соціальних мереж і мікроблогів), за допомогою якої користувачі діляться інформацією, ідеями, особистими повідомленнями та іншим контентом [1]. В енциклопедії також визначено співвідношення між поняттями соціальні мережі і медіа. Відповідно, соціальні мережі – це групи користувачів, які створюють спільноти між собою, тоді як соціальні медіа – це більше про використання соціальних мереж і пов'язаних з ними платформ для створення аудиторії [1].

Соціальні медіа перетворилися на невід'ємну складову сучасного інформаційного простору, змінюючи спосіб, яким ми спілкуємося, споживаємо контент та сприймаємо інформацію. У сучасному бізнес-середовищі використання соціальних медіа в рамках інформаційно-комунікаційної політики стає ключовим елементом стратегії взаємодії зі стейкхолдерами та формування позитивного іміджу організації.

Найпопулярніші соціальні медіа включають в себе такі платформи, як Telegram, Facebook, Twitter, Instagram, LinkedIn, YouTube та інші. Кожна з цих платформ має свої унікальні особливості та аудиторію, але вони всі спрямовані на сприяння спілкування та обміну інформацією між користувачами.

Соціальні медіа можуть бути використані як для особистих цілей, так і для бізнесу, політики, освіти, розваг та інших цілей. Вони стали невід'ємною

---

\* Науковий керівник – І.А. Грузіна, канд. екон. наук, доцент



частиною повсякденного життя для мільярдів людей по всьому світу і впливають на різноманітні аспекти суспільства та культури.

Соціальні медіа виступають важливим каналом комунікації для організацій будь-якого масштабу. Вони дозволяють взаємодіяти з аудиторією у реальному часі, швидко реагувати на запити та запитання, а також залучати увагу до важливих подій і ініціатив.

Функції соціальних медіа – формування колективної ідентичності через об'єднання авторів за життєвими позиціями й інтересами, цим самим перетворюючи соціальні медіа у «простір соціальної взаємодії», що сприяє формуванню громадянського суспільства [3, с. 98].

У рамках інформаційно-комунікаційної політики соціальні медіа виконують такі функції:

1. Засіб спілкування: Вони дозволяють організаціям спілкуватися зі своєю аудиторією безпосередньо, створюючи канал для обміну інформацією, ідеями та думками.

2. Інструмент просування: Соціальні медіа дозволяють організаціям просувати свої продукти, послуги та ініціативи, залучаючи увагу до них серед широкої аудиторії.

3. Механізм зворотного зв'язку: Вони надають можливість збирати відгуки та думки своїх клієнтів та стейкхолдерів, що допомагає у покращенні продуктів та послуг.

Використання соціальних медіа в рамках інформаційно-комунікаційної політики представляє собою стратегічний підхід до спілкування та взаємодії з аудиторією, спрямований на досягнення конкретних цілей та завдань організації. Цей підхід враховує особливості цифрового середовища та потенціал соціальних медіа для залучення уваги, взаємодії зі споживачами, формування позитивного іміджу та досягнення стратегічних цілей організації.

Однією з допустимих платформ для внутрішньої комунікації є корпоративний блог, який може бути інтегрований з соціальними мережами. Корпоративний блог – це блог, який публікується та використовується організацією, корпорацією тощо для досягнення своїх організаційних цілей.

Такий блог може стати ефективним засобом забезпечення оперативної комунікації між різними підрозділами підприємства, майданчиком для обміну ідеями та надання інформації про нові продукти та послуги [2].

Інформаційно-комунікаційна політика, спрямована на використання соціальних медіа, базується на принципах та стратегіях зазначених у таблиці 1.

Таблиця 1

**Принципи та стратегії інформаційно-комунікаційної політики**

Принципи та стратегії	Зміст
Створення змісту	розробка цікавого, корисного та відповідного контенту для аудиторії соціальних медіа. Це може бути інформація про продукти та послуги, новини компанії, корисні поради, історії успіху тощо.
Взаємодія з аудиторією	можливість безпосередньої взаємодії з аудиторією. Це означає відповіді на коментарі, відгуки, запитання та думки споживачів, що підвищує рівень залучення та відчуття важливості для них.
Створення спільноти	об'єднання своїх прихильників та прихильниць навколо спільних цілей, цінностей та інтересів. Це допомагає збільшити вірогідність конверсії та лояльності споживачів.
Моніторинг та аналіз	постійний моніторинг та аналіз реакцій аудиторії на зміст та діяльність організації. Це дозволяє адаптувати стратегію комунікації та взаємодії з аудиторією для досягнення кращих результатів.

Отже, використання соціальних медіа в рамках управління інформаційно-комунікаційною політикою є не тільки ефективним засобом спілкування з аудиторією, а й стратегічним інструментом для досягнення бізнес-цілей та зміцнення позицій організації на ринку. Збереження інформаційного зв'язку з потенційними та поточними студентами є важливим завданням, особливо в умовах обмеженого фінансування. Соціальні мережі можуть використовуватися для рекламування освітніх програм, представлення досягнень та взаємодії із суспільством.

Список використаних джерел

1. Social media. The Editors of Encyclopaedia Britannica. Last Updated: Sep 12, 2023. [Електроний ресурс] : <https://www.britannica.com/topic/social-media>; 2. Інститут соціології НАН України: Дослідження впливу соціальних мереж на молодь України. Міністерство цифрової трансформації України. 2020; 3. Плещенко К. Низова блогосфера як засіб індивідуального самовираження // Держава та регіони. Серія: Соціальні комунікації. 2013. № 2 (14). С. 97–101.

**Правдюк Н.Л., д -р. екон. наук, професор  
Колісник М.С., Хома О.І., здобувачі вищої освіти ступеня бакалавр  
Вінницький національний аграрний університет, Україна**

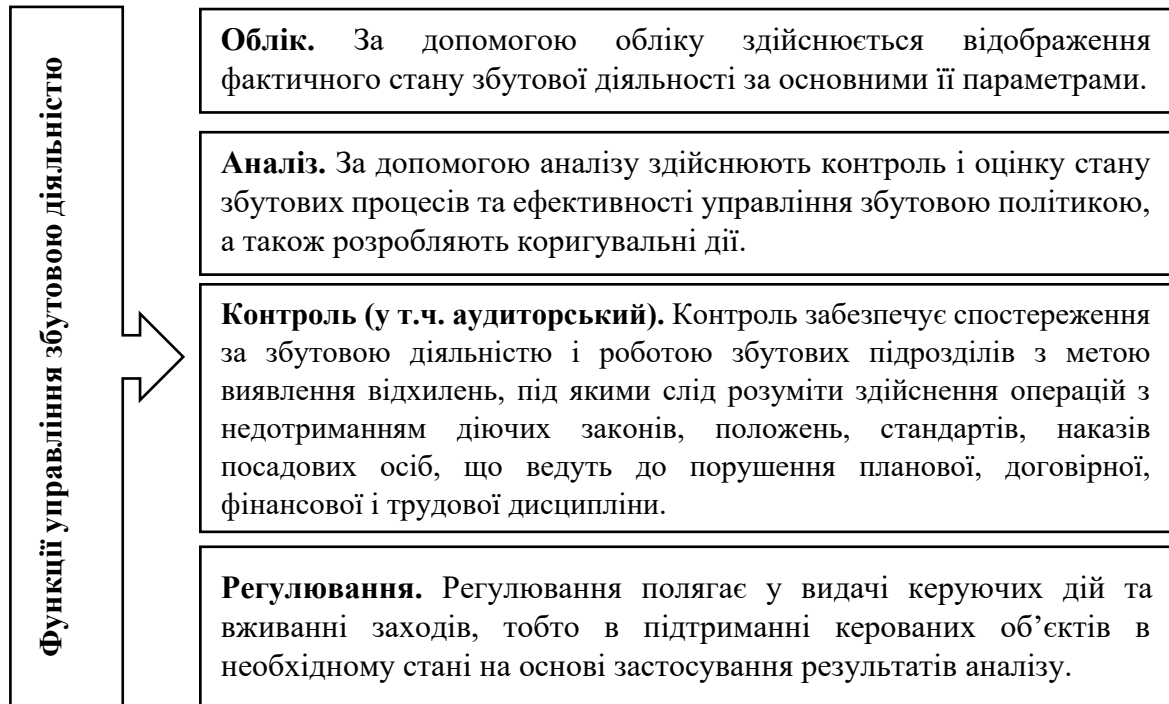
**Маркетинговий аудит як спосіб оцінки ефективності збутової діяльності підприємства**

У сучасних умовах функціонування підприємств на ринку, які характеризуються підвищеним рівнем ризику і невизначеністю, використання інструментів стратегічного менеджменту і стратегічного маркетингу в управлінні збутом є єдиною й необхідною передумовою його вдосконалення, що

забезпечить підприємству не тільки короточасний комерційний успіх, але й посилить стратегічне спрямування його діяльності [1].

Стосовно класифікації функцій управління відсутня єдина загальноприйнята точка зору, однак до найбільш розповсюджених функцій відносять - планування, облік, контроль, аналіз і регулювання .

Зміст цих функцій управління збутовою діяльністю представлено на рис.1.

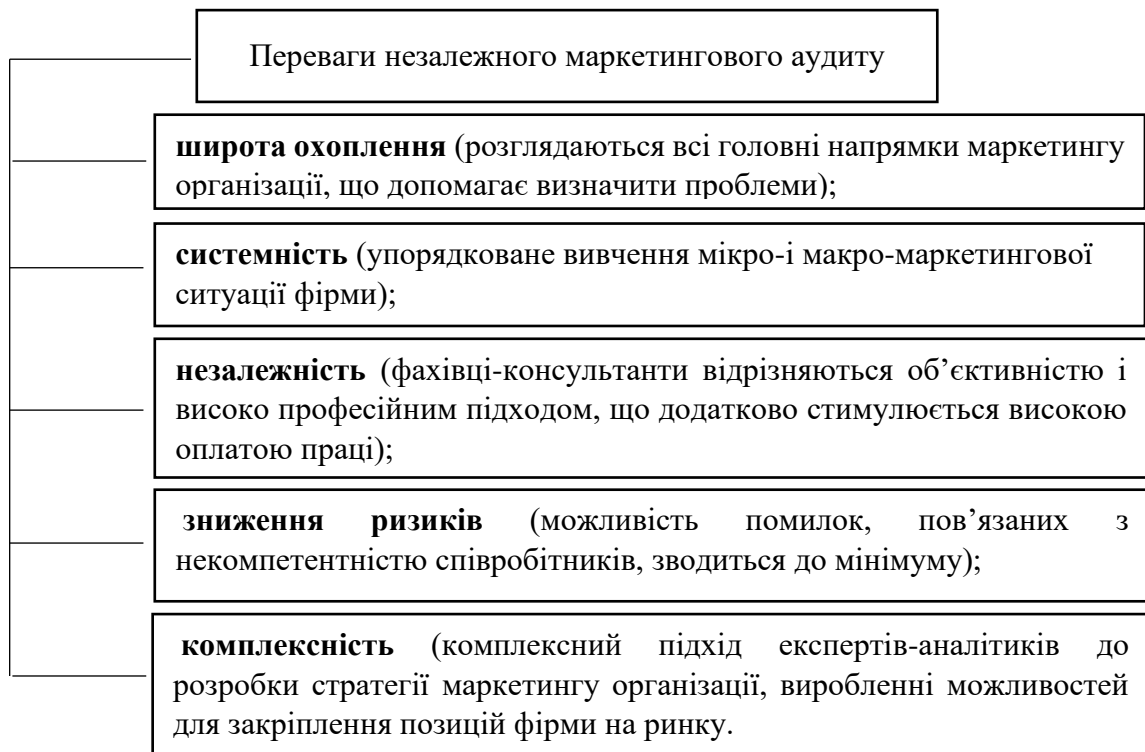


**Рис.1. Функції управління збутовою діяльністю**

*Джерело: сформовано на підставі опрацьованих джерел*

Виробництво, управління, обслуговування процесів на підприємстві проводиться при періодичних перевірках маркетингового середовища, цілей, планів, стратегій і окремих форм маркетингової діяльності організації або її структурних підрозділів підприємства, оскільки зміни вподобань споживачів та їх швидкість, постійно зростаюча конкуренція на ринках, бурхливий розвиток технологій та інші фактори змушують сучасні підприємства приймати більш оперативні, агресивні та дієві рішення. В умовах дефіциту часу, при обмеженому маркетинговому бюджеті та недостатньо високій кваліфікації співробітників потрібно точно знати, які маркетингові заходи й методи дозволять домогтися максимального результату в конкретному ринковому оточенні. Найбільш результативним способом оцінювання ефективності збутової діяльності є проведення маркетингового аудиту [2].

Трактування сутності та завдань маркетингового аудиту не може бути однозначним. Найбільш поширеною є думка, маркетинговий аудит являє собою всеохоплюючу, систематичну, незалежну й періодичну перевірку зовнішнього та внутрішнього середовища маркетингу, цілей, стратегій і окремих видів маркетингової діяльності для підприємства в цілому та окремих його господарських одиниць [3]. Переваги незалежного маркетингового аудиту представлено на рис.2.

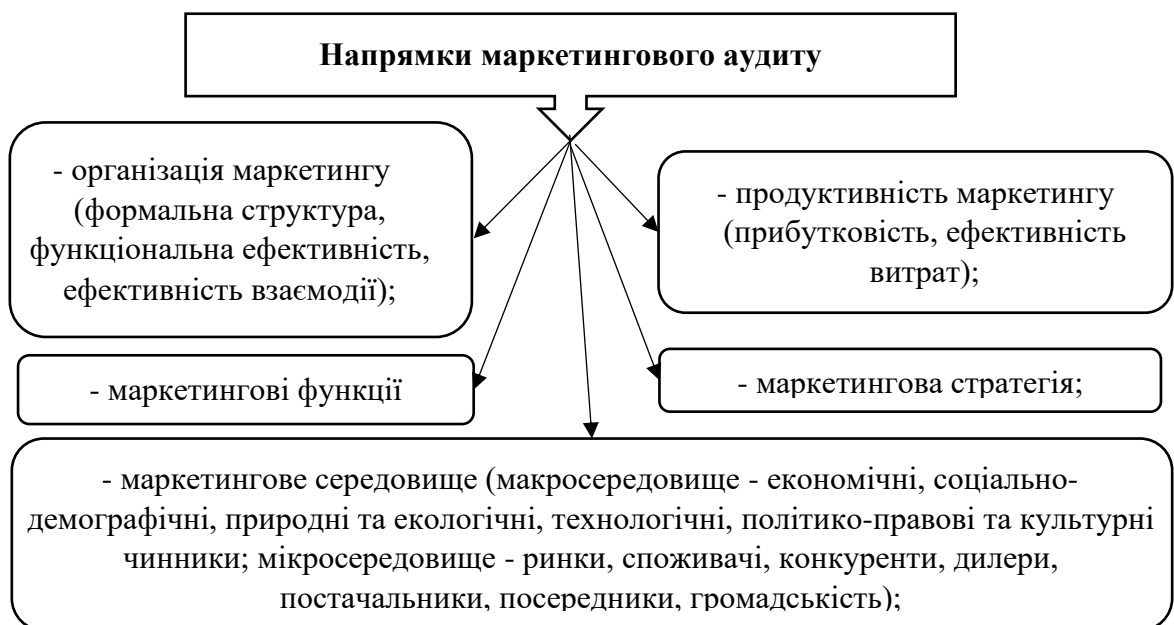


**Рис.2 Переваги незалежного маркетингового аудиту**

Джерело: сформовано на підставі [4].

Ми поділяємо думку дослідників, які вважають, що формування маркетингового аудиту є одним із найскладніших завдань стратегічного управління. Необхідність його зумовлена отриманням інформації, що характеризує фінансово-господарську діяльність підприємства, а також складових елементів середовища, яке його оточує, та координації на цій основі діяльності системи управління з метою досягнення поставлених цілей [5].

Маркетинговий аудит здійснюється за різними напрямками (рис.3).



**Рис.3 Напрямки маркетингового аудиту**

Джерело: сформовано на підставі : [6]

Метою маркетингового аудиту є визначення проблем та чинників, що призвели до їх появи й нових можливостей розвитку маркетингового середовища, а також розроблення заходів щодо підвищення маркетингової діяльності на підприємстві в цілому [2].

На підставі опрацьованих джерел дослідження [1-6], поділяючи точку зору дослідників, можна зробити висновок, що маркетинговий аудит – це інструмент критичного оцінювання збутової діяльності у частині маркетингових програм підприємства, обґрунтування управлінських рішень у галузі маркетингу, а за необхідності – аргументування недоцільності їх застосування. Маркетинговий аудит покликаний оцінити рівень маркетингу підприємства та підвищити його ефективність.

Список використаних джерел: 1. Хруцький В.Є., Корнеєва І.В. Сучасний маркетинг: настільна книга по дослідженню ринку. Вид. 3-е, перероб. и доп. М.: Фінанси и статистика. 2005. 559 с.; 2. Хаблюк О., Яцишин С., Голяш І. Маркетинговий аудит як інструмент оцінювання ефективності бізнесу. Галицький економічний вісник. № 5(60). 2019. С.129-136; 3. Єрмоленко М. М. Маркетинговий менеджмент: навч. посіб. К.: НАУ, 2001. 204 с.; 4. Фастівець Н.П. Досвід реалізації маркетингової стратегії в діяльності підприємств АПК. Вісник Полтавської державної аграрної академії. 2012. №3. С. 137-141; 5. Голяш І. Д., Галушка Н. Й. Концепція маркетингового аудиту: проблеми теорії та практики. URL: <http://dspace.tneu.edu.ua/bitstream/316497>; 6. Багорка М. О., Мартинюк В. В. Формування портфеля маркетингових інструментальних стратегій підприємств. Проблеми системного підходу в економіці. 2019. Вип. 4(1). С. 178-184. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/PSPE\\_print\\_2019\\_4%281%29\\_\\_28](http://nbuv.gov.ua/UJRN/PSPE_print_2019_4%281%29__28).

**Прокопчук О.Т., д-р екон. наук, професор**  
**Макарчук Володимир Васильович, Макарчук Василь Васильович,**  
**здобувачі вищої освіти ступеня доктора філософії\***  
**Уманський національний університет садівництва, Україна**

### **Інноваційний маркетинг як чинник розвитку страхової діяльності**

Інноваційний маркетинг у страховій діяльності є ключовим елементом успішної стратегії для страхових компаній у сучасному світі. Страховий ринок постійно змінюється під впливом нових технологій, змін у споживчих уподобаннях та високої конкуренції. Впровадження інноваційних маркетингових підходів дозволяє страховим компаніям не лише привертати увагу клієнтів, а й забезпечувати їхню лояльність та підвищувати прибутковість.

Застосування новаторських маркетингових стратегій у страховій діяльності передбачає не лише використання цифрових технологій та аналітики даних, але і розробку персоналізованих продуктів, підвищення якості

---

\* Науковий керівник – О.В. Ролінський, канд. екон. наук, доцент.

обслуговування клієнтів та активне взаємодію з ними через різноманітні канали комунікації. У тезах детальніше розглянемо ключові аспекти інноваційного маркетингу у страховій сфері, а також його вплив на конкурентоспроможність та успішність страхових компаній в сучасних умовах.

Інноваційний маркетинг у страховій діяльності включає в себе впровадження новаторських стратегій та технологій для залучення та утримання клієнтів, підвищення конкурентоспроможності та покращення сприйняття бренду. Ключові аспекти інноваційного маркетингу у страховій сфері згруповано та представлено на рис. 1. Всі ці аспекти маркетингу страхових послуг допомагають компаніям залучати, утримувати та задовольняти клієнтів, підвищуючи їхню відомість і довіру до бренду, а також сприяють зростанню в обсягах продажів та розвитку бізнесу.

<b>Аспекти інноваційного маркетингу у страховій сфері</b>
<b>Використання цифрових технологій</b> Страхові компанії впроваджують цифрові інструменти та онлайн-платформи для спрощення процесів оформлення полісів, звернень клієнтів та управління страховими випадками. Це може включати мобільні додатки, онлайн-чати, електронну пошту та інші зручні засоби спілкування.
<b>Персоналізований підхід</b> Застосування аналітики даних та штучного інтелекту для розробки персоналізованих страхових продуктів та послуг, що відповідають конкретним потребам та унікальним характеристикам кожного клієнта.
<b>Стратегії контент-маркетингу</b> Створення цікавого та корисного контенту, такого як блоги, відео, інфографіка тощо, що допомагає представити клієнтам різноманітні аспекти страхової сфери та встановити експертний статус для компанії.
<b>Розвиток нових продуктів та послуг</b> Активне впровадження інноваційних страхових продуктів, що відповідають сучасним ризикам та потребам клієнтів (зокрема, страхування електроніки, кіберстрахування, страхування подорожей тощо).
<b>Використання соціальних медіа</b> Активна присутність в соціальних мережах для залучення нових клієнтів, взаємодії з існуючими клієнтами та підвищення свідомості про бренд. Рекламні кампанії, конкурси, акції та інші форми взаємодії можуть бути ефективними інструментами інноваційного маркетингу.
<b>Партнерські програми та співпраця</b> Розвиток стратегічних партнерств з іншими компаніями та організаціями для спільного розвитку та просування страхових продуктів. Наприклад, співпраця з автомобільними компаніями для надання страхових послуг разом з продажем автомобілів.

**Рис. 1. Ключові аспекти інноваційного маркетингу у страховій сфері**

[Джерело: авторське узагальнення за даними джерел [1-2].

Маркетинг страхових послуг – комплекс стратегій та дій, спрямованих на просування та продаж продуктів на страховому ринку, а також на підтримку та розвиток відносин з клієнтами в страховій сфері. Оскільки страхування – це складна і важлива галузь, маркетинг в цьому секторі відіграє важливу роль у привертанні та утриманні клієнтів, а також у побудові довгострокових відносин із ними.

У багатьох наукових дослідженнях розглядаються теоретичні та практичні аспекти маркетингової політики, проблеми удосконалення здійснення управління маркетингом. Об'єктом дослідження цілої низки вчених в різних сферах (економіки, менеджменту, маркетингу, страхування) є проблеми, пов'язані з особливостями використання маркетингу в страхових компаніях [1-2]. Таким чином, інноваційний маркетинг у страховій діяльності дозволяє страховим компаніям привертати увагу клієнтів у світі швидких змін та постійного розвитку технологій. Застосування новаторських підходів дозволяє страховим компаніям залишатися конкурентоспроможними та успішними на ринку.

Отже, врахування особливостей маркетингу в страховій діяльності є ключовим для досягнення успіху та стабільного розвитку страхового бізнесу.

#### Список використаних джерел:

1. Прокопчук О. Т., Улянич Ю. В., Мирошніченко М. М. Цифрова трансформація страхового ринку України. *Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва* / Редкол.: О. О. Непочатенко (відп. ред.) та ін. Умань : Видавець «Сочінський М. М.», 2022. Вип. 101. Ч. 2 : Економічні науки. С. 152-164. DOI: 10.32782/2415-8240-2022-101-2-152-164.;
2. Прокопчук О. Т., Пенькова О. Г., Харенко А. О. Теоретичні засади управління маркетинговою діяльністю у страховому бізнесі. *Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва* / Редкол.: О. О. Непочатенко (відп. ред.) та ін. Умань : Видавець «Сочінський М. М.», 2022. Вип. 101. Ч. 2 : Економічні науки. С. 120-130. DOI: 10.32782/2415-8240-2022-101-2-120-130.

**Сергієнко О.А., д-р екон. наук, професор,  
Рилов Д.Ю., здобувач вищої освіти ступеня бакалавр  
Національний технічний університет «Харківський політехнічний  
інститут», Україна**

### **Інноваційний маркетинг у глобальній економіці**

Конкурентоспроможність сучасних підприємств забезпечується на перетині маркетингової та інноваційної діяльності. Їх раціональне поєднання дозволяє оперативно виявляти або формувати споживчі запити, виробляти і просувати на ринку нову (модернізовану) продукцію, яка задовольнить потреби споживачів повніше, ніж конкуренти. Саме тому підприємствам доводиться шукати нові підходи до маркетингових інструментів, адже лише так можна реалізувати свій інноваційний потенціал та підвищити конкурентність. У зв'язку із цим розрізняють такі поняття як "маркетингові інновації", "маркетинг інновацій" та "інноваційний маркетинг".

Згідно з міжнародними документами, розробленими експертами ОЕСР, ЮНЕСКО й Євростату, зокрема "Керівництвом Осло", маркетингові інновації включають реалізацію нових методів маркетингу, таких як:

- зміни в дизайні й упакуванні продукту;
- зміни у його просуванні й розміщенні;
- зміни в методах ціноутворення.

Головний напрямок маркетингових інновацій - більш ефективно задоволення потреб споживача, відкриття нових ринків або завоювання нових позицій на ринку з метою збільшення обсягу продажів. Він може бути впроваджений і для нової, і для існуючої продукції, що була втілена в інноваційному маркетинговому комплексі інструментів 4P. За своєю суттю, маркетингові інновації належать переважно до стратегії диференціації компанії, тобто нецінової конкуренції. Їх використання ускладнює для споживачів порівняння компанії з іншими гравцями на ринку, тим самим допомагає компанії диференціювати себе і свої товари, і таким чином ефективно вийти з цінової конкуренції.

У свою чергу, маркетинг інновацій, або маркетинг інноваційного продукту відомий як комплекс маркетингових заходів, що спрямовані на комерційно успішну реалізацію компанією нових продуктів, технологій, послуг, що виробляються й просуваються на ринку та відповідають визначенню інновації. У маркетингу інновацій можуть використовуватися як традиційні так й інноваційні методи маркетингу, залежно від особливостей товару (чи послуги), ринку та підходів до змісту маркетингової діяльності [1].

Зважаючи на економічну мотивацію бізнесу до використання інноваційного маркетингу, варто відмітити зростаючі потреби клієнтів та конкуренцію майже у кожній галузі. Ці зовнішні фактори вимагають від компанії коригування для досягнення своїх економічних цілей, таких як:

- покращення потреб у житлі;



- придбання більшої частки ринку;
- вихід у нові сегменти;
- вплив на поточний прогноз конкуренції;
- поліпшення іміджу бренду та зв'язків з громадськістю;
- підвищення ефективності та скорочення витрат [2].

Основні відмінності між маркетинговими інноваціями і маркетингом інновацій наведено у табл. 1:

Таблиця 1

**Порівняльний опис маркетингових інновацій та маркетингу інновацій [2]**

Категорія	Маркетингові інновації	Маркетинг інновацій
Об'єкт	Маркетинг	Інновації
Предмет	Нові підходи та методи у розробці продукції, ціноутворенні, розподілі та комунікації	Нові вироби, модифіковані вироби, вдосконалені частини виробів
Концепція	Використання нових методів для досягнення маркетингових цілей	Використання традиційних та нетрадиційних прийомів маркетингу щодо концептуально нових продуктів та їх частин
Прийоми та методи	Розробка нових каналів, ароматичний маркетинг, вірусний маркетинг та ін.	Бренд, упаковка, реклама, PR, прямий маркетинг та ін.
Попит	Еластичний	Нееластичний
Постачання	Широке	Вузьке
Конкуренція	Монополія, олігополія	Монополія, олігополія

Прагнення підприємця отримати прибуток шляхом задоволення суперечливих потреб та інтересів економічних суб'єктів є головним мотивом його інноваційної діяльності. Завдяки функціям, які притаманні інноваційній конкуренції, і забезпечується це прагнення. Суперництво в інноваціях забезпечує динамізм розвитку внаслідок прискореного формування нових потреб на основі нововведень, що відкриває необмежене число найрізноманітніших можливостей задовольнити ці потреби шляхом використання продуктових і процесових (технологічних) інновацій. Розповсюдженню нових продуктів і технологій в глобальних масштабах, в свою чергу, сприяють як організаційні (новітні) бізнес-моделі, так і маркетингові інновації, тобто нові методи просування, ціноутворення та розподілу.

Отримання підприємствами кращого доступу до нових продуктів і технологій з використанням нових методів маркетингової діяльності продавців і покупців, а також ефективна комерціалізація нововведень та їх просування за допомогою маркетингових інструментів у процесі дифузії забезпечують підвищення інноваційної конкурентоспроможності на мікро- та макрорівні.

Збереження досягнутого рівня конкурентоспроможності, а також винаходження нових конкурентних переваг можливі саме завдяки інноваціям.

Отримати інновацію підприємство може кількома способами:

- шляхом власної розробки;
- через процес дифузії - придбання ліцензії, нового продукту чи технології;
- копіювання зразка (імітації);
- запозичення через неринкові канали.

Як розробка, так і придбання ефективних технологій, нового обладнання тощо може бути здійснено зі значно більшою ефективністю за умови використання засобів інноваційного маркетингу [1].

Дифузія інновацій – це поняття, що було розглянуте багатьма видатними теоретиками і науковцями. Деякі з поглядів наведено у таблиці 2.

Таблиця 2

### Погляди на визначення дифузії інновацій

Автор	Зміст
Й. Шумпетер	Процес кумулятивного збільшення числа імітаторів, які впроваджують нововведення вслід за новатором, очікуючи на більш високий прибуток
"Керівництво Осло"	Спосіб, яким інновації розповсюджуються по ринковим або неринковим каналам від місця їх першої реалізації споживачам - країнам, регіонам, галузям, ринкам, підприємствам.

Без дифузії інновація не має ніякого економічного значення, адже вона є значно більш важливим явищем, ніж просте опанування нових технологій або придбання нових продуктів, оскільки підприємства, які запозичають інновації, з часом переймають досвід та розвиваються власним, неповторним шляхом [1].

Список використаних джерел:

1. Тараненко І.В., Таранець Є.І. Вплив інноваційного маркетингу на дифузію інновацій. *Економічний вісник Донбасу*. 2013. № 2 (32); 2. Осадчий А.А. Інноваційні маркетингові технології в розвитку підприємств : робота на здобуття освітнього ступеня магістру : Київ, 2021. 102 с.

**Ткаченко С.Є., канд. екон. наук, доцент**  
**Сенчук В.І., здобувач вищої освіти ступеня бакалавр**  
**Державний біотехнологічний університет, Україна**

### Сутність поняття територіальний розвиток та його характерні риси

Основною у розумінні терміну «територія» є концепція просторової організації суспільства Р. Морилла [3]. Згідно даної концепції простір, як характеристика території, розглядається як проста протяжність, що виявляється в різних моделях розвитку або конкретна географічна територія з притаманними їй характеристиками: ландшафтом, корисними копалинами, біорозмаїттям, соціальною освоєністю.

В технічному сенсі, територіальний розвиток це комплексний багатогалузевий розвиток на конкретній частині території, що керується просторовим баченням бажаного майбутнього та підтримується стратегічними

інвестиціями у фізичну інфраструктуру та управління навколишнім середовищем. Це визначення можна застосувати до місцевого, регіонального, національного або транснаціонального масштабу.

У більш нейтральному значенні, територіальний розвиток є просто загальним терміном для розвитку конкретних (як правило, субнаціональних) частин території. Це можуть бути міські, столичні, регіональні чи сільські юрисдикції, а також прибережні, гірські, прикордонні території тощо.

Найчастіше цей термін використовується для охоплення місцевого розвитку (вужько пов'язаного з меншими юрисдикціями першого рівня або навіть частина з них і регіональний розвиток, тобто розвиток більших, проміжних юрисдикцій (районів, провінцій, регіонів тощо). Але оскільки будь-який простір можна визначити як локальний за допомогою спостерігача, розміщеного над ним або поза ним, вираз територіальний розвиток може просто позначити місцевий розвиток будь-якого масштабу.

Ті, хто визначає територіальний розвиток як просторово інтегрований розвиток конкретної території, можуть недооцінювати складне функціонування економічного та соціального секторів у різних масштабах і переоцінювати масштаби та доцільність їх координації з боку місцевої влади. Вони можуть дотримуватись гіперлокальної точки зору, приховуючи мультимасштабну природу територіального розвитку.

Ті, хто визначають територіальний розвиток нейтрально, як розвиток, що відбувається на території (незалежно від масштабу), можуть ігнорувати критичні відмінності, здебільшого політичні та інституційні, між місцями різного масштабу у сприянні місцевому розвитку. Найбільш очевидним прикладом є різниця в масштабах і формах участі людей у розробці та реалізації державної політики на міському чи регіональному рівнях. Вони можуть приховувати ендогенну природу місцевого розвитку та роль, яку територія відіграє як активний учасник, а не пасивне вмістилище розвитку.

Центральним у концепції місцевого (локального) розвитку є розуміння місцевого як позначення не лише місця (визначення якого зрештою залежить від позиції спостерігача), але й того, як і ким підтримується розвиток. З цієї точки зору, використання ресурсів, специфічних для конкретного місця, за допомогою створення політичних та інституційних механізмів місцевого управління та адміністрування розвитку, які є місцевими, внутрішньо-локальними та надлокальними, становить критичну різницю між справжнім місцевим розвитком та багатьма формами локалізації національних чи навіть глобальних політик розвитку, програм та проєктів.

У цьому відношенні, можливо, недостатньо уваги приділено тому, що означає локалізувати Цілі розвитку тисячоліття (ЦРТ) і як така локалізація пов'язана зі справжнім місцевим розвитком.

Першою визначальною рисою місцевого розвитку стала мобілізація широкого спектру ресурсів, пов'язаних із місцевістю, за допомогою ефективних політичних та інституційних механізмів управління та адміністрування.

Друга особливість впливає як наслідок першої – місцевий розвиток є поступовим по відношенню до зусиль національного розвитку в сенсі наявності

потенціалу для покращення за допомогою автономних дій місцевих органів влади, так і масштабів зусиль національного розвитку.

Третя особливість відноситься до економії масштабу та доданої вартості діяльності в конкретних секторах, яка може бути реалізована через горизонтально інтегроване та просторово скоординоване управління місцевими органами влади. В такому випадку місцевий розвиток називають просторово інтегрованим.

Четверта особливість стосується того факту, що місцевий розвиток суттєво залежить від взаємодії місцевих державних, громадських і приватних суб'єктів із низкою інших суб'єктів, що діють на верхньому і внутрішньому рівнях, в тому числі влади, бізнесу. Тобто мова йде про кооперацію замість конкуренції [1].

Отже, територіальний розвиток означає розвиток, який є ендегенним і просторово інтегрованим, використовує внесок учасників, що діють у різних масштабах, і приносить додаткову цінність зусиллям національного розвитку.

Дане визначення передбачає розширення повноважень місцевих органів влади, спрямованих на розвиток, і орієнтує національну політику, яка повинна пов'язувати реформи децентралізації з результатами розвитку.

Розвиток місцевих органів влади, наділених значною автономією та включених у ефективні мережі підзвітності в свою чергу сприяє територіальному розвитку. Без автономії не може бути підвищення ефективності державних видатків та додаткової мобілізації місцевих ресурсів.

Місцеві органи влади можуть з'явитися та розвиватися лише, якщо реформи децентралізації будуть мати наслідком розширення прав і можливостей людей через розширення повноважень їхніх органів місцевого самоврядування, а не просто як передача функцій і ресурсів між рівнями влади. Тоді місцеві органи влади будуть визнані механізмами самоврядування місцевого політичного округу (а не просто управлінськими структурами для надання певних послуг), які не лише відповідають за конкретні функції, передані або делеговані їм, але також наділені загальними повноваженнями для благополуччя своїх громад і тому можуть розробляти, фінансувати та впроваджувати власну місцеву політику (на додаток до локалізації загальнонаціональної політики).

Розвиток територій наразі повинен базуватись на принципах сталого розвитку з врахуванням географічної, соціальної, економічної, демографічної складових. Також важливим аспектом є врахування духовних та екологічних інтересів населення, культурних й екологічних традицій.

Основні ключові принципи, які слід враховувати при плануванні розвитку територій: необхідність застосування системного всебічного та комплексного підходу до місцевого розвитку; місцеве лідерство та бачення перспектив; творчість та креативність; розвиток партнерства, необхідність переходу від закритих місцевих економік до відкритих глобальних систем; місцевий розвиток має бути спрямований на досягнення стратегічних цілей, але водночас він повинен демонструвати певний позитивний ефект у короткостроковому періоді; місцевий розвиток має бути гнучким та адаптивним, оперативним та націленим на дії; програми та заходи з місцевого розвитку мають бути прозорими і

підзвітними [2]. Поєднання зусиль регіональної влади, органів місцевого самоврядування, бізнесу та науки повинні сприяти досягненню спільних цілей розвитку.

Список використаних джерел:

1. What is territorial development? URL: <https://ecdpm.org/work/territorial-development-volume-4-issue-4-june-july-2015/what-is-territorial-development>;
2. Васильченко Г., Парасюк І., Єременко Н. Планування розвитку територіальних громад: навчальний посібник для посадових осіб місцевого самоврядування. Київ: ТОВ «ПІДПРИЄМСТВО «ВІ ЕН ЕЙ», 2015. 256 с.;
3. Шибаета Н.В., Блохіна А.С. Сільські території України в сучасній економічній науці та практиці державного стратегічного планування. Матеріали I міжнародної науково-практичної конференції «Міське самоврядування в Україні та світі: теорія і практика». 2021. Полтава. С. 172-174.

**Чуйко М.М., канд. техн. наук, доцент  
Українська інженерно-педагогічна академія, Україна**

### **Маркетингові стратегії в умовах глобалізації**

Однією з характерних рис сучасної світової економіки є глобалізація, яка вимагає переосмислення засад економічної теорії. Це зумовлює пошук нових підходів і концентрації уваги в маркетингових стратегіях. Важливими компонентами їх є постійні інновації, ефективність, дієвість і плановість.

Маркетингові стратегії являють собою плани та дії, які компанії використовують для досягнення своїх маркетингових цілей. Вони включають в себе розробку планів продажу продукту або послуги, взаємодію з цільовою аудиторією, побудову бренду, створення рекламних кампаній та інші маркетингові заходи.

Умови глобалізації вимагають від компаній розробки ефективних маркетингових стратегій, які дозволяють їм конкурувати на міжнародному ринку. Нами розглянуто основні маркетингові стратегії, які можна використовувати в умовах глобалізації.

Однією з важливих складових успішної маркетингової стратегії в умовах глобалізації є вивчення світового ринку. Маркетингові менеджери мають ґрунтовно вивчити особливості споживчої бази в різних країнах і регіонах, зрозуміти їхні культурні, економічні та соціальні особливості. Це дасть змогу адаптувати продуктову лінійку, ціноутворення, розподіл і просування товарів і послуг до місцевих ринкових реалій [1].

Важливою частиною маркетингової стратегії є створення унікального бренду. В умовах жорсткої конкуренції на світовому ринку, бренд може стати ключовим фактором успіху компанії. Маркетингові менеджери мають розробити стратегію зі створення та просування бренду, яка відповідатиме цілям компанії та привертатиме увагу споживачів. Розвиток сильного глобального бренду

дозволяє компаніям підкреслити свою якість і надійність в усьому світі. Це створює довіру серед споживачів і полегшує введення товарів на нові ринки.

Іншим важливим аспектом маркетингової стратегії в умовах глобалізації є приділення уваги онлайн-маркетингу. З розвитком інтернету та соціальних мереж, споживачі стали більш поінформованими та впливовими. Тому компанії повинні активно використовувати цифрові інструменти для просування своїх товарів і послуг на світовому ринку. Реклама в соціальних мережах, пошукова оптимізація, контекстна реклама, електронна пошта – всі ці інструменти стають невід'ємною частиною маркетингової стратегії компаній в умовах глобалізації. Адаптація міжнародних каналів реклами та просування, таких як соціальні медіа, онлайн-реклама, телебачення, радіо та преса, допомагає підтримувати світовий обсяг продажів [2].

Ще одним важливим аспектом є управління маркетинговими ризиками. Глобалізація збільшує ризик змін законодавства, валютних коливань, конкуренції. Тому компанії повинні впровадити системи управління ризиками, які дадуть змогу передбачити та мінімізувати негативний вплив подібних факторів на їхню діяльність.

Також важливим є розробка маркетингових кампаній, які враховують місцеві культурні особливості та вподобання споживачів, що допомагає залучити увагу цільової аудиторії в різних країнах. Розробка гнучких стратегій ціноутворення, які враховують рівень доходів, конкуренцію і споживчі уподобання в різних країнах, є важливою складовою успішного входження на глобальний ринок. Побудова ефективної системи дистрибуції, яка враховує особливості глобальних логістичних мереж, дозволяє компаніям забезпечити доступність своїх продуктів для клієнтів у всьому світі. Глобальні компанії повинні залучати таланти з усього світу і розвивати культуру, яка підтримує різноманітність та інновації.

І, нарешті, важливою частиною маркетингової стратегії в умовах глобалізації є аналіз та адаптація. Глобалізація привносить постійні зміни і компанії мають бути готові до них. Тому регулярний аналіз результатів і світових тенденцій, а також швидка адаптація маркетингових стратегій стає важливим елементом успішних компаній на світовому ринку. Компанії повинні адаптувати свої продукти або послуги до потреб різних культур і ринків. Це може включати зміну упаковки, розміру, функціональності або навіть назви продукту. Постійний моніторинг і аналіз діяльності конкурентів у міжнародному масштабі дозволяє компаніям адаптувати свої стратегії з метою підтримки конкурентоспроможності [3].

Таким чином, маркетингова стратегія в умовах глобалізації уособлює собою комплексне планування та реалізацію маркетингових дій, пристосованих до світових ринкових умов. Глобалізація привнесла у світ нові підходи до комерціалізації товарів і послуг, підвищення конкуренції, збільшення можливостей для розвитку, але й посилення ризиків. Тому компанії, що працюють на світовому ринку, мають адаптувати свої маркетингові стратегії до цих змін.

Маркетингові стратегії в умовах глобалізації вимагають врахування безлічі чинників, включно з вивченням ринку, онлайн-маркетингом, управлінням ризиками, створенням бренду та аналізом результатів. Компанії, що адаптують свої маркетингові стратегії до цих змін, будуть успішними на світовому ринку.

Отже, у процесі еволюції світової економіки, важливим компонентом виступають маркетингові стратегії, які відповідно до умов глобалізації застосовують варіативні плани для стабільного функціонування.

Список використаних джерел:

1. Маркетингові стратегії бізнесу. URL: <https://sendpulse.ua/blog/what-are-the-marketing-strategies> (дата звернення: 01.03.2024). 2. 6 маркетингових стратегій для зростання бізнесу. URL: <https://www.ranktracker.com/uk/blog/6-marketing-strategies-for-business-growth/> (дата звернення: 01.03.2024). 3. Лошенко, О., Галан, Л., & Посохов, І. (2022). Сучасні стратегії в міжнародному маркетингу. Вчені записки Університету «КРОК», (2(66), 123–131.



## СЕКЦІЯ 7

# ОБЛІКОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ



**Lomovskykh L., Doctor of Economics, Professor,  
State Biotechnological University, Ukraine,  
Amit Kumar Goel, Assistant Professor,  
Integral University, Lucknow, India**

### **Digital invoices and bills as a factor in increasing business efficiency**

Digital invoicing is used for a wide range of transactions, from one-time purchases to ongoing contracts and regular payments. Many businesses utilize this feature for online sales, subscriptions, and other transactions.

Digital invoicing and billing contribute to increasing business process efficiency. Through digital invoicing, companies can create and exchange invoices online, reducing the amount of paperwork and streamlining the invoicing process. This can help businesses save time and money, increase accuracy, and reduce errors.

Digital invoicing provides businesses with better oversight and control over their financial operations. This contributes to more effective management of cash flows, informed business decision-making, compliance with regulatory requirements, and facilitates communication with customers and suppliers.

There are several types of digital invoicing:

1. PDF invoices, typically generated by invoicing or accounting software, are sent via email.

2. Online invoicing involves using a web platform to create and send invoices, with additional features such as online payment processing and automated reminders.

3. EDI (Electronic Data Interchange) invoicing involves exchanging files of structured data between businesses using a standardized electronic format.

4. Mobile invoicing entails creating and sending invoices via a mobile device, with features such as QR code scanning and mobile payment processing.

Digital invoicing also helps businesses track their finances, cash flows, and revenues. Many invoicing platforms include reporting and analytics features to assist businesses in making more informed financial decisions.

Therefore, digital invoicing is a powerful tool for businesses seeking to increase their efficiency and competitiveness. Digital invoices play a significant role in enhancing business efficiency through speed and effectiveness, error reduction, efficient financial management, cost reduction, and improving relationships with clients and partners. It is a key component of digital transformation in the business world, offering a more efficient, accurate, and environmentally friendly way to manage invoicing and payments.

#### References:

1. Amit Kumar Goel, Marchenko M., Iefremov A. Digitalization of economic planning of competitive marketing activities in the conditions of globalization. Глобалізація та розвиток інноваційних систем: тенденції, виклики, перспективи [Електронне видання]: матеріали I Міжнар. наук.-практ. конф., 3-4 листопада 2022 р. / Держ. біотехнологічний ун-т. – Харків, 2022. С. 58.

**Бержанір І. А., канд. екон. наук, доцент**  
**Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини,**  
**Україна**

**Аудит витрат підприємства в умовах глобалізаційних викликів**

В умовах глобалізаційних викликів діяльність підприємств здійснюється в умовах динамічного зовнішнього середовища, що передбачає розірвання вже сформованих взаємозв'язків суб'єктів господарювання, зміну форматів взаємодії суб'єктів господарювання між собою, з органами державної влади, іншими інституціями, нестабільність правового поля тощо.

Аудит витрат підприємств є стратегічно важливими інструментами управління, від ефективності функціонування яких залежать результати прийнятих управлінських рішень. Особливої актуальності проблеми організації аудиту витрат підприємства набувають в умовах загострення економічної кризи і спаду виробництва, що потребує підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу суб'єкта господарювання. Це дозволить мінімізувати витрати та підвищити економічну результативність його діяльності.

Відповідно до НП(С)БО 16: «Витрати – це зменшення активів або збільшення зобов'язань, що призводить до зменшення власного капіталу підприємства (за винятком зменшення капіталу внаслідок його вилучення або розподілу власниками) за умови, що ці витрати можуть бути достовірно оцінені» [1]. Отже, витрати займають ключову позицію в обліку, оскільки торкаються усіх складових діяльності підприємства.

Встановлення правильності оформлення облікових документів за здійсненими витратами підприємства, підвищення ефективності діяльності підприємства, виявлення чинників, що викликають зміни в структурі витрат, є завданнями внутрішнього аудиту витрат підприємства.

Аудит витрат діяльності підприємства являє собою певну послідовність етапів, кожен з яких передбачає сукупність здійснюваних аудитором процедур. Отже, проведення аудиту витрат і доходів від діяльності повинно складатися з декількох етапів:

- ознайомлювальний етап (загальне ознайомлення з веденням бухгалтерського обліку витрат на виробництво, з нормативними документами підприємства);
- основний етап (безпосереднє проведення перевірки);
- заключний етап (складання та надання аудиторського висновку, оформлення інших документів) [2].

Основними типових дій аудитора до програми внутрішнього аудиту витрат є:

- синтетичний та аналітичний облік, в якому підлягають звіранню рахунки витрат в Головній книзі та первинні документи;

- облік списання накладних витрат;
- дотримання вибраного методу обліку витрат підприємства та правильності віднесення витрат на об'єкт обліку (звіряння інформації облікової політики, облікових регістрів та первинних документів);
- нарахування та віднесення витрат на оплату праці, відрахувань на соціальні заходи на собівартість продукції;
- списання сум нарахованої амортизації на основні засоби на собівартість продукції;
- відображення на рахунках бухгалтерського обліку операцій витрат виробництва та правильності ведення обліку незавершеного виробництва (підлягають звірці Облікова політика, облікові регістри, первинні документи, робочий план рахунків та Головна книга) тощо [3, 4].

Методами проведення такого аудиту є перевірка документів, підтвердження, підрахунок, опитування та аналітичні процедури, за допомогою яких одержують підтверджувальну інформацію, а до узагальнюючих процедур належать формулювання висновку за результатами перевірки, узагальнення інформації внутрішнього аудиту витрат, оцінка ефективності прийнятого рішення по управлінню витратами та розробка рекомендацій.

Отже, організація аудиту витрат визначається, насамперед, належним інформаційним забезпеченням аудитора, адже інформація про витрати є основою самого аудиторського процесу. Зростання обсягів інформації потребує від аудитора певної її систематизації і класифікації, оскільки без такого підходу важко зібрати необхідні аудиторські докази, правильно оцінити господарські явища, факти та процеси виробництва. Використання планів аудиту витрат і доходів дозволить точніше виявити недоліки в організації й веденні бухгалтерського обліку на підприємстві.

Список використаних джерел:

1. Національне Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати» наказ Міністерства фінансів України від 31 грудня 1999 року № 318. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00#Text> (дата звернення: 04.02.2024).
2. Аудит: навчальний посібник / уклад. Бержанір І. А. Умань: ВПЦ «Візаві», 2018. 230 с.
3. Фатюха Н. Г., Карлюга О. Є. Дослідження внутрішнього аудиту витрат. URL: [http://eir.zntu.edu.ua/bitstream/123456789/2738/1/Fatiukha\\_Research\\_of\\_interanal.PDF/](http://eir.zntu.edu.ua/bitstream/123456789/2738/1/Fatiukha_Research_of_interanal.PDF/). (дата звернення: 04.02.2024).
4. Бержанір І. А. Роль внутрішнього аудиту у системі управління підприємством. Електронне наукове фахове видання з економічних наук «Modern economics». 2023. № 37. С. 11–16.

**Біліченко А.В., здобувачка вищої освіти ступеня бакалавр,  
рядовий поліції, курсант  
Сєвідова І.О., д-р екон. наук, професор  
Харківський національний університет внутрішніх справ, Україна**

### **Баланс як основа бухгалтерського обліку у інноваційній діяльності**

Баланс є ключовим фінансовим звітом, який відображає фінансовий стан підприємства на певний момент часу. Він складається з двох основних розділів: активів і пасивів. Розділ активів включає всі ресурси та права, що належать підприємству. Це можуть бути гроші, товари, обладнання, нерухомість, інтелектуальна власність та інші активи. Активи відображають потенційну економічну користь, яку підприємство може отримати в майбутньому. Розділ пасивів відображає джерела, що фінансують активи підприємства. Це можуть бути власні капітал підприємства, заборгованості перед кредиторами, позики, зобов'язання перед постачальниками та інші зобов'язання. Пасиви представляють джерела, якими підприємство залежить для фінансування своїх активів.

Структура балансу є важливим елементом аналізу інноваційної діяльності підприємства. Вона дозволяє зрозуміти, як інновації залежать від джерел фінансування та як ефективно управляються ця інноваційна діяльність. Наприклад, баланс може показати, наскільки стабільним є фінансове положення підприємства, які джерела фінансування використовуються для проведення інновацій та чи використовуються ці активи підприємства ефективно.

Інформація, яка відображається у бухгалтерському балансі підприємства, має велике значення як для внутрішніх, так і для зовнішніх споживачів інформації. Для внутрішніх споживачів, таких як засновники та партнери по бізнесу, баланс надає необхідний інструментарій для прийняття управлінських рішень. Шляхом аналізу активів та пасивів, вони можуть оцінити фінансовий стан підприємства, його потенційні можливості та обмеження. Баланс допомагає визначити ефективність використання ресурсів, виявити потенційні проблеми та зробити відповідні корективи в стратегії та управлінських рішеннях. Для зовнішніх споживачів, таких як податкові органи, банки, акціонери, інвестори та інші кредитори, баланс є важливим джерелом інформації при оцінці платоспроможності підприємства та здійсненні фінансових рішень. Вони використовують баланс для визначення ризику, пов'язаного з інвестуванням в підприємство або покупкою його цінних паперів на фондовому ринку. Баланс надає їм інформацію про фінансову стійкість підприємства, його заборгованості, капітал та потенційні зобов'язання. Ця інформація допомагає зовнішнім споживачам приймати обґрунтовані рішення щодо співпраці з підприємством або укладання угод [1, с. 21].

Протягом історії бухгалтерського обліку велике значення приділяється бухгалтерському балансу, який є основою подвійної бухгалтерії. Бухгалтерський баланс виступає як засада для реєстрації фінансових транзакцій і відображення фінансового стану підприємства в певний момент часу.

Подвійний запис кожної господарської операції означає, що кожна транзакція реєструється одночасно на двох протилежних рахунках - дебеті та кредиті. Цей принцип подвійного запису забезпечує не тільки точність обліку, але й пізнавальну та контрольну цінність. Він дозволяє перевірити рівновагу між сумою дебетових і кредитових записів та виявити будь-які помилки або невідповідності у фінансовій інформації.

Подвійний запис також дозволяє здійснювати аналіз фінансових транзакцій і відстежувати їх вплив на окремі рахунки та фінансові звіти підприємства. Це допомагає керівникам, інвесторам, кредиторам та іншим зацікавленим сторонам отримувати достовірну інформацію про фінансовий стан підприємства, його прибутковість, ліквідність та інші показники [2, с. 30].

Баланс виступає не тільки як інструмент внутрішнього управління, але також як засіб комунікації з зацікавленими сторонами та визначення стратегій розвитку. Здатність підприємства забезпечувати свою господарську діяльність фінансовими ресурсами в значній мірі визначається його фінансовим станом.

Фінансовий стан підприємства, який відображається у балансі, має прямий вплив на його здатність залучати фінансові ресурси. Інвестори та кредитори оцінюють фінансову стійкість підприємства перед наданням капіталу або кредиту. Крім того, баланс є важливим джерелом інформації для внутрішнього управління, допомагаючи приймати стратегічні рішення щодо алокації ресурсів та планування розвитку підприємства [2, с. 73].

Одержування достовірної фінансової інформації, яка відображена у балансі, є важливим для комунікації підприємства з його зацікавленими сторонами, такими як інвестори, кредитори, партнери та урядові органи. Баланс надає зрозумілу та перевірену інформацію про стан активів, зобов'язань та власного капіталу підприємства, що дозволяє зацікавленим сторонам оцінити його фінансову стійкість, рентабельність та здатність до розвитку [3].

Баланс є основою бухгалтерського обліку і відіграє важливу роль в системі фінансової звітності підприємства. Він відображає фінансовий стан підприємства, включаючи його активи, зобов'язання та власний капітал. Баланс передає об'єктивну інформацію, яка є ключовою для прийняття рішень та стратегічного планування. Він не лише служить інструментом внутрішнього управління, але також є засобом комунікації з зацікавленими сторонами, такими як інвестори, кредитори, партнери та урядові органи. Баланс сприяє прозорості та довірі в економічному середовищі, а також є важливим елементом для фінансового аналізу та планування розвитку підприємства. У цілому, баланс виступає як основа бухгалтерського обліку, надаючи систематичну та структуровану інформацію про фінансову діяльність підприємства.

Список використаних джерел.

1. Лишиленко О.В. Бухгалтерський облік: підручник. 3-тє вид., переробл. та допов. К.: Центр учбової літератури, 2011. 670 с.; 2. Даньків Й.Я., Остап'юк М.Я. Бухгалтерський облік. К:Знання, 2007. 469 с.; 3. Положення (стандарти) бухгалтерського обліку, затверджені наказами Міністерства фінансів України, URL: <https://mof.gov.ua/uk/nacionalni-polozhennja1> (дата звернення: 28.02.2024).

**Кирильєва Л.О., канд. екон. наук, доцент  
Державний біотехнологічний університет, м. Харків, Україна**

### **Концепт методу «Таргет-костинг» в стратегічному управлінському обліку промислових підприємств**

Трансформація економічних моделей бізнесу та посилення конкуренції вимагають виваження цінової політики, яка здійснює вплив на ринковий успіх кожного підприємства. Протягом життєвого циклу продукції ціни змінюються під впливом зовнішніх та внутрішніх детермінантів, розповсюдженим з яких є цінова та конкурентна політика. Тому керівники підприємств повинні бути добре ознайомлені з цінами та якістю товарів конкурентів, використовуючи зовнішні інформаційно-аналітичні джерела (каталоги, інформація про стан цільового ринку, можливі ризики) для отримання конкурентних переваг та реалізації розробленої стратегії. Методичним рішенням у стратегічному управлінському обліку повинно стати формування цільової ціни на основі калькулювання собівартості продукції за методом «Таргет-костинг». Погоджуємося, що саме метод «Таргет-костинг» «узгоджується з функціональним методом обліку витрат і це дає можливість оцінити витрати понесені на створення кожної функції продукції, а отже, миттєво та оптимально реагувати на переми в ринковому оточенні» [1].

Метод «Таргет-костинг» переважно використовується в підприємствах Японії, США, Західній Європі, де визнається стратегією, відповідно до якої, по-перше, все розраховується ціна нового виду продукції та його гранична собівартість, по-друге, приймається рішення про виробництво продукції та її реалізацію на промислових ринках збуту за ціною, яку згодні заплатити потенційні покупці. Дана концепція калькулювання собівартості продукції поєднує в інформаційній системі підприємства маркетинг та управлінський облік. Як зазначають науковці «в концепції таргет-костингу маркетинг немов «накладається» зверху на управлінський облік, тобто функції маркетингу і проектування реалізуються спільно, а на «виході» системи отримуємо продукт, що має максимально відповідати очікуванням споживачів за якісними характеристиками і найбільш ймовірною ціною реалізації» [2]. Тобто, основу визначення цільової ціни складають маркетингові дослідження, результати якого надають можливість підприємству досягти бажаного обсягу продажів і частини ринку. Шляхом відрахування з цільової ціни частини необхідного прибутку визначають величину максимально припустимої виробничої собівартості. В системі стратегічного обліку для визначення собівартості продукції за системою «Таргет-костинг» необхідно здійснювати конструювання вартості, що базується на системному вивченню усіх функцій виробу та чинників витрат, використовуючи функціональний аналіз, з метою їх оптимізації, а також задоволення. Таким чином, інтеграція концепції «Таргет-костинг» в систему стратегічного обліку сприяє проектуванню конкурентоспроможної ціни на інноваційні види продукції, задовольняючи конкретні потреби споживачів на ринках B2B.

Список використаних джерел:

1. Колінько Н.І. Таргет-костинг як перспективний метод інституційного забезпечення управління витратами виробництва. Науковий економічний журнал «Інтелект ХХІ». с.69-72; 2. Павлова С.І., Магнушевська Т.М. Метод таргет-костингу як прогресивний метод цільового стратегічного управління витратами. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2016. Вип. 10(2). С. 56-58.

**Курган Н.В., канд. екон. наук, доцент**  
**Должикова О.В., здобувач вищої освіти ступеня бакалавр\***  
**Харківський національний економічний університет,**  
**ім.Семена Кузнеця, Україна**

### **Обліково - аналітичне забезпечення експортно - імпорتنих операцій підприємств**

Згідно з Митним кодексом України [1], імпортна операція визначається як комерційна діяльність, що включає в себе закупівлю та ввезення в Україну іноземних товарно-матеріальних цінностей з метою їх подальшої реалізації на внутрішньому ринку або використання у виробничо-господарській діяльності. З посиленням незалежності української держави їх важливість зростає, і вони повинні зайняти провідне місце в міжнародних економічних процесах. Це означає, що необхідно впроваджувати нові методи обліково-аналітичного забезпечення, які найбільш відповідають вимогам євроінтеграційних процесів.

Враховуючи це, інформація, що обліковується та аналізується, має виникати в результаті роботи відповідної системи забезпечення на підприємствах. Однак поняття "обліково-аналітичного забезпечення" та підходи до його розуміння в економічній літературі різняться значно, оскільки під цим терміном розуміють [2]:

- Цей процес включає в себе підготовку обліково-аналітичної інформації, забезпечення її необхідною кількістю та якістю, а також виконання та гарантування здійснення процесу постачання цієї інформації системі управління.

- Ця система включає в себе процеси збору, обробки, узагальнення, подання та аналізу фінансової інформації з метою забезпечення її необхідною кількістю і якістю для проведення господарської діяльності.

Отже, виходячи з вищезазначеного, можна стверджувати, що обліково-аналітичне забезпечення експортно-імпорتنих операцій охоплює сукупність інформації про зовнішньоекономічне середовище підприємства, яку використовують для оцінювання економічних явищ та процесів, розроблення та прийняття управлінських рішень щодо здійснення обліково-аналітичних

---

\* Науковий керівник- Курган Н.В., канд. екон. наук, доцент

операцій.

Результати дослідження розвитку експортно-імпортних операцій підприємств свідчать про відсутність уніфікованого підходу до забезпечення обліку, аналізу та аудиту, що призводить до серйозних порушень валютного, податкового та митного законодавства. В цілому, для поліпшення обліку зовнішньоекономічної діяльності пропонується нові методичні підходи до аналізу такої діяльності, що відповідають сучасним інформаційним потребам користувачів та використанню інформаційних технологій, шляхом коригування:

- термінів у податковому законодавстві відповідно до дефініцій бухгалтерського обліку;
- методики визнання доходів і витрат у бухгалтерському та податковому обліку;
- порядку оподаткування операцій в іноземній валюті та формування показників тотожних даним бухгалтерського обліку

Міжнародний досвід підтверджує [3], що для поліпшення функціонування механізмів обліку і контролю експортно-імпортних операцій підприємств важливим заходом є наявність служби внутрішнього (управлінського) контролю. Крім того, для поліпшення бухгалтерського обліку зовнішньоекономічних операцій доцільно орієнтуватись на правила ІНКОТЕРМС, які визначають момент визнання доходів, витрат і активів.

Підсумовуючи існуючі пропозиції для ефективного обліково-аналітичного забезпечення експортно-імпортних операцій, можна запропонувати інтеграційний підхід, до якого входять наступні складові:

1. Організаційні заходи, такі як організація роботи облікового персоналу.
2. Використання сучасної та інноваційної техніки і технології ведення бухгалтерського обліку.
3. Вибір альтернативних методик обліку експортно-імпортних операцій та оптимізація їх оподаткування.
4. Забезпечення адекватного і об'єктивного відображення в обліку та звітності операцій зовнішньоекономічної діяльності з метою контролю та управління.
5. Оцінювання зовнішньоекономічної діяльності на основі інформаційної бази для виведення трендів для розробки стратегій підприємства.

Виходячи із вищезгаданого, пропонується удосконалена модель обліково-аналітичного забезпечення, в основі якої лежить принцип наскрізного контролю за допомогою електронного кабінету платника податків.

Дана інформація дозволяє підприємству здійснювати комплексний аналіз своєї зовнішньоекономічної діяльності та забезпечує необхідну базу для ефективного податкового обліку, контролю та аудиту експортно-імпортних операцій.

Запропоновані під час дослідження заходи щодо обліково-аналітичного забезпечення зовнішньоекономічної діяльності підприємств дозволять: спрямувати облік, аналіз та аудит на проведення якісного контролю експортно-імпортних операцій; здійснювати своєчасне відвантаження продукції; спростити податково-митні процедури; полегшити ведення бізнесу та залучення інвестицій



за межами країни; унеможливити тіньовий обіг товарів та ухилення від сплати податків до бюджету.

Подальші дослідження будуть спрямовані на:

- удосконалення програмного інформаційного забезпечення;
- розвиток обліково-аналітичного забезпечення взаємозв'язків щодо експортних та імпорتنих операцій між суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності та державними, фіскальними і митними органами.

Ці заходи сприятимуть підвищенню ефективності управління зовнішньоекономічною діяльністю, забезпечать підприємствам можливість конкурувати на міжнародному ринку та сприятимуть економічному розвитку країни.

Список використаних джерел:

1. Митний кодекс України від 19.06.2020 р. № 4495-VI. База даних "Законодавство України". Верховна рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>;
2. Трусів О.Д. Зовнішньоекономічна діяльність. *Вісник. Офіційно про податки*. 2019. № 1-2 (1002). С. 48.;
3. Економічний суверенітет України в умовах глобальних викликів. А.А. Мазаракі, Т.М. Мельник, В.В. Юхименко [та ін.]; за заг. ред.: А.А. Мазаракі. Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2015. 683 с.

**Лабунська С. В., д-р екон. наук, професор**  
**Леун С. Є., здобувач вищої освіти ступеня бакалавр**  
**Харківський національний економічний університет**  
**ім. Семена Кузнеця, Україна**

### **Особливості застосування НП(С)БО 30 «Біологічні активи» та МСБО 41 «Сільське господарство» в обліковій політиці вітчизняних підприємств**

Сільське господарство входить до найбільш стратегічно важливих галузей світового господарства, бо забезпечує життєві потреби населення будь-якої країни. Традиційно Україна займає провідні позиції на світовому аграрному ринку, забезпечуючи продовольчі потреби населення більш ніж 190 країн світу. Загальний відсоток експорт продовольства у загальному обсязі експорту за даними Державної митної служби України [1] у 2023 році становив 60,56% від загальної суми експорту. Незважаючи на руйнівні наслідки, спричинені агресією РФ проти України, у тому числі для сільського господарства, країна має потужний потенціал сільгоспвиробника. Зважаючи на це інформаційне забезпечення вітчизняних підприємств інформацією, що допомагає прийняти управлінські рішення, набуває особливої значущості.

Згідно Закону України «Про фермерське господарство» майже вся діяльність фермерських господарств пов'язана з вирощуванням біологічних активів, тобто з рослинами або тваринами.

Основні принципи обліку біологічних активів наведені у НП(С)БО 30 [2], та у Методичних рекомендаціях з бухгалтерського обліку біологічних активів [3]. Проблемами вдосконалення облікової політики вітчизняних сільськогосподарських підприємств займалося, багато вчених таких як Маренич Т.Г., Фесун І.Ю., Оляднічук Н.В., Підлубна О.Д., Василішин С.І. та іш. [4-6].

Застосування вітчизняними підприємствами НП(С)БО 30 передбачає можливість застосування суб'єктами господарської діяльності й МСБО 41 [7], якщо вони складають фінансову звітність із застосуванням МСФЗ.

Компаративний аналіз особливостей методології в оцінці та ідентифікації біологічних активів та сільськогосподарської продукції дозволив виявити ряд особливостей у підходах МСБО 41 та НП(С)БО30, що представлено у табл.1.

Таблиця 1

**Порівняння основних методологічних підходів у висвітленні облікових об'єктів за НП(С)БО 30 та МСБО 41**

Порівняльна ознака	МСБО 41	НП(С)БО 30		Особливості у підходах
Термінологія «Сільськогосподарська діяльність»	Управління суб'єктом господарювання біологічним перетворенням та збором врожаю біологічних активів для продажу чи для переробки в сільськогосподарську продукцію або в додаткові біологічні активи	Процес управління біологічними перетвореннями з метою отримання сільськогосподарської продукції та/або додаткових біологічних активів		МСБО має уточнення, що саме суб'єкт господарювання веде сільськогосподарську діяльність
Визначення справедливої вартості біологічного активу, сільськогосподарської продукції	За ціною продажу активу або сплаченою за передачу зобов'язання у звичайній операції між учасниками ринку на дату оцінки	Грунтується на цінах активного ринку на якому підприємство передбачає продавати біологічні активи та/або сільськогосподарську продукцію		Однаково доцільна у використанні, якщо неможливо визначити первісну вартість
Доходи та витрати підчас визнання справедливої вартості біологічного активу/готової продукції	-	Доходи дорівнюють відношенню вартості біологічного активу до сільськогосподарської продукції мінус витрати, пов'язані з біологічними перетвореннями	Витрати дорівнюють витратам від основної діяльності згідно з НП(С)БО 16, що пов'язані з біологічними перетвореннями	За МСБО доходи не визначаються. Різниця між первісною вартістю та виплатами, пов'язаними з продажем біологічних активів або сільгосп продукції відноситься до прибутку

Порівняльна ознака	МСБО 41	НП(С)БО 30	Особливості у підходах
Фінансовий результат	Виникає при первісному визнанні за різницею між справедливою вартістю та витратами на продаж або зміни справедливої вартості біологічного активу	Фінансовий результат від основної діяльності дорівнює сумі фінансового результату від первісного визнання, фінансового результату від реалізації запасів, фінансового результату від зміни справедливої вартості, доходу від реалізації запасів, збільшення / зменшення балансової вартості, сумі дооцінки та уцінки балансової вартості та цільового фінансування	За додаткові доходи/витрати підприємства визнається різниця між витратами на біологічні перетворення та справедливою вартістю біологічних активів, якщо вони оцінюються за ринковою справедливою вартістю

Особливо актуальним питання щодо визначення можливості та порядку застосування МСБО 41 стає для українських сільгоспвиробників, які залучають чи планують залучити іноземні інвестиції для відновлення та розширення власного виробництва. При цьому детермінантою в організації облікового процесу стає застосування оцінки біологічних активів та готової продукції після збору врожаю за справедливою вартістю, яка базується на ринковій вартості означених активів. Такий підхід передбачено не тільки у разі застосування МСБО 41, але й НП(С)БО 30.

В той самий час зазначимо, що найчастіше на практиці вітчизняні підприємства продовжують калькулювати собівартість готової продукції за ustalеними підходами, з визначенням фактичної та планової собівартості на підставі оцінки виробничих витрат, з використанням НП(С)БО 9 «Запаси» та 16 «Витрати». Це на думку авторів відбувається від того, що сучасні сільгосп підприємства часто розширюють власні бізнес-процеси, додаючи в організаційні структури підрозділи з переробки продукції власного виробництва. При цьому виникають складності в оцінці сільськогосподарської продукції, зібраної як урожай з біологічних активів, яку слід оцінювати за її справедливою вартістю мінус витрати на продаж на час збирання врожаю. Оцінена вартість вважається первісною вартістю для оцінки сировини в переробному процесі, згідно МСБО 2 або НП(С)БО 9 «Запаси», і в подальшому може бути збільшена на вартість витрат для збереження. Такий підхід потребує розмежування в управлінському обліку, та обґрунтованого розподілу загальногосподарських витрат та витрат на збереження.

Список використаних джерел:

1. Державна митна служба України <https://www.facebook.com/UkraineCustoms/posts/pfbid0zSJn3cxKzoQgh6qTTFQzuT7TWaXk6mC8CWWQZLHf2EjfrIoKkG7HJXHsxdMfJYX6l> (дата звернення: 03.03.2024);
2. Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку біологічних активів від 29 грудня 2006 р.

№ 1315. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1315201-06#Text>. (дата звернення : 07.03.2024.); 3. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 30 «Біологічні активи» від 18 листопада 2005 р. № 790. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1456-05#Text> (дата звернення : 05.03.2024).; 4. Василюшин С.І. Безпековий вимір методології обліку сільськогосподарської діяльності аграрних підприємств України. *Агросвіт*. 2020. № 13–14. С. 66–71.; 5. Оляднічук Н.В., Підлубна О.Д. Удосконалення організації обліку і контролю виробництва сільськогосподарської продукції. Приазовський економічний вісник. 2020. Вип. 6(23). С. 262–268. URL: [http://pev.kpu.zp.ua/journals/2020/6\\_23\\_ukr/48.pdf](http://pev.kpu.zp.ua/journals/2020/6_23_ukr/48.pdf); 6. Rozhko O.D., Marenych T.H., Onegina V.M., Belyayeva L.A., Maliy O.G. Bank Credit in Financial Provision of Agricultural Enterprises. *Financial and credit Activity: Problems of Theory and Practice*. Vol. 4. No 31. 2019. P.41-51; 7. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 41 «Сільське господарство» від 1 січня 2012 р. URL : [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929\\_027#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_027#Text) (дата звернення : 05.03.2024).

**Меліхова Т.О., д-р екон. наук, професор**  
**Бутенко А.Є., здобувач вищої освіти ступеня бакалавр**  
**Запорізький національний університет, Україна**

### **Шляхи удосконалення якості бухгалтерської інформації**

У сучасний час використання терміну «якість бухгалтерської інформації» є популярним серед вчених з обліку і застосовується для оцінки відповідності бухгалтерської інформації потребам різних груп користувачів.

Мета дослідження полягає у розгляді критеріїв оцінки якості бухгалтерської інформації та наданні пропозицій щодо їх удосконалення.

Об'єктом дослідження є процес аналізу якості бухгалтерської інформації та потреби її користувачів.

Предметом дослідження є аналіз теоретико-методологічних аспектів порівняння різних підходів дослідників до якості бухгалтерської інформації та підвищення її практичної застосовності.

Поняття «якість бухгалтерської інформації» є центральним у бухгалтерській науці, але в економічній літературі не існує однозначного визначення цього поняття. Існує неврегульованість та суперечливість щодо визначення якісних характеристик бухгалтерської інформації, а також відсутність комплексних теоретико-методологічних підходів до оцінки її відповідності потребам зацікавлених сторін.

Якість облікової інформації оцінюється з точки зору структурованості, відповідності потребам різних видів користувачів, надійності (щодо повноти та достовірності), своєчасності надання, та відповідності формату, який вимагають користувачі. Характеристики якості об'єкта загалом повинні відповідати потребам користувачів [1, с. 371].

Т. В. Плахтій [2, с. 43] вказує на те, що високу якість облікової інформації забезпечує компетентний обліковий персонал, організаційна дисципліна та належне технічне оснащення облікової системи. Згідно з думкою Л. В. Гуцаленко [3, с. 70], поліпшення якості, доступності та передбачуваності облікової інформації можна досягти шляхом вдосконалення процесу бюджетування діяльності підприємства та його структурних підрозділів.

Компетентність працівників бухгалтерії має значний вплив на якість облікової інформації. Кваліфіковані спеціалісти повинні мати глибокі знання у галузі бухгалтерського обліку, розуміння методології та принципів обліку, а також вміння успішно застосовувати їх на практиці.

Також, правильність складання та зрозумілість нормативно-правових актів, що регулюють бухгалтерський облік, має велике значення для якості облікової інформації. Чіткі, зрозумілі і актуальні норми та вимоги сприяють однозначному і правильному застосуванню облікових правил і положень, що забезпечує достовірність та надійність облікової інформації.

Користувачі мають різні потреби та очікування щодо облікової інформації. Фізичні особи можуть бути зацікавлені у встановленні ціни товарів або послуг, оцінці фінансової стабільності підприємства або його платоспроможності. Юридичні особи можуть шукати інформацію для прийняття рішень про співпрацю, інвестиції або кредитування. На сьогоднішній день існує проблема надання зовнішнім користувачам недостовірної облікової інформації. Проблема полягає в тому, що інформація, що надається інвесторам у фінансовій звітності, може бути викривлена за рахунок маніпуляцій або прикрашена з метою підкреслення позитивних аспектів діяльності підприємства. Такий розрив між внутрішньою та зовнішньою інформацією може створити конфлікт інтересів між різними категоріями користувачів. Щоб у користувачів не виникало сумнівів щодо достовірності наданих їм даних на підприємствах, пропонуємо вести вдосконалену форму відомості бухгалтерської інформації для користувачів, в якій відображено доступ до неї різним видам користувачів (табл. 1).

Таблиця 1

**Відомість бухгалтерської інформації для користувачів**

Користувачі	Доступ до фінансових звітів	Доступ до податкової звітності	Доступ до облікової інформації	Доступ до аналітичних даних
Керівник	+	+	+	+
Фінансовий директор	+	+	+	+
Бухгалтер	+	+	+	+
Аудитор	+	+	+	+
Податкова інспекція	+	+	+*	+*
Інвестори	+	-	-	-

\*з обмеженим доступом

Отже, введення вдосконаленої форми відомості бухгалтерської інформації допомагає різним користувачам здійснювати перевірку діяльності підприємства. Тим самим, надання доступу окремим користувачам до різних форм звітності

надає можливість підприємству не допустити помилок у заповненні звітності, а це значно впливає на якість подання бухгалтерської інформації користувачам.

Список використаних джерел

1. Єршова Н.Ю. Якість облікової інформації: методичний підхід до оцінювання. *Актуальні проблеми економіки*. 2014. № 8. С. 368-374; 2. Плахтій Т.Ф. Об'єкти якісного підходу в бухгалтерському обліку. *Вісник Житомирського державного технологічного університету*. Серія: Економічні науки. 2016. № 1. С. 39-47; 3. Гуцаленко Л. В. Поліпшення якості та прогнозованості облікової інформації для забезпечення прибутковості підприємства. *Економіка АПК*. 2010. № 7. С. 67-71.

**Накісько О.В., канд. екон. наук, доцент**

**Подорожній О.О., Петренко П.А. здобувачі вищої освіти ступеня бакалавр  
Державний біотехнологічний університет, Україна**

### **Звітність зі сталого розвитку підприємств в Україні: орієнтири Європейського Союзу, стан та перспективи розвитку**

Стійкий розвиток бізнесу України є ключовим фактором для забезпечення довгострокового економічного здоров'я та процвітання країни. Сталий розвиток вказує на той факт, що економіка країни не лише зростає, але й робить це в екологічно чистий та соціально відповідальний спосіб. Він також означає, що цей розвиток є тривалим та безперервним у довгостроковій перспективі, не залежить від тимчасових коливань чи змін на ринку. Сталий розвиток економіки передбачає збалансований розвиток усіх секторів, враховуючи економічні, екологічні та соціальні аспекти. Його також можна характеризувати як розвиток, що не спричиняє шкоду майбутнім поколінням, забезпечуючи збереження природних ресурсів та збалансований ріст без завдання школи довкіллю. Сталий розвиток також підкреслює значення рівномірного розподілу благополуччя та можливостей між різними верствами суспільства, що сприяє підвищенню загального рівня життя. Тобто, сталий розвиток економіки України визначається не лише її здатністю до зростання, але й до збереження ресурсів, соціального благополуччя та екологічної стійкості у довгостроковій перспективі.

Юлія Берещенко, яка має значний досвід роботи в бізнесі, який впроваджує принципи сталого розвитку, відповідаючи на питання щодо дотримання принципів сталого розвитку під час війни, робить висновок, що у такий важкий час дотримання цих принципів – це взагалі єдиний спосіб зберегти найцінніші активи – людей [1].

Бухгалтерський облік та звітність є невід'ємною складовою менеджменту сталого розвитку підприємств. Тут важливо зазначити про міжнародні стандарти здійснення даного процесу, а саме стандарт Global Reporting Initiative (GRI), в рамках якого бізнес-практики компаній аналізуються на основі екологічних, соціальних та управлінських показників (ESG). GRI встановлює стандарти і

методологію для підготовки сталі звітності про сталу розвиток, що включає економічні, екологічні, та соціальні аспекти діяльності компанії. Звітність за стандартами GRI допомагає підприємствам відображати їхню суспільну відповідальність та вплив на оточуюче середовище, що дозволяє їм бути більш прозорими та відкритими перед зацікавленими сторонами. Стандарти GRI сприяють вдосконаленню внутрішніх систем управління та моніторингу для ефективного управління ризиками та можливостями, пов'язаними зі сталим розвитком. Звітність згідно зі стандартами GRI також допомагають підприємствам залучати інвесторів, банки, та інші зацікавлені сторони, оскільки вони надають інформацію про сталість бізнесу та його вплив на соціальні та екологічні показники.

Що стосується сучасного розвитку обліку та звітності сталого розвитку підприємств в Україні та впливу на неї Європейського Союзу, то варто звернутися до висновків Паська О.В., який зазначає, що Україна як країна Східного партнерства, а зараз і кандидат на членство уважно стежить за розвитком нормативного регулювання та практики звітності зі сталого розвитку у Європейському Союзі, оскільки Європейський Союз на сьогодні є одним із глобальних лідерів і візіонером у цій царині. Так, необхідність гармонізації законодавства України із законодавством Європейського Союзу уже призвело до запровадження в Україні першої форми обов'язкової нефінсової звітності – Звіт з управління, який подається великими та середніми компаніями, починаючи із 2018 року. Водночас, в Європейському Союзі відбуваються, наразі, істотні процеси щодо посилення цього руху, адже ЄС перебуває зараз у процесі транзиту від Директиви щодо нефінсової звітності (чинна із 2018 року) до Директиви про корпоративну звітність зі сталого розвитку, яка значно розширює коло суб'єктів подання звітності, її обсяг, вимоги до точності даних і спосіб поширення даних [2].

Також варто зазначити, що фінансова звітність загального призначення, яка формується та подається в Україні за діючими П(С)БО, має значні обмеження та відмінності від звітності, складеної за IFRS. Досить обмеженою фінансова та соціальна звітність українських компаній є у частині кількісної оцінки цінності об'єктів майбутніх інвестицій у програми сталого розвитку, аналітичної інформації щодо оцінки взаємозв'язку та результатів між вкладеннями у програми сталого розвитку та майбутніми можливостями.

Вважаємо, що воєнно-політична ситуація, яка склалася на теперішній час буде, безперечно, впливати на розвиток процесу щодо обліку та звітності сталого розвитку в Україні, зокрема, вважаємо, що звітність буде більше орієнтована на короткострокові пріоритети, пов'язані з воєнними діями, такі як допомога постраждалим, підтримка економіки та збереження робочих місць. Довгострокові цілі сталого розвитку залишаться актуальними, але їх реалізація буде відкладена на більш пізній термін.

Таким чином, звітність зі сталого розвитку потрібно розглядати в контексті інструменту зближення української економіки з європейською економікою, в той де час не можна не брати до уваги сучасні виклики, які в першу чергу, стосуються війни на території України.

#### Список використаних джерел:

1. Дотримання принципів сталого розвитку під час війни – це взагалі єдиний спосіб зберегти найцінніші активи – людей. URL: <https://www.epravda.com.ua/projects/future-agro/2023/05/5/699572/>. 2. Пасько О.В. Від директиви з нефінансової звітності до директиви про корпоративну звітність зі сталого розвитку: орієнтири ЄС у сфері корпоративної підзвітності зі сталого розвитку для України. Обліково-фінансова наука і практика: пріоритети розвитку та місія у воєнний час: матеріали XIII Міжнар. наук.-практ. конф. (16 листопада 2022 р., м. Київ) / Відпов. за вип. Ю.С. Бездушна. Київ: ННЦ «ІАЕ», 2022. С. 213-216. 3. Руденко С., Погрібняк Д. Бухгалтерський облік в умовах цифровізації. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2021. № 1. С. 265-269. DOI: <https://doi.org/10.31891/2307-5740-2021-290-1-46>.

**Наумова Т.А., канд. екон. наук, доцент**  
**Акімова Н.С., канд. екон. наук, професор**  
**Державний біотехнологічний університет, Україна**

#### **Сучасні тренди інноваційного розвитку мережевого ритейлу**

Мережевий ритейл – мережа одноформатних магазинів, об'єднаних великим вибором послуг та продукції із застосуванням спеціальних прийомів та технологій продажу, розташованих як правило територіально вигідно як для споживачів так і співпрацівників [1].

Інноваційний розвиток мережевого ритейлу - основний драйвер розвитку бізнес-процесів та підвищення конкурентоспроможності підприємств роздрібною торгівлі. На нашу думку інноваційна модель розвитку ритейлу базується на основних векторах: інноваційні підходи в управлінні бізнес-процесами (стадія закупівлі, приймання, сортування, постановки обліку, організація системи внутрішнього контролю, власного виробництва, стадія реалізації (продажу)); інноваційність продукту (розробка та впровадження нових або вдосконалених видів продуктів, послуг, технології виробництва, дизайну ритейлу, тощо).

Ряд авторів, вважає, що «глобалізаційні процеси в поєднанні зі змінами в соціально-економічних відносинах та бізнес-середовищі зумовлюють активне використання інноваційно-комунікаційних технологій концепції Індустрія 4.0, які є могутнім сервісом для забезпечення ефективного функціонування світових ринків, невід'ємною компонентною інфраструктури економіки кожної країни, а також слугують інструментом інтелектуалізації бізнес-процесів організації роботи підприємства та прийняття техніко-технологічних рішень» [2, с.97].

Отже, аналітичний сервіс управління інноваційним розвитком базується на чинниках, які впливають на інноваційність ритейлу в цілому. У ході дослідження ми виділили наступні:

по-перше, це інноваційна модель великих даних (Big Data й агреговані статистичні дані, в тому числі дані операторів мобільного зв'язку), глибока аналітика CRM;



по-друге, це застосування інформаційних технологій в обліку, системі внутрішнього контролю, просуванні товарів та максимізації продажів; по-третє, інформаційні технології логістичних шляхів (налагодження маркетингової комунікації, тощо).

Цей перелік не є вичерпним, але на нашу думку, основним. Використання WMS, TMS і GPS систем дозволить знизити вартість внутрішньоскладської обробки товару та його доставки, підвищити внутрішній контроль операцій складського обліку, обмежити вплив людського фактору на процеси складської логістики, бачити об'єкт в режимі дійсного часу із застосуванням технології DigitalTwin. Використання «SpacePlanning», «FloorPlanning», «Web Publisher», програмних продуктів із мерчандайзингу компанії «Strategix» дозволяє збільшити товарообіг за рахунок оптимізації: розподілу площі торговельної зали між категоріями, розміщення категорій товарів у торговельній залі, оновлення дизайну та концепції вже запущених магазинів (у «Сільпо» стиль Ван Гога, «музичний», в стилі старовинної друкарні, яхт-клубу або морського порту, азійської культури, Дикого Заходу або магазин з написами клінгонською мовою (вигадана мова серіалу «Зоряний шлях») і так далі [3], в «АТБ-маркет» проекти напрямку food «Власна випічка», «Власна кав'ярня», «М'яке морозиво», «Міні фреш-бар», «Пиво та напої на розлив» тощо.) [4]. Упровадження ВІ (business intelligence) - інформаційно-аналітичної системи дозволить оптимізувати планові бізнес-процеси, скоротити до необхідного мінімуму обсяг «ручних операцій» і спрямувати зусилля спеціалістів безпосередньо на аналіз інформації для обґрунтування прийняття управлінських рішень.

Таким чином, на підставі проведеного дослідження, можна зробити висновок, що для успішного інноваційного розвитку мережевого українського ритейлу потрібно покращити свої бізнес-процеси впровадивши в них сучасні інформаційні технології, які оптимізують витрати, зекономлять час облікової обробки інформації, підвищать довіру зовнішніх інвесторів та користувачів до системи внутрішнього контролю та забезпечать конкурентоздатність та стійкість розвитку ринку мережевого ритейлу в цілому.

Список використаних джерел:

1. Наумова, Т., Кирильєва, Л., & Лемешко, Я. (2023). Трансформація ринку мережевого ритейлу України в умовах глобальних криз та війни. *Економіка та суспільство*, (56). URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-56-136>; 2. Кирильєва, Л., Наумова, Т., & Миронова, М. (2023). Міжнародний досвід реалізації концепції «індустрія 4.0» організаційними структурами в умовах глобалізації. *Цифрова економіка та економічна безпека*, (8 (08)), 94-98. URL: <https://doi.org/10.32782/dees.8-16>; 3. Мережа «СІЛЬПО» стала єдиним ритейлером в топ-20 інноваційних компаній України за версією «владасть денег». URL: <https://trademaster.ua/news/23426>; 4. «АТБ-маркет» робить ставку на інновації. URL: <https://www.atb.ua/section/storinka-generalnogo-direktora-2/article/atb-market-robit-stavku-na-innovatsiyi-51>

**Нестеренко І.В., канд. екон. наук, доцент  
Державний біотехнологічний університет, Україна**

**Інноваційний розвиток екосистем: проблеми та перспективи облікового забезпечення**

Сучасний бізнес в умовах глобалізації відчуває потребу у швидкій адаптації до постійних змін в технологічному, економічному та соціокультурному середовищі. Цей тиск змушує підприємства шукати нові шляхи інноваційного розвитку та співпрацювати з різноманітними учасниками бізнес-екосистем для досягнення своїх стратегічних цілей. Саме інноваційні екосистеми в сучасному світі стають важливими факторами для стимулювання інноваційного розвитку в різних галузях економіки. Однак, забезпечення ефективного функціонування таких екосистем потребує комплексного підходу, включаючи облікове забезпечення управління.

Інноваційні екосистеми представляють собою комплексні системи взаємозв'язків між різними учасниками, такими як підприємства, університети, дослідницькі установи, урядові органи та інші стейкхолдери, які спільно працюють над розвитком і впровадженням інновацій [1, с. 110]. Тому одним із ключових аспектів успішного розвитку інноваційних екосистем є належне управління фінансовими ресурсами та ефективне використання облікових інструментів, які дозволяють відстежувати та аналізувати фінансові потоки в екосистемі, оцінювати результативність інвестицій та визначати стратегії подальшого розвитку. Ефективна організація обліку інноваційної діяльності, формування фінансової звітності, планування бюджетів, оцінка ризиків та виявлення можливостей для оптимізації витрат сприяють забезпеченню фінансової стабільності та стійкості інноваційних екосистем [2, с. 77].

Різноманітність активів та зобов'язань, що виникають у процесі співпраці між різними учасниками є суттєвою ознакою функціонування інноваційних екосистем. Це можуть бути інтелектуальна власність, права на патенти, договори про співробітництво тощо. Облік таких активів та зобов'язань вимагає специфічних методів та підходів для їх коректного відображення в фінансовій звітності. Зокрема, важливо враховувати: особливості оцінки об'єктів інтелектуальної власності, щодо яких немає активного ринку та запроваджувати тестування таких об'єктів при зміні їх корисності; недоліки методики відображення господарських операцій, пов'язаних із комерціалізацією об'єктів інтелектуальної власності, у системі обліку та звітності; можливість використання комплексного підходу до оцінки об'єктів інтелектуальної власності, який відповідає принципу релевантної оцінки. Дискусійним наразі залишається питання уточнення критеріїв втрати (відновлення) корисності об'єктів інтелектуальної власності згідно до ПСБО 28 «Зменшення корисності активів». У зв'язку з цим, доцільно застосовувати методичний підхід до тестування таких об'єктів інтелектуальної власності, як нематеріальні активи, шляхом доповнення індикаторів втрати (відновлення) їх корисності критеріями: зовнішніми - репутація підприємства на ринку, наявність аналогічних

інноваційних продуктів у конкурентів, значне зниження ринкової вартості об'єкта інтелектуальної власності, юридичні та податкові аспекти; внутрішніми факторами - рівень юридичного захисту об'єкта, етапи життєвого циклу інновацій, зміни у рентабельності виробництва і реалізації продукції, прогнози розвитку підприємства та його персоналу. Для визначення цінності об'єкта інтелектуальної власності, який підлягає перевірці на наявність зниження (відновлення) корисності доцільно використовувати коефіцієнт зміни потенційної корисності, що відповідає виконанню принципу точного відображення інформації про цінність об'єкта [3, с. 251].

Інноваційні екосистеми характеризуються швидкими змінами, які відбуваються в них через постійний розвиток і впровадження нових технологій та ідей. Дана динаміка вимагає гнучкості та швидкості під час прийняття управлінських рішень для вчасного врахування змін та адаптації до нових умов, удосконалення облікового забезпечення управління, впровадження передових технологій для цифровізації процесів збору, аналізу й використання даних. Звичні стандартні фінансові операції у інноваційних екосистемах часто не працюють, оскільки багато інноваційних проектів мають експериментальний характер і потребують змін в організації та методиках ведення бухгалтерського обліку. Інноваційні екосистеми зазвичай включають участь різних сторін, таких як стартапи, великі корпорації, академічні установи, галузеві експерти, де кожна з цих сторін має свої унікальні потреби та очікування від співпраці, що впливає на динаміку та характер інноваційного процесу. Для досягнення ефективного функціонування таких екосистем необхідно створювати середовище для спільної роботи та обміну знаннями й ресурсами між учасниками, шляхом реалізації відкритих інноваційних платформ, масштабування мережевих зв'язків, організації спільних заходів та проектів, а також впровадження механізмів стимулювання співпраці та інноваційної активності.

Таким чином, пріоритетним завданням сьогодення є визначення напрямів, методів і принципів забезпечення інноваційного розвитку України в умовах європейського вектору розвитку, що включає розробку і реалізацію спеціалізованих методів та стандартів обліку інноваційної діяльності, впровадження цифрових технологій для процесів збору та аналізу даних, а також створення прозорих та надійних механізмів внутрішнього контролю.

#### Список використаних джерел:

1. Федулова Л.І., Марченко О.С. Інноваційні екосистеми: сутність та методологічні засади формування. *Економічна теорія та право*. 2015. № 2(21). С. 102-110.
2. Кашчена Н. Б., Нестеренко І. В., Чміль Г.Л. Управління інноваційними біокластерами в умовах цифровізації: організаційно-методичний аспект. *Інфраструктура ринку: електронний науково-практичний журнал*. Вип. 69. 2022. С. 71-78. URL: <https://repo.btu.kharkov.ua/handle/123456789/21508>
3. Kashchena N., Nesterenko I. Digitalization of the innovative development management information service of the enterprise. Mechanisms for ensuring innovative development of entrepreneurship: monograph. Tallinn: Teadmus OÜ, 2022. P. 238-254. URL: <https://repo.btu.kharkov.ua/handle/123456789/42991>

**Писарчук О.В., канд. екон. наук, доцент  
Краснов В.А., здобувач вищої освіти ступеня бакалавр  
Харківський національний економічний університет  
ім.Семена Кузнеця, Україна**

### **Проблемні аспекти управління кредиторською заборгованістю в умовах воєнного стану**

У сучасних умовах суб'єкти господарювання змушені вести свою господарську діяльність в умовах кризи, яка супроводжується ризикованістю і нестабільністю

Управління кредиторської заборгованості одна із ключових складових фінансового управління будь-якого підприємства. Однак коли нація перебуває в умовах воєнного стану, ці управлінські процеси стають ще складними та напруженими. Воєнний стан не лише впливає на безпеку та економічну стабільність країни, а й має серйозні наслідки для фінансового здоров'я підприємств [1].

Однією з основних проблем управління кредиторською заборгованістю за умов воєнного стану є [2]:

- Ситуації військового конфлікту можуть призвести до затримки банківських операцій, введення валютних обмежень або заборони репатріації капіталу з країни. Це може ускладнити отримання необхідних фінансових ресурсів для виконання зобов'язань.

- Збій у постачанні товарів і послуг: військовий конфлікт може порушити ланцюжки постачання, затримуючи постачання товарів і послуг, необхідних для виробництва або надання послуг.

- Зниження продуктивності: руйнування інфраструктури, переміщення персоналу, обмеження доступу до сировини та ресурсів можуть призвести до скорочення виробництва товарів і послуг. Це може вплинути на прибутковість бізнесу та його здатність виконувати свої фінансові зобов'язання [3].

- Тимчасове призупинення або нездатність виконати зобов'язання кредиторів: щодо факторів, згаданих вище, установи можуть мати труднощі з виконанням своїх зобов'язань перед кредиторами. Це може призвести до тимчасового призупинення виплат боргів або навіть до банкрутства.

- Підвищений ризик банкрутства. Воєнний стан часто призводить до зниження обсягів продажів, збільшення витрат на захист та відновлення виробництва, що може підірвати фінансову стійкість підприємств та викликати їхнє банкрутство.

- Зміна умов кредитних угод. Умови кредитних угод можуть бути переглянуті у зв'язку з умовами ведення бізнесу, що змінилися, на умовах воєнного стану, що може призвести до збільшення вартості кредиту або зменшення його доступності.

- Втрата клієнтів та ринків збуту. Військовий конфлікт може призвести до зменшення попиту на товари та послуги підприємства на внутрішньому та

зовнішньому ринках через зниження купівельної спроможності споживачів та обмеження зовнішньої торгівлі.

- Необхідність залучення додаткових фінансових ресурсів. Умови воєнного стану можуть змусити підприємства залучати додаткові фінансові ресурси для забезпечення безпеки, відновлення виробництва та захисту від наслідків конфлікту.

Для подолання цих проблем підприємства повинні приймати комплексні стратегії, що включають зменшення витрат, диверсифікацію ринків збуту, пошук додаткових джерел фінансування та посилення контролю за кредиторською заборгованістю. Також важливо встановити ефективну комунікацію з кредиторами та створити план дій щодо кризових ситуацій. З огляду на всі ці аспекти підприємства можуть зберегти фінансову стійкість і успішно функціонувати навіть в умовах воєнного стану [4].

Розглянемо ситуацію чотири роки тому, у період пандемії[5]. В цей період, кредиторська заборгованість також мала велике значення для підприємств, оскільки багато з них стикалися зі значними фінансовими труднощами через обмеження, пов'язані з пандемією. У таких обставинах, управління кредиторською заборгованістю стало складнішим завданням для бізнесу. Підприємства могли шукати різні стратегії для зменшення цього тягаря, такі як переговори з кредиторами щодо строків виплат або пошук альтернативних джерел фінансування для забезпечення ліквідності.

Але ж у воєнний період ці управлінські процеси дійсно можуть стати ще більш складними через додаткові фактори ризику, такі як руйнування інфраструктури, перерви у постачанні та переселення персоналу. У таких умовах важливо мати ефективну стратегію керування кредиторською заборгованістю, щоб зберегти фінансову стійкість підприємства. Це може включати укладання нових договорів з кредиторами, реорганізацію бюджету та використання фінансових резервів для забезпечення ліквідності. Також важливо мати чітке розуміння поточних фінансових обмежень і ризиків, щоб приймати обґрунтовані рішення.

Управління пасивами особливо актуальне під час кризи. Кредиторська заборгованість є одним із найважливіших елементів фінансового стану підприємства, оскільки вона відображає зобов'язання постачальників та інших кредиторів. Ефективне ведення бухгалтерського обліку дозволяє забезпечити стабільність фінансового стану компанії, налагодити хороші відносини з постачальниками та уникнути переplat і штрафів. Це дає змогу захистити репутацію компанії на ринку та забезпечити її подальший розвиток.

Список літературних джерел:

1. Онищенко В. Облік кредиторської заборгованості. URL: <https://www.budgetnyk.com.ua/article/541-oblk-kreditor-sko-zaborgovanost>; 2. Склярук І. П., Гузей Н. С. Удосконалення обліку та управління кредиторською заборгованістю підприємства в умовах нестабільності. Підприємство і торгівля. 2022. (33). С. 71-79; 3. Гільорме Т. В., Шачаніна Ю. К. Удосконалення організації обліку кредиторської заборгованості підприємств в умовах

невизначеності. Економіка і фінанси. 2018. № 1. С. 18-24. URL: [https://www.researchgate.net/publication/342850495\\_UDOSKONALENNA\\_ORGANIZACII\\_OBLIKU\\_KREDITOROV\\_KOI\\_ZABORGOVANOSTI\\_PIDPRIEMSTV\\_V\\_UMOVAN\\_NEVIZNACENOSTI](https://www.researchgate.net/publication/342850495_UDOSKONALENNA_ORGANIZACII_OBLIKU_KREDITOROV_KOI_ZABORGOVANOSTI_PIDPRIEMSTV_V_UMOVAN_NEVIZNACENOSTI); 4. Бурлан С. А., Валентова Ю. В. Облікові аспекти управління кредиторською заборгованістю підприємства. Ефективна економіка. 2021. Вип. 1. URL: [http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/1\\_2021/78.pdf](http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/1_2021/78.pdf); 5. Боденчук Л. Б., Кулікова С. М. Управління та аналіз кредиторської заборгованості в умовах пандемії. Науковий погляд: економіка та управління, 2020. Вип. 4 (70). С. 30–35. URL: [http://scientificview.umsf.in.ua/archive/2020/4\\_70\\_2020/7.pdf](http://scientificview.umsf.in.ua/archive/2020/4_70_2020/7.pdf).

**Правдюк М.В., канд. екон. наук, доцент**  
**Бурлака Я.В., здобувач вищої освіти ступеня бакалавр**  
**Вінницький національний аграрний університет, Україна**

### **Класифікація бухгалтерських документів як невід’ємна складова роботи бухгалтера**

У сучасних умовах економічного функціонування велике значення приділяється бухгалтерському обліку як інструменту управління фінансами та внутрішньою інформацією. Ключовим аспектом є реєстрація подій у вигляді бухгалтерських документів, які визначають основи ведення обліку на підприємстві.

Документування є результатом спостереження за господарським життям підприємства, виявлення та вимірювання господарських операцій. Формування ефективної системи управління бізнесом нерозривно пов’язане із організацією процесу документування, який забезпечує доказовість даних і контроль ефективності управлінських рішень [3, с. 125].

Одним із найважливіших кроків у бухгалтерському обліку є реєстрація фактів господарської діяльності, тобто створення первинних документів. В результаті первинного спостереження об’єкти бухгалтерського обліку повинні бути зафіксовані, тобто необхідний доказ про їх наявність, зміни, здійснення. Таким доказом є документ [1, с. 102].

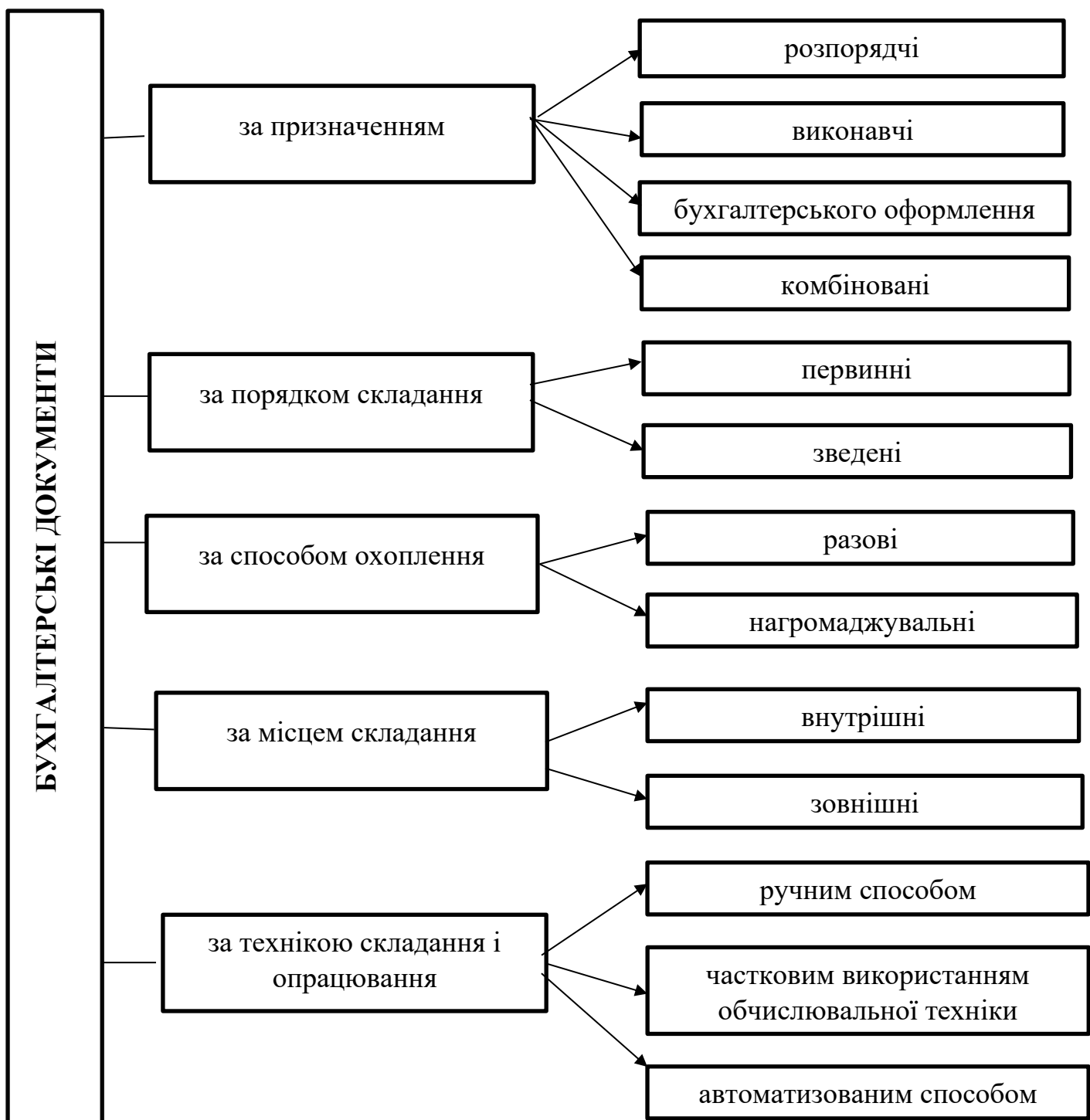
У контексті бухгалтерського обліку, важливість господарської операції проявляється в облікових записах, які є документальним відображенням цих подій. Облікові записи відображають зміни в активах, зобов’язаннях та власному капіталі підприємства, що дозволяє здійснити аналіз його фінансового стану та ефективності управління.

Первинні документи – це документи, створені у паперовій або в електронній формі, які містять відомості про господарські операції. Первинні документи повинні бути складені під час здійснення господарської операції, а якщо це неможливо, то безпосередньо після її закінчення [2].

У своїй сутності, первинний бухгалтерський документ визначає форму та зміст відображення конкретної господарської операції. Цей документ є

невід'ємною ланкою у системі обліку, що надає не лише юридичну обґрунтованість, але і можливість відслідковування кожного кроку процесу. Важливо зауважити, що періодичність складання первинних документів має вирішальне значення для забезпечення точності та надійності облікових записів.

Для правильного складання документів і доцільного використання їх класифікують (рис. 1) за певними ознаками: призначенням, порядком складання, способом охоплення операцій, місцем складання, технікою складання і опрацювання.



**Рис. 1. Класифікація бухгалтерських документів**

*Джерело: сформовано на підставі опрацьованих джерел*

За призначенням документи поділяють на:

- 1) розпорядчі (накази про прийняття на роботу і звільнення з роботи – містять розпорядження на здійснення певної господарської операції);
- 2) виконавчі (звіти про рух матеріальних цінностей – підтверджують факт здійснення господарської операції);
- 3) бухгалтерського оформлення (бухгалтерські довідки, нагромаджувальні відомості – складають на підставі супровідних документів для полегшення записів на рахунках);
- 4) комбіновані (прибуткові і видаткові касові ордери – поєднують в собі властивості всіх трьох видів документів) [1, с. 103].

Відповідно до процедурного порядку, документи поділяються на: первинні та зведені. До первинних документів відносять накладні-вимоги на відпуск (внутрішнє переміщення) матеріальних цінностей, грошові чеки, платіжні вимоги-доручення та інші. До зведених документів відносять авансові звіти, звіти касира та ін. [1, с. 104].

За способом охоплення операцій документи поділяють на разові і нагромаджувальні. Разовими документами оформляють одну або декілька господарських операцій, записаних одночасно (наприклад, касові ордери, вимоги-накладні та ін.). Нагромаджувальні документи використовують для відображення операцій, які нагромаджуються протягом певного періоду [1, с. 104].

Документи також поділяються на внутрішні та зовнішні в залежності від їхнього місця складання. Внутрішні документи формуються в межах конкретного підприємства та використовуються внутрішньою організацією. Зовнішні документи, натомість, створюються підприємством для зовнішніх користувачів інформації.

За технікою складання і опрацювання документи поділяють на такі, які заповнюються ручним способом, з частковим використанням обчислювальної техніки та які повністю складаються автоматизованим способом з використанням персональних комп'ютерів [1, с. 105].

У підсумку розгляду питання класифікації бухгалтерських документів, можна зазначити, що її значення для бухгалтерського обліку та фінансового управління надзвичайно велике. Бухгалтерські документи є невід'ємною частиною системи обліку та надають можливість не лише реєструвати транзакції, а й систематизувати та аналізувати фінансову інформацію підприємства.

Детальне вивчення класифікації бухгалтерських документів допомагає підвищити якість обліку та забезпечити надійність фінансової звітності. Це особливо актуально в умовах постійних змін у світі бізнесу та фінансів, де правильне використання бухгалтерської інформації є стратегічною перевагою для підприємства.



Список використаних джерел:

1. Бруханський Р. Ф. Бухгалтерський облік : підручник. Тернопіль : ТНЕУ, 2016. 480 с.; 2. Положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку № 88, затверджене Міністерством фінансів України від 24 .05.1995 р. (редакція від 26.05.2017 р., підстава z0567-17); 3. Легенчук С. Ф., Вольська К. О., Вакун О. В. Документування в бухгалтерському обліку: процесний підхід : монографія. Івано-Франківськ, : вид. Кушнір Г. М., 2016. 228 с.

**Правдюк Н.Л., д-р екон. наук, професор,  
Яцишина А.М., Цапціна І.Б., здобувачі вищої освіти ступеня  
бакалавр  
Вінницький національний аграрний університет, Україна**

### **Обліково-аналітичне забезпечення управління ризикозахищеністю підприємства в умовах військового стану**

В умовах військової агресії РФ проти України питання ризикозахищеності аграрних підприємств є особливо актуальним, оскільки до традиційних ризиків підприємства додалися ще і загрози наслідків від військових дій.

Ризикозахищеністю підприємства є його внутрішня властивість, яка відображає здатність підприємства протистояти дії факторів ризикованості бізнесу, зокрема за допомогою ризик-менеджменту.

Управління ризиками – це складна й динамічна галузь економічної науки, яка склалася як об'єктивний процес, покликаний запобігти ймовірним негативним (деструктивним) наслідкам впливу різноманітних економічних явищ та процесів на стан і кінцеві результати підприємницької діяльності [1].

«Традиційну» ризиковість аграрного бізнесу визначає ряд факторів, таких як: сезонність виробництва; залежність від погодних та кліматичних умов; тривалий період обороту капіталу; велика складність зміни асортименту продукції та технології, ряд інших причин [2].

Мета ризикозахищеності підприємства в умовах військового стану може бути досягнута шляхом використання такого методу управління ризиком, як передача ризику страховій компанії з виплатою страхових внесків або передачею частини ризику діловому партнеру (особливо іноземному) з передачею при цьому долі прибутку від реалізації договору. Звичайно, що навіть у випадку певного страхування ризику підприємство може бути обтяжене ризиком прийняття управлінських рішень, що має прояв у вигляді ризику втраченої вигоди - невдалого проведення процесу страхування, відмови у виплаті страхового відшкодування, або ж не передбачення у страховому договорі такого виду страхового випадку як «наслідок військових дій», що в кінцевому результаті може привести до втрат ресурсів.

Щоб мати можливість управляти ризиками, необхідно їх класифікувати (ідентифікувати) (рис.1).

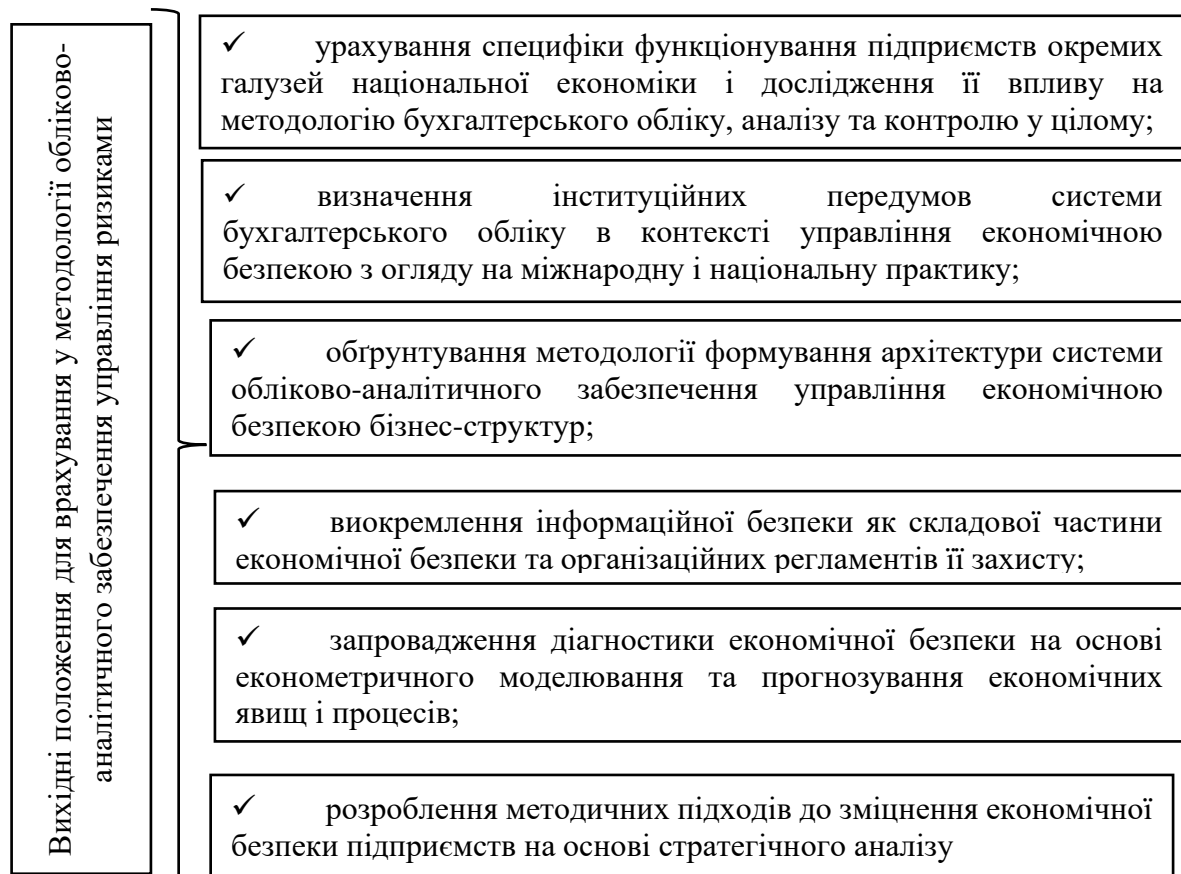
Ідентифікація ризиків – процес виявлення, дослідження та опису ризиків, які можуть вплинути на досягнення цілей організації в рамках інтегрованої системи менеджменту. Цей процес включає виявлення джерел ризиків, дослідження подій, причин і можливих наслідків. Перелік повинен бути максимально повним, адже неідентифіковані ризики можуть становити суттєву небезпеку для досягнення поставлених цілей, зумовлювати втрату контролю над процесами і призвести до втрати перспективних можливостей [1].

Одним з важливих напрямків удосконалення управління ризикозахищеністю підприємства в умовах військового стану є його інформаційне забезпечення, складовою частиною якого є обліково-аналітичне.



**Рис.1 Класифікація ризиків у системі управління підприємствами**  
Джерело : сформовано на підставі [3].

Методологія обліково-аналітичного забезпечення управління ризиками має врахувати низку вихідних положень (рис.2).



**Рис. 2 Вихідні положення для врахування у методології обліково-аналітичного забезпечення управління ризиками підприємства**

*Джерело: сформовано на підставі [4].*

На підставі проведеного дослідження та опрацювання наукових джерел [1-5], вважаємо, що основними напрямками вдосконалення обліково-аналітичного забезпечення управління ризикозахищеністю підприємств, можуть бути:

- створення підрозділів із моніторингу стану ризикозахищеності (ризикостійкості) підприємства;
- розроблення специфічного фрагмента документообігу в частині складання й обробки облікових документів та реєстрів, пов'язаних з формуванням даних про стан ризикозахищеності;
- розроблення специфічних підходів до облікової політики в частині визнання, оцінки та відображення на рахунках обліку операцій, пов'язаних з ризикозахищеністю підприємства;
- розкриття інформації щодо ризикозахищеності підприємства в управлінській звітності;
- постійний моніторинг рівня ризикозахищеності підприємства на основі застосування методів економічного аналізу тощо.

Список використаних джерел

- 1.Федулова І. Ідентифікація господарських ризиків. Вісник КНТЕУ. 2017. № 4. С. 89–103;
- 2.Правдюк Н.Л., Ярославський Я.О. Формування організаційно-економічного механізму управління економічною безпекою зернопереробних

підприємств. Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики. № 8. 2019. С.77-85; 3. Назарчук Т.В., Косіюк О.М. Менеджмент організацій : навчальний посібник. Київ : Центр навч. літ., 2016. 560 с.; 4. Tytenko L. Economic security as an element of strategic management system: accounting and analytical aspect. Baltic Journal of Economic Studies. 2018. № 3. Vol. 4. С. 309–318; 5. Василішин С.І. Ризики економічної безпеки в системі обліково-аналітичного забезпечення управління підприємствами. Проблеми системного підходу в економіці. Випуск 3(17).2019.С.178-183

**Пуголовко І. С., здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії\***  
**Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини**

### **Перспективи впровадження цифрових каналів взаємодії платників податків та держави**

Розвиток бізнесу нині важко уявити без використання й удосконалення інформаційно-комп'ютерних технологій, що базуються на широкому застосуванні комп'ютерної техніки та взаємодії з ключовими стейкхолдерами через електронні канали. В системах управління бізнесом також постійно відбуватимуться значні зміни, що пов'язані з новими величезними технологічними та операційними можливостями забезпечення бізнес-процесів, зменшенням витрат та збільшенням частки інтелектуальної праці. Поява хмарних технологій зберігання даних, кабінетів обміну даних, чат-ботів, штучного інтелекту тощо вимагає перебудови системи обліку з метою оптимізації управлінської функції.

Проведений нами аналіз закордонного досвіду використання інформаційних технологій та систем обміну даних свідчить про суттєве розширення сфери обміну податковою інформацією у світі [1]. Зокрема, звіт Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) для міністрів фінансів та керівників центральних банків G7 за 2022 р. відзначає, що сьогодні для обміну податковими даними між країнами застосовуються такі інструменти, як EOIR, CRS, FATCA та інші. За оцінками аналітиків, у 2020 р. у світі такий обмін охопив понад 75 млн фінансових рахунків, а загальна сума активів за ними становить близько 9 трлн євро. Відомо, що станом на березень 2022 р. зобов'язання приєднатися до автоматичного обміну інформацією взяли на себе понад 110 країн [2].

Додатково до зазначених вище форматів обміну даними все більше країн Європи імплементують електронний обмін, що не передбачає класичної перевірки первинних документів та облікових реєстрів платників податків в офісі для здійснення податкового аудиту. Така трансформація взаємовідносин відбувається через впровадження стандартного аудиторського файлу для податкових цілей (SAF-T), що був розроблений ОЕСР у 2005 році.

---

\* Науковий керівник – Л. А. Чвертко, канд. екон. наук, доцент.

Одним з успішних прикладів впровадження SAF-T є досвід Польщі, який був сфокусованим на операціях, пов'язаних з ПДВ. Згідно зі звітом Європейської комісії, завдяки запровадженню централізованої системи звітності розрив у надходженнях ПДВ у Польщі порівняно з відповідним показником ЄС до кінця 2019 р. скоротився до менш ніж 10%, тоді як у 2015 р. значення цього показника становило 24,7% [3]. Обсяг даних, зібраних завдяки SAF-T, є настільки великим, що Міністерство фінансів Польщі вирішило відмовитися від подання декларації з ПДВ і замінило її обов'язком надсилати JPK\_VAT (SAF-T з даними з реєстрів купівлі-продажу з ПДВ). Ця подія, за оцінками фахівців, фактично стала однією з найбільших «революцій» у системі ПДВ з початку її функціонування та мала очевидний ефект після запровадження цього ІТ-інструменту звітності [4, с. 111].

Схожий підхід застосували й податкові органи Румунії, де впровадження SAF-T відбувалося поетапно і не в повному обсязі. Зауважимо, що SAF-T у Румунії також базується на моделі ОЕСР і складається з п'яти розділів: «Головна книга», «Дебіторська заборгованість», «Кредиторська заборгованість», «Основні засоби», «Запаси». Дані за першими трьома модулями подаються платниками регулярно, відповідно до періоду подання декларацій. Водночас дані про основні засоби подаються один раз на рік перед поданням фінансової звітності, а інформація, пов'язана з запасами, подається лише за запитом податкових органів [5, с. 25].

Слід зазначити, що всупереч повномасштабній війні, в Україні трансформація взаємодії з державою здійснила значний прорив. Прикладом цього є розвиток порталу Дія, трансформація порталів Держстату, Електронного кабінету платника податків тощо.

В контексті нашого дослідження звернемо увагу на роботу Електронного кабінету платника податків, який дозволяє отримати досить широкий спектр інформації про наявність контрагентів у переліку платників, що відповідають критеріям ризиковості платника податку (дата включення до / виключення з такого переліку, критерій ризиковості), дозволяє подати податкову і фінансову звітність. Після останніх оновлень Електронного кабінету платника податків стала доступною можливість подання SAF-T на запит органу контролю під час перевірки (виключно для великих платників податків). Цей підхід відповідає останнім змінам податкового законодавства та загальноєвропейським тенденціям. Однак, детальний аналіз Концепції впровадження електронного аудиту та Порядку надання документів великого платника податків в електронній формі вказує на те, що в Україні передбачається подання повної інформації (всіх розділів) на основі стандартної схеми SAF-T з доданням додаткових елементів. Такі амбітні цілі, що ідуть у розріз із досвідом найближчих сусідів у ЄС, не можуть не викликати занепокоєння у менеджменту компаній зважаючи на потенційні витрати на інтеграцію цього стандарту передачі даних до облікових систем.

Інтеграція SAF-T в облікову систему допоможе компаніям покращити свої податкові контролю, спростити або замінити окрему податкову звітність, підвищити операційну ефективність, відповідність законодавству та якість даних. Крім того, інтеграція SAF-T може допомогти компаніям оптимізувати свої

процеси та скоригувати робочий процес, що призведе до більшої ефективності операційної діяльності та формування «єдиного джерела даних» для зовнішніх користувачів, які можуть аналізувати транзакційний облік. Для всіх компаній важливо переконатися, що система обліку, яку вони використовують, сумісна з форматом SAF-T, і що її впровадження виконано правильно. Таким чином, довгострокові вигоди можуть переважати над витратами та ризиками.

Безсумнівно, релевантні дані із захищеної бази даних мають стати основою кожного рішення. Створення та підтримка такого «єдиного джерела» є основним обов'язком як для органів контролю, так і для менеджменту компаній. Нові формати взаємодії та обміну даних можуть призвести до більш децентралізованого, заснованого на складних аналітичних процедурах, середовища звітування та прийняття рішень, що може змінити природу контролю, а також роль податкового менеджменту всередині організацій.

З огляду на вищезазначені виклики, фінансовій і податковій службі, а також окремим управлінцям, можливо, доведеться розвивати нові компетенції. На особистому рівні може знадобитися поглиблені знання зі сфери технологій та аналітики, водночас інші, традиційні компетенції не повинні зменшитися. На організаційному рівні відповідні функції, ймовірно, зіткнуться зі скороченням. Однак, на думку дослідників, це не має обмежувати ефективність і вплив цієї функції, а навпаки, відкриє нові можливості, а також нові ролі [6, с. 4].

Необхідно розуміти, що різноманітність і складність податкового регулювання лише відлякує добросовісних платників податків, а ті, хто має недобросовісні наміри, знайдуть способи пристосуватися до нової системи. Водночас складність звітності, недоступність цифрової платформи й достатніх роз'яснень у моменті імплементації, а також непрозорий, часто інтуїтивний підхід до їх впровадження негативно впливатимуть на дотримання вимог законодавства.

Отже, розвиток цифрових каналів взаємодії платників податків та держави створює ряд фінансових, трудових та організаційних викликів для бізнесу. Однак, у довгостроковій перспективі, збільшення відкритості та прозорості даних, можливість надання єдиного джерела інформації для аналізу всім зацікавленим сторонам, дозволить застосовувати нові підходи до управління ризиками на підприємстві.

Список використаних джерел:

1. Чвортко Л., Пуголюк І. Виклики для функції податкового менеджменту в умовах цифрової трансформації. *Економіка та суспільство*. 2023. № 55. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-55-99>; 2. Tax Co-operation for the 21st Century: OECD Report for the G7 Finance Ministers and Central Bank Governors, May 2022, Germany, OECD, Paris. OECD. URL: <https://www.oecd.org/tax/tax-co-operation-for-the-21st-century-oecd-report-g7-may-2022-germany.htm> (дата звернення: 12.02.2023); 3. Study and Reports on the VAT Gap in the EU-28 Member States. 2020 Final Report. European Commission. DOI: 10.2778/2517 (дата звернення: 26.10.2023); 4. Macudziński M. The Standard Audit File for Tax (SAFT): An IT Tool for Tax System Tightening. *Studia Administracji i Bezpieczeństwa*. 2018.

№ 5. P. 108-120; 5. Bordeianu G.-D., Radu F., Urban V., Octavian A. Digital Challenges Brought by Financial Reporting in 2022–SAF-T (Standard Audit File for Taxation). *Economy Transdisciplinarity Cognition*. 2022. Vol. 25.2. P. 23-28; 6. Schäffer U., Brueckner L. Rollenspezifische Kompetenzprofile für das Controlling der Zukunft. *Controlling & Management Review*. 2019. №63(7). С. 14-30.

**Руденко С. В., канд. екон. наук, доцент**  
**Кліндухова К.Ю., Нижня А.С., здобувачі вищої освіти ступеня бакалавр**  
**Державний біотехнологічний університет, Україна**

### **Обліково-аналітичне забезпечення управління економічною безпекою аграрних підприємств: погляд на принципи, методологію та методіку**

В умовах військової агресії російської федерації та її вторгнення на територію України, коли війна спричинила окупацію частини територій, руйнування сільськогосподарської інфраструктури, мобілізацію робочої сили та дефіцит ресурсів, порушення ланцюгів постачання, блокування експорту тощо, мінімізації ризиків діяльності та досягнення стану економічної безпеки аграрних підприємств є запорукою продовольчої безпеки країни, внеском у стабільність економіки держави, поповнення її бюджету, стійкого соціального розвитку.

Обліково-аналітичну систему аграрних підприємств доцільно розглядати як сукупність елементів, які взаємодіють між собою і дозволяють здійснювати збір, обробку, реєстрацію та аналіз всіх видів інформації, що надходить із зовнішніх та внутрішніх джерел. Основою обліково-аналітичної системи є інформація [1]. У свою чергу, обліково-аналітичне забезпечення дозволяє вчасно виявляти та управляти ризиками, пов'язаними зі змінами в економічному середовищі, такими як зміни законодавства, коливання цін на сільськогосподарську продукцію тощо. Через систематичний аналіз фінансових показників, обліково-аналітичне забезпечення допомагає у плануванні стратегічного розвитку аграрних підприємств.

У сучасних умовах ключовими принципами обліково-аналітичного забезпечення управління економічною безпекою аграрних підприємств, на наш погляд, повинні бути наступні: 1) достовірність інформації, що дасть змогу формувати інформацію, яка відповідає вимогам стандартів обліку та аналізу і зменшить ризик прийняття необґрунтованих рішень; 2) цілісність та комплексність, тобто здійснення систематичного та всебічного аналізу господарських, фінансових, соціальних та інших показників для отримання повного розуміння стану економічної безпеки підприємств; 3) адаптивність до змін, тобто здатність швидко підлаштовувати обліково-аналітичне забезпечення до змін у внутрішньому та зовнішньому середовищі підприємства, включаючи зміни в законодавстві, економічних умовах та технологічному прогресі; 4) інтегрованість з управлінськими процесами – взаємодія обліково-аналітичного забезпечення з усіма рівнями управління підприємством для ефективного прийняття управлінських рішень; 5) використання сучасних технологій, а саме

застосування інноваційних інформаційних технологій та програмного забезпечення для автоматизації обліку та аналізу даних; б) систематичність та постійний моніторинг економічної безпеки та можливих загроз.

Варто звернути увагу на позицію Василішина С.І., щодо методології обліково-аналітичного забезпечення управління ризиками в системі економічної безпеки, яка, на нашу думку, є ключовим елементом всієї системи інформаційного забезпечення управління економічною безпекою. Вона, на думку науковця, має враховувати низку вихідних положень, серед яких: урахування специфіки функціонування підприємств окремих галузей національної економіки і дослідження її впливу на методологію бухгалтерського обліку, аналізу та контролю у цілому; визначення інституційних передумов системи бухгалтерського обліку в контексті управління економічною безпекою з огляду на міжнародну і національну практику; обґрунтування методології формування архітектури системи обліково-аналітичного забезпечення управління економічною безпекою бізнес-структур; виокремлення інформаційної безпеки як складової частини економічної безпеки та організаційних регламентів її захисту; запровадження діагностики економічної безпеки на основі економетричного моделювання та прогнозування економічних явищ і процесів; розроблення методичних підходів до зміцнення економічної безпеки підприємств на основі стратегічного аналізу [2].

Поряд з зазначеними вище методологічними засадами доцільним є окреслення підходів до сучасних методика обліку та аналізу в управлінні економічною безпекою аграрних підприємств, які включають: 1) системний підхід, який дозволяє розглядати підприємство як комплексну систему, в якій взаємодіють різні елементи та підсистеми і дозволяє оцінювати вплив зовнішніх та внутрішніх факторів на економічну безпеку підприємства; 2) інтегрований підхід до ризик-орієнтованого обліку, який передбачає використання інтегрованої системи обліку ризиків, яка враховує фінансові, економічні, соціальні та екологічні аспекти діяльності підприємства, що дозволяє виявляти, оцінювати та управляти ризиками, що можуть загрожувати економічній безпеці підприємства; 3) використання комплексу показників, тобто для аналізу економічної безпеки використовуються різноманітні показники, які враховують фінансові, економічні, соціальні та екологічні аспекти діяльності підприємства, що дозволяє отримати повну картину стану економічної безпеки та виявити потенційні проблеми та загрози; 4) аналіз ринкових та галузевих тенденцій, що дозволяє визначити потенційні можливості та загрози для підприємства і допомагає розробити ефективні стратегії розвитку та управління ризиками; 5) використання інформаційних технологій, що дозволяє автоматизувати процеси обліку та аналізу в системі управління економічною безпекою.

Таким чином, формування раціонального та ефективного обліково-аналітичного забезпечення є важливим елементом управління економічною безпекою аграрних підприємств, існує необхідність постійного його розвитку і адаптації до змін зовнішнього та внутрішнього середовища господарювання, зокрема з врахуванням викликів воєнного часу.



Список використаних джерел:

1. Бірченко Н.О., Руденко С.В., Ряснянська А.М. Обліково-аналітичне забезпечення фінансової безпеки аграрних підприємств. *Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка*. 2022. Вип. 13. С. 191-197. 2. Василішин С.І. Ризики економічної безпеки в системі обліково-аналітичного забезпечення управління підприємствами. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2019. Вип. 3(2). С. 178-183.

**Сарахман О.М., канд. екон. наук, доцент,  
Львівський національний університет імені Івана Франка, Україна**

### **Кредитні збитки банків – основні вимоги МСФЗ 9**

Банки України ведуть бухгалтерський облік та складають, фінансову звітність згідно з вимогами Міжнародних стандартів фінансової звітності, подають та оприлюднюють фінансову звітність відповідно до норм законодавства України і [1]. Рада з Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку 24 липня 2014 року опублікувала остаточну редакцію нового Міжнародного стандарту фінансової звітності 9 «Фінансові інструменти» (далі - МСФЗ 9), який є обов'язковим до застосування з 01 січня 2018 року та замінює Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 39 «Фінансові інструменти: визнання та оцінка» (далі - МСБО 39) [2].

Зміни в МСФЗ 9 стосуються принципам оцінки кредитних ризиків - перехід до нової моделі оцінки збитків – моделі очікуваних збитків, що вимагає визнання знецінення як за фінансовими активами, так і за зобов'язаннями, починаючи з дати первісного визнання, та передбачає 3 стадії знецінення [5].

Основний принцип моделі «очікуваних збитків» полягає в відображенні загальної картини погіршення або покращення кредитної якості фінансових інструментів. Сума очікуваних кредитних збитків, яка визнається у вигляді оціночного резерву, залежить від ступеню погіршення кредитної якості після первісного визнання.

Очікувані кредитні збитки мають відображати: об'єктивну та зважену за ймовірністю суму, визначену шляхом оцінки певного діапазону можливих результатів, часову вартість грошей, обґрунтовано необхідну та підтверджену інформацію про минулі події, поточні умови та прогнози майбутніх економічних умов, що може бути одержана без надмірних витрат або зусиль станом на звітну дату.

Суб'єкту господарювання необхідно проаналізувати фінансові активи та існуючі фінансові зобов'язання, за якими потрібно буде оцінювати очікувані збитки та визнавати резерв, а саме: розробити моделі оцінки очікуваних збитків за кожним видом фінансових активів та фінансових зобов'язань; враховувати історичну, поточну та прогнозну інформацію (включно з макроекономічними даними) що призведе до більш раннього визнання кредитних збитків, оскільки

суб'єктам господарювання більше не буде доцільно чекати настання понесеної події збитків до визнання кредитних збитків [3].

Такий процес оцінки має включати два етапи: очікувані кредитні збитки протягом 12 місяців (стадія 1), яка застосовується з моменту первісного визнання за умови відсутності значного погіршення кредитної якості; очікувані кредитні збитки протягом всього строку дії фінансового інструменту (стадія 2 та 3), яка застосовується у разі значного збільшення кредитного ризику.

Стадія 2 та 3 відрізняються способом визнання процентного доходу. На стадії 1 (як і на стадії 2) процентний дохід визнається як добуток валової балансової вартості (без урахування резерву) та ефективної ставки відсотка. На стадії 3, коли відбувається подія, яка призводить до кредитного збитку, процентний дохід визнається як добуток амортизованої собівартості (після вирахування резерву) та ефективної ставки відсотка.

Ознаками значного збільшення кредитного ризику є: значна зміна зовнішніх ринкових показників кредитного ризику (процентних ставок, курсів валют); значна зміна кредитного рейтингу фінансового інструменту або позичальника; існуюча або прогнозована несприятлива зміна технологічних, комерційних, фінансових або економічних умов, які можуть вплинути на позичальника; значна або очікувана зміна результатів операційної діяльності позичальника; значна зміна величини наданого забезпечення; прострочення встановлених договором платежів більш ніж на 30 днів МСФЗ 9 не встановлює кількісних (процентних) значень поняття «значного збільшення кредитного ризику». Дана оцінка залежить від величини кредитного ризику при первісному визнанні [4].

Згідно МСФЗ 9 резерви визнаються за усіма фінансовими активами, що включені у відповідні категорії, а не тільки за знеціненими і тоді, коли вже сталися конкретні події збитку, а також по суті, резерви слід починати визнавати, починаючи прямо від дати первісного визнання [5].

МСФЗ 9 може призвести до збільшення рівня резервів, що в свою чергу вплине на балансову вартість активів, прибуток і капітал. Розрахунок кредитних збитків згідно з МСФЗ 9 потребує використання історичної, поточної та прогнозної інформації. Одна із цілей МСФЗ 9 – це зменшення складності бухгалтерських стандартів для фінансових інструментів. Зменшується чи збільшується використання справедливої вартості для різних фінансових інструментів – буде залежати від самого банку.

Список використаних джерел:

1. Сарахман О.М. Облік і складання фінансової звітності банками в період воєнного стану. Актуальні проблеми сучасного бізнесу: обліково-фінансовий та управлінський аспекти: матеріали V Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, 22-23 березня 2023 р. Ч. 1. Львів: ЛНУП, 2023. – с. 402-404; 2. Про запровадження МСФЗ 9 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v5914500-16#Text>; 3. Запровадження вимог МСФЗ 9 «Фінансові інструменти» в бухгалтерському обліку та звітності НБУ та банків України [https://nabu.ua/images/uploaded/sys\\_media\\_doc/doc\\_e25caec518eaed32277f980c1a0](https://nabu.ua/images/uploaded/sys_media_doc/doc_e25caec518eaed32277f980c1a0)

19673.pdf; 4. Модель очікуваних кредитних збитків – основні вимоги МСФЗ 9 [https://bank.gov.ua/admin\\_uploads/article/MSFZ\\_9\\_Review\\_pr\\_2022-09-06.pdf](https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/MSFZ_9_Review_pr_2022-09-06.pdf);  
5. Снігурська. Л. П. Оцінка активів з метою формування резервів під зменшення корисності за МСФЗ 9 «Фінансові інструменти» <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=5693>.

**Сєвідова І.О., д-р екон. наук, професор**  
**Гаврюшенко А.Ю., здобувачка вищої освіти ступеня бакалавр,**  
**рядовий поліції, курсант**  
**Харківський національний університет внутрішніх справ, Україна**

### **Форми бухгалтерського обліку забезпечення інноваційної діяльності**

Облік є необхідним елементом фінансово-господарської діяльності людей. Він виник у давнину, коли почалося матеріальне виробництво, і з тих пір його роль постійно зростала внаслідок розвитку господарської діяльності. Облік – це багатогранний процес, який включає спостереження, сприйняття, вимірювання і реєстрацію фактів та явищ, що стосуються природи чи суспільного життя. У контексті господарської діяльності облік означає систематичне фіксування фінансових та економічних подій, що відбуваються в організації. Бухгалтерський облік представляє собою комплексний процес, який включає виявлення, вимірювання, реєстрацію, накопичення, узагальнення, зберігання та передачу інформації про фінансову діяльність бюджетної установи зовнішнім та внутрішнім користувачам з метою прийняття рішень.

Бухгалтерський облік має кілька важливих особливостей. По-перше, він є вартісним, оскільки зосереджується на фінансових значеннях та вимірюванні вартості економічних подій і операцій. Це дозволяє забезпечити об'єктивне відображення фінансового стану та результатів діяльності установи. По-друге, бухгалтерський облік є суцільним, що означає, що він охоплює всі аспекти фінансової діяльності установи, включаючи операції з активами, зобов'язаннями, капіталом, доходами та витратами. Це дозволяє забезпечити повну та повноцінну інформацію про фінансову ситуацію та результативність установи. По-третє, бухгалтерський облік є безперервним, що означає, що він проводиться систематично та регулярно протягом певного періоду часу, зазвичай року. Це дозволяє відстежувати зміни в фінансовій діяльності установи та забезпечити актуальну інформацію для управлінських рішень. Бухгалтерський облік також має важливу особливість бути документально обґрунтованим. Це означає, що всі фінансові операції та події повинні мати відповідні підтверджуючі документи, такі як рахунки, накладні, договори тощо. Це забезпечує достовірність та перевірку інформації, що використовується в бухгалтерському обліку [1, с. 51].

Усі ці особливості бухгалтерського обліку мають на меті забезпечити точність, достовірність та повноту контролю у забезпеченні інноваційної діяльності. Це дозволяє не тільки зрозуміти поточний стан фінансів установи, але й зробити обґрунтовані рішення щодо фінансового управління, планування

бюджету, визначення ефективності інновацій та вирішення інших важливих питань.

Форма бухгалтерського обліку визначається як система реєстрів, які використовуються для ведення обліку та складання звітності. Ця система реєстрів організована в певному порядку та взаємозв'язку з метою забезпечення точності та повноти фінансової інформації.

Одним з основних елементів форми бухгалтерського обліку є головна книга, яка служить центральним реєстром для реєстрації всіх фінансових операцій та подій. У головній книзі реєструються всі обороти по рахунках, зобов'язання та капітал установи. Вона відображає деталі фінансових подій та їх вплив на фінансовий стан установи. Додатковою складовою форми бухгалтерського обліку є журнали. Журнали використовуються для реєстрації оборотів за окремими рахунками або групами рахунків. Наприклад, журнал продажів використовується для реєстрації всіх операцій з продажу, журнал покупок - для реєстрації всіх операцій з закупівлі товарів та послуг, а журнал грошових операцій - для реєстрації всіх операцій з грошовими коштами. Ці журнали допомагають систематизувати та контролювати рух фінансової інформації. До форми бухгалтерського обліку також можуть входити реєстри підсистем, такі як реєстр основних засобів, реєстр зобов'язань та інші. Ці реєстри дозволяють вести детальний облік окремих активів та зобов'язань установи. Окрім цього, форма бухгалтерського обліку може включати різноманітні звіти, такі як баланс, звіт про прибутки та збитки, грошовий потік тощо. Ці звіти складаються на основі інформації, зібраної з різних реєстрів та журналів, і надають узагальнену інформацію про фінансовий стан та результативність установи [2, с. 28].

Важливо відзначити, що форма бухгалтерського обліку може варіюватися залежно від вимог законодавства, стандартів бухгалтерського обліку та особливостей діяльності конкретної установи [3]. Оптимальний вибір форми бухгалтерського обліку залежить від потреб і характеру діяльності організації, а також від національних та міжнародних стандартів бухгалтерського обліку, які необхідно враховувати при підготовці звітності. Застосування правильної форми бухгалтерського обліку допомагає установам здійснювати ефективне фінансове планування, приймати обґрунтовані рішення, забезпечувати фінансову стійкість та виконувати вимоги звітності. Крім того, вона виступає важливим інструментом для зовнішніх користувачів, таких як інвестори, кредитори та державні органи, які використовують фінансову інформацію для прийняття своїх рішень.

Таким чином, належно організована форма бухгалтерського обліку є необхідною для забезпечення якісного фінансового управління інноваціями та виконання вимог законодавства. Вона є основою для створення надійної фінансової звітності, яка відображає фінансовий стан та результати інноваційної діяльності установи і сприяє довірі користувачів.

Список використаних джерел:

1. Кірейцев Г.Г. Розвиток бухгалтерського обліку: теорія, професія, міжпредметні зв'язки: монографія; Житомирський держ. Технолог. Ун-тет. – Житомир: ЖДТУ, 2007. 236 с.; 2. Свірко С. В. Організація бухгалтерського обліку в бюджетних установах: Навч. посібник. К.: КНЕУ, 2003. 380 с.; 3. Наказ Міністерства фінансів України № 635 від 27.06.2013 «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо облікової політики підприємства та внесення змін до деяких наказів Міністерства фінансів України» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0635201-13#Text> (дата звернення 05.03.2024)

**Феофанов Л.К., канд. екон. наук, доцент**  
**Піскун Н.Ю., здобувачка вищої освіти ступеня магістр\***  
**Меліхов Є.В., асистент**  
**Запорізький національний університет, Україна.**

### **Податковий та фінансовий облік необоротних активів на підприємстві**

Необоротні активи – сукупність майнових цінностей, період використання яких передбачається більш ніж один рік. Це поняття абсолютно не залежить від їхньої вартості, форми (фізичної чи віртуальної) чи виду. Визначальним фактором для необоротних активів є тривалість їхнього використання. Наприклад, якщо Укрзалізниця придбала 25 товарних вагонів від угорської компанії з планованим терміном експлуатації протягом 5 років, ці вагони вважаються необоротними активами через передбачений строк використання, тривалістю понад 1 рік. Проте, у випадку непередбачених обставин, таких, як банкрутство компанії-постачальника або невідповідність товару очікуваному стандарту якості, імовірно скорочення терміну експлуатації з 5 років до 1 року. У такому випадку, компанія може прийняти рішення про подальшу реалізацію цих активів, перетворюючи їх на оборотні в розрізі товарів [2].

Необоротні активи, такі як будівлі, транспортні засоби, літаки, придбані ліцензії та патенти, довгострокова дебіторська заборгованість, а також тварини на сільськогосподарських підприємствах (наприклад, бики, корови, кози та інші), є типовими прикладами таких активів. Їх розділення на оборотні та необоротні є умовним, оскільки кожен актив приносить свій внесок у господарську діяльність підприємства та забезпечує йому дохід. Наприклад, обладнання на підприємстві зазнає зносу або амортизації у бухгалтерському обліку, хоча воно і не бере участі у господарському обороті або операційному циклі [2].

Операційний цикл, який часто відомий як господарський оборот, представляє собою постійний цикл економічних процесів на підприємстві: придбання товару (витрати коштів), виробництво продукту, його реалізація (отримання коштів), нове придбання (повторні витрати коштів) і так далі. У

---

\* Науковий керівник - Л.К. Феофанов, канд. екон. наук, доцент

цьому циклі товари, продукти, гроші, сировина та інші ресурси постійно обертаються. З іншого боку, машини, обладнання та інше необоротне майно майже не змінюються фізично (принаймні протягом року), що робить їх необоротними активами через їх участь в операційних циклах.

Оскільки необоротні активи підприємств використовуються протягом тривалого періоду, економічні умови змінюються, то облікова вартість таких активів може втратити відповідність їх реальній вартості. У випадку суттєвих різниць рекомендується проводити переоцінку основних засобів, нематеріальних та біологічних активів. Однак існують виключення, такі як малоцінні необоротні матеріальні активи (МНМА), які не підлягають переоцінці. Для необоротних активів також використовуються специфічні первинні документи, такі як інвентарні карти обліку, що містять інформацію про цінність, тривалість та значимість активів.

Необоротні активи в контексті податкового обліку мають свої відмінності порівняно з бухгалтерським. Зокрема, основними нюансами є те, що МНМА не розглядаються як основні засоби з точки зору Податкового кодексу України (ПКУ). Оцінка основних засобів підлягає коригуванню при веденні обліку податкових різниць, а строки корисного використання таких активів зазвичай не меншими, ніж встановлені ПКУ.

Необоротні активи відображаються у фінансовій звітності підприємства, зокрема, у бухгалтерському балансі та його примітках. Існують різні підходи до цього, включаючи розкриття необоротних активів у окремих розділах або списання їх у порядку убування ліквідності. Зокрема, у плані рахунків бухгалтерського обліку підприємств необоротні активи представлено окремим класом 1, що наведено у таблиці 1 [1].

Таблиця 1

### Класифікація необоротних активів

Група необоротних активів	Рахунки обліку	Найбільш типові приклади	Правила обліку
Інвестиційна нерухомість	100	Нерухомість, яка використовується виключно для отримання доходу шляхом здавання в оренду	НП(С)БО 32, МСБО 40
Основні засоби	101-109	Земля, будівлі та споруди, машини, обладнання, автомобілі та інші транспортні засоби, інструменти, прилади, меблі, а також тварини та багаторічні насадження, якщо вони не пов'язані з сільськогосподарською діяльністю, плодоносні рослини.	НП(С)БО 7, МСБО 16
Інші необоротні матеріальні активи	111-117	Інші різновиди основних засобів: тимчасові споруди (забори, фургони, кіоски), малоцінні необоротні матеріальні активи (МНМА, це основні засоби вартістю ≤20000 грн), книги у бібліотеках, вартість поліпшень чи модернізації орендованих основних засобів.	НП(С)БО 7 МСБО 16
Нематеріальні активи	121-127	Ліцензії на використання комп'ютерних програм, придбанні торговельні марки, інші об'єкти інтелектуальної власності	НП(С)БО 8, МСБО 38

Група необоротних активів	Рахунки обліку	Найбільш типові приклади	Правила обліку
Накопичений знос (амортизація)	131-134	Знос (амортизація), які були накопичені за всі роки (основних засобів, нематеріальних активів, біологічних активів).	НП(С)БО 7 НП(С)БО 7 НП(С)БО 30
Довгострокові фінансові інвестиції	141-143	Придбані акції інших підприємств з метою контролю та отримання дивідендів тривалий період, облігації зі строком погашення більше року, можуть бути довгострокові банківські депозити (більше року)	НП(С)БО 12 МСБО 32
Капітальні інвестиції	151-155	Кошти витрачені на створення та придбання ОЗ, НА, довгострокових біологічних активів, за своєю суттю капітальні інвестиції – це недобудовані, придбані, але не введені в експлуатацію ОЗ, МНМА, нематеріальні чи біологічні активи	НП(С)БО 7 НП(С)БО 7 НП(С)БО 30
Довгострокові біологічні активи	161-166	У сільськогосподарських підприємств тварини, які використовуються з метою довгострокового отримання доходу (стадо дійних корів, коні, вівці, та інша худоба), багаторічні насадження.	НП(С)БО 30 МСБО 40
Відстрочені податкові активи	17	Штучний актив, який виникає внаслідок особливостей розрахунку податку на прибуток, зокрема перенесення збитку за податковою декларацією на наступні періоди, такі активи можуть існувати тільки у платників податку на прибуток	НП(С)БО 17 МСБО 12
Довгострокова дебіторська заборгованість	181-183	Дебіторська заборгованість з терміном погашення більше року, наприклад видана позика працівнику, заборгованість по отриманому векселю	НП(С)БО 10 МСБО 32
Інші необоротні активи	184	Можуть бути довгострокові витрати майбутніх періодів, також можуть бути довгострокові депозити, якщо використання грошей неможливе протягом 12 місяців, активи, які виникають по орендованим основним засобам при застосуванні норм нового МСФЗ 16 «Оренда»	НП(С)БО 1 МСФЗ 16
гудвіл	19	Штучний актив, який виникає при придбанні підприємств, цілісних майнових комплексів, контрольних пакетів акцій і складанні консолідованої фінансової звітності, гудвіл <sup>2</sup> ціна придбання – (придбані активи- набуті зобов'язання)	НП(С)БО 2 НП(С)БО 19 МСФЗ 3
20000 грн – це число для податкових цілей з пп.14.1.13 ПКУ. Можливим є застосування й іншої вартісної межі згідно наказу (положення) про облікову політику підприємства			

При несподіваних змінах у використанні необоротних активів, їх облікове відображення також має бути відповідно скориговано. Наприклад, якщо актив перестає використовуватися довгостроково і буде проданий, він переводиться з рахунку основних засобів до групи вибуття у складі оборотних активів.

Отже, визначення, оцінка та відображення необоротних активів у бухгалтерському та податковому обліку вимагає відповідності ряду нормативних вимог та облікової політики підприємства.

Список використаних джерел:

1. Про затвердження Плану рахунків бухгалтерського обліку та Інструкції про його застосування : Наказ Міністерства фінансів України від 30.11.1999 р. № 291. Дата оновлення: 29.07.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0892-99#Text> (дата звернення: 19.02.2024); 2. Необоротні активи підприємства. URL: <https://www.golovbukh.ua/article/8147-neoborotn-aktivi-pdprimstva> (дата звернення: 19.02.2024).

**Чабанюк О.М., канд. екон. наук, доцент**  
**Львівський торговельно-економічний університет,**  
**судова експертка Львівського науково-дослідного інституту судових експертиз МЮ України, Україна**

### **Аспекти проведення досліджень у сфері оподаткування**

Судово-економічна експертиза відіграє ключову роль у розв'язанні різних правових питань, зокрема в сфері оподаткування. У цьому контексті вона застосовується для перевірки законності та обґрунтованості податкових платежів, виявлення податкових перевищень та уточнення можливих наслідків неправильного оподаткування. З ростом темпів змін у податковому законодавстві, обмежень у проведенні податкових перевірок, війни, пандемійних обставин, ситуація в сфері ухилення від сплати податків стала більш складною та прихованою. Оскільки виявлення таких порушень можливе лише шляхом спеціальних податкових перевірок, визначення їх механізму, винних осіб та масштабів завданої шкоди потребує експертних знань і досвіду.

Одним із ключових завдань судово-економічної експертизи в сфері оподаткування є перевірка документації, пов'язаної з обліком податкових зобов'язань та фінансових операцій. Ця документація може включати звіти про прибуток, баланси, акти здачі-приймання, договори та інші документи, що відображають фінансові операції. Під час аналізу таких документів експерти ретельно перевіряють їхню достовірність, відповідність вимогам законодавства та стандартам бухгалтерського обліку, а також наявність ознак можливої фальсифікації. Під час проведення судово-податкової експертизи експерт повинен здійснити такі дії: визначити, чи є особа чи організація платником податків; встановити, чи існують у суб'єкта оподаткування об'єкти, що підлягають оподаткуванню; розрахувати розмір податкової ставки; визначити податковий період; виявити підстави для використання платником податків податкових пільг; встановити інші обставини, передбачені нормами закону про конкретні податки та збори (обов'язкові платежі); дослідити первинні облікові документи, реєстри бухгалтерського обліку, фінансову та податкову звітність;



підтвердити або спростувати повноту та правильність нарахування податків, зборів та інших обов'язкових платежів.

При проведенні судово-економічної експертизи у сфері оподаткування часто виникають такі проблеми:

- недостатність кваліфікованих експертів з необхідною компетенцією в галузі оподаткування та фінансового аналізу;
- складність інтерпретації податкового законодавства, що може призвести до різних тлумачень та висновків експертів;
- недостатня об'єктивність деяких факторів, таких як вартість активів чи підприємницька репутація, що ускладнює прийняття об'єктивного рішення;
- розходження між декларованими фінансовими показниками та реальним станом речей, що ускладнює проведення експертизи;
- довгий термін проведення експертизи, який може призвести до затримок у вирішенні справи та порушення прав підприємств і осіб, які звертаються до суду.

Означені проблеми можуть суттєво ускладнити проведення судово-економічної експертизи та створити труднощі в розв'язанні справ у сфері оподаткування. Урахування цих аспектів та знаходження відповідних рішень можуть сприяти підвищенню якості проведення судової експертизи в даній галузі. Таким чином, використання судово-економічної експертизи є важливим інструментом у боротьбі з фінансовими злочинами, такими як відмивання грошей, корупція, фінансові маніпуляції та інші. Вона також може бути використана для вирішення спорів у судовому порядку та розрахунку збитків та компенсацій. Всі ці заходи сприяють забезпеченню додержання законодавства та встановленню справедливості у справах, пов'язаних з фінансовими операціями та податковими зобов'язаннями. Основні аспекти, що слід враховувати при здійсненні перевірки в галузі оподаткування наступні:

1. Законність та правомірність: Перевірка має ґрунтуватися на відповідних законодавчих актах та процедурах, дотримуючись встановлених правил та норм.

2. Об'єктивність та непристрасність: Перевірка повинна бути об'єктивною та безпристрасною, без будь-яких впливів або перешкод.

3. Компетентність і професіоналізм: Перевірка повинна проводитися кваліфікованими фахівцями, які мають достатні знання та досвід у галузі оподаткування.

4. Додержання термінів та процедур: Важливо дотримуватися установлених термінів та процедур під час проведення перевірки, щоб уникнути порушень та забезпечити її ефективність.

5. Збір та аналіз інформації: Під час перевірки необхідно збирати та аналізувати відповідну інформацію та документи, які стосуються оподаткування, для отримання об'єктивної картини ситуації.

6. Взаємодія та співпраця: Важливо встановлювати ефективну взаємодію з підприємствами та їх представниками під час перевірки, щоб забезпечити відкритість та чесність усіх процесів.

7. Підтвердження висновків: Основним завданням перевірки є отримання достовірної інформації та висновків щодо відповідності оподаткування законодавству та виявлення будь-яких порушень.

Список використаних джерел:

1. Воронко Р. М., Чабанюк О. М., Чік М. Ю., Воронко О. С Особливості судово-бухгалтерської експертизи та окремі питання її нормативно-правового регулювання. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету*. Львів : Видавництво Львівського торговельно-економічного університету, 2022. Вип. 67. 92 с. (Економічні науки). DOI: 10.36477/2522-1205 DOI: 10.36477/2522-1205-2022-67 Електронна версія : <http://www.lute.lviv.ua/education/nauk-vydan/visnyk-ekon/> (с. 13-20); 2. Бухгалтерський облік : Навч. посіб. Н.О. Лобода, О. М. Чабанюк. К. : Алерта, 2022. 224 с.

**Чміль Є.Л., здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії\***  
**Державний біотехнологічний університет, Україна**

### **Облікове забезпечення управління інноваційним розвитком підприємств торгівлі**

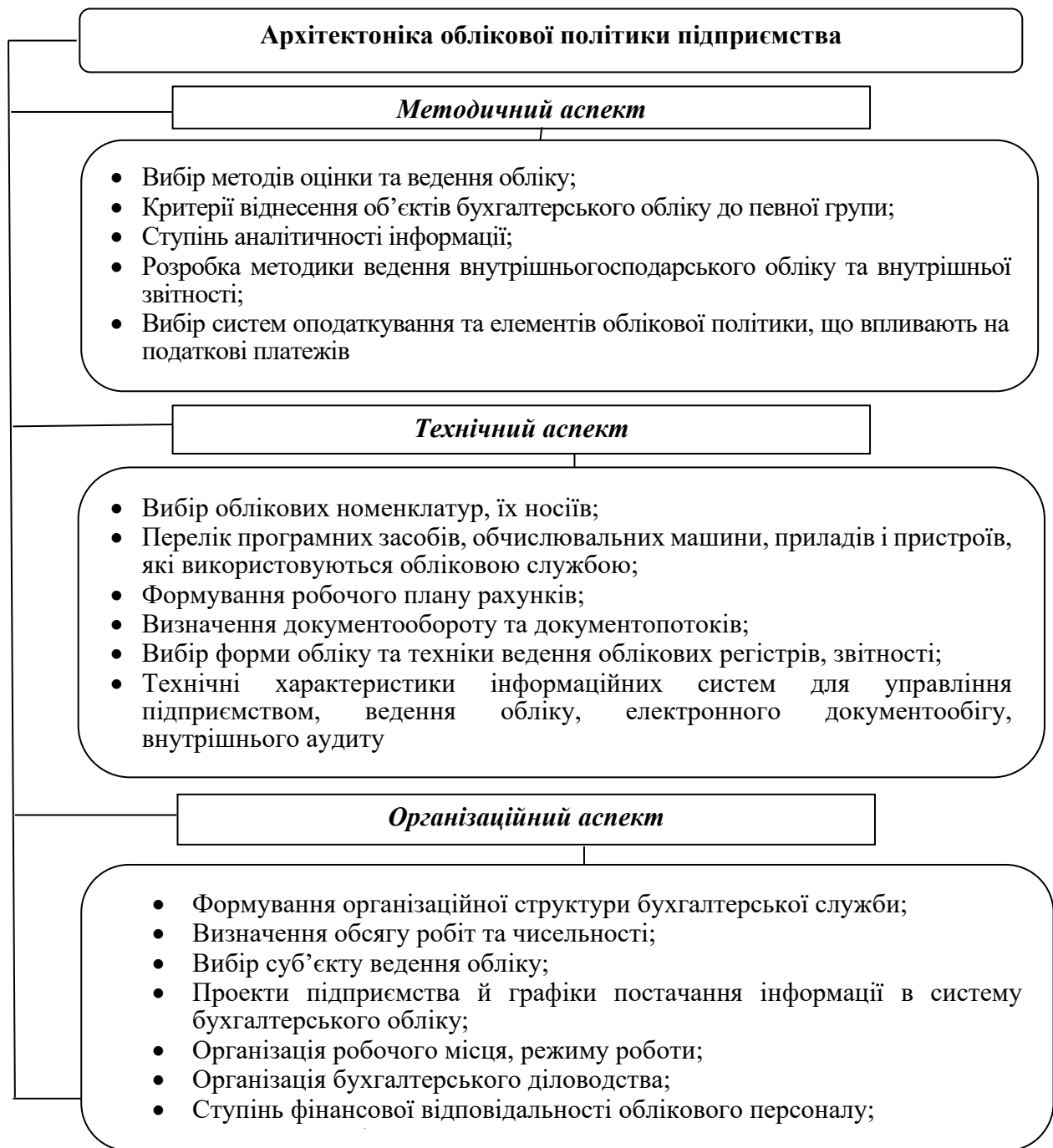
Аналіз індикаторів облікового забезпечення управління інноваційним розвитком підприємств торгівлі вказує на те, що діюча облікова система, не в повній мірі відповідає інформаційним запитам менеджменту, і визначає доцільність розробки облікової політики якісно нового формату, методично посиленої та здатної забезпечити якісний інформаційний супровід прийняття управлінських рішень щодо розвитку бізнесу на інноваційних засадах.

Теоретичним підґрунтям формування облікової політики визначено сучасну концепцію бухгалтерського обліку, за якої побудова системи облікового забезпечення визначається можливими альтернативами, сферами та умовами діяльності, обраною системою управління підприємством і потребує моделювання. Моделювання як метод вносить в облікову політику торговельного підприємства варіативність, є основою якісного аналізу нормативних правових документів з бухгалтерського обліку та контролю, і, в контексті нашого дослідження, вимагає урахування спектру особливостей інноваційної діяльності суб'єкта господарювання.

Фундаментальною основою для створення та побудови єдиної цілісної облікової системи підприємства торгівлі, що враховує специфіку інноваційної діяльності, базові принципи, якісні характеристики інформації, елементи фінансової звітності, критерії її визнання та види оцінки, є розроблена і представлена на рис. 1 модель формування облікової політики, що інтегрує методичний, технічний та організаційний аспекти.

---

\* Науковий керівник – Кашена Н.Б., д-р екон наук, професор.



**Рис.1. Структурна модель облікової політики підприємства торгівлі**

З огляду на результати попередніх досліджень [1-4] і виділені параметри облікової політики, технологію її формування рекомендовано упорядкувати за наступними етапами:

– аналіз факторів моделювання: сфера та види діяльності підприємства; організаційно-правова форма підприємства; структура управління підприємством; структура об'єктів обліку у складі активів і пасивів підприємства; ступень розвитку матеріальної бази та діджиталізації на підприємстві; рівень кваліфікації обліково-аналітичного підрозділу; можливості внесення змін до

чинної облікової політики; напрями інноваційної діяльності підприємства; відповідність фінансовій стратегії підприємства;

– постановка цілей формування облікової політики для: управління обліком; ведення обліку; складання звітності; для організації обліку; для системи управління;

– вибір елементів облікової політики: оцінка активів, капіталу та зобов'язань; порядок визнання активів та пасивів; порядок обліку окремих об'єктів; робочий План рахунків; розробка та затвердження відповідних посадових інструкцій; порядок організації матеріальної відповідальності;

– перелік осіб які мають право підпису документів; форма контролю; склад інвентаризаційної комісії та терміни інвентаризації; технологія обробки облікової інформації та форми діджиталізації; порядок документообігу, форма обліку, система обліку; форми управлінської звітності та напрями бюджетування; оцінка доходів і витрат згідно Податкового кодексу України; перелік та склад внутрішньої податкової звітності; оцінка витрат та методи калькулювання собівартості продукції, товарів, послуг; дисконтування грошових потоків; оцінка стратегії інноваційного розвитку; аналітична оцінка об'єктів обліку (необоротних та оборотних активів, заборгованості); оцінка фінансового стану підприємства; оцінка інвестиційної привабливості та платоспроможності підприємства;

– затвердження оптимальної моделі облікової політики;

– верифікація змісту на практиці;

– коректування моделі облікової політики.

Упорядкована технологія моделювання облікової політики представляє собою комплексну й динамічну систему методів, способів і принципів облікового відображення господарських операцій на основі синтезу завдань і функцій облікової політики та процесів ведення обліку відповідно до детермінант інноваційного розвитку підприємства.

При розробці облікової політики, беручи до уваги мультिवаріантні організаційні форми та можливості використання результатів інноваційної діяльності, особливої уваги потребує процес ідентифікації облікових об'єктів, а саме розробка: 1) новітньої технології, продукції або послуги; 2) організаційно-технічного рішення. В межах облікової політики за першим напрямом необхідно визначити об'єкти та елементи обліку витрат інноваційної діяльності, розробити порядок відображення її результатів. Відповідно до другого напрямку головне завдання облікової політики – регламентувати процедуру набуття авторських прав та створити відповідний обліковий супровід.

Отже, облікове забезпечення управління інноваційним розвитком є критично важливим для успішності та конкурентоспроможності підприємств торгівлі в сучасному бізнес-середовищі. Його підґрунтя формує якісна облікова політика. Моделювання облікової політики підприємства торгівлі передбачає її розробку з фокусом на забезпечення цінності, своєчасності, достовірності та об'єктивності інформації, що формується обліковою системою. Ефективність моделювання облікової політики визначається представленою архітектонікою.

Список використаних джерел:

1. Nazarova H., Kashchena N., Nesterenko I., Kovalevska N., Kashperska A. Theoretical and methodological aspects of improving the functioning of the accounting system. Virtual multidisciplinary journal «Amazonia Investiga». 2022. 11(54), 243-255. DOI: <https://doi.org/10.34069/AI/2022.54.06.23>; 2. Кащена Н. Б. Обліково-аналітичне забезпечення управління економічною активністю підприємств торгівлі: теорія, методологія, практика : монографія. Харків : Видавництво Іванченка І. С., 2021. 389 с.; 3. Нестеренко І., Ковалевська Н. Становлення облікової політики та її вплив на показники звітності підприємств харчової індустрії. Економічний аналіз. 2021. Том 31. № 3. С. 190–197. DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2021.03.190>; 4. Нестеренко І.В., Чміль Є.Л. Моделювання облікової політики в контексті забезпечення інноваційного розвитку підприємства. Цифрова економіка та економічна безпека. 2022. Вип. 1(01). С. 92–99. DOI: <https://doi.org/10.32782/dees.1-15>

**Шурпенкова Р.К., канд. екон. наук, доцент,  
Львівський національний університет імені Івана Франка, Україна**

### **Заробітна плата як основна складова мотивації в умовах сучасної економіки**

Одним із найважливіших елементів організації виробництва є заробітна плата, яка виражає головний і безпосередній інтерес найманих працівників, роботодавців, держави. Пошук взаємовигідного механізму реалізації та збереження інтересів вказаного тристороннього партнерства є однією з основних умов розвитку економіки і є предметом функції управління працею та оплатою, узгодження номінальної заробітної плати з реальною [1, 322-326].

Заробітна плата є найбільш дієвим механізмом активізації людського фактора і використання трудового потенціалу. Для визначення цього механізму, необхідно дослідити існуючий кваліфікаційний і творчий потенціал кожного працівника, і в висновку, оплата праці має повністю залежати від наукової обґрунтованості і вибору методів зв'язку заробітної плати з кваліфікацією, змістом виконуваної роботи, результатами праці й умовами, в яких її здійснюють.

Слід також зазначити, що незважаючи на різноманітність досліджень в організації заробітної плати, сьогодення стикається з цілим рядом невирішених проблем :

- розміри заробітної плати не повністю відображають конкретні результати праці окремих працівників і підприємств в цілому ;
- зменшення частки заробітної плати в валовому внутрішньому продукті;
- випереджаючі темпи зростання реальних заробітків порівняно з темпами підвищення обсягів виробництва і продуктивності праці ;

– значне посилення міжгалузевої і регіональної диференціації оплати праці.

Ефективність функціонування підприємств та соціальний розвиток в основному забезпечується формуванням відповідних індивідуальних та колективних заходів матеріального стимулювання. Основною формою впровадження є наукова та обґрунтована система організації заробітної плати для різних кадрів.

Серед основних показників, за якими можна оцінити рівень соціальної захищеності населення країни є прожитковий мінімум.

Прожитковий мінімум є стандартом для обґрунтування встановлення основних державних соціальних гарантій, надання державної соціальної допомоги та регулювання оплати праці і інших доходів населення. Залежно від прожиткового мінімуму працездатних осіб визначають мінімальну заробітну плату, мінімальний розмір пенсії. Розміри соціальних допомог та інших соціальних виплат залежать від рівня життя відповідної соціально-демографічної групи населення. Це також впливає на регулювання системи оплати праці та інших видів доходів. Водночас прожитковий мінімум є абсолютним критерієм визначення рівня бідності. Враховуючи це, щорічне підвищення прожиткового мінімуму потребує збільшення розміру основних та інших державних соціальних гарантій, а як наслідок – доходів населення.

Прожитковий мінімум - це оцінка споживчого кошика у вартісному вимірнику, що містить в собі мінімальні набори продуктів харчування, непродовольчих товарів та послуг, іншими словами товари першої необхідності, які необхідні для збереження здоров'я людини та її життєдіяльності.

Аналіз динаміки загального прожиткового мінімуму показує, що в Україні за період з 2019 по 2023 роки він підвищився на 736 грн. (40 %), тобто з 1853 грн. у 2019 році до 2589 грн. у 2023 році. Характерною ознакою останніх років стало динамічне збільшення розриву між законодавчо встановленим розміром прожиткового мінімуму та фактичний його розміром (тобто вартістю споживчого кошика). З 1 січня 2024 року загальний показник прожиткового мінімуму зріс із 2589 грн. до 2920 грн.

Важливу роль у формуванні рівня заробітної плати та виконання нею відтворювальної функції відіграє рівень мінімальної заробітної плати. Мінімальна заробітна плата - це оплата праці за просту, некваліфіковану працю, мінімальний розмір якої, встановлюють на законодавчому рівні і нижче якої не може встановлюватися оплата за виконану працівником місячну норму робіт. Згідно п.5 ст.38 Бюджетного кодексу України мінімальна оплата праці зазначається в Законі про Державний бюджет на відповідний рік [2].

Зокрема, відповідно до закону «Про державний бюджет на 2024 рік», який набув чинності з 1 січня, мінімальна заробітна плата підвищилася з 6,7 тис. до 7,1 тис. грн., а погодинна мінімальна зарплата підвищилася до 42,6 грн. [3].

Як бачимо у таблиці 1, мінімальна заробітна плата з кожним роком має позитивну тенденцію до зростання. Але така тенденція до зростання заробітної плати не завжди відображає існуючі тенденції щодо інфляційних процесів в Україні.

Таблиця 1

**Динаміки зміни мінімальної заробітної плати**

Період	Мінімальний розмір зарплати	Динаміки зміни	
		+/-	%
з 01.01.2019-31.12.2019	4173	-	-
з 01.01.2020-31.08.2020	4723	+550	+13,2
з 01.09.2020-31.12.2020	5000	+277	+5,9
з 01.01.2021-30.11.2021	6000	+1000	+20,0
з 01.01.2022-30.11.2022	6500	+500	+8,3
з 01.01.2022-31.12.2022	6700	+200	+3,1
з 01.01.2023-31.12.2023	6700	-	-
з 01.01.2024-31.03.2024	7100	+400	+6,0

Джерело: власна розробка на основі [4].

Розглянувши мінімальну оплату праці, доцільно перейти до ознайомлення із середньою заробітною платою - це показник, що розраховують, як середнє арифметичне заробітних плат певної групи працівників. Розрахунок здійснюють, виходячи із фонду оплати праці працівників (враховуючи оплату праці сумісників), премій, надлишок, винагород за підсумками роботи за рік та одноразових заохочень.

За даними Державної служби середня зарплата в Україні у першому кварталі 2023 року склала 15 436 грн., у другому кварталі – 17176 грн. Таким чином, середня зарплата у першому півріччі 2023 року сягнула 16 306 грн. Проти аналогічного першої половини 2022 року, середня зарплата номінально збільшилась на 15,1%. Водночас реально, з урахуванням інфляції за вказаний період, середня зарплата зменшилась на 3,6 % [5].

Системне підвищення мінімальної заробітної плати, середньої заробітної плати та прожиткового мінімуму є позитивним, але їх вплив на рівень життя українців є недостатнім. Можливо, позитивним важелем у вирішенні цієї актуальної проблеми стане постійний комплексний моніторинг тенденцій зміни мінімальної заробітної плати, середньої заробітної плати та коливань цін на продукти харчування, одяг, взуття, послуги догляду за домом, опалення, газ, отримання медичної допомоги, освіти тощо. Це дало б змогу знайти шляхи оптимізації темпів зростання та фінансових можливостей оплати громадян за надані послуги та встановити справедливі гарантії оплати праці.

Тому доречно в сьгоднішніх економічних умовах втручання держави у вирішення питань реформи оплати праці, насамперед його фінансове забезпечення через паритет цін сільськогосподарської та промислової продукції, податкового регулювання та встановлення відповідно мінімальної заробітної плати рівня життя за рахунок подолання невинновданого розриву в оплаті праці працівники різних галузей і форм бізнесу. Нинішній стан української економіки свідчить про недостатнє матеріальне забезпечення праці працівників.

Список використаних джерел:

1. Шурпенкова Р.К. Суть, функції та принципи організації заробітної плати на підприємстві. «Актуальні проблеми сьогодення у сфері фінансів, обліку та аудиту»: тези доп. VII Міжнародної наук.-практ. інтернет-конф., 24-25 травня 2016 р. – Хмельницький кооперативний торговельно-економічний інститут, Хмельницький, 2016. – с. 322-326; 2. Бюджетний кодекс України [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua>.; 3. В Україні мінімальна зарплата підвищилася до 7,1 тис. грн із 1 січня 2024 року. <https://interfax.com.ua/news/economic/957811.html>; 4. Розміри мінімальної заробітної плати. <https://services.dtki.ua/catalogues/indexes/2-rozmiri-minimalnoyi-zarobitnoyi-plati>; 5. В Україні збільшилася середня зарплата, але інфляцію не перекрила. <https://www.epravda.com.ua/news/2023/11/17/706724/>.





## СЕКЦІЯ 8

# ГЛОБАЛІЗАЦІЯ, ІННОВАЦІЇ ТА ЛЮДСЬКИЙ КАПІТАЛ

**Bilousko R.S., applicant for higher education of PhD candidate \***  
**State Biotechnological University, Ukraine**

**State and trends of innovative development of Ukraine**

It is a well-known fact that today the source of competitive advantages for enterprises, industries and national economies is the introduction of innovations. This is evidenced by the facts - five countries, namely: the USA, Japan, China, Germany, South Korea, account for 80% of the world's scientific research and experimental design works, patents and innovations [1]. First of all, industry forms the demand for science and technical education. Agribusiness also needs innovation to ensure the country's sustainable development and ensure food security. In addition to modernization of equipment, industrialization of agricultural machinery, the introduction of advanced technologies is urgent, for which new machines and equipment are directly needed. Defining and mastering innovative technologies requires competent, experienced employees - from enterprise management to the production process and its maintenance [2].

It should be noted that in the Global Innovation Index - 2023, Ukraine took 55th place in the rating, worsened its result by 10 positions compared to 2020, and improved the result by 2 positions compared to 2022. The indicator of innovative results has also improved - by 6 positions compared to 2022 [1]. The following indicators contribute to the achievement of such results: creative results (37th position), knowledge and technologies (45th position), human capital and research (47th position), business experience (48th position). According to the indicator of the expected productivity of innovations according to the level of income, the level of development of Ukraine exceeds forecast expectations. At the same time, the estimated indicators show that the economy of Ukraine effectively transforms expensive investments in innovation into more and better results.

In this regard, we believe that the focus should be on the need for the comprehensive development of Ukraine's human capital, the preservation of education, and the deepening of scientific research. Both state support and private business investment are necessary, and most importantly, the creation of conditions for the qualitative growth of enterprise personnel.

Informational sources:

1. Global Innovation Index 2023. Innovation in the face of uncertainty. URL: [https://www.wipo.int/global\\_innovation\\_index/en/2023/index.html](https://www.wipo.int/global_innovation_index/en/2023/index.html) (дата звернення: 21.02.2024)

2. Bilousko T. Peculiarities of forming competencies of economists in the field of biotechnology. *Innovative educational technologies: European experience and its application in training in economics and management*: Proceedings of scientific and pedagogical internship. Riga, Latvia: "Baltija Publishing", 2023. P.26-28

---

\* Scientific consultant – V.M. Petrov, PhD of Economics, docent

**Антощенко В.В. д-р екон. наук, доцент  
Державний біотехнологічний університет, Україна**

**Актуальність методологічних підходів поведінкової економіки в умовах  
глобалізації**

В ідеальному світі люди завжди приймали б оптимальні рішення, які приносили б їм найбільшу користь і задоволення. В економіці, теорія раціонального вибору стверджує, що коли люди мають різні варіанти в умовах дефіциту, вони оберуть варіант, який максимізує їх індивідуальне задоволення. Ця теорія припускає, що люди, враховуючи їхні переваги та обмеження, здатні приймати раціональні рішення, ефективно зважуючи витрати та переваги кожного доступного їм варіанту. Прийняте остаточне рішення буде найкращим вибором для людини. «Розумна» людина має самоконтроль і не піддається впливу емоцій і зовнішніх факторів, а отже, знає, що для неї найкраще.

Нажаль, поведінкова економіка пояснює, що люди не є раціональними і не здатні приймати правильні рішення. Варто зауважити, що поведінка це певний сформований образ взаємодії з навколишнім середовищем, яка визначається здатністю змінювати свої дії під впливом внутрішніх та зовнішніх факторів. Оскільки люди емоційні і легко відволікаються, вони дуже часто приймають рішення, які не відповідають їхнім власним інтересам.

Видатними дослідниками поведінкової економіки є лауреати Нобелівської премії Гері Беккер (мотиви, споживчі помилки; 1992), Герберт Саймон (обмежена раціональність; 1978), Деніел Канеман (ілюзія обґрунтованості, упередженість; 2002), Джордж Акерлоф (прокрастинація; 2001) і Річард Талер (підштовхування, 2017) [1, с.46-48].

Ще у 18 столітті Адам Сміт зауважив, що люди часто надмірно впевнені у власних здібностях, зазначивши, що «кожна людина більш-менш переоцінює шанс отримати вигоду, а шанс програшу більшість людей недооцінює, і навряд чи будь-яка людина, яка має стерпне здоров'я та настрої, цінується більше, ніж вона того варта». У цьому сенсі Сміт вважав, що люди не є раціональними, маючи власні обмеження. Людина економічна (*Homo economicus*) – це теоретична абстракція, яку деякі економісти використовують для опису раціональної людини. У певних неокласичних економічних теоріях люди зображуються таким чином: як ідеальні люди, які приймають рішення з повною раціональністю, ідеальним доступом до інформації та послідовними, корисливими цілями [2, с.8]. *Homo Economicus*, або економічна людина, є символічною людською істотою, яка характеризується нескінченною здатністю приймати раціональні рішення. Деякі економічні моделі традиційно спираються на припущення, що люди є раціональними і намагатимуться максимізувати свою корисність для отримання як грошових, так і негрошових прибутків [3, с.80]. Однак сучасні поведінкові економісти та ті, хто вивчає нейроекономіку, продемонстрували, що люди насправді не є раціональними у прийнятті рішень. Вони стверджують, що «більш людяний» суб'єкт (який приймає певною мірою передбачувані ірраціональні рішення) забезпечить більш точний інструмент для

моделювання людської поведінки.

Поведінкова економіка сформувалася нещодавно в 1960-х роках, коли кілька економістів виявили ключові упередження при згадуванні інформації. Цю ідею, яка називається евристикою доступності, пояснили Амос Тверські та Деніел Канеман, і вона спонукає людей нераціонально інтерпретувати дані. Наприклад, напади акул зазвичай трапляються рідше, ніж люди думають, але заголовки можуть змусити людей подумати інакше. Амосу Тверські та Деніелю Канеману також приписують розробку теорії перспектив, згідно з якою люди потенційно більш несприятливі до втрат, ніж до отримання рівного виграшу.

Річард Талер отримав премію Sveriges Riksbank Price в економічній науці у 2017 році за свою роботу з визначення факторів, які управляють прийняттям індивідуальних економічних рішень. Робота Талера включала обмежену раціональність, соціальні переваги, відсутність самоконтролю та індивідуальне прийняття рішень. Отже, поведінкова економіка – це наука про психологію, яка пов'язана з процесами прийняття економічних рішень окремими особами та установами. Поведінкова економіка може допомогти нам зрозуміти, як люди приймають рішення і, отже, впливають на них для досягнення бажаних змін, визначаючи архітектуру вибору та використовуючи стимули. Компанії все частіше використовують поведінкову економіку для збільшення продажів своєї продукції. Представляючи продукцію за вищою ціною та знижуючи її, споживачі вважають, що отримують досить вигідну пропозицію, навіть якщо справжня вартість продукту є значно меншою. Замість того, щоб зробити оптимальний вибір, люди часто поведуться так, що здається ірраціональним і навіть суперечить їхнім власним інтересам [4, с.11]. В табл.1 обґрунтовано фактори, що впливають на поведінку *Homo economicus*.

Таблиця 1

### Фактори, що впливають на поведінку

Фактори	Обґрунтування
<i>Обмежена раціональність</i>	це концепція, згідно з якою люди приймають рішення на основі наявних у них знань. Нажаль, ця інформація часто обмежена, чи то через відсутність досвіду індивідууму, чи через брак доступної інформації.
<i>Архітектура вибору</i>	Людьми легко маніпулювати, і це часто видно в тому, як промоутери створюють стимули чи «вигоди», щоб спонукати споживачів купувати певні продукти.
<i>Когнітивне упередження</i>	Незалежно від того, усвідомлюють це люди чи ні, всі приймають рішення під впливом когнітивних упереджень. Когнітивна система, когнітивна структура (від лат. <i>cognitio</i> «пізнання, уявлення, розбір справи») – система пізнання (людини), що склалася у свідомості, в результаті становлення характеру, виховання, навчання, спостереження та роздуми про навколишній світ.
<i>Дискримінація</i>	Люди сприймають речі, події або інших людей через власні «лінзи», потенційно дискримінуючи інших, тому що вони просто віддають перевагу іншій альтернативі. Однак це не обов'язково означає, що альтернатива є кращим варіантом.

Поведінкова економіка пояснює, чому люди можуть робити нераціональний вибір, демонструючи, як на прийняття ними рішень впливають: упередження (наприклад, майбутні знижки), загострені емоції, помилка евристики, розумова втома, відраза до втрат, перевантаження вибором,

сприйнятті соціальні норми, ситуаційне обумовлення, контекст [5, с.24].

Поведінкові економісти працюють над тим, щоб зрозуміти, що роблять споживачі, чому вони роблять саме такий вибір і допомагають ринкам допомагати споживачам приймати ці рішення. Поведінкові економісти можуть працювати на уряд для формування державної політики захисту споживачів. В інших випадках вони можуть працювати на приватні компанії та сприяти зростанню продажів. Мета поведінкової економіки – зрозуміти, чому люди приймають ті рішення, які вони приймають. Зазвичай є результати, які є найкращими для людей, і часто люди не обирають цей результат. Поведінкова економіка – це неймовірно складна та іноді незрозуміла наука про те, чому люди щось роблять і чому вони вирішують не бути раціональними. І поведінкова економіка, і психологія мають на увазі схильності, емоції та прийняття рішень людьми. Економіка поведінки є набагато більш нішевою галуззю, яка вивчає прийняття фінансових рішень окремою особою, тоді як психологія може охоплювати будь-який аспект людської раціональності.

Одним із недоліків поведінкової економіки є те, що її можна використовувати для обману або маніпулювання людьми та прийняттям ними рішень. Хоча люди часто не раціональні, ця ірраціональність може бути передбачуваною. Компанії можуть використовувати це, пакуючи свої продукти певним чином, встановлюючи ціни на свої товари на певних рівнях або налаштовуючи свій маркетинг для залучення певних ринків.

Отже, поведінкова економіка, спочатку сформувалася як суто академічна спроба моделювання ірраціонального споживчого вибору, тим самим кидаючи виклик поняттю раціонального споживача традиційної економіки. Проте нещодавні події вивели поведінкову економіку з суто академічних занять на базис державної політики. Змішуючи когнітивні упередження, евристику, обмежену раціональність і стадний менталітет, люди схильні робити те, що не завжди відповідає їхнім інтересам.

### **Список використаних джерел:**

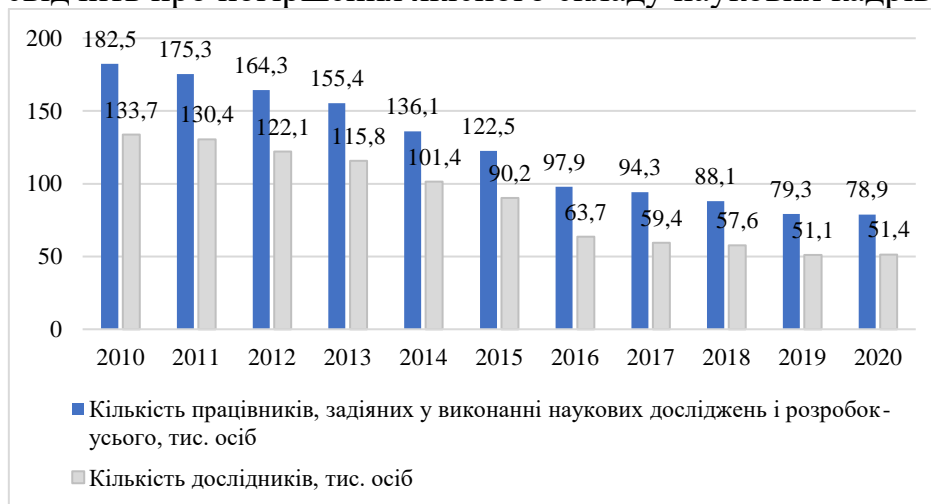
1. Річард Талер. Поведінкова економіка. Як емоції впливають на економічні рішення / пер. з англ. Світлана Крикуненко. Київ: Наш Формат, 2018. 464с.; 2. Антощенкова В.В. Поведінкова економіка – історія становлення. Міжнародна науково-практична конференція «Реформування економіки та фінансової системи країни: глобальні та локальні аспекти» (5-6 лютого 2021). Запоріжжя, 2021. С. 7-11; 3. Антощенкова В.В. Сучасна маркетингова політика розподілу продукції підприємства: актуальність та перспективи. Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства. Харків: ХНТУСГ, 2017. Вип. 187. С.77-84; 4. Антощенкова В. В., Дейнега М. В. Історико-теоретичні аспекти корпоративної соціальної відповідальності / Вчені записки : зб. наук. пр. / М-во освіти і науки України, Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана ; [редкол.: О. Яценко (голов. ред.) та ін.]. Київ : КНЕУ, 2023. Вип. 30. С. 6–14; 5. Акерлоф Джордж, Шилер Роберт. Фішинг. Хто і як маніпулює вашим вибором / пер. Олександр Герасимчук. Київ: Наш Формат, 2017. 278 с.

**Бабець І.Г, д-р екон. наук, професор**  
**Центральноукраїнський національний технічний університет, Україна**

**Вплив кадрової складової інноваційного потенціалу на економічне зростання України**

Згідно рейтингу країн за Глобальним інноваційним індексом (GII) у 2022 р. Україна посіла 57-ме місце серед 132-ох країн, що оцінювалися. Позиції України погіршилися порівняно з 2020-2021 роками, коли вона посідала відповідно 45 та 49 місце. У 2022 р. економіка України характеризувалася кращими показниками результативності інноваційної діяльності, ніж показники інноваційних ресурсів. За показниками інноваційних ресурсів у 2022 р. Україна посіла 75-те місце, що вище, ніж минулого року (76-те місце), але нижче, ніж у 2020 р. (71-ше місце) [1]. Згідно теорії ендогенного зростання одним з ключових ресурсів розвитку національної економіки на інноваційній основі є людський капітал, зосереджений у науково-дослідному секторі.

Упродовж 2010-2020 рр. в Україні відбулася істотне скорочення кількості науковців (рис. 1). За цей період кількість працівників, задіяних у виконання наукових досліджень і розробок зменшилася на 56,8%, а кількість дослідників – на 61,5%. При цьому, частка дослідників у загальній кількості працівників, задіяних у виконанні наукових досліджень і розробок зменшилася з 73,3% до 65,2% при одночасному зростанні частки допоміжного персоналу з 15,7% до 25,8%, що свідчить про погіршення якісного складу наукових кадрів.



**Рис. 1. Динаміка чисельності науково-дослідних працівників в Україні у 2010-2020 рр.**

*Джерело: [2]*

Погіршення стану кадрової складової інноваційного потенціалу України, яке спостерігалось упродовж 2010-2020 рр. значною мірою обумовлено негативними змінами у фінансовій складовій. Так, зменшення чисельності науково-дослідних працівників, зокрема дослідників, значною мірою є наслідком істотного скорочення обсягів фінансування науково-дослідного сектору, про що свідчить зниження частки витрат на проведення наукових

досліджень і розробок у ВВП за досліджуваний період майже вдвічі – з 0,75% до 0,41%. В підприємницькому секторі також ситуація є складною, оскільки державна фінансова підтримка інноваційної діяльності підприємств є незначною, хоча за 2010-2020 рр. відбулося зростання частки коштів державного бюджету у загальних витратах на інноваційну діяльність з 1,1% до 1,9%. За досліджуваний період частка власних коштів підприємств у загальних витратах на інноваційну діяльність істотно збільшилася з 59,4% у 2010 р. до 85,4% у 2020 р., що є наслідком значного скорочення обсягів іноземних інвестицій, залучених інноваційними підприємствами.

Економісти обґрунтували стратегічну взаємодоповнюваність між науково-дослідною діяльністю та людським капіталом як двигуном економічного зростання, а інвестування в людський капітал і в дослідження та розробки розглядається як єдиний процес [2]. Перевіримо справедливість цього теоретичного положення для України за допомогою регресійного аналізу впливу кадрового потенціалу інноваційної діяльності на економічне зростання у 2010-2020 рр. В результаті регресійного аналізу виявлено статистично значимий вплив на економічне зростання лише показника загальної кількості наукових працівників (табл. 1).

Таблиця 1

**Результати регресійного аналізу впливу кадрової складової інноваційного потенціалу на економічне зростання України у 2010-2020 рр.**

Факторні ознаки	Залежна змінна	
	<i>GDP</i>	<i>GDP<sub>pc</sub></i>
Кількість спостережень	11	1
Постійна величина	21,655*** (0,396)	18,093*** (0,408)
<i>Pracivn_R&amp;D</i>	-1,482*** (0,082)	-1,523*** (0,085)
R	0,986	0,986
R <sup>2</sup>	0,972	0,972
F-критерій	F(1,9)=320,4	F(1,9)=318,38

\* - рівень статистичної помилки 10%; \*\* - рівень статистичної помилки 5%;

\*\*\* - рівень статистичної помилки 1%.

Джерело: розраховано автором за даними [3; 4]

Зв'язок між показниками економічного зростання (ВВП (*GDP*), ВВП у розрахунку на одного мешканця (*GDP<sub>pc</sub>*)) та кількістю працівників, задіяних у виконанні наукових досліджень і розробок (*Pracivn\_R&D*), є оберненим та міцним, про що свідчить високе значення коефіцієнту кореляції (R=0,986). Вплив зміни кількості працівників, що виконували наукові дослідження і розробки, на динаміку обсягів ВВП у фактичних цінах був негативним: при збільшенні незалежної змінної на 1% залежна змінна зменшувалася на 1,48% за інших незмінних умов. Аналогічна обернена залежність виявлена між ВВП у розрахунку на одного мешканця та кількістю науково-дослідних працівників: збільшення незалежної змінної на 1% обумовлювало зменшення залежної змінної на 1,52% за інших незмінних умов. В обох побудованих регресійних

моделях рівень статистичної помилки менше 1%, що свідчить про статистичну значимість отриманих результатів. Коефіцієнт детермінації показує, що динаміка ВВП у фактичних цінах, так само як і ВВП у розрахунку на одного мешканця, на 97,2% визначалася саме показником кількості працівників, задіяних при виконанні досліджень і розробок, і лише на 2,8% - іншими чинниками.

Водночас, в результаті регресійного аналізу не виявлено статистично значимого впливу кількості працівників, задіяних у виконанні досліджень і розробок, на індекс ВВП. Також, згідно наших розрахунків, за період 2010-2020 рр. відсутній статистично значимий взаємозв'язок між показниками економічного зростання та зміною інших показників інноваційного потенціалу (кількість дослідників; частка дослідників у загальній кількості наукових працівників; частка витрат на виконання наукових досліджень і розробок у ВВП; частка коштів державного бюджету у загальних витратах на інноваційну діяльність; частка коштів іноземних інвесторів у загальних обсягах фінансування інноваційної діяльності промислових підприємств; частка промислових підприємств, що впроваджували інновації, в загальній кількості промислових підприємств). Такі результати свідчать про неефективне використання наявного інноваційного потенціалу України, що обумовлено недостатніми обсягами фінансування науково-дослідної та інноваційної діяльності, що, своєю чергою, обумовлює низьку продуктивність персоналу та незацікавленість у створенні інновацій з високим рівнем новизни.

Україна втратила значну частину інноваційного потенціалу, а наявний людський капітал, зосереджений у науково-дослідному секторі працює неефективно, що підтверджується негативним впливом кількості працівників, залучених до виконання наукових досліджень і розробок, на динаміку показників економічного зростання. Однією з причин такої ситуації є недостатній обсяг фінансування наукових досліджень та інноваційної діяльності підприємств. Відповідно, інноваційний потенціал та рівень його залучення до економічних процесів є недостатнім для того, щоб істотно вплинути на економічне зростання нашої країни.

Список використаних джерел:

1. Global Innovation Index 2022 – Ukraine. World Intellectual Property Organization. URL: [https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo\\_pub\\_2000\\_2022/ua.pdf](https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_2000_2022/ua.pdf); 2. Accinelli E., and E. Sanchez Carrera. The Evolutionary Game of Poverty Traps. The Manchester School. 2012. Vol. 80 (4). Pp. 381-400; 3. Кількість працівників, задіяних у виконанні наукових досліджень і розробок за категоріями персоналу (2010-2020). URL: [https://ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu\\_u/ni.htm](https://ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/ni.htm); 4. Валовий внутрішній продукт (1990-2021) (2016=100) з урахуванням перегляду даних платіжного балансу. URL: [https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2020/vvp/vvp\\_rik/arh\\_vvp\\_rik\\_90-18u.htm](https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2020/vvp/vvp_rik/arh_vvp_rik_90-18u.htm).



**Бержанір А. Л., канд. соціол. наук, доцент  
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини,  
Україна**

### **Інноваційність сталого розвитку у формуванні людського капіталу**

Протягом останніх десятиліть у світі набула значного поширення теорія і практика сталого розвитку, основною ідеєю якого є реалізація суспільних запитів з використанням наявних ресурсів без нанесення шкоди майбутнім поколінням людей. У сучасну епоху актуальним є формування оптимальної системи потреб і споживання, які співвідносні з обсягами і якістю необхідних для їх задоволення засобів.

Стійкий розвиток може бути забезпечений тільки на засадах інноваційності, оскільки інституційні зміни передбачають новітні підходи до інвестицій, науково-технічного розвитку, використання природних ресурсів тощо.

У цих процесах особлива роль належить людському капіталу – чиннику, від якого визначальною мірою залежить не тільки збереження стабільності соціально-економічної системи, але й ефективність процесів економічної, соціальної, екологічної діяльності. За таких умов особистість стає суб'єктом суспільного розвитку, головною цінністю і модератором соціальних змін.

Л. Радченко [1] вказує: «Інноваційний напрям розвитку національної економіки означає, що інновації стосуються не лише створення нових продуктів та впровадження нових технологій, але й «інноваційного» ставлення до людини. Саме люди з відповідною освітою, кваліфікацією та досвідом визначають та використовують можливості технологічної, економічної та соціальної модернізації суспільства».

У науковій літературі ученими обгрунтовано різні точки зору щодо сутності, чинників і механізмів людського капіталу. Так, наприклад, В. Сафонова [2] пише: «Людський капітал як економічна категорія виражає участь людських ресурсів у створенні прибутку, їх якісні перетворення та пріоритетну роль в епоху НТР і представляє собою запас знань, умінь, навичок, здібностей людей, який знаходиться у неперервному розвитку і результативно використання якого веде до зростання добробуту домогосподарств, підвищення ефективності функціонування фірм (підприємств, організацій), забезпечення економічного зростання і розвитку».

Підприємницькі бізнес-структури, які працюють в Україні, протягом останніх років усе більшою мірою рухаються шляхом розвитку корпоративної прозорості, соціальної відповідальності та ефективності [3].

Великі вітчизняні підприємства, будуючи свою бізнесову діяльність на принципах сталого розвитку, здійснюють, зокрема, і систему заходів з розвитку людського капіталу. Аналіз роботи компанії «Кернел» показує різноманітність напрямів навчання і розвитку її персоналу:

– своєчасні та послідовні цілі для співробітників та завдання підрозділу, визначення необхідності навчання персоналу;

- здійсненність та ефективність обраних програм навчання;
- процес розвитку та професійного зростання підлеглих співробітників, у тому числі, через планування самонавчання;
- сприяння HR-фахівців в оцінці ефективності навчання;
- розробка та впровадження системи безперервного навчання і розвитку персоналу;
- формування програм навчання і організація навчального процесу;
- формування пулу внутрішніх тренерів та наставників, їх навчання та розвиток;
- вибір якісних зовнішніх тренерів та інструкторів відповідно до заявлених очікуваннями;
- поліпшення методів навчання і розвитку [4].

ДП «НАЕК «Енергоатом» приділяє значну увагу навчанню та розвитку своїх працівників таким чином, щоб кожен мав можливість реалізувати власний фаховий та творчий потенціал. Компанія прагне створити умови, що дозволяють працівникам максимально реалізуватися професійно та сформувати кадровий резерв. Щоб забезпечити себе фахівцями на майбутнє, Енергоатом вважає важливим підвищувати інтерес молоді до атомної галузі, співпрацювати зі школами, середніми професійними закладами та закладами вищої освіти [5].

Отже, зростання значущості людського капіталу як важливого чинника суспільного розвитку обумовлює необхідність формування і впровадження нових механізмів функціонування економічної системи. Максимально повне використання інтелекту, знань, інновацій стає визначальною основою і ефективним ресурсом розвитку країни.

#### Список використаних джерел:

1. Радченко Л. П. Інноваційність національної економіки в контексті людського розвитку. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Економіка і управління*. 2019. Т. 30 (69). №2. С. 1–5. URL: [http://econ.vernadskyjournals.in.ua/journals/2019/30\\_69\\_2/30\\_69\\_2.pdf#page=9](http://econ.vernadskyjournals.in.ua/journals/2019/30_69_2/30_69_2.pdf#page=9) (дата звернення: 27.01.2024).
2. Сафонова В. Е. Освітня складова людського капіталу як ресурс формування сучасного інноваційного виробництва. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2011. Вип. 2 (42). С. 313–322. URL: [http://scholar.googleusercontent.com/scholar?q=cache:CPCWRfNbTIYJ:scholar.google.com/&hl=uk&as\\_sdt](http://scholar.googleusercontent.com/scholar?q=cache:CPCWRfNbTIYJ:scholar.google.com/&hl=uk&as_sdt) (дата звернення: 27.01.2024).
3. Бержанір А. Л., Чирва Г. М. Методологія теоретичних досліджень корпоративної соціальної відповідальності. Глобальні та національні проблеми економіки. 2018. № 21. С. 122–125. URL: <http://global-national.in.ua/archive/21-2018/24.pdf> (дата звернення: 28.01.2024).
4. Сталий розвиток / Кернел. URL: <https://www.kernel.ua/wp-content/uploads/2021/05/HR-Politika.pdf> (дата звернення: 29.01.2024).
5. Розвиток та навчання персоналу / ДП «НАЕК «Енергоатом». URL: <https://old.energoatom.com.ua/parts/pdf-file/nonfinreport2020.pdf> (дата звернення: 29.01.2024).

**Болгов В.Є., канд. екон. наук, доцент**  
**Державний торговельно-економічний університет, Україна**  
**Ахновська І.О., канд. екон. наук, доцент**  
**Донецький національний університет імені Василя Стуса, Україна**

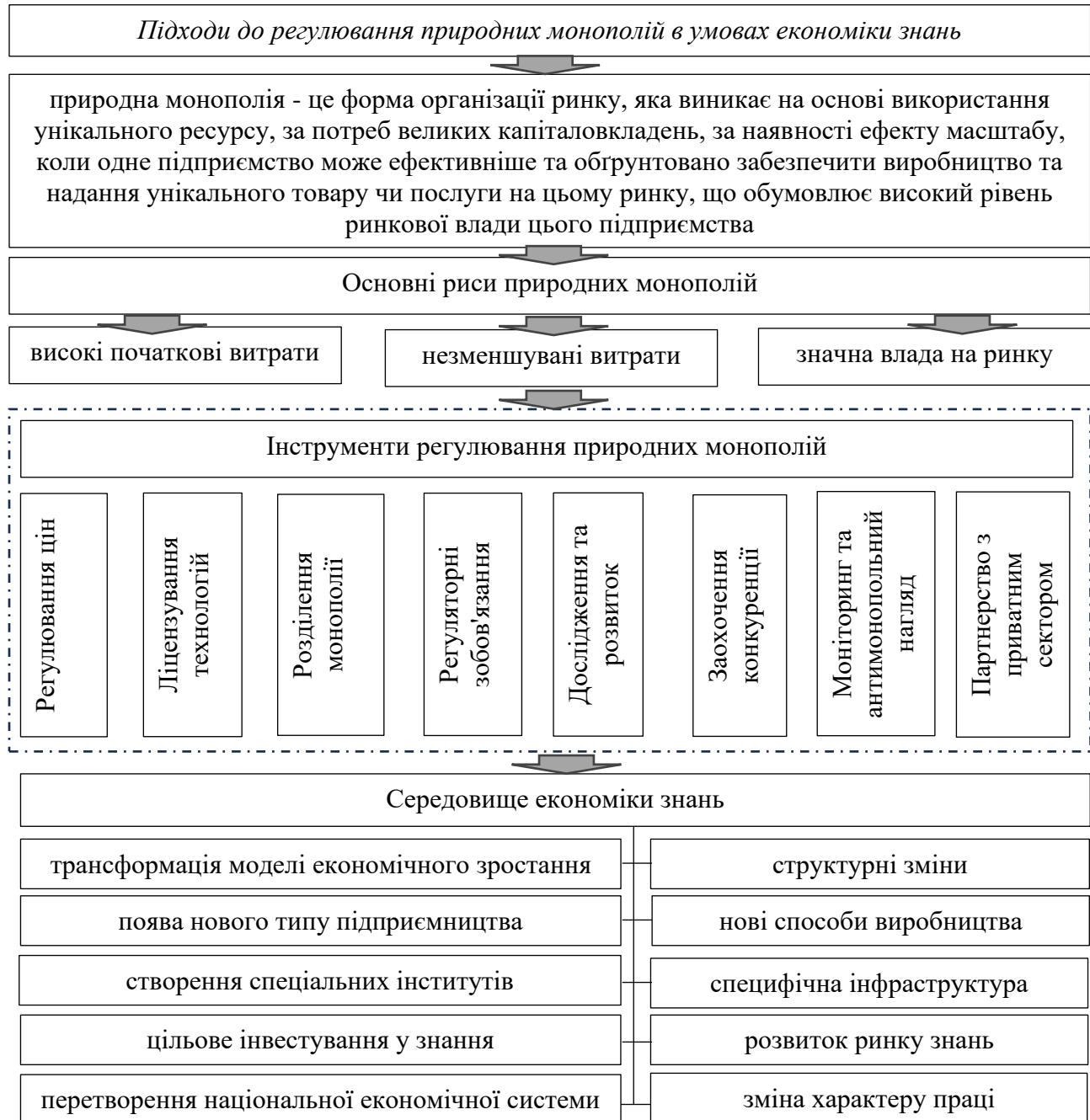
### **Підходи до регулювання природних монополій у середовищі економіки знань**

У нашій країні діяльність природних монополій регламентують більше десятка законодавчих актів, що враховують особливості господарської діяльності в кожній окремій галузі. Регулюючим є Закон України «Про природні монополії» [1], який встановлює порядок створення регулюючих органів – комісій регулювання природних монополій –колегіальних органів, що мають подвійну підпорядкованість виконавчій та законодавчій владі. На сьогодні діє лише одна така комісія: Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг. Сьогодні Україна прагне стати одним з членів ЄС, й адаптація вітчизняного законодавства в сфері діяльності природних монополій має важливе значення. В ЄС діяльність природних монополій підпадає під дію норм Римського договору про створення Європейського економічного співтовариства, зокрема р. VI та VII. Загальну думку можна окреслити такою тезою: «Жоден з ринків країн-членів не може бути захищений від конкурентної боротьби будь якими ознаками, навіть природними чинниками. Державне регулювання не повинно виходити за межі надання гарантій суб'єктам, необхідних для їх функціонування. Кожна країна самостійно обирає механізми регулювання діяльності природних монополій та окреслює перелік цих ринків» [2]. Слід зазначити, що в деяких європейських країнах взагалі відсутнє юридичне визначення поняття «природна монополія», законодавство європейського співтовариства спрямоване не на захист цих монополій, а на підтримку конкурентних умов. Таким чином, можна стверджувати, що європейське законодавство є більш лібералізованим та адаптованим до умов економіки знань.

Мета дослідження полягає у визначенні сутності, місця і важливості ринків природної монополії в межах національного господарства, окресленні перспективних методів їх регулювання в новітніх умовах економіки знань задля забезпечення стійкого економічного розвитку в майбутньому. У процесі дослідження зроблено припущення, що економіка знань вимагає особливих підходів до регулювання природних монополій. Важливість піднятої теми підкреслюється тим, що сучасні тенденції економічних відносин характеризуються подальшим розвитком конкуренції, і наявність ринків з монополією викликає все більше дискусій і суперечок. Таким чином, перед тим, як перейти до пошуків інструментів регулювання природних монополій, необхідно чітко розуміти сутність цього явища та умови, в яких воно розвивається сьогодні.

Регулювання природних монополій в умовах економіки знань є важливою задачею, оскільки ці ринки можуть здаватися ефективними з економічної точки

зору, але підприємства на них схильні зловживати своїм становищем і завдавати шкоди споживачам та інноваціям. Оскільки економіка знань є сучасною економічною системою, де знання, інформація та інтелектуальний капітал стають ключовими факторами виробництва і забезпечення економічного зростання, це дозволяє виокремити певні підходи до регулювання природних монополій в умовах економіки знань (рис. 1).



**Рис. 1 Основні підходи до регулювання природних монополій у середовищі економіки знань**

*Джерело: систематизовано авторами*

В усьому світі науковці все частіше говорять про появу V промислової революції, хоча IV промислова революція відбулась лише 10 років тому, а III

промислова революція почалась у II половині минулого століття, що говорить про прискорення розвитку технологій. Основою появи кожної з вказаних промислових революцій виступають наукові досягнення, технологічні прориви і широке впровадження їх у виробництво. Індустрія 4.0 поєднується з поняттями «циркулярна економіка», «економіка зеленого зростання» та «економіка спільного користування». Отже, якщо базовими технологіями IV промислової революції є Інтернет речей, цифрові екосистеми, аналітика великих даних та цифрові платформи, то базою появи V промислової революції є широке використання штучного інтелекту у виробничих процесах та його симбіоз із людиною. Саме цей факт поєднує Індустрію 5.0 з економікою знань.

В економіці знань більша частина ВВП забезпечується за допомогою виробництва, опрацювання, зберігання, поширення і використання знань, інформації та інновацій. Таким чином, «економіка знань передбачає максимальну лібералізацію соціально-економічних відносин, оскільки сама філософія економіки знань передбачає посилення значення самоврядування, самоорганізації та лібералізації економічних відносин на фоні загальної децентралізації» [3]. Однак, не дивлячись на те, що п'ята промислова революція стимулюватиме посилення конкурентної боротьби у всіх сферах людської діяльності та послаблюватиме умови для появи монополій у класичних галузях, виникає можливість їх появи у сферах, де інтелектуальна власність і знання відіграють ключову роль і є основним економічним ресурсом, наприклад, у сфері програмного забезпечення або фармацевтиці.

Регулювання природних монополій в умовах економіки знань є складним і важливим завданням, оскільки в умовах п'ятої промислової революції зникатимуть концентрації в класичних галузях природної монополії, але з'являтимуться нові. Лібералізація економічних відносин, до якої підштовхує економіка знань, не призведе до повного зникнення природних монополій, але в парадигмі ліберальних змін призведе до пом'якшення державного контролю та методів регулювання їх діяльності. Запропоновані підходи до регулювання природних монополій, що діятимуть в умовах економіки знань, базуються на адаптації наявних методів і не є остаточним рішенням.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про природні монополії». 2000. № 1682-III. Зі змінами та доповненнями. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1682-14>
2. Договір про заснування Європейської Спільноти (Договір про заснування Європейського економічного співтовариства). Офіційний сайт ВРУ. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994\\_017#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_017#Text)
3. Болгов В., Ахновська І. Регулювання ринку природної монополії в умовах економіки знань. *Цифрова економіка та економічна безпека*. 2023. №8. С. 161-167. URL: <https://doi.org/10.32782/dees.8-27>

**Будякова О.Ю., канд. екон. наук, доцент  
Київський національний університет технологій та дизайну,  
Україна**

**Сприяння біоекономіки сталому розвитку глобальної економіки та суспільства**

Біоекономіка сприяє сталому розвитку глобальної економіки та суспільства.

Ключовим елементом біоекономіки сьогодні вважається використання біотехнологій – «біологічних систем, живих організмів або їх похідних, які застосовуються з метою виготовлення чи зміни продуктів та процесів для практичного використання» [1].

Біотехнології мають широкий спектр застосування: наприклад, з їх допомогою одержують енергію з органічних відходів, виробляють нові матеріали з рослинної сировини – для легкої (текстильної), харчової, медичної промисловості та інших галузей. Біотехнології використовуються для виробництва ліків, при очищенні природних систем від забруднень, а також збільшення нафтовіддачі при видобуванні нафти з свердловин.

Використання викопних ресурсів: нафти, газу та вугілля – вважається глухим кутом, оскільки їх запаси обмежені й вони створюють парниковий ефект. Тому дослідження, політика та промисловість покладаються на сталу, засновану на біотехнологіях, циркулярну економіку: біоекономіку. Біоекономіка залежить від ресурсів біомаси, наприклад, від рослин, біовідходів та інших матеріалів на біологічній основі як джерел сировини майбутнього та сучасних біотехнологій.

Концепція біоекономіки історично випробувана та перевірена, оскільки люди виживали протягом тисяч років, використовуючи те, що природа могла запропонувати на полях, у лісах та у воді. Проте біоекономіка – це не відображення «старих добрих часів». Йдеться про радикальне переосмислення: свіжий погляд на інструментарій природи та різноманітність відновлюваної сировини, їх стійке вирощування, а також економічне та творче використання за допомогою сучасних досліджень та технологій.

Багато країн зараз прийняли стратегії біоекономіки. Енергопостачання дедалі більше надходить із регенеративних чи відновлюваних джерел. У сільському господарстві вирощуються стійкі та водночас продуктивні сорти рослин; промисловість замінила велику кількість продуктів, раніше виготовлених із нафти, продуктами на біологічній основі та вивчає подальші альтернативи. На додаток до біоенергетики та хімікатів з рослин – наприклад, пластикового поліетиленфураноату, з якого роблять пляшки – вже є армовані натуральними волокнами частини тіла, шини на основі кульбаб, органічні дюбелі з рицинової олії, газ з водоростей, біодизель та мастильні матеріали з відновлюваної сировини. Цикл закривається, коли ці продукти повністю підлягають переробці.

Крім того, сталий розвиток та охорона навколишнього середовища стають все більш важливими – на підприємствах, в компаніях, населенні, політиці, освіті

та дослідженнях. Біоекономіка спрямована на перетворення сировинної бази з копалин на біогенну сировину.

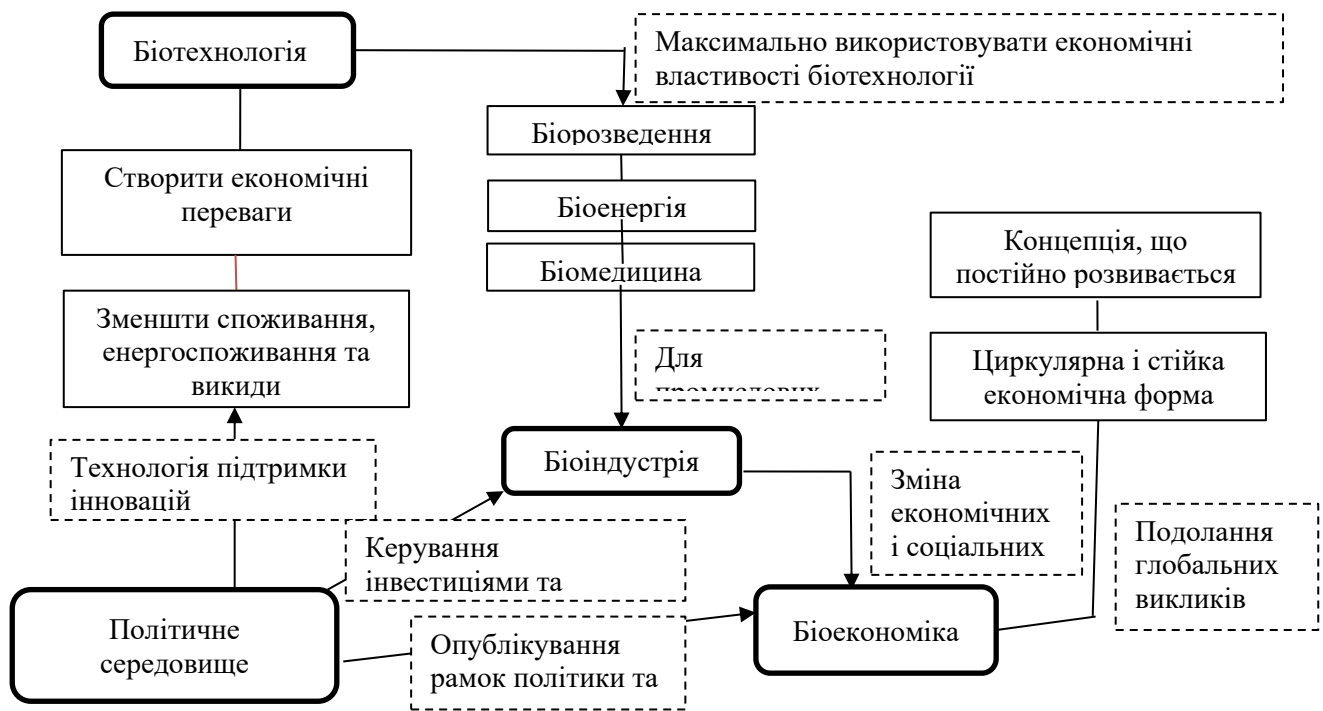
У післявоєнний період біоекономіка має стати пріоритетом для підтримки економічного відновлення України, оскільки стійка біоекономіка повертає ресурси в реальний сектор, створює робочі місця, сприяє підвищенню рівня екологічності виробництва і споживання та дозволяє оптимально використовувати обмежені ресурси на безвідходній циркулярній основі. Враховуючи природно-ресурсний та інноваційний потенціал України розвиток біоекономіки є найбільш перспективним у сфері харчових, промислових технологій, технологій сільського, лісового, водного господарства, екологічних технологій, біоенергетики, зеленої енергетики, біомедицини та біофармацевтики [2].

Шлях від біотехнології до біоекономіки є результатом співпраці між впровадженням наукових та технологічних інновацій й економічних та соціальних потреб. Модель розвитку біоекономіки також визначається проривами та застосуванням наук про життя та біотехнології, а також цілями політики різних країн та регіонів у всьому світі щодо біопродуктів, циркулярної економіки та сталого розвитку.

Розвиток біоекономіки сприяв стратегічній заміні викопної енергії. Водночас біоекономіка відіграє фундаментальну роль та має далекосяжний вплив на скорочення викидів, вуглецевий нейтралітет, забезпечення продовольчої безпеки та харчової безпеки, покращення рівня здоров'я та, зрештою, сприяння сталому розвитку глобальної економіки та суспільства. Зіткнувшись з історичною можливістю, яку приніс новий виток науково-технічної революції та промислової трансформації, біотехнологія поступово стала ключовою загальною технологією разом з інформаційними технологіями. Зокрема, в епоху після пандемії COVID-19 конкуренція навколо біотехнологій та біоекономіки стане більш інтенсивною між країнами; таким чином, останнім часом висувуються оновлені стратегії та вищі цілі захоплення лідуючої позиції біоекономіки. «Біоекономіка» не тільки збагачує свою форму як економічна діяльність, але й розвивається як міждисциплінарна концепція. Настав час прискорити розповсюдження та трансфер біотехнології, тісно поєднати промисловий ланцюжок «біотехнологія – біоіндустрія - біоекономіка» з інноваційним ланцюгом та реалізувати органічний зв'язок і одночасний розвиток від практики до теорії (рис. 1).

У глобальному масштабі біотехнології та біовиробництво відіграють важливу роль у покращенні добробуту та стійкості нашої планети – досягненні кліматичних та енергетичних цілей, забезпечені продовольчої безпеки та покращенні загального здоров'я людей та тварин.

Біоекономіка як вектор інклюзивного економічного розвитку формує людський капітал.



**Рис. 1. Блок-схема розвитку майбутньої біоекономіки**

Джерело: складено на основі [3]

Отже, біоекономіка сприяє сталому розвитку глобальної економіки та суспільства завдяки захисту та ефективному використанню ресурсів на основі біотехнологій, розвитку нових форм економічної діяльності, що зумовлює створення нових робочих місць, забезпечення зайнятості, зростання доданої вартості.

Список використаних джерел:

1. Agricultural Biotechnology for Developing Countries: Results of an Electronic Forum. FAO: official website. URL: <http://www.fao.org/3/Y2729E/Y2729E00.htm>; 2. Олешко А. А., Ольшанська О. В., Будякова О. Ю., Бебко С. В. Напрями розвитку біоекономіки в перспективі післявоєнного відновлення України. Проблеми інноваційно-інвестиційного розвитку. Серія «Економіка та менеджмент». 2022. № 28. С. 18-28. DOI: 10.33813/2224-1213.28.2022.2; 3. Xun Wei, X., Luo, J., Pu, A., Liu, Q., Zhang, I., Wu, S., Long, Y., Leng, Y., Dong, Z., Wan, X. (2022). From Biotechnology to Bioeconomy: A Review of Development Dynamics and Pathways Sustainability 2022, 14(16), 10413. URL: <https://www.mdpi.com/2071-1050/14/16/10413>



**Бурдаш У.Є.**

**ВСП «Бережанський фаховий коледж НУБіП України», Україна**

### **Людський потенціал та його значення у соціально-економічному розвитку країни**

Значення людського потенціалу полягає в тому, що він є основою для соціального, економічного та культурного розвитку суспільства. Використання людського потенціалу в бізнесі та економіці може сприяти створенню розумного ринку праці, збільшенню продуктивності, зниженню безробіття та підвищенню життєвого рівня. Людський потенціал є цінним ресурсом, який має потужний вплив на розвиток суспільства та досягнення успіху у всіх сферах життя.

Соціально-економічне значення людського потенціалу відображає важливість і вплив людських ресурсів на суспільство та економіку. Це означає визнання того, що люди є найціннішим ресурсом для розвитку країни. Відповідно до цього підходу, розвиток людського потенціалу означає не тільки збільшення виробничих знань і навичок, але й підтримку здоров'я, освіти, доступу до справедливого працевлаштування, рівних можливостей для всіх громадян тощо.

Соціально-економічне значення людського потенціалу включає: 1. Економічний розвиток: зростання рівня освіти і навичок, сприяє підвищенню продуктивності праці та інноваційній активності, що в свою чергу забезпечує економічне зростання країни. 2. Суспільне благополуччя: розвиток людського потенціалу сприяє зміцненню соціальної справедливості та зниженню нерівності, що позитивно впливає на якість життя громадян. 3. Інновації та конкурентоспроможність: людський потенціал є джерелом для створення та впровадження нових ідей, технологій та здібностей. 4. Стійкий розвиток: розвиток людського потенціалу пов'язаний з постійною дією на збереження навколишнього середовища та раціональним використанням ресурсів для забезпечення сталого розвитку.

Отже, соціально-економічне значення людського потенціалу полягає в тому, що розвиток цього потенціалу сприяє покращенню якості життя людей, зміцненню економіки та створенню стійкого суспільства.

Список використаних джерел:

1. Бортнік С. М. Активізація людського потенціалу в умовах глобалізації економіки // Економічний форум. /2012. № 3 С. 453–458; 2. Козарезенко Л. В. Державне регулювання розвитку людського потенціалу в контексті політики підвищення якості життя населення // Економіка розвитку. 2014. № 1 (69), С. 55–63; 3. Шахно А. Ю. Закономірності розвитку людського капіталу в умовах глобалізації. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Сер. Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2018. № 20 (3). С. 139–143.

**Величко К.Ю., канд. екон. наук, доцент**  
**Короїд А.О, здобувач вищої освіти ступеня бакалавр**  
**Державний біотехнологічний університет, Україна**

### **Вплив війни на міжнародну інвестиційну привабливість національних підприємств**

Для динамічного розвитку та реалізації стратегічних цілей підприємствам часто потрібні додаткові фінансові ресурси, які можна отримати шляхом залучення міжнародного інвестування. Інвестиції дозволяють залучати кошти для фінансування нових проектів, розширення виробництва, впровадження інновацій, освоєння нових ринків та забезпечення стабільної діяльності. Залучення інвестицій потребує формування міжнародної інвестиційної привабливості підприємства. Саме міжнародна інвестиційна привабливість як сукупність характеристик його фінансово-господарської та управлінської діяльності підприємств, впливає на можливості залучення інвестиційних ресурсів.

Найчастіше у наукових джерелах міжнародну інвестиційну діяльність підприємства оцінюють як інтегральну характеристику його внутрішнього та зовнішнього середовища [1, С.79-87]. Внутрішні фактори, такі як: фінансовий стан підприємства, людський капітал, технічна оснащеність, ринкова позиція підприємства та ін. вивчаються інвесторами та впливають на їх рішення щодо інвестування. Проте, сьогодні на перший план вийшли фактори зовнішнього середовища, головним з яких є війна в Україні. І це найкритичніший фактор, який призводить до загострення політичної та економічної нестабільності, що збільшує бізнес-ризик потенційних інвесторів. У наукових джерелах інвестиційна привабливість трактують через її рівні: макроекономічний; мезоекономічний. мікроекономічний [2]. Всі рівні інвестиційної привабливості взаємозалежні. Підприємство не може досягти високого рівня інвестиційної привабливості, якщо галузь, в якій воно працює, має низький рівень привабливості, або якщо країна в цілому має низький рейтинг інвестиційної привабливості. Таким чином, рівень інвестиційної привабливості підприємства напряму залежить від таких компонентів (рівнів), як країна, галузь та регіон. (рис.1).

Війна призводить до порушення логістичних зв'язків, пошкодження інфраструктурних об'єктів, що поглиблює фінансові труднощі підприємства. Воєнні дії призводять до втрати доступу до міжнародних ринків, зокрема експортних, зменшують можливості для виходу на нові ринки через обмеження торговельних відносин.

Згідно з аналізом Європейської Бізнес Асоціації та Gradus Research, індекс інвестиційної привабливості України за 2023 рік майже не зазнав змін у порівнянні з попереднім роком, залишившись на рівні 2.44 балів із можливих 5 [3]. Проте, це не є «заспокійливим» фактом щодо стабілізації міжнародної інвестиційної привабливості підприємств. Це вказує на стабільність показника, але залишає питання щодо потенційних чинників, які можуть вплинути на

подальшу динаміку інвестиційного клімату в Україні Політична стабільність та прогнозованість в державі є для інвесторів в таких умовах, найбільш важливою.



**Рис.1. Взаємозв'язок рівнів міжнародної інвестиційної привабливості**  
(складено на основі [2])

Урядом України за допомогою іноземних партнерів з метою збереження національного економічного потенціалу вдалося здійснити релокацію підприємств до західних областей України. За статистичними даними більша частка релокованих підприємств перемістилася до Львівської області (199), Закарпатської (120), Чернівецької (78), Івано-Франківської (70) [4]. Ці підприємства знаходяться на відносно безпечній території та можуть боротися за інвестиції на міжнародному ринку. В таких умовах підприємство демонструє стабільне та ефективне управління під час війни, це може збільшити його привабливість для інвесторів. Крім того, підприємства можуть знайти нові ринкові можливості через перепрофілювання або зміни в умовах попиту під час війни, що може зробити їх більш привабливими для інвесторів. В свою чергу, інвестори можуть побачити потенціал у підприємствах, які можуть забезпечити відновлення та відшкодування збитків, спричинених війною та налагодити роботу, тобто проявити стійкість до загроз та ризиків.

Питання інвестиційної привабливості знаходиться у полі зору уряду. Так, з метою залучення іноземних інвесторів до української економіки та підвищення міжнародної інвестиційної привабливості національних підприємств і проектів, було розроблено та впроваджено електронну платформу під назвою «Advantage Ukraine»[5]. Ця платформа призначена для надання інвесторам доступу до інформації про потенційні можливості для інвестування в Україні, сприяючи створенню сприятливого середовища для іноземних інвестицій та розвитку національної економіки. Також внесено зміни до Закону України «Про фінансові механізми стимулювання експортної діяльності», що включає тепер можливість надання Експортно-кредитним агентством (ЕКА) послуг щодо страхування інвестицій, які здійснюються на території України, у межах статутного капіталу ЕКА [6].

Крім цього, на національному рівні існують інвестиційні стимули, орієнтовані на декілька напрямків. Наприклад, уряд надає підтримку великим інвестиційним проектам для залучення в економіку України стратегічних інвесторів, а також сприяє розвитку індустріальних парків.

Однак, продовження війни становить найбільший ризик для міжнародної інвестиційної привабливості національних підприємств. Це формує нові виклики для національної економіки та вимагатиме розробки та впровадження нових механізмів для збереження та залучення іноземних інвестицій.

Список використаних джерел:

1. Тридід О.М., Орехова К.В. Методичний підхід до оцінювання інвестиційної привабливості підприємства. Наука й економіка. 2009. № 3(15). С. 79-87;
2. Ястремська О.М. Стратегічне управління інвестиційною діяльністю підприємства: Навч. посібник. Х. : Вид. ХНЕУ, 2006. 191с.;
3. Кількість CEO, які вважають вигідними інвестиції в Україну зростає майже вдвічі з 2022 року. URL: <https://eba.com.ua/kilkist-seo-yaki-vvazhayut-vygidnuyu-investytsiyi-v-ukrayinu-zroslo-majzhe-vdvichi-z-2022-roku/>;
4. Релокація бізнесу через війну: які регіони для цього найбільш затребувані. URL: <https://www.unian.ua/economics/other/relokaciya-biznesu-cherez-viynu-yaki-regioni-dlya-cogo-naubilsh-zatrebuvani-12433224.html>;
5. Advantage Ukraine. URL: <https://advantageukraine.com/ua/>;
6. Закон України «Про фінансові механізми стимулювання експортної діяльності. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1792-19#Text>.

**Воронюк Є. В., викладач  
Харківський національний економічний університет  
імені Семена Кузнеця, Україна**

### **Епістемічна відповідальність при організації та забезпеченні економічної безпеки підприємницької діяльності**

В контексті сучасної епістемології поняття епістемічної відповідальності розглядають з погляду відповідальності, яка настає в процесі напрацювання, використання та розповсюдження знань. Філософ Л. Загзебські розвинула поняття епістемічної відповідальності зобов'язанням опікуватись якістю переконань особистості, а також впливу особистих дій на суспільство в контексті знань та інформації [1].

В сучасному світі знання та інформація одночасно постають важливими ресурсами та інструментами, при чому за рівнем своєї важливості вони відповідають виробничим, фінансовим та іншим ресурсам підприємства.

Суб'єкти підприємницької діяльності використовують різні інструменти і методи організації та забезпечення економічної безпеки. До них відносяться організаційні, управлінські, адміністративні та інші, кожен з яких пов'язан із

необхідністю володіння спеціалізованими знаннями та оперуванням інформацією.

Сучасність, наповнена «фейковою інформацією» у вигляді «фейкових новин», «підроблених бізнес даних» та іншої неправдивої або імітаційної інформації, що з розвитком інтернет технологій, зокрема штучного інтелекту, вимагає від суб'єктів підприємницької діяльності приділяти більше уваги інформації яку вони поширюють та інформації яку вони дозволяють поширювати про себе, особливо в умовах розвитку глобальної цифрової економіки.

Становлення «Індустрії 4.0» та перехід до «Індустрії 5.0» базується на використанні «проривних» технологій штучного інтелекту, які поступово розповсюджуються на всі бізнес-процеси підприємств, що з одного боку провокує безробіття (яке прикривається формулюваннями подібними «нестачі робочої сили», «нестачі кваліфікованих людських ресурсів»), проте з іншого боку підвищує прозорість здійснення підприємницької діяльності. Компанія IBM в своєму звіті зазначила, що саме нестача робочої сили є основною проблемою 25% компаній, що провокує їх на впровадження систем штучного інтелекту для оптимізації роботи [2]. За даними Міжнародної організації праці рівень безробіття у світі у 2022 році досяг 5,8% [3].

Епістемічна відповідальність це відповідальність індивіда. В процесі забезпечення економічної безпеки це вже відповідальність професіонала, який здійснює роботу із інформаційними ресурсами, так, інформація набуває епістемічної цінності, оскільки розширює інтелектуальний потенціал як її продуцента так і реципієнта, а відповідно виникає епістемічна відповідальність за поширення та використання відповідного ресурсу.

Додатково епістемічна відповідальність при забезпеченні економічної безпеки підприємницької діяльності простежується в контексті отримання валідного безпекового знання. Цей аспект є похідним від попереднього, оскільки епістемічна відповідальність за формування знань та інформації провокує утворення валідного наукового та практичного інформаційного простору.

В процесі організації та забезпеченні економічної безпеки підприємницької діяльності епістемічна відповідальність полягає в наступних взаємопов'язаних аспектах:

1. Суб'єкти підприємницької діяльності активно та систематично збирають і обробляють інформацію щодо економічних змін, конкуренції, змінах в законодавстві та інших чинників, які впливають або можуть вплинути на їх економічну безпеку. В даному випадку епістемічна відповідальність полягає в прагненні використання достовірної інформації.

2. Прийняття рішень суб'єктами підприємницької діяльності має бути адекватним та обґрунтованим, що наповнює епістемічну відповідальність зобов'язанням вірно інтерпертувати дані та бути готовим до перегляду прийнятих рішень за умови появи нової інформації.

3. В умовах швидких змін зовнішнього середовища підприємство має володіти механізмами адаптації до нових умов, що можливо за умови постійного оновлення існуючих знань, зокрема в сфері забезпечення економічної безпеки.

4. Забезпечення і підтримка транспарентності обумовлює не тільки необхідність відкривати інформацію щодо своєї діяльності для зацікавлених сторін, але і формує епістемічну відповідальність за наслідки поширення інформації.

Таким чином, можна говорити про необхідність укорення епістемічних засад у соціумі, наслідком чого постане комплексне та загальне впорядкування знань, практичного інтересу, особистісних пріоритетів при прийнятті рішень в процесі організації та забезпечення економічної безпеки підприємницької діяльності.

Список використаних джерел:

1. Zagzebski Linda Trinkaus. Epistemic Values: Collected Papers in Epistemology. Oxford University Press, USA, 2020; 2. 24 Top AI Statistics And Trends In 2024. URL: <https://www.forbes.com/advisor/business/ai-statistics/>; 3. Assessing the Current State of the Global Labour Market Implications for Achieving the Global Goals. International Labour Organization. URL: <https://ilostat.ilo.org/assessing-the-current-state-of-the-global-labour-market-implications-for-achieving-the-global-goals>.

**Герасименко А.В., здобувачка вищої освіти ступеня доктора філософії\***  
**Державний біотехнологічний університет, Україна**

### **Основні шляхи вдосконалення розвитку соціально-економічних чинників мотивації праці у суб'єктах аграрного бізнесу**

Стратегія максимізації результатів діяльності сільськогосподарського підприємства базується на вирішенні ряду тактичних завдань, серед яких:

1. Визначення рівня оплати праці працівників. Важливо знати, як оплата праці впливає на мотивацію персоналу та їхню продуктивність.

2. Залучення персоналу до управлінських питань. Відкрита комунікація та спільне вирішення організаційних питань може підвищити ефективність роботи та стимулювати зацікавленість персоналу у результаті.

3. Вплив інновацій та цифрової трансформації. Впровадження новітніх технологій та інновацій може оптимізувати процеси виробництва та мотивувати персонал до досягнення нових цілей.

4. Зв'язок між витратами на оплату праці та фінансовими результатами. Дослідження відношення рівня витрат на оплату праці до загального фінансового фонду підприємства дозволить зрозуміти, як ефективно розподіляти ресурси та підвищити ефективність.

Кожен з цих пунктів підкреслює важливість соціально-економічних чинників у мотивації працівників. Умови невизначеності, спричинені пандемією та конфліктами, роблять економічну свободу, фінансову незалежність та

---

\* Науковий керівник – Л.О. Ломовських, доктор екон. наук, професор.

соціальний захист надзвичайно важливими для працівників.

Практику управління продуктивністю праці робітників сільськогосподарського сектору досліджують Ломовських Л.О., Ульяновченко О.В., Олійник Т.І., Єфремова Н.О., Пономарьова М.С., Шелудько Л.В. тощо[1-6]. Мотивація та її чинники є важливими елементами системи управління результативністю господарюючого суб'єкта. Вони дозволяють застосовувати інструменти, що безпосередньо впливають на продуктивність праці персоналу. За функціональним підходом, мотиваційні чинники є практичним втіленням мотивації як соціально-економічного явища. Вони спонукають працівника до дії, але одночасно наголошують на взаємозв'язку між якістю праці та особистою вигодою працівника [4,5].

Мотиваційні чинники можуть бути різноманітними, наприклад, матеріальні стимули (заробітна плата, бонуси, премії), нематеріальні чинники (визнання, похвала, можливість кар'єрного зростання, інтересна робота тощо). Важливо підкреслити, що ефективність мотивації залежить від того, наскільки ці чинники відповідають потребам та очікуванням конкретного працівника. Також важливо враховувати, що успішна мотивація залежить від того, наскільки чітко співпадають цілі організації з цілями працівників.

Умови посткарантинної кризи та воєнного стану в Україні можуть суттєво вплинути на механізм соціально-економічної мотивації працівників у сфері сільського господарства. У таких умовах працівники можуть акцентувати увагу на забезпеченні основних матеріальних потреб, таких як стабільність заробітної плати та соціальний захист, вкрай важливих у нестабільних та непередбачуваних умовах. Це може призвести до зниження пріоритету аспектів професійного розвитку, самовдосконалення та можливостей кар'єрного зростання серед працівників. Виходячи з цього, стратегія формування механізму мотивації в умовах кризи та воєнного стану може включати такі аспекти:

1. Стабільність заробітної плати та соціальний захист. Забезпечення стабільності доходу та соціального захисту працівників має бути пріоритетом для підприємств [7,8].

2. Підвищення безпеки та здоров'я працівників. Забезпечення необхідних умов праці та заходів безпеки, особливо у зоні військових дій, може відігравати важливу роль у мотивації працівників.

3. Стимулювання та підтримка емоційного стану працівників. Підтримка психологічного клімату на робочому місці та надання підтримки працівникам у складних життєвих ситуаціях може бути важливим елементом мотивації.

4. Гнучкість та адаптивність. Забезпечення гнучкості політики підприємства щодо безпеки та підтримки робітників, а також можливостей адаптації до змін у ситуації може допомогти працівникам ефективніше працювати в умовах кризи та невизначеності.

Важливо, щоб механізм мотивації був адаптований до конкретних умов і потреб працівників у даній ситуації. В умовах посткарантинної кризи та воєнного стану в Україні, механізм соціально-економічної мотивації працівників сфери сільського господарства набуває особливої важливості. Зміни в

економічному та соціальному середовищі вимагають перегляду стратегій управління персоналом та мотиваційних підходів [9,10].

У зв'язку з тиском регуляторної політики, сільськогосподарські підприємства можуть бути змушені переглядати свою стратегію соціально-економічної мотивації персоналу. Наприклад, підвищенням заробітної плати або наданням додаткових соціальних гарантій для компенсації втрат в умовах кризи. Проте, важливо зберігати баланс між фінансовою стабільністю працівників та здатністю підприємств до утримання фінансового балансу.

Окрім того, оптимізація державного управління сільськогосподарським сектором може включати в себе спрощення адміністративних процедур, підтримку виробництва та доступ до ресурсів, що сприятиме зміцненню мотивації персоналу на рівні підприємств [11].

Усі ці заходи спрямовані на забезпечення стабільності та ефективності діяльності сільськогосподарських підприємств в умовах складного економічного та соціального контексту.

Список використаних джерел:

1. Ломовських Л. О. Підвищення мотивації праці на основі покращення економічного, соціального та соціально-психологічного стану в трудових колективах // Проблеми економіки агропромислового комплексу і формування його кадрового потенціалу: Кол. монографія. – 2000. – №. 2. – С. 683-684; 2. Ulianchenko O. V. et al. Motivation management as the key factor of financial and economic growth of small agribusiness enterprises .Financial and credit activity problems of theory and practice. 2019. Т. 4. №. 31. С. 239-248; 3. Олійник Т.І. Формування й ефективне використання трудового потенціалу сільськогосподарських підприємств: монографія. В.В. Докучаєва. 2008. Т. 336. – С. 3.; 4. Шелудько Л.В. Формування механізму мотивації та матеріального стимулювання праці в сільськогосподарських підприємствах : дис. – спец. 08.00.04/ЛВ Шелудько.–Харків, 2008.–21 с.; 5. Ломовських Л.О. Мотивація праці в сільськогосподарських підприємствах: дис. канд. екон. наук: 08.07.02 / Ломовських Людмила Олександрівна. – Х., 2002. – 303 с.; 6. Пономарьова М.С. Матеріальне стимулювання праці в економічному механізмі розвитку сільськогосподарських підприємств : автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.04; Харк. нац. аграр. ун-т ім. В.В. Докучаєва. Харків, 2011. 20 с.; 7. Ponomarova M., Lomovskykh O. Chip L., Krivosheya E., Lisova (2021) Management and organizational and economic conditions of strengthening the marketing activity of the enterprise and maintaining efficient agro business //Financial and credit activities: problems of theory and practice. – №. 2. – С. 37.; 8. Артеменко А.К., Антощенкова В.В., Пономарьова М.С. Мотивація та стимулювання праці в ефективному управлінні та інноваційній діяльності підприємства. Вісник ХНАУ ім. В.В. Докучаєва. Серія «Економічні науки». 2020. № 1.; 9. Рябуха М.С., Савченко В.Д. Система стимулювання і мотивація праці в менеджменті організацій. Вісник ХНАУ. 2009. № 14.; 10. Бабич М.М., Загребеленко Ю.Ю. Продуктивність праці в сільському господарстві як фактор забезпечення продовольчої безпеки. Агросвіт. 2016. № 13—14. С. 24—29.; 11. Герасименко А.В. Сутність соціально-економічних чинників мотивації праці сільськогосподарських



працівників. *Економіка та держава*. 2022. № 5. С. 126–130. DOI: [10.32702/2306-6806.2022.5.126](https://doi.org/10.32702/2306-6806.2022.5.126)

**Жуковська В.М., д-р екон. наук, професор**  
**Загорівський М.А., здобувач вищої освіти ступеня бакалавр**  
**Державний торговельно-економічний університет, Україна**

### **Підходи до стимулювання персоналу: теорія та досвід компаній**

Впровадження різноманітних підходів до стимулювання персоналу, є критично важливим для успішної діяльності підприємств у сучасному бізнес-середовищі. У зв'язку зі зростанням конкуренції між компаніями за талановитими співробітниками стає важливим розуміння, як ефективно мотивувати та стимулювати персонал для залучення найкращих кадрів. Сучасні працівники висувають нові вимоги щодо свого робочого середовища та стимулюючих факторів. Розуміння цих вимог допомагає компаніям пристосовувати свої підходи до стимулювання персоналу. [1, 2]

Швидкий розвиток технологій змінює вимоги до робочого процесу та навичок працівників. В даному контексті важливо підібрати правильний інструментарій оцінки працівників з урахуванням мотиваційних заохочень у програмах стимулювання чи розвитку працівників в компанії (табл.1). Це сприятиме адаптації персоналу, сприяти підвищенню продуктивності праці. Використання різних методів стимулювання та оцінки персоналу можливе за умови наявності кваліфікованих фахівців у кадровій службі, які активно працюють над розвитком цього напрямку. Менеджери з персоналу забезпечують методичну підтримку, вирішують організаційні питання, готують документацію та надають консультації керівництву та співробітникам. Система оцінювання працівника повинна відповідати його індивідуальному плану розвитку та загальній стратегії підприємства, забезпечуючи безперервний розвиток особистих та професійних навичок працівників [1, с.115-118].

В Україні найбільш жаданий стимул мотивації залишається фінансове заохочення, що в свою чергу включає надбавки до тарифних ставок і посадових окладів, система преміювання, програми участі персоналу в прибутку підприємства тощо. Премія є стимулом та показником якісного виконання роботи особистості, що відповідає інтересам підприємства [1].

Міжнародні компанії приділяють велику увагу питанню мотивації. Справжнім талантам надається можливість професійного та кар'єрного розвитку, максимально розкривати свій потенціал та отримувати гідну винагороду. Наприклад, такі компанії, як Google, Facebook виокремлюють наступні мотиваційні заходи: три разове харчування, меню яке щотижня оновлюється, відвідування фітнес-центрів, надання послуг перукаря чи стиліста, перебування на роботі з домашніми тваринами. Персонал є золотим запасом компаній. Компанія Google для своїх співробітників надає безкоштовні автомобілі, а також їх обслуговування, натомість Facebook обрали більш екологічний шлях та надали своїм працівникам велосипеди, що добре впливає на

здоров'я та покращує фізичний стан [3,4].

Таблиця 1

**Стимули для підвищення продуктивності праці в компанії**

№з\п	Група стимулів	Характеристика
1.	Фінансові бонуси	надання премій, бонусів за досягнення цілей, за високу продуктивність, складність завдань тощо.
2.	Професійний розвиток	забезпечення можливостей для навчання, професійного розвитку та підвищення кваліфікації
3.	Гнучкий графік роботи	введення гнучкого графіка роботи або можливості віддаленої роботи для забезпечення балансу між роботою та особистим життям
4.	Кар'єрні можливості	пропозиція кар'єрного росту, зміна посади або переведення на вищу посаду на основі результатів роботи
5.	Соціальні заохочення	медичне страхування, пенсійні програми, відпустки
6.	Робоче середовище	комфортні умови роботи, сучасне обладнання, зручне робоче місце, атмосфера в колективі. оптимізація навантаження для підтримки високої продуктивності та забезпечення здоров'я працівників
7.	Участь у прийнятті рішень	залучення працівників до процесу прийняття стратегічних рішень та врахування їхніх пропозицій та ідей
8.	Визнання досягнень працівників	публічне визнання успіхів, нагородження, словесна похвала від керівництва та колег

Джерело: узагальнено на основі досліджень [1-4].

Отже, в системі менеджменту персоналу доцільно вибудовувати власну систему стимулів, що вбазується на цінностях компанії та різноманітних методах мотивації. Формуючи програму мотивації персоналу, слід враховувати можливості комбінування методів їх реалізації, підтримувати прагнення та потреби працівників. Крім того, для трудової діяльності важливим є визнання успіхів працівника в роботі, довіра зі сторони роботодавців.

Список використаних джерел:

1. Жуковська В. М. Соціальний розвиток організації: потенціал, управління, інновації : монографія. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2018. 352 с.; 2. How To Create a Talent Management Strategy in 2024. URL: <https://www.aihr.com/blog/talent-management-strategy/>; 3. Majumder S. Employee Motivation: The Google Way. URL: <https://www.linkedin.com/pulse/employee-motivation-google-way-sampurna-majumder/>; 4. Mayer K. Facebook raised the bar on employee benefits. Now it's hoping to start a workplace revolution. – URL: <https://www.benefitnews.com/news/facebook-boosts-employee-benefits-hopes-to-start-revolution>.

**Ланченко Є. О., д-р екон. наук, доцент**

**Кривошея А. Ю., Губенок А. Г., здобувачі вищої освіти ступеня магістра\*  
Національний університет біоресурсів і природокористування України,  
Україна**

### **Формування й використання людських ресурсів у сільській місцевості**

Стан формування й використання людських ресурсів у сільському господарстві України потребує перманентного дослідження, оскільки в галузі простежуються високий рівень неформальної зайнятості населення, велика плинність кадрів і поступове скорочення персоналу в підприємствах. Історично вже склалося, що в останні десятиріччя в сільській місцевості України стабільно проживає близько третини населення держави. Априорі більшій частині сільського населення притаманна зайнятість в сільськогосподарських підприємствах, а також у своїх домогосподарствах, що направлено на часткову чи повну продовольчу забезпеченість своїх сімей, а також на продаж надлишків виробленої продукції на традиційних продовольчих ринках.

Крім того, у період воєнного стану простежуються та очікуваного поствоєнного періоду прогнозуються зміни кон'юнктури на ринку праці, зокрема в аграрному секторі економіки України як основного роботодавця для сільського населення через вимушену міграцію населення й військову мобілізацію чоловіків до Сил оборони України, порушення логістичних механізмів руху агропродовольчої продукції на експорт за кордон, неспокійну ситуацію в прикордонних областях тощо. Тому в сільській місцевості, зокрема в аграрному секторі економіки мають місце ризики у веденні формального бізнесу через постійні зміни в демографічних процесах, кон'юнктурі на внутрішньому й зовнішньому споживчих аграрних ринках тощо.

Демографічні зміни, пов'язані з переміщенням переважно населення зі східних і південних областей в інші області держави та за кордон, нині вимагають обґрунтованих наближених розрахунків наявного економічно активного населення, стану зайнятості у важливій з точки зору продовольчої безпеки аграрній галузі. Адже офіційних достовірних даних про демографічну ситуацію в державі з початку масштабного вторгнення РФ на територію незалежної України нині бракує. У даному випадку актуальним є проведення ретроспективного аналізу формування людських ресурсів у сільському господарстві, прогнозування динаміки стану зайнятості населення та визначення концептуальних напрямів збільшення кількості робочих місць у формальному секторі аграрної економіки.

Останні десятиріччя абсолютні показники населення держави мали тенденцію до поступового зменшення. Темпи абсолютного зменшення сільського населення, як головного базису формування людських ресурсів в аграрному секторі економіки, перевищують темпи зменшення міського населення та всього населення [1]. Орієнтовно в Україні на початок 2024 р.

---

\* Науковий керівник – Ланченко Є. О., д-р екон. наук, доцент.

проживає близько 11 млн осіб сільського населення, у тому числі традиційна робоча сила – населення віком 15-70 років становить 72,6 % (табл. 1).

Таблиця 1

**Чисельність сільського населення та його економічна активність**

Показник	Рік					2023/ 2015, ±
	2015	2017	2019	2021	2023*	
Сільське населення, тис. осіб	13244,7	13084,6	12832,2	12542,9	10661,5	-2583,2
Частка сільського населення в Україні, %	31,1	31,0	30,7	30,6	30,4	-0,7
Сільське населення у віці 15-70 років, тис. осіб	9315,2	9276,3	9193,8	9026,3	7672,4	-1642,8
У % до всього сільського населення	70,3	70,9	71,6	72,0	72,6	2,3
Економічно активне сільське населення у віці 15-70 років, тис. осіб	5667,5	5602,2	5656,4	5414,9	4602,7	-1064,8
У т. ч. безробітні	533,3	555,1	492,9	579,4	492,5	-40,8
Рівень економічної активності сільського населення, %	60,8	60,4	61,5	60,0	59,7	-1,1
Рівень безробіття сільського населення (МОП), %	9,4	9,9	8,7	10,7	11,1	1,7

\* Розрахункові показники на основі динаміки даних про людські ресурси та впливу воєнного стану в Україні (зменшення становить орієнтовно 15 %).

Складено й розраховано за даними Держстату України [1].

Стабілізувався показник економічної активності сільського населення на рівні близько 60 %, оскільки галузь сільського господарства виробляє продукцію, яка переважно має нееластичний попит з боку населення. Нині склалася ситуація, що в регіонах, де проживає більше сільського населення (західна, північна й центральна частини України), забезпечили у 2022-2023 рр. трансфер і прийом внутрішньо переміщених осіб (ВПО) з південних і східних областей нашої держави, які найбільше постраждали від бойових дій і окупації збройними силами російської федерації. Зважаючи на ці події, які практично не піддаються економічному плануванню, постає потреба спрогнозувати динаміку формування людських ресурсів на селі й перспективні напрями на найближчу перспективу їх ефективного використання в різних галузях економіки.

В умовах економічної нестабільності й демографічної кризи відбувається трансформація ринку праці в сільській місцевості (табл. 2.). Нині в сільському господарстві разом із лісовим і рибним господарствами нині зосереджено найбільше – 37 % зайнятого сільського населення, або майже 1,6 млн осіб. У промисловості працює 12,9 %, торгівлі 11,6, будівництві – 8,5 % зайнятого сільського населення тощо. Враховуючи зменшення населення держави в цілому, яке можна оцінювати орієнтовно в обсязі орієнтовно 6 млн осіб (близько 15 %), очікування завершення російсько-української війни та повернення українських біженців із-за кордону, постає нагальна потреба у створенні близько 0,5 млн формальних робочих місць переважно в аграрному секторі економіки (наймані працівники та/або в статусі фермерських господарств, фізичні особи-

підприємці тощо) й забезпечити ефективне використання надлишкової робочої сили на селі.

Таблиця 2

### Структура зайнятості сільського населення

Показник	Рік					2023/ 2015, ±
	2015	2017	2019	2021	2023*	
Зайняте сільське населення у віці 15-70 років, тис. осіб	5134,2	5047,1	5163,5	4835,5	4110,2	-1024,0
У т. ч., %:						
сільське, лісове й рибне господарство	41,2	41,2	37,3	38,0	36,9	-4,3
промисловість	10,5	10,2	11,7	12,3	12,9	2,4
будівництво	6,4	6,5	7,6	8,0	8,5	2,1
торгівля; ремонт транспортних засобів	9,9	10,5	11,3	11,2	11,6	1,7
Зайняте сільське населення в сільському, лісовому й рибному господарстві, тис. осіб	2115,3	2079,4	1926,0	1837,5	1561,9	-553,4
У т. ч. формальна зайнятість	648,8	710,3	628,3	602,2	511,9	-136,9

\* Розрахункові показники на основі динаміки даних про людські ресурси та впливу воєнного стану в Україні (зменшення становить орієнтовно 15 %).

Складено й розраховано за даними Держстату України [1].

Попередні розрахунки мають стати додатковою інформаційною базою для державних і місцевих органів влади при розробці проєктів програмних документів розвитку аграрного сектору економіки, сільських територій, територіальних громад з метою максимально ефективного використання наявних людських ресурсів на селі, зокрема в трудомістких видах виробництва сільськогосподарської продукції, малих формах агропідприємництва, де вимагається менше капіталовкладень. Адже очікувати великі обсяги інвестування в агробізнес у найближчій перспективі мало підстав.

У сільській місцевості перспективними напрямками збільшення формальної зайнятості сільського населення вбачається в розвитку і всебічній підтримці, насамперед, у малих формах підприємництва зі спеціалізацією на молочному скотарстві, рибництві, плодоовочівництві; підприємствах харчової і переробної промисловості. Саме на агропродовольчу продукцію: м'ясо, молоко, риба, плоди – всередині України простежується дисбаланс у харчовому раціоні пересічного українця.

Список використаних джерел:

1. Статистичні публікації. Вебсторінка Держстату України. URL: <http://ukrstat.gov.ua>.

**Любовий О.М., викладач**

**Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, Україна**

### **Управління кадровим забезпеченням в закладах вищої освіти**

Забезпечення якості вищої освіти — пріоритетне завдання для кожної держави в реаліях неекономічних трансформацій. Перехід до нової економіки зумовлює принципову зміну природи конкуренції на глобальних ринках — тепер ключовим ресурсом розвитку стає людський капітал, який є драйвером інноваційних змін та визначає потенційну адаптивність соціально-економічних систем до загроз мінливого зовнішнього середовища. Забезпечити ринок праці висококваліфікованими фахівцями нової формації, готовими до викликів бурхливого сьогодення, мають заклади вищої освіти (ЗВО). Успішна підготовка таких фахівців українськими ЗВО, безумовно, можлива лише на засадах реалізації ними якісного освітнього процесу.

Якість вищої освіти залежить від багатьох факторів, проте особливо важливу роль у її забезпеченні відіграє кадровий аспект.

У зв'язку з тим, що в останні роки спостерігається активна інтеграція України в європейський простір, майже всі галузі на яких ґрунтуються основні сфери діяльності країни, переживають період істотних змін.

Наявність висококваліфікованих кадрів являється ключовою проблемою для всіх сфер діяльності країни. Це також стосується і сфери освіти, так як саме вона готує фахівців для всіх галузей країни. Рівень вищого навчального закладу визначається, в першу чергу, його кадровим потенціалом, який має забезпечувати високий рівень якості освіти[1].

Для закладу вищої освіти підвищення вимог щодо кваліфікації спеціалістів має подвійне значення, так як з одного боку змінюються стандарти оцінки кваліфікації викладачів як представників одного з функціональних секторів країни, а з іншого змінюються вимоги до підготовки кадрів, що являється головною діяльністю викладачів вищих навчальних закладів. Тобто, у кадровому потенціалі закладу вищої освіти виникає потреба не лише підвищувати свою кваліфікацію, а й змінювати свою методику викладати матеріал, для того, щоб готувати спеціалістів відповідно новим стандартам[2].

Розвиток працівників є необхідною умовою для ефективної діяльності кожного закладу вищої освіти. Для професорсько-викладацького складу основними векторами розвитку мають стати професійний (набуття працівниками нових фахових та мовних компетенцій, удосконалення викладацької майстерності), академічний (отримання додаткової формальної освіти, генерація та апробація нових наукових результатів у предметній сфері освітніх компонентів, що викладаються) та особистісний (підсилення soft skills). Для адміністративно-управлінського персоналу пріоритетним є розвиток управлінських компетенцій, що позитивно впливатиме на існуючу у ЗВО систему менеджменту. Для навчально-допоміжного персоналу та

працівників функціональних структурних підрозділів необхідно забезпечити можливості професійного розвитку у сфері їх посадових обов'язків та зон відповідальності. ЗВО має сприяти розвитку усіх груп своїх людських ресурсів, гарантуючи працівникам необхідну консультативну та організаційну підтримку з цих питань. Позитивною стане практика матеріального або морального заохочення працівників за умов виконання ними актуальних для установи маркерів розвитку.

Одним із ключових напрямів кадрової роботи у ЗВО є мотивація. Раціонально сформована мотиваційна політика може стати запорукою збереження та збагачення кадрового потенціалу установи. За умов необхідності забезпечення якості вищої освіти, важливим є заохочення працівників у разі успішного проходження акредитації ОП, до розробки чи реалізації якої вони залучені. Так, наприклад, доречним буде преміювання гаранта та групи розробників освітньої програми, яка за підсумками акредитаційних процедур була визнана «зразковою»[3].

Невід'ємною частиною процесу формування кадрового потенціалу вищих навчальних закладів є постійне підвищення кваліфікації своїх співробітників. Через економічну кризу в країні для закладу вищої освіти стає з кожним роком все складніше стимулювати кадровий потенціал до підвищення свого рівня.

Навчальний заклад часто організує та фінансує курси та семінари для молодих фахівців. Таке навчання так само повинно проводитися професіоналами вищого рівня, особливо докторами наук, академіками і іншими заслуженими діячами науки, тому при наборі персоналу в вищу школу особлива увага приділяється залученню саме таких спеціалістів, адже, якщо в закладі не буде таких кадрів, то виникне потреба в залученні фахівців з зовнішнього середовища, а це потребує додаткових фінансових витрат.

Крім того, саме при наявності висококваліфікованих кадрів можна говорити про високий статус навчального закладу, який підтверджується досягненнями цих вчених в науці через різні премії та почесні звання на державному та міжнародному рівні: премія Президента і Верховної Ради України, Державні премії та премії НАН України в сфері науки і техніки, звання заслужених працівників і молодих вчених та інші.

Формування кадрового потенціалу неможливе без його оцінки.

Якість освіти може характеризуватися різними показниками, серед яких можна виділити основні [4]:

- надання освітньої послуги відповідно до рівня установлених стандартів;
- отримання позитивних результатів на всіх етапах навчання;
- відповідність попиту та пропозиції на ринку освітніх послуг.

Високий рівень даних показників може бути досягнутим лише за наявності відповідного кадрового забезпечення освітнього процесу.

Для оцінки кадрового потенціалу закладу вищої освіти рекомендується, використовуючи ті ж показники, які характеризують діяльність закладу в цілому. Всі напрямки діяльності вищої школи безпосередньо пов'язані з кадрами, які забезпечують цю діяльність, підтримують її на достатньому рівні



і сприяють досягненню нових рівнів розвитку.

Розглянемо основні напрямки діяльності вищого закладу [5]:

- освіта – основна сфера діяльності;
- наука – суміжна сфера діяльності;
- дослідження – допоміжна сфера діяльності;
- фінансово-економічна частина – охоплює усі фінансові розрахунки та операції, які являються необхідними для функціонування закладу;
- міжнародне співробітництво;
- працевлаштування.

Процес оцінки кадрового потенціалу вищої школи досить трудомісткий і відрізняється від оцінки кадрів в організаціях інших сфер діяльності так як функціонування навчального закладу має свою специфіку. Так, діяльність вищих закладів строго регулюється державою і існує необхідність в наявності ліцензії та проходження регулярних акредитацій. Це також відображається на вимогах до формування кадрового складу, які стають більш жорсткими [6].

Отже, можна сказати, що в Україні існує багато ще не вирішених проблем відносно формування кадрового потенціалу закладів вищої освіти. Забезпечення якості вищої освіти — важливе завдання для ЗВО в сучасних реаліях трансформації ринку освітніх послуг. На якість вищої освіти впливає значна кількість чинників, проте особлива роль у її генезисі належить людським ресурсам установи. Якісна освітня програма є результатом ефективної колективної роботи усіх ключових груп працівників закладу: професорсько-викладацького складу, адміністративно-управлінських кадрів, навчально-допоміжного персоналу та працівників функціональних структурних підрозділів.

Список використаних джерел:

1. Ніколаєнко С. М. Якість вищої освіти – запорука конкурентоспроможності українських університетів. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*. 2020. № 2 (2);
2. Луговий В. І. Проблема освітньої якості в стратегії розвитку вищої освіти в Україні. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*. 2020. № 2(2);
3. Про затвердження Положення про акредитацію освітніх програм, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти: Наказ від 11.07.2019 №977 / МОН України;
4. Чернишова Л.І., Тропанець М.В., Гайтанжий В.В. Забезпечення розвитку кадрового потенціалу підприємства. Матеріали IV Міжнародної інтернет-конференції «Актуальні проблеми теорії та практики менеджменту» (м. Одеса, 21-22 травня 2015 р.) Одеса: ОНПУ, 2015. С. 205-208;
5. Яворська А. Особливості зайнятості та відродження трудового потенціалу. *Україна: аспекти праці*. 2014. № 6. С. 46-51;
6. Касіч-Пилипенко Т.М., Дячко Т.А. Кадровий потенціал як ключова складова конкурентної переваги підприємства. *Бізнес-Інформ*. 2011. № 4. С. 147-150.



**Мещеряков В. Є., канд. екон. наук, доцент**  
**Свідерська А. В., здобувач вищої освіти ступеня бакалавр**  
**Державний біотехнологічний університет, Україна**

### **Інноваційні методи удосконалення мотивації**

На сучасному етапі розвитку українські підприємства використовують традиційну систему преміювання та виплат, але її методи втрачають ефективність. Застосування позитивного досвіду зарубіжних компаній та комплексне використання сучасних різноманітних методів мотивації є необхідною вимогою діяльності підприємств.

В умовах постійних змін у бізнес-середовищі бізнес-лідери та організації продовжують боротися із серйозними викликами, такими як інфляція, поява GenAI, геополітичні потрясіння; ефективна мотивація та матеріальне стимулювання персоналу стають ключовими елементами системи управління персоналом.

Мотивація трудової діяльності не може бути дієвою без застосування сучасних форм і методів матеріального стимулювання персоналу. Мотивація праці – це бажання працівника задовольнити свої потреби через трудову діяльність.

Сучасна мотивація трудової діяльності базується на розумінні внутрішніх потреб працівників та застосуванні інноваційних підходів до управління, що дозволяє досягти конкурентних переваг та підвищити продуктивність працівників.

Застосування індивідуального підходу до кожного працівника, врахування його особистих потреб і інтересів, сприятиме підвищенню ефективності функціонування підприємства. Такий підхід забезпечує збереження та приваблювання кваліфікованого персоналу без значних фінансових витрат.

Для ефективного розвитку підприємств рекомендується переглядати підходи до оцінки кандидатів, наголошуючи на їхніх навичках та здатностях, а не лише на попередньому досвіді. Інноваційні підходи до управління мотивацією персоналу, такі як грейдова система, електронні платформи для навчання та тимблдінг, є необхідними для забезпечення сталого розвитку підприємств та залучення талановитого персоналу.

Створення безпечних робочих просторів та заохочення рівності сприяють задоволенню працівників та формуванню позитивного колективу.

Нагороди та бонуси, орієнтовані на своєчасність, швидкість, креативність та інноваційність, можуть ефективно стимулювати працівників та сприяти досягненню бізнес-цілей.

Впровадження нового стратегічного підходу до робочого графіка - чотириденного робочого тижня - сприяє залученню та утриманню талантів, враховуючи популярність гнучких графіків серед працівників і зменшуючи витрати, пов'язані з офісними візитами [1].

Надання повного соціального пакету, включаючи страхування, пенсійне забезпечення та wellness-програми, є ефективним інструментом нематеріальної

мотивації, підвищуючи добробут працівників та сприяючи їхньому фізичному та емоційному розвитку.

Інвестиція у навчання та розвиток навичок стає важливим аспектом корпоративного управління, забезпечуючи працівникам доступ до освітніх ресурсів, конференцій та тренінгів для підвищення кваліфікації та підтримки мети різноманітності та інклюзії.

Роботодавці, такі як Target, Amazon і EY, активно просувають свої освітні програми та бізнес-школи, готуючи талановитих працівників до конкретних навичок, необхідних для подальшого розвитку. Ця стратегія сприяє гнучкості та розвитку персоналу, відкриваючи нові можливості для ефективного використання робочого потенціалу [2].

Зміна у вимогах до навичок грає ключову роль, перебиваючи традиційні бар'єри та спрямовуючи увагу на реальні навички працівників. Прикладом є видалення обов'язкових вимог до вищої освіти в оголошеннях про роботу та надання переваги кваліфікованим талантам.

Для досягнення підвищення фінансового благополуччя працівників організаціям доцільно впроваджувати програми фінансового добробуту, що включають послуги особистого фінансового планування та навчання. Наприклад, надання допомоги в погашенні студентських позик може стати частиною фінансової підтримки роботодавця, використовуючи нові податкові можливості [3].

Врахування таких важливих аспектів, як залучення та утримання талантів, цілісна підтримка працівників та етичне використання даних про персонал, дозволяють компаніям виокремитися як привабливі роботодавці та забезпечують стійкий розвиток та конкурентну перевагу.

Компанії, спрямовані на майбутній успіх, повинні розробляти стратегії майбутньої діяльності, що не лише передбачають використання сучасних тенденцій мотивації, але і своєчасно реагують на нові виклики, забезпечуючи стійкий розвиток та конкурентну перевагу.

Список використаних джерел:

1. Хожайнова В. Чотириденний робочий тиждень: як на нього переходить світ і чи можливо таке в Україні. Suspilne.media. 2021. URL: <https://suspilne.media/146221-cotiridennij-robocij-tizden-ak-na-nogo-perehodit-svit-i-ci-mozливо-take-v-ukraini/>.
2. 9 Trends That Will Shape Workin 2023 and Beyond. URL: <https://hbr.org/2023/01/9-trends-that-will-shape-work-in-2023-and-beyond?autocomplete=true>.
3. Толуб Н. Курси, турбота про ментальне здоров'я та накопичення балів. 2021. URL: <https://thepage.ua/ua/business/socialni-paketi-dlya-spivrobotnikiv-v-ukrayinskih-tazakordonnih-kompaniyah>.
4. Економіка підприємства: магістерський курс. Підручник. Частина I / За ред. професорів Загірняка М.В., Перерви П.Г, Маслак О.І. – Кременчук, 2015. – 736 с.

**Павленко М. М., асистент кафедри глобальної економіки  
Холодна С. І., здобувач вищої освіти ступеня бакалавр  
Національного університету біоресурсів і природокористування України,  
Україна**

**Формування та реалізація економічної політики в умовах змінного міжнародного середовища**

Економічна наука формує теоретичну базу для розроблення економічної політики держави, обґрунтовує моделі прийняття оптимальних господарських рішень, пропонує критерії та механізми узгодження економічних інтересів різних економічних суб'єктів. Тому таким важливим є розуміння сутності економічної політики, її основних напрямів, підходів до формування стратегії і тактики держави в сучасному ринковому господарстві. Дослідження новітніх технологій аналізу економічної політики, способів узгодження взаємосуперечливих цілей політики держави у концепціях, стратегіях, програмах економічного розвитку країни, підходів до оцінювання результативності заходів економічної політики дає змогу розробляти ефективні заходи для розв'язання актуальних проблем економічного розвитку. Науково обґрунтована економічна політика, що враховує та узгоджує інтереси різних груп господарюючих суб'єктів, стає визначальним фактором соціально-економічного прогресу будь-якої країни. Розроблення економічної політики та вибір інструментів підпорядковані загальному принципу, згідно з яким рівень ухвалення рішень має бути достатньо високим, щоб охопити сферу, на яку поширений вплив цієї політики. Рішення стосовно необхідних інструментів економічної політики будуть оптимальними, якщо їх застосування не призводить до виникнення нових або збільшення існуючих зовнішніх ефектів. Сфера, де вплив інструменту або засобу відчутний, визначає рівень, на якому треба приймати рішення про його застосування.

Інструменти економічної політики залежно від рівнів її здійснення об'єднують у три групи: макро-, мезо- та мікроекономічні. Іноді одні й ті самі інструменти одночасно застосовують на всіх рівнях економічної системи. Тому доцільніше систематизувати інструменти економічної політики за сферами впливу на економічний процес або проміжними цілями економічної політики: стабілізаційні інструменти, інструменти зростання, інструменти структурних змін, розподільні інструменти тощо.

Формування та реалізація економічної політики в умовах змінного міжнародного середовища вимагають глибокого розуміння та гнучкості під час адаптації до сучасних умов, звернемо увагу на ключові аспекти цього процесу:

- аналіз міжнародного середовища: перш за все, необхідно вивчати та аналізувати зміни в світовому економічному кліматі, торговельних відносинах, фінансових ринках та інших ключових аспектах, а саме розуміння глобальних тенденцій, які дозволяє країні пристосовувати свою економічну політику до змін в міжнародному оточенні та гнучкість та реагування на кризові явища: це змінне міжнародне середовище, яке часто призводить до кризових ситуацій, що

зумовлює управління економічною політикою бути гнучкою, здатною ефективно реагувати на зміни у світовій економіці.

- міжнародна співпраця: в умовах глобалізації важливо розвивати ефективну співпрацю з іншими країнами та міжнародними організаціями, що зумовлює обмін інформацією, взаємодію в галузі торгівлі та інвестицій а також розробка спільних проекти, які сприяють створенню більш стійких економічних стратегій та розвиток конкурентоспроможності: в змінному міжнародному середовищі важливо акцентувати увагу на підвищенні конкурентоспроможності національної економіки, саме це може включати в себе заходи щодо підтримки інновацій, розвитку освіти та підготовки кадрів, а також політики підтримки експорту.

- управління міжнародними фінансами: збереження фінансової стабільності та управління валютним ринком є ключовими завданнями, адже сучасні країни повинні ефективно використовувати інструменти грошової та фіскальної політики для забезпечення стійкості в умовах міжнародних фінансових змін та сприяння інтеграції в світовий ринок: активна участь в міжнародних економічних угодах та створення сприятливого клімату для іноземних інвестицій сприятиме економічному зростанню та розвитку.

Отже, економічну політику в умовах змінного міжнародного середовища розглядають як концентровану, науково обґрунтовану діяльність держави стосовно цілеспрямованого керування розвитком економічної системи на різних її рівнях. Загальною метою є створення економічної політики, яка буде адаптована до змін у міжнародному середовищі, сприятиме стійкому розвитку та підвищенню добробуту нації в умовах глобальної нестабільності.

#### Список використаних джерел:

1. Вдовенко Н. М., Кукса І. М., Дяченко Т. О., Сірик М. В. Управління інноваційною діяльністю в умовах глобалізації міжнародної економіки та змін в безпекології і поведінці споживачів. Формування ринкових відносин в Україні. 2022. № 2 (249). С. 120–127; 2. Popova O., Koval V., Vdovenko N., Sedikova I., Nesenenko P., Mikhno I. Environmental footprinting of agri-food products traded in the European market. *Frontiers in Environmental Science*. Vol. 10. 2022; 3. Doingbusiness. Рейтинг України з міжнародної торгівлі за 2015-2019 рр. URL: <https://russian.doingbusiness.org/ru/customquery>; 4. Вдовенко Н. М., Наконечна К. В. Особливості структурних змін в економіці України. *Економіка АПК*. 2018. № 9. С. 56–61; 5. Вдовенко Н. М., Коробова Н. М., Шепелєв С. С. Стале використання водних об'єктів для задоволення потреб галузей національної економіки. *Соціально-економічний розвиток регіонів в контексті міжнародної інтеграції*. 2018. № 30 (19). Т. 1. Ч. 2. С. 17–23; 6. Vdovenko N. M., Sokol L. M. Applied basis of fish policy effect to public food providing. *Науковий Вісник Полісся*. 2017. № 1 (9). Ч. 2. С. 202–207; 7. Vdovenko N. M., Korobova N. M. Methods of state regulation of agricultural sector in terms of the orientation of the economy to safety and quality standards. *Wspolnaca Europejska*. 2015. № 3 (3). Vol. 3. С. 68–80.

**Проценко Е.Б., канд. філос. наук, доцент  
Чернігівський інститут імені Героїв Крут ПрАТ «ВНЗ «МАУП»,  
Україна**

### **Доля людства в контексті глобальних викликів**

Сучасні проблеми, що стоять перед людством, сьогодні стають світовими чи глобальними. Вони виходять за межі однієї держави або навіть групи країн, мають комплексний характер, оскільки тісно переплетені, мають загальнолюдську сутність, що робить їх зрозумілими та актуальними для народів усіх країн світу, визначають майбутнє нашої цивілізації. Глобалізм, як відносно нове соціально-політичне та економічне явище, виявляється у тому, що нині всі значні зміни у житті людства стосуються всіх регіонів планети, всієї цивілізації загалом. Поряд із позитивними досягненнями науки і техніки – нові засоби зв'язку, транспорту, виробничих технологій, наукових відкриттів тощо, виникають і нові глобальні проблеми, що загрожують самому існуванню людства і потребують безумовного та своєчасного вирішення планетарного масштабу.

Сьогодні однією з головних глобальних проблем є погіршення якості довкілля. Насамперед це пов'язано із забрудненнями атмосфери, ґрунту, морів та річок відходами життєдіяльності людей. Наслідком цього є несприятливі зміни у тваринному та рослинному світі, що впливають на якість життя людей.

Сучасний світ швидко розвивається і також швидко змінюється. Протягом життя одного покоління серйозно змінюються умови існування людей, і не всі встигають пристосуватися до цих змін. Дедалі більша кількість людей починає «жити одним днем», не замислюючись про умови існування майбутніх поколінь. Провідні країни, виробники промислової продукції постійно збільшують споживання енергії, збіднюючи ресурси планети і забруднюючи відходами виробництва довкілля. При цьому розрив у рівні життя між «багатими» та «бідними» країнами лише зростає, створюючи соціально-політичну напруженість у світі. У такій ситуації країни, що розвиваються, ніколи не зможуть піднятися до рівня розвинених держав, а саме в перших живе сьогодні більшість населення планети.

Проблема лавиноподібного зростання чисельності населення Землі також одна із головних глобальних проблем. На наш погляд слід погодитись з сучасним дослідником А. Голиковим, який розглядає глобальну демографічну проблему в контексті постулатів Т. Мальтуса о законах народонаселення, а також поглядів Римського клубу стосовно демографічної проблеми [1, с. 8–10]. Так, ще кілька століть тому населення планети не перевищувало 1 млрд. осіб, а сьогодні воно наближається до 8 млрд., але ні площа, ні ресурси Землі не збільшуються. Крім того, зростання населення різко відрізняється у регіонах. Найбільш бурхливо цей процес відбувається в Африці та Південній Азії, дещо повільніше в Латинській Америці, і зовсім незначно в Європі та Північній Америці. У недалекому майбутньому очікується виникнення серйозних розбіжностей між переповненими людьми «бідними» країнами та знелюдненими «багатими».

Отже, проблема розумного регулювання зростання населення планети постає як глобальна.

Названі вище дві основні глобальні проблеми сучасності породжують і ряд інших, взаємопов'язаних між собою проблем. Це і локальні збройні конфлікти, що загрожують перерости у світову термоядерну війну, і проблема якості продовольства та питної води, і проблема нерівномірності розвитку країн і народів світу, і питання регулювання міграційних потоків людей та ін. Як показала практика сучасних міжнародних відносин надія на те, що закінчення «холодної війни» та ідеологічної конфронтації забезпечать стабільність та мир на міжнародній арені, не виправдалися. На перший план висунулися політичні та економічні протиріччя між провідними світовими країнами, які продовжили суперництво один з одним у всіх напрямках, а масштаби регіональних конфліктів не стають меншими. Оскільки всі ці проблеми взаємопов'язані, то вони можуть бути вирішені ізольовано один від одного й у досить швидкий термін. Однак саме вирішення або, не вирішення, цих проблем і визначить подальшу долю людства.

Багато хто з провідних сучасних учених вважає, що найближче історичне майбутнє загрожує людству серйозними об'єктивними та суб'єктивними проблемами. Саме внаслідок глобалізації сучасний світ став помітно небезпечнішим, насамперед тому, що людство набуло можливості не лише військового, але й «мирного» самознищення. Людина виступає головним творцем цивілізації та науково-технічного прогресу, але саме людина є найпотужнішим чинником руйнування всього створеного ним. Сьогодні все частіше порушується питання: чи зможе людство не допустити свого самознищення загалом?

Основні напрями людської діяльності у світі не залишають надій на вирішення головних глобальних проблем у найближчі десятиліття. Навпаки, ці проблеми демонструють стійку тенденцію до посилення та розвитку, охоплюючи дедалі більше людей і поширюючись на нові території. Так, сьогодні на планеті екологічно забруднена частина біосфери розширюється з кожним роком, і нинішніх зусиль «зелених» недостатньо, щоб припинити цей процес. Стрімко виснажуються природні ресурси Землі, які є нескінченними. Відомо, що сучасних запасів нафти, газу, вугілля та дерева, за збереження темпів їх видобутку, вистачить у кращому випадку ще на два століття, а потім може настати енергетичний колапс. Зростає і продовольча проблема. За оцінками експертів, попит на продукти харчування до 2030 р. повинен збільшитися більше ніж на 35%, а майже половина населення світу житиме в регіонах із гострим дефіцитом води [2; 3]. Якість основних продуктів сьогодні у всіх країнах має стійку тенденцію до зниження. Людство стикається з елементарною нестачею натуральних продуктів, які все більше замінюються штучними виробами низької якості. Це катастрофічно відбивається на здоров'ї та умовах життєдіяльності більшості людей.

Становище посилюється демографічною проблемою, що розвивається. Зростання населення планети йде в геометричній прогресії, і людство вже наближається до фатальної межі, коли Земля просто не зможе прогодувати і розмістити нові мільярди людей. Раніше чисельне зростання людства

«регулювали» постійні війни та епідемії, але сьогодні «цивілізоване суспільство» не може знайти ефективну заміну цим «регуляторам». Демографічна проблема зростає загрозливо швидко і її вирішення не може бути відкладено на тривалий час. У світовому масштабі виникає протиріччя між матеріальними потребами людей, що постійно зростають, і обмеженими ресурсами нашої планети. Але, на жаль, більшість сучасних політиків і підприємців, значно більшою мірою стурбовані миттєвими вигодами та прибутками, ніж міркуваннями про завтрашній день.

Отже, у сучасному світі, що стрімко змінюється, багато людей, наділених владою і багатством, зайняті вирішенням своїх поточних проблем і не в змозі правильно оцінити характер і масштабність глобальних загроз. Зволікання з вирішенням основних глобальних проблем може призвести до якісної зміни біосфери планети, що виключає існування людства як біологічного виду. Щоб уникнути такого трагічного для нас фіналу, потрібно поглянути на природу, як на єдиний організм, до якого природно включена і сама людина.

Список використаних джерел:

1. Голиков А.П. Глобальна демографічна проблема сучасності: стан та перспективи / А.П. Голиков // Вісник ХНУ ім. В.Н. Каразіна. – 2016. – С. 8–12. ;
2. GLOBAL TRENDS 2030: Alternative Worlds by National Intelligence Council, DECEMBER 10, 2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.atlanticcouncil.org/publications/reports/global-trends-alternativeworlds>;
3. Декларація тисячоліття ООН [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://www.un.org/ru/documents/ decl\\_conv/declarations/summitdecl.shtml](http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/summitdecl.shtml).

**Соколов М.О., д-р екон. наук, професор**  
**Каплун В.М., здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії\***  
**Сумський національний аграрний університет, Україна**

### **Застосування цифрового менеджменту в управлінні персоналом на підприємствах**

В часи цифровізації менеджменту, в умовах дедалі жорсткішої конкуренції за талановитих робітників, безперервного розвитку інформаційних технологій і проникненням цифровізації в різні галузі, управління людськими ресурсами повинно думати про глобальні зміни в цифровому менеджменті. Необхідно дослідити застосування цифрових технологій в управлінні людськими ресурсами для проведення більш всебічного і наукового аналізу людських ресурсів, тому необхідно дослідити застосування інформаційних технологій в управлінні людськими ресурсами. У цьому контексті обговорюється комбіноване застосування цифрових технологій та управління людськими ресурсами, щоб надати певні орієнтири для розвитку управління людськими ресурсами на

---

\* Науковий керівник – М. О. Соколов, д-р екон. наук, професор.



підприємствах.

В даний час все більше і більше галузей впроваджують інформатизовані технології, але цифровізація менеджменту людськими ресурсами не приділяється достатньої уваги. Однак з розвитком сучасної епохи будь-яка сфера та галузь потребують проведення відповідної цифровізації, і управління людськими ресурсами також потребує цього. Зміни в бізнес-моделях можуть бути скориговані на основі результатів аналізу даних. Залучення та утримання спеціалістів в управлінні людськими ресурсами також потребує інновацій в менеджменті.

На традиційному ринку праці роботодавці та працівники відносно обмежені у виборі платформ і каналів пошуку. Роботодавці за допомогою діючих систем мають обмежену кількість інформації про працівників, а працівники обмежені у виборі відповідних вакансій. Однак з розвитком таких технологій, як Інтернет, не тільки роботодавці можуть швидко шукати велику кількість кандидатів на роботу за допомогою різних платформ даних для підбору персоналу, а працівники також можуть шукати відповідні до запитів підприємства і фірми на різних цифрових платформах. Більше того, прозорість даних платформ робить ринок праці більш конкурентним [1].

У минулому стабільність працівників підприємств була відносно непоганою, а лояльність працівників загалом відносно високою. Але на даний час спостерігається висока плинність кадрів, а працівники не впевнені у своєму майбутньому та не завжди задоволені умовами праці. Імідж компанії, як роботодавця, стає все більш важливим. В інформаційну епоху важливим завданням управління людськими ресурсами є те, як використовувати цифровізацію менеджменту для дослідження стабільності працівників та запропонувати відповідні рішення для досягнення стабільності персоналу підприємства.

Говорячи про застосування цифрових технологій у менеджменті людськими ресурсами варто сказати Що основна відмінність від діючого традиційного управління людськими ресурсами, полягає у використанні різних даних з минулого, відповідного аналізу тенденції розвитку роботи кожного структурного підрозділу підприємства, узагальнення та виявлення проблем у роботі, своєчасному коригуванні для досягнення більш цілеспрямованого управління людськими ресурсами [2].

Ще одним аспектом цифровізації менеджменту є управління підбором персоналу. Це процес залучення тих, хто здатний і зацікавлений працювати на підприємствах. Застосування цифрових технологій до підбору персоналу полягає в ефективному впровадженні аналізу даних у процес відбору персоналу, особливо в удосконаленні процесу тестового відбору. Тільки відбираючи кваліфікованих людей, підприємство може не тільки повністю розкрити переваги та потенціал кадрів, а й реалізувати підвищення їх кваліфікації на підприємстві. Застосування цифрових технологій може надати можливість широко і всебічно збирати дані про порядок та процес підбору персоналу та ефективність методів, що використовуються в процесі визначення здібностей кандидата під час найму. За допомогою систематичного застосування цифрових



технологій менеджвання уточнюються та узагальнюються найефективніші методи відбору кандидатів для різних посад, щоб добре прогнозувати робочий статус і продуктивність працівників після вступу в компанію, використовувати потенціал працівників і по-справжньому усвідомити ефективність набору людських ресурсів [3].

Управління результативністю та ефективністю - це управлінський процес, який дозволяє організаціям, підприємствам та окремим працівникам досягати кращих результатів в роботі на основі взаєморозуміння між співробітниками та керівниками щодо цілей, стандартів та необхідних здібностей. Іншими словами, це засоби та процеси, які використовуються керівниками для забезпечення того, що діяльність працівників та їх результати роботи відповідають цілям організації. Традиційне управління результативністю людських ресурсів часто здійснюється у декількох гілках: планування результатів; їх впровадження і оцінка та застосування результатів роботи. Після впровадження цифрових технологій менеджменту в управління результативністю підприємство не тільки збереже початкові зв'язки в управлінні ефективністю, але й покращить їх об'єднавши з цифровими технологіями. Запровадження цифрового менеджменту дозволяє компанії широко збирати дані по всьому процесу управління результативністю працівників, включаючи об'єктивні дані [4].

Зацікавленості в робочому місці персоналу в управлінні людськими ресурсами - це робота відповідних кадрових служб, але сьогодні зацікавленість працівників підприємства вже не може обмежуватися роботою лише цих служб. Цифровий аналіз даних підприємства може бути використаний для пошуку більш комплексного способу зацікавлення робітників. Тому компанії можуть використовувати цифровий менеджмент для збору широкого спектру даних про заохочення та мотивацію робітників, таких як дані про планування кар'єри співробітників, дані про просування по службі, дані про можливості розвитку, дані про справедливість і вузькі місця в особистому розвитку. Дані про проблеми, дані про довіру до компанії, тощо. Завдяки збору вищезазначеної інформації та даних, використанню інформаційно-орієнтованих інструментів аналізу даних для пошуку причин та факторів, що призводять до відтоку кваліфікованих кадрів, можна покращити план мотивації робітників підприємств та план навчання, підвищити рівень утримання працівників та мінімізувати втрати, спричинені відтоком кваліфікованих кадрів.

Розвиток цифрового менеджменту людськими ресурсами повинен йти в ногу з тенденцією глобальної цифровізації, використовувати аналіз цифрових даних для поглиблення роботи різних відділів, реалізовувати цифровізацію управління людськими ресурсами та реалізовувати інформатизований аналіз людини, роблячи управління людськими ресурсами більш науковим та точним.

Список використаних джерел:

1. Jun, W., He, Ma. Application of Information Technology in Human Resource Management J. Phys.: Conf. Ser. 1881 022091. 2021 DOI: 10.1088/1742-6596/1881/2/022091; 2. Varma, D., & Dutta, P. Empowering human resource functions with data-driven decision-making in start-ups: A narrative inquiry approach.

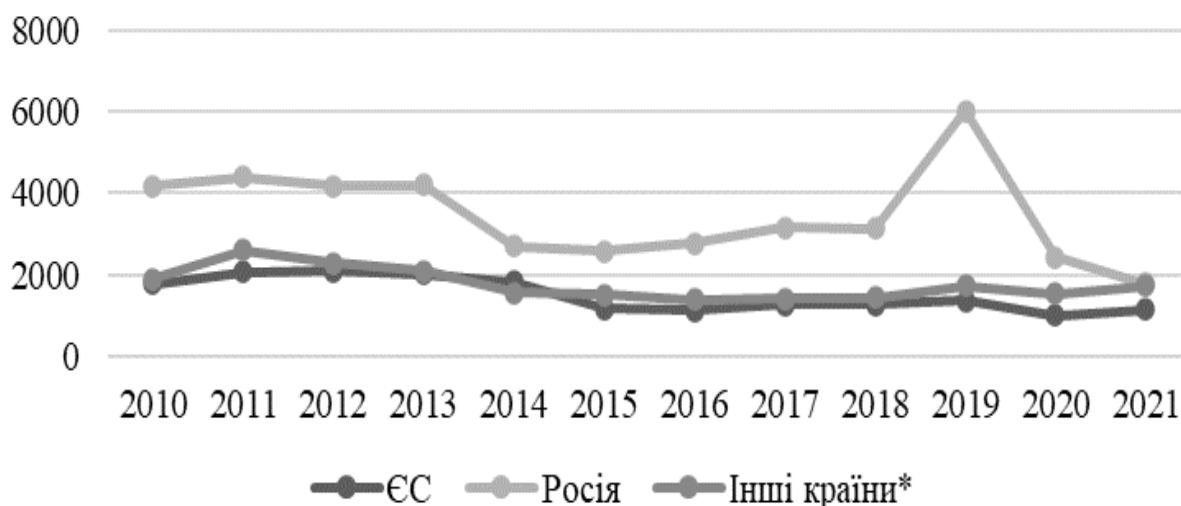
The International Journal of Organizational Analysis, 31(4), 945–958. 2023 DOI:10.1108/IJOA-08-2021-2888; 3. Subekti, A. The Influence Of Performance Appraisal System Towards Job Satisfaction, Motivation, As Well As Employee Performance International Journal of Economics, Business and Accounting Research, 5(2), 104-114. 2021 DOI:10.29040/ijebar.v5i2.248; 4. Novo Melo, P., Machado, C. F. and Brewster, C. Human resource management in small and medium-sized enterprises: a performance model definition. Strategic Management, 28 (2). pp. 4-20. ISSN 2334-6191. 2023 DOI: 10.5937/StraMan2200024N

**Стасюк О.М., канд. екон. наук., старший науковий співробітник**  
**Чмирьова Л.Ю., канд. екон. наук., старший науковий співробітник**  
**Федяй Н.О., канд. екон. наук., науковий співробітник**  
**ДУ “Інститут економіки та прогнозування НАН України”, Україна**

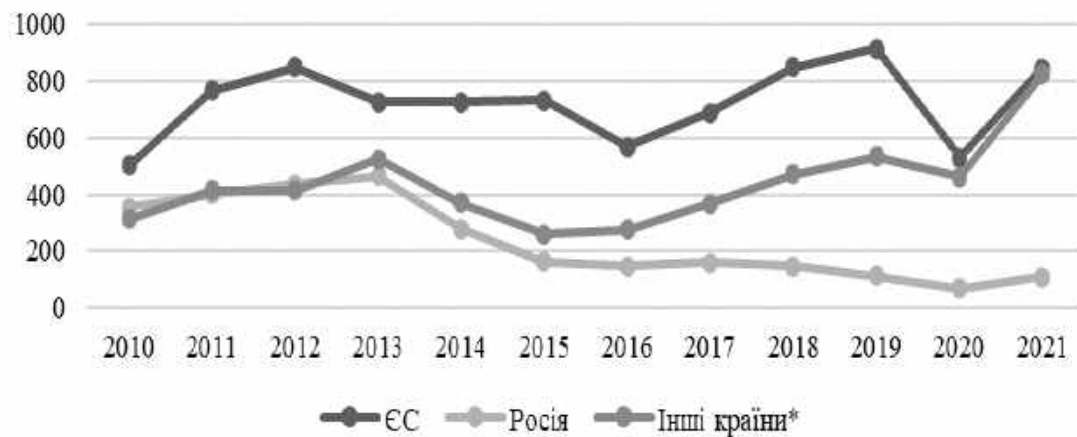
### **Аналіз динаміки експорту та імпорту транспортних послуг у 2010-2021 рр.**

Аналіз динаміки експорту та імпорту транспортних послуг між Україною, ЄС та світом в цілому протягом 2010-2021 рр. є одним з ключових етапів оцінки конвергентних процесів в транспортному секторі між Україною та ЄС.

Зовнішня торгівля транспортними послугами України у 2010-2021 рр. характеризується різноспрямованими тенденціями (рис. 1, 2) [1]. Протягом 2011-2013 рр. відбулось зниження експорту транспортних послуг, що пов'язано, в першу чергу, з наслідками світової фінансової економічної кризи 2008 р., поряд з тим як протягом 2010-2013 рр. відбулось зростання імпорту транспортних послуг.



**Рис. 1. Експорт транспортних послуг у 2010-2021 рр., млн дол. США**  
*Джерело: [2]*



**Рис. 2. Імпорт транспортних послуг у 2010-2021 рр., млн дол. США**

Джерело: [2]

Подальше різке зниження, як експорту, так і імпорту транспортних послуг у 2014-2016 рр. пов'язано з початком військової агресії РФ проти України, а також, як наслідок політичної та економічної криз 2014-2015 рр., які спричинили падіння загальних обсягів міжнародної торгівлі послугами України, в тому числі й з ЄС. У квітні 2014 р. набули чинності автономні преференції ЄС, які передбачали експорт українських товарів та послуг до ЄС за нульовим митом, проте ці заходи не дали очікуваного ефекту. Найбільше скорочення експорту транспортних послуг до країн ЄС відбулося в 2015 р. й склало 63,6% (приріст до попереднього року), на фоні аналогічного зниження експорту транспортних послуг зі світом загалом. Таке ж зниження експорту транспортних послуг відбувалося з РФ та іншими країнами в цей період.

Після 2016 р. спостерігалось поступове зростання експорту та імпорту транспортних послуг, що стало результатом набуття чинності Поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі, яка позитивно вплинула на відновлення торгівлі послугами в цілому. Піком зростанням експорту транспортних послуг став 2019 р. за рахунок збільшення сировинних експортних операцій та послуг трубопровідного транспорту з РФ. В цей же час відбулось зростання імпорту транспортних послуг через збільшення поставок нафтопродуктів, виробів з полімерів та хімічних добрив, а також великої кількості готових товарів. Кризовим періодом для транспортних послуг виявився 2020 р. через пандемію Covid-19, що призвело до суттєвого зниження обсягів експорту та імпорту транспортних послуг, як в світі загалом, так і між Україною та ЄС, РФ та іншими країнами. В імпорті транспортних послуг за період 2010-2021 рр. різке зниження спостерігалось в 2014 р. з РФ та у 2020 р. з усіма іншими країнами, включаючи ЄС. У 2021 р. за експортом транспортних послуг продовжилась тенденція зниження, тоді як імпорт транспортних послуг суттєво зріс (рис. 3-6).

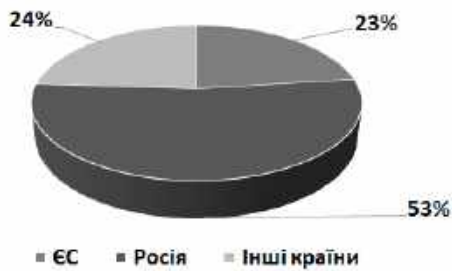


Рис. 3. Експорт транспортних послуг у 2010 р.



Рис. 4. Експорт транспортних послуг у 2021 р.

Джерело: [2]

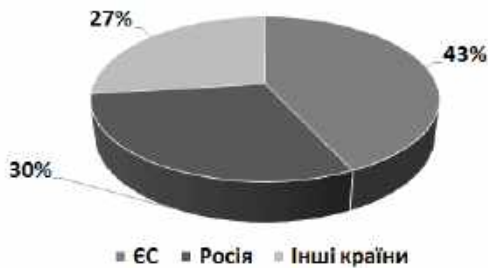


Рис. 5. Імпорт транспортних послуг у 2010 р.

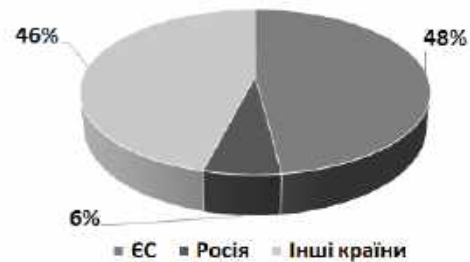


Рис. 6. Імпорт транспортних послуг у 2021 р.

Джерело: [2]

У 2010-2021 рр. на загальний експорт транспортних послуг України найбільший вплив мав експорт транспортних послуг з рф, тоді як на імпорт транспортних послуг – імпорт транспортних послуг з ЄС. Зростання ролі ринку ЄС відбувалося завдяки: 1) швидкому зростанню обсягів експорту відповідних послуг на ринок ЄС; 2) зменшенню експорту цих послуг до традиційного ринку рф; 3) більш повільним темпам зростання експорту до інших країн світу.

Підсумовуючи проаналізовану динаміку експорту та імпорту транспортних послуг України з ЄС, рф та іншими країнами світу зазначимо, що на зниження експорту та зростання імпорту транспортних послуг вплинуло:

1) початок військової агресії рф проти України у 2014 р., одним із наслідків чого стала зупинка ключових виробництв та порушення логістичних ланцюгів, що проявилось в падінні експорту та імпорту транспортних послуг;

2) набуття чинності автономних преференцій ЄС у квітні 2014 р., які передбачали експорт українських товарів та послуг до ЄС за нульовим митом (проте це не дало очікуваного ефекту);

3) пандемія Covid-19, яка характеризувалася обмеженнями торгових та транспортних операцій у 2019-2020 рр.;

4) вихід у 2020 р. зі складу ЄС Великобританії, як одного з найбільших торговельних партнерів України;

5) продовження торговельної агресії рф (дія ембарго та інших обмежень щодо поставок на російський ринок українських товарів, заборона з боку рф

транзиту її територією товарів українського походження до третіх країн в період з 2014 р. по 2021 р.);

б) повномасштабна війна рф проти України на початку 2022 р.;

7) значна сировинна спрямованість українського експорту та суттєва залежність вітчизняних підприємств від зовнішнього ринку збуту, враховуючи існуючу суттєву волатильність кон'юнктури світових ринків, що робить обсяг надходження валютних ресурсів від експорту дуже вразливим від зовнішніх цінових коливань;

8) системні проблеми розвитку зовнішньоекономічної діяльності (відшкодування ПДВ, митне та податкове регулювання);

9) скорочення експортних поставок до ЄС українськими компаніями через:

- неможливість дотримуватися встановлених ЄС стандартів якості для товарів і послуг (ISO);

- слабку інформованість бізнесу про можливості роботи на зовнішніх ринках, що спричинено лобіюванням своїх інтересів бізнес-асоціаціями;

- складнощі з пошуками торгових партнерів у ЄС, що характерно як для малого, так і для великого бізнесу;

- неможливість для українських компаній гарантувати довгострокові поставки;

- необхідність використання офіційних мов ЄС, що є проблемою для експортерів в усіх регіонах України.

Список використаних джерел:

1. Стасюк О.М., Чмирьова Л.Ю., Федяй Н.О. Особливості зовнішньої торгівлі транспортними послугами між Україною, ЄС та іншими країнами світу. *International Science Journal of Management, Economics & Finance*. 2023; Vol. 2, No. 4, pp. 46-55. URL: <https://isg-journal.com/isjmef/article/view/466>; 2. Зовнішня торгівля послугами. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua>

**Терешук Н.В., канд. екон. наук, доцент**

**Уманський національний університет садівництва, Україна**

### **Політика антикризового управління при загрозі банкрутства**

Під терміном «антикризове управління» розуміють або керування в умовах кризи, яка наступила, або керування, що повинне сприяти виходу підприємства з цього стану. Менеджмент, що забезпечує успішну роботу в кризовому режимі, являє собою комплекс заходів, орієнтованих на перехід підприємства в інший режим роботи. Ключова характеристика цього режиму - стійке фінансове положення [1].

Політика антикризового фінансового управління - частина загальної фінансової стратегії підприємства, що полягає в розробці системи методів попередньої діагностики загрози банкрутства і включення механізмів

фінансового оздоровлення підприємства, які забезпечують його вихід із кризового стану.

Реалізація політики антикризового фінансового управління підприємством при загрозі банкрутства передбачає:

- періодичне дослідження фінансового стану підприємства з метою раннього виявлення ознак його кризового стану, які викликають загрозу банкрутства;

- визначення масштабів кризового стану підприємства, що може ідентифікуватися як: "легка криза", "глибока криза" і "катастрофа";

- вивчення основних факторів, що обумовили (і обумовлюють у майбутньому періоді) кризовий стан підприємства. У процесі цього вивчення такі фактори групуються по основним визначальним ознакам, досліджується ступінь впливу окремих факторів на форми і масштаби кризового фінансового стану підприємства, прогнозується розвиток основних факторів, що роблять такий негативний вплив;

- формування цілей і вибір основних механізмів антикризового фінансового керування підприємством при загрозі банкрутства. Ціль і механізм антикризового фінансового керування повинні відповідати масштабам кризового стану підприємства і враховувати прогноз розвитку основних факторів, що визначають загрозу банкрутства. З урахуванням цих умов фінансовий менеджмент на даному етапі може бути спрямований на реалізацію трьох принципових цілей: забезпечення фінансового оздоровлення підприємства за рахунок реалізації внутрішніх резервів господарської діяльності; досягнення фінансового оздоровлення підприємства за рахунок зовнішньої допомоги і часткової його реорганізації. Відповідно цим цілям формуються відповідний механізм фінансового керування підприємством при загрозі банкрутства, що складають зміст наступних етапів розробки політики;

- упровадження внутрішніх механізмів фінансової стабілізації підприємства. Ці механізми покликані забезпечити реалізацію термінових заходів для поновлення платоспроможності і відновленню фінансової стійкості підприємства за рахунок внутрішніх резервів. Вони засновані на послідовному визначенні моделей управлінських рішень, обраних у відповідності зі специфікою господарської діяльності підприємства і масштабами кризових явищ у його розвитку;

- вибір ефективних форм санації підприємства. Якщо масштаби кризового фінансового стану підприємства не дозволяють вийти з нього за рахунок реалізації внутрішніх резервів, підприємство змушене вдатися до зовнішньої допомоги, що звичайно приймає форму його санації. Санація підприємства може проводитися як до, так і в процесі виробництва справи про банкрутство. У першому випадку підприємство саме може виступити ініціатором своєї санації і вибору її форм. У процесі санації необхідно обґрунтувати вибір найбільш ефективних її форм для того, щоб у можливо більш короткі терміни досягти фінансового оздоровлення і не допустити оголошення банкрутства підприємства [2].

Перехід до ринкових механізмів господарювання привів до появи нового для України механізму - механізму банкрутства.

Умови і порядок визнання підприємства банкрутом ґрунтуються на визначених законодавчих процедурах. Так, рішення про визнання підприємства банкрутом може винести тільки арбітражний суд. Підставою для порушення судового виробництва в справі про банкрутство є письмова заява: а) кого-небудь із кредиторів; б) самого підприємства-боржника; в) прокурора.

Основною метою антикризового фінансового керування є швидке поновлення платоспроможності і відновлення достатнього рівня фінансової стійкості підприємства для запобігання його банкрутства. З урахуванням цієї мети на підприємстві розробляється спеціальна політика антикризового фінансового керування при загрозі банкрутства. Вона може бути сформульована в такий спосіб: політика антикризового фінансового керування являє собою частину загальної фінансової стратегії підприємства, що полягає в розробці і використанні системи методів попередньої діагностики погрози банкрутства і механізму фінансового оздоровлення підприємства, що забезпечують його захист від банкрутства.

Список використаних джерел:

1. Антикризове управління підприємством : навч. посібник. / З.Є. Шершньова, В.М. Багацький, Н.Д. Гетманцева; За заг. ред. З.Є. Шершньової. – К.: КНЕУ, 2007. – 680 с.
2. Антикризове управління підприємством: Навч. посіб./ З.Є. Шершньова, В.М. Багацький, Н.Д. Гетманцева; За заг. ред. З.Є.Шершньової. – К.: КНЕУ, 2007.

**Турчіна С. Г., канд. екон. наук, доцент,  
Шпетний В. В., здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії\*  
Сумський національний аграрний університет, Україна**

### **Управління розвитком інтелектуального потенціалу підприємств малого та середнього бізнесу**

Малі та середні підприємства відіграють ключову роль для розвитку національних економік країн. Для досягнення конкурентних переваг вони використовують різні зовнішні та внутрішні компоненти інтелектуального потенціалу які стосуються, безпосередньо, людини. Це знання, навички, творчі та розумові здібності працівників, їх моральні цінності, особисті та лідерські риси, культура праці, які використовуються індивідом чи організацією для отримання доходу. Підприємства малого та середнього бізнесу характеризуються як найбільш гнучкі, зазвичай, мають тісний зв'язок з місцевими споживачами, вони є сполучною ланкою при впровадженні та поширенні різних типів інновацій.

---

\* Науковий керівник – С.Г. Турчіна, канд. екон. наук., доцент

Переконливими є дослідження науковця Захарчин Г.М. [1] в яких зазначають, що ті малі та середні підприємства, які активно використовують усі види інтелектуальних ресурсів значно швидше досягають конкурентних переваг. Тож, важливим аспектом у процесі управління розвитком інтелектуального потенціалу є забезпечення комплексної взаємодії усіх його елементів.

Розглядаючи визначену проблематику варто відмітити приклади ефективного управління розвитком інтелектуального потенціалу вітчизняних та зарубіжних компаній, при цьому слід враховувати існуючі відмінності:

по-перше, керівники іноземних компаній раніше усвідомили доцільність розвитку інтелектуального потенціалу, однак, окремі вітчизняні менеджери до цього часу не приділяють належної уваги даному питанню;

по-друге, через багаторічний досвід і традиції, рівень підготовки іноземних фахівців на початковому етапі вищий ніж у вітчизняних, вони майже не потребують додаткових знань щодо організації та ведення бізнесу;

по-третє, наприклад, в умовах політичної та економічної стабільності західних держав, для розвитку бізнесу, важливим є довгострокове планування політики управління персоналом (до 10 років і більше). Для України це ускладнюється у зв'язку з невизначеністю зовнішнього та внутрішнього середовища.

Проте, незважаючи на існуючі проблеми, керівники більшості вітчизняних підприємств малого та середнього бізнесу вже усвідомили необхідність розвитку інтелектуального потенціалу як важливого стратегічного ресурсу та вирішального фактора конкурентоспроможності. Використовуючи світовий досвід, проводиться робота по формуванню власної стратегії управління розвитком інтелектуального потенціалу.

Першою складовою успішного розвитку інтелектуального потенціалу є розвиток людського потенціалу. Однак існує низка проблем, які перешкоджають цьому процесу:

- недостатній рівень стратегічного планування розвитку людського потенціалу;
- низький рівень застосовування передових технологій та інструментів розвитку людського потенціалу;
- недостатнє фінансування у розвиток людського потенціалу;
- неналежний розвиток корпоративної культури.

Другою складовою успішного розвитку інтелектуального потенціалу є розвиток організаційного потенціалу підприємства.

Третьою складовою успішного розвитку інтелектуального потенціалу є розвиток клієнтського (споживчого) потенціалу компанії. До клієнтського потенціалу відносяться ділова репутація компанії, товарні знаки, бренди, відносини з клієнтами, канали розподілу продукції, портфель замовлень, різні контракти тощо.

Таким чином, на основі розглянутого передового зарубіжного та вітчизняного досвіду можемо зробити висновок, що динаміка нематеріальних активів у балансовій вартості успішних підприємств малого та середнього бізнесу в кілька разів перевищує динаміку матеріальних активів. Стосовно



українських підприємств, частка використання інтелектуальних ресурсів більшістю з них є недостатньою, про що свідчить співвідношення матеріальних та нематеріальних активів у їх балансовій вартості. У зв'язку з цим корисним є досвід США, Великобританії та інших країн, де пріоритетом є ефективне інвестування у розвиток людського капіталу.

Дослідження основ інтелектуального потенціалу з позицій економічної науки в сучасних умовах показує, що людський капітал є базовим та системотворчим елементом інтелектуального капіталу. Це означає необхідність подальшого розвитку людського капіталу: безперервного навчання персоналу, підвищення його кваліфікації, забезпечення участі персоналу в тренінгах, оцінка рівню знань та навичок, планування кар'єри, формування корпоративної культури. Управління розвитком людського капіталу повинно передбачати процес перманентного покращення якості людських ресурсів для підвищення ефективності діяльності підприємства, його конкурентоспроможності.

Список використаних джерел:

1. Захарчин Г.М. Управління знаннями в умовах розвитку цифрової економіки та інтелектуалізації суспільства. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2021. Вип. 36. С. 76-80.

**Шелудько Л.В., канд. екон. наук, доцент**  
**Титаренко М.Ю., здобувач вищої освіти ступеня бакалавр**  
**Державний біотехнологічний університет, Україна**

### **Сучасна демографічна ситуація в Україні: проблеми та перспективи**

Україна стикається з важливими викликами з питань демографії, що визначається різноманітністю проблем та перспектив. За останні десятиліття країна спостерігає зменшення чисельності населення, старіння суспільства та еміграційні тенденції. Ці фактори суттєво впливають на економіку, соціальну сферу та загальний розвиток країни. У цьому контексті, вивчення сучасної демографічної ситуації є ключовим завданням для розробки ефективних стратегій управління населенням та забезпечення стійкого соціально-економічного розвитку.

Сучасна демографічна ситуація в Україні надзвичайно тривожна, і вона визначається рядом серйозних проблем.

Станом на початок 2023 р. Україна опинилася серед лідерів за темпами скорочення населення в світі і до 2050 року кількість українців може зменшитись до 35 млн. осіб. Україна відноситься до тих європейських країн у якій темпи старіння населення є одними з найвищих (більш як п'ята частина населення старша за 60 років і ця частка, за прогнозами, зросте до 36% до 2050 року). [1].

В Україні за шість місяців 2023 року народилося 96 тисяч 755 дітей – це на 28% менше порівняно з відповідним періодом 2021 року, коли народилося 135 тисяч 79 дітей. І це менше, ніж у відповідний період минулого року [2].

Після початку повномасштабної війни прогнози вчених щодо чисельності населення України зсунулися: цифри, які прогнозували на 2050 рік, цілком ймовірно, можуть стати реальністю вже в найближчі десять років. Так, в Інституті демографії та соціальних досліджень припускають, що чисельність населення країни до 2030 року може становити від 24 до 32 мільйонів осіб (у межах кордонів на січень 2022-го) [3].

Перспективи сучасної демографічної ситуації в Україні вимагають комплексного та дбайливого підходу для забезпечення сталого розвитку та вдосконалення якості життя населення. Для того, щоб подолати проблему скорочення чисельності населення, необхідно здійснити:

- Налагодження ефективних програм та заходів, спрямованих на підвищення рівня народжуваності, може допомогти збалансувати демографічну ситуацію. Підтримка молодих сімей, надання соціальних та економічних ініціатив для батьківства можуть стимулювати бажання матерів та батьків розширювати родини.

- Розробка політики, що сприяє збереженню та привертанню талановитого молодого населення, може скоригувати негативні тенденції еміграції. Створення сприятливого середовища для освіти, розвитку кар'єри та підприємництва може зменшити відтік людських ресурсів.

- Забезпечення відповідної медичної та соціальної підтримки для літнього населення, а також розвиток системи пенсійного забезпечення, що враховує зростання частки людей старше 60 років, є важливими аспектами. Створення умов для активної участі літнього населення в суспільному житті та ринку праці також може бути перспективним напрямком.

- Залучення молоді до освіти та інновацій може стати джерелом економічного розвитку. Розвиток сучасної системи освіти, підтримка досліджень та розвитку інновацій можуть призвести до створення нових робочих місць та підвищення конкурентоспроможності країни.

Якщо не вживати ефективних заходів для вирішення сучасних демографічних викликів в Україні, це може мати серйозні наслідки для країни в подальшому, що навіть вже спостерігається на даному етапі розвитку. Зменшення населення та старіння суспільства можуть впливати на економічний зріст та конкурентоспроможність України. Зменшення робочої сили та великий відсоток пенсіонерів можуть призвести до зменшення виробничого потенціалу та обтяжити систему соціального забезпечення. Зменшення чисельності населення може стати причиною дефіциту робочої сили в різних галузях, що може викликати проблеми в освіті, охороні здоров'я та інших соціальних сферах. Старіння населення може також призвести до зростання потреб у медичній допомозі та соціальних послугах. Негативна демографічна динаміка може призвести до відтоку талановитого молодого населення в пошуках кращих умов життя та кар'єрних можливостей в інших країнах.

Отже, сучасна демографічна ситуація в Україні визначається серйозними проблемами, такими як зменшення населення, старіння суспільства та еміграція. Важливо розробити та впроваджувати комплексні стратегії, спрямовані на стимулювання народжуваності, підтримку сімей, а також привертання та

утримання молодого населення в країні. Лише через систематичні заходи можна досягти позитивних змін у демографічній динаміці та забезпечити стале соціально-економічне зростання України.

Список використаних джерел: 1. Герлах І., Українець Л. Демографічна ситуація в Україні на сучасному етапі: виклики та загрози. *Економіка та суспільство*. 2022. № 39. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-39-83> (дата звернення: 07.12.2023). 2. Як скоротилася народжуваність в Україні з початку великої війни. *Слово і Діло*. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2023/07/31/povyna/suspilstvo/yak-skorotylasya-narodzhuvanist-ukrayini-pochatku-velykoyi-vijny-dani-opendatabot> (дата звернення: 07.12.2023). 3. 52 мільйони не буде: які прогнози щодо скорочення чисельності населення України. *Слово і Діло*. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2023/09/29/infografika/suspilstvo/52-miljony-ne-bude-yaki-prohnozy-shhodo-skorochennya-chyselnosti-naselennya-> (дата звернення: 07.12.2023)

**Яцун А.Г., доктор філософії**

**Національний університет біоресурсів і природокористування України,  
Україна**

### **Регулювання ринку продукції равликівництва в умовах глобалізаційних процесів**

Розвиток сучасних технологій займає особливе місце в системі регулювання ринками та виробничих процесах. З кожним роком людство неперервно розробляє та втілює в життя нові інформаційні доробки, які в свою чергу змінюють процеси виробництва в різних галузях, зокрема і сільському господарстві. Технологічний процес виробництва продукції різного типу в рази пришвидшується, потребує меншої кількості людського ресурсу та відповідає стандартам якості. Проте технологічний прогрес впливає не тільки на процеси виробництва, а і на комунікації, логістику та взаємозв'язок між країнами світу. Глобалізація включають в себе різного типу альянси, в числі яких і торговельні відносини країн-виробників та споживачів даного виду продукції. Галузь геліцекультури являється прикладом таких стосунків та партнерських угод.

Попит на продукцію равликівництва постійно зростає по всьому світу, в тому числі і в Україні. У зв'язку з цим даний ринок постійно розвивається, відповідаючи потребам людства. Більшість країн світу, які являються лідерами по кількості споживання равликів, імпортують майже всю продукцію. До прикладу Іспанія, імпортує 90-95 % равликів з усієї внутрішньої пропозиції. Це свідчить про маленькі потужності виробництва продукції равликівництва у даній країні, проте це не впливає на економіку в цілому. Також Китай основну кількість продукції завозить з інших країн. Тому Україна прагне до нарощення власних потужностей виробництва, задля задоволення потреб людства та власного прогресу.

При такому стрімкому розвитку галузі геліцекультури в світі, Україна постійно знаходиться в пошуку нових стимулюючих чинників даного ринку. Тобто українські суб'єкти господарювання мають на мені створити всі необхідні умови для комфортного бізнесу та максимальної прибутковості. Саме глобалізаційні процеси відкривають нові шляхи реалізації продукції равликівництва та стають основним фактором розвитку внутрішнього ринку. Як наслідок, сільські території постійно поповнюються новими равликовими фермами та у 2018 році відбувся справжній переворот в галузі геліцекультури, про що свідчить відкриття 150 равликових ферм. Проте постійне зростання кількості виробленої продукції, її реалізації через експорт та стимулювання внутрішнього попиту недостатньо для України. В нашій країні равликовий бізнес існує всього 10 років, на відміну від Італії, де равлики почали входити до страв ще з давніх історичних часів. Тому регулювання ринку продукції равликівництва має адаптуватися під сучасні тренди та виклики.

У пошуку найкращих методів регулювання даного ринку, його учасники звертаються до досвіду інших країн світу, досліджуючи їх доробки та знаходячи оптимальні варіанти для України. За системою класифікації видів економічної діяльності равлики вважаються частиною тваринного світу, проте у світі вони відносяться до аквакультури. Впроваджуючи таку позицію у внутрішнє регулювання, наша країна спроможна розвинути ринок продукції равликівництва та стимулювати кількість виробництва. Додаючи равликів до аквакультури, можна позбутися тіньового ринку, який існує на даний час, оскільки за КВЕД-2010 равликові ферми зареєстровані, як господарства, що виробляють іншу продукцію тваринництва (клас 01.49). Це автоматично впливає на статистику та прогнозування динаміки виробництва-реалізації продукції равликівництва. Проводячи опитування суб'єктів господарювання, щодо можливих змін, дана пропозиція знаходить своє місце у практичному впровадженні та схильності фермерів. Тому це перший і самий необхідний крок для розвитку галузі геліцекультури в Україні.

Розглянемо інші практики різних країн. В світі набирає популярності різного виробництва доглядова косметика, зокрема з додаванням муцину. Це крема, сиворотки, лосьйони тощо. Саме слиз равлика робить даний вид продукції таким унікальним та специфічним. Відомо, що один кілограм муцину коштує близько 650 тис. грн. Це в 16 тис. дорожче за равликове м'ясо. Тому одним із методів регулювання ринку продукції равликівництва може бути державна підтримка проектів з добування, переробки та реалізації муцину, як до прикладу в Китаї чи Кореї. Саме там країни підтримали товаровиробників даної продукції та мають великий успіх. Майже вся косметика в Україні з додаванням равликового слизу імпортована з Кореї. А власне її виробництво, може не тільки розвинути ринок равликівництва, а і вплинути на економіку в цілому, оскільки країна має свою частку прибутку з реалізації товару.

Засновуючись на зазначеному, можна зробити висновок, що саме глобалізаційні процеси відкривають для України шляхи стимулювання регулювання ринку продукції равликівництва, завдяки власному досвіду. Державна підтримка необхідна для галузі геліцекультури та має впроваджувати

пропозиції учасників даного ринку, оскільки вони є основні рушії розвитку даної галузі.

#### Список використаних джерел

1. Пойда-Носик Н. Н., Каліна І. І. Методичні підходи до адаптації зарубіжного досвіду державного регулювання конкурентоспроможного розвитку рибного господарства та равликівництва до реалій вітчизняного ринку. Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. 2023. Вип.38. С. 488-496.2023. Вип. 38. С. 488–496. DOI: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.10480963>; 2. Пойда-Носик Н. Н., Каліна І. І. Наукові підходи до державного регулювання конкурентоспроможного виробництва продукції равликівництва та рибного господарства для розвитку галузевих ринків. 2023. Вип. 22. DOI: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.10481392>; 3. Вдовенко Н. М., Сухомлин Л. В., Бачкір І. Г., Гнатенко І. А. Управлінські засади моделювання державних пріоритетів в інноваційній економіці: диверсифікація підприємницької діяльності та адаптування ринку. Економіка та держава. 2021. № 9. С. 19–23. DOI: 10.32702/2306-6806.2021.9.19



## СЕКЦІЯ 9

# СОЦІАЛЬНІ, ЕКОЛОГІЧНІ ТА ЗЕМЕЛЬНІ АСПЕКТИ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ: ЗАГРОЗИ ТА ІННОВАЦІЙНІ ФАКТОРИ ЗНИЖЕННЯ РИЗИКІВ

**Mohylna L. M., Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,  
Zhang Jiachang, applicant for higher education degree of Doctor of  
Philosophy\*  
Sumy National Agrarian University, Ukraine**

### **The Features of Management of Land Resource in Rural Areas of China**

Land circulation stands as the pivotal mechanism for revitalizing land resources, serving as a crucial catalyst in propelling the high-caliber advancement of agriculture. Its significance transcends mere agricultural development, extending to the broader spectrum of national economic vitality and the acceleration of China's modernization drive. In the current global landscape characterized by unprecedented geopolitical shifts and escalating economic challenges, ensuring sustained national economic growth is paramount. Within this context, the high-quality development of agriculture emerges as a cornerstone of both superior economic advancement and the trajectory of Chinese modernization. Recognizing its pivotal role, the imperative of high-quality agricultural development in upholding the stable operation of the national economy cannot be overstated. Unlike traditional paradigms of agricultural development, the pursuit of high-quality agricultural advancement now entails a multifaceted approach, integrating considerations for ecological sustainability and societal well-being alongside economic imperatives. Throughout the global agricultural development journey, land stands as a fundamental component of agricultural production, with land circulation emerging as a consequence of advancements in agricultural economics and a reflection of agricultural progression. Consequently, the correlation between land transfer and agricultural development has remained a focal point of international interest. Despite China's implementation of various land policies aimed at fostering land circulation and enhancing agricultural scale management to bolster comprehensive agricultural benefits, domestic agriculture has long grappled with issues such as low production efficiency and prevalent endogenous pollution, hindering the pace of high-quality agricultural development. Thus, adopting a strategic perspective centered on high-quality development, this paper delves into the intricate interplay between land circulation and agricultural advancement. It explores the systemic impact of land circulation on high-quality agricultural development and charts a pathway for enhancing high-quality agricultural development, bridging the realms of theory and practical application.

Many researchers have studied various aspects of land management, namely: Chen Yubin [1], Li Guozhen [2], Liu Wei [2], Wang Sen [1], Zhang Yingliang [2] and others. Our empirical research has led us to the following conclusions. Firstly, land circulation plays a crucial role in driving the advancement of agriculture, acting as a vital link in connecting various agricultural operations. It is evident that there exists a noticeable discrepancy in the level of high-quality agricultural development, with the eastern region outperforming the central and western regions. Moreover, land circulation significantly contributes to the progression of high-quality agricultural

---

\* Supervisor - L. M. Mohylna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor

development. Particularly in major grain-producing areas and regions with higher levels of high-quality agricultural development, the positive impact of land circulation is more pronounced compared to non-food-producing regions in the eastern region. Ultimately, land circulation indirectly promotes the superior advancement of agriculture by enhancing both the quantity and efficiency of agricultural-scale operations.

Furthermore, on a broader scale, policies concerning land transfer contribute significantly to the promotion of high-quality agriculture, while initiatives at the micro level, such as the establishment of high-standard farmland, aid in the reduction of agricultural carbon emissions and the optimization of agricultural practices. Notably, the implementation of land transfer policies fosters the development of high-quality agriculture, with a more prominent impact observed in major grain-producing regions compared to non-grain-producing areas. This implementation indirectly supports the advancement of high-quality agriculture by enhancing operational efficiency in agricultural practices. Conversely, the effectiveness of reducing agricultural carbon emissions through the implementation of high-standard farmland construction policies varies across different geographic and functional areas of grain production. Nevertheless, these policies demonstrate efficacy in reducing emissions, as well as indirectly contributing to the enhancement of operational efficiency in agricultural practices.

Additionally, a spatial spillover effect of land circulation is evident in promoting high-quality agricultural development. The level of high-quality agricultural development demonstrates positive spatial interdependence, influenced by factors such as agglomeration, diffusion, and mutual reinforcement effects within regional agricultural systems. Consequently, agriculture not only benefits within specific regions but also experiences a discernible spatial spillover effect. This phenomenon is particularly prominent in the central and western regions compared to the eastern region, highlighting regional disparities in the impact of land circulation.

#### List of references:

- 1 Chen Yubin, Wang Sen. Impact of land transfer policy on high-quality development of agriculture-an empirical analysis based on continuous. *Contemporary Economic Management*. 2022. N. 44 (02). P. 49-57. DOI:10.13253/j.cnki.ddjjgl.2022.02.006 (accessed 29 February 2024).
2. Liu Wei, Zhang Yingliang, Li Guozhen et al. Industrial and commercial capital to the countryside, factor allocation and agricultural production efficiency. *Agricultural Technology and Economy*. 2018. N. 09. P. 4-19. DOI:10.13246/j.cnki.jae.2018.09.001 (accessed 28 February 2024).



**Tertychna O., Doctor of Biological Sciences, Senior Researcher**  
**Mineralov O., Research Officer**  
**Institute of Agroecology and Nature Management of the NAAS**  
**Ryabukha G., PhD in Economics**  
**Chernihiv Polytechnic National University (Ukraine)**

### **Environmental aspects of globalization: threats and risks**

Globalization, as a process of increasing global integration, has a significant impact on the ecological state of the environment. Threats associated with globalization include increased emissions of harmful substances, climate change, loss of biodiversity, and soil erosion [1]. These processes can lead to serious consequences for nature and human health. However, there are innovative factors that help reduce the risks associated with the environmental aspects of globalization. These include the development of renewable energy sources, the introduction of environmentally friendly technologies, the promotion of green investments, and high standards of environmental production. These innovations help to reduce the negative impact of globalization on the environment and promote sustainable development of the planet. The main task is to ensure that the global community works together to protect the environment and ensure the sustainable use of land resources.

Globalization leads to an increase in international trade flows and human movement, which contributes to the spread of pollution across borders, including emissions and deforestation. Global climate change is one of the biggest threats to the environment, where globalization can exacerbate this process through intensive economic development and rising greenhouse gas emissions. The growth of international trade and economic development can lead to the destruction of unique ecosystems and species due to the destruction of unique ecosystems and species through the exploitation of natural resources. Globalization can deepen inequality and increase risk for socially vulnerable groups that face the negative impacts of environmental problems. These features point to the complexity of the interrelationships between globalization and environmental issues, requiring concerted efforts by governments, businesses, and civil society to ensure a sustainable and environmentally balanced future developed system.

Modern environmental aspects of globalization also include the development of new technologies and approaches aimed at reducing the environmental impact of economic activity and promoting sustainable development. From this point of view, the impact of globalization on the waste management strategy around the world is relevant [2].

Some of the main aspects of this influence include: standardization of production, technology exchange, international cooperation, and waste management as a business. Let's look at these aspects in more detail. Standardization of production means that companies comply with standards and regulations for waste disposal and recycling. This approach encourages companies to develop more effective waste management strategies. Globalization facilitates the exchange of technologies for more efficient waste management. Countries can learn and implement best practices in waste

management from other parts of the world. Global waste management problems, such as plastic pollution in the oceans, stimulate international cooperation and agreements to jointly solve these problems [3]. Globalization stimulates the development of the waste management sector as a separate profit-making industry. It can promote the development of new technologies and innovations in the sector. In general, globalization promotes greater awareness of waste management issues and stimulates the development of effective waste management strategies at levels that cross national borders.

Thus, the main features of the current environmental aspects of globalization are transboundary pollution, climate change, biodiversity loss: socio-ecological vulnerability. However, there are innovative factors that help reduce the risks associated with the environmental aspects of globalization. These include the development of renewable energy sources, the introduction of environmentally friendly technologies, the promotion of green investments, and high standards of environmental production. These innovations help to reduce the negative impact of globalization on the environment and promote sustainable development of the planet. The main task is for the global community to work together to protect the environment and ensure the sustainable use of natural resources.

Список використаних джерел:

1. Olufemi Adewale Aluko, Eric Evans Osei Opoku, Muazu I. Investigating the environmental effect of globalization: Insights from selected industrialized countries. *Journal of Environmental Management*. Vol. 281. 1 March 2021. 111892; 2. Directive 2008/98/EC of the European Parliament and of the Council of 19 Nov 2008 on waste and repealing certain Directives. URL <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2008:312:0003:0030>; 3. Mitrano, D.M., Wick, P. & Nowack, B. Placing nanoplastics in the context of global plastic pollution. *Nat. Nanotechnol.* 16, 491–500 (2021). <https://doi.org/10.1038/s41565-021-00888-2>.

**Антощенкова В.В., д-р екон. наук, доцент**  
**Апросіна О.Б., здобувач вищої ступеня бакалавр\***  
**Державний біотехнологічний університет, Україна**

### **Соціальна відповідальність агробізнесу**

Агробізнес – це підприємства, які поєднують сільське господарство та комерційну діяльність, наприклад виробництво, переробку та збут продуктів харчування. Оскільки агробізнес працює в складному та динамічному середовищі, він стикається з різними соціальними та екологічними викликами, такими як зміна клімату, дефіцит ресурсів, продовольча безпека та розвиток сільської місцевості. Щоб вирішити ці проблеми, агробізнесу необхідно

---

\* Науковий керівник – Антощенкова В.В., д-р екон. наук, доцент.

посилити свою соціальну відповідальність і залучення громади, що може принести користь не тільки їхнім зацікавленим сторонам, але й їхній власній продуктивності та репутації. Соціальна відповідальність – це зобов’язання організації діяти етично, законно та вигідно, як суспільству так і навколишньому середовищу [1, с.155]. Це передбачає врахування впливу своїх рішень і дій на співробітників, клієнтів, постачальників, громади та природні ресурси. Соціальну відповідальність можна виразити через різні політики, практики та ініціативи, спрямовані на зменшення негативних наслідків і збільшення позитивних внесків. Для агробізнесу соціальна відповідальність може включати такі аспекти, як добробут тварин, безпека харчових продуктів, трудові права, захист навколишнього середовища та розвиток громади.

Залучення громади – це процес побудови та підтримки стосунків з людьми та групами, на яких впливає діяльність організації або зацікавлених в ній сторін. Це передбачає спілкування, консультування, співпрацю та партнерство з ними, щоб зрозуміти їхні потреби, очікування та відгуки, а також залучити їх до прийняття рішень і вирішення проблем. Залучення спільноти може допомогти організації завоювати довіру, підтримку та легітимність з боку зацікавлених сторін, а також визначити й розглянути потенційні ризики та можливості. Для агробізнесу залучення громади може включати такі аспекти, як місцеві регіональні особливості, освіта та філантропія.

Агробізнес може отримати різноманітні переваги від посилення соціальної відповідальності та залучення громади, наприклад підвищення ефективності та продуктивності за допомогою стійких і етичних практик, зміцнення репутації та іміджу бренду, пом’якшення ризиків і проблем, а також створення цінності та впливу [2, с. 206]. Застосовуючи більш стійкі практики, агробізнес може зменшити відходи, заощадити кошти, оптимізувати ресурси та підвищити якість та інновації. Демонстрація їхньої прихильності до соціальних і екологічних справ може підвищити їхню довіру, лояльність і диференціацію на ринку. Взаємодія із зацікавленими сторонами допомагає передбачати та реагувати на нові проблеми, такі як нормативні зміни чи вимоги споживачів, уникаючи негативного впливу та шкоди репутації. Нарешті, внесок у добробут суспільства та навколишнього середовища може призвести до позитивних результатів, таких як покращення продовольчої безпеки або зменшення бідності. Агробізнес зобов’язаний взаємодіяти зі своїми громадами та посилювати свою соціальну відповідальність. Цього можна досягти різними способами, наприклад, запровадження сталих методів ведення сільського господарства, які зберігають ґрунт, воду, енергію та біорізноманіття; забезпечення справедливих і гідних умов праці для своїх працівників, підрядників і постачальників; забезпечення безпечними та поживними харчовими продуктами, які відповідають стандартам якості та містять мінімальну кількість добавок та консервантів; а також підтримка місцевих громад і розвитку шляхом отримання джерел від місцевих фермерів, інвестування в освіту та охорону здоров’я, пожертвувань на благодійні організації та участі в громадській діяльності.

Підприємства агробізнесу можуть підвищити свою соціальну відповідальність і залучення громади, провівши аналіз зацікавлених сторін, щоб

визначити пріоритети ключових зацікавлених сторін, розробити стратегію та план дій, виміряти та звітувати про ефективність і вплив, а також шукати партнерства та співпрацю [3, с. 8]. Вони повинні розуміти потреби, очікування та відгуки зацікавлених сторін, визначити своє бачення, місію та цілі щодо соціальної відповідальності та залучення громади, розробляти та впроваджувати конкретні політики, практики та ініціативи, які відповідають їм, контролювати та оцінювати їхній прогрес і результати, повідомляти про них своїм зацікавленим сторонам, використовуючи показники, стандарти та рамки, а також використовувати досвід, ресурси та мережі інших організацій, які поділяють їхні цінності та цілі. Досвід роботи з 2007 року дав компанії UkrLandFarming [4] розуміння, які цінності важливі для компанії як бізнесу та яку відповідальність компанія несе як лідер агроринку (табл.1).

Таблиця 1

### Цінності та відповідальність компанії UkrLandFarming

Цінності	Пояснення
Ми дотримуємось закону.	Це основа, якою ми керуємося на всіх напрямках діяльності нашої компанії, на всіх територіях присутності.
Ми поводимося чесно.	Ми конкуруємо, при цьому дотримуючись етики. Ми не пропонуємо або не приймаємо хабарі чи неприйнятні подарунки. Ми поважаємо закони та правила конкурентного середовища.
Ми виконуємо зобов'язання.	Ми хочемо довіряти та хочемо, щоб довіряли нам. Ми укладаємо угоди, які можемо виконати.
Ми поважаємо людей.	Їх унікальність та прагнення. Люди – найцінніший капітал для нас. Ми дбаємо про них, забезпечуючи безпечні місця роботи, професійний розвиток та ринкові умови компенсації.
Ми є професійними.	Все що ми робимо – ми робимо самовіддано. Ми постійно розвиваємо свої професійні навички, щоб застосовувати передові технології та знання. Це допомагає нам бути ефективними та продуктивними.
Ми ведемо соціально відповідальний бізнес.	Ми оперуємо на величезній території та постачаємо продукти харчування по всьому світу. Ми усвідомлюємо свій вплив і тому відповідально дотримуємось вимог щодо охорони навколишнього середовища, піклуємося про громади та поширюємо знання.

Цінності UkrLandFarming є основою довіри до компанії клієнтів, акціонерів, партнерів, співробітників та громад. UkrLandFarming розуміє необхідність дотримання принципів, які створюють міцні відносини між нами. Цінності та правила поведінки UkrLandFarming – результат багаторічного досвіду роботи. Цінностями керуються співробітники при прийнятті рішень, вони формують культуру всередині компанії та відносини довіри зовні.

Група Ukrlandfarming, відповідно до своєї місії та впливу в аграрній індустрії України, усвідомлює важливість співпраці як усередині бізнес-середовища, так і між бізнесом, державою та суспільством. Кооперація та спільна взаємодія дозволяють усім учасникам плідно захищати свої інтереси на внутрішньому та міжнародному ринках, запроваджувати прогресивні форми соціального розвитку, цивілізовано вирішувати спірні питання, покращувати інвестиційну привабливість України на світовому арені.

UkrLandFarming вважає, що у світі все взаємопов'язане. Простір

виробництва UkrLandFarming – це земля, яка дає зерно, це тварини, яких ми годуємо зерном, це технології та знання. UkrLandFarming організує високоєфективний та безпечний цикл виробництва та забезпечує добробут людей та їх задоволення від високоякісних продуктів харчування. Компанія вирощує зерно, виробляє яйця, молоко та м'ясо, переробляє їх на різні види продуктів харчування та транспортує на ринки для споживання в Україні та більш ніж у 40 країн світу; годує тварин найновішими кормовими продуктами, які самі виготовляє; дбайливо утилізує відходи виробництва та навчає фермерів застосуванню відходів як ефективних добрив на землі; взаємодіє з лідерами громад на території присутності, щоб дбати про місця, де ми живемо та працюємо; створює нові робочі місця у віддалених регіонах України і таким чином досягає однієї зі своїх соціальних цілей – забезпечення добробуту якомога більшої кількості людей; бере активну участь у роботі міжнародних бізнес- та галузевих асоціацій.

Список використаних джерел:

1. Онегіна В.М. Антощенкова В.В. Спільна аграрна політика та конкурентоспроможність сільського господарства ЄС. Аграрна політика Європейського Союзу: виклики і перспективи: монографія / За ред. Т. Зінчук. Київ: Центр навчальної літератури, 2019 С. 152-162. [http://rep.btsau.edu.ua/bitstream/BNAU/3369/1/Polityka\\_orhanichnoho.pdf](http://rep.btsau.edu.ua/bitstream/BNAU/3369/1/Polityka_orhanichnoho.pdf);
2. Антощенкова В.В., Копитко О.В. Державне регулювання і підтримка молочної галузі в умовах євроінтеграції. Вісник ХНАУ ім. В.В. Докучаєва, Серія „Економічні науки”. № 4, 2018 р. С.201-210;
3. Антощенкова В. В., Дейнега М. В. Історико-теоретичні аспекти корпоративної соціальної відповідальності / Вчені записки : зб. наук. пр. / М-во освіти і науки України, Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана ; [редкол.: О. Яценко (голов. ред.) та ін.]. Київ : КНЕУ, 2023. Вип. 30. С. 6–14;
4. Офіційний веб-сайт UkrLandFarming. Режим доступу: [https://www.ulf.com.ua/ua/sustainability/social\\_policy/](https://www.ulf.com.ua/ua/sustainability/social_policy/)

**Богданович О. А., канд. екон. наук**  
**Бездітко Р.О., здобувач вищої освіти ступеня бакалавр**  
**Державний біотехнологічний університет, Україна**

### **Сучасна проблематика конкурентоспроможності сільського господарства України**

Конкурентоспроможність сільського господарства – це багатогранне поняття, яке характеризується здатністю даного сектору пропонувати конкурентоспроможну продукцію на ринках. Цей показник визначається сукупністю факторів, що впливають на рівень конкурентоспроможності як сільськогосподарських підприємств, так і продукції, яку вони виробляють.

Сільське господарство завжди відігравало провідну роль в економіці України. В умовах повномасштабної війни значення аграрного сектору зросло

ще більше. Адже український агросектор не лише забезпечує продовольчу безпеку країни, але й виступає одним з основних джерел валютних надходжень, необхідних для фінансування потреб армії та економіки.

У 2021 р. Україна відзначалася значними показниками у сфері експорту сільськогосподарської продукції: понад 46 % від загального світового обсягу соняшнику та соняшникової олії, а також понад 45 % соняшникового шроту. Крім того, займала третє місце у світі за обсягами експорту ріпаку, ячменю (з часткою 13 % у світовому експорті) та кукурудзи (з часткою 13 % у світовому експорті).

Однак у 2022 р. такі вражаючі досягнення країни зазнали суттєвих змін в результаті воєнної агресії. За даними Київської школи економіки (KSE) [1], наслідки війни виявилися вкрай серйозними для українського сільського господарства. У 2023 р. загальні збитки досягли величезного обсягу у розмірі 40,2 млрд дол.: з них непрямі втрати оцінювалися у 31,5 млрд дол., а прямі збитки становили 8,7 млрд дол. Наведені дані свідчать про серйозні виклики, з якими стикається конкурентоспроможність сільського господарства країни та необхідності впровадження ефективних стратегій для подолання складної ситуації.

Більшість виробленої сільськогосподарської продукції належить до галузі рослинництва, яка у 2022 р. становила 77 % від сукупного обсягу виробництва сільськогосподарської продукції [2]. Це є результатом успішної реалізації зернових культур на міжнародних ринках, що в підсумку призвело до значного посилення експортного потенціалу вітчизняних сільськогосподарських підприємств. Україна визначається як стійкий постачальник зерна в Європі, утверджуючи свій ефективний конкурентний статус.

Україну очікують досить важкі сезони сівби в усій історії її незалежності. Наслідки ворожої окупації будуть відчутні протягом тривалого часу після завершення конфлікту. Цей період відзначається не тільки фізичними труднощами відновлення зруйнованої інфраструктури та втратами ресурсів, але й економічною нестабільністю та соціальними викликами, пов'язаними з адаптацією визволених територій до нових умов.

Брак фінансових ресурсів суттєво змінив також стратегію підготовки до весняного посіву. Порівняно з попередніми роками, коли селяни придбавали насіннєвий матеріал восени, тепер це відбувається весною, безпосередньо перед посівом, в очікуванні зниження цін, що зросли в середньому на 15-20 %. Крім того, знищення інфраструктури логістики внаслідок війни серйозно позначилося на прибутках. Надмірна кількість товару на ринку фактично змушує українських сільгоспвиробників реалізовувати свою продукцію за зниженими цінами, які навіть не компенсують витрат на виробництво [3].

Аграрії України стикаються з дилемою щодо вибору культур для вирощування. З одного боку, світові котирування на олійні культури (ріпак, соняшник, соя) демонструють тенденцію до зниження. З іншого боку, низькі ціни на зернові, що спостерігались у 2022-2023 рр., вже призвели до зменшення їх частки в структурі посівів. Це може значно вплинути на зміни у структурі аграрного виробництва України. Існує ймовірність, що аграрії віддаватимуть

перевагу культурам, які є більш рентабельними з урахуванням поточних цін. Це може призвести до перевиробництва технічних культур, що, в свою чергу, може ще більше знизити ціни на них.

Аграрні підприємства наразі працюють в кризових умовах, які мають негативний вплив на рівень конкурентоспроможності. Неможливість стратегічного планування, втрата землі, техніки та ринків збуту, руйнування логістики, ембарго та інфляція роблять вітчизняні аграрні підприємства менш конкурентоспроможними. Додатково, брак коштів, кредитів та інвестицій, а також зниження світових цін та призупинення інновацій гальмують розвиток аграрного сектору [3].

Війна значно ускладнила ситуацію в аграрному секторі України. Проте, водночас, вона відкриває нові можливості для модернізації галузі та підвищення її конкурентоспроможності. Україна має унікальний природно-кліматичний потенціал для розвитку сільського господарства. Завдяки сприятливим умовам для вирощування різноманітних культур, наша країна може стати одним із світових лідерів з виробництва та експорту продовольства. Для реалізації необхідні політична воля та системні реформи, спрямовані на створення сприятливого середовища для ефективного розвитку аграрного сектору.

Список використаних джерел:

1. Огляд збитків та втрат в АПК. KSE. 2023. URL: <https://kse.ua/ua/oglyad-zbitkiv-ta-vtrat-v-apk/> (дата звернення: 15.02.2024 р.);
2. Економічні рахунки сільського господарства (рахунок виробництва та рахунок утворення доходу). Державна служба статистики. 2023. URL: [https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2017/sg/ersg/ersg\\_2022\\_ue.xlsx](https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2017/sg/ersg/ersg_2022_ue.xlsx) (дата звернення: 17.02.2024 р.);
3. Ukrainian farmers face another planting season filled with mines and market challenges – but also hope to reap wartime solutions. URL: <https://rubryka.com/en/article/posivna-2023> (дата звернення: 25.02.2024 р.).

**Боровик П. М., канд. екон. наук, доцент**

**Удовенко І.О., канд. екон. наук, доцент**

**Шемякін М.В., канд. с-г. наук, доцент**

**Уманський національний університет садівництва, Україна**

### **Проблеми пенсійного страхування працівників землевпорядно-геодезичних бізнес-структур**

Незважаючи на те, що в нашій країні тривалий час відбувається чергова реформа пенсійного страхування, невирішеним на сьогодні залишається питання дефіциту бюджету Пенсійного фонду України, який перебивається в умовах московитської агресії значною мірою за рахунок іноземної підтримки та допомоги від МВФ. Причинами цього є надшвидке старіння працездатних категорій громадян, військові дії, а також вимушена тінізація ринку праці (в тому числі частково зумовлена перегинами мобілізаційної політики) та недоліки самої



пенсійної системи.

Не зважаючи на багатofакторні передумови зазначеної проблематики, слід відмітити, що стабільні нестачі власних надходжень бюджету Пенсійного фонду нашої країни потребують негайного врегулювання дохідної та видаткової його складових. На наше глибоке переконання, вирішальним кроком стосовно вирішення проблем пенсійного страхування та забезпечення соціуму, в тому числі працівників землевпорядно-геодезичних служб та підприємств, є максимально швидка інтеграція України, а відтак і її пенсійної системи, з Європейським Союзом [1, с. 58]. Саме це викличе збільшення валютної виручки від реалізації на світових ринках українських товарів та, як наслідок, зростання реальної заробітної плати вагомої частки офіційно зайнятих громадян і посилення дохідної бази пенсійного бюджету України.

Крім того, практичними шляхами зростання рівня забезпечення бюджету вітчизняного державного Пенсійного фонду, як переконливо продемонстрували результати попередньо проведених досліджень, опубліковані раніше, будуть:

– посилення дисципліни щодо нарахування та сплати єдиного соціального внеску (ЄСВ), спільно зі збільшенням розмірів штрафів та фінансових санкцій за порушення вимог нормативно-правових актів у галузі соціально-пенсійного страхування і забезпечення;

– розширення бази справляння ЄСВ через процеси детінізації реального рівня заробітної плати, завдяки забезпеченню неухильного зростання його розміру, активізації державної політики стосовно недопущення випадків неповної зайнятості працездатного населення та ліквідації безробіття, внесення до соціально-пенсійної бази затрат фізичних осіб стосовно набуття ними об'єктів розкоші та оплати ними інтернет-контенту;

– активізація та стимулювання операційної діяльності недержавних пенсійних фондів;

– сприяння збільшенню інвестиційної привабливості та ліквідності цінних паперів землевпорядно-геодезичних бізнес-структур також залученню їх вільних фондових активів до статутних фондів суб'єктів недержавного пенсійного страхування [1; 2; 3, с. 80-81; 4].

Проведення пропонованих нами заходів автоматично дохідної спроможності бюджету Пенсійного фонду України, активізує ринок недержавного пенсійного страхування, приведе до збільшення реальних заробітних плат українців, в тому числі і тих, що наразі працевлаштовані в бізнес-структурах землевпорядно-геодезичної сфери.

Список використаних джерел:

1. Боровик П.М., Козлова І.М., Афанасієва А.О. Недоліки механізму державного пенсійного страхування в Україні. Інноваційна економіка. 2012. № 29. С. 253-256; 2. Боровик П.М., Колотуха С.М., Костенко А.Ю. Сучасні проблеми вітчизняного пенсійного страхування. Глобальні та національні проблеми економіки : електронне наукове видання. 2018. Вип. 21 URL: <http://globalnational.in.ua/issue-21-2018/29-vipusk-21-lyutij-2018-r/3820-borovik-p>



mkolotukha-s-m-kostenko-a-yu-suchasni-problemi-vitchiznyanogo-pensijnogostrakhuvannya. С. 562-566. (дата звернення: 15.02.2024); 3. Оподаткування землі та нерухомості: навчальний посібник. П. М. Боровик, Ю. О. Кисельов, М. В. Шемякін. Умань: Видавець «Сочінський М.М.», 2022. 100 с. URL: [https://geodesy.udau.edu.ua/assets/files/2022/jg\\_ptv\\_ythe/opodatk\\_zem\\_neruh\\_18.pdf](https://geodesy.udau.edu.ua/assets/files/2022/jg_ptv_ythe/opodatk_zem_neruh_18.pdf). (дата звернення: 15.02.2024); 4. Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Закон України від 8 липня 2010 року № 2464-VI. База даних Законодавство України. ВР України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2464-17/page5>. (дата звернення: 15.02.2024).

**Бурлай Т. В., д-р екон. наук, доцент**  
**Інститут економіки та прогнозування НАН України**

### **Соціальні наслідки впливу воєнних шоків на економіку України**

Воєнні шоки, спричинені повномасштабним російським вторгненням в Україну, здійснюють безпрецедентний негативний вплив на її економіку та суспільство. Соціальні наслідки цього впливу відіграють значну роль як для підтримання стійкості національної економіки під час воєнного стану, так і для процесів повоєнного відновлення, і можуть бути представлені у кількох вимірах.

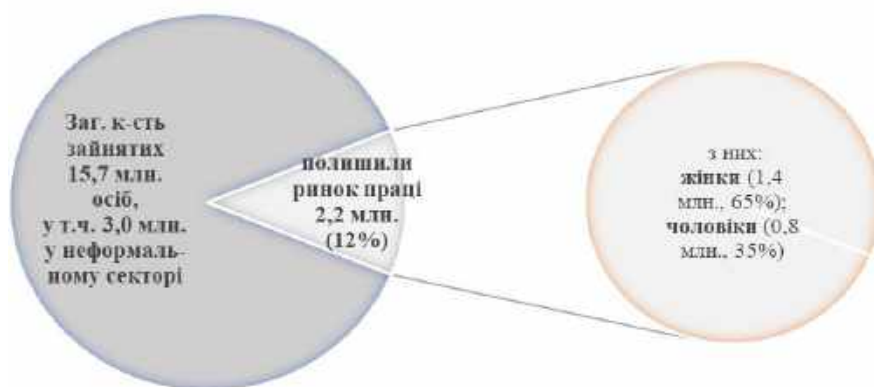
*Людський вимір.* Під час війни відбувається стрімке скорочення людського капіталу України, що є визначальним ендогенним чинником її економічного розвитку. За даними Моніторингової місії ООН з прав людини, в Україні на початок лютого 2024 р. кількість жертв війни лише серед цивільного населення перевищила 30 тис. осіб, у тому числі загинули 10 тис. 378 мирних жителів [1]. На сьогодні 11,4 млн. українців, що становить трохи менше третини довоєнного населення, стали внутрішньо переміщеними особами (ВПО) або біженцями від війни за кордоном. Чисельність громадян України, офіційно зареєстрованих Мінсоцполітики як ВПО, на початок цього року сягнула 4,9 млн. осіб, з яких 2,5 млн. (51%) не можуть повернутися до своїх домівок, оскільки їхнє житло або зруйноване, або ж знаходиться в зоні активних бойових дій чи на окупованій території. Також у світі зареєстровано майже 6,5 млн. українських біженців від війни [2], з них, за даними Євростату, понад 4,3 млн. осіб офіційно охоплені тимчасовим захистом у приймаючих країнах Європейського Союзу.

*Фінансовий вимір завданої матеріальної шкоди.* У нещодавно виданому звіті “Швидка оцінка завданої шкоди та потреб на відновлення (Rapid Damage and Needs Assessment)” за період з 24 лютого 2022 р. по кінець грудня 2023 р. [3], спільно підготовленому ООН, Світовим банком, Європейською Комісією та Урядом України, акцентується, що майже два роки повномасштабної війни мали колосальні негативні наслідки для макроекономічної, соціальної та екологічної сфер нашої країни, а їх подолання вимагає значних інвестицій і зусиль. Згідно з консолідованою фінансовою оцінкою, станом на кінець 2023 р. війна завдала Україні \$152,5 млрд. прямих збитків (стосуються вартості зруйнованих та/або

пошкоджених матеріальних активів) і майже \$500 млрд. – опосередкованих (стосуються збільшення операційних витрат, втрати потенційного доходу тощо). У тому числі соціальному сектору – до нього у вказаному звіті віднесено житлове господарство, освіту та науку, охорону здоров'я, соціальний захист і соціальне забезпечення, культуру і туризм, – сумарно завдано понад \$66 млрд. прямих і \$71 млрд. непрямих збитків. Саме соціальний сектор потребує найбільше коштів на реконструкцію в наступні десять років (2024–2033 рр.) – майже \$162 млрд., з яких половина знадобиться на відновлення житла [3, с. 39].

*Вимір зайнятості.* У довгостроковій перспективі серйозні негативні наслідки впливу воєнних шоків пов'язані також з поглибленням деструкцій національного ринку праці. Зокрема, пов'язаних зі структурно-галузевими, професійно-кваліфікаційними та гендерними дисбалансами.

В умовах воєнного стану національний ринок праці протягом 2022 р. – жовтня 2023 р. полишили 2,2 млн. працюючих, що становить 12% їх довоєнної загальної чисельності (рис.). З них майже 800 тис. чоловіків, значна частина яких була охоплена військовою мобілізацією, та 1,4 млн. жінок, переважна більшість яких разом з дітьми стали біженцями від війни за кордон [4].



**Рис. Зміна чисельності зайнятих в Україні за період 2022 р. – жовтень 2023 р.**

*Джерело:* складено автором за даними Державної служби статистики України, [4].

Для забезпечення потреб відновлення національного ринку праці, за прогнозними оцінками Міністерства економіки України, у найближчі три роки (2024–2027 рр.) країна щорічно потребуватиме залучення 480–600 тис. нових працівників, насамперед, у галузях промисловості та будівництва. Цей прогноз детермінується масштабами реконструктивної відбудови вітчизняної соціально-економічної системи, що надзвичайно постраждала унаслідок війни, але за підтримки міжнародних партнерів виявила значну резильєнтність – здатність протистояти масштабним шоківим впливам, трансформуючись і стаючи витриваліше в умовах сучасних гібридних загроз.

Експерти обґрунтовують, що ринок праці є опорним елементом для забезпечення соціальної резильєнтності економіки України, яку можна представити у вигляді моделі, що опирається на три умовні "моменти сили": (1) зайнятість і трудовий потенціал; (2) платоспроможний споживчий попит; (3)

соціальний захист і забезпечення громадян. А тому вже сьогодні посиленої уваги потребує державна політика зайнятості, при формуванні якої слід брати до уваги, що після завершення війни наша країна об'єктивно зіткнеться з проблемою стрімкого зростання демоекономічного навантаження і матиме відповідно зреагувати на цей виклик [5, с. 24–25, 33].

*Рівень життя та бідність.* Шокові впливи війни критично понизили рівень життя переважної більшості українських громадян, особливо ВПО і тих, хто залишився проживати у прифронтових зонах. Під час війни в Україні кратно зросли масштаби та глибина бідності, що обумовлено втратою робочих місць, власного майна та доходів населення (особливо з урахуванням інфляційної складової). Згідно з міжнародною оцінкою, з початку війни і станом на кінець 2023 р. втрати доходів українських домогосподарств склали щонайменше \$60 млрд. [3, с. 40].

Соціологічні опитування Світового банку у листопаді 2023 р. показали, що через брак грошей у 9% українських домогосподарств не вистачає продуктів харчування, а 27% респондентів повідомили, що з вказаної причини вони змушені споживати менше видів їжі. При цьому 14% домогосподарств повідомили, що протягом останнього місяця їм довелося позичати кошти, аби покрити свої основні потреби, а ще 12% опитаних не мали фінансової спроможності оплатити комунальні послуги. В умовах воєнного стану значно поширилася бідність серед вітчизняних домогосподарств з дітьми. Згідно з експертними розрахунками, частка таких домогосподарств, що знаходяться за межею бідності, зросла з 43,2% у 2021 р. до 65,6% у 2023 р. [3, с. 98]. Оцінки вітчизняних демографів свідчать, що за критерієм щомісячного споживання особи нижче величини фактичного прожиткового мінімуму (який приблизно вдвічі перевищує офіційно встановлений), за межею бідності в Україні у передвоєнному 2021 р. перебувало 39% населення. З початком війни цей показник зріс до 60% у 2022 р. та, попередньо, 67% у 2023 р., що становить приблизно 20 млн. українців, які проживають на підконтрольних українській владі територіях [6].

Резюмуючи викладене вище, можемо зазначити, що воєнні шоки зумовлюють надзвичайно серйозні соціальні наслідки негативного характеру в Україні. У першу чергу, вони пов'язані зі скороченням людського капіталу нашої держави, величезними фінансовими та майновими втратами її населення, деструкціями національного ринку праці та кратним збільшенням масштабів бідності в країні. Ці та інші негативні наслідки війни дуже суттєво впливають на соціальну резильєнтність вітчизняної економіки та суспільства в цілому, а тому мають перебувати в фокусі посиленої уваги при формуванні та реалізації державної політики України.

Список використаних джерел:

1. Ukraine: protection of civilians in armed conflict. January 2024 update. UN in Ukraine, February 07, 2024. URL: <https://ukraine.un.org/en/259792-protection-civilians-armed-conflict-%E2%80%94-january-2024>; 2. Operational Data Portal: Ukraine refugee situation. UNHCR, February 15, 2024. URL:

<https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine>; 3. Ukraine – Third Rapid Damage and Needs Assessment (RDNA3): February 2022 – December 2023. World Bank, February 2024. 190 p.; 4. Бізнес втратив до 800 тисяч чоловіків: як війна і мобілізація вдарила по ринку праці в Україні. Конфедерація роботодавців України, 25.01.2024. URL: <https://employers.org.ua/news/id2595>; 5. Геєць В. М., Бурлай Т. В., Близнюк В. В. Соціальна резильєнтність національної економіки крізь призму досвіду Європейського Союзу та України. *Економічна теорія*. 2023. № 3. С. 5–43. DOI: <https://doi.org/10.15407/etet2023.03>; 6. Через війну в Україні значно зріс рівень бідності. 31.10.2023. URL: <https://novi-rubezhi.com.ua/novyny/cherez-vijnu-v-ukrayini-znachno-zris-riven-bidnosti/>

**Василенко С. Ю., Сизон М.-О. І., здобувачі вищої освіти ступеня доктора  
філософії\***  
**Державний біотехнологічний університет, Україна**

### **Фінансовий потенціал у контексті пріоритетів циркулярної економіки та нейтральної деградації земель**

Щоб запровадити концепцію нейтральної деградації земель у світі обговорюється створення Фонду нейтральності деградації земель (Land Degradation Neutrality Fund) через Глобальний механізм Конвенції ООН про боротьбу з опустелюванням (United Nations Convention to Combat Desertification). Обґрунтування створення фонду ґрунтується на оцінках деградованих земель загальною площею 2 млрд га і необхідності збільшення виробництва харчових продуктів приблизно на 75 % до 2050 р. Він також ґрунтується на оцінці вартості відновлення та постулаті про недостатнє державне фінансування, яке таким чином сприяє приватним інвестиціям. Фонд нейтральності деградації земель має на меті фінансування відновлення деградованих земель. Він зосереджений на великомасштабних проєктах, але повинен включати численні менші проєкти відновлення. Мета полягає в тому, щоб щорічно мобілізувати 2 млрд дол. США, що дозволить відновити мінімум 12 млн га (що еквівалентно тому, що ми знищуємо щороку). Фонд має сприяти зменшенню викидів CO<sub>2</sub>, а також адаптації до зміни клімату, особливо сприяти продовольчій безпеці [1]. Україна приєдналася до Конвенції ООН про боротьбу з опустеленням, узявши зобов'язання досягти нейтрального рівня деградаційних процесів до 2030 року. Нині проблема деградації земель не тільки не вирішена, а й значною мірою загострилася [2, с. 4]. В Україні теж недостатнє державне фінансування, тому слід орієнтуватися на формування фінансового потенціалу підприємств для досягнення нейтральної деградації земель. При цьому реалізація Європейського зеленого курсу безпосередньо пов'язана з імплементацією принципів циркулярної економіки, що, зокрема, потребує переорієнтації бізнесу в напрямі екологізації виробництва [3]. Тому є необхідність переходу від лінійної до

---

\* Наукові керівники – А. В. Кучер, д-р екон. наук, старш. досл.; Ю. В. Пашенко, канд. екон. наук, доцент.

бізнес-моделі циркулярної економіки, яка вимагає зміни економічної парадигми та радикальних змін у напрямі мислення, що ґрунтується на життєвому циклі [4]. Отже, на сучасному етапі для вирішення наявних еколого-економічних проблем і забезпечення сталості [5] слід розглядати фінансовий потенціал підприємств у контексті пріоритетів циркулярної економіки та нейтральної деградації земель.

Фінансовий потенціал підприємства у контексті пріоритетів циркулярної економіки можна визначити як здатність підприємства забезпечити стале використання ресурсів та ефективно управління відходами шляхом оптимізації своїх фінансових ресурсів і інвестицій. Це включає в себе не тільки наявність достатнього обсягу капіталу для інвестування у сталі технології та процеси, але й спроможність підприємства до залучення зовнішнього фінансування, використання фінансових інструментів для зменшення впливу на довкілля та посилення циркулярності виробничих процесів. Це також передбачає розробку та реалізацію фінансових стратегій, які сприяють рециклінгу, вторинній переробці матеріалів, ефективному управлінню ресурсами та мінімізації відходів, тим самим забезпечуючи не тільки економічну вигоду, але й внесок у сталий розвиток та збереження навколишнього середовища.

Виконані дослідження показали, що з позиції системно-структурного підходу фінансовий потенціал підприємства в контексті пріоритетів циркулярної економіки доцільно розглядати через кілька ключових складників: 1) можливість залучення інвестицій; 2) можливість фінансування інновацій; 3) можливість оптимізації витрат; 4) можливість екологічного лідерства; 5) можливість управління ризиками; 6) можливість для сталого зростання; 7) можливість залучення зовнішнього фінансування. Ці можливості в сукупності формують фінансовий потенціал підприємства в контексті циркулярної економіки, відкриваючи шлях для інновацій, сталого розвитку та зменшення негативного впливу на довкілля.

Для формування та реалізації фінансового потенціалу в контексті пріоритетів циркулярної економіки та нейтральної деградації земель рекомендовано політикам, фінансовим регуляторам і наглядовим органам усунути перешкоди та стимулювати можливості, включаючи [6, с. 6-7]:

1. Інтегрувати заходи, щоб забезпечити перехід від наявної до запланованої кліматичної політики, правил і норм. Механізми зниження викидів парникових газів мають усунути перешкоди для циркулярності в економіці. Політики повинні брати до уваги збіги програм з ресурсів і клімату.

2. Зробити відновлення кращим за допомогою циклічності. Урядові програми економічної підтримки повинні сприяти відновленню довкілля та прискорювати перехід до циркулярної економіки.

3. Упровадити політику, закони та відповідні інструменти, пов'язані з переходом. Наприклад, слід уточнити законодавчу базу, щоб вплинути на швидкість упровадження та обсяг фінансування циркулярної економіки приватним фінансовим сектором; запровадити розширену відповідальність виробника для інтеграції циклічності, концепції 9-R і переходу від лінійного до циркулярної економіки в політику.

Реалізація зазначених рекомендацій є важливою як на етапі воєнного стану, так і післявоєнного відбудови України.

Список використаних джерел:

1. Land Degradation Neutrality Presentation: Concept and Fund. URL: [https://www.cariassociation.org/wp-content/uploads/2024/01/2015\\_GTD-RESAD\\_Land-Degradation-Neutrality\\_COP12-EN.pdf](https://www.cariassociation.org/wp-content/uploads/2024/01/2015_GTD-RESAD_Land-Degradation-Neutrality_COP12-EN.pdf);
2. Харитоненко Р. А., Бутенко Є. В. Оцінка впливу деградаційних процесів на продуктивний потенціал сільськогосподарських земель: моногр. Київ: НУБіП України, 2019. 204 с.;
3. Кучер Л., Кучер А., Морозова Г., Пащенко Ю. Розвиток циркулярної аграрної економіки: потенційні джерела фінансування інноваційних проєктів. *Agricultural and Resource Economics*. 2022. Vol. 8. No. 2. Pp. 206–227. <https://doi.org/10.51599/are.2022.08.02.11>;
4. Кучер А. В., Кучер Л. Ю., Пащенко Ю. В. Циркулярна економіка в системі сталого розвитку аграрного сектора в умовах євроінтеграції. *Економіка та суспільство*. 2021. № 32. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-32-24>;
5. Sustainable development and circular economy: trends, innovations, prospects: monograph; eds. R. Diakon, A. Kucher, M. Heldak. Riga: Baltija Publishing, 2024. 384 p. <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-390-3>;
6. UNEP Finance Initiative. Financing Circularity: Demystifying Finance for Circular Economies. 2020. URL: <https://circulareconomy.europa.eu/platform/sites/default/files/2023-08/FinCir.pdf>.

**Глибовець В.Р., Кучмагра Р.С. здобувачі вищої освіти ступеня магістр\*  
Національний університет біоресурсів та природокористування  
України, Україна**

### **Оцінка стану економічної безпеки підприємства за наявністю та величиною його прибутку**

Прибуток підприємства – головне джерело його розвитку. За його допомогою підприємство в змозі вдосконалити свою матеріально-технічну базу, розробити нові типи продукції, проводити успішну фінансову та інвестиційну діяльність. Із приростом прибутку підприємства збільшуються податкові відрахування до бюджетів усіх рівнів, тобто за його допомогою зростає соціально-економічне становище не лише окремого підприємства, а й держави у цілому. Максимізація прибутку підприємства – це основне завдання фінансових менеджерів вищої ланки підприємства. Досягнення цієї мети можливе лише за умов ефективного управління структурою капіталу підприємства, його витратами та доходами, якісного управління вхідними та вихідними грошовими потоками [1].

Прибуток є формою доходу суб'єкта господарської діяльності, що вклав свій капітал для досягнення певного комерційного успіху. Категорія прибутку нерозривно пов'язана з категорією капіталу – особливим фактором виробництва – і в усередненому вигляді характеризує ціну функціонуючого капіталу [2].

Визначальною підсистемою управління підприємствами в умовах

---

\* Науковий керівник – О.Л. Тімченко, канд. екон. наук., доцент кафедри глобальної економіки

постійних флуктуацій зовнішнього середовища функціонування є ризик-менеджмент, що забезпечує сталий розвиток та задовільний рівень економічної безпеки господарюючого суб'єкта [3].

Особливістю вітчизняних підприємств є те, що управлінські рішення приймаються не на попередження виникнення загроз та ризикованих ситуацій, а вже після їх настання, що призводить до збільшення поточних витрат підприємства, використання більшої частини його ресурсів, а також зменшення рівня його стійкості в цілому [4].

Вважаємо, що такий підхід до прийняття управлінських рішень є помилковим, оскільки, у першу чергу, стан безпеки повинен контролювати сам господарюючий суб'єкт, де результатом забезпечення економічної безпеки є стабільність його функціонування і можливість ефективної фінансово-економічної діяльності. В умовах військової агресії РФ це особливо важливо.

За підсумками 2022 року вітчизняна економіка в цілому отримала 240,4 млрд грн збитків, тоді як чистий прибуток підприємств сільського, лісового та рибного господарства за підсумками 2022 року становив 87,1 млрд грн. Це найвищий за фізичними обсягами показник серед усіх видів економічної діяльності, при цьому він у 2,7 рази менший проти рекордного рівня 2021 року. Сільськогосподарська галузь стала однією з чотирьох, що зберегли позитивний фінансовий результат в умовах повномасштабного вторгнення РФ на територію України, зокрема забезпечила найвищу рентабельність операційної (20,3 %) та всієї (13,6 %) діяльності в умовах війни. Галузь зазнала відчутних втрат в результаті військової агресії. Однак 78,4 % її підприємств змогли забезпечити позитивний фінансовий результат. І хоча частка збиткових агропідприємств зросла з 11,7% у 2021 році до 21,6% торік, вона є найменшою серед усіх видів економічної діяльності [5].

Методики оцінювання економічної безпеки підприємства можна згрупувати за різними підходами (табл.1).

Таблиця 1

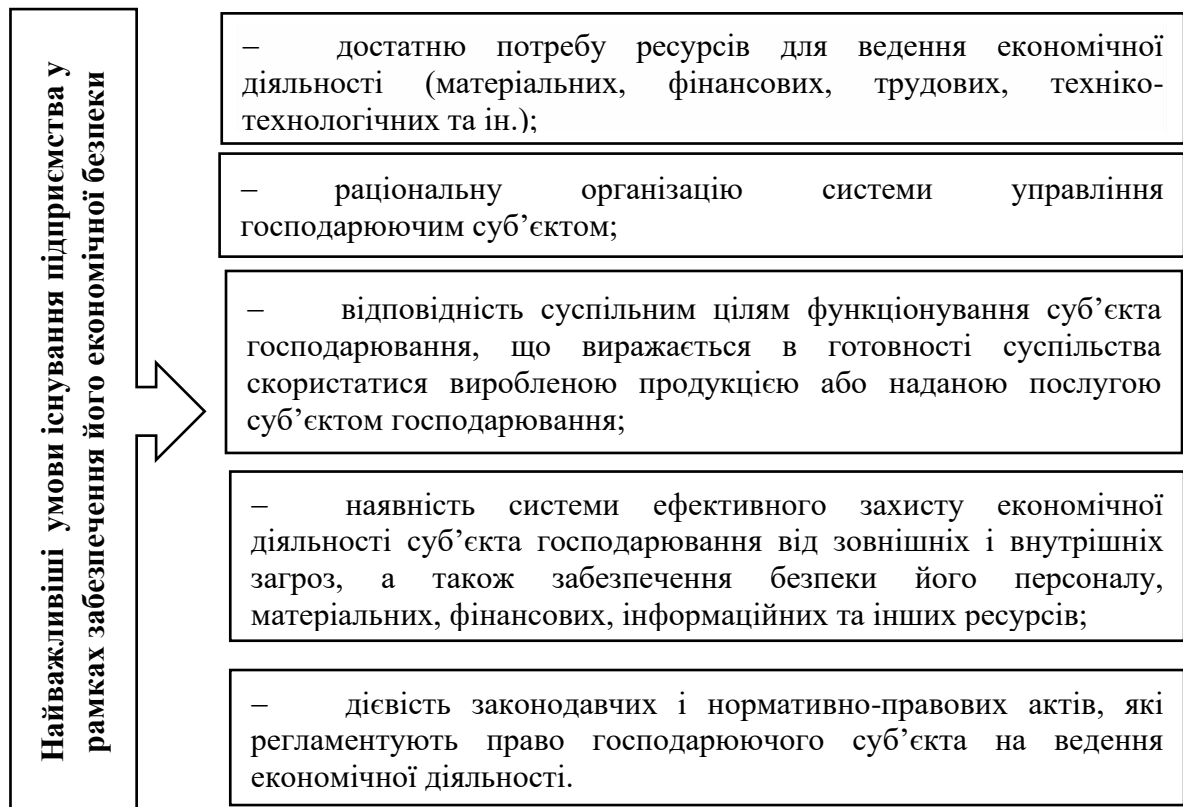
**Групування методик оцінювання економічної безпеки підприємства**

№ п/п	Назва підходу	Зміст
1	Індикаторний	Оцінювання економічної безпеки підприємства здійснюється, спираючись на індикатори (порогові значення показників), порівнюючи з ними фактичні значення показників підприємства.
2	Ресурсно - функціональний	Передбачає оцінювання економічної безпеки підприємства як за її складовими, так і для підприємства в цілому.
3	Програмно - цільовий	Спирається на методи математичного аналізу та супроводжується складними математичними розрахунками.
4	Критеріальний	Використовуються критерії економічної безпеки: наявність та величина прибутку, фінансові показники, вартість підприємства, величина інвестицій.
5	Підхід на основі теорії економічних ризиків	Підґрунтям є побудова механізму економічної безпеки підприємства на підставі моделювання можливих загроз та їх аналізу.

Джерело: сформовано авторами на підставі [ 6 ]

Ми поділяємо погляди науковців щодо оцінювання стану економічної безпеки на основі оцінювання прибутку підприємства, оскільки прибуток є індикатором стійкої безпечної діяльності в минулому, джерелом розвитку в майбутньому та ймовірним резервом покриття збитків від настання ризиків діяльності. Суттєвим фактором доцільності здійснення такої оцінки є також те, що прибутковість у системі показників оцінювання критеріїв економічної безпеки (розвитку, стійкості, стабільності) є показником оцінювання рівня досяжності стабільності як критерію економічної безпеки підприємства [6].

Найважливіші умови існування господарюючого суб'єкта в рамках забезпечення його економічної безпеки представлено на рис.1.



**Рис.1 Найважливіші умови існування господарюючого суб'єкта в рамках забезпечення його економічної безпеки**

*Джерело: сформовано авторами на підставі опрацьованих джерел*

На підставі опрацьованих джерел [1-7], поділяючи думку науковців, можна зробити висновок, що економічна безпека підприємства як організаційна підсистема підприємства реалізує свої функції завдяки сукупності ресурсів, які вона використовує, а саме завдяки поєднанню технічних, інформаційних, матеріальних ресурсів та компетенцій персоналу підприємства, утримання та взаємодія яких вимагає відповідних джерел покриття інвестиційних та поточних витрат на забезпечення потреб економічної безпеки. В ланцюгу цих потреб прибуток є потенційним джерелом задоволення потреби їх фінансування.



Список використаних джерел:

1. Майборода О.Є., Сукрушева Г.О., Куліш Є.В. Теоретична сутність категорії «прибуток підприємства». Економіка і суспільство. Випуск 10. 2017.С.310-313; 2. Патарідзе-Вишинська М.В. Визначення та облік фінансового результату: вітчизняний і зарубіжний досвід . Формування ринкових відносин в Україні. № 2. 2016. С. 25–37; 3. Василішин С.І. Ризики економічної безпеки в системі обліково-аналітичного забезпечення управління підприємствами. Проблеми системного підходу в економіці. Випуск 3(17).2019.С.178-183; 4.Зайченко К.С., Діма Н. І. Економічна безпека підприємства: сутність та роль. Ефективна економіка.№ 5.2021.URL:[www.economy.nauka.com.ua](http://www.economy.nauka.com.ua); 5. Лупенко Ю. Сільськогосподарські підприємства утримують лідируючі позиції в економіці.URL: <http://www.iae.org.ua/presscentre/archnews/3671-silskohospodarski-pidpryyemstva-utrymuyut-lidyruyuchi-pozytsiyi-v-ekonomitsiyuriy-lupenko.html>; 6.Фролова Л.В.,Роженко О.В. Методичні підходи до оцінювання економічної безпеки підприємства. Актуальні проблеми економіки. №3(177). 2016.С.199-209; 7.Козаченко Г.В., Пономарьов В.П., Ляшенко О.М. Економічна безпека підприємства: сутність та механізм забезпечення : монографія. Київ : Лібра, 2003. 280 с

**Горінштейн М.Л., здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії\***  
**Інститут агроекології і природокористування НААН, Україна**

### **Сучасний екологічно-економічний стан природоохоронних територій Західного Полісся**

Регіон Західного Полісся, розташований на північному заході України, визначається своєю унікальною природною спадщиною, яка складається з комплексу географічних, кліматичних, гідрологічних та біотичних факторів. Цей регіон є об'єктом поглибленого дослідження через його значення як для збереження біорізноманіття, так і для розвитку людської діяльності на даній території [1].

Географічне положення Західного Полісся відображається у його рельєфі, який характеризується переважно низинним ландшафтом з плоскими або помірно хвилястими рівнинами, а також невеликими виступами та геоморфологічними рельєфними формами.

Клімат Західного Полісся належить до помірно-континентального типу з певним впливом морської вологи. Характерні зими з м'якими та сніжними періодами, літа з теплими та вологими умовами, а також тривала прохолодна осінь. Опади розподіляються рівномірно, з піковими значеннями у весняно-літній період.

Гідрографічна система Західного Полісся є складною та розвиненою. Головні річки, такі як Прип'ять з її притоками Турія, Стохід, Стир, Західний Буг,

---

\* Науковий керівник - Бендасюк О.О., доктор економічних наук, доцент

Горинь, мають велике значення як джерела води та важливі гідроенергетичні ресурси. Озера утворюються переважно підземними водами і є важливими для біорізноманіття та гідрологічного циклу. Отже, ресурсна база Західного Полісся багата і різноманітна, включаючи різноманітні біологічні ресурси, у тому числі лісові і водні. Це важливі складові для розвитку різних галузей економіки, таких як лісова промисловість, рибальство і туризм, а також мають велике значення для збереження біорізноманіття регіону.

Західне Полісся має високий рівень біорізноманіття, налічує ряд природоохоронних територій, що відіграють важливу роль у збереженні місцевих екосистем та можливості наукового їх дослідження. Серед них варто відзначити такі:

1. Шацький Національний природний парк;
2. Національний природний парк "Прип'ять-Стохід";
3. Нобельський національний природний парк;
4. Рівненський Природний заповідник.

Західне Полісся є важливим регіоном з екологічної точки зору через його унікальні природні комплекси. Однак цей регіон також є предметом серйозних екологічних та економічних викликів. Сучасний стан природоохоронних територій Західного Полісся відображає важливість збалансованого розвитку, який враховує як екологічні, так і економічні аспекти [2].

За останні роки спостерігається зростаючий турбулентний стан, викликаний людською анти екологічною діяльністю, а також змінами клімату. Надмірна експлуатація природних ресурсів, включаючи лісозаготівлю, розробку та забудову територій, призводить до втрати та деградації природних екосистем. Зокрема, до втрати біорізноманіття та порушення екологічної рівноваги. Промислова діяльність, сільське господарство, вирубка лісів та інші види людської діяльності сприяють ґрунтовій ерозії, забрудненню водних джерел, руйнування лісових і водних екосистем, призводить до втрати водних ресурсів для людського використання та екологічного балансу в цілому.

Зміни клімату, такі як збільшення температури, зміна відображення поверхні та зміни в розподілі опадів, мають ключовий вплив на екосистеми Західного Полісся. Вони призводять до скорочення чи навіть втрати біорізноманітності, зміни у функціонуванні екосистем.

Розвиток інфраструктури, міське будівництво та інші види людської діяльності завжди створювали проблеми для природних екосистем. Але останнім часом людська діяльність одних і бездіяльність інших виходить за межі здорового глузду. Руйнування природних ландшафтів, фрагментація середовища та зміни використання земель вцент руйнують природне середовище. У зв'язку із цим, важливим є впровадження ефективних еколого-економічних механізмів, спрямованих на збереження природних екосистем, зокрема Західного Полісся.

Ключовим механізмом слід визначити розвиток програм з екологічної освіти для місцевого населення, шкіл та громадських організацій для збільшення усвідомлення та розуміння важливості збереження природи. Проведення таких програм повинно сприяти формуванню екологічно свідомого громадян у територіальних громадах та відповідального ставлення до довкілля туристів.

Люди, які розуміють важливість збереження природи, стають більш виваженими у власних діях та можуть приймати благорозумні рішення щодо природокористування у своєму повсякденному житті.

Екологічне сільське господарство – це той підхід до використання ресурсів агросфери, що ставить перед собою мету забезпечити продовольчу безпеку та екологічну стійкість, застосовуючи виключно екологічні методи виробництва. Підтримка екологічного сільського господарства, а також малого та середнього підприємництва, яке бере до уваги екологічні аспекти, такі як використання органічних методів виробництва, має допомогти зберегти ґрунти та біорізноманіття за рахунок зменшити використання хімічних добрив та пестицидів, натомість пригадати досвід наших предків поводження в природі, що покращить якість життя за рахунок вирощування екологічно чистої продукції, а відповідно і здоров'я людей.

Платежі за екологічні послуги – це такі підходи до управління природокористуванням, при яких користувачі ресурсів сплачують вартість за використання чи збереження екосистем. У Західному Поліссі цей підхід може означати оплату за збереження екологічності лісів, боліт, річок і інших природних об'єктів, які надають певні корисні послуги, а саме: біоочищення водних та повітряних ресурсів, контролювання змін клімату, а відповідно запобігати його негативного впливу, відтворення біорізноманіття тощо. Ці платежі є фінансовим забезпеченням охорони цих територій та відновленням ресурсної бази та управління нею, при умові відкритого контролю з боку мешканців місцевих територіальних громад.

Впровадження екологічних стандартів та сертифікація сприяють зменшенню негативного впливу підприємств на природу. Це може включати встановлення обмежень на викиди та відходи, вимоги до використання відновлюваних ресурсів та впровадження програми рециклінгу. Сертифікація має на меті стимулювати підприємства до вдосконалення своєї екологічної політики та забезпечувати впевненість споживачів у придбанні екологічно чистої продукції.

Розвиток екологічного туризму на території Західного Полісся включає створення і розвиток інфраструктури для туризму в природоохоронних зонах, таких як парки, заповідники, ліси і водні об'єкти. Це включає облаштування стежок, видовищних майданчиків, кемпінгів, еко-готелів тощо. Розвиток екологічного туризму не лише привертає туристів, а й сприяє зростанню економічної цінності природних ресурсів, що надає стимул для їх збереження та охорони з боку відповідної екологічної поведінки людей. Цей підхід сприяє розвитку місцевих господарств, створює нові робочі місця та сприяє розвитку інфраструктури у віддалених місцях заповідної території з метою екоконтролю. Крім того, екологічний туризм сприяє підвищенню екологічної свідомості серед відвідувачів, що призводить до більшого зацікавлення у збереженні природи та природних ресурсів регіону.

Фінансування досліджень і розвитку екологічних технологій є важливим елементом стратегії збереження природних ресурсів та зменшення негативного впливу господарської діяльності на довкілля. Цей процес включає в себе не лише

інвестування в конкретні технологічні рішення, але й вивчення, розробку, впровадження та підтримку всіх аспектів, пов'язаних з екологічною сталістю та інноваціями [3].

Таким чином, впровадження еколого-економічних механізмів у збереженні природоохоронних ресурсів Західного Полісся є перспективним напрямком для досягнення екологозбалансованого розвитку регіону. Підтримка з боку держави щодо впровадження платіжних систем за екологічні послуги, проведення екологічних освітніх заходів, розвиток екологічної економіки на природоохоронних територіях Західного Полісся є важливими кроками у збереженні і відтворенні природних ресурсів.

Список використаних джерел:

1. Карпюк З. К., Фесюк В. О. Природоохоронні мережі Волинської області: монографія. Луцьк : видавництво «Терен», 2021. 212 с.; 2. Природа Західного Полісся. Збірник наукових праць. Вип. №16. Луцьк, 2019. 230 с.; 3. Економіка природокористування і сталий розвиток. Науковий журнал. Вип. № 3–4 (22–23), 2018.

**Гурін О.Г., здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії\*.**

**Інститут агроекології та природокористування НААН, м. Київ, Україна**

### **Енергоефективність виробництва в сільському господарстві**

Проблема енергоефективності є актуальною в усіх галузях економіки. Сільське господарство не є цьому виключенням, а навпаки потребує більшої та масштабнішої модернізації вже існуючих систем та впровадження сучасних інноваційних рішень, для зменшення енерговитрат та зменшення залежності від наявності енергомереж, а також підвищення конкурентоспроможності виробленої продукції.

Основними видами енергоресурсів, які споживає сільське господарство, є паливно-мастильні матеріали, теплова енергія, електроенергія та газ. Структура теплоенергетичних ресурсів для сільського господарства крім традиційних джерел енергії — нафти, газу, електроенергії; включає також сонячну енергію, енергію біологічної маси, вторинні енергоресурси.

Слід зазначити, що існують спільні проблеми у сфері енергозбереження та підвищення енергоефективності для всіх галузей [1]:

- значний знос основних фондів, високий рівень виходу з ладу обладнання протягом терміну експлуатації
- значні втрати при виробництві та споживанні енергії
- висока витрата первинних паливних ресурсів
- невідповідність оснащеності виробництва сучасному науково-технічному рівню.

\* Науковий керівник: Бендасюк О.О., д-р. екон. наук, доцент.

Також є універсальні способи скорочення енергоспоживання в різних галузях. До них належать:

- багатотарифна система обліку
- відповідність новітнім будівельним нормам і вимогам до теплоізоляції будівель, проектування вентиляції та освітлення
- контроль температури в будівлях, системах опалення та гарячого водопостачання
- застосування інших енергоефективних технологій інженерних систем
- використання енергозберігаючих ламп.

Як результат, підвищення енергоефективності та грамотна організація енергозбереження, дадуть змогу істотно скоротити енерговитрати на одиницю одержуваної сільгосппродукції. До того ж потенціал енергозбереження в сільському господарстві величезний. Розглянемо деякі ключові моменти [2]:

- застосування мало енерговитратних технологій обробітку ґрунту
- використання енергоефективного машинотракторного парку, своєчасне технічне обслуговування
- зменшення витрат на електроенергію для освітлення за рахунок переходу на енергозберігаючі лампи
- рекуперация тепла, що виділяється тваринами
- використання органічних відходів для виробництва газу, за допомогою біогазових установок
- зниження витрат через огорожувальні конструкції
- використання альтернативних джерел енергії.

Власна генерація енергії може сприяти значному підвищенню енергоефективності сільського господарства. Використання вітрогенераторів, сонячних батарей для генерації електрики та систем опалення і гарячого водопостачання працюючих на сонячних батареях. Використання інноваційних технологій енергозбереження та енергоефективності має стати частиною енергетичної стратегії будь-якої сільськогосподарської організації незалежно від організаційно-правової форми, обсягів виробництва та результатів діяльності. В енергетичній стратегії повинні визначатись загальні цілі, які стосуються енергоменеджменту на підприємстві, так як в енергоменеджмент входить управління такими процесами:

- закупівля енергоресурсів і самостійна генерація енергії
- перетворення енергоресурсів на підприємстві
- розподіл енергоресурсів на підприємстві
- використання енергоресурсів на підприємстві
- розподіл відповідальності керівників за використання енергоресурсів

Якщо дотримуватись правильної та чіткої стратегії розвитку енергоефективності, то вигоду від впровадження політик енергоефективності отримає не лише підприємство у вигляді збільшення продуктивності, скороченню енерговитрат, а й навколишнє середовище у вигляді більш екологічної безпеки виробництва. І якщо мотивів для енергозбереження в сільському господарстві чимало, то інвестицій для його здійснення

недостатньо. Це пояснюється високими ризиками та великими термінами окупності [3].

Отже, проблема енергозбереження в сільському господарстві включає послідовне розв'язання таких завдань:

1. ухвалення та поступова реалізація організаційно-економічних і нормативно-правових заходів;
2. впровадження енергозберігаючих технологій із широким використанням вторинних енергоресурсів;
3. зміна машинних технологій із кардинальним зниженням енергетичних витрат.

Сільське господарство має безпосереднє відношення до парникового ефекту. Взагалі, сільське господарство та зміна клімату є досить взаємопов'язаними процесами. Практики, які використовуються в сільському господарстві, такі як тваринництво — напряду пов'язане з викидами метану в атмосферу, застосування мінеральних добрив — пов'язане з викидами оксидів азоту, призводить до збільшення рівня парникових газів в атмосфері і поступово призводить до глобального потепління. Тоді як вже глобальне потепління, в свою чергу впливає на ряд показників у сільському господарстві: зміна середніх температур, зміна кількості опадів, зміна концентрації діоксиду вуглецю в атмосфері та озону, призводить до появи нових шкідників та хвороб, а це в свою чергу, до зміни якості продуктів харчування, що вже в майбутньому впливає безпосередньо на людину [4].

Список використаних джерел:

1. Ажнакін С.Г. Проблеми енергозбереження та енергоефективності діяльності електроенергетичних підприємств. *Економічні інновації*: Зб. наук. пр. Одеса: ІПРЕЕД НАН України, 2013. Вип. 55. С. 9-22. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/69909>;
2. Болтянська Н.І. Визначення напрямів енергозбереження в сільському господарстві. 2020. URL: <http://elar.tsatu.edu.ua/handle/123456789/10724>;
3. Болтянський Б. В. Теоретичні аспекти енергоефективності та енергозбереження. 2023. URL: <http://elar.tsatu.edu.ua/handle/123456789/17302>;
4. Hoffmann, U., Section B: Agriculture — a key driver and a major victim of global warming, in: Lead Article, in: Chapter 1, in (Hoffmann, 2013, с. 3, 5).

**Дейнега М.В., здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії\*  
Державний біотехнологічний університет, Україна**

**Ключові принципи соціальної відповідальності**

Соціальна відповідальність у бізнесі, також відома як корпоративна соціальна відповідальність (КСВ), стосується людей і організацій, які поводяться та ведуть бізнес етично та з увагою до соціальних, культурних, економічних та екологічних питань. Прагнення до соціальної відповідальності допомагає окремим особам, організаціям і урядам позитивно впливати на розвиток, бізнес, суспільство та країну. Розумні бізнес-рішення – це не просто підрахунок короткострокових надходжень. Особи, які приймають мудрі рішення, враховують майбутній вплив сьогоденного вибору на людей, громаду, клієнтів та їхні думки.

У той час як бізнес-результати, інвестиції, вільне підприємництво та інші традиційні економічні сили продовжують рухати промисловість, репутація організацій та їхня здатність ефективно конкурувати в усьому світі залежать від їх інтеграції зусиль соціальної відповідальності в процес прийняття рішень і підвищення продуктивності [1, с.8].

Рух соціальної відповідальності почався з дебатів про відповідальність корпорації перед суспільством. У сумнозвісній статті Мілтона Фрідмана в «Нью-Йорк Таймс», яка була опублікована у 1970 році, лауреат Нобелівської премії з економіки писав, що соціальна відповідальність є «фундаментально підривною доктриною у вільному суспільстві». Він вважав, що єдина відповідальність, яку несе корпорація, полягає у відповідальності перед акціонерами. «Боротьба з бідністю – функція не приватного бізнесу. Це справа держави. Наша справа – заробляти гроші для акціонерів та клієнтів у рамках закону. Інших обов'язків ми не маємо. Ми платимо податки і більше нічого не повинні нікому, крім Бога та совісті» [2]. У 1999 році Джон Елкінгтон представив концепцію «потрійного результату», доводячи, що турбота про суспільство та навколишнє середовище може співіснувати з прагненням максимізувати прибуток.

Після численних трансформаційних моментів соціальна відповідальність набула популярності та довіри; тепер визнається, що люди, планета та прибуток взаємопов'язані. Подібно до того, як якість веде до прибутку, відповідальність веде до сталого прибутку. Тенденції перемістилися від програм корпоративної соціальної відповідальності до сталого розвитку та від сталого розвитку до загальної соціальної відповідальності усіх і кожного окремо.

Як бізнес, корпоративна соціальна відповідальність стала завжди важливим аспектом у нашій повсякденній діяльності. КСВ стосується зусиль компанії щодо інтеграції всіх економічних, екологічних і соціальних принципів у свою бізнес-операцію. Це включає їх взаємодію із зацікавленими сторонами, включаючи всіх, від акціонерів до клієнтів. ISO 26000 – це міжнародний

---

\* Науковий керівник - В.В. Антощенко, д-р екон. наук, доцент

стандарт, сформований Міжнародною організацією стандартизації, який містить рекомендації щодо соціальної відповідальності. Хоча він і не є обов'язковим, він вважається найбільш поглибленим керівництвом для ефективної КСВ. Керівництво із соціальної відповідальності визначає сім основних тем соціальної відповідальності (ISO 26000-2010): організаційне управління; права людини; трудові практики; навколишнє середовище; чесна практика роботи; питання споживачів; залучення та розвиток громади.

Окрім основних тем, ISO 26000 також визначає сім ключових принципів соціально відповідальної поведінки: підзвітність; прозорість; етична поведінка; повага до інтересів зацікавлених сторін; повага до верховенства права; повага до міжнародних норм поведінки; повага до прав людини.

1. Підзвітність: організація несе відповідальність за наслідки своїх дій для суспільства та навколишнього середовища. Приклад: здійснення соціально та екологічно свідомих інвестицій. Соціальна підзвітність – це концепція, яка обертається навколо відповідальності організацій діяти етично, прозоро та відповідно до соціальних і екологічних стандартів. Це передбачає врахування впливу бізнес-діяльності на різні зацікавлені сторони, включаючи працівників, клієнтів, громади та навколишнє середовище. Дотримуючись ключових принципів соціальної відповідальності, організації можуть переконатися, що вони роблять позитивний внесок у суспільство та сприяють сталим практикам.

2. Прозорість: прозора компанія пропонує інформацію, щоб зацікавлені сторони могли зрозуміти проблеми, які для них важливі. Приклад: публікація щорічного звіту про корпоративну соціальну відповідальність для інформування зацікавлених сторін про цілі компанії та прогрес у їх досягненні.

3. Етична поведінка: чесне ставлення до всіх зацікавлених сторін, включаючи керівництво, інвесторів, співробітників, постачальників і клієнтів, є тим, як організації демонструють етичну поведінку.

4. Повага до інтересів зацікавлених сторін: власники, учасники, споживачі та складові є кількома прикладами зацікавлених сторін, права та інтереси яких необхідно враховувати. Приклад: волонтерство спільноти та корпоративна політика, що приносить користь навколишньому середовищу.

5. Повага до верховенства закону: організація повинна дотримуватись усіх чинних законів і правил. Приклад: дотримання екологічних законів і правил.

6. Повага до міжнародних норм поведінки: для компанії неприйнятно ігнорувати або отримувати прибуток від неправомірних дій. Приклад: запровадження етичної ділової практики в країні корпорації та за кордоном.

7. Повага до прав людини: Організація повинна боротися з негативними наслідками, які вони спричиняють, і гарантувати, що вони не порушують права інших. Приклад: покращення трудової політики в організації.

Реалізація цих 7 принципів КСВ (корпоративної соціальної відповідальності), наведених вище, може мати численні переваги для бізнесу. Взвзявши на себе відповідальність за ваші соціальні та екологічні наслідки, ви можете зміцнити довіру та довіру серед зацікавлених сторін, включаючи клієнтів, співробітників, інвесторів і навіть ширшу спільноту. Це може допомогти покращити репутацію компанії разом із іміджем її бренду, що, у свою



чергу, може призвести до збільшення лояльності клієнтів, продажів, що призведе до зростання прибутку.

Крім того, компанії, які є соціально та екологічно відповідальними, часто краще підготовлені для управління ризиками та використання можливостей. Наприклад, відомо, що компанії, які надають пріоритет стійкості, зменшують свої операційні витрати, використовуючи ресурси ефективніше. Потенціал екологічної енергетики дає змогу підприємствам продавати надлишок енергії назад у мережу. Крім того, ті, хто інвестує в розвиток і навчання співробітників, можуть підвищити продуктивність і інновації. Не забуваючи про додаткову лояльність, яку можуть забезпечити ці інвестиції у ваш персонал [3, с.17; 4].

Крім того, компанії, які віддані КСВ, часто є більш привабливими для інвесторів і працівників, які шукають можливості зробити позитивний вплив. Демонструючи свою відданість соціальній та екологічній відповідальності, ви можете залучати та утримувати найкращі таланти, що може сприяти інноваціям та зростанню. З огляду на те, що потенційних співробітників, які шукають нову посаду, стає все більше й більше, ваша корпоративна соціальна відповідальність може стати вагомим чинником у залученні висококваліфікованого персоналу, якого ви бажаєте.

Отже, соціальна відповідальність сприяє сталому розвитку шляхом мінімізації негативних впливів, збереження ресурсів, підтримки місцевих громад і сприяння сталому майбутньому. Таким чином, розуміння важливості соціальної відповідальності є життєво важливим для організацій, які прагнуть досягти довгострокового успіху та демонструють свою відданість етичним і відповідальним практикам.

#### Список використаних джерел:

1. Антощенкова В. В., Дейнега М. В. Історико-теоретичні аспекти корпоративної соціальної відповідальності / Вчені записки : зб. наук. пр. / М-во освіти і науки України, Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана ; [редкол.: О. Яценко (голов. ред.) та ін.]. Київ : КНЕУ, 2023. Вип. 30. С. 6–14.

2. Milton Friedman. The Social Responsibility of Business is to Increase its Profits', New York Times Magazine, 1970, 33, pp. 122-26. URL: <https://www.taylorfrancis.com/chapters/mono/10.4324/9781315259222-11/milton-friedman-1970-social-responsibility-business-increase-profits-new-york-times-magazine-33-pp-122-26-mark-schwartz-wesley-cragg?context=ubx>

3. Антощенкова В. В., Дейнега М. В. Соціальна відповідальність українського агробізнесу в умовах війни. STUDIA SLOBOZHANICA. Матеріали всеукраїнської науково-методичної конференції «Слобожанський гуманітарій - 2023», 6 квітня 2023 р. Харків: ДБТУ, 2023. С. 12-19.

4. Розпорядження КМУ «Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері сприяння розвитку соціально відповідального бізнесу в Україні на період до 2030 року» від 24.01.2020 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/66-2020-%D1%80#Text>

**Денисенко І.С., провідний економіст  
Інститут демографії та проблем якості життя НАН України**

**Використання системи стимулів і преференцій для підприємництва у сфері природокористування**

Підприємництво у сфері природокористування – це особливий вид діяльності, яке здійснюється на тих самих умовах що й звичайне підприємництво, але з певними екологічними обмеженнями та результатами, має особливості та переслідує, крім економічних показників й екологічні аспекти. Його впровадження сприяє реалізації Цілей сталого розвитку. Враховуючи це, держава має забезпечити підтримку такому підприємництву шляхом впровадження для нього стимулів і преференцій.

До системи стимулів та преференцій належать пільги, лояльне ставлення чи переваги, які надаються суб'єктам господарювання з боку держави або місцевих органів влади для підтримки інвестицій у найбільш пріоритетних для держави або територіальної громади види діяльності, зокрема і у сфері землекористування.

В Україні надаються різні державні та місцеві преференції для підприємництва з метою стимулювання його розвитку. Найбільш доступними є: диференціація або звільнення від податків та зборів, спрощення митного режиму, державні пільгові кредити, фінансова підтримка та спрощення регуляторного середовища. Стимулами виступають податкові, кредитні та митні державні інструменти, які створюють вартісні преференції для підприємництва в сфері землекористування. Податкові регулятори, зокрема, передбачають надання прямої або непрямой бюджетної підтримки як за рахунок коштів державного бюджету, так і за рахунок інших спеціальних фінансових фондів. Наразі існуюча система податкового регулювання сфери землекористування є надто уніфікованою й тому не закладає відповідних стимулів для впровадження підприємництва у сфері землекористування. Тому в ряді пріоритетів оновлення системи еколого-економічного стимулювання виступає інституціоналізація спектра методів та інструментів, спрямованих на підтримку підприємництва в сфері землекористування. Це стосується як бюджетних регуляторів, зокрема дотацій, так і податкових регуляторів, таких як особливий режим справляння податку на додану вартість, податкові пільги, податкові канікули тощо.

Кредитні інструменти підтримки землекористувачів застосовуються для збільшення інституціонального підґрунтя виходу підприємництва на ринки позикового й іпотечного капіталу, а також заставних операцій. Держава має уніфікувати кредитні інструменти стимулів, що дасть землекористувачу вигідно для себе брати банківські кредити та позики. Такими кредитними інструментами стимулами виступають компенсація та відшкодування частини процентних ставок банківським установам. Надання кредитних інструментів за пільговими ставками стане можливим за умови, що держава має змогу компенсувати різницю між ринковою та пільговою ставкою за кредитні ресурси, для цього має бути створена спеціалізована банківська установа, де будуть акумульовані кошти від

плати за землю та кошти від продажу землі.

Митні інструменти регулювання дають можливість забезпечити стимули для ввезення в країну новішого спеціалізованого обладнання для виробництва в сфері землекористування. Такими інструментами митного регулювання виступає надання пільг при стягненні ввізного мита та податку на додану вартість на продукцію, яка завозиться на територію України. Звільнення від ввізного мита відбувається згідно Закону України «Про режим іноземного інвестування»: обладнання для індустріальних, наукових і технопарків; енергозберігаюче обладнання; матеріалів та агрегатів для агропромислового комплексу тощо.

Взагалі, держава може застосовувати різноманітні інструменти, такі як екологічні субсидії, позики, податки, збори, штрафи тощо. Екологічні субсидії можуть бути надані підприємствам, які сприяють збереженню довкілля, зменшенню викидів шкідливих речовин або впровадженню екологічно чистих технологій. Ці субсидії допомагають компенсувати витрати на впровадження зелених рішень та зробити їх більш привабливими для бізнесу. Також можуть застосовуватись екологічні позики або фінансування за пільговими умовами для підприємств, що впроваджують проекти, спрямовані на збереження природних ресурсів та зниження негативного впливу на довкілля. Податки та збори можуть застосовуватись для стимулювання зменшення забруднення та споживання природних ресурсів. Вони можуть бути націлені на підприємства, які недостатньо дбають про довкілля або використовують неефективні технології.

Органи місцевого самоврядування надають додаткові пільги (місцеві преференції) для підприємств, які знаходяться в їхніх регіонах. Це можуть бути знижені ставки місцевих податків та зборів, гранти, програми підтримки для малих та середніх підприємств. Для запровадження таких місцевих преференцій, насамперед аналізується економічний потенціал громади, визначити пріоритетні галузі і напрямки, шляхом розробки стратегії і програми розвитку території. Важливо чітко розуміти необхідність введення місцевих преференцій і вже на підставі аналізу, розробляється механізм надання місцевих преференцій.

Застосування місцевих преференцій, які здійснюються в формі зниження або звільнення від сплати податків і зборів, а саме шляхом податкового стимулювання може бути щорічно визначено рішенням про встановлення місцевих податків і зборів.

Податковим Кодексом закріплено перелік місцевих податків і зборів, які встановлюють місцеві органи, а саме: єдиний податок, податок на нерухомість, на землю та плата за оренду землі. Як приклад, преференція для підприємництва у вигляді податку на нерухоме майно. Дає можливість встановлювати для об'єктів житлової та нежитлової нерухомості ставок податку, нижче максимального рівня. Також можливо встановлювати диференційовані ставки податку для об'єктів нежитлової нерухомості, наприклад, в залежності від місця розташування (зональності). Також законодавством передбачено надання 0% ставок для офісних, промислових і сільськогосподарських будівель. Більшість громад використовують зазначені можливості.

Земельний податок. Можливість встановлювати більш низькі ставки податку на земельні ділянки, на яких розташовані, наприклад, виробничі,

господарські будівлі, продуктові та побутові магазини. Також є можливість виключення з об'єкта оподаткування певних категорій земельних ділянок (таких як, сільськогосподарські угіддя, що знаходяться в стадії освоєння, земельні ділянки, зайняті молодими садами, ягідниками та виноградниками).

Орендна ставка землі. Можливість встановлювати ставки орендної плати, нижче максимального розміру (наприклад, застосування ставки в 1% для земельних ділянок під об'єктами виробництва на період виконання будівельних робіт, але не більше 3-х років з моменту оформлення оренди земельної ділянки).

Також органами місцевого самоврядування впроваджуються різні програми підтримки для малих та середніх підприємств. Це можуть бути гранти, пільгове кредитування, допомога в доступі до ринків ЄС та інші заходи для стимулювання розвитку малих та середніх підприємств.

Преференції можуть надаватися у різних випадках, в основному їх можна поділити на такі категорії: адресно – видаються державою певним організаціям; у випадку співпраці декількох держав – надання взаємних пільг, або одностороннім порядком. Основна суть преференційного оподаткування полягає в тому, що сама система заходів частково, або повністю звільняє від сплати податкового зобов'язання для зменшення податкового навантаження, зниження податкових ставок, застосування нульових ставок спрямованих на розвиток господарської діяльності. За допомогою преференційного оподаткування стимулюють господарську активність, а також виведення тіньових грошових потоків. Для держави преференційне оподаткування є основним інструментом для реалізації фіскальних інтересів. Держава за допомогою преференційного оподаткування в деякій мірі здійснює коригування потоками ринкового переливу капіталу, також може генерувати необхідні соціально-економічні зрушення задля формування фінансового забезпечення тих чи інших видатків бюджету. Але на сам перед потрібно узгодити потреби усіх сторін перерозподільних відносин.

В цілому преференції для підприємництва мають значний вплив на розвиток економіки країни. Шляхом зниження податкових ставок, спрощення регуляторного середовища та надання фінансової підтримки, вони стимулюють залучення інвестицій, розвиток малих та середніх підприємств, створення нових робочих місць та зниження безробіття. Преференції сприяють створенню сприятливого бізнес-середовища, що підвищує конкурентоспроможність країни, її інвестиційного клімату та покращує якість життя громади.

Список використаних джерел:

1. Формування платформи системних взаємодій природоресурсного та ринкового циклів розвитку / [за заг. ред. д.е.н., проф., академіка НААН України М.А. Хвесика]. – К.: Державна установа “Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України”, 2023. – 360 с.; 2. Хвесик М. А. Фінансово-економічні важелі капіталізації природних ресурсів у контексті забезпечення прибуткового природокористування / Хвесик М. А. Бистряков І. К. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://finukr.org.ua/?page\\_id=723&aid=4098](http://finukr.org.ua/?page_id=723&aid=4098).

**Должикова І.С., здобувачка вищої освіти ступеня доктора філософії\*  
Державний біотехнологічний університет, Україна**

**Чинники формування організаційно-економічного механізму  
ефективності використання земельних ресурсів сільськогосподарських  
підприємств**

Підвищення ефективності використання земельних ресурсів є однією з ключових проблем у сільському господарстві, яка вимагає уваги не тільки на рівні держави, але й господарських суб'єктів, зокрема фермерських господарств та агроформувань [1]. До основних чинників, на які необхідно звертати увагу під час формування організаційно-економічного механізму ефективності використання земельних ресурсів відносяться наступні:

**Оптимізація використання землі.** Необхідно розробляти стратегії, спрямовані на максимальне використання плодородної землі та уникнення її деградації через раціональне використання, впровадження ефективних методів обробітку та застосування добрив.

**Технологічний прогрес.** Застосування сучасних сільськогосподарських технологій, таких як сільськогосподарська автоматизація, розумні системи зрошення, точне землеробство тощо, дозволяє підвищити врожайність та ефективність використання земель.

**Стійке землекористування.** Важливо розвивати практики стійкого землекористування, які дозволяють підтримувати родючість ґрунтів та зменшувати негативний вплив сільськогосподарської діяльності на навколишнє середовище.

**Земельне законодавство.** Земельну реформу та організацію земельних правовідносин необхідно розглядати як елемент цілісної державної політики розвитку сільського господарства та невід'ємно від забезпечення пріоритетів розвитку села [2]. Важливо розробляти ефективне земельне законодавство, яке б сприяло забезпеченню прав власності на землю, регулюванню її використання та захисту від недбалого відношення до неї.

**Навчання та консультації.** Необхідно забезпечити доступ до навчання та консультацій для сільських господарів щодо оптимального використання земельних ресурсів та впровадження сучасних технологій.

Підвищення ефективності використання земельних ресурсів вимагає комплексного підходу, включаючи як стратегічні державні заходи, так і практичні ініціативи на рівні господарств.

Економічний механізм в агропромисловому виробництві визначається системою взаємозв'язків між різними суб'єктами (фермерами, підприємствами, державними органами тощо), стимулами, інтересами та регулятивними механізмами, які спрямовані на досягнення ефективності та оптимізацію виробництва в умовах ринкової конкуренції.

---

\* Науковий керівник – Л.О. Ломовських, доктор екон. наук, професор.

Організаційно-економічний механізм, з свого боку, включає в себе всі інструменти, методи та процедури, за допомогою яких здійснюється управління агропромисловими підприємствами та галузями. Він базується на взаємодії різних елементів, таких як організаційна структура, фінансові інструменти, кадровий потенціал, технологічні рішення тощо [3-5].

У агропромисловому виробництві цей механізм допомагає забезпечити реалізацію стратегічних цілей та завдань галузі, забезпечити ефективне використання ресурсів, оптимізувати виробничі процеси та впроваджувати інноваційні технології. А також сприяє стабільності і розвитку агропромислового сектору, досягненню конкурентоспроможності на ринках. На сьогоднішній день є ряд причин, які обумовлюють зростання аграрного сектору регіонів розвитку підприємництва [6].

Організаційно-економічний механізм використання земельних ресурсів фермерських господарств є важливою складовою системи управління сільськогосподарською діяльністю. Цей механізм визначається такими факторами, як організаційна структура господарства, стратегія управління земельними ресурсами, ефективність використання технічних і технологічних засобів, а також регулятивне середовище, в якому функціонує господарство.

Ефективне використання земельних ресурсів передбачає оптимальне розподілення земельних площ, врахування агрокліматичних умов та особливостей ґрунтів, а також застосування сучасних агротехнічних методів. Організаційно-економічний механізм також включає в себе встановлення правових, фінансових та економічних стимулів для забезпечення збалансованого та ефективного використання земель.

Для досягнення успішних результатів використання земельних ресурсів важливо, щоб цей механізм був гнучким, адаптивним до змін у внутрішньому та зовнішньому середовищі, а також спрямованим на досягнення стратегічних цілей розвитку сільського господарства.

Так, чистий дохід і прибуток на одиницю площі (наприклад, на 100 гектарів або на один гектар) є одними з ключових показників, що використовуються для оцінки економічної ефективності використання земельних ресурсів у сільському господарстві. Ці показники дозволяють оцінити ефективність використання земельних ресурсів у сільському господарстві та порівняти їхні результати між різними господарствами, районами, областями або країнами. Вони допомагають визначити, наскільки ефективно використовуються земельні ресурси для отримання прибутку та забезпечення стабільності сільськогосподарського виробництва.

Серед внутрішніх чинників позитивний вплив на ефективність виробництва в Україні здійснили: підвищення урожайності всіх сільськогосподарських культур, збільшення за останні роки обсягів продажу продукції, зменшення собівартості одиниці продукції та низка інших; а зовнішніх – сприятливі природно-кліматичні умови, державна підтримка та сприяння виробникам.

Так, інтенсифікація виробництва, яка передбачає збільшення рівня виробничих витрат на одиницю площі сільськогосподарських угідь, може

сприяти поліпшенню економічної ефективності підприємства. Деякі переваги інтенсифікації виробництва включають:

1. Зміцнення матеріально-технічної бази. Інтенсивне використання ресурсів сприяє модернізації техніки, покращенню інфраструктури та розвитку сучасних методів управління.

2. Розвиток інноваційних технологій. Потреба в ефективному використанні ресурсів стимулює впровадження нових технологій, що може призвести до підвищення продуктивності та економії ресурсів.

3. Поліпшення фінансових результатів. Хоча інтенсифікація може призвести до збільшення виробничих витрат, вона також може забезпечити збільшення виробництва та прибутковості, що в кінцевому підсумку позитивно впливає на фінансові результати підприємства.

Проте слід також враховувати, що інтенсифікація виробництва може мати певні негативні наслідки, такі як збільшення впливу на екологію або підвищення ризику залежності від використання хімічних добрив та пестицидів. Тому важливо збалансувати переваги та ризики інтенсифікації виробництва для досягнення найбільш оптимального результату.

Так, вплив факторів внутрішнього і зовнішнього середовища на економічну ефективність аграрних підприємств дійсно великий. Успіх аграрного підприємства в значній мірі залежить від того, як воно враховує та використовує ці фактори, а також від його здатності адаптуватися до змін в економічному та соціальному середовищі.

Список використаних джерел:

1. Рябуха, І. С. Трансформування земельних відносин в Україні та концептуальна модель їхнього розвитку. Вісник ХНАУ. Серія: Економічні науки 8 (2013): 255-259. 2. Пилипенко Л. М., Іличок Б. І. Формування концепції земельної реформи в Україні. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2021. № 1. – URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=1937> (дата звернення: 10.03.2024). DOI: 10.32702/2307-2156-2021.1.4/ 3. Саблук П.Т. Економічний механізм АПК у ринковій системі господарювання. Економіка АПК. 2007, С.23-25. 4. Пархомець М.К., Уніят Л.М. Економічна ефективність використання земельних угідь у конкурентному середовищі. Український журнал прикладної економіки. 2016. Том 1. № 1. С. 153-162. 5. Lomovskykh, L., Ponomarova, M., Chip, L., Krivosheya, E. and Lisova, O. (2021), Management and organizational and economic conditions of strengthening the marketing activity of the enterprise and maintaining efficient agrobusiness. Financial and credit activity: problems of theory and practice, vol. 2, is. 37, pp. 263– 270. <https://doi.org/10.18371/fcaptp.v2i37.230255>. 6. Пономарьова М.С., Аксьонова О.В. Умови регулювання вертикально інтегрованих підприємницьких структур агробізнесу: макро-, мезо-, мікро- рівні. Вісник ХНАУ. Серія : Економічні науки. 2019. №3. С. 391-401. 7. Пономарьова М. С., Кривошея Є. В. Сутність змін у природі та у відкритих соціально-економічних системах їх взаємозв'язок : Матеріали наук.-практ. конф. Нац. гвардії України (м. Харків, 29 листоп. 2017 р.) Харків,, 2017. С. 147 – 149.

**Ільїна М.В., д-р екон. наук, с.н.с.  
Інститут демографії та проблем якості життя НАН України**

**Інноваційні методи попередження транскордонного забруднення довкілля**

Глобалізація та технологічний розвиток не лише позитивним чином впливають на якість життя людини, але й спричиняють деградацію та забруднення довкілля, виснаження природних ресурсів, кліматичні зміни. Сучасна економічна наука досліджує ці проблеми і шляхи їх вирішення в межах економіки природокористування – наукового напрямку про раціональне використання природних ресурсів, ефективне управління й охорону навколишнього середовища. Посилення уваги світової спільноти до екологічної проблематики зумовлено насамперед глобальним характером процесів забруднення довкілля, що є одним із найбільш негативних для міжнародних відносин наслідків природокористування [1, с. 47].

Транскордонне забруднення довкілля означає необхідність удосконалення сучасних систем управління природокористуванням з урахуванням глобальних наслідків антропогенної діяльності та її здатності впливати на стан довкілля в сусідніх державах. Однак проблематика транскордонного забруднення довкілля, задачі та методи його контролю, оцінка наслідків і шляхи попередження досі не стали інтегральною частиною економіки природокористування як галузі науки. Включення до структури економіки природокористування транскордонного контексту може відбуватися двома шляхами – поетапною інтродукцією у її чинні напрями або формуванням окремого предмету, що мав би на меті дослідження економічних наслідків транскордонного забруднення довкілля, розробку методів оцінювання цих наслідків та економічних механізмів попередження відповідних загроз, оцінку ефективності інвестицій у превентивні заходи, визначення перспектив розвитку промислових виробництв з урахуванням ризиків транскордонних забруднень.

Потреба розширення предметного поля економіки природокористування за рахунок проблематики транскордонного забруднення довкілля важлива ще й тому, що це безсумнівно вплине на формування державної екологічної політики. Підготовка фахівців – економістів, інженерів, екологів у сфері економічної безпеки підприємств, охорони навколишнього середовища і технологій його захисту, раціонального природокористування, які володітимуть знаннями та навиками оцінки й управління наслідками транскордонного забруднення довкілля, актуальна з огляду на євроінтеграційні прагнення України та руйнівний вплив воєнних дій на увесь європейський континент.

Потребу подальшого удосконалення управління наслідками екологічного впливу на міжнародному рівні підтверджують численні наукові дослідження. Так, Самко О. зазначає, що «з посиленням процесів глобалізації в сучасній світовій економіці збільшується значення оцінки транскордонного впливу в усіх його проявах та за всіма напрямками» [2, с. 109-110]. У структурі транскордонних екологічних впливів автор виокремлює перенос забрудників атмосферного повітря, поверхневих, підземних вод, порушення природних екосистем,



виснаження природних ресурсів, втрату біологічного різноманіття, природні стихійні явища. Такий широкий перелік факторів транскордонного забруднення демонструє потребу не лише ґрунтового дослідження зазначеного предмету науковцями та практиками, але й його подальший розвиток.

Одним із важливих завдань є розробка й опанування спеціалізованих та інноваційних методик оцінки транскордонного впливу – адже як об'єкт транскордонного забруднення Україна може виступати не лише як держава походження забруднення, але й як постраждала сторона [3, с. 396]. Це регламентують Директива 2001/42/ЄС про оцінку наслідків окремих планів та програм для довкілля, Закон України «Про стратегічну екологічну оцінку» від 20.03.2018 р. № 2354-VIII, Протокол про стратегічну екологічну оцінку до Конвенції про оцінку впливу на навколишнє середовище в транскордонному контексті.

Подолання проблеми забруднення довкілля внаслідок переносу викидів та скидів є спільним завданням не лише практиків, інженерів-екологів, правників, але й органів місцевої влади. На думку фахівців з міжнародного права «транскордонне співробітництво є ефективним інструментом вирішення спільних екологічних проблем – таких, як охорона довкілля, водних ресурсів та біорізноманіття. Воно сприяє спільним зусиллям у зменшенні негативного впливу на довкілля та спільному розв'язанню екологічних проблем» [4, с. 51]. Водночас транскордонне співробітництво потребує належної фахової підготовки уповноважених працівників підприємств, органів державної влади та місцевого самоврядування. Однак основні проблеми еколого-економічного аналітико-інформаційного забезпечення транскордонного співробітництва «пов'язані з недостатньою інформаційною базою та її наповненістю, неефективною комунікацією з державами-сусідами» [5, с. 329]. Накопичення та обмін відповідною інформацією дасть змогу не лише вирішувати екологічні проблеми, але й «включатися в еколого-інформаційне міжнародне співробітництво на різних транскордонних рівнях [5, с. 330].

Згідно із законодавством про стратегічну екологічну оцінку в окремих випадках (наприклад, для розроблення землевпорядної документації, схем землеустрою, техніко-економічних обґрунтувань використання й охорони земель, комплексних планів просторового розвитку прикордонного району або територіальної громади) необхідне інформування сусідніх держав та проведення з їх представниками транскордонних консультацій [3, с. 396-397]. Таким чином, інноваційні методології оцінювання транскордонного забруднення довкілля, негативних наслідків та управління ризиками є важливим завданням для подальшого вирішення зазначених проблем, міжнародної співпраці та недопущення виникнення або поглиблення транскордонних екологічних конфліктів.

Інновації у сфері викладання профільних навчальних дисциплін («Економіка природокористування», «Екологічна безпека») передбачають поширення знань стосовно вирішення численних екологічних проблем (виснаження природних ресурсів, забруднення повітря, водних ресурсів, ґрунтів, знищення лісів, загибель біологічних видів), підвищення ефективності

використання природних ресурсів у контексті міжнародних вимог, враховуючи усвідомлення України як частини європейської спільноти, прагнення до активної співпраці з країнами ЄС, дотримання європейських стандартів в управлінні політичною системою та економікою. Наразі транскордонна тематика включена до таких напрямів економіки природокористування як предмету викладання у віщій школі:

- світові екологічні проблеми та задачі природокористування;
- еколого-економічні проблеми попередження й усунення забруднення компонентів навколишнього середовища;
- визначення збитків від забруднення елементів природного середовища та галузей народного господарства;
- раціональне природокористування в умовах інтенсивного розвитку;
- планування охорони атмосферного повітря, водних ресурсів, рослинного, тваринного світу;
- міжнародне співробітництво з екологічних проблем, природоохоронна політика зарубіжних країн, міждержавні угоди;
- природокористування в контексті сталого розвитку / біосферної парадигми.

З огляду на потребу впровадження інтелектуальних інноваційних систем у сферу державної екологічної політики ще одним завданням економіки природокористування має бути формування сучасного еколого-економічного мислення (розуміння сутності екологічних впливів, взаємозв'язку економічної діяльності зі станом довкілля забруднення, специфіки перенесення забруднень), а також розуміння шляхів подолання відповідних екологічних проблем на всіх рівнях управління.

Список використаних джерел:

1. Ніколаєв Ю. О., Андрєєва Є. М. Сучасні проблеми економіки природокористування. *Механізми державного регулювання конкурентоспроможності національної економіки та міграційних процесів* : матеріали Всеукр. наук-практ. конф., м. Одеса, 13 бер. 2021 р. / Одеський національний університет ім. І.І. Мечникова. Одеса, 2021. С. 47–49; 2. Самко О. О. Проблеми оцінки транскордонного та міжрегіонального забруднення атмосферного повітря регіонів України. *Інноваційна економіка*. 2023. №1 (93). С. 109–115; 3. Дорош О. С., Деркульський Р. Ю., Дорош А.Й. Критерії здійснення стратегічної екологічної оцінки заходів запропонованих у документації із землеустрою. *Землеустрій, кадастр і моніторинг земель*. 2022. № 3. С. 54–69; 4. Реслер М. В., Рейс Т. Т. Європейський досвід управління розвитком транскордонного співробітництва. *Підприємництво і торгівля*. 2023. № 37. С. 49–56; 5. Дребот О. І., Височанська М. Я., Щавінська А. Л. Інформаційно-аналітичний фактор еколого-економічних засад у контексті транскордонного співробітництва. *Economic Development: Global Trends and National Peculiarities*. Poland: Baltija Publishing, 2020. С. 318–331.

**Коваленко Л.М., канд. пед. наук, доцент  
Державний біотехнологічний університет, Україна**

**Сталий розвиток сільськогосподарських земель: основні напрями та методичні засади**

Землями сільськогосподарського призначення визнаються землі, надані для виробництва сільськогосподарської продукції, здійснення сільськогосподарської науково-дослідної та навчальної діяльності, розміщення відповідної виробничої інфраструктури або призначені для цих цілей. У сільському господарстві земля виконує дві функції: є територіальною умовою і основним засобом виробництва. У зв'язку з цим землі сільськогосподарського призначення за юридично закріпленими способами використання поділяються на два основні види: 1) сільськогосподарські угіддя (рілля, багаторічні насадження, сіножаті, пасовища та перелоги), які відповідно до природних властивостей, розташування і господарських потреб використовуються для посівів сільськогосподарських культур і є засобом виробництва в рослинництві; 2) несільськогосподарські угіддя (господарські шляхи і прогони, полезахисні лісові смуги та інші захисні насадження, крім віднесених до земель лісового фонду, землі під господарськими будівлями і дворами, землі тимчасової консервації тощо), які є тільки територіальним базисом і необхідні для організації сільськогосподарського виробництва і пов'язаних з останнім видів діяльності. У цьому випадку йдеться про земельні площі не рослинного призначення, отже, вони є землями несільськогосподарського використання.

Землі сільськогосподарського призначення мають пріоритетний режим використання. Землі, які придатні для сільського господарства, надаються, насамперед, для сільськогосподарського використання, а для потреб, не пов'язаних з веденням сільськогосподарського виробництва, надаються переважно несільськогосподарські угіддя або сільськогосподарські угіддя гіршої якості [1].

Основою сталого розвитку сільськогосподарських земель є система землеволодіння і землекористування, що відрізняються за галузевою належністю, формами власності і господарювання. Тому питання удосконалення та оптимізації системи землеволодіння і землекористування є ключовими у вирішенні проблеми сталого розвитку.

Сучасний стан сільськогосподарських територій визначається цілою низкою незадовільних процесів, зокрема, недотримання вимог науково обґрунтованої системи ведення сільського господарства як на рівні окремих виробничих систем, так і регіонів, виснаження родючості та деградація ґрунтів, розповсюдження бур'янів, хвороб, шкідників, порушення гідрологічного режиму на значних територіях, занепад тваринництва тощо. У зв'язку з цим створення умов для сталого розвитку сільськогосподарських земель є досить складним процесом, що торкається широкого кола питань, починаючи від фізико-хімічних і біологічних процесів у ґрунті, кругообігу речовин та енергії в агроєкосистемах, підвищення коефіцієнту корисної дії фізіологічно активної

радіації, закінчуючи удосконаленням спеціалізації аграрних виробничих систем, оптимізації структури сільськогосподарських ландшафтів й організації території землекористування.

Для забезпечення виконання ідей і принципів, декларованих конференцією ООН з навколишнього середовища і розвитку (РІО - де- Жанейро, 1992 р.) та всесвітнім самітом із збалансованого розвитку (Йоганнесбург, 2002 р.), до яких приєдналася Україна, було прийнято «Концепцію збалансованого (сталого) розвитку агроєкосистем в Україні на період до 2025 року».

Основні напрями діяльності у сфері створення умов для сталого розвитку відповідно до концепції передбачають: 1) формування екомережі на сільськогосподарських землях, впровадження ресурсозберігальних та невиснажливих агротехнологій; 2) створення умов для збереження і відновлення біорізноманіття в рамках сільськогосподарської діяльності та формування генетичного компонента як основного біотичного чинника розвитку сталих агроєкосистем; 3) забезпечення дотримання вимог біобезпеки в рамках сільськогосподарської діяльності; 4) організація науково-методичного забезпечення комплексного агроєкологічного моніторингу агроєкосистем України; 5) запровадження агроєкологічного моделювання агроєкосистем різного рівня на основі системного підходу до їх оцінки.

Що стосується методичних підходів до питання сталого розвитку сільськогосподарських земель, то цим проблемам дослідники приділяють значну увагу. Так, Мільков Ф.М. пропонує класифікацію за співвідношенням природних і змінених природно-територіальних комплексів виділити такі ландшафти: антропогенні (природних угідь не більше 25%), природно-антропогенні (25-50%), антропогенно-природні (50-75%) і природні (75-100%). Добряк Д.С. пропонує оптимальне співвідношення земельних угідь в агроландшафтах України, що дасть можливість вилучити з сільськогосподарського обробітку по країні близько 9-12 млн. га ріллі і за рахунок цього збільшити площі природних кормових угідь на 8,5-10,5 млн. га.

Таким чином, методологічною основою оптимізації взаємодії людини із землею як ресурсом є концепція економічного росту з одержанням оптимально можливого приросту продукції за умови мінімальних або нульових екологічних збитків як прояву оптимального врегулювання еколого-економічних взаємовідносин.

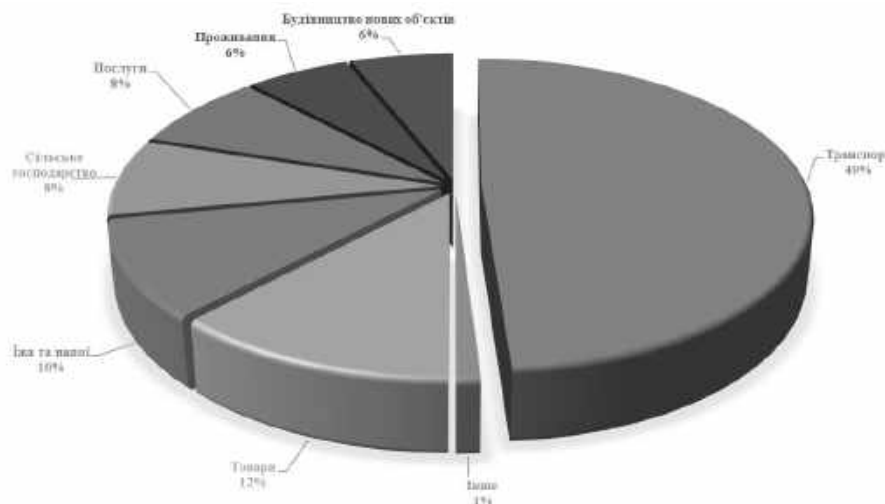
Список використаних джерел:

1. Земельний кодекс України від 25 жовтня 2002. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2002. №3-4. Ст. 22.

**Костинець В.В., д-р екон. наук, доцент  
Київський національний економічний університет  
ім. Вадима Гетьмана, Україна**

### **Вуглецевий слід міжнародного туризму**

На міжнародний туризм, відновлення якого після пандемії COVID-19 відбувається прискореними темпами, припадає близько 8% світових викидів вуглецю [2]. Авіаперельоти, круїзні подорожі, проживання в готелях і навіть купівля виготовлених раніше сувенірів складають елементи викиду вуглекислого газу від туристичної діяльності. Більшість цього вуглецевого сліду припадає на відвідувачів із країн із високим рівнем доходу, а туристи зі США очолюють список. Відповідно із подальшим зростанням сектору подорожей зростатиме й вуглецевий слід туризму (рис. 1).



**Рис. 1. Вуглецевий слід різних видів діяльності в секторі подорожей [1]**

В свою чергу, користування транспортом як однією з основних складових сектору подорожей є чинником суттєвих викидів вуглецю в повітря. Сьогодні саме транспорт є основним джерелом викидів парникових газів у туризмі. У середньому літаки та автомобілі виробляють найбільше CO<sup>2</sup> на пасажиро-милю, а туристичні автобуси, пороми та поїзди дещо відстають за цим показником. Впровадження численних екологічних тарифів, покликаних в подальшому зменшити вплив повітряних і наземних перевезень на клімат, введення в експлуатацію літаків із підвищеною паливною економічністю, удосконалення конструкцій корпусів літаків і двигунів тощо хоча і має позитивний ефект, проте повністю не нівелює існуючу проблему вуглецевих викидів. Суттєвим рішенням фахівці галузі вважають чисте авіаційне паливо SAF є ключем до скорочення цих викидів, проте воно виготовляється в недостатніх обсягах через високу вартість. За прогнозами європейських авіакомпаній заплановане використання 10% SAF до 2030 року, а мета галузі — скоротити викиди вуглецю до нуля до 2050 року.

Сектор розміщення, який включає готелі, гостьові будинки, хостели та приватні апартаменти також чинить суттєвий вплив у вуглецевих викидах. Так,

такі енергоємні системи, як опалення та кондиціонування приміщення створюють CO<sup>2</sup>, як і водонагрівачі, які використовуються для підігріву душів, басейнів тощо. Електроенергія, яка використовується для живлення світильників, телевізорів, холодильників, пральних машин та іншого обладнання, також несе значний вплив, особливо в місцях із застарілими або неефективними системами. При цьому кількість витраченої енергії на кондиціонування та опалення сягає в готелях в середньому 48% від загального обсягу, загальне обладнання – 13%, світло – 12%, кухонне обладнання та холодильники – 11%, очистка та функціонування басейнів – 7%, гаряча вода та зміна постільної білизни та рушників – 5% [1]. При цьому вуглецеві викиди, як правило, найвищі на курортах і готелях, які пропонують сучасні послуги, тоді як гостьові будинки, мають здебільшого нижчий рівень викидів.

Виробництво продуктів харчування є ще однією причиною приблизно чверті світових викидів парникових газів. Вирощування, обробка, транспортування, пакування, охолодження та приготування – усе це потребує енергії та сприяє викиду вуглецю. З метою задоволення смаків відвідувачів, багато готелів і ресторанів імпортують більшість продуктів харчування з інших країн. Віддалені острови особливо залежать від імпорту. За оцінками, до 80% продуктів харчування, які споживає туристична індустрія на островах Тихого океану, привозиться з-за океану. В свою чергу, чим довша відстань доставки, тим більший рівень утворення викидів. Крім того, за рахунок популярної системи «шведський стіл» у готелях значна кількість їжі, виробленої для гостей закладу розміщення, викидається, тобто всі викиди, які були згенеровані її виробництвом, були непотрібними. У всьому світі менше половини готелів компостують харчові відходи. Коли ці харчові відходи розкладаються на звалищах, утворюється метан, який у 21 раз сильніший за своїм впливом на клімат за вуглекислий газ.

Оскільки наслідки зміни клімату стають все більш очевидними, вкрай важливо, щоб органи місцевого самоврядування, туристичні підприємства та постачальники разом із кожним окремим туристом вживали заходів з метою зменшення залежності галузі від викопного палива. Нові технології, такі як водонагрівачі на сонячних батареях, системи контролю температури та енергозберігаючі пристрої, дозволяють промисловості зменшити свій вуглецевий слід. Однак цих інновацій недостатньо, щоб переважити викиди, створювані зростаючою кількістю мандрівників. Прогнози стверджують, що вже наступного 2025 року викиди від туризму можуть сягнути 6,5 мільярдів метричних тонн, що еквівалентно приблизно 13% поточних глобальних викидів парникових газів. Для тих викидів, яких наразі неможливо уникнути, слід використовувати компенсацію вуглецю, щоб доповнити практику сталого розвитку та зменшити вуглецевий слід від міжнародного туризму.

Список використаних джерел:

1. Carbon Footprint of Tourism. URL: <https://sustainabletravel.org/issues/carbon-footprint-tourism/>; 2. Lee H.-H., Huang P.-Y. Food Waste and Environmental Sustainability of the Hotel Industry in Taiwan. Sustainability, 2023, 15(21):15459.

**Кравченко Ю.М., канд. екон. наук, доцент  
Державний біотехнологічний університет, Україна**

**Декаплінг в економіці як інструмент досягнення сталого розвитку**

Пріоритетним напрямком розвитку економіки є рух до циркулярної, інноваційної економіки, що спрямовано на добробут суспільства, покращення рівня життя та зниження ризиків для довкілля. Основою такої моделі розвитку національної економіки є досягнення ефекту декаплінгу негативного впливу викидів на зовнішнє середовище.

Сталий соціально-економічний розвиток будь-якої країни означає таке функціонування її господарського комплексу, за якого одночасно задовольняються зростаючі матеріальні та духовні потреби населення, забезпечується раціональне й екологічно безпечне господарювання та високоефективне збалансоване використання природних ресурсів, створюються сприятливі умови для здоров'я людини, збереження і відтворення навколишнього природного середовища та природно-ресурсного потенціалу суспільного виробництва [1].

Термін «декаплінг» (англ. Decoupling) широко вживається в сучасному політичному лексиконі, фінансовій сфері, економічній аналітиці. Його суть полягає у характеристиці зниження ступеня кореляції, порушення зв'язків, зниження взаємозалежності. В умовах нової моделі «циркулярної економіки» декаплінг має стати ключовим принципом, що передбачає задоволення зростаючих потреб при мінімізації витрачання природного капіталу [2].

Феномен «декаплінгу» передбачає виконання наступних економіко-екологічних організаційних функцій:

- розмежування (роз'єднання, розділення) процесів економічного зростання та втрати природних ресурсів або їх якісних властивостей;
- зменшення ресурсоемності технологічних режимів виробництва;
- зниження тиску на навколишнє природне середовище;
- узгодження темпів економічної експлуатації природного ресурсу;
- врегулювання темпів екологічного відтворення природного ресурсу [3].

Залежно від факторів, які аналізуються, розрізняють декаплінг за факторами впливу на довкілля і декаплінг за ресурсними факторами. Дана класифікація була вперше надана в «Тематичній стратегії сталого використання природних ресурсів» ЄС [4].

Декаплінг за факторами впливу (або тиску) на довкілля спостерігається у разі збільшення обсягів виробництва при зменшенні негативного впливу на навколишнє природне середовище від будь-якої економічної діяльності (наприклад, зниження забруднення підземних вод, деградації земель, викидів в атмосферне повітря та обсягів утворення відходів), тобто збільшення еко-ефективності. Ресурсний декаплінг означає зниження темпів використання ресурсів на одиницю економічного результату, і є результатом підвищення продуктивності ресурсів [5].

Можливі такі ефекти декаплінгу, що здатні виникати в процесі декаплінгу:

- 1) «спонтанний» – досягнення різної екологічної ефективності для країн за умов залучення чи вилучення з господарського обігу ресурсів на основі різних технологічних процесів;
- 2) «рикошетний», за якого виграш від зниження використання одного ресурсу може призвести до більшого використання інших;
- 3) «дискретний» – технологічне навантаження на довкілля зменшується лише впродовж обмеженого періоду часу, але кумулятивні екологічні збитки з часом лише накопичуються. Ефект декаплінгу може бути інноваційним, коли екологічна ефективність, виражена в зниженні матеріало-, ресурсо-, енерго- або водоемності, досягнута шляхом впровадження сучасних «зелених» інноваційних проектів (виробництв, технологічних процесів, очисних споруд та інше). [6, с. 172].

Випуск продукції в Україні характеризується високою матеріаломісткістю продукту, використанням застарілої техніки та технологій, що призводить до збільшення екологічного тиску. Тому для вирішення такої проблеми необхідним є розвиток інноваційного співробітництва для випуску інноваційного продукту в умовах нової моделі циркулярної економіки. Ефект декаплінгу у моделі соціально-економічного розвитку циркулярного типу полягає у тому, що економічне зростання досягається через використання ресурсозберігаючих технологій, і як наслідок зменшення впливу викидів на навколишнє середовище. Отже, концепція декаплінгу є основою розроблення стратегії розвитку інноваційного співробітництва в новій моделі циркулярної економіки.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2011. – №26, с. 128; 2. Decoupling natural resource use and environmental impacts from economic growth. UNEP, 2011; 3. Макарова В.В. Ефект «декаплінгу» в контексті організації сталого сільськогосподарського землекористування. *Ефективна економіка*. 2020. № 1. – URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7576> (дата звернення: 07.03.2024). DOI: 10.32702/2307-2105-2020.1.57; 4. Thematic Strategy on the Sustainable Use of Natural Resources. Commission of the European Communities, 2005 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2005:0670:FIN:EN:PDF>; 5. Ватченко О. Б., Свистун К. О., Декаплінг в економіці – сутність, визначення, види. *Економічний простір*. №141, 2019, С.5-24; 6. Бохан А.В. Екологічна модернізація в експоненті екологічної безпеки та превентивної дипломатії / А.В. Бохан // *Науковий вісник Дипломатичної академії України*. – 2015. – Вип. 22(3). – С. 168-175 [Електронний ресурс]. Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvdau\\_2015\\_22\(3\)\\_20](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvdau_2015_22(3)_20).



**Кучер А. В., д-р екон. наук, старш. досл., чл.-кор. АЕНУ**  
**Національний університет «Львівська політехніка», Україна;**  
**Національний науковий центр «Інститут ґрунтознавства та агрохімії**  
**імені О. Н. Соколовського», Україна**  
**Кучер Л. Ю., д-р екон. наук, професор**  
**Національний університет «Львівська політехніка», Україна**

### **Економіка мілітарної деградації та післявоєнного відновлення земель: виклики та перспективи**

Негативний вплив розв'язаної російською федерацією війни на земельні ресурси має серйозні наслідки для різних видів економічної діяльності, особливо для аграрного сектора, й призвів до виникнення нового типу деградації земель – мілітарної. Мілітарна деградація земель – це процес антропогенного спрощення ландшафту, погіршення стану, складу, корисних властивостей і функцій земель та інших органічно пов'язаних із землею природних компонентів унаслідок воєнних дій. Одним із головних для аграрного сектора складників мілітарної деградації земель є мілітарна деградація ґрунтів – погіршення корисних властивостей і родючості ґрунту внаслідок воєнних дій. Мілітарна деградація земель також викликає серйозні екологічні проблеми та несе загрозу здоров'ю людей і втрату доступу до ресурсів для виробництва продовольства.

Спираючись на раніше започаткований нами напрям щодо економіки деградації ґрунтів і земель [1–3], у науковий обіг уведено термін «економіка мілітарної деградації ґрунтів» [4]. У подальшому нами розширено понятійно-категорійний апарат, зокрема введено в науковий обіг ширший за змістом термін «економіка мілітарної деградації земель», а також тісно пов'язаний із попереднім «економіка післявоєнного відновлення земель». У сукупності це послугувало для започаткування нового напрямку досліджень – економіка мілітарної деградації та післявоєнного відновлення земель і формування його парадигми.

Отже, парадигма економіки мілітарної деградації та післявоєнного відновлення земель, розроблена нами з урахуванням попередніх наших досліджень [1–6], включає такі складники.

*Трактування терміна.* Економіка мілітарної деградації та післявоєнного відновлення земель – розділ (напрямок) економіки природокористування, що на теоретичному, методологічному й емпіричному рівнях вивчає питання економічного оцінювання шкоди та збитків, завданих збройною агресією та бойовими діями землям і ґрунтам; економічної оцінки деградованих земель; еколого-економічного обґрунтування напрямів і заходів післявоєнного відновлення земель та практик сталого управління деградованими землями. У цьому науковому напрямі об'єднано два взаємопов'язані складники: економічна оцінка вартості деградації земель та економічна оцінка практик сталого післявоєнного відновлення земель.

*Концепція.* Базисом парадигми економіки мілітарної деградації та післявоєнного відновлення земель є глобальна ініціатива щодо економіки деградації земель, концепція нейтрального рівня деградації земель і концепція

сталого управління землями.

*Місія* – наукове забезпечення оцінювання еколого-економічних наслідків мілітарної деградації земель, досягнення нейтрального рівня деградації земель і сталого управління деградованими внаслідок війни землями.

*Мета* – теоретико-методологічне обґрунтування концептуальної основи для комплексного оцінювання вартості мілітарної деградації земель і побудови системи сталого управління деградованими землями.

*Основні завдання:* 1) розроблення методології комплексного економічного оцінювання шкоди та збитків, завданих збройною агресією та бойовими діями землям і ґрунтам; 2) розроблення методології економічної оцінки деградованих унаслідок війни земель; 3) оцінювання еколого-економічних наслідків мілітарної деградації земель; 4) розроблення методології оцінювання еколого-економічної ефективності поточних витрат та інвестицій у заходи та проєкти післявоєнного відновлення земель; 5) розроблення системи сталого управління деградованими землями й економічних механізмів реалізації цієї системи; 6) еколого-економічне обґрунтування пріоритетних напрямів і заходів післявоєнного відновлення земель та практик сталого управління деградованими землями; 7) розроблення пропозицій для ухвалення ефективних управлінських рішень і формування та реалізації державної земельної політики в частині досягнення нейтрального рівня деградації земель і сталого управління деградованими внаслідок війни землями.

*Об'єкт* – частина еколого-економічної системи, представлена еколого-економічними відносинами, що виникають унаслідок мілітарної деградації земель і в процесі післявоєнного відновлення земельних ресурсів.

*Предмет* – виявлення можливостей та обґрунтування напрямів оптимізації еколого-економічних відносин з урахуванням специфічного прояву економічних законів і закономірностей, що виникають унаслідок мілітарної деградації земель і в процесі післявоєнного відновлення земельних ресурсів, для досягнення нейтрального рівня деградації земель і сталого управління деградованими внаслідок війни землями.

*Спрямованість.* Процесу пізнання об'єкта дослідження притаманні всі його етапи: від збирання й обробки даних щодо мілітарної деградації земель до створення теоретичних концептів і використання їхніх можливостей для обґрунтування перспектив розвитку, розроблення сценаріїв і системи заходів щодо досягнення нейтрального рівня деградації земель і сталого управління деградованими внаслідок війни землями. Слід наголосити на міждисциплінарності й трансдисциплінарності досліджень щодо економіки мілітарної деградації та післявоєнного відновлення земель.

Дослідження з економіки мілітарної деградації земель можуть включати такі аспекти (але не обмежуються ними):

- екологічна шкода та збитки – внаслідок воєнних дій відбувається втрата та/або зменшення функцій і послуг екосистем, що може спричинити серйозні екологічні проблеми та ризики для здоров'я людей, відповідно є потреба в розробленні концептуальної основи для комплексної оцінки вартості деградації землі шляхом включення вартості екосистемних послуг землі;

- втрата та/або зниження продуктивності земель – воєнні дії пошкоджують або повністю руйнують ґрунтовий покрив, що призводить до втрати або зниження врожайності та погіршення якості продукції; замінування значної кількості сільськогосподарських земель й активне ведення бойових дій на певний період часу унеможлиблює їх подальше використання;

- втрати врожаю та продовольча нестабільність – унаслідок бойових дій можуть бути пошкоджені або знищені посіви, багаторічні насадження, що призводить до втрат урожаю і може спричинити продовольчу нестабільність, погіршення продовольчої безпеки та зростання цін на харчові продукти;

- втрати земельного капіталу – втрати та пошкодження інфраструктури, зокрема асфальтованих доріг, каналів для зрошення, систем водопостачання й інших сільськогосподарських інфраструктурних об'єктів і земельних поліпшень можуть ускладнити доступ до земельних ділянок, обмежити можливості доставки необхідних ресурсів для землекористування та ускладнити відновлення та ефективного використання земельних ресурсів на післявоєнному етапі;

- втрати ринку земель й інші економічні наслідки – воєнні дії призводять до втрат ринкового обігу земель, зокрема сільськогосподарських, зниження інвестиційної привабливості землекористування й земельних інвестицій та інших економічних збитків.

#### Список використаних джерел:

1. Kucher A. V., Kucher L. Yu. Expert assessment of economic losses caused by soil degradation at agricultural enterprises. *Actual Problems of Economics*. 2015. No. 8. Pp. 165–169;
2. Kucher A., Kazakova I., Kucher L. Kozak H., Schraml A., Koka H., Priest W. Economics of soil degradation and sustainable use of land in danger of wind erosion. *Agricultural and Resource Economics*. 2015. Vol. 1. No. 1. Pp. 5–13. <https://doi.org/10.51599/are.2015.01.01.01>;
3. Kucher A. V. Economics of agricultural land degradation and soil protection: a case study of Ukraine. *Management and safety in food chain: monograph*; eds: A. Walaszczyk, I. Jałmużna, B. Galińska. Lodz: Lodz University of Technology, 2017. Pp. 27–38;
4. Кучер А. В. Економіка мілітарної деградації ґрунтів: виклики та перспективи на шляху до сталого землекористування. *Формування сталого землекористування: проблеми та перспективи*: матер. IV міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 16–17 листопада 2023 р.). Київ: Інститут землекористування НААН, 2023. С. 31–34;
5. Kucher A., Kucher L. War loss and damage to soil resources: towards sustainable land management. *International Journal of Environmental Studies*. 2024. Vol. 81. Is. 1. <https://doi.org/10.1080/00207233.2023.2296769>;
6. Кучер А. В., Кучер Л. Ю., Хелдак М. Формування сучасної парадигми економіки сільського господарства на основі праць професора В. Й. Шияна. *Економічні читання*: матер. міжнар. наук.-практ. конф., присв. 85-річному ювілею професора В. Й. Шияна (м. Харків, 19 лютого 2021 р.). Харків: ХНАУ, 2021. С. 16–20. <https://doi.org/10.13140/RG.2.2.26768.33281>.

**Мещеряков В. Є., канд. екон. наук, доцент**  
**Крайня Л.О., здобувачка вищої освіти ступеня бакалавр**  
**Державний біотехнологічний університет, Україна**

### **Вплив стратегій транспортного обслуговування на прибуток**

Одними з ключових переваг стратегії транспортного обслуговування є її спрямування на оптимізацію витрат та досягнення збільшення ефективності. Вірно обрана стратегія дозволяє ефективно використовувати транспортні ресурси, зокрема, зменшуючи витрати на паливе, утримання та обслуговування транспортних засобів тощо.

Роль стратегії транспортного обслуговування в сучасному світі важко переоцінити. З урахуванням швидко зростаючого обсягу глобальних перевезень важливість правильної стратегії стає ключовою для конкурентоспроможності підприємств у глобальному ринковому середовищі.

Дослідження впливу стратегії транспортного обслуговування на прибуток було проглянуто в роботах таких українських науковців, як Вінярська І. М. [1], Карп І. М. [2], Мельник В. І. [3] та ін.

Вплив стратегії транспортного обслуговування на прибуток здійснюється за рахунок сукупності рішень та дій, спрямованих на оптимізацію транспортних процесів і ресурсів для досягнення максимальної ефективності та прибутковості підприємства чи організації. Ця стратегія визначає, як транспортні системи та ресурси використовуються для задоволення потреб клієнтів, зменшення витрат та максимізації прибутку [1].

Технології сьогодні не можуть існувати без відповідної стратегії транспортного обслуговування. З впровадженням сучасних технологій, таких як системи управління логістикою, стратегія транспортного обслуговування стає важливим елементом успішного функціонування технологічних компаній.

Забезпечення ефективної стратегії транспортного обслуговування є ключовим фактором у задоволенні клієнтів. Швидка та надійна доставка, правильно обрані маршрути та інші аспекти стратегії можуть позитивно впливати на відношення клієнтів [3].

Важливі аспекти впливу стратегії транспортного обслуговування на прибуток включають вибір оптимальних маршрутів, управління транспортним парком, використання сучасних технологій для моніторингу та управління, а також врахування вимог клієнтів та сталість процесів.

Грамотно розроблена стратегія може позитивно позначитися на конкурентоспроможності, клієнтській лояльності та загальній фінансовій стійкості підприємства. Водночас неефективна стратегія може призвести до збитків, зайвих витрат та незадоволення клієнтів [2].

Водночас стратегія транспортного обслуговування впливає на сталість та екологічні аспекти. Врахування екологічних стандартів у стратегії може покращити екологічний імідж компанії та відповідати сучасним вимогам сталого розвитку.

Отже, стратегія транспортного обслуговування визначає успіх підприємства в умовах сучасного ринкового середовища. Грамотно розроблена стратегія дозволяє не лише економити ресурси та оптимізувати витрати, але й створює конкурентні переваги та сприяє підвищенню прибутку. Узагальнюючи сказане, можна зробити висновок, що врахування впливу стратегії транспортного обслуговування на прибуток є критично важливим для успішного функціонування підприємства в сучасних умовах.

Список використаних джерел:

1. Вінярська І. М. Організація роботи з постачальниками і оцінка їх роботи. Управління розвитком. Х.: ХНЕУ, 2018. 114 с.; 2. Карп І. М. Застосування логістичного підходу в управлінні промисловим підприємством. Актуальні проблеми економіки., 2015. 27 с.; 3. Мельник В. І. Використання логістичних методів в організації виробництва та реалізації продукції. Вісник. Х. :ХДЕУ, 2020. 17 с.

**Музиченко М. В., канд. екон. наук**  
**Державний біотехнологічний університет, Україна**  
**Савчук С.С., здобувач вищої освіти ступеня бакалавр**  
**Київський національний університет ім. Т. Г Шевченка, Україна**

### **Глобальний ринок землі: виклики та способи їх подолання в Україні**

Україна поступово намагається стати повноправним членом європейського економічного простору, у зв'язку з чим ринок землі у найближчій перспективі має відповідати Стандартам ЄС. Проте його відкриття для іноземців стане безпрецедентним для світу, зважаючи на володіння великими об'ємами чорноземів, що є стратегічно важливими для економіки України.

У 2022 році експортні обсяги української зернової продукції становили 6,34 млрд. дол. США у вартісному виразі (на 43% менше ніж у 2021 р.). При цьому 52,2% усього експорту припадало на Європу. Вартість експорту олійних культур становила 3,57 млрд. дол. США, овочів - 38 млн. дол. США [1].

Це свідчить про глобальне значення для України європейського ринку. Безперечний вплив має і скасування мит для українського експорту, яке було введено на початку війни. А подальший курс держави до євроінтеграції вимагатиме вільний обіг капіталу між державами Євросоюзу, що стосуватиметься і купівлі сільськогосподарських земель іноземцями.

Існує ряд досліджень про вплив іноземної власності на землю для країн, що розвиваються. Однією з основних переваг є притік нових інвестицій та позитивний ефект від масштабу (якщо інвестори купують землю у великих площах).

У високорозвинених країнах також допускають продаж землі іноземцям. Зокрема, у США у 2022 році площа сільськогосподарських земель, що перебувають у володінні іноземних компаній чи фізичних осіб, зросла на 8%. І

хоча ця площа становить лише 3,4% від загальної, питання вже хвилює державу, адже мова йде про продовольчу безпеку країни [2].

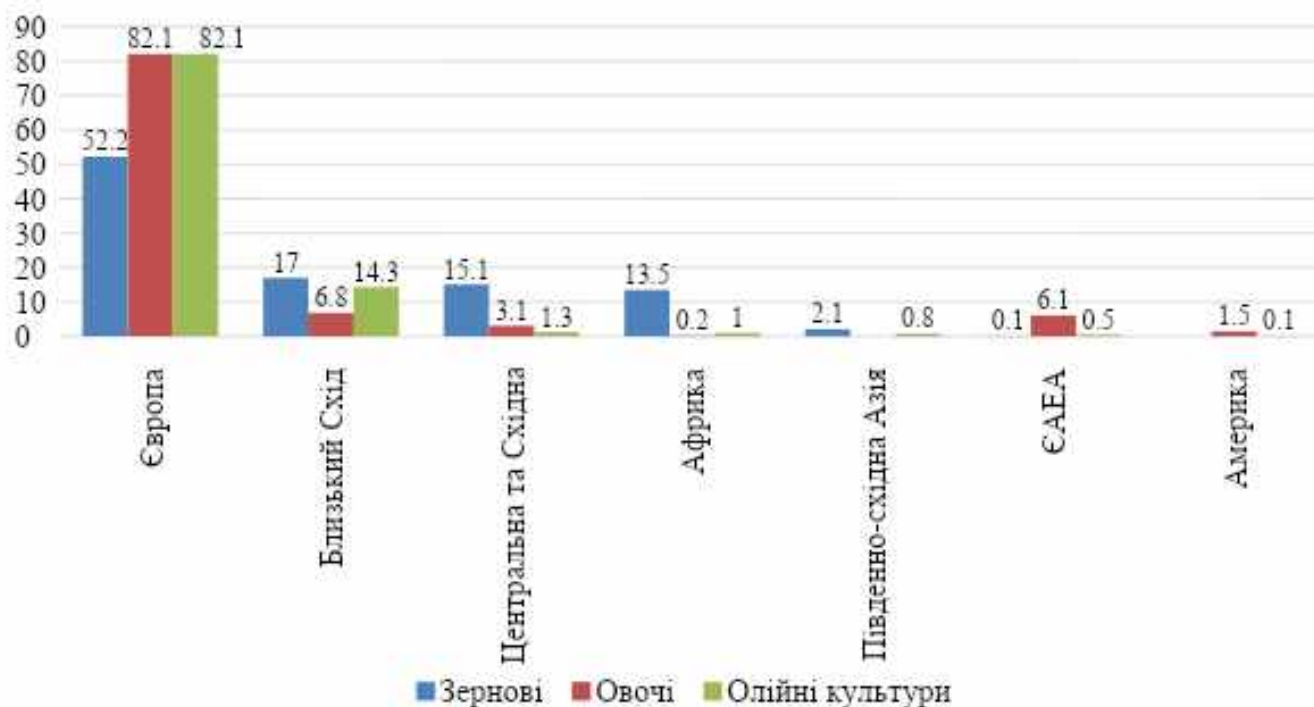


Рис. 1. Частка вартості експорту сільськогосподарської продукції по регіонах [1]

У Європейському Союзі відсутня пряма заборона щодо продажу землі громадянам інших країн. У Болгарії та Польщі існують ускладнення для купівлі землі іноземцями. Франція залишає за собою право примусово викупити будь-яке сільське угіддя площею більш ніж 2 га. В Угорщині та Словенії особи без громадянства цих країн мають право купити землю тільки якщо вони є громадянами держави-члена ЄС, ЄЗ чи Швейцарії [3].

Україні перш за все необхідно враховувати наявність потужного аграрного комплексу, що навіть під час війни приносить стабільний прибуток. Крім того, Україна володіє важливими для продовольчої безпеки світу запасами чорноземів. І буде необдуманим безконтрольне відкриття ринку землі іноземним компаніям, для яких родючі ґрунти України стануть значно привабливішою інвестицією ніж будь-яка. З іншого боку, післявоєнні реалії потребуватимуть значних інвестицій для розмінування сільськогосподарських угідь та відновлення зруйнованої інфраструктури. Тобто відкриття ринку землі для іноземців може бути швидким з метою залучення коштів до аграрного сектору країни, але досить небезпечним у перспективі рішенням.

Тим не менш, кроки у створенні ефективного ринку землі у рамках земельної реформи вже здійснені. З 1 липня 2021 року сільськогосподарські ділянки мають можливість купувати громадяни України у розмірі до 100 га на людину. 1 січня 2024 року таке право отримали і юридичні особи, якщо вони функціонують у рамках законодавства України. При цьому учасники цих

компаній не можуть бути громадянами інших держав. Максимальний розмір земельної ділянки становить 10 тис. га [4].

Щоб відкрити ринок землі іноземцям і при цьому запобігти втрат такого стратегічного ресурсу як чорноземи пропонується декілька варіантів набуття власності:

1. Довірче володіння землею. Його суть полягає у тому, що купує землю українська компанія, заснована громадянином України. Він та інвестор-іноземець укладають трастову угоду під юрисдикцією третьої держави [3]. Таким чином іноземний інвестор без права володіння землею отримує економічну вигоду від неї.

2. Структурування через заставу корпоративних прав. Юридична особа залучає фінансування для придбання землі. При цьому іноземні кредитори беруть у заставу частку в статутному капіталі. Тобто при неплатоспроможності юридичної особи кредитор матиме право на землю, яку зможе продати іншому громадянину України [3].

3. Укладання договору на придбання з відкладальною обставиною. Покупець землі, який може бути закордонним інвестором, зможе отримати у володіння земельну ділянку після скасування заборони на її продаж громадянам інших держав [3].

Таким чином, відкриття ринку землі громадянам інших держав може мати негативні наслідки на стратегічний розвиток України. Водночас, процес євроінтеграції неможливий без дотримання стандартів ЄС. Тобто, існує необхідність розробки підходів до збалансованого ринку землі в Україні, що враховуватиме інтереси держави та не суперечитиме засадам Європейського Союзу.

Список використаних джерел:

1. GrowUkraine. *Міністерство Економіки України*. 2023. URL: [https://ucab.ua/files/GIU\\_2023\\_draft.pdf?fbclid=IwAR2F4x4cVxGZXBN01bDEsJBW8q9X06GNDu9N5Fz6binRP3Luh\\_wkQNHONv0](https://ucab.ua/files/GIU_2023_draft.pdf?fbclid=IwAR2F4x4cVxGZXBN01bDEsJBW8q9X06GNDu9N5Fz6binRP3Luh_wkQNHONv0); 2. Douglas L. Foreign-owned US farmland acres rose more than 8% in 2022 -USDA. *Reuters*. 2023. URL: <https://www.reuters.com/world/us/foreign-owned-us-farmland-acres-rose-more-than-8-2022-usda-2023-12-15/>; 3. Даців С. Продаж землі іноземцям: сценарії для України на шляху до ЄС. *Економічна правда*. 2024. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2024/02/16/709981/>; 4. Лівіцька А. Земельна реформа в Україні. Кінець і знову початок. *Юридична газета*. 2021. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/zemelne-agrarne-pravo/zemelna-reforma-v-ukrayini-kines-i-znovu-pochatok.html>.

**Онегіна В.М., д-р екон. наук, професор**  
**Шацько Т.І., здобувач вищої освіти ступеня бакалавр\***  
**Державний біотехнологічний університет, Україна**

### **Антикризові інструменти місцевого економічного розвитку**

Більшість громад стикається з низкою економічних проблем: малий та середній бізнес не розвивається, необхідна перекваліфікація ВПО, недостатньо кваліфікованих кадрів, знищується інфраструктура, слабо розвинуті регіональні ринки тощо. Ці виклики можна вирішити за допомогою інструментів місцевого економічного розвитку – типових проєктів, які створюють умови для розвитку місцевої економіки. Місцевий економічний розвиток – це процес взаємодії та синергії дій органу місцевого самоврядування, бізнес-спільноти, інституцій громадянського суспільства та інституційних партнерів, активних мешканців громади з метою сталого соціально-економічного розвитку громади та підвищення якості життя її мешканців [1, с.161]. Місцевий економічний розвиток має стати ключовою діяльністю для громади, а пріоритетними завданнями сьогодення для органів управління мають бути максимальна ефективність в управлінні ресурсним потенціалом відповідних територій (зокрема включення людського капіталу, фінансово-інвестиційного ресурсу, незадіяних земель в економічну діяльність), сприяння функціонуванню місцевого і релокованого бізнесу, створенню робочих місць, формування передумов для зростання надходжень до місцевих бюджетів [2, с. 82; 3, с. 294]. Сучасні умови війни зумовили присутність нових учасників процесу місцевого економічного розвитку в громадах – внутрішньо переміщених осіб (ВПО) та релокованого бізнесу, а також формування нових типів взаємодії та комунікаційних мереж. Більше того, зростання ролі безпекового фактора спричинило зміну інтересів стейкхолдерів місцевого економічного розвитку. Безперечно основними завданнями, які стоять перед органами місцевого самоврядування в умовах війни, є: збереження / відновлення темпів економічного розвитку територіальної громади; підтримка місцевого бізнесу та населення; розміщення, підтримка і налагодження комунікації з ВПО на території громади; залучення релокованого бізнесу; інтегрування ВПО та релокованого бізнесу в економіку громади. Водночас місцевий економічний розвиток не може ґрунтуватись виключно на ситуативному прийнятті рішень, а повинен розглядатись як складова системи стратегічного планування розвитку громади. В контексті сьогоденної ситуації метою діяльності органів місцевого самоврядування повинно стати відновлення місцевої економіки і сприяння плавному переходу від екстреного реагування до досягнення визначених стратегічних цілей соціально-економічного розвитку громади, зокрема через впровадження антикризових інструментів місцевого економічного розвитку [4].

Через війну кожна громада може потрапити в ситуацію, коли місцевий бюджет не виконується. Це може бути впродовж короткого періоду, тоді

---

\* Науковий керівник – Онегіна В.М., д-р екон. наук, професор.



наслідки не дуже помітні, можливий і тривалий характер, тоді наслідки матимуть вплив на всі сфери життєдіяльності громади. Саме громади сьогодні формують економічний фронт країни. Є тактична формула перемоги: битви виграють збройні сили, а війну виграють економіки.

Аналіз фінансового стану громади має бути комплексним. На першому етапі фінансовий орган досліджує виконання дохідної та видаткової частини. Наступний крок – прогнозування подальшого розвитку фінансової ситуації в громаді. Головне завдання команди органу місцевого самоврядування – вчасно розпізнати та ідентифікувати кризовий сценарій. В табл.1 представлено SWOT-аналіз за напрямом створення свідомої та активної громади з високою якістю життя.

Таблиця 1

**SWOT-аналіз за напрямом  
Створення свідомої та активної громади з високою якістю життя**

<b>Сильні сторони S (внутрішні)</b>	<b>Слабкі сторони W (внутрішні)</b>
1. Людський капітал. Невелика, але є певна кількість свідомих активістів. 2. Створення дозвільних центрів обслуговування. 3. Наявність фахівців та досвіду залучення зовнішніх інвестицій саме в цій сфері (грантів). 4. Наявність Wi-Fi зони в центрі громади. 5. Сайт громади. 6. Природні ресурси. 7. Географічне розташування. 8. Чорноземи, ліси.	1. Відсутність довіри до влади. 2. Байдужість до соціальної активності. 3. Культура / відсутність національної ідеї. 4. Часткове покриття швидкісним Інтернетом. 5. Відсутність центрів навчання, центрів для людей похилого віку. 6. Низька купівельна спроможність. 7. Відсутність структур, які підтримують правопорядок . 8. Відсутність закону про муніципальну варту.
<b>Можливості O (зовнішні)</b>	<b>Загрози T (зовнішні)</b>
1. Наявність зовнішніх структур, які надають гроші та консультативну підтримку в процесі децентралізації. 2. Розвиток громадського суспільства в країні, зокрема волонтерського руху. 3. Спрощення законодавчих умов діяльності неприбуткових організацій.	1. Корупція. 2. Демографічна криза. 3. Військова ескалація. 4. Економічний колапс. 5. Неосвіченість. 6. Подальше спрацювання основних фондів. 7. Зростання зовнішньої конкуренції, ще більша технологічна й економічна відсталість України від інших країн.

У разі недовиконання дохідної частини загального фонду місцевий виконавчий комітет розробляє антикризові заходи: ухвалює рішення про внесення змін до рішення про місцевий бюджет; перерозподіляє непершочергові видатки, встановлює ліміти на споживання енергоресурсів; напрацьовує пропозиції щодо перегляду штатної чисельності бюджетних установ, скорочення штатної чисельності, зміни істотних умов праці працівників [5].

Одним із радикальних антикризових заходів є секвестр бюджету. Для місцевого самоврядування це означає скорочення дохідної та видаткової частини з дотриманням балансу. При цьому в разі застосування секвестру обмеження можуть стосуватися і захищених статей (зарплата і енергоносії). Рішення про

секвестр є політичним, тобто ухвалюється керівництвом громади на основі аналітичної записки місцевого фінансового органу.

Стратегічне планування – це важливий фактор розвитку кожної громади. Громади зараз зайняті поточними проблемами та викликами, але необхідно працювати з інструментами місцевого економічного розвитку, та думати про майбутній розвиток. Місцевий економічний розвиток має стати ключовою діяльністю для територій. Війна не лише завдала значних збитків нашій державі та стала випробуванням для місцевого самоврядування України, але й спонукає до суттєвого підвищення ефективності органів місцевого самоврядування. Підтримка розвитку в цілому економіки держави безпосередньо залежить від ефективної діяльності саме на рівні ОТГ. Виділимо наступні антикризові інструменти місцевого економічного розвитку: прозора державна політика та подолання корупційних схем у програмах підтримки (як громад, так і бізнесу); спрощення механізмів та здешевлення приєднання до інженерних мереж для бізнесу; співфінансування реалізації великих інфраструктурних проєктів громад, оновлення інженерних мереж, капітального ремонту доріг, що збільшить інвестиційну привабливість громади; підвищення якості системи професійної (професійно-технічної) освіти. Узгодження попиту на фахівців відповідних спеціальностей та обсягами їх підготовки; запровадження дієвих інструментів підтримки фермерських, селянських господарств, а також важелів державного впливу на агрохолдинги та надання преференцій фермерським господарствам при купівлі землі.

Список використаних джерел:

1. Артеменко А.К., Антощенко В.В., Пономарьова М.С. Мотивація та стимулювання праці в ефективному управлінні та інноваційній діяльності підприємства. Вісник ХНАУ ім. В.В. Докучаєва, Серія «Економічні науки». № 1, 2020 р. С.152-164 DOI: 10.31359/2312-3427-2020-1-152 [http://visen.knau.kharkov.ua/visn20201\\_14.html](http://visen.knau.kharkov.ua/visn20201_14.html);
2. Онегіна В.М., Антощенко В.В., Кравченко Ю.М. Кооперація, як основа забезпечення інноваційного розвитку та конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств України. Вісник Харківського національного аграрного університету ім. В.В. Докучаєва. Економічні науки. 2020. № 4. Том. 2. С. 79-91;
3. Антощенко В. Основні елементи ресурсного потенціалу сільськогосподарського підприємства як основа економічної та продовольчої безпеки. Економічний аналіз. 2020. Том 30. № 3. С. 291-298;
4. Місцевий економічний розвиток у територіальних громадах антикризові інструменти у воєнний і післявоєнний період. Посібник для органів місцевого самоврядування. Львів. 2022. 75 с.;
5. Інструментарій місцевого економічного розвитку: теорія, методологія, практика: монографія / [Ковальов А. І., Корольова Т. С., Сментина Н. В., Павлова Т. В., Карпов В. А., Фіалковська А. А., Котова І. М.]; за заг. ред. А. І. Ковальова. Київ: ФОП Гуляєва В. М., 2021. 413 с.

**Петрів С.Ю., здобувач вищої освіти ступеня магістр\*  
Національна академія внутрішніх справ, Україна**

**Правові аспекти експорту зерна в час воєнних дій**

За даними Міністерства сільськогосподарства США в 2019-2020 р.р., враховуючи експорт усіх зернових культур Україна стала другим експортером зерна у світі після США. Україна посіла 2 місце за обсягом поставок ячменя, 4 - по кукурудзі, 5 - по пшениці.

Протягом минулого року експорт зернових та олійних культур приніс Україні дохід в 22,2 мільярда доларів. Цього року через вторгнення окупантів на нашу територію, український врожай є під загрозою. Окупанти навмисно випалюють та знищують поля з зерном. Заблокований росіянами експорт не дає аграріям кошти для посіву, тому 2023 рік може бути одним з найважчих випробувань на аграрному ринку.

Попри війну аграрний сектор в Україні цього року дасть приблизно 70% своєї потужності, а оцінені збитки становлять 25 млрд доларів.

Міністр аграрної політики та продовольства України зазначає, що урожай зернових та олійних культур в Україні у 2022 році складе 65-67 мільйонів тонн, раніше врожай передбачався на рівні 60 мільйонів тонн.

За січень-серпень 2022 року експорт вітчизняних зернових зменшився проти минулорічних показників за відповідний період на 25 % і склав 20,2 млн т. При цьому вартісні обсяги поставок знизились на 18 % – до 5217 млн дол. США, поінформував заступник директора Національного наукового центру «Інститут аграрної економіки», академік НААН Микола Пугачов.

За вісім місяців 2022 року за кордон було продано 4,1 млн т пшениці (1,2 млрд дол. США), кукурудзи – 15,1 млн т (3,8 млрд дол. США), ячменю – 0,8 млн т (0,2 млрд дол. США) [3].

22 липня 2022 року міністр інфраструктури України Олександр Кубраков, міністр оборони Туреччини Хулусі Акар та генсек ООН Антоніу Гутерреш підписали угоду про експорт зерна [1]. Відповідно до цієї угоди будуть створені «зелені коридори» для вивезення зерна з України.

Зерно - плоди зернових, зернобобових та олійних культур, які використовуються для харчових, насінневих, кормових та технічних цілей [2].

У Стамбулі 27 липня 2022 року запрацював Спільний координаційний центр по експорту українського зерна, його метою є забезпечення безпечного морського транспортування зерна та аналогічних харчових продуктів, які експортуються з України.

Отже, попри те, що в Україні війна попит на експорт українського зерна не зменшується і надалі залишається високим. Він є значущим не лише для нашої країни, а й для всього світу. Україна вважається одним із найбільших експортерів зерна у світі і якщо Україна зупинить експорт зерна до країн Євросоюзу, країн

\* Науковий керівник - Долинська М.С., д.ю.н., професор

Азії та Африки то у світі виникне голод. Дана проблема є актуальною і суспільно важливою і потребує негайного розголосу.

Список використаних джерел:

1. «Опубліковано текст зернової угоди, підписаної сьогодні в Стамбулі». Українська правда. 22 липня 2022 <https://ukragroconsult.com/news/opublikovano-tekst-zernovoju-ugody-pidpysanoju-sogodni-v-stambuli/>; 2. Про зерно та ринок зерна в Україні: Закон України від 4 липня 2002 року № 37-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/37-15#Text>; 3. «У січні-серпні 2022 року Україна експортувала понад 20 млн т зернових на суму 5,2 млрд дол. США» – Інститут аграрної економіки. <http://www.iae.org.ua/presscentre/presrelease/3441-u-sichni-serpni-2022-roku-ukrayina-eksportovala-ponad-20-mln-t-zernovykh-na-sumu-52-mlrd-dol-ssha-instytut-ahramnoyi-ekonomiky.html>

**Подоба Ю.В., канд. с.-г. наук**

**Пінчук В.О., канд. с.-г. наук, с.н.с.**

**Інститут агроєкології і природокористування НААН, м. Київ**

### **Локальне накопичення органічної речовини з побічної продукції тваринництва**

Всебічна механізація у сільському господарстві створює передумови для локальної концентрації господарської діяльності та створення потужних агропідприємств, для яких продукція рослинництва є сировиною, а побічною продукцією є органічна речовина у твердій або рідкій формі, яка не придатна для використання на кормові цілі. Такими підприємствами переважно є комплекси з утримання тварин і біогазові станції.

Оскільки в Україні більшість земель придатні для вирощування сільськогосподарських культур і мало пасовищ, то деякі напрямки тваринництва, при яких гній не накопичується в одному місці (наприклад пасовищне м'ясне скотарство), недостатньо розвинене. Отже, глобалізація сучасного агросектору і локальна концентрація тваринництва та підприємств з переробки суттєво змінюють баланс між винесенням органіки і поживних речовин з ґрунту та поверненням їх у ґрунт у вигляді компосту або іншої органіки.

Локальні території радіусом приблизно 2 км навколо місць нагромадження побічних органічних речовин є ділянками, де органічні речовини переважно повертаються назад у ґрунт завдяки застосуванню розкидачів органічних добрив. Економічна доцільність обмежує площу розкидання відстанню від місця отримання і зберігання побічної продукції. А як щодо інших частин сільськогосподарських угідь? З більшої частини сільськогосподарських земель рослинницького призначення, врожай у вигляді зерна переміщується в інші місця, такі як борошномельні заводи або йде на експорт в інші країни. З них:

- органічні і мінеральні речовини в зерні та м'ясі, які йдуть на експорт, ми втрачаємо назавжди без можливості повернути в ґрунт. Що стосується України, яка

є третім світовим експортером у світі, у вигляді зерна вивозиться більше половини всієї вирощеної продукції.

- органічні і мінеральні речовини із зерна та м'яса, які йдуть на харчування місцевих жителів у цьому регіоні, можуть повернутися на поле разом із мулом та стічними водами з міських очисних споруд.

Дисбаланс у циркуляції органічних та мінеральних речовин призводить до мінералізації ґрунтів і втрати гумусу [1]. З іншого боку збільшення потужності і розмірів агропідприємств, які мають побічну продукцію у вигляді гною або інші органічні речовини, що залишаються після переробки агропродукції (дігестат біогазових станцій, рідкі стоки переробних агропідприємств) призводить до локального збільшення концентрації органічних і мінеральних речовин навколо таких місць [2].

Для запобігання територіально обмеженому накопиченню відходів та створення передумов для можливості транспортування і розосередження перероблених речовин на площі, яка не обмежується радіусом в декілька кілометрів необхідне вдосконалення способів поводження з органічними речовинами, що є побічними продуктами перероблення рослинної сировини і розроблення технологій переробки побічних продуктів тваринництва [3], що сприяють підвищенню транспортабельності та технологічності органічних добрив.

#### Список використаних джерел

1. Пінчук В.О., Подоба Ю.В. Агроекологічна оцінка енергопотенціалу ґрунтів. *Український журнал природничих наук*. 2023. № 6. С. 80–90. DOI: <https://doi.org/10.32782/naturaljournal.6.2023.9.>; 2. Подоба Ю.В., Пінчук В.О., Тертична О.В., Мінералов О.І., Дешко В.І. Вміст важких металів у дігестаті з побічної продукції птахівництва. *Агроекологічний журнал*. 2023. № 4. С. 65–72. DOI: <https://doi.org/10.33730/2077-4893.4.2023.293755>; 3. Пінчук В.О., Подоба Ю.В., Тертична О.В., Кривохижа Є.М., Дешко В.І., Мінералов О.І. Екологічно безпечні технології переробки побічної продукції тваринного походження з отриманням органічного добрива. Науково-методичні рекомендації. Київ: ДІА, 2023. 50 с.

**Соколюк К.Ю., канд. екон. наук, доцент,  
Державна установа «Інститут ринку і економіко-екологічних  
досліджень Національної академії наук України», м. Одеса, Україна  
Кострубін К.І., викладач II категорії,  
ВСП Одеський автомобільно-дорожній фаховий коледж  
Національного університету «Одеська політехніка», м. Одеса, Україна**

### **Логістика аграрного ринку в умовах глобалізації**

Соціально-економічний розвиток України наразі перебуває в критичному стані, що характеризується падінням ВВП, ВДВ та інших макроекономічних показників із одночасним загостренням соціальних проблем пов'язаних із війною. Утримати економіку наразі допомагають економічна активність підприємницького сектору та міжнародна фінансова допомога партнерів (значна частка якої надається на безповоротній основі). Досить гострим наразі є не лише питання забезпечення обороноздатності країни, а й питання що напряду впливають на життя українців, а саме – питання продовольчої безпеки. За таких умов, аграрні ринки наразі є одними із стратегічних та об'єктивно потребують особливої уваги як з точки зору науки, так і практичної реалізації розроблених науковцями заходів. За умов кризових явищ спричинених війною, управління товарними ринками з дотриманням логістичних принципів набуває все більшої актуальності.

В основу інтеграції української економіки в умовах глобалізації, на думку науковців, має бути покладено, насамперед: «...інтеграцію товарних ринків шляхом продовження логістичних ланцюгів доданої вартості географічному (міжнародному) вимірі» [1, с.110].

Глобальні ланцюги вартості наразі є чи не одними із ключових елементів, що використовується в процесі формування стратегій розвитку базуючись на збалансованому підході та з орієнтованістю на досягнення високого рівня конкурентоспроможності, відкритості та сталості економіки. Наківці виокремлюють 4 основні напрями щодо використання глобальних ланцюгів вартості [2]:

- 1) Як сукупність заходів, що необхідні для забезпечення руху товару від виробника до споживача із додаванням вартості на кожному з етапів;
- 2) Як виробничі та ресурсні мережі в глобальному вимірі;
- 3) Як система взаємовигідних зв'язків між суб'єктами підприємницької діяльності задля використання усіх можливостей ринку;
- 4) Як циклічні явища щодо кругообігу продукції від первинного виробництва й аж до кінцевого споживання із одночасним дотриманням принципів екологічності [2].

У ринковому середовищі діяльність суб'єктів аграрного ринку має чітку залежність від стану та кон'юнктури міжнародних товарних ринків. Зокрема, за останні роки, у зв'язку із розірванням окремих міжнародних ланцюгів вартості, виникли ризики ненадходження окремих ресурсів, імпорт яких замінити наразі не можливо в повній мірі (азотні добрива, засоби захисту рослин та насіння,

запчастини до сільгосптехніки та ін.), зниження рівня активності експортної діяльності (обмеження збуту квотами, тарифними та нетарифними заходами, зокрема заборона експорту живих тварин й окремих видів м'яса до країн ЄС), падіння цін на світових ринках ключових експортних товарів аграрного сектору.

Задля формування глобальних ланцюгів вартості в аграрному секторі, потрібно чітко визначитись із тими його товарними ринками, які спроможні конкурувати на міжнародному рівні та забезпечити зростання не лише окремого сектору аграрного виробництва а й економіки в цілому. Це обумовлено тим, що аграрний сектор економіки, його стан та рівень розвитку, впливають на розвиток суміжних галузей та економіки країни в цілому - як прямо так і опосередковано [3].

Логістика аграрного ринку умовно передбачає підвищення ефективності функціонування двох взаємодоповнюючих систем (рис.1): логістично-організоване ресурсне постачання сільського господарства та логістика ринку агропродукції.



**Рис. 1 Логістика аграрного ринку**

Варто зазначити, що збалансованість та системність розвитку сільського господарства прямо впливає на ринок агропродукції. Так як від якості сировинних матеріалів, технології ведення сільського господарства напряму залежить і якість сільськогосподарської продукції. Логістика ж має бути присутня на кожній ланці товароруку від моменту виробництва (а тут в

залежності від галузі це може бути як підготовка ґрунту й посадкового матеріалу, так і купівля молодняка чи закладка яєць) й до кінцевого споживання. Тобто мова йде не просто про транспортування, а й про виробництво, складування, інформаційне забезпечення усіх процесів.

Список використаних джерел:

1. Логістика товарного ринку: монографія / [Буркинський Б.В. та ін.]; за заг. ред. Буркинського Б.В., Лисюка В.М.; НАН України, Ін-т пробл. ринку та екон.-екол. дослідж. – Одеса : ІПРЕД НАНУ, 2018. – 244 с.; 2. Грушко, В., & Ковчар, Р. (2023). Сучасне розуміння глобальних ланцюгів вартості. *Вчені записки Університету «КРОК»*, (1(69), 9–14. <https://doi.org/10.31732/2663-2209-2022-69-9-14>; 3. Волинець М.Л. Удосконалення логістичних процесів в аграрному секторі України. *Економіка транспортного комплексу*, вип.36, 2020. С. 113-128.

**Сухіна О. М. канд. екон. наук, с.н.с.**  
**Інститут демографії та проблем якості життя**  
**Національної академії наук України, Київ, Україна**  
**Бодюк А.В., канд. екон. наук, с.н.с.**  
**Науково-дослідний заклад «Ресурси», м. Київ, Україна**

### **Екологічна ситуація із забрудненням водних екосистем в селах Бориспільської об'єднаної територіальної громади**

До вкрай актуальних належать проблеми збереження сіл і сільського довкілля. Оскільки забруднення різними способами в них водних об'єктів, наземних і підземних, невпинно зростає. Як приклад, дуже плачевною є ситуація зі станом озера Біле села Рогозів Бориспільської ОТГ Київської області. Раніше нами піднімалося питання про цю екосистему, але з'явилась інша інформація і результати очищення озер сусідніх сіл. Ініціатору Сухіній О.М. довелось декілька разів протягом 2-х місяців проїжджати по вул. Озерній села Рогозів на велосипеді, то їхати там неможливо через дуже забруднене атмосферне повітря поблизу тієї частини озера, куди в 90-ті почали зливати каналізаційні води з багатоповерхівок до болотця, що біля озера. Незрозуміло: як там взагалі проживають люди, а особливо діти. Біля іншої частини озера запахів не чути, і там переважно левади, а будинків мало.

На нашу думку, для того, щоб озерні екосистеми залишалися незабрудненими, необхідно не лише їх одноразово очистити, а й щороку підтримувати чистоту. Адже держава виділяла сотні тисяч гривень на очищення озер сусідніх сіл Бориспільського району (після того, як приїжджав Президент України до Борисполя саме для вирішення цього питання), але через пару років ті водойми знову стали забрудненими.

Лісів у с. Рогозів Бориспільського району немає. Є лиш малий занедбаний парк. І влада села хоче в першу чергу розчищати парк (один парк повністю



вирубали, й зробили дитячу площадку). Тому необхідно піднімати питання про те, щоб у першу чергу спасти озеро Біле. Раніше там щодня цілий рік чутно було сміх дітлахів. А декілька років ніхто до озера не ходить. Лиш автор Сухіна О.М. катається на ковзанах - єдина на все село.

Якби озеро функціонувало, покращувалася б і демографічна ситуація, й поліпшувалося б здоров'я людей, адже діткам, окрім барів зі спиртним, немає де відпочивати. А біля озера дітки швидше починають дружити, грають в командні ігри з м'ячем, веселяться. Не треба забруднювати атмосферне повітря, літаючи до Турції чи Єгипту, витратити значні кошти, особливо під час війни. Ми дуже переймаємося питанням забруднення, заболочення, засмічення озерної системи Біле с. Rogoziv. Такі негативні процеси інтенсивне продовжуються впродовж кількох років, і плавати чи вудити рибу неможливо: і вода й атмосферне повітря інколи так смердять, що навіть підійти до озера не можна. І вода в озері стала коричневою через каналізаційні стоки.

Сухіною О.М. зроблено декілька фото, які відображають вкрай незадовільний екологічний стан території села. На озері Біле с. Rogoziv Бориспільського району сфотографувала наслідки його забруднення та заростання (фото 1). На цьому фото 1 видно, що озеро Біле села Rogoziv заросло очеретом. Цей процес невпинно прогресує. Між дорогою та очеретом видно сніг - це там раніше була берегова лінія.



**Рис.1. Вид на озеро Біле с. Rogoziv з Пн-Зх. Берегова лінія екосистеми за кілька років відійшла на 10-15м (фото к.е.н., с.н.с. Сухіної О. М.)**

На іншому фото видно луки, куди стікають каналізаційні стоки із багатоповерхівок с. Rogoziv, які вже активно просочилися до озерної води, і вона стала коричневою три роки тому. Там цілодобово стоїть нестерпний сморід, тобто дуже забруднене атмосферне повітря на півдні озера Біле. Болото відділене

від озера вузькою дорогою і через підземні води забруднюючі речовини потрапляють до озера Біле. Також є фото розбитих пляшок з-під спиртного, яке розпивають за кілька метрів від храму. І вздовж усієї берегової лінії не можна зайти до озера Біле без спеціального взуття, бо можна серйозно порізати ноги (було багато випадків).

Прямо біля озера розміщені установи, магазини, бари, столова, житлові будинки, людські городи. Використання миючих засобів, солі взимку для танення снігу, ядохімікатів призводить до забруднення озерної екосистеми. Виходячи з того, що озеро Біле знаходиться в низині, то всі жителі села його забруднюють, адже шкідливі речовини із підземними водами можуть дійти й до озера. Село Рогозів має видовжену форму, а озеро Біле розташоване посередині. Майже для кожного городу й кожного поля використовуються яди для боротьби із шкідниками та гербіциди - для боротьби із бур'янами.

Як видно з фото 1, декілька будівель та людських городів знаходиться безпосередньо біля озера Біле, тому вони повинні сплачувати більше екосистемних платежів. Взагалі територію села й поля у вигляді круга можна поділити на три частини: якщо зробити коло навколо озера (зона 1), коло посередині села (зона 2) та коло по околицях села (зона 3). Залежно від того, в якій зоні розташоване те чи інше господарство, екосистемні платежі будуть відрізнятися. Тому нами розроблено диференціацію екосистемних платежів за використання озерної екосистеми. Наприклад, якщо за 100% взяти розмір екосистемних платежів для зони 1 (найближче розміщені до озера), то в зоні 2 вони можуть становити 25% від розміру вищезазначених екосистемних платежів, а в зоні 3 - 50%.

Таким чином, навіть там, де немає військових дій, гинуть ґрунтові, водні, лісові екосистеми через недобросовісних жителів України і байдужість влади. І якщо які кошти з'являються у місцевої влади, вони йдуть на що завгодно, але не на спасіння особливо вразливих водних екосистем. І не бояться навіть Президента України, який приїздив спасати забруднені озера Бориспільщини. А в багатьох випадках екосистеми спасти вже неможливо, як це сталося із озерцем Бурсуківка, що біля каналу поблизу с. Рогозів.

Дуже жахливою є ситуація в с. Рогозів Бориспільського району, де гине й озеро Біле. Владі байдуже: вони роблять ремонти (що могло б зачекати), викорчували парк, і закупили каруселі для дітлахів, яких в Рогозові дуже мало (до храму ходять п'ятеро); будують лікарню, хоча є ще де приймати хворих, яких все рівно відправляють до лікарень Борисполя чи Києва. Діти рідке народжуються, а похорон є майже щодня. Тобто, влада с. Рогозів що-небудь для звітності робить для 20-30 осіб, які зрідка користуються тими чи іншими послугами, а не спасає озеро Біле, екосистемними послугами якого могли б користуватися 3000 жителів села щодня (хто - рибу вудити, хто - плавати, хто - на ковзанах кататися). А дітлахи там би перебували 365 днів на рік, як ми так робили. Натомість у селі майже щороку звершують суїцид підлітки. От немає їм куди піти в селі, окрім бару, де напиться спиртного.

Тому, на першому етапі доцільно побудувати нову каналізацію від багатоповерхівок, придбати очищувальну установку для очищення

каналізаційних стоків. Далі провести повне очищення озера Біле, як це робили в радянські часи, запустити рибу. І впровадити екосистемні платежі за використання водних, ґрунтових, паркових екосистем, аби зберігати їх і надалі. Можна насадити ліс. Все це сприятиме поліпшенню демографічної ситуації в селі. Схожа ситуація в дуже багатьох населених пунктах України, де немає господаря. Тому розглянутий нами приклад та інноваційні пропозиції щодо впровадження екосистемних платежів стануть у нагоді для багатьох старост.

**Хоменко Л.М., канд. екон. наук, доцент**  
**Басенков Д.С., Дуднік Д.О. здобувачі вищої освіти ступеня бакалавр**  
**Кременчуцький національний університет**  
**імені Михайла Остроградського, Україна**

### **Управління запасами зерна при транспортуванні**

Запаси є важливою складовою виробничого процесу та задоволення потреб споживачів, максимізації прибутків підприємства. Для ефективної діяльності підприємств запаси повинні бути оптимальними, адже накопичення їх значного обсягу призводить до замороження коштів на тривалий строк, зниження їх ліквідності, зростання витрат на утримання, а їх нестача до простоїв виробництва, незадоволення вимог споживачів, а отже, і зниження конкурентних переваг.

Ускладнення процесів інституційно-ринкової трансформації зернової галузі України характеризується зміною моделі розвитку зернового ринку. Перевиробництво зерна в країні вимагає збільшення експортного потенціалу галузі, фізичні можливості якого обмежені інфраструктурними проблемами розвитку зернової логістики. Таким чином формується основна проблема подальшого розвитку зернового підкомплексу країни. З проведених досліджень можна запропонувати шляхи оптимізації транспортування зернових вантажів залізничним транспортом.

В умовах виходу вітчизняних зернотрейдерів на світовий ринок додаткові фінансові ресурси планується спрямувати на закупівлю рухомого складу під вантажні перевезення зерна. Важливим аспектом конструкторської уніфікації виступає оптимізація номенклатури сучасних хопер-дозаторів для зерна і зернових культур, що мають однакове або схоже експлуатаційне призначення. Асортиментна політика стосовно сучасних вагонів-хоперів особливої форми кузова для перевезення зернових культур повинна визначати раціональне співвідношення за стадіями життєвого циклу виробів, які одночасно пропонуються виробником на ринку транспортних засобів для перевезення зерна.

Керівництво «Крюковського вагонобудівного заводу» прагне до розширення асортименту, в тому числі на ринку вагонів-хоперів для перевезення зернових культур, з метою як збільшення своєї частки на ринку, так і забезпечення зростання самого ринку в умовах нарощування в країні валових

зборів пшениці та кукурудзи. Фінансові аналітики з товарного асортименту прагнуть з часом розширити глибину товарної номенклатури вагонів-хоперів для перевезення зернових культур з метою використання надлишкових виробничих потужностей за одночасного більш повного задоволення запитів зернотрейдерів. В процесі здійснення маркетингових досліджень потребує вирішення питання стосовно створення одного типу сучасного хопер-дозатора для зерна і зернових культур, який може забезпечити високу продуктивність для любых умов його експлуатації. Конструкторські підрозділи підприємства мають можливість запропонувати декілька модифікацій удосконалених хопер-дозаторів для зернових культур з різною продуктивністю. Модифікація нового хопер-дозатора з меншою продуктивністю, як правило, більш проста і дешевша і у виробництві, і у експлуатації[1]. Зважаючи на наведені аргументи існує оптимальне число модифікацій хопер-дозаторів для зернових культур за раціональної продуктивності кожного модельного ряду, за яких мінімізуються сумарні витрати[1]. Розробникам доцільно визначити оптимальну кількість модифікацій хопер-дозаторів призначених для транспортування зернових культур з кожного модельного ряду, за яких сумарні витрати мінімізуються.

Виробничо-технологічна база підприємства дозволяє виробляти до 12 тис. вантажних вагонів за рік, швидко переналагоджувати виробничі потоки на виготовлення різних моделей і модифікацій вагонів, будувати п'ять різних видів вантажних вагонів одночасно. Номенклатура вантажних вагонів має відповідні сертифікати якості та ліцензії на їх використання в межах залізниць країн СНД і Балтії, а за необхідності і в далекому зарубіжжі. Система якості підприємства сертифікована за стандартом ISO 9001-2008.

З метою збільшення прибутку, більш повного задоволення потреб зернотрейдерів, задіяти надлишкові виробничі потужності, стати провідним вітчизняним підприємством в галузі вантажного вагонобудування з вичерпним асортиментом топ-менеджмент заводу проводить системну роботу з ліквідації пропусків як в асортименті, так і в глибині, наприклад лінійки товарної номенклатури вагонів-хоперів за удосконаленої форми кузова для перевезення зернових культур. Маркетологи разом з працівниками конструкторського підрозділу підприємства в процесі опрацювання рішення по збільшенню обсягів торгівлі, в тому числі за рахунок експортних поставок, запропонували розширити існуючу асортиментну групу вагонів-хоперів для перевезення зернових культур за удосконаленої форми кузова моделі 19-7053 з подальшим поглибленням лінійки товарної номенклатури варіантів їх виробництва. Методика вирішення одномірної задачі з вибору однієї змінної  $N$ , що мінімізує сумарні витрати, має аналітичний вираз, і найбільш прийнятна для використання на підприємствах, що створюють і освоюють сучасну продукцію. В практиці роботи підприємств вартість фінансової складової виробництва нового виробу ( $C_0$ ) пропорційна аргументу ( $x$ ):  $C_0 = a \cdot x$ .

Як зазначає С.В. Дельз, «крім прямих фінансових втрат зернових трейдерів та операторів залізничних перевезень, наявність інфраструктурних обмежень приводить до невпевненості покупців у надійності експортних поставок

української зернової продукції. Це дає змогу іншим експортерам, насамперед країнам Євросоюзу і США, зайняти відповідну ринкову нішу» [2].

Список використаних джерел:

1. Дорожкіна Г.М., Хоменко Л.М. Оптимізація ряду модифікацій вагонів-хоперів для зерна і зернових культур. *Вісник Хмельницького національного університету*: Економічні науки. Хмельницький: ХНУ, 2012. № 4. Т.1 (190) – С. 262-269; 2. Дельз С.В. Транспортні підходи до оцінки ефективності логістичних схем доставки експортного зерна. *Логістика*. 2016. № 11. С. 44.

**Ше В.В., здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії\*,**  
**Височанська М.Я., д-р екон. наук, ст. дослідник,**  
**Нагорнюк О.М., канд. с.-г. наук, доцент**  
**Інститут агроєкології і природокористування НААН, Україна**

### **Інноваційні фактори зниження ризиків соціально-еколого-економічної глобалізації за рахунок розвитку сільських територій**

Глобалізація – це процес всесвітньої економічної, політичної та культурної інтеграції та уніфікації. Основними наслідками цього процесу є розподіл праці, міграція у масштабах усієї планети капіталу, людських та виробничих ресурсів, стандартизація законодавства, економічних та технічних процесів, та разом з тим визнання культур різних країн. Це об'єктивний процес, який носить системний характер, тобто охоплює всі сфери життя суспільства. У результаті глобалізації світ стає більш зв'язаним і взаємозалежним від його суб'єктів [1].

В академічній літературі глобалізацію зазвичай розбивають на три основні галузі: економічну, культурну та політичну.

Такі винаходи, як паровоз, пароплав, реактивний літак, контейнерні морські судна, телеграф і його сучасні потомки Інтернет та мобільний телефон стали важливими чинниками глобалізації й зумовлюють дедалі більшу взаємозалежність економіки й культурного життя. Нині економічно глобалізують виробництво, послуги, капітал, технології, бази даних тощо [2].

У 2000 році Міжнародний валютний фонд ідентифікував чотири базові аспекти глобалізації: торгівлю й фінансові транзакції, рух капіталу та інвестицій, міграцію людей та розповсюдження знань. З глобалізацією пов'язують також проблеми довкілля, наприклад глобальне потепління, забруднення вод за межами кордонів, забруднення повітря у тому числі радіоактивне, надмірний вилов риби в океанах та зменшення біорізноманіття в цілому. Процеси глобалізації впливають на економіку, бізнес, зайнятість населення, соціокультурні ресурси, на природне середовище, на якість життя людей. Люди, проживаючи в конкретних суспільствах і належачи до унікальних цивілізацій, так чи інакше належать до “світового співтовариства”, що являє собою певну

\* Науковий керівник – Височанська М.Я., д-р. екон. наук, ст. дослідник.

закономірність для розвитку суспільства.

Глобалізацію економіки не можна відокремити від соціальної політики. Суспільство, позбавлене соціальних цінностей, не може вижити, і глобальне суспільство потребує універсальних цінностей, здатних утримати його від розпаду.

Через нерівномірність розвитку країн глобалізація надає асиметричності характеру їхнім взаємовідносинам. Зростаюча різниця в доходах і рівні життя різних країн і соціальних груп в умовах глобалізації послаблює основу збалансованого розвитку людства [3]. Вимогою часу стає ментальна адаптація людства до нових, незнаних раніше швидких змін у всьому, що проходить через сприйняття людським розумом, і до нових, надзвичайно складних проривних технологій [4]. Проте, глобалізація несе у собі багато ризиків, які людська спільнота має навчитись виявляти, мінімізувати і запобігати чи знешкоджувати. Стосується ця проблема як економічної сторони, так і соціальної, і екологічної (Рис. 1).



**Рис. 1. Перехоплення африканських біженців у портах Італії.**

Хоча глобалізація є досить очевидним процесом, результати цього процесу передбачити дуже складно, або й взагалі неможливо. Уявити гомогенну світову економіку на сьогодні дуже складно. Г.Ф.Фейгін констатує, що: «...для подібного світового порядку характерні наступні ознаки: а) принципово ідентичний рівень суспільного добробуту у всіх країнах світу; б) ідентичні умови господарської діяльності, законодавчої бази, банківської і податкової системи, грошових одиниць у всьому світі; в) можливість вільного переміщення товарів, послуг і фінансових потоків у світовому масштабі» [5].

Глобалізація – це також процес розповсюдження інформаційних технологій, продуктів і систем у світі, що несе за собою економічну та культурну інтеграцію. Прибічники вбачають у глобалізації можливість подальшого прогресу за умови розвитку інформаційного суспільства. Опоненти попереджають про небезпеку процесу для національних культурних традицій та поглиблення соціальної нерівності.

Також неможливо обмежити державними кордонами екологічні проблеми. Охорона навколишнього середовища і раціональне використання природних ресурсів країнами в умовах глобалізації та їх інтеграції у світове співтовариство є однією з актуальних проблем сучасності. Екологія та економіка дедалі більше переплітаються між собою – на місцевому, регіональному, національному і



глобальному рівнях, – формуючи складний комплекс причин та наслідків [6].

При розгляді питання екологізації відносин між країнами в умовах глобалізації потрібна нова ідеологія природокористування, потрібні підходи, принципово відмінні від існуючих. Доцільною вбачається наступна пріоритетність в екологізації відносин між країнами в умовах глобалізації і вирішенні екологічних проблем: 1) структурна перебудова існуючої економічної системи в певних країнах; 2) зміна експортно-імпоротної політики країн; 3) сприяння розвитку маловідходних і ресурсозберігаючих технологій, виробництва та споживання товарів і послуг; 4) прямі заходи щодо охорони навколишнього середовища, в тому числі економічного характеру [6].

Розв'язана війна рф проти України показала, що світ не готовий до цивілізованої глобалізації. Людство поки що залишається розділене навпіл.

Проте, Україна своїм 10-річним протистоянням агресії продемонструвала, що спроможна вирішувати глобалізаційні проблеми, зокрема за рахунок розвитку власних сільських територій, які окупаційна московська влада намагається знищити впродовж багатьох років.

Сільські території України можуть надавати людям величезні можливості для якісного життя і самореалізації, значно знижувати будь-які ризики соціально-еколого-економічної глобалізації. Україна спроможна впроваджувати цивілізовану глобалізацію, цьому сприяє той самий український менталітет.

І це, в першу чергу, означає, що українці знають і вміють дотримуватись принципів збалансованого розвитку, а саме: не залежно від кризовості ситуації, в Україні нині підвищені вимоги до якості освіти, ми дотримуємось моральних та етичних норм поведінки як між людьми і іншими державами, так і у відношенні до «братів менших», український бізнес підбирає і надає пропозиції реально існуючих вакансій з наданням можливості навчання і опанування нових навиків роботи для гідної праці і економічного зростання кожного, спрямовуються спільні зусилля на подолання крайньої бідності, боротьбу з нерівністю і несправедливістю, на захист довкілля тощо (Рис. 2).



Рис. 2. Основні принципи збалансованого розвитку.

Список використаних джерел:

1. Що таке глобалізація / Голос України: газета Верховної ради України, від 12 січня 2010 р. URL: <http://www.golos.com.ua/article/149879>; 2. Манзя М.В. Соціальний вимір глобалізації / Гуманітарний вісник ЗДІА. Вип. 32, 2008. URL:

[https://old-zdia.znu.edu.ua/gazeta/visnik\\_32\\_196.pdf](https://old-zdia.znu.edu.ua/gazeta/visnik_32_196.pdf); 3. Турцева А.М., Канівець О.П. Соціальні проблеми глобалізації / Вісник студентського наукового товариства ДонНУ імені Василя Стуса, 2013. URL: <https://jvestnik-sss.donnu.edu.ua>; 4. Токарчук В. В. Актуальні проблеми глобалізації та європейської інтеграції: навчально-методичні матеріали до курсу. К.: НУ «Києво-Могилянська академія», 2015. 40 с.; 5. Нартова І.В., Коломієць Є.О. Глобалізація та її вплив на розвиток світового виробництва / Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. № 3 (48). 2011. С.20. URL: <https://core.ac.uk/reader/71926050>; 6. Кирилов Ю.Є. Глобалізація: екологічні ефекти та наслідки для навколишнього природного середовища. URL: <https://www.pdau.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/4.3/289.pdf>

**Шовкун-Заболоцька Л.В., канд. екон. наук, доцент  
Красільнюк М.К., здобувач вищої освіти ступеня бакалавр\*  
Державний біотехнологічний університет, Харків, Україна**

### **Аналіз якості та безпеки бутильованої води для споживання, як запорука збереження здоров'я**

Проблема безпеки та якості питної води стає все більш актуальною у світі. Основними факторами, які спричиняють зростання виробництва та споживання бутильованої питної води, є дефіцит прісних вод через погіршення екологічної ситуації та збільшення кількості екстремальних ситуацій. Особливу увагу привертає розуміння населення щодо важливості споживання якісної питної води для збереження здоров'я. Сучасне населення стає більш вимогливим до якості питної води, оскільки отруєння та хронічні захворювання, спричинені споживанням небезпечної та низькоякісної води, стають більш поширеними. Це призводить до того, що люди стають уважнішими при виборі джерела питної води та надають перевагу тим виробникам, які гарантують безпеку та високу якість своєї продукції.

Споживання природних вод, розфасованих у тару різної ємності, включаючи Україну, швидко зростає. Для виробництва бутильованої питної води використовуються джерела підземних вод або вода з централізованого водопостачання, яка додатково піддається обробці для покращення якості. Проте якість такої води не завжди відповідає екологічним стандартам через зміни в хімічному складі, мікробіологічне та радіаційне забруднення, умови та тривалість зберігання, а також особливості технологій обробки води. Тому важливо постійно контролювати та відстежувати всі етапи виробництва та розфасування, щоб забезпечити безпеку і відповідність стандартам якості [3].

Забруднення джерел водопостачання та екологічні проблеми серйозно впливають на методи очищення води. Як наслідок, вода з крану стає непридатною для вживання в їжу, а навіть небезпечною для здоров'я. Наприклад,

---

\*Науковий керівник – Ю.Ю. Чуприна, Phd з екології, стар. викладач.



метод хлорування, який раніше використовувався для очищення води, може призвести до утворення хімічних сполук, що мають потенційно негативний вплив на здоров'я, включаючи ризик онкологічних захворювань. Перевага надається воді, яка пройшла очищення через фільтри або бутильована, оскільки така вода проходить більш ефективну очистку від шкідливих домішок та мікроорганізмів.

Виробництво бутильованої води на сучасних підприємствах ґрунтується на власних технологічних стандартах та відповідних технічних умовах. Це дозволяє використовувати різноманітні джерела водопостачання і обладнання для очищення та дезінфікації води. В результаті цього, бутильована вода може містити значно менше заліза, пестицидів, катіонів важких металів, а також різноманітні мікро- та макросолі. Така вода також характеризується низькими показниками кольору, мутності та окислення, а також має приємний смак [2].

Транспортування води від місця забору до місця виробництва бутильованої питної води має відбуватися виключно через трубопроводи. Крім того, на лініях розливу, які призначені для алкогольних та безалкогольних напоїв, заборонено розливати питну воду. У пунктах розливу для консервації фасованої питної води можуть застосовуватися різні речовини, такі як срібло, діоксид азоту тощо, але використання ароматизаторів заборонено.

Бутильована питна вода повинна відповідати гігієнічним вимогам, зокрема епідемічній та радіаційній безпеці, а також мати прийнятні органолептичні характеристики та хімічний склад, що не шкодить здоров'ю людини. Головним критерієм оцінки якості бутильованої води є аналіз її хімічного складу. В Україні основним державним стандартом якості питної води є ДСанПіН 2.2.4-171-10.

Дослідження хімічного складу бутильованих вод у різних країнах світу підтверджують перевищення концентрацій різних речовин. Наприклад, у Саудівській Аравії виявлено перевищення кадмію, заліза, ртуті, нікелю та цинку. У Чилі виявлено перевищення міді, в Іспанії - алюмінію, а в Канаді - алюмінію, марганцю, хрому, нікелю, миш'яку, селену і свинцю. Щодо органічних речовин, виявлено перевищення бензолу, хлороформу, діхлорметану у Канаді, а також етанолу, лімонену, пентану і тетрахлоретилену у США [4, с. 85-90].

Якість питної води вважається однією з ключових складових здорового життя. За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ), 80% населення світу піддається ризику захворювань через вживання неякісної питної води, при цьому кожен десятий може захворіти. Згідно з висновками експертів, ситуація з якістю питної води в Україні наразі не є задовільною. У питній воді міститься велика кількість мікробних і хімічних елементів, які можуть негативно впливати на здоров'я людини. Виявлення цих елементів як у неочищеній воді, так і у воді, що потрапляє до споживачів, є складним, дорогим і тривалим процесом, що ускладнює можливість оперативного та економічного попередження ризиків [1]. Контроль якості питної води з точки зору мікробного і хімічного забруднення вимагає розробки планів регулювання. Ці плани, які потім реалізуються, забезпечують основу для захисту системи і контролю за процесом, щоб гарантувати, що наявні патогени та концентрації хімічних речовин не становлять значного ризику для здоров'я населення, і щоб вода була

прийнятною для споживання.

Для вдосконалення якості бутильованої води в Україні необхідно покращити законодавство та встановити нормативи, які регулюватимуть виробництво та контроль якості цієї води. Наразі виробництво питних вод з оптимальним вмістом мінеральних речовин практично не здійснюється згідно з усіма рекомендованими показниками, визначеними у Державних санітарних нормах та правилах ДСанПіН 2.2.4-171-10. У найкращому випадку питна вода відповідає оптимальному складу за основними показниками, які включають сухі залишки (від 200 до 500 мг/л), загальну жорсткість (від 1,5 до 7,0 ммоль/л), загальну лужність (від 0,5 до 6,5 ммоль/л), вміст натрію (від 2 до 20 мг/л), кальцію (від 25 до 75 мг/л), магнію (від 10 до 50 мг/л), та калію (від 2 до 20 мг/л) [2]. Забезпечення якості питної води включає в себе встановлення цілей щодо контролю та обмеження концентрацій окремих елементів або хімічних речовин, які можуть становити ризик для здоров'я при тривалому впливі або при великих концентраціях. Ці цілі виражаються у вигляді нормативних значень для концентрацій шкідливих речовин у питній воді.

При встановленні цих нормативів враховується не лише поточний стан наукових досліджень щодо впливу речовин на здоров'я, але і можливість накопичення шкідливих речовин у організмі при тривалому вживанні води. Також враховується можливість накопичення шкідливих речовин у навколишньому середовищі, яке може впливати на якість води довколишніх джерел.

Отже, встановлення нормативів для різних хімічних речовин у питній воді є важливою складовою забезпечення якості та безпеки водопостачання. Застосовуються до тих речовин, які можуть швидко впливати на здоров'я або демонструвати значні коливання у концентрації протягом короткого часу зі значними наслідками для здоров'я. Вони спрямовані на зменшення кількості шкідливих речовин або на підвищення ефективності в процесі запобігання зараження. Норми, пов'язані з конкретною технологією, визначають конкретні дії щодо муніципальних, громадських або індивідуальних систем водопостачання. Вони можуть включати встановлення конкретних пристроїв або процесів для забезпечення якості питної води з урахуванням специфіки даної ситуації або типу системи водопостачання.

Список використаних джерел:

1. CODEXSTAN 227-2001. Загальний стандарт для бутильованих /упакованих питних вод (які відрізняються від мінеральних) URL: <http://www.fao.org/fao-who-codexalimentarius/en/>; 2. Архипчук В. В., Гончарук В. В. Проблеми якості питних бутильованих вод. Хімія і технологія води. НАН України. 2004. №4. С. 403-414; 3. Сидоренко О. В. Фактори формування якості води питної. Україна та ЄС: подолання технічних бар'єрів у торгівлі (Київ, 18–19 березня 2015 року) Київ, 2015. С. 261; 4. Стрикаленко Т.В. Бутильовані питні води як соціальний феномен: порівняльний аналіз ситуації. Актуальні питання якості води в Україні: стан технічного регулювання у галузі фасування вод: матеріали наук.-прак. семінару. Київ, 2006. С.85-90.

**Шпильова Ю.Б., д-р екон. наук, старший науковий співробітник**  
**Омельченко А.А., канд. екон. наук**  
**Інститут демографії та проблем якості життя**  
**Національної академії наук України, Україна**

### **Екологічна безпека в контексті глобалізаційних викликів**

Розвиток науково-технічного прогресу з середини минулого століття спричинив інтенсивну індустріалізацію, що разом з формуванням процесів глобалізації призвів до виникнення глобальної проблеми зміни клімату. На сьогодні завдання щодо протидії глобальному потеплінню належить до найгостріших та найактуальніших завдань людства. Суттєві зміни природних систем, насамперед збільшення частоти і тривалості посух, повеней, танення льодовиків і підвищення рівня вод Світового океану, втрат біорізноманіття та ін., є наслідком підвищення температури на планеті. Також спостерігається погіршення умов та рівня життя населення, зниження рівня продовольчої безпеки, що актуалізує важливість місцевих дій щодо адаптації впливу кліматичних змін, які можуть бути інструментом зниження кліматичних ризиків у глобалізованому просторі. Проблема зміни клімату вирішується в сукупності із зусиллями кожної з держав у світовому економічному просторі.

В сучасну епоху нова стратегія цивілізаційного розвитку вимагає взаємозв'язку власне розвитку і безпеки. Причому гарантування безпеки цивілізації є неможливим без переходу на шлях сталого розвитку, так само як і сталий розвиток (метою якого і є збереження цивілізації та біосфери в цілому) неможливо досягти без забезпечення глобальної безпеки. В умовах, що склалися, зусилля, які спрямовуються на підвищення рівня безпеки для окремо взятого об'єкта безпеки (держава, населення, індивід, суб'єкт господарювання тощо) повинні одночасно спрямовуватися і на глобальну безпеку. Головним стає зниження негативного впливу потепління клімату. Для того, щоб досягти даної мети, доцільно гарантувати відповідні умови на локальному рівні, тобто діяти «знизу догори». Оскільки перехід до сталого розвитку можливий лише в глобальному масштабі, то і будь-які рішення і дії щодо гарантування безпеки будь-якого об'єкта не повинні суперечити міжнародним імперативам сталого розвитку. Мова йде про системний характер забезпечення глобальної безпеки через сталий розвиток, оскільки в одне системне ціле об'єднуються глобальний, регіональний, національний і локальний аспекти, але на базі планетарних імперативів. Світ стикається й надалі стикатиметься з низкою проблем, спричиненими зміною клімату. Намагаючись вирішити ці проблеми і підготуватися до майбутніх змін, країни розробляють і впроваджують заходи, які стосуються адаптації до зміни клімату.

Наслідки змін клімату у великих і малих містах, концентрація потужних промислових підприємств, забруднення атмосферного повітря автомобільним транспортом тощо мають кардинальний вплив на здоров'я місцевих жителів. Попередні дослідження виявили, що багато країн протягом тривалого періоду працювали над втіленням у життя стратегії зменшення впливу кліматичних змін

на урбанізовані території, оскільки лівова частка населення проживає саме в міських населених пунктах. Більшість заходів щодо життя в місті стосуються спеки, а саме зменшення її наслідків для населення. Інші можливі заходи стосуються повеней і водних ресурсів в цілому під час або після надзвичайних подій [1].

Як свідчать новітні дослідження, наслідки глобального потепління у міських населених пунктах відчуваються у кілька разів сильніше, ніж у сільській місцевості. Багато країн вже давно працюють у напрямку розроблення і впровадження стратегій щодо зниження впливу кліматичних змін на урбанізовані території, зокрема будівництво і проектування будинків з урахуванням майбутніх змін клімату, надання першочергової уваги заощадженню енергії, скорочення кількості автотранспорту шляхом обмеження руху у певних районах міст, створення інформаційних систем щодо клімату урбанізованих територій для інформування населення та ін.

В Україні, до прикладу, процес розробки національної кліматичної та адаптаційної стратегії наразі перебуває на початковому етапі, низкою міст уже розроблені пілотні проекти такого спрямування. Але вже зараз керівники міст повинні працювати над розробкою програм адаптації та негайним їх впровадженням. Однак, слід наголосити, що в межах різних регіонів як світу, так і в межах однієї країни кліматичні зміни мають різний, часом протилежний, прояв – опустелювання чи перезволоження. Тому мають враховуватися ландшафтні особливості та місцеві екологічні проблеми, від яких слід відштовхуватися при розробці адаптаційних заходів. У цьому контексті допомогти містам адаптуватися до таких умов зможуть т.зв. «сталі ландшафти», створення яких базується на принципах екологічного балансу, життєздатності та максимальної самодостатності. Розвинені країни Західної Європи та Північної Америки близько 20 років тому почали розвивати децентралізовані системи очищення, що передбачають розвантаження і очищення дощових вод одразу в кварталах та на вулицях і являють собою штучно побудовані біодренажні системи. Зовні вони виглядають як звичайні клумби, проте зі специфічними видами рослин, які стійкі як до перезволоження, так і до нестачі вологи. Поверхню клумби складають ґрунтосуміші, які добре пропускають дощову воду. Разом з корінням ґрунти слугують природним фільтром для води. Муніципалітети таких міст як Берлін, Портланд та Нью-Йорк вже розробили і частково реалізували програми перебудови міського простору вулиць, площ та публічних просторів. В Україні проектування сталих ландшафтів перебуває на початковому етапі розвитку [2]. У 2020 році австрійська столиця реалізувала низку спеціальних заходів, що внесені до Програми «охолодження міста», що передбачає реконструкцію інфраструктурних об'єктів з акцентом на заміну непроникних поверхонь, розумне використання води як елементу дизайну та охолодження, фінансування проєктів вертикального та фасадного озеленення, масштабну кампанію із висадки дерев, встановлення нових бюветів з питною водою, створення велопарковок, запровадження «зелених» стандартів для новобудов. Комплекс таких заходів повинен пом'якшити вразливість мешканців міста до аномальної спеки, що очікується влітку.

Основними ризиками кліматичних трансформацій фахівці називають збільшення кількості стихійних лих (перш за все гідрометеорологічного характеру), незворотну втрату водних, земельних та лісових ресурсів, зміну середовища життя живих організмів і як наслідок цього втрату біорізноманіття. Так, Міжурядова група експертів з питань змін клімату підготувала спеціальний звіт про вплив глобального потепління та спричинених ним викидів парникових газів [3]. Ключовим висновком є те, що потепління лише на 1,5°C зменшить комплексні впливи на екосистеми, здоров'я і добробут людини, а зростання температури на 2°C посилить прояви екстремальних погодних явищ і процесів підвищення рівня вод Світового океану та, відповідно, зменшення обсягів арктичного морського льоду, вибілювання коралів і втрату екосистем загалом. Але зростання глобальної температури на 1,5°C можливе за умов скорочення викидів парникових газів та зміни поведінкових моделей і технологій у всіх сферах суспільства, координації спільних зусиль, спрямованих на досягнення сталого розвитку й ліквідацію бідності. Також даною групою експертів видано звіт про океан і кріосферу в цих умовах [4], в якому розкрито їх вплив на гірські райони, полярні області, підвищення рівня моря й наслідки для островів, узбереж, що розміщуватимуться нижче рівня моря, океану, морських екосистем.

Дослідження екологічної безпеки має базуватися на використанні системного підходу до вирішення проблеми гарантування глобальної екологічної безпеки. В даному контексті мова йде про стимулювання постійної економічної модернізації та формування нової структури економіки, спрямованої на пошук дієвих механізмів та інструментів стимулювання заходів щодо зниження викидів парникових газів, в першу чергу запровадження енергозберігаючих технологій, що сприятиме зменшенню енергоємності виробництва й відповідно підвищенню енергоефективності економіки, посиленню рівня глобальної екологічної безпеки.

#### Список використаних джерел:

1. Ерік Е. Массей. Досвід Європейського Союзу в адаптації до зміни клімату та застосування його в Україні. URL: <https://www.osce.org/uk/ukraine/104020?download=true> (дата звернення: 06.03.24);
2. Ферендович Ю. Сталі ландшафти як умова виживання міста. URL: <https://pragmatika.media/stali-landshafti-jak-umova-vizhivannja-mista/> (дата звернення: 06.03.24);
3. Report on the individual review of the inventory submission of Ukraine submitted in 2015. URL: <http://unfccc.int/resource/docs/2016/arr/ukr.pdf> (дата звернення: 06.03.24);
4. Special Report Global Warming of 1.5 °C. URL: <https://www.ipcc.ch/sr15/> (дата звернення: 06.03.24).

**Юрчук Н.П., канд. екон. наук, доцент**  
**Задорожна І.С., канд. с.-г. наук, старший науковий співробітник**  
**Петриченко І.І., канд. екон. наук, старший дослідник**  
**Інститут кормів та сільського господарства Поділля НААН, Україна**

### **Інновації як фактор зниження ризиків кормовиробництва**

Сільське господарство традиційно одна з найважливіших і водночас найбільш ризикових галузей економіки України. Ця галузь суттєво залежить від погодно-кліматичних умов, у результаті яких підприємства аграрного сектору постійно перебувають під впливом різноманітних ризиків. Найбільш вагомими вважаються виробничі ризики, пов'язані із дотриманням технології виробництва, а також техногенні, антропогенні, радіаційні, інформаційні та інші [1].

В умовах війни ризики аграрного підприємництва суттєво зросли. У складних економічних та безпекових умовах уміння ідентифікувати та ефективно управляти підприємницьким ризиком є ключовим критерієм збереження конкурентних позицій аграрних підприємств на ринку та їхньої здатності до розвитку. Знаючи характер та масштаб потенційного ризику, суб'єкти аграрного підприємництва можуть обирати превентивні дії або мінімізувати його вплив і наслідки [1].

Виробництво кормів стикається з різними ризиками, які можуть впливати на якість продукції, ефективність виробництва та прибутковість підприємства. Ризик кормовиробництва – це потенційна небезпека або можливість виникнення негативних подій, які можуть вплинути на процес виробництва кормів для сільськогосподарських тварин та на агровиробника в цілому.

Ризики кормовиробництва можуть бути різними за характером і масштабом:

– Нестабільність цін на сировину – зміни цін на сировину, такі як зерно, соя, шроти тощо, можуть вплинути на вартість виробництва кормів та прибутковість підприємства.

– Кліматичні ризики в кормовиробництві виникають внаслідок несприятливих погодних умов, змін клімату, та негативно впливають на вирощування кормової сировини її якість та врожайність. Кліматичні ризики можуть мати серйозний вплив на виробництво кормів та ефективність сільськогосподарських господарств.

– Низька якість кормової сировини є ризиком використання сировини, яка не відповідає стандартам якості і безпеки, що може негативно позначитися на здоров'ї та продуктивності сільськогосподарських тварин.

– Хвороби та шкідники рослин можуть спричинити втрати врожаю та знизити якість кормової сировини.

– Технологічні проблеми, наприклад, аварії обладнання, збої виробництва, недотримання вимог технологічних процесів, проблеми з енергозабезпеченням, відсутність контролю якості, можуть призвести до

затримок у виробництві та втрати клієнтів.

– Законодавчі зміни щодо виробництва, маркування та продажу кормів можуть вимагати додаткових витрат або пристосувань виробничого процесу.

– Зростання конкуренції на ринку кормів може призвести до зниження цін та зменшення прибутковості підприємства.

– Логістичні ризики у кормовиробництві включають у себе проблеми, що виникають під час транспортування, зберігання та постачання кормів і кормових добавок. Ці ризики можуть впливати на якість продукції, своєчасність доставки та ефективність виробництва.

Мінімізація цих ризиків може бути досягнута за допомогою різних стратегій, таких як диверсифікація постачальників сировини, впровадження інновацій та контроль якості продукції.

Ефективне управління ризиками дозволяє забезпечити стабільність виробництва кормів для сільськогосподарських тварин навіть в умовах нестабільності зовнішнього і внутрішнього середовищ та є важливим елементом успішного бізнесу, спрямованого на забезпечення якості і безпеки кормів [1].

Інновації в кормовиробництві – це нові ідеї, технології, методи, продукти, які прискорюють розвиток та покращують результативність кормовиробництва. Інновації стосуються усіх аспектів кормовиробництва, включаючи вирощування сировини, технології заготівлі, зберігання кормів, управління якістю та дистрибуцію.

Інновації в кормовиробництві сприяють зниженню ризиків, збільшують продуктивність і стійкість галузі:

Точне землеробство та інтелектуальна обробка даних – використання сучасних технологій збору даних, таких як датчики, дрони й супутникові системи, дозволяє здійснювати контроль вирощування кормових культур. Це дозволяє ефективніше використовувати ресурси, здійснювати точне внесення добрив, засобів захисту рослин і зменшуючи вплив на навколишнє середовище.

Генетичні технології – впровадження генно модифікованих кормових культур, які мають підвищену стійкість до шкідників, хвороб та стресових умов, знижує ризики втрат врожаю та підвищує якість кормових рослин.

Інновації в заготівлі та зберіганні кормів допомагає знизити втрати під час заготівлі, зберіганні й транспортуванні, та підвищити якість кормових продуктів.

Використання альтернативних джерел кормів – розробка інноваційних методів вирощування альтернативних кормових рослин, виробництва білкових кормів на основі мікроорганізмів може зменшити як залежність від традиційних кормів, так і ризики, пов'язані з їх посівами та обробкою.

Впровадження цифрових рішень для управління кормовиробництвом дозволить здійснювати ефективний моніторинг, планування і аналіз процесів, оперативно виявляти проблеми і ризики та реагувати на них.

Стійкі сорти культур – розробка нових сортів кормових рослин, які мають підвищену стійкість до шкідників, хвороб, несприятливих кліматичних умов, знижують ризики втрат врожаю.

Зелені технології – інтеграція зелених технологій, таких як використання

відновлюваних джерел енергії, вирощування кормів без використання хімічних добрив та пестицидів, дозволяє зменшити негативний вплив виробництва кормів на довкілля.

Впровадження інноваційних методів поливу та енергозабезпечення, таких як системи крапельного зрошення, сонячні батареї та енергоефективне обладнання, сприяють зниженню ризиків, пов'язаних з дефіцитом води та енергії для вирощування кормових культур.

Таким чином, інновації допомагають знижувати ризики у кормовиробництві, забезпечуючи більш ефективне й стійке виробництво кормів, що сприяє здоров'ю сільськогосподарських тварин та підвищує їх продуктивність. Однак, важливо ретельно оцінювати та впроваджувати нові технології, щоб уникнути непередбачених наслідків та забезпечити сталий розвиток галузі.

Список використаних джерел:

1. Стрельченко О.В. Аналіз економічних ризиків аграрних підприємств та управління ними. Агросвіт. 2019. № 1-2. С. 40-46. <https://doi.org/10.32702/2306&6792.2021.12.45>; 2. Райтер Н., Мацьків Г. Ризики аграрного підприємництва в умовах війни. Аграрна економіка. 2023. Т. 16, № 1-2. С. 41-50. <https://doi.org/10.31734/agrarecon2023.01-02.041>; 3. Корнійчук О.В., Воронецька І.С., Юрчук Н.П. Ризики кормового центру та управління ними в умовах сталого розвитку. Корми і кормовиробництво. 2023. № 96. С.190-207. <https://doi.org/10.31073/kormovyrobnytstvo202396-18/>.



Наукове електронне видання  
Можна використовувати в локальному та мережному режимах

**ГЛОБАЛІЗАЦІЯ ТА РОЗВИТОК ІННОВАЦІЙНИХ СИСТЕМ:  
ТЕНДЕНЦІЇ, ВИКЛИКИ, ПЕРСПЕКТИВИ**

**МАТЕРІАЛИ**

**II Міжнародної науково-практичної конференції**

**14-15 березня 2024 р.**

Видано в авторській редакції

Відповідальний за випуск Ю.В. Пащенко  
Комп'ютерна верстка Ю.В. Пащенко

---

Підп. до друку 11.03.2024 р. Об'єм даних 5,85 Мб

---

Державний біотехнологічний університет  
Вул. Алчевських, 44, Харків, 61002